PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA 2003

Hajdú-Bihar Megye
Debrecen

Pedagógusok arcképcsarnoka

KARÁCSONY SÁNDOR NEVELÉSTÖRTÉNETI EGYESÜLET
2003

Kiadja
a
Karácsony Sándor Neveléstörténeti Egyesület

E kiadvány megjelenését támogatták:

BALMAZÚJVÁROS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
BIOGAL GYÓGYSZERGYÁR RT.
FÖLDES NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
HAJDÚNÁNÁS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
HAJDÚSZOBOSZLÓ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
INVESTER ALAPOZÓ ÉS MAGASÉPÍTÉSI KFT.
VÁMOSPÉRCS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Szerkesztő:
Ungvári János

HU ISSN 1589-4185

AZ ELŐKÉSZÍTÉSBEN KÖZREMŰKÖDTEK
A
MÓRICZ ZSIGMOND GÉPÍRÓ, GYORSÍRÓ
SZAKISKOLA ÉS SZAKKÖZÉPISKOLA
TANÁRAI ÉS TANULÓI

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Kft. Debrecen
Felelős vezető:
Kapusi József
Tel.: 52/452-099

Beszéljünk hát, de csak akkor, ha tapasztalatunk értelmével. Mert nem panaszra, parancsra kíváncsi, ki ránk figyel, de példánkra, amit gyümölcsként termettünk, érett zamatunkra, az összhangban, azt gazdagítva újraszülemlő, kitartott dallamainkra.

(Keresztury Dezső: Kínban mosolyogva)

Előszó

a sorozat első kötetéhez[*]

„Utókor? / Megyünk az úton s elfödi nyomunk a / futó por". Kosztolányi Dezső vetette papírra ezeket a sorokat, s könnyen felejtő világunkban sajnos elmondhatjuk, a költőnek igaza van. De vajon nem töri-e meg ennek általános érvényességét ez a kiadvány is, amelyet — olvasván e sorokat — most kezében tart az Olvasó? Talán éppen azzal a szándékkal írta a költő az idézett sorokat, hogy tegyünk valamit a felejtés ellen, s ez nekünk nem jelenthet mást, minthogy emlékezzünk egykori pálya- és kortársainkra.

Egyesületünkben eddig is kiemelten foglalkoztunk egy-egy volt pályatársunk emlékének ápolásával és emlékezetének megörökítésével. Eddig tíz emlékülést és ugyanannyi emlékkötet mutathatunk fel, annak bizonyságául, hogy törekvésünk széles körben tettrekészséget mozdító volt, és mindig kaptunk támogatást a megvalósításhoz.

Néhány évvel ezelőtt szinte kihívást jelentő feladatra vállalkoztunk: kiadványban terveztük megörökíteni azoknak a pedagógusoknak, egyetemi, főiskolai oktatóknak, professzoroknak az arcképvázlatát, akiknek tanári, tudósi és emberi alakját az eleven emlékezet őrzi. Akikre illik Reményik Sándor versrészlete:

„Ha csak egy lelket szebbé, jobbá tettem, / Ha csak egy szívbe szent magot vetettem,"

Akikre jellemző volt a pályahűség, a helytállás, a kiemelkedő szakmai-tudományos teljesítmény és a közmegbecsültség.

A kiadvány elkészült, s ebben a Kazinczy által meghonosított arcképvázlatokkal emlékezünk egykori tanáraink, munkatársaink pedagógusi, tudós-tanári és tudományos munkásságára, idézzük emberi alakjukat, önzetlenségüket és áldozatvállalásukat. Hetvennél is több szerző révén 111 egykori tanárról, volt munkatársról vagy családtagról készült névcikk, együttesen arcképcsarnokká duzzadva. Névsoruk e kiadvány elején található.

Ez az arcképcsarnok megközelítően két generáció alakjait villantja föl. Az elsőhöz azok tartoznak, akiknek pályakezdése a múlt századi 30-40-es évek

---

[*] Szükségesnek tartjuk itt is közölni az első kötethez írt előszót, hiszen az abban megfogalmazott gondolatok érvényesek a második kötetre is, és valójában így ismerhetők meg sorozatunk létrehozó indítékai. (A szerk.)

fordulójára esik, s rájuk várt a II. világháború következtében letiport hazánk újjáépítésének gigászi feladata.

A másik generáció tagjai az 50-60-as években kezdték pályájukat, és nevelési célokat tekintve központilag meglehetősen szűkre mért mozgástérben tevékenykedhettek.

Az arcképvázlatok megírása és kiadványba foglalása szinte egyedülálló vállalkozásnak tekinthető. Ez a műfaj adataiban és a szakmai munkásság méltatásában hiteles, ugyanakkor a személyes kapcsolatok és kötődések révén lehetőséget kínál az egyéni emlékezés ecsetvonásaival magánvélemények megfogalmazására is. Úgy véljük, hogy az így kirajzolódó arcképvázlat emberibb és egyben gazdagabb is. Kötetünkben minden egykori pályatársunknak helye van. Az arcképcsarnokban megtalálható az egykori, de nem elfelejtett tanyai tanító éppúgy, mint az egyetemi katedrán oktató professzor. Nem minősítjük, ki a jeles egyéniség, csupán egyetlen kritériumot érvényesítünk: legyen valaki, akinek emlékezetében jelen van és hajlandó névcikket összeállítani volt tanáráról, munkatársáról vagy családtagjáról.

Reméljük, a most útjára induló kiadványunk ösztönző hatása megmutatkozik további életutak feltárásában és példaként szolgáló életművek felmutatásában, így sorozat formában folytatása lesz munkánknak.

Azért indítjuk útjára ezt a sorozatot, hogy próbáljuk kimenteni a feledés homályából azokat, akik egész életükben a nevelés-oktatás ügyét szolgálták. A felelős emlékezés fénysugara megragadja létezésük valóságát, s ezáltal felszínre kerülhetnek áldozatos munkásságuk értékei. Ez a lényege az arcképcsarnokban szereplők bemutatásának, hiszen hátrahagyott erkölcsi magatartásuk, szellemi műveik maradandó értékek, példaként felmutathatók, s ettől válhat a jelennek is szóló üzenetnek életművük.

Köszönet és elismerés illeti mindazokat, akik névcikkek összeállításával, nyomdai előkészítéssel és anyagi támogatással lehetővé tették, hogy a mostani kiadványunk betölthesse értékmentő szerepét, és megörökítheti azokat, akiket a hálás tanítványi, munkatársi emlékezet őriz.

Debrecen, 2002. március hó

Ungvári János
elnök
Neveléstörténeti Egyesület

Előszó
a sorozat második kötetéhez

Az első kötethez írt előszóban még bizakodásunkat fejeztük ki, munkánknak lesz folytatása, és sorozat keretében megjelentethetjük következő kötetünket. Örömmel tölthet el bennünket, hogy reményeink valóra váltak, s egy újabb „teremmel", sorozatunk második kötetével bővíthetjük arcképcsarnokunkat. Ebben 80 szerző áldozatos munkája révén 117 egykori pálya- és kortársaink emlékezetét idézhetjük, a szükségképpen behatárolt terjedelem határai között. Több – határidő után – beküldött arcképvázlat most nem kerülhetett be a második kötetünkbe, de előjelzi a harmadik kötetre vonatkozó igényeket, s ezért szándékunk szerint folytatni kívánjuk az arcképcsarnok további bővítését. A sorozat köteteinek rendszeres gyarapítása egy állandóan bővülő adatbázist hozhat létre, ami új forrása lehet a neveléstörténet tudományos igényű kutatásának is.

Az első kötetünk igen kedvező fogadtatásában talán az arcképvázlatokban megrajzolt karakterisztikus emberi vonások megjelenítése játszott jelentős szerepet, természetesen a pedagógusi és kutatói tevékenység méltatása mellett. De hát éppen ez az arcképvázlat műfaji sajátossága, szemben a lexikonokban megjelenő névcikkekkel. Szabad utat engedve az egyéni véleménynek, az emlékezés kötetlenebb lehet, s ezáltal teljesebben és színesebben lehetséges az arckép megjelenítése. Nem csak dokumentált adathalmazt közlünk, hanem közös élmények hatására bennünk kialakult véleményt is. Ügyelnünk kell azonban a helyes arányokra, mert ez a műfaj nem veheti át a nekrológ vagy más műfaj szerepét.

Úgy tűnik, az egykori tanár–tanítvány vagy munkatársi kapcsolatokban az időbeni távolság növekedésével halványul a konkrét dolgok emlékképe, de kikristályosodik a kapcsolat lényege: a tisztelet, a nagyrabecsülés, és megjelenik a hála érzése is. A volt iskolai tanárunk, egyetemi oktatónk iránt érzett hála számos esetben motívuma a tényleges cselekvésnek. Vezeti ez is kezünket, amikor egy-egy arcképvázlatot formázunk. Az emlékezés ebben az irodalmi műfajban tehát nem csupán a személyes érzések élesztését és ápolását jelenti, hanem azok gyarapítását és egyben gazdagítását is. Az emlékezés nem pusztán felidézése múltbeli történéseknek, hanem kilépés is a hétköznapok világából, szinte felemelő élményt jelentő állapot. Az emlékezésnek ebben a folyamatában újrateremtjük emberi viszonyainkat, önmagunk jóravaló hajlandóságát csiszolva, emberi kapcsolatteremtő képességeinket gazdagítva.

Az első kötet fogadtatásával kapcsolatos véleményeket figyelembe véve két fontos dologról kívánunk szólni.

Debrecen évszázadok óta a lelkész- és tanítóképzés fellegváraként ismert. A Református Kollégium haladó töltetű szellemisége, nehéz időkben különösen, elsősorban az innen kilépő lelkészeken, tanítókon keresztül sugárzódott és jutott el mindenfelé, így a távoli kis falvakban élőkhöz, de a mostani határainkon túl is. Jó érzésekkel ol-

vashatunk kötetünkben a kollégiumi képzés nagy tanáregyéniségeiről is. Ez enyhítheti sokakban az első kötet átlapozása utáni hiányérzetet. Továbbra is szorgalmazzuk, közösen azokkal, akik egykori tanítványként még felidézhetik tanáraik emlékezetét, hogy ezt a hiányérzetet elhatározott szándékká és cselekvő energiává alakítsuk. Tudatában kell lennünk azonban annak is, hogy az iramló idő sürgetésében és szorításában vagyunk, s ez mind gyorsabb ütemben az egyéni lét határa felé sodorja az egykori tanítványi generáció tagjait. Az erkölcsi kötelességérzet szerint még nincs kész életünk leltára, még feladatunk van.

A másik kérdés a tárgyilagossághoz, ill. ennek ellentettjéhez, az elfogultsághoz kapcsolódik. Induljunk ki példákból, fontossági és időrendi sorrend nélkül. Németh L. Homályból homályba, József J. A város peremén, Benedek I. Benedek Marcell, Féja G. Törzsek és hajtások, Czigány Gy. Csak a derű óráit számolom, vagy a világirodalomból idézve Pablo Casals Öröm és bánat, Simone de Beauvoir A körülmények hatalma, Anton Csehov Szahalin-levelek, vallomások című műve elfogultnak tekinthető-e? Akár igennel, akár nemmel válaszolunk, a közvélemény mégis elfogadja! A Gutenberg-galaxis kincsestárából pótolhatatlan értékek hullanának ki az írói témaválasztás szabadságát korlátok közé szorító kritika rostáján. Úgy gondoljuk, nem csökkentheti az arcképvázlat hitelességét és tárgyilagosságát, ha gyermek, unoka emlékezik szüleiről, nagyszüleiről. Nem a rokonsági fokot, hanem a tartalmat kell figyelembe venni. Sőt, éppen hogy szülő, nagyszülő példája a pedagógusi pálya iránti hivatásérzet élesztője is lehet.

Örömmel fogadtuk, hogy az Országos Széchenyi Könyvtár sorozatunknak nemzetközi azonosító számot adott, ezzel is emelve annak rangosságát.

Elismerés illeti az arcképvázlatok szerzőit, mert áldozatvállalással járó munkájukkal értékmentést végeztek, és sokunk számára idézték fel a körünkből már eltávozott, de életünket valamilyen módon befolyásoló tanítónk, tanárunk, egyetemi oktatónk hátrahagyott életművét és emberségét. A népes szerzőgárda tevékenysége erkölcsi értékük fokát minősíti.

Őszinte köszönet illeti mindazokat, akik anyagi támogatásukkal járultak hozzá kötetünk nyomdai költségeihez. Megkülönböztetett tisztelettel fejezzük ki köszönetünket azoknak a támogató magánszemélyeknek, különösen a nyugdíjasoknak, akik igen szerény jövedelmükből nemes cél megvalósítására hozták anyagi áldozatukat.

Debrecen, 2003 március hó

Ungvári János
elnök
Karácsony Sándor
Neveléstörténeti Egyesület

AZ ARCKÉPCSARNOK SZERZŐI

Adorján Dezsőné	ny. gyermekvédelmi felügyelő
Arany Sándor dr.	ny. vezérigazgató
Bábás Valéria	ny. ált. isk. tanár
Bagossi Gáborné	könyvtáros
Bakay Mária dr.	agrármérnök
Balogh Zsigmond	ált. isk. igazgató
Baráth Béla Levente dr.	egyetemi adjunktus
Börzsönyi József dr.	ref. lelkész-esp., tszv. teológiai tanár
Brezsnyánszky László dr.	egyetemi docens
Brücher Ernő dr.	egyetemi tanár
Bujdosó Sándorné	ny. ált. isk. tanár
Buzsákiné Mohácsi Ágnes	középisk. tanár
Csiha László	ny. középisk. tanár
Dankó Imre dr.	ny. múzeumi igazgató, c. egy. tanár
Dávidházy Gáborné dr.	ny. kollégiumi igazgató
Dorogi Lilla	tanítónő
Fábry Gyula dr.	egyetemi tanár
Fekete Imréné	ált. isk. tanár
Fekete Károly ifj. dr.	teológus, rektor
Gaál Botond dr.	teológus, mat.-fiz. szakos, egy. tanár
Görög Mária	ny. ált. isk. szakfelügyelő
Halász András ifj.	agrármérnök
Halász Ferenc	ny. középisk. tanár
Jakab László dr.	egyetemi tanár
K. Nagy János	ny. középisk. igazgatóhelyettes
Kakucsi Géza	ny. ált. isk. igazgató
Kakucsiné Szegedi Etelka	ny. ált. isk. tanár
Kálmán Antalné	ny. szak-főtanácsos
Kálmánchey Tiborné	ny. középisk. tanár
Kántor Sándorné dr.	ny. egyetemi adjunktus
Kapornai Andrásné	ált. isk. tanár
Kassainé Tar Ildikó	középisk. tanár
Keresztes László dr.	tszv. egyetemi tanár
Kincses Gyula	ny. ált. isk. igazgató
Király István	ny. ált. isk. iggazgató
Kiss Antal dr.	egyetemi docens

Kiss Lajosné	ny. ált. isk. tanár
Kissné Kaszab Magda	ny. középisk. tanár
Kocsár László	ált. isk. tanár
Kornya László dr.	ny. középisk. tanár
Kornya Lászlóné dr.	ny. egyetemi adjunktus
Korompai Gáborné dr.	főkönyvtáros
Kovácsné Nagy Irén	középisk. tanár
Kovács András	középiskolai tanár
Kustár Zoltán dr.	teológiai docens
Lengyel Mihály	ny. ált. isk. igazgató
Lengyel Róbertné dr.	ált. isk. igazgató
Liptákné Tőkés Adrienne dr.	ny. egyetemi docens
Loch Jakab MTA doktora	egyetemi tanár
Mészáros Lajosné	ny. ált. isk. tanár
Miklósvölgyi Miklósné	ált. isk. igazgató
Molnár Lajosné dr.	ny. középisk. tanár
Nagy Erzsébet dr.	egyetemi docens
Pankotai Sándorné	ny. könyvtáros
Papp Györgyné	ny. tanító
Pompola Károlyné	ny. középisk. tanár
Praznovszky Mihály dr.	irodalomtörténész
Prepuk János	ált. isk. igazgató
Sarkadi János dr.	egyetemi tanár
Simon Zoltán	ny. könyvtárig., irodalomtörténész
Somorjai László	ny. gazdasági tanár
Sóvágó Imre dr.	tszv. egyetemi tanár
Sóvágó Mihály dr.	ny. ügyvéd
Szabó Gézáné	gyógypedagógus
Szabó Imréné	ny. tanítónő
Szalay Tibor dr.	ny. egyetemi tanár
Szalay Tiborné dr.	ny. ált isk. igazgató
Székely Pálma	középisk. tanár
Tar Károly dr. habil.	tszv. egyetemi docens
Tóth Zoltán dr.	egyetemi docens
Ungvári János	ny. műv. oszt. vez., középisk. ig.
Váradi Kalmár Zsuzsánna	nyelvtanár
Váradi Istvánné	ált. isk. igazgatóhelyettes
Varga Ferenc dr.	főiskolai tanár
Vargáné Sárosi Ildikó	ált. isk. tanár
Vecsey Beatrix dr.	ny. egy. docens, könyvtáros
Vincze Mihály	ny. ált. isk. igazgató
Zajdóné dr. Nagy Ildikó	gyógypedagógus
Zeke Lászlóné	ny. óvodavezető
Zsigó László	ny. főmérnök

AKIKRŐL MEGEMLÉKEZTÜNK

Adorján Dezső	Hajdúszoboszló
Almássy Márton	Hajdúböszörmény
Ambrus Sándorné	Balmazújváros
Andrássyné Kövesi Magdolna dr.	DE
Arany Sándor dr.	DE
Bakay Szilárd	DE
Balogh Erzsébet	Debrecen
Balogh Tibor dr.	DE
Bányai István	Balmazújváros
Barabás Ernőné	Debrecen
Barbócz László	Hajdúszoboszló
Barla Gyuláné dr.	Debrecen
Barra György	Debrecen
Bazsa Ernő	Debrecen
Berényi Dénes	DE
Biri Gábor	Hajdúböszörmény
Bodnár János dr.	DE
Borbély Endre	Debrecen
Boros Dezső dr.	DE
Bujdosó Sándor	Debrecen
Czeglédy Sándor dr.	DRHE
Cséke Lajos	Debrecen
Csiha Margit	Hajdúböszörmény
Di Gléria János dr.	DE
Dobó Árpád dr.	Debrecen
Dobó Sándor	Hajdúböszörmény
Dorogi Márton	Püspökladány
Elek Sándor	Ebes
Ferenczi János	Balmazújváros
Futó Klára	Debrecen
Gál Géza	Hajdúszoboszló
Gergely Artúr dr.	DE
Görög Sándor	Hajdúszoboszló
Görög Sándorné	Hajdúszoboszló
Grozdits Antal	Balmazújváros
Hanzéros Ádám	Hajdúszoboszló
Harangi Péter	Balmazújváros
Horváth Károly	Debrecen
Imre Lajos dr.	DE
Jakucs István	Debrecen
Juhász Géza dr.	DE
Julow Viktor dr.	DE
Kálmán Béla dr.	DE
Kálmánchey Tibor	Debrecen
Karácsony Sándor dr.	DE
Katona Dóra	Debrecen
Kecskés József	Balmazújváros
Kerekes Péter dr.	DE
Kertész Gyula dr.	Debrecen
Kiss Lajos	Hajdúszoboszló
Kiss László	Debrecen
Kocsár István	Balmazújváros
Kocsár Istvánné	Balmazújváros
Kosztolányi László	Nagyhegyes
Kosztolányi Lászlóné	Nagyhegyes
Kuti József	Debrecen
Kuti Józsefné	Debrecen
Lengyel Imre dr.	DE
Lengyel Mihály	Hosszúpályi
Lengyel Mihályné	Földes
Lipcsei János	Földes
Mácsik Ernőné	Debrecen
Makkai Sándor dr.	DRHE
Makláry Lajos	Hajdúnánás
Mirkó János	Hajdúnánás
Módis László dr.	DRHE
Mojzes János dr.	DE
Molnár András	Debrecen
Molnár János	Debrecen
Molnár Pál dr.	DE
Nábrádi Mihály dr.	Debrecen

Nagy Géza	Debrecen
Nagy Lajos	Hajdúszoboszló
Nagy László	Debrecen
Nagy László dr.	DE
Nagy Sándor dr.	Debrecen
Nemes Antal	Biharnagybajom
Nemes Gyula	Hajdúnánás
Nyilas Viktor dr.	Debrecen
Okos Lászlóné	Debrecen
Olasz Szabó Mihály	Hajdúböszörmény
Ort Istvánné	Földes
Ördögh László	Debrecen
Pankotai Sándor	Pocsaj
Papp György	Hajdúdorog
Papp István dr.	DE
Pataki Béla	Vámospércs
Porcsalmy Gyula	Hajdúböszörmény
Pősze Lajos	Debrecen
Sándor László	Debrecen
Silye Mihályné	Debrecen
Somorjai László	Hajdúnánás
Straub János dr.	DE
Sümegi Lászlóné dr.	Debrecen
Sütő Sándor	Debrecen
Szabados Mátyás dr.	DE
Szabó Imre	Monostorpályi
Szabó Zoltán	Debrecen
Szalacsi Rácz Imre dr.	DE
Szarvas Pál dr., prof.	DE
Szigethy Gyula	DRHE
Takács Gyula	Hajdúdorog
Tankó Béla dr.	DE
Tar János	Balmazújváros
Tar Zoltán	Debrecen
Tóth Gyula dr.	DE
Tóth Lajos dr.	DE
Tóth Lajosné dr.	Debrecen
Tőkés György	Debrecen
Uzonyi Pál	Ebes
Varga Lajos	Hajdúböszörmény
Varga László dr.	DE
Varga Zsigmond dr.	DRHE
Vecsey Tibor dr.	DE
Vikár István	Debrecen
Virágh László	Földes
Zsigó Károly	Debrecen

ARCKÉPCSARNOKUNK SZERKEZETE

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja), mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikonnal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget ad magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, sőt kívánatos is, hiszen a névcikkek (arc-képvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk, vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a névcikk szerzője, a hiteles dokumentumok mellett, az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az arcképcsarnokban szereplők **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük. Az első adat a (családi és kereszt) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (okl., dipl. megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlítése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása, s annak elismerése, a kitüntetések megemlítése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.
A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** munkásságot méltatja, különösen az adott településen kifejtett tevékenység alapján. Itt adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására, és különösen a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő** irodalom és dokumentumok bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is gyakran használunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A rövidítések jegyzéke az arcképcsarnok szerkezetének bemutatása után található. A hónapok rövidítése a közhaszálatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Több esetben előfordul, hogy egy névcikket több szerző készített. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntettük fel a szerzőket és azokat, akikről megemlékeztünk.

A szerkesztő

Rövidítések jegyzéke

ÁDOB	Állástalan Diplomások Országos Bizottsága
ÁFÉSZ	Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet
ált.	általános
c.	címzetes, című
DAB	Debreceni Akadémiai Bizottság
DATE	Debreceni Agrártudományi Egyetem
DE	Debreceni Egyetem
dipl.	diploma
DOTE	Debreceni Orvostudományi Egyetem
BME	Budapesti Műszaki Egyetem
BSZ	Budapesti Szemle
Debr. Sz.	Debreceni Szemle
DRHE	Debreceni Református Hittudományi Egyetem
ELTE	Eötvös Loránd Fizikai Társulat
EPOSZ	Egyesült Parasztfiatalok Országos Szövetsége
ev.	evangélikus
évf.	évfolyam
FEB	Felvételi Előkészítő Bizottság
FM	Földművelésügyi Minisztérium
FUF	Finnisch – Ugrische Forschungen
gimn.	gimnázium(i)
H-B	Hajdú-Bihar
HM	Honvédelmi Minisztérium
id.	idősebb
ifj.	ifjabb
ig.	igazgató
igh.	igazgatóhelyettes
ill.	illetve
isk.	iskola(i)
kat.	katolikus
kh.	katasztrális hold
KIE	Keresztyén Ifjúsági Egyesület
KLny	Különnyomat
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem
KöMaL	Középiskolai Matematikai Lapok
középisk.	középiskola(i)
M. Kir.	Magyar Királyi
MADISZ	Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MÁV	Magyar Államvasutak
MHSZ	Magyar Honvédelmi Szövetség
MNy	Magyar Nyelv
MNyj	Magyar Nyelvjárások
Nyr	Magyar Nyelvőr
MPT	Magyar Pedagógiai Társaság
MPTI	Megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet
MSZT	Magyar-Szovjet Társaság
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MUSZ	Magyar Úttörők Szövetsége
okl.	oklevél, okleveles
OKTV	Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny
OM	Oktatási Minisztérium
OPI	Országos Pedagógiai Intézet
OPKM	Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
ORTE	Országos Református Tanítók Egyesülete
OSZK	Országos Széchenyi Könyvtár
OTSH	Országos Testnevelési és Sporthivatal
PSz	Pedagógiai Szemle
ref.	református
RMK	Régi Magyar Könyv
SDG	Soli Deo Gloria
szakf.	szakfelügyelő
TIT	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
TMB	Tudományos Minősítő Bizottság
tsz	termelőszövetkezet
tszv.	tanszékvezető
un.	úgynevezett
uo.	ugyanott
VB	Végrehajtó Bizottság
vh.	világháború
VKM	Vallás és Közoktatási Minisztérium

A

Adorján Dezső (Hermanszeg, 1918. máj. 21. – Hajdúszoboszló, 2000. máj. 11.): tanító, ált. isk. tanár.

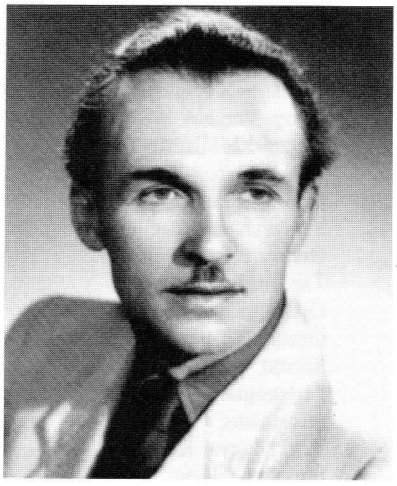

Adorján Dezső

Hatéves korában a család Kérsemjénbe költözött, ahol édesapja az ált. isk. ig.ja volt. Hárman voltak testvérek, húga 1944. ápr. 19-én, 20 éves korában meghalt. Öccse Mátészalkán élt családjával és ügyvédként dolgozott, 1991-ben bekövetkezett haláláig.

Négy évig a nagykállói gimn.-ba járt, majd a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében szerzett tanítói dipl.-t 1939-ben.

A dipl. megszerzése után megkapja az első katonai behívóját Mátészalkára, majd onnan 1940 tavaszán Pétervásárra került, később Mátészalkára visszakerülve Csenger, Nagygéc, majd Marosvásárhelyen teljesített szolgálatot.

1941 elején szerelt le. Leszerelés után tanulmányait Kecskeméten a Gazdasági Szaktanítói Intézetben folytatta, ahol 1943 jún.-ában képesítést szerzett.

1943. aug. 1-jén újra behívják néhány hónapos fegyveres gyakorlatra.

Leszerelése után kinevezést kap és a hajdúszoboszlói Mezőgazdasági Népiskolában kezd tanítani.

Alig néhány hónapos tanítás után, 1944. márc. 15-én újra behívják hadiszolgálatra. A visszavonuló magyar hadsereg kötelékében harcolva szept. 23-án, a Görgényi hegyeknél aknaszilánktól megsebesült. A sérülése súlyossága miatt okt. 16-án az érsekújvári hadikórházban a jobb lábát amputálták.

Ez év dec. elején, mint fekvő beteg, a kórházak nyugatra telepítésével Memmingenbe került, majd Neuburgba. Az ottani magyar kórházban műtötték meg utoljára. Kórházi szerelvénnyel 1945. nov. 13-án került haza.

A közalkalmazottak igazoló bizottsága 122/1946. sz. alatt 1946. ápr. 16-án igazolta, így ismét a hajdúszoboszlói Gazdasági Iskolánál teljesített szolgálatot.

Az akkori központi rendelkezések alapján rendszeresen részt vett a pedagógusok számára szervezett tanfolyamokon. Ezek egy

része vizsgakötelezettségű volt, így a 5940/1948. Korm. sz. rendelete értelmében gazdasági tanári képesítést kapott. 1949. szept.-ében átkerült az FM iskolától az egyik hajdúszoboszlói állami ált. isk.-hoz (jelenleg Gönczy Pál Ált. Isk.). Itt tanított nyugdíjazásáig, 1979. dec. 31-ig.

Adorján Dezső 1947. okt. 30-án megnősült, házasságából született Katalin nevű leánya, 1952-ben. Felesége azonban fiatalon, 1954-ben elhalálozott, s ez a családi tragédia alig elviselhető bánatot okozott számára. Gondolnia kellett azonban gyermekére is, ezért 1956-ban ismét házasságot kötött, s feleségével együtt nagy szeretettel nevelték az édesanya nélkül maradt kisgyermekét.

Leánya, Katalin, a szoboszlói gimn. elvégzése után a nyíregyházi Tanárképző Főiskolán matematika és műszaki tanári oklevelet szerzett. 1976-ban férjhez ment, házasságából megszületett az egyetlen unoka, Gergő. Katalin a szülés utáni hosszas betegségben, 1982-ben, 29 évesen, fiatalon halt meg.

A sors nem volt kegyes Adorján Dezsőhöz. Fiatalon veszítette el húgát, első feleségét, leányát, s e veszteség fájdalmát és bánatát az élete végéig belső gyászként hordozta magában. Igyekezett azonban ezt nem éreztetni hozzátartozóival és környezetével. Mindig figyelmes férj és szerető nagyapa volt.

Mozgáskorlátozott létére minden munkáját egész emberként nagy erőfeszítéssel végezte. Élete folyamán munkája mellett nagyon sok társadalmi feladatot is vállalt.

Tagja és szervezője volt a mozgáskorlátozottak egyesületének, a hadi gondozottak szervezetének és a helyi kertbarátkör szakmai vezetője, annak 1971-ben történt megalakulása óta.

Évtizedig tartó vezetése alatt a hajdúszoboszlói kertbarátkör minden megyei és országos termékkiállításon sikeresen vett részt. A hajdúszoboszlói Művelődési Központban évente önállóan is szervezett mezőgazdasági termékkiállítást. Ennek sikerességét igazolja a nagyon sok elismerés és díja-

Szakmai munkáját, közéleti tevékenységét és emberi magatartását mindig úgy irányította, hogy kiérdemelje embertársai tiszteletét és megbecsülését. Felülkerekedve családi tragédiáin a hozzá forduló embertársainak lehetősége szerint mindig segített.

Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el.

Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1969; Kiváló Úttörővezető, 1974; Miniszteri Dicséret, 1976; Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1978; Kiváló Kistermelő, 1977 és '81; Kiváló Szövetkezeti Munkáért, 1982.

Bábás Valéria, egykori nevelőtársa így emlékezik meg róla:

„Magas szakmai tudással rendelkezett. A munkában fáradhatatlan volt. Tudta lelkesíteni a tanulókat, az iskolához tartozó gyakorlókert „mintakert" is lehetett volna. A gyerekek szívesen dolgoztak ott órák után is. A megtermelt zöldségeket hétvégén a piacon értékesítették. Ezek nagyon szép és jó minőségű áruk voltak. Technika órákon, gyakorlati foglalkozáson precízségre, pontosságra nevelte tanítványait.

A mezőgazdasági munka során a természet értékeinek megőrzésére, a természetvédelemre hívta fel a figyelmüket. A tananyagon túl átadta máshol szerzett ismeteteit is.

A szülőkkel jó kapcsolatot épített ki. Sokszor kértek tőle tanácsot, mert tudták, hogy kiváló szakember. Kollégái szerették segítőkészségéért, becsületességéért. Oszlopos tagja volt a nevelőtestületnek, mindig mindenben lehetett számítani rá. Problémázó természete miatt állandóan kereste az új utakat a még jobb eredmények eléréséhez.

Hosszú pedagógus pályája alatt hatékony oktató-nevelő munkát végzett.

Nyugdíjba vonulásával egy lelkiismeretes, sokoldalú nevelővel lett szegényebb a hajdúszoboszlói Gönczy Pál Általános Iskola."

Emlékezete eleven maradt tanítványaiban is. Magyar László és felesége, Lénárt Margit, mindketten tanítványai voltak, így emlékeznek volt tanárukra:

„Pedagógiai munkássága nem csak a szakismeretek oktatására irányult, nagy gondot fordított tanítványai kulturális nevelésére is. Műsoros előadásokat, kirándulásokat szervezett hazánk tájainak megismerésére. Az iskolai évek után is rendszeres kapcsolatot tartottunk vele. Pedagógusi tevékenységét, emberi magatartását egyaránt tiszteltük."

Adorján Dezsőné – Bábás Valéria

Almássy Márton (Hajdúböszörmény, 1895. jan. 27. – Hajdúböszörmény, 1979. okt. 20.): ref. lelkész, középisk.-i vallástanár.

Almássy Márton

Apja, Almási Kálmán, vallástanár volt, édesanyja, Lányi Mária.

Származása szinte predestinálta arra, hogy pedagógus legyen. Dédapja, Almási József, (1770-1857) 63 éven át volt tanító. Nagyapja, Almási Gerzson, (1817-1891) 53 éven keresztül tanított, apja, Almási Kálmán (1863-1945) 45 évig működött, mint tanító.

A három elől együtt 161 évet töltött el a magyar közoktatás szolgálatában.

Almássy Márton Hajdúböszörményben végezte el az elemi iskolát és a gimn.-ot. 1913-ban érettségizett. Pályaválasztási kérdőívébe azt írta be, hogy zenetanár szeretne lenni. Muzikális lélek volt, szépen zongorázott. Tőle hallottam, hogy mikor Pabló Casals, a világhírű katalán gordonkaművész hangversenyezett Debrecenben, eladta a tavaszikabátját, hogy a drága belépőjegyet megválthassa. Apjának azonban határozott kívánsága volt, hogy szerezzen lelkészi oklevelet. Így lett theologus és a debreceni egyetem theologiai karán. 1917. júl. 4-én szerezte meg a végbizonyítványt.

Az 1917/18-as tanévre koll.-i széniorrá választották. Az egyetem bölcsészkarára is beiratkozott és latin-görög szakon az alapvizsgát sikerrel letette.

Az 1917 okt. és1919. dec. 31-e között Dr. Baltazár Dezső püspök mellett szolgált. 1920 jan.-tól év végéig a debreceni Árpád téri gyülekezettben – Dr. Révész Imre, a későbbi tiszántúli püspök és nagy egyháztörténész mellett – segédlelkészként működött.

Ennek a két kiemelkedően magas szellemiségű és példamutató keresztyén férfiúnak a hatása egész későbbi életében meglátszott.

Rövid hajdúböszörményi helyettes lelkészi szolgálat után 1921-ben megválasztották a hajdúböszörményi Ref. Bocskay Gimn. vallástanárává.

Az életút bemutatásánál itt kell megemlíteni, hogy tanári állása 28 éven át tartott, ez után hétévi segédlelkészi, majd kilencévi rendes lelkészi szolgálat következett a hajdúböszörményi Bocskay téri gyülekezetben, végül pedig 14 évig működött helyettes lelkészként az ottani Kálvin téri gyülekezetben. Lelkészi szolgálatai összesen 33 évet ölelnek fel, vagyis 61 évet töltött el értékes munkával a magyar közművelődésben. Ezzel méltó maradt elődei szelleméhez.

Almássy Márton pedagógiai életművének a bemutatása és a végzett szakmai tevékenysége azzal mérhető, hogy mennyire volt hatásos tevékenysége tanítványai életére.

Igazi nevelő hatású tanár volt. Láthatatlan szellemi kapcsolatokkal tudta magához kötni hallgatóit. Roppant megnyerő modora volt. Barátságos, megértő jellem, aki szinte belelátott diákjaiba, tudta, minek örülnek és mi fáj nekik. Tudta, hogyan kell a szorongókat, és az önmagukban nem bízókat megnyugtatni és bátorítani. Nem szigorral és keménységgel nevelt, még csak nem is kiabált soha, hanem jósággal és segítségnyújtással vezette helyes útra a fiatalokat. Ízig-vérig a gyakorlat embere volt. Igazi keresztyén férfinak ismertük meg, aki nemcsak tanította és hirdette, hanem saját példájával, saját életével meg is mutatta, hogy milyen a vallásos ref. ember.

De nem csak tanítványaival, hanem a felnőttekkel is mindig megtalálta azt a hangot, amellyel lelki közelségbe tudott hozzájuk jutni.

A gimn.-i vallástanárnak kötelességei közé tartozott a vallás tanainak az oktatása, zsoltárok és dicséretek szövegének és dallamának megtanítása. Fontos feladata volt a protestáns egyházak történetének megismertetése, a nagyobb diákok számára az apologetika elmagyarázása. Kivétel nélkül minden osztályban kellett tartania vallásórát. Ezek száma a nyolc osztályban heti átlagban 18 volt. A vallásórákon azonban sor került azoknak az ismereteknek az oktatására is, amelyek a fiatalság jellemét kedvező irányba fordították. A szorgalomra, a becsületes munkára, a szülők és öregek megbecsülésére, a józan és mértékletes életre. Mindezeket igen lelkiismeretesen, nagy hivatástudattal teljesítette.

A diákság testületileg járt tavasszal és ősszel a nagy templomokba, hol a Bocskay térre, hol a Kálvin térre. Télen az istentiszteleteket a gimn. tornacsarnokában tartották. Itt mindig a vallástanár imádkozott és prédikált. A diákság megismerhette a ref. egyházi hitelveket és láthatta – vallástanára személyében – ezeknek a gyakorlati megvalósulását.

Kötelessége volt továbbá a vallásos ifjúsági egyesületek segítése. Böszörményben a zsoltáríró Nagy Istvánról elnevezett koll.-nak az irányítása, amely a Soli Deo Gloria (SDG) országos mozgalom keretében működött. Az 1934 tavaszán a tiszántúli diákok számára Böszörményben rendezték meg az SDG konferenciát, amelynek előkészítésében fontos szerepe volt. Rendszeresen, un. „csendes napok" keretében gondoskodott a diákok hitbeli elmélyülésének az elősegítéséről.

Szakmai-közéleti munkássága nem választható el hivatásától. A közéleti tevékenység legfőbb színtere számára ugyanis a ref. egyházközség volt. Gyakran kérték segítségét az egyházi feladatok, szolgálatok ellátására, így számos alkalommal végzett keresztelési, esketési és temetési szertartásokat.

Számos testület tagja, így az Alsószabolcs-hajduvidék Egyházmegye tanácsbírája, tanári egyesületek tagja, a helybeli Ref. Nőegylet titkára, a gimn. ig.-tanács tagja, a helybeli Hangya Szövetkezet elnöke, a helyi újság szerkesztő bizottságának tagja, jegyzője a helybeli ref. presbiteriumnak. Tíz éven át igja a Kálvineum Fiúinternátusának.

A '20-as években betöltötte a 951. sz. Bocskay cserkész-csapat parancsnoki tisztét. Cserkészeit számos országos nevezetességű kirándulóhelyre vitte táborozni, a hegyekbe éppúgy, mint a Balaton mellé. Kitüntetést nem kapott ezért a sokféle mun-káért. Az ő számára a legnagyobb elismerés az volt, ha látta, hogy számos diákjánál jó helyre hullott a magvetése, és hogy sokan választották közülük élethivatásul a lelkészi pályát. 87 tanítványa végezte el a teológiát, akiknek többsége lelkész lett, néhányuk pedig vallástanár. Közülük néhányat említve:

Bertalan Imre az USA-beli magyar protestánsok egyik vezető egyénisége, *Göndöcz Kálmán* a kanadai protestáns magyarok szuperintendense, néhai *Fekete Imre,* a tehetséges bibliafordító, akit bátor fellépése miatt elüldöztek Böszörményből, és említhetjük még Bucsai Mihály, neves egyháztörténész nevét.

1944 okt.-ben érte el a front Böszörményt, ahonnan a város vezetői elmenekültek. A bevonuló szovjet egységek parancsnoka olyan

személyt keresett, akit a város lakossága jól ismer és szeret, aki népszerű és tekintélye van, és képes a közügyek intézésére. Almássy Mártonra esett a választás, kötelezték, hogy lássa el a polgármesteri tisztséget, s ő ennek , hónapokon keresztül, eleget is tett.

Személye azonban az új politikai vezetők számára terhessé kezdett válni, ezért eltávolítására szervezkedtek. 1945. márc. 19-én letartóztatták és népbírósági eljárást indítottak ellene. Az ürügy az 1944. máj. 21-én, a hősök napján, a hősök szobránál elmondott beszéde volt. A népbíróság tíz hónapi börtönre ítélte, amit le is töltött. Szabadulása után az igazolóbizottság azonnal igazolta, újra elfoglalhatta tanári állását, és a Kálvineumi ig.-i beosztását is megtarthatta.

Később a város vezetői is belátták, hogy esetében egy hozzá méltatlan kirakatper volt, hivatalból rehabilitálták, és mentesítették a büntető ítélet hátrányos következményei alól. 1948-ban államosították az iskolákat, átszervezték a gimn.-ot is, csak a négy felső osztályt hagyták meg. Fakutatívvá tették a vallás tanulását, s mindez oda vezetett, hogy 1949. nov. 17-én, máról-holnapra elbocsátották a gimn.-ból, és ezzel megszűnt tanári pályafutása.

A Magyar Köztársaság kikiáltása után, 1993-ban, Hajdúböszörmény város önkormányzata, a közszolgálatban végzett eredményes munkájáért postumus Dr. Somossy Béla díjjal tüntette ki és a város belterületén utcát neveztek el róla.

Források:

A hajdúböszörményi Bocskay Gimn. tanévi értesítői; hivatalos dokumentumok és családi iratok, továbbá Almássy Márton sajátkezű feljegyzései.

Sóvágó Mihály

Ambrus Sándorné Endrődi Margit (Balmazújváros, 1923. szept. 15. – Balmazújváros, 1983. nov. 5.): ált. isk. tanár, szakf.

Ambrus Sándorné

Apja géplakatos kisiparos volt, aki 1943-ban a Holczer név helyett vette fel az Endrődi vezetéknevet. Leánya Balmazújvároson járt elemi és polgári isk.-ba, majd Debrecenben a Svetits Római Kat. Tanítónőképző tanulója lett. Tanítói okl.-ét 1943-ban szerezte. 1943. aug. 19-én nevezték ki a visszacsatolt Észak-Erdély Bihar vármegyei Körösbánlaka elemi népisk.-jába. A kis település román nemzetiségű lakói alig tudtak magyarul. Az iskolában magyar nyelven tanítottak. Rendkívül nehéz feladat volt a fiatal tanítónő számára a román anyanyelvű gyermekek tanítása.

1944 őszén a szovjet és a román hadsereg elfoglalta a községet. Neki el kellett hagyni Körösbánlakát. Hazaköltözött. A front közeledtekor Balmazújvárosból a Borsod megyei Harsányban lakó nővéréhez utazott. 1945. jan. 1-től 1945. febr. 25-ig tanított a falu római kat. elemi isk.-jában. Márc. 1-én már Balmazújvároson a községi elemi isk.-ban vállalt tanítást. Erdélyből és a Felvidékről több tanító menekültként érkezett Balmazújvárosba. A községi elemi isk. fogadta őket. Endrődi Margitot is menekült tanítónak te-

kintették. Az 1945/46-os tanévben az állami elemi népisk.-ba osztották be. Itt megkezdték az idegen nyelvek tanítását. A német, az orosz és a román nyelvet választhatták a tanulók. Endrődi Margit a román nyelv tanítását vállalta. Az elsorvasztásra ítélt polgári isk. még meglevő osztályaiban is tanított, majd végleg a Debreceni úti (4-es számú) Ált. Isk. nevelője lett.

1945. ápr. 22-én a községben tartózkodó tanítók megalakították a balmazújvárosi Nevelő Munkások Szabad Szakszervezetét. Ő is hitet tett az alakuláskor arról, hogy teljes tudásával igyekszik szolgálni a nép és a gyermekek demokratikus szellemben való nevelését. Kultúrcsoportokat szervezett, azokban néptáncot tanított. Az 1950-es években kezdeményezője volt pedagógus színjátszó csoport létrehozásának. Klasszikusnak számító színművek előadásában vállalt főszerepet. Szervezte, irányította a pedagógusok sporttevékenységét. Beiratkozott Budapesten az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola levelező tagozatára. 1953-ban testnevelő tanári képesítést szerzett. Még abban az évben az iskola úttörővezetője lett.

Balmazújvároson hagyomány volt a tanév végi testnevelési ünnepélyek, az ún. „tornavizsgák" rendezése. Az ált. isk.-k különkülön tartották a látványos bemutatót. Az Ambrusné Endrődi Margit által összeállított gyakorlatok, sportversenyek színvonala igazolta a testnevelő tanár ötletességét, igényességét, a szép iránti érzékét. Vigyázott a tanulók egészségének megőrzésére. Ezért nemcsak a testnevelés órákon, a sportfoglalkozásokon végzett testgyakorlatokkal segítette elő az egészséges testi fejlődésüket, hanem mint ifjúsági vöröskeresztes tanár igyekezett tudatosítani, hogy a testnevelés és a sportolás az egészség és a munkaképesség megőrzésének és fejlesztésének nagyon fontos eszköze. Vöröskeresztes csoportjának tagjai a vetélkedőkön a legjobbak között szerepeltek.

Nevelőmunkáját céltudatosan végezte. Kiváló oktató-nevelő tevékenységét felettesei is elismerték. Ezért 1969-ben a debreceni járás testnevelés szakfelügyelőjévé nevezték ki. Szervezője és irányítója lett az Országos Sportnapok járási seregszemléjének. A résztvevő iskoláktól pergő ritmusú, változatos gyakorlatok bemutatását kérte. Az iskolák közötti nemes versengés híve volt. Felügyeleti munkája során minden iskolában szorgalmazta a mindennapos testnevelés bevezetését. Aktívan közreműködött az új testnevelési tanterv készítésében.

Balmazújvároson is, a debreceni járásban is kollégái érezték segítő szándékát, mely a barátság, a bizalom, a szeretet köré épült. Elszántan küzdött a gyerekek jogaiért, a táboroztatásukért, a sportolási lehetőségekért. Tanítványainak sokszor elmondta, hogy járja át őket a szeretet, mert a szívükben nem lehet helye a gyűlöletnek. A tanulók mindig értették, amit mondott. Magabiztos, türelmes, megértő volt. Derűt sugárzott, mely pályája fontos részét töltötte ki. Mindezekért megkapta a gyermekektől, a felnőttektől a tiszteletet, a szeretetet.

Töretlen kedvvel, ifjonti lelkesedéssel tanított 1979. dec. 31-ig, nyugdíjaztatásáig. Kiváló munkájáért sokszor kapott jutalmat, dicséretet.

Kitüntetései: Kiváló Úttörővezető (1973); Miniszteri Dicséret (OM, 1973.); Úttörővezető Emlékérem (1976.); Kiváló Társadalmi Munkáért (Miniszter-tanács, OTSH, 1979.); Kiváló Munkáért (OM, 1979.); Pedagógiai Szolgálati Emlékérem (1979.)

Forrás:

Családi és iskolai dokumentumok.

Kollégái és tanítványai visszaemlékezései.

Király István

Andrássyné Kövesi Magda (Selmecbánya, 1910. szept. 8. — Debrecen, 1992. júl. 3.): egyetemi docens.

Az elemi iskolát Selmecbányán kezdte, majd családja Sopronba költözött a bánya- és erdőmérnöki főiskolával együtt, amelynek rektora édesapja, dr. Kövesi Antal főiskolai, majd

műegyetemi tanár volt. 1928-ban érettségizett a soproni Állami Leány-líceumban, majd ugyanez év őszén beiratkozott a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarára, magyar–német szakra.

A. Kövesi Magda

Horváth János tanítványaként az első szemesz-terekben irodalomtörténésznek indult, mellékszaknak az olaszt is felvette. A negyedik évtől kezdve a két nyelvészprofesszor, Gombocz Zoltán és Zsirai Miklós olyannyira megkedveltették vele a nyelvészetet, hogy véglegesen elkötelezte magát ennek a tudományágnak. Német szakdolgozatát F. Wilhelm Weber osztrák író munkásságából írta, ezért a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként 1930-ban két hónapot Bécsben töltött.

Nagy szorgalommal és kitűnő eredménnyel tanult. Finnugor nyelvészeti témájú szakdolgozatát, amelyet a vogul igemódokról írt, a bírálóbizottság bölcsészdoktori értekezésnek fogadta el. A disszertáció megvédésére azután került sor, hogy az 1932–33. tanévet az észtországi Tartuban töltötte, ahol már egy zürjén képzőtanulmányon kezdett dolgozni. 1933-ban doktorált "summa cum laude" eredménnyel. Az 1933–34. tanévben Helsinkiben tanult tovább ösztöndíjasként, ahol a legnevesebb finnországi professzorok előadásait hallgathatta. Hazatérve 1935-ben államvizsgázott és magyar–német szakos tanári diplomát szerzett.

A kitűnő tanulmányi eredmények, sikeres doktorátus, ígéretes pályakezdés a tudományos munka terén az akkori gazdasági-politikai helyzetben Kövesi Magdát nemhogy egyetemi kutatói álláshoz nem juttatta, de még középiskolai tanári állást sem kapott! 1935-ben férjhez ment Andrássy István építészmérnökhöz és Újdiósgyőrbe költözött. Állás híján férje irodájában dolgozott adminisztrátorként, vezette a háztartást és nevelte gyermekeit. 1940-ben a család Debrecenbe költözött. Itt, majd Sopronban sikerült átvészelniük a háborút. 1945-ben tértek vissza debreceni otthonukba. Az élet újrakezdése, az otthon újjáépítése és a családanyai szerep gyakorlása közben vetődött föl benne a tudományos munka folytatásának reménye és lehetősége, 15 év kényszerpihenő után. Az újrakezdés nem ment könnyen. Volt professzorához, Zsirai Miklóshoz kellett fordulnia végül 1950-ben, s az ő ösztönzésére jelentkezett munkára a debreceni KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékén. Bárczi Géza professzor a tájszótár munkálataiban alkalmazta, Zsirai pedig a zürjén adatok kigyűjtésével bízta meg a finnugor etimológiai szótárhoz. 1951-ben nevezték ki gyakornoknak, 1952-ben pedig az akkor létesített Finnugor Nyelvtudományi Tanszékre tanársegédnek. Ebben az időszakban két egyetemi jegyzet megírásán túl nagy energiával látott hozzá a 15 évvel korábban félbemaradt zürjén képzőmonográfia megírásához.

1958-ban adjunktus lett, ugyanebben az évben nyerte el a kandidátusi fokozatot is *Uráli elemek a komi képzőrendszerben* című disszertációjával. 1962-től docensként dolgozott a Finnugor Nyelvtudományi Tanszéken – első és utolsó munkahelyén – 1972-ben történt nyugdíjazásáig.

A. Kövesi Magdát az összehasonlító nyelvtudomány részterületei közül kezdettől fogva leginkább az alaktan vonzotta, s ezen belül a

szóképzés problematikája, a rokon nyelvek közül a permi nyelveket, s ezen belül a zürjént (komit) kutatta. Kandidátusi disszertációját jelentős mértékben kibővítette votják (udmurt) anyaggal, így született meg első kutatási korszakának fő műve, a finnugor összehasonlító nyelvtudomány nélkülözhetetlen kézikönyve, a permi nyelvek képzőinek monográfiája.

Az őstörténeti vita fellángolása idején lázasan kezdte kutatni az ún. permi–előmagyar kapcsolatok, érintkezések nyelvi bizonyítékait.

Már 1956-ban a névragozás történetéről folyt vitához fűzött hozzászólásából lehetett sejteni, hogy az alaktan terén végzett kutatásai nem merültek ki a permi képző-monográfia megjelentetésével. 1966-tól folyamatosan foglalkozott a névszói esetragok, a birtokos személyragok és a többes jelek eredetével, a névigékkel, majd az igeragozással kapcsolatos kérdések izgatták.

A fenti három – egymással szorosan összefonódó – témakörön kívül írt tanulmányokat magyar nyelvtörténeti, nyelvjárástörténeti, etimológiai kérdésekről, az analízis és szintézis viszonyáról a grammatikában, továbbá értékes adalékokkal szolgált az irodalmi nyelv kialakulásához is.

Tudományos munkájának elismeréseként a helsinki Finnugor Társaság (1965) és a Kalevala Társaság (1966) külső tagjává választotta.

A. Kövesi Magda nemcsak a kutató munkában állta meg a helyét, hanem pedagógusként is elismerésre méltó érdemeket szerzett. Tanítványaival nemcsak egyetemi előadásain, szemináriumain foglalkozott, hanem minden lehetőséget felhasznált személyiségük formálására. Aktívan részt vett társadalmi, szakszervezeti, diákköri, tudományos szervezőmunkában is, és szívesen vállalt előadásokat a Magyar Nyelvtudományi Társaság debreceni csoportjának ülésein. Életének értelmét mindenekelőtt az oktatásban látta. Előadásaira, óráira mindig lelkiismeretesen, tudományos igényességgel készült föl. Hitt abban, hogy tanítványainak pályája simább és sikeresebb lesz, mint az övé volt. Lelkesítette, buzdította, toborozta a hallgatóságot: foglalkozzanak nyelvészettel, tanuljanak finn nyelvet, írjanak szakdolgozatot finnugor nyelvészetből! A finnugor tárgyú szak-dolgozatok java része akkoriban az ő irányításával készült. Gazdag oktatói tapasztalatait a finnugor szakosok tantervének kidolgozásában is hasznosította. Különösen szívügyének tekintette a finn nyelv oktatását és a finn kultúra terjesztését.

Oktatói munkájának elismeréséül 1970-ben elnyerte az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címet, a finn nyelv és kultúra terjesztésében végzett több évtizdes tevékenységéért pedig a Finn Köztársaság elnöke a Finn Oroszlán-renddel tüntette ki 1972-ben.

A nyugdíjazás ténye súlyosan érte. Úgy érezte: dolgozhatott volna tovább, tudott és szeretett volna még. Nem így történt. Bár energiáját a megrázkódtatás felemésztette, s bár akadémiai doktori értekezésének kimunkálására már nem volt ereje, a tudomány iránti szeretete és elkötelezettsége sohasem fogyatkozott meg.

Főbb munkái:

Igemódok a vogulban. Finnugor Értekezések 1. Budapest, 1933.

A permi nyelvek ősi képzői. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.

Források:

Kel'makov, V. K.: Vengerskie uchenie ob udmurtskom jazyke. Usztyinov [Izsevszk], 1987. 158–160.

Keresztes László: Andrássyné Kövesi Magda 70 éves – Frau Andrássy Kövesi ist 70 Jahre alt. Magyar Nyelvjárások 23 (1980) 3–9.

Kiss Antal: Andrássyné Kövesi Magda 80 éves – Magda Kövesi Andrássy ist 80. Andrássyné Kövesi Magda tudományos munkássága. Folia Uralica Debreceniensia 2 (1991) 5–14.

Keresztes László

Arany Sándor (Mezőtúr. 1899 – Debrecen, 1984): tszv. egyetemi tanár.

Arany Sándor

Mezőtúri négygyermekes iparos család legidősebb fia. A család néhány év múlva Debrecenbe költözik, elemi iskoláit az Eötvös utcai iskolában végzi, édesapja a MÁV járműjavító üzemében helyezkedik el.

1909-1917 között az Állami Főreálisk.-ban (későbbi Fazekas Mihály Gimn.) tanul, neves tanárai voltak: pl. *Kardos Albert és Oláh Gábor.* Idegen nyelvtudását a német és francia nyelvből tett érettségi megalapozta. Az I. vh. miatt rövidített tanmenet szerint folyt az oktatás, ezért 1917 márc.-ban érettségizett.

Közvetlenül az érettségi vizsga után katonai szolgálatra behívják, az olasz frontra vezénylik, ahol néhány hónap után sebesültként kórházba kerül, és 1918 dec.-ben leszerelik.

1919 jan.-ban a Királyi József Műegyetem vegyészmérnöki karán kezdi meg tanulmányait Budapesten. A katonai szolgálatot teljesített hallgatók kedvezményekben részesültek: hét félév alatt érhették el az abszolutóriumot, és szigorló mérnökként már munkába állhattak. Tanárai között nemzetközi tekintélyű, iskolateremtő személyiségek voltak: pl. *Ilosvai Lajos, Zemplén Géza, 'Sigmond Elek* professzorok. A mezőgazdasági kémiai technológia professzora, 'Sigmond Elek gyakorolta a legnagyobb hatást későbbi életútjára, aki munkásságával a talajtant az önálló tudomány szintjére emelte. Személyes barátságuk mindvégig fennmaradt. Angol nyelvtudását műegyetemi tanulmányai alatt alapozta meg.

1922 júl.-ban a FM irányítása alatt álló Debreceni Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomásra kerül beosztott vegyészként. Itt végzett munkája közben 1923 okt.-ben szerzi meg *okleveles vegyészmérnöki diplomáját.* Ezt követően 'Sigmond professzor a FM Kísérletügyi Főosztályától 1924 elején félévre kikéri a tanszékére, ahol „vendégként" tanársegédi munkát végez. Ez meghatározta elkötelezettségét a mezőgazdasági kémia és a talajtan szakterületei iránt.

1924 őszén a FM Kísérletügyi Főosztályától megbízást kap debreceni állomáshelyén a *Hortobágy ősi szikes legelőinek talajtani felmérésére.* E munka eredményeként elkészítette a Hortobágy első tudományos alapokon nyugvó talajtérképét, amelyről később több tudományos közleményben számol be. Ezzel egyúttal életre szóló elkötelezettségbe kerül a Hortobágy, a Tisza árterületei, az Észak-Tiszántúl területein a talajvizsgálati, talajhasznosítási, növénytermesztési és talajjavítási feladatok tudományos és gyakorlati kérdései iránt. Ennek kapcsán 1924-ben részt vesz a Karcagi Téli Gazdasági Iskola keretében a szikes talajok cukorgyári mészszappal történő javítási kísérleteiben. 1925-ben bekapcsolódik a Püspökladányi Erdészeti Kísérleti Telep szikes területek fásítására irányuló kísérleteibe.

1925-ben *a Rockefeller Alapítványtól* külföldi ösztöndíjat nyer el, amelyet azonban csak egyévi késéssel tud igénybe venni folyamatban lévő sokirányú hazai elkötelezettségei miatt. Ezek között 1926 márc.-ban a Műegyetemen műszaki doktori (Dr. techn.) szigorlatot tesz le, 1926 nyarán részt vesz a Budapesten rendezett Nemzetközi Talajtani Konferencián.

1926 okt.-ben az elnyert Rockefeller ösztöndíjjal az Amerikai Egyesült Államokba utazik egy évre. A berkeley-i egyetemen *Dr Walter Pearson Kelley* professzor mellett egy szubtrópusi növénykísérleti állomáson (California, Riverside) a szikes talajok genetikáját tanulmányozza, öntözési és javítási lehetőségeiket vizsgálja. Tapasztalatairól magyar és angol nyelvű közleményekben számol be.

1927 jún.-ban a Washingtonban tartott I. Nemzetközi Talajtani Kongresszuson részt vesz, a Nemzetközi Talajtani Társaság szikes albizottságának egyik titkárává választják, amely tisztségét a II. vh.-ig megtartja.

1927 őszén a berkeley-i egyetem javaslatára ösztöndíját egy újabb évre meghosszabbítják, amit Németországban a Bonni Egyetemen, *Dr Hubert Kappen* professzor intézetében tölt a németországi savanyú talajok viselkedésének és javítási lehetőségeinek vizsgálatával. 1928 szept.-ben tért vissza debreceni munkahelyére. 1929 nyarán a Nemzetközi Talajtani Társaság Budapesten tartott ülésén titkár, előadó és tolmács feladatokat lát el.

1931-ben a Debreceni Tisza István Tudományos Társaság rendes tagjává választják, ugyanezen évben a Debreceni Tisza István Tudományegyetemen talajtanból *magántanári képesítést* kap, majd ezt követően a Pallagon működő *Debreceni Gazdasági Akadémia* tanári karának javaslatára a FM a kémiai tanszék vezetésével bízza meg – a Vegykísérleti Állomáson betöltött állása mellett.

1934 júl.-ban a FM a gazdasági akadémia főállású *tanszékvezető egyetemi tanárrá* nevezi ki sikeres oktató munkája elismeréseként. Oktató munkájában is szakmailag igényes és emberileg következetes magatartása személyes tekintélyét növelte. Hangsúlyozottan vallotta, hogy a mezőgazdásznak nem kell kémikussá válni, de megbízhatóan el kell sajátítani a szakmája sikeres gyakorlásához nélkülözhetetlenül szükséges kémiai ismereteket. A kémiai laboratóriumi gyakorlatok oktatása kapcsán írja *Vezérfonal I.-II.-III.* címmel a minőségi és térfogatos kémiai analízis és a speciális talajtani vizsgálati módszerek elsajátítását támogató főiskolai jegyzeteit 1938 és 1943 között. (A talajok vízfelvevő képességére jellemző fizikai mérőszámként nemzetközileg is ismert és elfogadott az általa kidolgozott *„Arany-féle kötöttségi szám").* Átlagon felüli szakmai teljesítményéért 1934-ben és 1940-ben miniszteri dicséretben részesül.

1938-ban megházasodik, házasságában három gyermeke születik. Felesége *Herke Ilona* kémia-fizika szakos tanárnő (a kémiát Szent-Györgyi Albert, a fizikát Kiss Árpád professzor intézetében tanulta); annak a Szegeden tevékenykedő *Dr Herke Sándor* professzor, kísérletügyi főig-.nak a leánya, aki a Duna-Tisza köze és a Dél Alföld szikes talajainak javításával és hasznosításával, növénytermesztési lehetőségeinek vizsgálatával foglalkozó vezető kutató. Ettől kezdve a korszak két jeles, hasonló területen munkálkodó, nemzetközileg is ismert tudós szakembere, a korábbi hosszú szakmai együttműködés után, szoros családi kapcsolatba is kerül.

1941-42-ben több alkalommal professzori tapasztalatcserén vesz részt Németországban, ahol számos egyetemen és kutatóhelyen tanulmányozza a korszerű talajhasznosítás és agrotechnológia módszereit. Tapasztalatairól magyar és német nyelvű közleményekben számol be. 1942-ben részt vesz a Drezdában megrendezett Nemzetközi Talajtani Konferencián a magyar küldöttség vezetőjeként.

1943-ban a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium előterjesztésére az Országos Felsőoktatási Tanács tagjává nevezik ki.

1944 őszén a II. vh. keleti frontjának közeledtével Debrecen katonai kiürítésekor miniszteri rendelkezéssel a Debreceni Gazdasági Akadémia teljes apparátusát a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Főisk. területére helyezik át, amit a tanári kar családjával együtt követ és itt próbálják folytatni munkájukat. A visszavonuló front áthaladását követően 1945 máj.-ban visszatér Debrecenbe

szintén központi intézkedésre és megkezdik a munkafeltételek normalizálását.

1945 okt.-ben az akkor létrehozott budapesti Agrártudományi Egyetem debreceni mezőgazdasági karává nyilvánítják a korábbi Gazdasági Akadémiát, amelynek dékáni, majd osztályelnöki tisztével bízzák meg. 1946 ápr.-ban egyetemi nyilvános rendes tanári kinevezést kap. Ez időben a szegedi és debreceni egyetemeken a talajtan és mezőgazdasági technológia előadója.

1947 jún.-ban az Országos Talajjavítások Miniszteri Biztossága a debreceni Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomás újjászervezésével bízza meg egyetemi tanári feladatai mellett, majd az Észak-Tiszántúl talajjavítási munkáinak megszervezésével is.

1948 ápr.-ban megszüntetik az Agrártudományi Egyetem vidéki osztályait, így az oktatói kart rendelkezési állományba helyezik, illetve státusukból nyugdíjazzák. Ettől kezdve a korábbi párhuzamos megbízatása alapján az általa megszervezett talajvizsgálati laboratórium vezetője, amelyből kifejlődik a későbbi Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet (továbbiakban OMMI) debreceni osztálya. Ennek vezetőjeként dolgozik 1962-ben történő nyugdíjba vonulásáig.

Az 1950-es években részt vesz a *Tiszalöki Vízlépcső* valamint a *Keleti-főcsatorna* létrehozásának előkészítő talajtani munkáiban. Jelentős munkát végez a szikes talajokon való rizstermesztés, valamint a hortobágyi halastavak komplex hasznosítására irányuló lehetőségek vizsgálata terén. Ebben az időszakban az FM Tudományos Tanácsának tagja, megválasztják az Országos Talajjavítási Témakollektíva elnökévé.

1953-ban a „mezőgazdasági tudomány kandidátusa", 1954-ben a *„mezőgazdasági tudomány doktora"* címet nyeri el a MTA Tudományos Minősítő Bizottságától „A szikes talaj és a víz, mint a rizstermesztés tényezői" tárgyú értekezésének megvédése alapján.

1956-ban jelenik meg szakmai munkásságát összefoglaló monográfiája *„A szikes talaj és javítása"* címmel, amely a szakterület egyik alapvető forrásmunkájának tekinthető. Sok éves kutatómunkájának középpontja a talajban lejátszódó ioncserés és kolloidikai folyamatok, a szikes talajokban a Na-Mg-Ca ionok jelenlétének és egyensúlyának tanulmányozása, a természeti folyamatok befolyásolásának lehetőségei a gazdasági hasznosítás érdekében.

Ugyancsak 1956 szept.-ében a Párizsban rendezett VI. Nemzetközi Talajtani Kongresszuson a MTA egyik képviselőjeként vesz részt, 1957-ben kiemelkedő munkájáért miniszteri dicséretben részesül.

1958-ban a Kormányzat életművéért a *„Kossuth-díj II. fokozata"* kitüntetésben részesíti. Nyugdíjazását követően az OMMI megbízásából végez eseti munkákat, valamint egy második könyv összeállítását kezdi el az öntéstalajok témakörében, amelynek befejezésére azonban már életében nem került sor.

1968-ban kiemelkedő szakmai munkájáért a *„Munka Érdemrend arany fokozata"* kitüntetésben részesítik.

1981-ben a Debreceni Agrártudományi Egyetem (továbbiakban DATE) a korábbi években végzett nagy jelentőségű oktató és kutató munkájának elismeréséül az Egyetem *„honoris causa"* doktori címével tünteti ki.

1983-ban a Magyar Talajtani Társaság szakmai életútja elismeréseként a *„Treitz Péter" emlékérmet* adományozza részére.

1984. febr. 16-án fizikailag megromlott egészségi állapotban, de szellemi frissességének megőrzésével váratlanul érte a halál. Eltávozásával feledhetetlen emlékeket és gazdag szakmai értékeket hagyott maga után. Egész életpályáját különleges szakmai elhivatottság, igényesség és következetesség jellemezte. Tehetsége és szorgalma révén már gyermekkorától képessé tette arra, hogy önerejével teremtse meg tanulása és előrehaladása feltételeit, ami kiemelkedő szakmai pályafutásának is hajtóereje volt.

Szívesen és hatékonyan adta át tudását tanítványainak és fiatal munkatársainak, akik közül sokan a talajtan és az agrokémia tudományának neves művelői lettek.

1986-ban emlékének maradandó megőrzését célul tűzve a DATE *„Arany Sándor emlékérmet"* alapít, amelyet évente egyszer, egy személy részére ítél oda a bíráló bizottság, kiemelkedő szakmai tevékenységért.

1989 máj.-ban a DATE, a DAB, a Magyar Agrártudományi Egyesület (MAE) Talajtani Társasága és a MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézete közös szervezésében emlékülést tartottak a DAB székházában, születésének 90. évfordulója alkalmából rangos szaktekintélyű előadók részvételével.

Ugyanez évben a DATE saját kiadványaként kiadja a félbe maradt monográfia rövidített változatát *„A magyarországi öntésterületek talajai"* címmel, amelynek szerkesztési munkáit korábbi tanítványai, munkatársai és pályatársai végzik el tiszteletreméltó munkával.

1999 nov.-ben a DATE, a MTA Talajtani-Agrokémiai Bizottsága és a MAE H-B megyei szervezete közös rendezvényeként tudományos emlékülést és emlékkiállítást tartanak a DATE központi épületében, *születésének 100. évfordulója alkalmából* a szakterület tekintélyes képviselőinek közreműködésével.

Oktatói munkájának ma még fellelhető nyomtatásban megjelent dokumentumai a *„Vezérfonal gazdasági akadémiai hallgatók laboratóriumi gyakorlataihoz I-II-III."* (1938, 1939, 1943) című jegyzet sorozat a DATE könyvtárában megtalálható.

Szakirodalmi munkássága ma még fellelhető közleményeinek (85 db) jegyzéke a DATE saját kiadásában az 1989 évi megemlékezés kapcsán megjelentetett *„Dr techn. Arany Sándor (1899-1984) - életrajz és bibliográfia"* című kiadványában található.

Monográfiái: *„A szikes talaj és javítása"* (Mezőgazdasági Kiadó, 1956)

„A magyarországi öntésterületek talajai" (DATE Tudományos Közleményei, posztumusz átdolgozás, 1989)

ifj. Arany Sándor

B

Ifj. vitéz Bakay Szilárd (Kaposvár 1920. aug. 29. – Debrecen, 1992. dec. 22.): gépkocsizó tüzérfőhadnagy (postumus őrnagy), középiskolai tanár, idegen nyelvi lektor.

Bakay Szilárd

Katonatiszti családban született. Apja, id. vitéz Bakay Szilárd az 1944 okt.-i kiugrási kísérlet egyik fontos szereplője.

Isk.-it 1926-ban a budapesti Márvány utcai elemiben kezdte. 1930-tól középisk.-it előbb a budapesti Werbőczi István reálgimn.-ban, majd saját kérésére a soproni Rákoczi *honvéd* reálisk.-ban végezte. Itt jelesen leérettségizett 1938-ban. 1938-41 között a budapesti Ludovika Katonai Akadémiának gépkocsizó-tüzér tagozatát végezte el igen jó eredménnyel, tüzér 4. rangszámmal. 1941. aug. 20-án Székesfehérvárott avatták hadnaggyá. 1941-45 között tényleges katonai szolgálatot teljesített. Közben Debrecenben, 1943. jan. 2-án feleségül vette Jármy Mária VII. osztályos gimnazista leányt.

1945. márc. 25-én orosz hadifogságba esett Tihany-Aszófő térségében. A Szovjetunióban, a Volga mentén fekvő Kujbisev városában töltötte hadifogságát 1949. júl. 7-ig. Kezdetben utat épített, rakodómunkás lett, később brigádvezető, majd a magyar hadifoglyok munkavezetőjének választották. Magyarországra hazaérkezve, Debrecenben leigazolták, főhadnagyi rangját meghagyták. Mint a Néphadsereg tartalékos tisztjét azonban 1958. jan. 2-án a honvédelmi miniszter parancsa értelmében közigazgatási úton lefokozták, tartalékos tiszti könyvét bevonták és új legénységi katonai igazolványt kapott. Lefokozásának indoka csupán az a tény volt, hogy Ludovika Katonai Akadémiát végzett. A fogság közel öt esztendeje alatt, céltudatosan, önszorgalomból kitűnően megtanult oroszul, így hazaérkezése után, mint oroszfordító és óraadó kereste kenyerét.

1949-50-ben az egyek-újtelepi és a nyírmártonfalvai ált. isk.-ban tanított.
1950 júl.-ában Győrben szervezett tanfolyamon kezdő fokú orosz tanításra, 1951 aug.-ában, pedig a nyíregyházi főiskolán, középisk.-i fokon való tanításra szerzett jogot kitűnő eredménnyel.
1951-től 1953-ig Mikepércsen és Debrecen-Téglaskertben tanított ált. isk.-ban. De emellett felnőtteket is tanított: az egyeki termelőszövetkezetben, a nyírmártonfalvai EPOSZ-ban, Debrecenben a MOKÉP-nél, a Nemzeti Banknál, a pedagógus szakszervezetnél és a MSZT-nél. Ált. isk.-i tanítói okl.-ét 1951. dec. 12-én kapta meg a Debreceni Tanítóképzőben jeles eredménnyel. Egerben a Pedagógiai Főiskolán ált. isk.-i tanári okl.-et szintén jeles eredménnyel érte el.
1953-ban az OM által kiírt újítói pályázaton első díjat nyert.
1954-55 között a megye első orosz-tagozatú ált. isk.-jában taníthatott Debrecenben (Füvészkert utcai isk.-ban), mint orosz szakos tanár. 1955-56-os tanévben ismét a Debrecen-téglaskerti ált. isk.-ban tanított.
1956. okt. 1-től már a debreceni Péterfia utcai ált. isk.-ban oktatta az orosz nyelvet. Az iskola ifjúsága Bakay Szilárdnak köszönhette 1956 okt.-ében, a forradalom idején, azt az egy heti tanítási szünetet, melyet az ő javaslatára léptettek életbe, és óvták meg gyermekeik életét az elszabadult indulatoktól. Az 56-os forradalom után, a KLTE Bölcsésztudományi Karának esti tagozatán 1957-61. között szerzett orosz-német szakos középisk.-i tanári dipl.-át.
1960-64. között a neves Debreceni Tóth Árpád Gimn. vezető tanára lett. Tanítványai közül többen országos orosz nyelvi versenyek győztesei lettek. Származása miatt azonban még igh. sem lehetett. Bakay látva, hogy előremenetele a gimn.-ban nincs biztosítva, 1964-ben a DATE-ra jelentkezett az idegen-nyelvi lektorátusra, és felvételt is nyert. Itt, mint orosz-német nyelvi lektor és az egész egyetem külügyi vezetőjeként tevékenykedett. Mint elismert egyetemi oktatót többször küldték külföldre az egyetem vezetőivel. Például 1967-ben Kijevbe - a Nagy Októberi Forradalom 50. évfordulójára -, majd Berlinbe a nyelv-tanárok kongresszusára. Többször járt a lengyelországi Wroclawban, Lublinban, a kelet-német Rostockban is.
1968-ban az egyetemen, az akkor legkorszerűbb technikai eszközökkel felszerelt nyelvi laboratóriumát és az abban folyó nyelvoktatás módszereit jelentős mértékben Bakay Szilárd dolgozta ki.
1972-ben az OM által kiírt pályázaton „A nyelvoktatás módszerei" címmel, országos első díjat nyert Dr. Petrikás Árpádné és Dr. Cs. Nagy Miklós kollégáival együtt.
1975-ben a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója kitüntetést adományozták neki.
1979-ben Ezüst Törzsgárda jelvény viselésére jogosult.
Végül 1981. jan. 1-én, 42 év és 9 hónapi munka után, közös megegyezéssel nyugdíjba ment. Mint nyugdíjas tolmácsolást és fordítást vállalt orosz-német nyelven. 1986 szept.-ében német szaktolmács és szakfordítói igazolványra nyert képesítést. Pedagógusi pályája során munkája elismeréseként többször részesült jutalomban és soron kívüli előléptetésben. A tanulás és a tanítás módszertanát kutatta.
Bakay Szilárd hitt Istenben. Talpig Ember volt mindkét pályáján.
Katonai évei alatt is mindig képezte magát, rengeteget tanult, olvasott, de a háború vérzivatarában az első vonalban is helyt tudott állni. Bátor ember volt, ki bajtársain, amikor csak tudott segített. Segített lelkierőt is adni, például a hadifogság reménytelennek tűnő évei között. Tanári pályafutása alatt ízig-vérig *pedagógus* volt. Nevelte diákjait, nem hárította át a felelősséget a sokszor agyonfáradt szülőkre.
Hallgatói a következő jellemvonásokat gyűjtötték össze róla:
„Érdeklődést kelt személyisége által a tárgya iránt; lehetőség szerint a gyakorlati vonatkozásra is rámutat; ösztönöz az oktatáson kívüli segítségnyújtásra; mindig kielégítő

választ ad. Optimálisan kihasználja az oktatási órát; oktató-nevelő tevékenysége rendszeres; társadalmi, közéleti tevékenysége jelentős; általában példa lehet emberi vonatkozásaiban. Szakmai felkészültségét illetően minden tekintetben példakép; népszerű a hallgatói körében; szakmai tudása kiemelkedő; gondolkozás- és világnézet formálásban átlagos segítséget ad. Óráit rendszeresen látogatják hallgatói, ennek oka az érdeklődés mely mindig új ismeretekre terjed; leköti a figyelmet az óráin; szabadon ad elő; stílusa tömör és lényegretörő; szükség szerint szemléltet; fegyelmezésre nincs szükség az óráin; az anyag megértéséről rendszeresen tájékozódik; vizsgáztatásának légköre nyugodt, az általa adott osztályzatok reálisak, objektívek."(A család birtokában lévő dokomentum alapján)

Egyetlen lánya, dr. Bakay Mária és unokája, ifj. Halász András, kinek nevelésében és kitűnő közösségi emberré való alakításában tevékenyen részt vett, mindketten okl.-es agrármérnökök. Unokáját bevásárolni, főzni és autót vezetni is megtanította. A tényleges katonai szolgálat utáni érdeklődését nem erősítette, de nem is gátolta.

Életének utolsó éveiben a HM-hoz fordult és kérelmezte igazságtalanul elvett tartalékos tiszti főhadnagyi rendfokozatának visszaadását. Rendfokozatát 1990-ben vissza is kapta.

Bakay Mária – ifj. Halász András

Balogh Erzsébet (Debrecen, 1938. szept. 19. - Debrecen, 1986. jún. 10.): középisk.-i tanár, ig.helyettes.

Debreceni isk.-k diákja volt. A Kossuth Lajos Gimn.-ban érettségizett, majd a KLTE-en szerzett történelem-földrajz szakos tanári képesítést 1961-ben. Még abban az évben a balmazújvárosi 3. számú (Központi) Ált. Isk. tanára lett. A pályakezdő tanár már az első munkahelyén bizonyította, hogy tehetségéhez, tudásához semmi kétség sem férhet. Számára 1964-ben következett be a nagy fordulat. Balmazújvároson ekkor szervezték a gimn.-ot. Kalmár Zoltán kérésére örömmel vállalta az új iskolában a tanítást. Ebben az isk.-ban is megmutatkozott nevelői és oktatói tehetsége. Elsőrendű feladatának tartotta, hogy kemény munkával, tudományos igényességgel adja át tanítványainak a biztos tudást, és minél több erkölcsi értékkel halmozza el őket. Nemes szándéka sarkallta az ő és diákjai személyes kapcsolatának kiépítésére. Páratlanul gazdag, erős szellemi élet bontakozott ki az osztályfőnöki munkája nyomán. Ig-ja hamar felismerte iskolai tevékenységének magas színvonalát, ezért megbízta

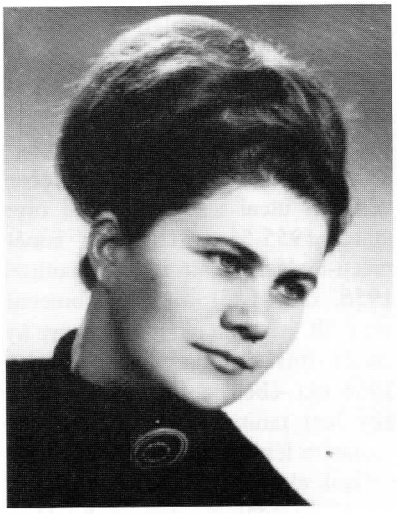

Balogh Erzsébet

az osztályfőnöki munkaközösség vezetésével. Az 1964/65-ös tanévben Ferenczi János kollegájával figyelte a 15-16 éves tanulók serdülőkori problémáit, a világnézetük alakulását. A tapasztalatok alapján összeállították az osztályfőnöki órák témakörét. A kiváló tantestületi közösség kialakításában döntő szerepe volt pedagógiai kulturáltságának. A gimn. tanárainak magatartásán, életstílusán, a közöttük kialakult emberi és munkatársi kapcsolatok minőségén látni lehetett az ő tevékenységének eredményét: a jó testületi szellem erősödését, az érzelmektől telítetté

vált közösséghez való ragaszkodást. Egész lényével és szellemiségével az iskolában folyó nevelést szolgálta. Szinte vallásos áhítattal hirdette, hogy a pedagógusnak mindig a legnagyobb intenzitású emberi lehetőséget kell képviselni a növendékeivel szemben. Arra törekedett, hogy a tanulók ne csak passzív hallgatók legyenek a tanítási órákon, hanem vegyenek részt tevékenyen az ismeretek befogadásáért. Kézzelfogható közelségbe hozta diákjai számára a régmúlt idők népeinek kultúráltságát. El tudta velük hitetni, hogy a műveltségnek haszna van. A tananyag könnyebb elsajátításához pontos forrásmegjelöléseket adott. Következetes és szigorú volt, de végtelen emberség, békesség áradt belőle. A patikamérleg érzékenységével fontolt meg minden szót tanítványai és kollégái számára. Nagyszerű eredményeiért az országos és megyei felügyeleti szervektől kapta az elismeréseket. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetésben részesítették. 1974-ben megyei történelem szakfelügyelői megbízást kapott. Volt kedves tanára, a Kossuth Lajos Gyakorló Gimn. ig-.nője biztatására megpályázta 1974-ben a történelem vezetőtanári állást. Az 1974/75-ös tanévtől tanított a KLTE gyakorló gimn.-ában. Mint vezetőtanár is bizonyította, hogy a legjobbak közé tartozik, egyike a legmódszeresebben tanító tanároknak, állandó az igénye önmaga továbbképzésére. Többször tartott megyei és egyetemi felkérésre bemutató órákat. Tanítványai kiválóan szerepeltek a felvételi vizsgákon, különböző tanulmányi versenyeken. Nevelői eredményei is következetes munkáján alapultak. Elvszerűen igényes volt tanítványaival és a tanárjelöltekkel szemben, de tiszteletben tartotta személyiségüket. Módszere tapintatos, de meggyőző erejű volt; bátran épített a tanulók önkormányzatára, de sosem hagyta magukra őket.

1981-ben a tantestület véleménye, az isk.-i és az egyetemi vezetés javaslata alapján igh.-i megbízást kapott. A rá jellemző komolysággal, felelősséggel és lelkiismeretességgel látta el minden feladatát. Sokirányú megbízatása közül kiemelkedett az a komoly felkészültséget, kedvező emberi, tanári személyiséget követelő munka, amit a szakmunkások egyetemi előkészítő tanfolyama (SZET) helyi megszervezésében és a közösségek pedagógiai vezetésében végzett. Három évig csoportvezetői, osztályfőnöki feladatot is ellátott, s a kezdetektől fogva nagy óraszámban tanított történelmet és földrajzot a tanfolyamon. Valóságos szakértője volt a SZET munkájának. Kiválóan megértette a felnőtt tanulókat, mindig elnyerte a bizalmukat, emberi segítőkészségét és szakmai, módszertani tapasztalatait lelkesen állította a tanulók fejlődésének, sikerének szolgálatába. A SZET érdekében kifejtett munkájáért szakszervezeti kitüntetést kapott 1982-ben. (Szakszervezeti Munkáért arany fokozat.)

Balogh Erzsébet pedagógusnak született. Pályáját korán derékba törte a könyörtelen halál. Messzebbre látott, messzebbre tervezett, ezért gondolatai, tanításai ma is érvényesek. Ezt tanúsíthatják balmazújvárosi és debreceni tanítványai, akik szerették, tisztelték, s nem felejtették el. Emlékét őrzik mindazok akikkel együtt dolgozott a negyedszázad alatt.

Forrás:

Iskolai dokumentumok.

Balmazújvárosi és debreceni pályatársainak visszaemlékezései.

Király István

Balogh Tibor (Kisvárda, 1930. máj. 28.- Debrecen, 1972. nov.25.): egyetemi docens. Édesapja Balogh Sándor, női szabó, édesanyja Bajusz Mária, háztartásbeli volt. A család hat gyermeket nevelt fel, köztük Tibor volt a legidősebb. Sokszor kellett segítenie az

édesapjának a szabóságban. Elemi és középiskoláit Kisvárdán végezte. Matematika tanára Vértesi Géza volt, akivel felnőtt korában is tartotta a kapcsolatot. Érettségi után a BME-re jelentkezett építész-mérnöknek. A szülők nem tudták fedezni a tanulási költségeket, így visszament Kisvárdára, ahol vaskereskedő tanuló volt egy évig. Ismét jelentkezett egyetemre, most a KLTE-re, matematika-fizika szakra. Népi-kollégista volt. 1949-1953 között volt egyetemi hallgató. Jó tanulmányi eredménye és a Schweitzer versenyen valószínűségből megoldott feladatai alapján 1950-től demonstrátor a Matematikai Intézetben. 1953-ban kapta meg diplomáját. 1953-1956 között aspiráns, előbb Rényi Alfréd, majd Gyires Béla mellett. 1956-1962 között a Valószínűségszámítás és Alkalmazott Matematikai Tanszéken adjunktus, 1962-től docens. 1958-ban doktorált summa cum laude.

Balogh Tibor

Doktori disszertációja: A függvénymatrixokról. 1961-ben kandidált. Kandidátusi értekezése: Matrixértékű sztochasztikus folyamatok. 1961-1966 között az MTA ATOMKI-ben tudományos munkatársként, félállásban matematikai szakértő. Tevékenységét munkatársai nagyra értékelték, különösen kiemelték a problémák, az emberek iránti nyitottságát, segítőkészségét.

Oktató-nevelő munkáját, évfolyam-felelősi tevékenységét egykori tanítványai ma is kiemelik és követendő példaként állítják. Szerette a szervező-munkát. Jól tudott bánni az emberekkel, igyekezett a hallgatók érdekeit érvényre juttatni. Fontosnak tartotta a magas fokú szakmai ismereteket, az ismeretek gyakorlati alkalmazását. Tudását alkotó módon adta tovább. Kiemelte, hogy a tudományos és az oktató munka mellett

„Nálunk a szakember olyan pedagógus – tehát oktató-nevelő munkát végző ember – aki önmaga is alkotó módon járul hozzá a tudomány fejlődéséhez. Nevelni, társadalmi munkát végezni nem lehet kényszerűségből. Ezek a munkák szívet, lelket és időt kívánnak." De sajnálatára úgy látta, hogy ezt a tevékenységet nem értékelik eléggé. (Egyetemi Élet, 1964. febr. 13.)

Aktív munkát végzett az ifjúsági szervezetekben, 1958-62 között az Egyetemi Szakszervezeti Bizottság titkára, 1962-től a TTK MSZMP alapszervezetének a titkára, 1964-1965-ben a KLTE függetlenített csúcstitkára.

Tagja volt a Bolyai János Matematikai Társulatnak. Tartott előadásokat a Bolyai délutánokon is.

1952-ben nősült meg. Felesége Dr. Kelemen Ilona, a KLTE Kémiai Intézetének oktatója volt. Házasságukból két gyermekük született: Zoltán Tibor (1953-2000) és Ágnes Tünde (1958).

Zoltán fia apja nyomdokain haladt, matematikus lett, a tudományok doktora, matematika professzor az USA-ban, a topológia nemzetközi szaktekintélye.

Balogh Tibor 1968-ban beteg lett. A túlhajszolt munka, édesapjának halála megviselte szervezetét. Egy évig volt szabadságon. Egészsége a továbbiakban hullámzó volt. Többször operálták, javulás következett be nála, majd hirtelen meghalt. 42 évet élt mindösszesen.

Életére Váci Mihály verse illik:

„Úgy éltem, mint a százhúszat verő szív,
úgy gyűlöltem és szerettem:
mindenhez úgy fogtam, kívánva,
hogy ez legyen a vesztem!
Úgy éltem én, ahogy itt élni kell,
ahogy érdemes élni!
Egy emberöltőt éltem, de a sorsom
történelmi és ezerévnyi!"

Nagyon jó oktató volt. Előadásaiban precízen fogalmazott, minden órája egy-egy kerek egész volt, nagyon jó felépítésben. A hallgatósággal meg tudta kedveltetni a valószínűségszámítást és fel tudta kelteni az érdeklődésüket.

„Érdekes volt megfigyelni a tanítási módszerét. Az első félévben úgy beszélt, hogy le tudjunk írni mindent, amit mond. A második félévben erre már nem fektetett olyan nagy hangsúlyt, az évfolyam szintjének megfelelő előadásokat tartott. Nem terhelt túl bennünket az anyaggal, de amit leadott, az kifogástalan és tartalmas volt. Sokat törődött azzal, hogy megtanítson minket fogalmazni, a matematika nyelvén beszélni. Természetesen az ő előadásai nyelvi szempontból is tökéletesek voltak, szépen, szabatosan beszélt.

Órán kívül is lehetett hozzá fordulni kérdésekkel, az érdeklődőket szakmai problémákkal látta el. Rendkívül türelmes és lelkiismeretes oktató volt. A vizsgákon való szigorúsága nem keltett bennünk félelmet, de tudtuk, hogy pontosan kell beszélnünk, alaposan fel kell készülnünk. Az óráin jó hangulatot tudott teremteni. Évfolyamunk nagyon szerette őt." – így emlékeztek rá tanítványai.

Szerette a társaságot. A Matematika Intézetben ő volt a Mikulás-estek egyik szervezője. Szeretett horgászni. Teniszezett, futballozott és kiválóan ping-pongozott. Tudott zongorázni és szépen énekelt.

Családját , gyermekeit rajongásig szerette.

Kitüntetése: Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1966.

Kántor Sándorné

Bányai István (Diósgyőr, 1935. máj. 15. - Balmazújváros, 2000. jún. 22.): ált. isk. tanár.

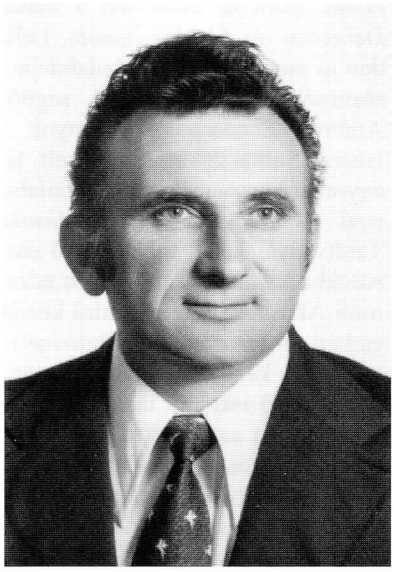

Bányai István

Munkáscsaládból származott. Apja Diósgyőrben, a Kohászati Művekben volt kovácsmester. Másfél éves volt, amikor édesanyja meghalt. Nevelőanyja szeretettel nevelte. Elemi isk.-ba Diósgyőrben, Mezőkeresztesen és Egerben járt. Ez utóbbi városban azért, mert nevelőanyja papnak szánta, és az egri minoriták fiúkoll.-ba íratta. Mégsem lett pap. Középisk.-i tanulmányait is Egerben végezte. A Kereskedelmi Technikumban érettségizett, képesített könyvelő és statisztikus vizsgát tett. Agrármérnök szeretett volna lenni, de mégis a tanári pályát választotta. Az Egri Pedagógiai Főiskola hallgatója lett. Ott szerzett testnevelő szakos tanári képesítést 1955-ben.

A főiskola kiváló sportolója volt. 1954-ben birkózásban országos főiskolai bajnokságot nyert. Több sportágban is jeleskedett. A testnevelési dipl. mellé versenybírói, játékvezetői és edzői képesítéseket is szerzett (kézilabda, labdarúgás, röplabda, sí).

Gyakorló tanári évét az 1954/55-ös tanévben Múcsonyban töltötte. Két évig tanított Bódvaszilason. 1957-ben házasságot kötött a Balmazújvároson tanító Papp Margit tanárnővel. Ettől az évtől lett a balmazújvárosi Debrecen úti Ált. Isk. tanára. Lelkesen kezdett új munkahelyén a kézilabdajáték népszerűsítéséhez. Ebben kiváló segítőtársa volt Ambrus Sándorné, a leányok testnevelő tanára. Balmazújváros többi ált. isk-jában is egyre népszerűbbé vált a kézilabdázás. Bányai István kitűnő kézilabdásokat nevelt. Tanítványai közül többen első osztályú csapatokba kerültek. Tanította és edzette Komáromi Ákost, az országos hírű kézilabda szakembert. Megszervezte Balmazújvároson a sportklub kézilabda szakosztályát. A csapat zömét az ő iskolája tanulói alkották. Kulcsszerepe volt az újvárosi sportélet fellendítésében. Sportosan és egészségesen élt. Vigyázott arra, hogy a gyerekek a győzelem feletti örömükben is sportszerűen viselkedjenek, ne becsméreljék a legyőzött ellenfelet, hanem teljes tisztelettel tekintsenek minden társukra, akár vesztes, akár győztes az.

1964-ben indult középfokú oktatásban A testnevelés tantárgy tanítására Bányai István kapott megbízást. Törzstagja lett a gimn. tantestületének. Új munkahelyén töretlen lelkesedéssel folytatta az ifjúság testi nevelését. Az atlétika és a sportjátékok legalapvetőbb anyagával keltette fel tanítványaiban az érdeklődést és a kedvet a testgyakorlati ágak művelése iránt. A kézilabda lett a gimn. diákjainak kedvelt sportja. Sikerült elérni, hogy a tanulók kényszer nélkül a maguk örömére sportoljanak. Kiváló sportolókat nevelt, akik közül többen a tanárképző főiskolán testnevelő tanári diplomát szereztek. Aktívan vett részt az Országos Sportnapok és a falusi szpartakiád szervezésében. Az évenként Balmazújvároson tartott rendezvényeket a szépség seregszemléjének tekintette.

A Magyar Néphadsereg tartalékos századosa volt. Gyakran behívták szolgáltra, tartalékosok kiképzésére.

Ifjúkori érdeklődése a mezőgazdaság iránt nem szűnt meg. Nyaranta az Agrártudományi Egyetem Tangazdaságában az újvárosi középisk.-s diákok munkáját szervezte, irányította. Méhészkedett, Vezetőségi tagja volt a megyei és az országos méhészszövetségnek. A város külterületi részén kialakított zártkertben kertészkedett, s ott egy évtizedig volt kertgazda. A közjóért tenni akaró tanár könnyen megtalálta az emberekkel a megfelelő hangot, hiszen az igazságosságra, a kölcsönös tiszteletre épülő emberi együttműködés híve volt. A kisemberek közösségében érezte jól magát. Lélekben balmazújvárosi volt, ezért igyekezett legjobb tudása szerint a város érdekeit szolgálni. 1995-ben ment nyugdíjba. Ekkor fordult a politikai élet felé. Belépett a Független Kisgazdapártba. 1998-ban megválasztották önkormányzati képviselőnek. 1999-ben lett Bújváros alpolgármestere. Támogatta az oktatási intézményeket, a város művelődési és sportéletének zászlóvivője volt. Kezdeményezte közparkok, játszóterek építését.

Többször kapott elismerést. 1980-ban a H-B megyei tanács VB Művelődésügyi Osztálya az új dokumentumokban foglalt követelmények eredményes megvalósításáért értékes jutalomban részesítette. 1965-ben Honvédelmi Érdemrendet, 1988-ban H-B megye Diáksportjáért kapott kitüntetést. 1995-ben a Pedagógus Szolgálati Érdemérmet vehette át.

Forrás: Családi és iskolai dokumentumok

Király István

Barabás Ernőné, Nádor Ágnes (Szolnok, 1917. nov. 25. – Debrecen, 2000. jan. 6.): ált. isk. tanár.

Szülei a postánál dolgoztak, egy nővére volt. Tanulmányait Szolnokon, majd Kecskeméten a Ref. Tanítóképző Intézetben végezte, ahol 1937-ben tanítói diplomát szerzett. Tovább tanulva pedig Egerben már orosznyelv-tanári oklevelet is kapott, 1952-ben.

Barabás Ernőné

A tanítói okl. megszerzése után, számazása miatt, iskolában nem alkalmazhatták, ezért magántanítványokkal foglalkozott. A negyvenes évek, a háború szörnyű időszaka, soksok fájdalmat és szenvedést hozott számára.

1940-ben elvesztette édesapját. Ugyanebben az évben megy férjhez, de férjével csak rövid ideig élhetett, mert munkaszolgálatosként „a frontra" került és 1943-ban meg is halt.

Őt magát 1944-ben, a németországi Bergen-belseni táborba deportálták, ahonnan 1945 jún.-ban térhetett vissza Szolnokra.

1945-49-ig a szolnoki Újvárosi Ált. Isk.–ban tanított, majd 1949 decemberétől, házasságkötés miatt, Debrecenbe került. Dr. Barabás Ernő az ÉM Tervező Vállalat jogásza lett a férje. Házasságukból 1953-ban született Judit nevű lányuk. (Ma dr. Matkó Jánosné, okl. vegyész és két fiúgyermek édesanyja.)

1949-60 között a debreceni Ispotály-téri Ált. Isk. nevelője volt, majd 1960-tól, nyug.-íjazásáig, az ugyancsak debreceni Szoboszlói-úti Ált. Isk. orosz-szakos tanára, és egyben az iskola egyik alapító tagja lett.

Az orosz nyelv tanulását, gyakorlását folyamatosan, lelkiismeretesen és kitartóan végezte. Minden lehetőséget megragadott a továbbképzésben való részvételre is. Többször volt külföldi tanulmányúton. Tanítási óráin jó felkészültséggel, egyénekre („testre") szabott módszereivel irányította tanulóit. Nagy gondot fordított szemléltető anyagok készítésére, és azok rendszeres használatára.

Minden erejével arra törekedett, hogy megszerettesse tanulóival az orosz nyelvet, ami nem volt kis feladat. Erőt és időt nem kímélve, versenyekre készítette fel tanítványait, ahol azok megyei és városi szinten egyaránt, kiemelkedő eredményeket (megyei 1. és városi 2. helyezést) értek el. Jelentős szerepe volt kollegái segítésében: a város egyik kerületében az orosz szakosok munkaközösségvezetője volt. A KLTE és a Tanárképző Intézetek felkérésére, tanárjelöltek felkészítését, azok tanítási gyakorlatát is több alkalommal, eredményesen végezte.

Szerény, kedves egyéniségével, mind a gyerekek, mind a felnőttek (kollegái és a szülők) szeretetét, megbecsülését és tiszteletét elnyerte.

A testület hangulatát kedvezően formálta, kollegáinak szívesen adott tanácsokat, segítette őket. Igazi pedagógus egyéniség volt, akit tanítványai még ma is tisztelettel és szeretettel emlegetnek, mert mint osztályfőnököt is, gondoskodó, tanulóit megismerni akaró és segítő embernek ismerték meg. A felső tagozaton mindenki ismerte, mert hosszú éveken át ő volt az egyetlen orosz-szakos tanár az iskolában, aki egyéniségével, kedvességével – ezt az egyébként nehezen be- és elfogadott tárgyat is – a gyerekek nagy részével, megszerettette.

Nyugdíjba menetével, és a viszonylag nem rég (2000. jan. 6-án) bekövetkezett, sajnos, végleges távozásával, igazi pedagógus példakép távozott közülünk.

Forrás: iskolai és családi dokumentumok, személyes emlékek.

Szalay Tiborné

Barbócz László (Hajdúszoboszló, 1932 – Hajdúszoboszló, 1986): középiskolai tanár, gimn.-i ig.

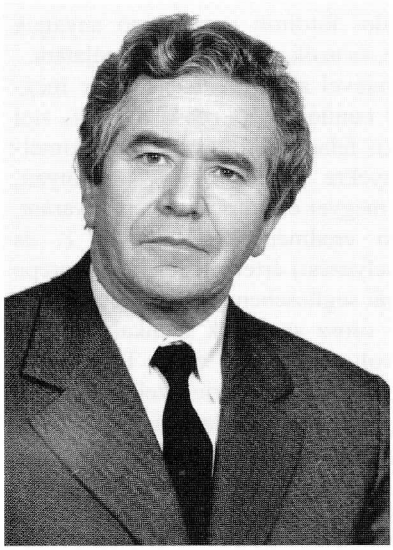

Barbócz László

Szülővárosában tanult, a helyi gimn. első évfolyamának tagjaként érettségizett 1951-ben. A debreceni KLTÉ-n szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Pedagógiai pályafutását a hajdúszoboszlói Thököly Imre Ált. Isk.-ban kezdte 1956-ban. Ott kapcsolódott be a mozgalmi életbe szakszervezeti titkárként.

1960-ban helyezték a Hőgyes Endre Gimn.-ba, ahol a matematikát magas színvonalon tanította. Tanítványai szerették, mert világosan, érthetően magyarázott, igényesen és igazságosan osztályozott. 1962-ben KISZ tanácsadó tanári megbízást kapott, majd 1963-ban kinevezték igh.-sé. A tanulóifjúság mozgalmi munkáját lelkesen irányította és ellenőrizte. Az ő tevékenysége során a társadalmi munka fellendült, és az akkori politikai elvárásoknak megfelelően az ifjúságot sikerült jól aktivizálni. Jellemző munkája eredményességére, hogy az ő idejében nyerte el iskolánk KISZ szervezete a KISZ KB vándorzászlaját és a „Kiváló KISZ Szervezet" címet.

Nevelési kérdésekről többször tartott előadást a tantestületi értekezleten, melyen kitűnt alapos felkészültségével, lényeglátásával és jó problémamegoldó készségével. Többek között feladata volt az iskolai ünnepségek megszervezése, amelyeket nagy hozzáértéssel, precizitással és felelősségérzettel készített elő. Ezen a területen utódja voltam, és sokat tanultam tőle átvéve a jó módszereket.

Amikor 1982-ben Gál Géza ig. súlyos beteg lett, egy évig megbízott ig.-ként, majd 1983-tól kezdve kinevezett vezetőként irányította a gimn.-ot, így hat éven keresztül közvetlen munkatársaként együtt dolgozhattam vele, és jól megismerhettem egyéniségét, emberi értékeit. Mint ig. még nagyobb felelősséggel és alapossággal végezte munkáját. Jól emlékszem a hétfő reggeli vezetői megbeszélésekre, amelyeken kritikusan és önkritikusan értékeltük az iskola életének előző heti eseményeit, saját tevékenységünket, és részletesen megtárgyaltuk az akkori hét programját. Elvárta az igényességet tőlünk, a helyetteseitől és a beosztottaitól is, és következetesen ellenőrizte munkánkat. Ugyanakkor gondjaink, bajaink, problémáink megoldásában emberséges volt; közvetlenségével, derűs magatartásával sokszor hozzájárult a konfliktusok, feszültségek feloldásához. Az utolsó éveiben ez már kevésbé sikerült neki.

Az ig.-i munkakörrel együtt járó idegi megterhelést sporttal és korszerű táplálkozással igyekezett ellensúlyozni, de sajnos ez nem sokat segített. Mindannyiunk megdöbbenésére 1986 dec. 5-én teniszezés közben szívinfarktus következtében meghalt. Az iskola dolgozóinak, tanulóinak, a város lakosságának iránta érzett megbecsülését és tiszteletét mutatta, hogy igen sokan voltak a temetésén. A város vezetői által adományozott díszsírhely lett a végső nyughelye.

Nagy veszteséget jelentett halála az iskolának és az egész oktatásügynek is. A gimn. egy kiváló tanárát és egy jól képzett vezetőjét vesztette el korai és váratlan elhunytával. Magas szintű és eredményes pedagógiai, társadalmi tevékenységét számos kitüntetés-

sel elismerték a felsőbb szervek. Ezek közül néhányat említek meg, mint a Miniszteri Dicséretet, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója vagy a Kiváló Tanár kitüntetést.
Sokoldalú közösségi munkát fejtett ki évtizedekig. Többek között a városban a pedagógus pártszervezet csúcstitkára, a városi KISZ VB tagja, a TIT városi titkára volt. Talán túl sokat is vállalt magára, és ez is hozzájárulhatott korai halálához. Még most is közöttünk élhetne. Emlékét mindvégig megőrizzük szívünkben. Ma is úgy érezhetünk, mint ahogy a temetésén Kosztolányi szavaival búcsúztunk tőle:

„Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma – két levél
a nagy időn se lesz hozzá hasonló."

Halász Ferenc

Barla Gyuláné Szabó Erzsébet (Mátyus, 1929. jún. 6. – Debrecen, 2002. ápr. 26.): középiskolai tanár.
Ref. lelkész édesapja gondoskodó jóvoltából „gyönyörű rózsakertben" töltötte gyermekkorát két testvérével együtt Tiszakerecsenyben. Itt az elemi iskolában tisztalelkű, emberséges tanítói voltak. Ezt a szeretetteljes légkört vitte magával Nyíregyházára, Beregszászra és Nagykállóba, ahol középiskoláit kiváló eredménnyel végezte. Fiatalsága emlékeit kapcsolataiban és az öregdiák találkozókon is ápolta. 1952-ben a Debreceni Tudományegyetemen szerzett magyar-történelem szakos diplomát. Itt ismerkedett meg majdani férjével, Barla Gyula tudós tanárral, akivel hasonló életelvekre, gondolat- és ízlésvilágra alapozott harmonikus házasságban nevelték egyetlen gyermeküket, Zsókát. Ő a debreceni Kenézy Gyula Kórház gyermekgyógyász és nephrológus főorvosa lett, akiben folytatódik szülei humán szellemisége.
Pedagóguspályáján nincsenek kitérők, 1951. aug. 1-jével gyakorló tanárjelöltként kinevezést nyert a debreceni Állami Tanítóképzőbe. innen került áthelyezéssel 1952. febr. 1-jén a Csokonai Vitéz Mihály Gimn.-ba, ahol a betegsége miatti kényszerű nyugdíjazásáig 31 évet töltött.

Barla Gyuláné

Kedves, jellemes egyéniségét a kollégák, a növendékek és a szülők egyaránt elfogadták, szerették, tekintélyt pedig tudásának átadásával szerzett. Mindkét szaktárgyát tanította, hat ízben osztályfőnök is volt. Két évig az osztályfőnöki, közel tíz évig pedig a magyar munkaközösség vezetőjeként is tevékenykedett. Csöndes óravezetését választékos nyelvhasználat és lényeglátó tömörség jellemezte. A számonkéréseknél következetesen alkalmazta az alapos történeti-elméleti ismeretek, valamint a logikus gondolkodás mércéjét, de az összefüggések meglátására, a műértelmezésre tág teret hagyott a tanulóknak. Ezek alapján tett javaslatot háziversenyek, irodalmi ünnepségek és OKTV-k résztvevőire, díjak jelöltjeire. Éleslátásával szaktárgyán túl is felismerte a tehetséges diákokat. Memóriája számtalan tanítványát híven megőrizte. Dolgozatjavításait mindig nagy gonddal végezte, majd tartalmas értékeléssel, tanáccsal zárta, szóbeli hibajavítására viszont már arcrezzenéséből, egy tekintetéből is következtetni lehetett. A témákhoz illő hang-

vétel, a személyes érintettség emlékezetessé tették különösen a Mikes, Arany, Vajda János, Jókai, Ady és József Attila alkotói munkásságát taglaló óráit.
Bár egészségi állapota nem a legjobb volt – kislány korától krónikus szervi szívbajban szenvedett –, tudományos publikációra is jutott erejéből. Az MPTI kiadványsorozatának 38. számában módszertani cikke jelent meg *Jókai nyelvének gazdagsága egy regény tükrében* címmel. Rendezvényszervező volt 12 évig: író-olvasó találkozókra, A Magyar Nyelv Hete keretében rendhagyó órákra vitte diákjait. A MPTI vezetőjének felkérésére iskolai pedagógiai kísérletben vett részt *Az anyanyelv tanításának korszerűsítése* témakörben, területi továbbképzésen kollégáinak képmagnós nyílt órát tartott.
1962-ben kapott először rendkívüli előlépést, 1979-ben pedig „Kiváló Munkáért" miniszteri kitüntetésben részesült.
Tanítványainak sorsát őszinte figyelemmel kísérte a felvételi vizsgán tett benyomástól a pályaválasztásig, a családalapításig, s néha azon is túl. Nyugdíjas éveiben is lelkesen érdeklődött a szaktárgyait megújító kísérletek iránt. Férje 1977-ben bekövetkezett halála pótolhatatlan űrt hagyott az életében, de hitét megtartva lánya és veje szeretetében távozott közülünk. Zsóka néni emberi és művészi értékmintái követendő példaképül szolgáltak – nem csak pedagógus–tanítványai számára.

Buzsákiné Mohácsi Ágnes

Barra György (Zilah, 1901, márc. 26. – Budapest, 1970. okt.31.): középiskolai tanár, szakfelügyelő.
Kiváló debreceni tanár volt, az első rendszeres matematikai szakmódszertan könyv szerzője. Nevével, könyvének és munkásságának értékelésével több helyen is találkozhatunk.
Értelmiségi családból származott, édesapja bíró volt. Nyolcan voltak testvérek. Iskoláit Zilahon végezte, ott érettségizett a Ref. Gimn.-ban.

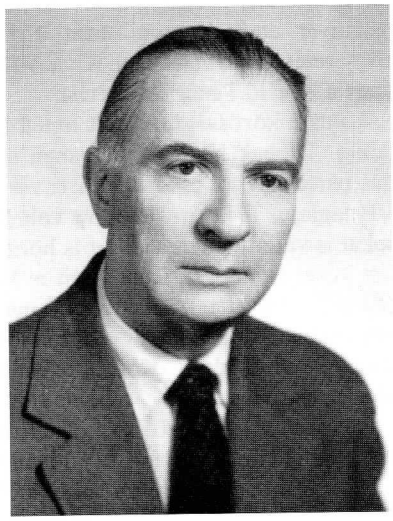

Barra György

Egyetemi tanulmányait Budapesten folytatta. 1925-ben szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát. Először családoknál volt nevelő, majd 1932-től a debreceni Fazekas Gimn., majd 1937-től a Tanárképző Intézet Gyakorló Isk.-jának a tanára.
Simon László államtitkárrá választásával egyidőben ő is felkerül a minisztériumba, a VKM III. főosztályának vezetője, miniszteri tanácsos. Feladatköre a köznevelés ügyeinek az intézése. Hozzátartoztak a tanító, óvónő, tanárképző intézetek és főiskolák, az általános-, közép- és szakiskolák a Nevelés-lélektani Intézetek, a nevelési kísérletek, az iskolák tanulmányi rendje, oktatási módszerek, a diákok rádiója, stb.
A VKM-ből való távozása után az Egri Pedagógiai Főiskola, majd különböző budapesti iskolák (Apáczai Csere János Gimn., Táncsics Gimn., Hámán Kató Közgazdasági Technikum, Varga Katalin Leánygimn.) tanára, illetve szakfelügyelő. Az 1960-as években nyugdíjazták, de amíg egészségi állapota megengedte, tanított a Dolgozók Esti Iskolájában.
Barra György széles körű műveltséggel és olvasottsággal rendelkező, nagyon intelligens ember volt. Sokat dolgozott és sok minden-

nel foglalkozott. Vonzotta az új, tenni akart valamit.

Debreceni éveit a munkáltató fizika-tanítás, a tesztek bevezetése, a tanárképzés és a matematika szakmódszertan problémáinak szentelte. A minisztériumban eltöltött időszakban az iskolarendszer problémáival foglalkozott. Irodalmi munkássága egyre jobban a lélektani kérdések vizsgálata felé tolódott el. Budapesti tanárként már alig jelentek meg cikkei. A tanítás, a szakfelügyelet, illetve feleségének halála után két lányának (Mária és Eszter) nevelése teljesen lekötötte az idejét. Az is nyilvánvaló, hogy nézeteivel, elképzeléseivel tanártársai és felettesei nem mindenben értettek egyet. Ez főképpen a népi demokrácia időszakára vonatkozik. Ilyen problémák voltak: pl. a 7-es osztályzat bevezetése, a tesztrendszerű felvételi rendszer.

Az ált. isk. létrehozása után meggyőzően érvelt a tanulók minél alaposabb megismerésének szükségessége mellett. Felhívta a figyelmet az egyéniségüknek leginkább megfelelő tanulmányok kiválasztásának a szükségességére. Gyermeklélektani Állomások szervezését szorgalmazta minden nagyobb iskolaközpontban. Ezek a vizsgálatok megelőzhették volna az indokolatlan lemorzsolódásokat. Ugyanezt a célt próbálta elérni a pedagógusok által a tanulókról készített naplószerű feljegyzésekkel, amelyekkel a személyi lapokat akarta kicserélni.

Számunkra Barra György debreceni tanári éveiben kifejtett munkássága az érdekesebb, bár Dr. Kiss Árpád professzor, Barra György legjobb barátja, szerint pályájának a csúcsát a VKM-ben töltött évek jelentették. Az igaz, hogy az általa felvetett problémákból mára már sok minden megoldódott, pl. van felvételi vizsga az egyetemeken, teszteket is alkalmaznak, pályaalkalmassági vizsgálatokat is végeznek.

Kiváló tanár volt, ragyogó szakmai felkészültséggel, jó gyakorlati érzékkel. Önálló véleményét előadásokon, cikkekben ismertette. A tanítási órákon a munkáltató tanítás és a közvetlen osztályfoglalkoztatás meggyőződéses híve volt. A tanulók szinte észre sem vették, máris benne voltak a munkában, a tanulásban. Volt tanítványai nagy lelkesedéssel emlékeztek vissza az óráira, évtizedekig őrizték az iskolai füzeteiket. Világos, nyugodt, precíz magyarázatait szívesen hallgatták. Tanulóival – elsősorban a jókkal – tanítási órán túl is foglalkozott.

A Fazekas Gimn.-ban eltöltött évek alatt a tantestületben egy hasonló érdeklődésű segítőtársra és barátra talált Tóth Lajos személyében, akivel együtt kísérletezték ki az új tanítási módszereket, tartották a matematika és fizika bemutató órákat. A munkáltató fizikaoktatásban a gyermeki tevékenységé a fő szerep. Az élénk és kitartó érdeklődést, az alaposabb megértést, a jobb előmenetelt első sorban a kisebb fiúknál tapasztalta Barra György. Ők szívesen készítettek otthon eszközöket.

Fontosnak tartotta a tantárgyak közti koncentrációt. Megállapította, hogy ennek a megvalósítása akkor sem sikerült minden esetben, ha ugyanaz a tanár tanította a matematikát is és a fizikát is (1937). Talán, mint szakfelügyelő még világosabban látta a problémákat, mint a többi tanár. Új módszertani eljárásairól *A nevelés forradalma* c. cikkében számolt be.

Élénken ecsetelte a tesztek előnyeit: „Egy jól megszerkesztett teszt pontos és megbízható statisztika, amellyel a tanára tanulósereget, no meg önmagát is állandó ellenőrzés alatt tarthatja (1936/37)".

Szociális kérdések is érdekelték. Kereste az okokat, hogy miért értékelik alá a tanár személyét és a tanári hivatást. Megállapította, hogy „az ifjú tanárnemzedék már a rajtnál is nagy társadalmi és vagyoni hátránnyal indul a többi pályák ifjúságával szemben." Előadásának következtetése az volt, hogy: „egy tanítói rendbe kellene egyesülni", az egyetemi tanártól az elemi iskolai tanítóig, egy széles frontot kellene szervezni a nevelők érdekeinek a védelmére.

Legfontosabb munkája *A mennyiségtan tanítása* c. könyve. Munkájának előnye az, hogy

sok kényes problémát tisztázott, állást foglalt vitás kérdésekben, fellépett a felesleges, sőt káros szokások, pl. a magoltatás ellen. A könyv bírálója és ismertetője a Protestáns Tanügyi Szemlében Ördögh László volt, aki nem értett mindenben egyet Barrával. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület Közlönyében Maróthy Ferenc azt állapította meg, hogy ez a könyv minden matematikatanár számára alapvető fontosságú. Barra szakdidaktikájának második része ma már oktatástörténet, de vannak benne olyan meglátások, amelyek ma is megszívlelendők. Nagyon jól ismerte a problémamegoldó gondolkodást.
Főbb munkája:
A mennyiségtan tanítása. Debreceni Könyvek 1943.

Kántor Sándorné

Bazsa Ernő (Konyár, 1916. jan. 6. – Debrecen, 1994. febr. 15.): tanító.

Bazsa Ernő

Szülei Konyáron hét hold földön gazdálkodtak. A kevés föld a három gyermek: Áron, Ernő és Piroska jövőjének megalapozásához nem elegendő – gondolták a szülők. A család megélhetését is csak nagyon szerényen tudták biztosítani. Ezt a helyzetet felmérve a szülők nagy erőfeszítések árán elérték, hogy Áron és Ernő pedagógusi diplomát szerzett, Piroska pedig könyvelőként kereste kenyerét.

Ernő az elemi iskola négy osztályát szülőfalujában végezte 1920-26 között. Ezt követően Derecskén, a szomszéd faluban, bejáróként a polgári isk. tanulója lett. A négy polgári elvégzése után szülei 1930-ban beíratták a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe. Elvégezve a tanítóképző I-IV. osztályát, 1935-ben képesítő vizsgát tesz és elemi népisk.-i tanítói okl.-et kap, s mellé megszerzi a ref. kántori képesítést is. Ezután már munka mellett végzi tanulmányait: 1950–54 között magyar-történelem szakos tanfolyamon vesz részt, és szaktanítói vizsgát tesz.

1935-ben tanítói diplomát szerzett ugyan, de egy évig állástalan volt. 1936-ban kapott Hosszúpályiban a Ref. elemi isk.-ban helyettesítői állást, majd ugyanott megválasztották rendes tanítónak. Az iskolák államosításakor 1948-ban helyettes ig.i megbízást kap. Amikor egy évig iskolájának ig-ja Bihar vármegye tanfelügyelője volt, helyette ő látta el az ig-i teendőket.

1950-ben a Hajdú-Bihar megyei Tanács Művelődési Osztálya kinevezi megyei tanulmányi felügyelőnek. 1951-ben a Debreceni Járási Tanács Művelődési Osztályára helyezik át tanulmányi, illetve szakfelügyelőnek. Itt dolgozik 1957-ig. Közben 1954-ben Debrecenbe költöznek, ahol szolgálati lakást kap a Pacsirta utcai isk.-ban. A tanügyi igazgatásban hasznos ismereteket és gazdag tapasztalatokat szerez, szakmai ismereteit gyarapítja. Felügyelői munkája nagy segítséget jelentett a járás pedagógusainak, ezért elismeréssel és tisztelettel vették körül. 1957-ben kerül a Pacsirta utcai (később az ő kezdeményezése alapján Bocskai Istvánról elnevezett) Állami Ált. Isk.-hoz helyettes ig-nak. Itt, hasznosítva gazdag pedagógiai és tanügy-

igazgatási tapasztalatait, eredményesen tevékenykedik 1981-ig, nyugdíjba vonulásáig.
1939-ben alapít családot, házasságot köt Dudás Anna tanítónővel, akivel negyven évig – felesége haláláig – éltek együtt. Három gyermeket neveltek fel, György vegyész, egyetemi tanár, Klára gyógypedagógus, Tibor vasesztergályos lett.
A háborút ő sem kerülhette el. Katonai szolgálatot több helyen és a keleti fronton teljesített, ahol zászlóaljsegédtisztként szolgált. 1944-ben megsebesült, s a Kassai Hadikórházban történt ápolás után leszerelték. Különböző tanfolyamok, tartalékos tisztiiskola elvégzése után tartalékos hadnagyi fokozatot ért el.
A hadsereget is megjárt tanítót a falu közvetlensége, gyermekszeretete, szerény egyénisége, jó emberi kapcsolattartása alapján megszeretette és befogadta. A közéleti szereplésben elfogadták véleményét és tanácsait. A tantestületben alapos felkészültsége, segítőkészsége tiszteletet és megbecsülést váltott ki a kollégák részéről. Közéleti tevékenységével már Hosszúpályiban is elismerést szerzett magának. 1945-től 1947-ig a Szociáldemokrata Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja tagjaként vett részt a falu politikai életében. Hosszúpályiban ő alapította meg az úttörőcsapatot és vezette 1950-ig. 1963-tól 1971-ig a Debrecen III. kerületi tanács tagjaként fejtett ki hasznos tevékenységet a kerület fejlesztése érdekében, tanácsaival és szervező munkájával.
1945-től a Pedagógusok Szakszervezetének tagja – haláláig. Munkahelyi bizalmi, titkár, majd járási kultúrfelelős volt. Debrecenben a Városi Bizottság gazdasági felelősi funkciójában megalapozója volt a kétszáz fős pedagógus konyhának, ezzel megoldva a pedagógusok akkor aggasztó étkezési gondjait. Az érdekvédelem területén kezdeményező szerepet töltött be. Nevéhez is fűződnek, pl. a Bükkszentkereszten és Balatonszemesen létesített pedagógus-üdülők, vagy a Pedagógusok Kölcsönös Segítő Takarékpénztára, mely 1957-ben 126 taggal alakult és vezetése alatt 3500 tagra fejlődött 13 millió forint betét-állománnyal. Felbecsülhetetlen értékű segítséget jelentett a város pedagógusainak a gyors és kamatmentes rövidlejáratú hitel, amit az igénylés pillanatában felvehettek a rászorulók. 1970-ben a Városi Bizottság titkára, majd elnöke és egyúttal a Megyei Bizottság tagja lett.
Munkáját számos kitüntetéssel ismerték el: Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1954), SZOT okl. (1962), Szakszervezeti Munkáért Érem ezüst fokozat (1964), Maróthi-díj (1972), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1978), Bocskai-díj (1979), Kiváló Úttörővezető (1980), Kiváló Véradó (1981), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1981), Aranydiplomás tanító (1985).
Bazsa Ernő alapos pedagógiai felkészültséggel és sokoldalú élet-tapasztalattal rendelkező pedagógus személyiség volt. Munkatársait szerető és tisztelő, mindenkit készségesen segítő embernek ismertük. Egészséges humora, egyszerűsége és határozottsága harmonikus vezetői egyéniséggé formálták – a közösség hasznára és megelégedésére.

Források:

Családi okmányok és tájékoztatások, szakszervezeti iratok, az emlékező személyes élményei, ismeretei.

Kakucsi Géza

Berényi Dénes (Karánsebes, 1900. szept. 12. – Debrecen, 1971. nov. 30.): tszv. egyetemi tanár.
Karánsebesen, Erdély déli részén született. 1920-ban érettségizett Nagyváradon és még ebben az évben a debreceni Tisza István Egyetemre került hallgatónak. Itt kapott 1926-ban történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet és került a Milleker Rezső vezette Földrajzi Intézetbe gyakornoknak. 1927-ben bölcsészdoktorátust szerzett és kinevezték tanársegédnek. Érdeklődése az éghajlattan felé fordult, rövidesen ő lett e (fakultatív) tárgy előadója.

Berényi Dénes

Közben kiderült, hogy Berényi Dénes kitűnő szervezői adottságokkal is rendelkezik: 1928-ban a Tiszántúl területén az akkori Mezőgazdasági Kamara támogatásával bajorországi mintára agrometeorológiai és mezőgazdasági fenológiai hálózatot hozott létre. E hálózat - amely a II. vh.-ig működött - fenológiai, makro- és mikro-klimatológiai megfigyeléseit sokszorosított havi jelentés formájában hozta nyilvánosságra. A háború utáni újjáépítése nem volt lehetséges, noha az egyre intenzívebben átszerveződő mezőgazdaságnak jelentős igénye lett volna rá. Megjegyzendő, hogy a Kamara hivatalos lapja, a Tiszántúli Gazda jelentős részben Berényi agrometeorológiai dolgozataira épült.

Ugyancsak 1928-ban meteorológiai állomást létesített az egyetem sporttelepén (a mai Dóczy utcán), amelyet később obszervatóriummá fejlesztett, és amely ma is üzemel. A minden éghajlati elemre kiterjedő megfigyelési adatokat az Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézetbe küldték Budapestre, újabb adatsorral gazdagítva így a magyar klimatológiai kutatásokat. Azt, hogy nem eredménytelenül, az is bizonyítja, hogy a harmincas évek vége felé egy nemzetközi kimutatás a debreceni meteorológiai állomást a 20 legfontosabb állomás között sorolja fel.

Ezek mellett Berényi Dénes 1929-ben megkezdte Debrecenben a magaslégköri kutatásokat is. Ilyen jellegű kutatásai sem csak a hazai tudományos közvélemény előtt váltak ismertté. Megfigyeléseit havi jelentésekben, majd évkönyvekben rendszerezte, 1932-től kezdve pedig már időjárási térképeket is szerkesztett és napi prognózisokat is készített a helyi újságok részére.

Eredményes, intenzív és előzmény nélküli kutatómunkájának és oktatási tevékenységének köszönhetően 1933-ban egyetemi magántanári képesítést nyert. Ezzel lehetővé vált, hogy a Földrajzi Intézeten belül megalakuljon a Meteorológiai Intézet, amelynek vezetésével természetesen Berényi Dénest bízta meg az egyetem.

Ekkor már volt segítője is: tanítványa, Kéri Menyhért, a mai meteorológus társadalom nagy öregje. Ezekben az években az éghajlattan előadójaként egyetemi jegyzetet írt, ami akkor különleges újdonságnak számított. Ezzel a munkájával megelőzte szintén nagy nevű budapesti kollégáit. A 40-es években a pallagi Mezőgazdasági Akadémián és az egyetemen egyidejűleg oktatott klimatológiát.

A Berényi által létrehozott tiszántúli kutatóállomásoknak sajátos szerepe lett 1944 őszétől. A szovjet hadsereg egy-egy terület elfoglalása után ugyanis azonnal megkezdte a harcok következtében szétzilált infrastruktúra és közigazgatás helyreállítását és kézben tartását. Így az Ideiglenes Kormány megalakulása után annak földművelésügyi minisztere, Nagy Imre intézkedett a meteorológiai tevékenység felújításával kapcsolatban is. Ez természetesen elsődlegesen a szovjet hadsereg részére történő információszolgáltatást jelentette. E feladatot Berényi Dénes kapta és végezte - katonai segítséggel - a korábbi regionális, kizárólag agrometeorológiai célú mérő-hálózatának újraindításával. Megbízását „Az Országos Meteorológiai Intézet hivatalfőnöke" megnevezéssel kapta kézhez, azaz a debreceni Meteorológiai Intézet lett az Országos Meteorológiai Intézet

központja is. Ez az állapot – amelyben Berényi Dénest nem egyszer atrocitások is érték – Budapest ostromának befejezése után még kb. két hónapig tartott.

Berényi 1945 tavaszán átadta az Országos Meteorológiai Intézetnek az általa felügyelt időszak megfigyelési anyagát és majdnem teljes mértékben visszatért egyetemi kutató és oktató munkájához. Sajnálattal kellett ugyanis tudomásul vennie, hogy a háború utáni első, felsőoktatásra vonatkozó kormányrendelet felfüggesztette a mezőgazdasági akadémiák működését. Kutatómunkáját azonban a kormány továbbra is támogatta és 1947-ben országos jelentőségű, iskolateremtő munkásságának elismeréseként egyetemi c. ny. rk. tanári címet adományozott neki. Az oktató- és kutatómunka megalapozása mellett az egyetemi Meteorológiai Intézet megfigyelő állomása látta el az 1945 végén meginduló repülőtéri meteorológiai szolgálatot is. 1949-ben jött létre a független repülőtéri meteorológiai állomás Debrecenben, az egyetem megfigyelő állomása a továbbiakban éghajlatkutató állomásként működött. A debreceni meteorológiai hálózat helyzetének rendeződése után Berényi oktatási feladati mellett intenzív kutatói munkába kezdett. Már 1947-ben áttért a rendszeres szabadföldi mérésekre, a különböző növényállományokban végzett mikroklimatológiai méréseket a növényklíma minél részletesebb feltárása érdekében. Pallagon, az akkori Országos Dohány-kísérleti Intézetben egy külön agro-meteorológiai kutatócsoportot szervezett és vezetett, melynek költségeit az FM fedezte. Az itteni, 11 éven át végzett állományklíma kutatás terjedelme és folyamatossága miatt úttörő munkának számít.

A felsőoktatás korszerűsítését 1947-ben kezdte meg a felügyelő tárca, melynek következtében kiszélesedtek a meteorológiai oktatás és kutatás lehetőségei is. Az 1949-ben létrejött Természettudományi Karon a Meteorológiai Intézet önállósult, külön költségvetéssel és némi személyzettel. Az intézetből tanszék 1951-ben lett, melynek megszervezésével s irányításával Berényi Dénest bízták meg. 1952-ben egyetemi tanárnak nevezték ki, és a Magyar Tudományos Akadémia a mezőgazdasági tudományok kandidátusává nyilvánította.

A Természettudományi Kar megszervezésében Berényi Dénes lelkesen és tevékenyen vett részt. Látta ugyanis a Kar létrejöttében az előrehaladás lehetőségét, a célszerűséget és ennek óriási tudományos jelentőségét. Kitűnő kapcsolatokat alakított ki az alapítási folyamat során Debrecenbe érkezett új professzorokkal (Bognár Rezső, Szalay Sándor, Gyires Béla), velük és másokkal együtt olyan új fakultást hoztak létre, amelyet tudomány és az oktatás színvonalának emelkedése szempontjából már abban az időben kiemelkedőnek lehetett tekinteni. Más egyetemek meteorológiai tanszékeivel szoros kapcsolatot tartott fenn, azok vezetőivel pedig kollegiális, tartalmas együttműködést folytatott. Ilyenek voltak Wagner Richárd professzor Szegeden, Száva-Kováts József és Dobosi Zoltán professzorok Budapesten, akikkel együtt érveltek e diszciplína tanszékeinek elismeréséért. Igen tartalmas volt a kapcsolata az Országos Meteorológiai Intézettel is, elsősorban Réthly Antal egyetemi tanárig-val. Bensőséges személyes kapcsolatuk – melyben szerepet játszhatott az a talán véletlen egybeesés is, hogy mindketten az agrometeorológiában (is) tevékenykedtek – igen nagymértékben segítette a tanszék oktatási és kutatási céljainak az OMI támogatásával történő megvalósítását. A legszorosabb, baráti kapcsolata azonban a szintén Budapesten élő és alkotó Aujeszky Lászlóval és Béll Bélával alakult ki.

Berényi professzor nagyarányú rövid és hosszú távú fejlesztési koncepciót dolgozott ki a tanszék személyi állományára, oktató- és kutatómunkájára vonatkozóan. Mellette oktatóként működött ekkor Szász Gábor, majd később Justyák János. Mindketten aspiránsok is voltak a professzor úr vezetésével. Mindkét „szellemi gyermeke" később tanszékvezető egyetemi tanár lett Debrecen-

ben: Szász Gábor az Agrártudományi Egyetemen, Justyák János pedig a KLTE-én. Ezekben az években a Berényi professzor általa oktatott tárgyak a következők voltak: általános meteorológia, általános éghajlattan, a Föld éghajlata, mikroklimatológia. Elsőként a magyar felsőoktatásban ez utóbbi tárgyhoz egyetemi jegyzetet írt a hallgatók felkészülését segítendő, amelyben hazai, elsősorban saját legújabb kutatási eredményei alapján magyarázta a különböző jelenségeket. Megkövetelte, hogy előadásain ott legyenek fiatal munkatársai, de ő is gyakran megfordult azok óráin. Ezeket az órákat mindig közös értékelés követte. A tantárgyi reformok következtében azonban a tanszék oktatott tárgyainak listája állandóan változott. Végül is Berényi professzor szinte haláláig az Általános meteorológia és éghajlattan c. tárgyakat oktatta a földrajz szakos hallgatóknak két szemeszterben.

Hallgatói körökben igen közkedvelt személyiség volt, akit mindig kellő tisztelet övezett. Oktatói alapossága elsősorban abban nyilvánult meg, hogy az írott tananyag mellett mindig igyekezett a legújabb kutatási eredményeket a hallgatósággal is megismertetni. Oktatói sikerének titka pedig talán az, hogy a legbonyolultabb kérdés elemzése során is világosan meg tudta különböztetni a lényegest a lényegtelentől. Hallgatói közül sokan szívesen vállalkoztak klimatológiai, meteorológiai témájú szakdolgozatok készítésére, mivel mindig a legnagyobb igyekezettel segített a fiataloknak a feladat eredményes megoldásában. Számos földrajz-tanár került ki az egyetemről úgy, hogy professzoruk hatására hosszú időre elkötelezték magukat a meteorológia mellett: megfigyelőállomás vezetők lettek, vagy tovább folytatták tanulmányaikat a meteorológia területén, vagy ilyen témájú doktori értekezéseket írtak.

Berényi professzornak volt köszönhető, hogy Meteorológiai Tanszék személyi állománya a tanszék szervezése kapcsán az 1951-60-as időszakban kilenc főre bővült, az oktatókat, kutatókat és a tanszéki segéderőket ideszámítva. Közben az egyetemi meteorológiai állomást obszervatóriummá fejlesztette a két helyiségből álló laboratórium megépítésével, a terület és a műszerezettség megnövelésével.

Az egyetem Természettudományi Karán Berényi Dénes dékánsága idején (1958-62) vetődött fel egy új kémiai komplexum felépítésének gondolata az oktatási és kutatási feltételek megjavítása érdekében. Ennek a gondolatnak kezdettől fogva lelkes támogatója, később a megvalósítás tevékeny részese volt. Tanszékvezetőként és úgyis, mint dékán nagy energiát fordított arra, hogy az akkor már jelentős külföldi és belföldi tudományos hírnévnek örvendő Meteorológiai Tanszék ebben az új épületben méltó elhelyezést kapjon. Erőfeszítéseinek eredményeképpen 1969 aug.-ban a tanszék az épület földszintjén nyolc tágas helyiségbe költözött. A legnagyobb helyiséget természetesen a tanszéki könyvtár foglalta el. Berényi professzor hihetetlenül széles szakirodalmi ismeretekkel rendelkezett, nem volt a meteorológiának olyan területe, amelynek legújabb eredményeiről ne lett volna kellő tájékozottsága. A „tanítva tanulás" módszerének, amelyet egész pályafutása alatt követett, alapvető feltétele azonban az állandóan gyarapodó könyvtár. A tanszékké alakulás előtt a könyvtár 100-200 kötetből és néhány folyóiratból állt. Nyugalomba vonulásakor sok ezer kötetet hagyott utódjára és a meteorológia iránt fokozottan érdeklődőkre, és ez a könyvtár volt az, ahol a legnagyobb számú szakmai folyóirat volt megtalálható Magyarországon.

Berényi professzor széleskörű, külföldön és belföldön is nagyra értékelt tudományos munkásságának eredményei nemcsak önmagukban jelentősek. Szellemi és tudományos egyénisége teremtette meg a debreceni agrometeorológiai iskolát. Tudományos érdeklődése ugyanis kezdettől fogva elsősorban a meteorológia és annak a mezőgazdasági aspektusa, a növénytermesztéssel való kapcsolata felé irányult. A fent elmondottak-

ból következik azonban, hogy a meteorológia más területein is tudott maradandót alkotni. A lehetőségekhez alkalmazkodó, de a gazdasági igényeket is kielégítő témaválasztás, a korszerű eszközök és önálló módszerek alkalmazása, a széles körű szakirodalmi tájékozottság és a tudományos ötletekben való gazdagság jellemezte Berényi Dénes több mint négy évtizedes kutatómunkáját, amelyet 200-nál is több igen színvonalas tanulmány és hat könyv fémjelez.

A II. vh. előtt és alatt kutatómunkáját a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara támogatásával végezte. Ennek fő vonulata hosszú éghajlati (elsősorban hőmérséklet és csapadék) és mezőgazdasági (termésmennyiség - minőség) idősorok országos méretű feldolgozása volt. Vizsgálataiban az egyszerű ténymegállapítások mellett korszerű matematikai-statisztikai módszereket alkalmazott. A hazai szakirodalomban először használta fel következtetéseihez a növény fejlődésére kritikus értékek bekövetkezésének területi valószínűségét. Alkalmazott módszereivel, eredeti gondolataival olyan összefüggések feltárására nyílt lehetőség, amelyekre a korábbi empirikus módszerek már nem voltak alkalmasak. E látszólag elméleti kutatások eredményeit a későbbiekben a mezőgazdaság fejlesztése során széleskörűen hasznosították, hozzájárulva ezzel a növénytermesztés modernizációjához. Fenti alapvető kutatási tevékenysége ugyanis a tájtermesztés, a növényhonosítás és a termésbecslés szempontjából kiterjedt a legfontosabb mezőgazdasági növényeinkre. Eredményei, amelyeket külön kötetekben növényenként publikált az agrometeorológiai irodalomnak ma is becses értékei, forrásmunkái.

A háborút követő években Berényi Dénes munkássága az új feltételeknek megfelelően módosult. Többek között megszűnt ugyanis a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara, a pallagi Mezőgazdasági Akadémia pedig 1949-ben mezőgazdasági kutatóintézetté alakult. Vezetője, Manninger G. Adolf professzor ezzel egyidőben egy jelentős kutatási feladat irányítására kapott megbízást, amelynek lényegi kérdése a magyar növénytermesztés elméletének és gyakorlatának korszerűsítése és továbbfejlesztése volt. Berényi és Manninger között rendkívül szoros együttműködés alakult ki, amelynek révén e nemzeti kutatási programba beépültek a mikroklimatológiai kutatások is. Berényi professzor érdeklődését ugyanis már a 30-as évektől felkeltette a nyílt és zárt mikroklimatikus terek klímájának, továbbá a növényállományok mikroklímájának problematikája. Érdeklődése akkor azonban nem realizálódhatott intenzív kutatómunkában, ugyanis hiányoztak ennek feltételei: a kísérleti növényállományok és a pontos, megbízható meteorológiai műszerek. A nemzeti programban tehát - amely 1956-ig tartott – jól támogatott, rendkívül széleskörű mikrometeorológiai és mikroklimatológiai vizsgálatok folytak, lehetővé téve Berényi Dénes elméleti és gyakorlati tudományos kibontakozását ezen a területen is. E munka egyik leglényegesebb eredménye a különböző növényállományok különböző technológiai hatások (pl. agrotechnika, trágyázás, öntözés) által módosított mikroklímájának elemzése.

A mikroklíma kutatások mellet tovább folytatta agroklimatológiai vizsgálatait is. Ebben a munkában kitűnő partnere volt Kreybig Lajos egyetemi tanár, akadémikus, akivel közösen készítették a „Magyarország növénytermesztésének irányelvei" c. sorozatot az FM megbízásából. Később Kreybig ezeket egy több mint 500 oldalas könyvbe szerkesztette „Az agrotechnika tényezői és irányelvei" címmel. Az 1953-ban megjelent mű egy olyan jelentős tudományos kézikönyvvé vált, amelyben a Berényi Dénes által írt agroklimatológiai fejezetek nélkülözhetetlenek a probléma megértéséhez.

Berényi professzor mikroklimatológiai kutatásai főként a növényállományok belső terére, valamint a felszín alatti talajtérre szorítkoztak. Koncepcionális tevékenységének középpontjában mindvégig az állományklíma sajátossága és a növényfaj közötti

kölcsönös kapcsolat feltárása állt. Ezzel lerakta hazánkban a korszerű mikroklimatológia alapjait, melynek legfontosabb alapköveit az Akadémiai Kiadó által 1951-ben kiadott Aujeszki-Berényi-Béll: „Mezőgazdasági meteorológia" c. kötet tartalmazza. Szerzőtársai is a magyar meteorológia meghatározó egyéniségei. Ez a munka tulajdonképpen az első olyan magyar agrometeorológiai könyv, amely nem külföldi kutatások eredményeire, hanem hazai vizsgálatokra épülve foglalja össze azokat a legfontosabb agronómiai kérdéseket, amelyekben az időjárásnak, ill. az éghajlatnak fontos szerep jut.

Berényi Dénesnek tudományos munkássága nemcsak a nyílt terek (pl. a növényállomány), hanem a zárt terek mikroklímájának vizsgálatára is kiterjedt. Behatóan foglakozott a Tokaj-hegyaljai borospincék, valamint az aggteleki karszt barlangok mikroklimatológiai viszonyaival is. A pincék klímaviszonyainak szabályozását illetően olyan fontos megállapításokat tett, hogy egy külföldi folyóirat az erről megjelent cikkét német nyelven „egy az egyben" megjelentette. Szakmai berkekben a barlangok mikroklímáját taglaló munkáinak is hasonló volt a fogadtatása.

Berényi Dénes munkásságának sajátos szakasza volt az, amikor egy nemzetközi biológiai programba bekapcsolódva – melynek hazai koordinátorai Máté Imre és Soó Rezső professzorok voltak - az újszentmargitai erdőben és a hortobágyi szikeseken energia háztartási vizsgálatokat. Ennek eredményei alapján vált világossá és érhetővé, hogy a növényi produkció és a klimatikus feltételek között rendkívül szoros összefüggés áll fenn, valamint az, hogy a szoláris energiának a növényi szervezetbe való beépülése milyen mértékben függ az éghajlati, időjárási feltételektől. A Hortobágyon folyó expedíciós vizsgálatok nemzetközi együttműködésben, a Lipcsei Egyetem Agrometeorológiai Tanszékével közösen folytak.

Berényi professzor sokoldalúsága abban is megnyilvánult, hogy kutatásai során mindig meg tudott újulni úgy, hogy a már megkezdett kutatási irányvonalat sem adta fel. Bizonyítja ezt az a tény is, hogy miközben intenzív agrometeorológiai és mikroklimatológiai kutatásokat végzett, valószínűleg Magyarországon először ő kezdett el foglalkoznia a légkör szennyezettségének vizsgálatával. Az atom- és hidrogénbomba robbantások idején Szalay Sándor akadémikussal együttműködve elemezte a levegő mesterséges radioaktivitását. A gyakorlati tapasztalatok mellett új elméleti megállapításokat is tett, ugyanis a radioaktív anyagokkal szennyezett levegő mozgása alapján kimutatta a két földi félteke légcseréjét. E sajátos eredmény az általános légkörzés részletesebb megismerését segítette elő. Később konimetrikus mérések alapján városunk levegőjének portartalma idő- és térbeli alakulását tárta fel, aminek közegészségügyi jelentősége volt.

Az éghajlatot is kutatta. Munkásságának kezdetén szoros együttműködésben a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamarával tájklimatológiai kutatóállomásokat szervezett Debrecen környékének jellegzetes tájain: a Hortobágyon, a tiszántúli löszháton, az Illancs-környéki erdővidék Debrecenig lehúzódó tölgyesében. Éveken át végzett pilotméréseket azzal a céllal, hogy a Kárpátok hegyvonulata és az Alföld peremterülete közötti hegységi-síkvidéki (termikus eredetű) szél létezését bebizonyítsa. Még a 30-as években az egyik legnívósabb német folyóiratban jelent meg cikke a Magyar Alföld mediterrán ciklon hatására kialakuló aerológiai viszonyairól. Ez az első magyar munka az időjárás három-dimenziós analízisének még ma is nagyon aktuális témakörében. Nyugdíj felé közeledve munkássága ismét a klimatológia irányába tért el, műfajilag a statisztikus klimatológia felé. Elsősorban a hőmérséklet és csapadék idősorok sajátosságaival foglalkozott. Felfedte a homogenitás, inhomogenitás kérdésének lényegét, sőt egyik munkájában (1961-ben!) az éghajlatváltozás problematikáját is megemlítette. Ez lehetett tehát az első hazai tudomá-

nyos közlemény, amely az éghajlatváltozás okait elemezte és megkísérelte a különböző éghajlat-ingadozások időpontjának statisztikai alapon történő kijelölését.

A hosszú és tevékeny életpálya alatt óriási tapasztalat és tudományos ismeretanyag halmozódott fel Berényi Dénes munkássága nyomán. Annak ellenére, hogy vizsgálatainak egyes részeredményei rendszeresen publikálta tudományos közleményeiben és könyveiben mégis határkőnek tekinthető az, amikor az Akadémiai Kiadó és a stuttgarti Fischer cég közös gondozásában német nyelven megjelent a „Mikroklimatologie. Mikroklima der bodennahen Atmosphäre" c. munkája. A mű – az életmű – szintézisét adja mindazoknak a világviszonylatban addig elért eredményeknek, amelyek a talajmenti légréteg sajátosságaira, fizikai törvényszerűségeire vonatkoznak. Több saját-eredményt is publikált ebben a könyvben, amely akkor mind hazai mind nemzetközi téren igen nagy elismerést váltott ki, és amely a mikroklimatológiát művelők vagy tanulók körében ma is közkézen forgó mű.

Berényi professzor aktív társadalmi és tudománypolitikai tevékenységet fejtett ki az egyetemen és különböző tudományos társaságokban, valamint akadémiai bizottságokban. Hosszú időn át tagja volt a Magyar Meteorológiai Társaság választmányának és tudományos tanácsának, a Magyar Tudományos Akadémia Meteorológiai Tudományos Bizottságának. Különösen sokat tevékenykedett ez utóbbi bizottság agrometeorológiai albizottságában, amelynek elnöke volt. Állandó tagja volt a Természettudományi Kar tanácsának, éveken át főszerkesztőként szerkesztette az egyetem Acta-ját.

Kiemelkedő kutatói, oktatói és nevelői tevékenységét az akkori kormányzat a Munkaérdemrend és az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetésekkel ismerte el. A Magyar meteorológiai társaság pedig Hegyfoky Emlékéremmel tüntette ki.

Berényi professzor 1971. jún. 30-án nyugalomba vonult. Justyák János, a Meteorológiai Tanszék akkori vezetője kezdeményezte, hogy ebből az alkalomból a 70. életévét betöltött professzort egy, tanítványai és barátai által írt dolgozatokat tartalmazó emlékkötettel köszöntsék. A díszkötésben megjelent könyv első oldalán ez olvasható: „...Berényi professzor azonban 1971. nov. 30-án elhunyt, mielőtt e könyv megjelenhetett. Hirdessék mostmár ezek az írások az emlékezetét!"

Források:

Justyák János: Dr. Berényi Dénes professzor emlékére. In memoriam prof. Dionysii Berényi, Acta Geographica Debrecina, Tom. XV-XVI, 1971.

Justyák János – Kéri Menyhért: Emlékezés Dr. Berényi Dénes professzorra. Emlékezés Berényi Dénes professzorra születésének 95. évfordulóján. KLTE Meteorológiai Tanszék, Debrecen, 1995.

Justyák János – Tar Károly: Berényi Dénes, 1900-1971. Debreceni szemle, 1997, 3-4.

Justyák János – Kéri Menyhért – Szász Gábor: Dr. Berényi Dénes professzor életútja, munkássága. Dr. sen. Berényi Dénes születésének 100 éves jubileumi ünnepsége. Debrecen, 2001.

Tar Károly: A DE Meteorológiai Tanszékének története. Dr. sen. Berényi Dénes születésének 100 éves jubileumi ünnepsége. Debrecen, 2001.

Tar Károly

Biri Gábor (Debrecen, 1916. febr. 20. – Hajdúböszörmény, 1981. júl. 12.): kántortanító, matematika-fizika szakos ált. isk. tanár.

Édesapja eredetileg cipész – csizmadia mester volt, de sok éven át, mint villamoskalauz és ellenőr tevékenykedett. Édesanyja háztartásbeli volt. Tanulmányait 1923-ban Debrecenben kezdte, majd 1926-tól, mivel szülei Hajdúböszörménybe költöztek, itt folytatta. A Bocskay István Gimn.-ban, 1935. jún. 28-án érettségizett. Debrecenben a Ref. Tanító-

képzőben 1940 jún.-ában tanítói diplomája mellé az orgonista-kántori oklevelet is megkapta.

Biri Gábor

Rövid ideig segédtanító Hajdúböszörményben, majd Erdélybe, Erdőszádára került, ahol hitoktató és kántor is volt. Egy időre Szilágylampértra helyezték, de onnan visszakerült előző tanítói állásába. 1941-ben beiratkozott a kolozsvári egyetemre jogot tanulni.

1941. okt. 13-án hívták be katonai szolgálatra, mely idő alatt elvégezte a tartalékos tiszti iskola 2 évfolyamát. A háború miatt nem szerelték le, hanem zászlósi rendfokozattal frontszolgálatra került. 1945. máj. 5-én orosz fogságba esett, és Szibériába került, ahonnan 1947. okt. 12-én érkezett haza.

Tanított Hajdúhadházon, Viden, majd 1948-tól a hajdúböszörményi Bocskay téri ált. isk.-ban. Tíz éven át a dolgozók iskolájának is matematika – fizika tanára volt.

1949-ben kötött házasságot Szőcs Piroska tanítónővel, házasságukból születettek Gabriella és Éva nevű leányaik.

1950-ben szaktanítói oklevelet szerzett.

1951. szept. 1-től ig-ja volt a II. Rákóczi Ferenc Állami Ált. Isk.-nak.

1955-ben Emléklappal, majd az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetéssel ismerték el munkáját.

1957-től ismét a Bocskai István Ált. Isk.-ba helyezték.

1964-ben kapta meg tanári diplomáját az Egri Tanárképző főiskolán.

1966-tól a hajdúböszörményi Eötvös utcai ált. isk.-ba kérte áthelyezését, ahol az 1974-ben bekövetkezett leszázalékolásáig tanított.

1971-től szerződéssel, mint fotós a Hajdúsági Múzeumban tevékenykedett.

1981. júl. 12-én váratlan szívroham végzett vele.

Tanárom volt. A TANÁR volt. Nem ismertük életének részleteit, csak azt tudtuk, hogy Biri tanár bácsi nagyon érdekeseket mond, mutat, mindig lehet tőle valami újdonságot tanulni, szokott hegedülni, lehet hozzá szakkörre járni, és ha azt mondja: „Micsoda madár a pillangó!", akkor valamit elvétettünk. Fizikát tanított nekünk. Ma is emlékszem a kísérletekre. Gyakran dolgoztunk csoportmunkában; egy-egy tálcán készítette elő kisebb csoportok számára az eszközöket, anyagokat, és a tevékenykedésünk eredményeként valami mozgásba jött, világított, melegedett, hangot adott, stb. Azt tudtuk, hogy a fizika ott van életünk minden mozzanatában, csak később lett elvont tudomány, kellemetlen tantárgy.

Tőle tanultam meg a bélyeggyűjtést, a lombfűrésszel való bánásmódot, a fényképezés és fényképelőhívás fortélyait. A fotószakkörön látottak alapján rendeztünk be otthon fotólabort, és életem első olvasólámpáját is a tőle tanult módon szereltem össze.

Harmincéves tanári gyakorlattal magam mögött állítom, hogy Biri Gábor tanár úr felkészültségében, módszereiben, következetességében a pedagógushivatás csúcsán állt. Velünk párhuzamos osztály főnöke volt, tudom, rajongtak érte diákjai.

Felesége ápolja emlékét, őrzi és rendszerezi a hátrahagyott kincseket. Elhozta és megmutatta nekem a bizonyítványokat, okl.-eket, szakköri füzeteket, szakfelügyeleti jegyző-

könyveket, továbbképzések, tanfolya-mok feljegyzéseit, stb. Ezek alapján állt össze a kép arról az emberről, akit én csak tanárom-ként szerettem és tiszteltem, de akinek akaratereje, kitartása, helytállása emberi példaként is szolgál.

Már diákként is rendkívül aktív volt: énekkarban, zenekarban játszott, irodalmi pályázatokat írt. Készített faesztergályos termékeket, díszműárut festett, dolgozott ügyvéd mellett írnokként, könyvelt a Hangya szövetkezetben. Tanítóképzősként tanulmányi előmeneteléért, pályamunkákért, önképzőköri és egyesületi munkákért évente kapott pénzjutalmat, juttatást.

Tanítói tevékenységét a kötelező katonai szolgálat miatt 1941. okt. 16-án meg kellett szakítania. Debrecenben a 17. M. Kir. Tábori Tüzérosztály harmadik ütegében bemérő tiszt volt, majd Hajmáskéren tartalékos tiszti iskolába került. 1944. okt. 14-én a frontra vezényelték. Féléves frontszolgálat után esett orosz fogságba. 8500 km-re hazájától, Nyugat-Szibériában Bajdejevkában a 7525/9-es lágerbe került. Katonatiszti keménységét, önfegyelmét fogolytársai később is emlegették. 29 hónapig tartó fogság után még 32 napig tartott az utazás marhavagonban hazáig.

1947 őszétől állhatott ismét a tanítói katedrára. 1949-ben a felajánlott ipari iskolai ig.i posztot nem fogadta el. Különböző képzésekre küldték, pl. a pedagógus szakszervezet tanfolyamára, matematika-fizika továbbképzésre, konferencia vezetői tanfolyamra, természettudományi tárgyak tantervével kapcsolatos értekezletre, stb.

1951-től hat éven át ig-ja volt a II. Rákóczi Ferenc nevét viselő, de akkoriban csak Vasút utcainak nevezett belvárosi ált. isk.-nak. 1955-ben több kitüntetést kapott. Hívták a Városházára az oktatási osztály vezetőjének, de az átláthatatlan körülmények miatt nem vállalta el a beosztást.

1956-ban nemzetőri szolgálatot látott el. 1957-ben politikai ellentétbe került a városi előljárókkal, s mivel nem akart önként lemondani ig-i beosztásáról, bizonyítatlan vádakkal rendőrségi felügyelet alá helyezték fél évre. Salamon Pál újságíró közbenjárására szűntek meg a családját sem kímélő zaklatások. A továbbtanulását még évekig megakadályozták. Amikor bemutató tanítás keretében dr. Bayer István egyetemi tanár és a megyei szakfelügyelő megismerték oktató munkájának értékeit, intézkedtek, hogy engedélyezzék főiskolai tanulmányait. Ez után végezhetett Egerben a tanárképzőn.

A szakmai munkáját azzal értékelték, hogy ankétokra, fizika versenyek zsűrijébe, iskolatelevíziós szakmai programra küldték és meghívták. Tagja volt a TIT Fizikai Szakosztályának.

Az iskolában a tanítás mellett volt tankönyvfelelős, filmfelelős, a nevelői és az ifjúsági könyvtár kezelője, gyakorlókert vezető, balesetvédelmi felelős, vezetett fizika, matematika, fotó, bélyeg, elektrotechnika szakkört.

Bekapcsolódott az úttörőmozgalomba, rajvezető volt, a riporter őrsöt irányította, táborozást szervezett Salgóbányán, Salgótarjánban és Mátraházán. A városi elnökségben szakági felelős volt. Tevékenységéért Kiváló Úttörővezető kitüntetésben részesítették.

A Pedagógus Szakszervezet keretében az énekkarban, zenekarban és a tánccsoportban is tevékenykedett.

A városban a polgári védelemtől kapott kereskedelmi-élelmezési törzsparancsnoki beosztást. A városi Lövész-kör tagja volt. Mint oroszul is értő, volt hadifoglyot bízták meg a MSZBT vezetésével. A Hazafias Népfront választási bizottságának tagja volt.

Tagja volt a MABEOSZ-nak. Gyűjtötte a természettudósokat ábrázoló bélyegeket. A Numizmatikai Körhöz azért kapcsolódott, mert a világ aprópénzeit gyűjtötte az érmek és régi pénzek mellett. Gyűjtött képeslapokat és ex libriseket. Szeretett utazni. Járt a családjával Jugoszláviában, Lengyel-országban, Németországban, Ausztriában, Romániában, Csehszlovákiában. Olasz-országba már nem juthatott el. Hazai utazásokat a táboroztatáson kívül is tett, a Tájak – Korok – Múzeu-

mok Baráti Körének tagjaként családjával járta az országot, megszerezték a mozgalom bronz, ezüst és arany fokozatát is. Arany emlékplakettet nyertek a II. Rákóczi Ferenc jubileumi emléktúráján 1976-ban. Természetesen tagja volt a H-B megyei Múzeumbarátok Körének is. Hagyatékában több mint 1000 db. diakép szerepel. Ezeket annak idején vetítette, felhasználta szemléltetésre.

Peckes járása, tökéletesen fésült haja, kifogástalanul vasalt nadrágja, választékos beszéde, fürkésző tekintetének őszinte érdeklődése, mosolya felidéződik nevének hallatán. Róla mindenki tudta, hogy Ő, *a tanár.* Nem élt reflektorfényben, mégis köztiszteletben állt. Híresen pedáns életvitelének köszönhetően olyan tanári hagyatékot őriz felesége, amelyben a hadifogságból küldött lapjai sorszámozva, oklevelei, kitüntetései, képeslapjai, könyvei, ex librisei, tanításban használt füzetei, az általa vezetett szakkörök tematikája és a szakkörösök névsora, pályamunkái, diái és fotói feldolgozva, egyéb gyűjteményei rendszerezve láthatók. Így egyben, egy múzeumban a pedagógus életút dokumentálására kiválóan alkalmas lehetne.

Alkotásainak, fotóinak nagy részét a helyi kiadványokban láthatjuk:

Biri Gábor: Kerítésdíszek Hajdúböszörményben = Múzeumi Kurír. 1973. okt. 34-36.p.

Kathy Imre – Sz. Kürti Katalin: Hajdúböszörmény építészete és képzőművészete. 1979. (Régi képek reprodukciói és saját felvételei, összesen 14 fotó)

Bencsik János: Paraszti állattartás Hajdúböszörményben. 1971. (16 db fotó)

Bencsik János: Polgár története. 1974. (kb. 40 fotó) Bencsik János – Nyakas Miklós: A Zója Termelőszövetkezet története. 1975. (kb. 30 fotó)

Források:

A család tulajdonában lévő dokumentumok, levelek, fotók és tárgyi emlékek.

Bagossiné O. Szabó Katalin

Bodnár János (Nagyvárad, 1889 – Debrecen, 1953): tszv. egyetemi tanár.

Szülőhelyén érettségizett. Kolozsvárott végezte az egyetemet.

Bodnár János

A matematika-természet-tudományi és orvosi karon szerezte, 1911-ben *vegytan főtárgyból, doktori oklevelét.* Abszolválása után Bécs, Prága, Berlin és Svájc egyetemein szélesítette és gazdagította tudását. 1916-ban a "Biochemia" c. tárgykör magántanárává habilitálták a kolozsvári egyetemen, ahol kezdetben gyakornok, később, mint tanársegéd működött. 1921-ben létesítette a budapesti m. kir. [1] Növénybio-chemiai Intézetet, amelynek egészen 1931-ben történt megszüntetéséig, ig.ja volt. Az intézet munkatár-

[1] Sokkal korábbi (Osztrák-Magyar Monarchia -kori) előírás értelmében, ahhoz hogy egy intézmény működését megkezdhesse -a királyi házból- pártfogót kellett keresnie, és nevében a Királyi jelzőt felvennie. (L. Beck M. : Kossuth Lajos és a Magyar Természettudományi Társulat. TERMÉSZET VILÁGA 2002/12. 559. oldal.)

sai kb. 200 dolgozatot állítottak össze a növények növényi és állati kártevőiről, miközben azok ellen, új módszereket és megoldásokat fejlesztettek ki. 1920 és 1923 között, a Kolozsvárról Szegedre költözött Ferenc József Tudományegyetem „chemia" tanszéke vezetését látta el, mint helyettes. [2]

1923. júl. 18-án nevezték ki a debreceni Tisza István Tudományegyetem orvosi-kémiai tanszékére egyetemi nyilvános rendes tanárnak. Tudományos munkássága főleg az analitikai - és a "biochemiai" búvárkodásban merül ki. Analitikai kémiai kutatásának főbb irányai: Az általános kvalitatív és kvantitatív kémiai tárgykörökben búvárkodik, főleg az intézetet látogató bölcsészettan-hallgatók kedvéért: általános makro-analitikai kémia; alkalmazott makro- és mikroanalitikai kémia: a) biokémiai; b) orvosi; c) törvényszéki; d) víz- és ásványvizsgálati; e) dohányvizsgálati; f) gyógyszerészeti; g) növényvédelmi vonatkozásokban. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy ez az első egyetemi intézet Magyarországon, amelynek vezetőjeként törvényszéki kémiai laboratóriumot alakított ki, rendezett be és tartott fenn.

Ennek keretében, különösen az arzén és a higany meghatározására, egyedülálló, új módszert dolgozott ki, amely anyagokat, az emberi szervezetben, egészen gamma ($\gamma = 10^{-6}$ g, azaz 0,001 mg!) értékig ki lehetett mutatni, 3-4 óra alatt. Dohánykémiai laboratóriumot is alakított ki, és ennek nyomán számos értekezés készült, amelyek a dohányfajták minősége meghatározásától kezdve, a dohányfüstnek az emberi szervezetre kifejtett hatásáig terjedtek ki, vagyis számtalan problémára adtak – akkori szinten és már – közhasznú megoldásokat. Ugyan-csak az intézet keretében létrehozott növényvédelmi kémiai osztályon, számos növényvédelmi szert vizsgáltak felül, és adtak ki szakvéleményt, még külföldre is.

Biokémiai kutatásainak főbb irányai: a szénhidrát- és anyagcsere enzimológiai vizsgálata, normális és kóros (rák, cukorbetegség) stb. esetekben; az endémiás golyva vizsgálata a jódhiány-elmélet és ionhatások alapján; a vegetárius táplálkozás hatása a szervezet kemizmusára. Továbbá a dohányfüst biokémiai hatása az emberi szervezetre; állati és növényi szervezetben emissziós spektrál-analitikai úton kimutatható nehéz fémnyomok biokémiai szerepének tanulmányozása. A higany és az arzén eloszlásának és kiválasztásának vizsgálata, az emberi és állati szervezetben, különös tekintettel a törvényszéki kémiai vonatkozásokra. A dohánykezelési folyamatok (szárítás, fermentálás) miben-létének vizsgálata, különös tekintettel a dohány minőségére. A növényi lélegzés (szénhidrát és fehérje disszimiláció) és az asszimiláció enzimológiai vizsgálata. A szervetlen és szerves eredetű, mérgező anyagok hatásmechanizmusa a kultúrnövényekre (pl. gabonafélékre). Növényvédelmi szerek biokémiai vizsgálata, gyümölcsök aromaanyag-tartalmának összehasonlító vizsgálata. Ásványvizek katalitikus hatásának vizsgálata. Ezen kívül – nem kis mértékben - pedagógiai kérdésekkel is foglalkozott.

1937-ben választották a MTA levelező tagjává. Az idézett forrásmunka, mint szak-mai önéletrajz megírásáig, 85 önálló és 72 gyakorlati irányú közleménye jelent meg, tanítványai pedig (csupán a vezetésével és irányításával készülteket véve számításba) 85 tudományos és 38 gyakorlati irányú közlemény mellett, de 39 bölcsészdoktori értekezést is írtak.

Tagja a Deutsche Chemische Gesellschaftnak, az Országos Tanulmányi és Ösztöndíjtanácsnak, a Tisza István Tudományos társaság r. tagja, illetve főtitkára, valamint a II. osztály titkára, továbbá a debreceni orvostudományi kar 1930/31, 1931/32 és 1932/33

[2] A forrásmunka eredeti szóhasználatát helyenként, a korabeli viszonyok tükrözése céljából, megtartottuk. (L. : Debrecen Sz. Kir. Város és Hajdú Vármegye. Szerkesztette Csobán Endre, Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Bp. 1940, 12. kötetben a 27-29. hasáb.)

tanévekben dékánja, az 1933/34, 1934/35, 1935/36, 1936/37 és 1937/38 tanévekben pedig prodékánja volt.

Az arckép összeállítója (Sz. T.) úgy véli, hogy az előző, igen gazdag munkásságot ismertető, szakmai életrajzot, méltó módon lehet kiegészíteni, netán pontosítani a tanítvány, majd munkatárs (dr. Szabó Sándor a KLTE Szerves Kémiai Tanszéke egyetemi docense) által írt, és 1984-ben megjelent, összeállítás nyomán: [3]

Bár a DEen előbb dr. Hatos Géza, majd dr. Doby Géza indította el a vegytan oktatását, *az első egyetemi kémiai intézet és kémiai iskola megalapítása mégis dr. Bodnár János nevéhez fűződik,* aki a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerezte meg, 1911-ben a bölcsészdoktori diplomát *summa cum laude* minő-sítéssel. Ugyanitt - az orvosi vegytani intézetben - lett tanársegéd.

A földművelődésügyi miniszter 1913-ban bízta meg a magyaróvári m. kir. Növényélet- és Kórtani Állomás biokémiai laboratóriumának vezetésével, segédvegyészi minőségben, de már a következő évben áthelyezték az intézmény budapesti részlegébe. Időközben azonban, ösztöndíjasként lehetőséget kapott szakmai tudásának és látókörének kiszélesítésére és bővítésére dán, holland és svájci egyetemeken. A kolozsvári egyetemen 1916-ban nyert magántanári képesítést, mint láttuk: biokémia tárgykörből. 1918-ban soron kívül lépett elő királyi fővegyésszé, ezt követően pedig, 1920-ban felkérték (a Kolozsvárról előbb Budapestre, majd Szegedre helyezett) tudományegyetem vegytani tanszéke vezetésére, ahol vezetőhelyettesként látta el feladatát. A következő évben, ahogyan már korábban is, a földművelésügyi miniszter bízza meg a bp.–i m. kir. Növénybiokémiai Intézet megszervezésével.

1923-ban a szegedi tudományegyetem matematikai és természettudományi kara, majd – röviddel ezt követően - a debreceni tudományegyetem orvostudományi kara is meghívja nyilvános rendes tanárnak az orvosi vegytani tanszékre. A kinevezést Debrecenbe kapta meg 1923. aug. 13-án. (Ez lehet a valószínűbb, és nem az előzőekben már közölt júl. 18. Ám a kis eltérés nyilván nem lényegbevágó.)

Az orvostanhallgatók kémiai képzésén túlmenően, kezdettől fogva ellátta a kémia-szakos bölcsésztan-hallgatók oktatását is, ami egyet jelentett nemcsak a hallgatói laboratóriumok, hanem a megfelelő mukalehetőségek égetően sürgős előteremtésével. (Ami nem lehetett könnyű feladat az I. vh. után előállt, sok-sok vonatkozásban is, igen nehéz helyzetben.)

Az összetett feladat megoldásában segítette az, hogy 1924-ben megbízást kapott a Dohánykísérleti Állomás kémiai laboratóriumának debreceni megszervezésére és vezetésére. Ezzel nem csupán a dohánykutató laboratórium létrehozása, hanem az orvosi analitikai és törvényszéki kémiai laboratórium továbbfejlesztése is lehetővé vált.

1928-ban a budapesti Növénykémiai Intézet c. ig.jává is kinevezték. Immár az ebből adódó további lehetőségek nagy mértékben előmozdították, a debreceni Orvosvegytani Intézet biokémiai és növényvédelmi laboratóriuma egészének a tovább építését, felfejlesztését. (Mindezek aligha nem, hitelesítik azt a sokrétű és óriási teljesítményt, amiről az életrajz szól.)

Nem szorul tehát bizonygatásra, hogy az adott feladatok megoldása milyen rendkívüli szervezőkészséget és munkabírást követelt meg. Született tehetségének, de és nem kevésbé, felhalmozott óriási ismereteinek is köszönhetően, intézetében már *a harmincas évek elején, megteremtette a korszerű oktatás és kutatás minden feltételét.*

A teljesítmény nagyságát csak növeli, hogy hazánkat is elérte ("begyűrűzött") a harmincas évek nagy gazdasági világválsága. E

[3] Szabó Sándor: dr. Bodnár János (in Debreceni Kémikusok, szerkesztette Patonay Tamás, KLTE Kémiai Intézete, Debrecen, 1984. 16-20. oldal.)

nyomasztó körülmények között az elért színvonalnak már a tartása sem volt könnyű, a tőle megszokott és már szinte elvárt, nagyobb arányú fejlesztésre még remény is alig volt. Mégis *megtalálta a kiútat* (ami egyébként ma sem lenne éppen elhanyagolandó megoldás): nem felejtkezett el, sőt tudatosan gondoskodott a sokrétű munka ellátásához segítséget nyújtani képes, vezetői munkatársak felneveléséről: Straub János [4], Barta László, V. Nagy László,Szép Ödön, Tankó Béla [5], Porcsalmy Ilona, Benőcs Klára és mások.

Tevékenysége elismeréseként (és kiteljesedéseként) az orvostudományi kar három egymást követő tanévben, majd újabb három évi prodékánsága letelte után, még újabb 2 évre prodékánná választotta meg. Tudományos és tudományszervező, iskolateremtő munkássága nyomán, 1937-ben *az MTA levelező tagja* lett.

A II. vh. végén, az 1943/44 tanévben az Egyetem rektori tisztét látja el, miközben a háború, az éjjel-nappali bombázások és az átvonuló front megpróbáltatásai közepette, nemcsak az Egyetem egészét védi, hanem nagyon sajátosan, a Klinika-telepet is, mint "békeszigetet" őrzi, sőt a város egyik vezetőjeként, kitűnen állt helyt, előbb a németek, majd az oroszok zsaroló stb. követeléseivel szemben.

1945 jan.-jától prorektorként folytatja a rektorságot, mert - egészségügyi okból - lemondani kényszerül Hankiss János profesz-szor, mint rektor.

Elsősorban is neki köszönhető, hogy a háború és az azt követő viszontagságok ellenére, a megszálló csapatok vezetője, a szovjet városparancsnok támogatásával, az Egyetemen az oktatás már 1944 dec.-ben megkezdődhetett.

Rektori és professzori teendői mellett, újra szervezni kényszerül: az 1944-ben bombasérültté vált, Bem-téri Orvosi Vegytani Intézetet kell helyreállítatnia.[6] Ez a munka 1947-ben fejeződik be, amikor végül is a tanszék visszaköltözhet a Törvényszéki Orvostani Intézetből, mint ideiglenes és kényszer társbérletből.

A megfeszített munka érett gyümölcseit, nem sokáig élvezhette már B. J. professzor, mert a progrediáló (felgyorsuló, vagy fokozódó) Parkinson-kórja, már 1950 elején, nyugalomba vonulásra kényszerítette, *1953. okt. 29-én tett pontot a halál az igazán tiszteletre méltó, tevékeny életére.*

"Kötelességemnek érzem, hogy volt tanítványaként és munkatársaként a szervező készségén és munkabírásán túl, más emberi tulajdonságairól se feledkezzem meg", írja Szabó Sándor:

Rendelkezett azzal a ritka adottsággal, hogy a helyzetből adódó lehetőségeket mind rövid, mind hosszú távra gondosan mérlegelni tudta. Tetteit és intézkedéseit bámulatos realitásérzék jellemezte, a kellő erélyes fellépés képessége pedig alkalmassá tette arra, hogy a magyar műszaki és természettudományos kultúra számára, mindenkor elsődleges ügyét, eredményesen szolgálhassa. *Szenvedélyesen szerette a tisztaságot mind a fejekben, mind a környezetben.* Talán ezért nem szegődött el, a legnehezebb időkben sem, a fasizáló németbarát politikai kurzus szekértolójának, (ami egyértelműen kitűnt az 1943.

[4] L. E kiadvány megfelelő oldala.

[5] L előbbi megjegyzés.

[6] A sors különössége folytán az arckép összeállítója -már gyermekként- megismerhette, a debreceni kémikusok talán legnagyobb alakját, majd pedig - asztalosmester édesapja mellett- maga is részt vett az említett felújítási és helyrehozási munkálatokban. Mit sem sejtve, hogy valamikor nemcsak hallgatóként, hanem okl. vegyészként ő maga is megéli, sőt végig járhatja, a nagyot változott Egyetemen, az oktatói és kutatói munka lépcsőit. Megtapasztalhatja annak szépségeit, de útvesztőit és megpróbáltatásait is, miközben egyik követője, közvetve és talán, némiképp folytatója is lehet a nagy elődnek.

évi "Händel - ügyben" tett lépéseiből, /és nem kevésbé, az 1944. évi itthonmaradásából, az igazán példamutató helytállásából is. Sz. T./) A valóság objektív feltárását, mindenek fölé helyező, igazi tudóshoz méltóan, megvetette a hízelgést, a képmutatást és az ezekkel karöltve járó emberi butaságot. Minden ilyen megnyilvánulást kíméletlen szigorral utasított el.

Oktatói magatartását is a szigorú objektivitás jellemezte. Jól tudta, hogy hallgatóinak zöme átlagos képességű és csak kevés, átlagon felüli akad közöttük. Ám az átlagtól is megkövetelte azt a szintet, amellyel a gyakorlati élet valamely posztján helyt tud állni, az átlagon felüliektől viszont elvárta, hogy az általánosan kötelező ismereteken túlmenően fejlesszék felkészültségüket, ugyanakkor – e törekvésükben - minden segítséget meg is adott nekik. Korán, gyakran már másodévesen, bekapcsolódhattak az intézet laboratóriumaiban folyó kutatásokba, sőt esetenként, önálló kezdeményezéseik megvalósításához is megadott minden támogatást. Beosztottjainak és doktorandusainak tevékenységét személyesen és rendszeresen ellenőrizte, munkájukat gondos elemzéseivel, és a tisztázandókat, lényegre tapintó tanácsaival, hathatósan segítette elő.

Tudományos munkásságát a sokoldalúság és a korszerűség jellemezte. Már pályája kezdetén is megkülönböztetett figyelemmel fordult a növény-biokémia problémái és a növényvédő szerek elemzési kérdései felé. Igencsak figyelemre méltóak a növények enzimatikus folyamataival, valamint a higany-, réz-, arzén- és tallium-tartalmú növényvédő szerek analitikájával, illetve azok gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos vizsgálatai. A húszas évek közepétől tudományos munkássága jelentősen készélesedett, ugyanakkor a makro-analitika mellett, fokozottan érdekelni kezdik a mikroanalitikai módszerek és gyakorlati alkalmazásaik.

Az ivó- és ásványvizek, valamint az emberi tápanyagok elemzése vezetett annak felismerésére, hogy az endémiás (= tömeges előfordulású) golyva jódhiány-elmélete, jellegzetesen érvényes, a Debrecen-közeli bodahegy-községi és Miskolc környéki golyvás területek vonatkozásában. További igen jelentős felismerés az is, hogy egyértelmű összefüggés állapítható meg a fogszuvasodás elterjedtsége és az ivóvizek fluorszegénysége között. [7]

Nem kevésbé figyelemre méltóak a törvényszéki kémia terén (is) az arzén-, higany-, réz- és bizmut meghatározására kidolgozott mikro- és ultramikro-módszerek, valamint ezek alkalmazása a normális emberi szövetekben, valamint a mérgezés-gyanús, hullarészekben végzett vizsgálatokban.

Számos, nemzetközi vonatkozásban is korszerű eredményeket közölt a dohány és a dohányzás kémiája terén is. Új mikro-titrálási módszerekkel vizsgálta a dohány nikotin-, piridin-, ammónia- és hamutartalmát, valamint ezek változását különféle fermentációs eljárások során. Összefüggést állapított meg a dohány összetétele és minősége között. Vizsgálta a nikotin reszorpcióját és metabolizmusát az emberi szervezetben. Ezzel összefüggésben az elsők között mutatott rá a szervezetbe kerülő égési és bomlástermékek, valamint a légúti rákos megbetegedések közötti kapcsolat lehetőségére.

A növényvédelem terén a réz-, az arzén- és kéntartalmú növényvédő szerek biokémiai hatásának vizsgálata mellett, részletesen foglalkozott a gyakorlati hasznosításukkal összefüggő problémákkal és kérdésekkel is. Számos hasznos útmutatást adott a gyakorlat embereinek. Jelentősen hozzájárulva ezzel a hazai növény- és gyümölcstermesztés fellendítéséhez.

A biokémia területén, a növény-biokémiai vizsgálatain túlmenően, az állati szervezetben bekövetkező foszforilezési, anaerob cukorbomlási folyamatok és a glükoneogenezis vonatkozásában közölt, a maga

[7] L. Még Straub János életrajzában is, e kötet megfelelő oldalain.

idejében, európai szinten is korszerű eredményeket.
Az említett témakörökből közel 200 saját tudományos és ismeretterjesztő közleménye jelent meg. A vezetése mellett készült, félszáznál több doktori értekezés témája is a vázolt szakterületekre esik.
Válogatás társszerzőségben írt műveiből:
Bodnár J. – Tankó B.: Wirkungsmechanismus der Muskel-phosphatase, cozymase und des Insulins. Biochem. Z. 210, (1-3), 144-174 (1929)
Bodnár J. – Tankó B.: Az izomphosphatase, cosymase és az insulin hatásmechanizmusa. In Magyar Orvosi Archivum tudományos közleményei. 1930. 31. kötet 2. füzet p. 29.
Bodnár J. – Tankó B.: Phosphorylierung Milchsäuerbildung und Phosphatasewirkung in Muskelbrei und Muskelpulwer. Biochem Z. 230 (1-3), 228-233 (1931)
Bodnár J. – Tankó B.: Insulin und Phosphorylierung. Biochem. Z. 239 (4-6), 315-317 (1931)
Bodnár J. – Tankó B.: Phosphorifikálás, tejsav-termelés és phosphatase hatás izompépben és izomporban. In Magyar Orvosi Archivum tudományos közleményei. Budapest Centrum K. 1932. 32. kötet 5. füzet, pp. 1-5
Bodnár J. – Tankó B.: Versuche über die Wirkung von Kalkarsenaten auf die Schwefelfähigkeit der Kupferkalbrüche. In Neuheiten auf den Gebiete der Pflanzenschutzes Mitteilungen. Nr. 5. 1938. pp. 3-7.
Bodnár J. – Tankó B.: Die Rolle der Phosphat bei der alkoholischen Gärung höherer Pflanzen. Hoppen-Seyler's Z. f. physiologische Chemie. 257 (5-6), 255-267 (1939)
Bodnár J. – Tankó B.: Bemerkungen zur Phosphorylierung von Glykogen in Muskel und in Organen (Leber, Niere). Biochem. Z. 303 (5-6), 332-397 (1940)
Bodnár János az iskolateremtő debreceni kémikusok egyike, vagy aligha nem, éppen legnagyobbika. Tevékenysége és emléke az utódok sokkal nagyobb figyelmét érdemelné.

Szalay Tibor

Borbély Endre (Markotabödöge, /Győr megye/ 1904. jan. 19 – Debrecen, 1970. okt. 27): tanító, ált. isk. ig.
Családi hagyományai visszamenőleg a távoli ősökig tanítók és lelkészek. Hétgyermekes családban nő fel, ahol a gyermekek taníttatása szinte megoldhatatlan feladatot jelent a családnak. Népkonyhán ebédel, a reggelire és vacsorára valót elemi iskolás gyermekek házi tanításából biztosítja.

Borbély Endre

Az elemi iskola öt osztályát szülőfalujában, a Győr megyei Markotabödögén végezte 1915-ben. A gimn.-i tanulmányait Komáromban folytatja, azonban a háború miatt csak egy évi késéssel tehet érettségi vizsgát. 1920-tól 1925-ig tanul a soproni Ev. Tanítóképző Intézetben. 1925-ben tanítói képesítő vizsga után megkapja a népiskolai tanítói oklevelet.
1925-ben Mihályiban (Sopron megye) kap helyettes tanítói állást az evangélikus elemi

népiskolában. Innen pályázatot nyert a Bezi község (Győr megye) evangélikus iskolájában meghirdetett tanítói állásra. Beziben tanít 1931-ig. Mivel ez állam-segélyes állás volt, 1931-ben a Vallás –és VKM megvonta az államsegélyt, ezzel az állás megszűnt, a fiatal tanítót pedig áthelyezte a Szabolcs megyei Balkány–Megyeri tanyai állami elemi népiskolához, ahol egyedül tanít 117 tanyasi gyermeket I-VI. osztályban.

A maga valóságában itt látja a szegénység pokoli bugyrait, a nagyon nehéz emberi, és gyermeksorsokat. Lámpásként veti bele magát az igazán néptanítói feladatokba. Osztatlan iskolában kezdi a tanítást, analfabétákat tanít betűvetésre, kultúr-csoportokat szervez, s feleségével együtt estébe nyúlóan hasznos tudnivalókra tanítja a felnőtteket is (hímzés, tánc, stb.). A tanyán csak neki van egy detektoros rádiója. Ráérő időben összegyűlnek a tanyasi emberek a tanítói lakás udvarán, és együtt hallgatják, értékelik a híreket és egyéb adásokat.

A tanító-házaspárnak közben gyermekei születnek, ezzel együtt megjelennek az iskoláztatási gondok is. 1941-ben megpályázza a debreceni ev. isk. tanítói állását és azt el is nyeri. Az iskolák államosításáig tanít az evangélikus isk.-ban. Az államosított iskolát összevonták a több épületben működő Dimitrov utcai és Ispotály utcai iskolákkal. Borbély Endrét nevezték ki az isk. ig.-jává. Az isk. a későbbiek során felvette Tóth Árpád nevét. Az iskolát alapos felkészültséggel, hozzáértéssel vezette nyugdíjazásáig, 1966-ig.

A nagy háborút ő sem kerülhette el. 1942-1943-as években póttartalékosként behívták kiképzésre, s 1944. jún.-ában már katonai szolgálatra viszik Németországba, ahol hamarosan amerikai hadifogságba kerül. A fogságból gyalogosan indul haza, s végre ismét családja körében lehet a négy gyermekes családapa. Igaz, betegen, megrendült egészségi állapotban, de mégis otthon.

Hazatérése után belép a Pedagógusok Szakszervezetébe, ahol tevékenykedik és különböző feladatokat old meg. A Nevelési Bizottság tagjaként a pedagógia és a történelem tanítás módszereivel foglakozik. Egy ideig a Megyei Bizottság újítási felelőse volt.

Politikai tevékenységet a Szociáldemokrata Pártban folytatott, melynek 1951-ben lett tagja. A közösségi értékekért sokat dolgozó pedagógusra felfigyelt az iskola körzetének lakossága s tanácstaggá is megválasztották. Ezt a feladatot is lelkiismeretesen és becsületesen végezte.

Borbély Endre azon nevelők közé tartozott, akik részesei voltak a felnőttoktatás debreceni történetének.

Amikor Keresztury Dezső költő, kultuszminiszter megalkotta az iskolai rendszerű felnőttoktatásról szóló rendeletét, azonnal megkezdte a szervező munkát, és kialakította iskolája mellett a Dimitrov utcai (Miklós u.) felnőttoktatási körzetet. Itt főleg vasutas dolgozók tanultak. A felnőttoktatás óraadó tanárait a saját tantestületének tanárai közül szervezte, így az ott folyó munka szervezése nem jelentett különösebb gondot számára. Ez a felnőttoktatási körzet – vezetése alatt – 1960-ig – az önálló felnőttoktatási intézmény megszervezéséig működött. Az Önálló Dolgozók Általános Iskolájának még évekig óraadó tanára volt, s gazdag tapasztalataival segítette a meginduló munkát. Tapasztalatait felhasználta az önálló iskola tantestülete a metodikai kísérletekben, a felnőtt tanulók élet- és munkakörülményeinek vizsgálatában. Ezzel segítette megalapozni a pedagógiai műhely működését. A felnőttoktatásban végzett alkotó pedagógiai munkássága mindenképpen figyelmet és elismerést érdemel.

Irodájának falán a belépő a következő jelmondatot olvasta: *„Hideg fej, meleg szív, tiszta kéz."* Rá ez volt jellemző.

Munkáját 1955-ben „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetéssel ismerték el.

Az utódokra, volt munkatársaira, örökségül önzetlen munka- és hivatásszeretetét, nagy türelmét, gyermek- és emberszeretetét hagyta.

Források:
Családi dokumentumok, családi megemlékezés: Borbély Anikó történelem-pedagógia szakos tanár, iskolai dokumentumok.

Kakucsi Géza

Boros Dezső (Szatmárnémeti, 1918. szept. 15. – Debrecen, 1987. dec. 20.): egyetemi docens.

Az első vh. utolsó évében született Szatmáron. A Trianonnal bekövetkező tragikus változások – miként az elcsatolt területeken élő, kisebbségi sorba süllyedők zömét – az ő gyermek- és ifjúkorát is alig elviselhető terhekkel sújtották. Az az anyagi, egzisztenciális és szellemi kaloda, amelybe a többségi hatalom zárta a magyar népességet, szinte minden mozgásterétől megfosztotta a Boros családot is. A tehetséges ifjú számára, aki tanárnak készült, a magyar nyelvű érettségi birtokában szülőföldjén ez a lehetőség nem adatott meg. Teológiai tanulmányokat kezdett

E nehéz, de egyben jellemet erősítő, akaratot edző életszakasz 1940-nel, Magyarországra, Debrecenbe való áttelepülésével zárult.

Itt válthatta valóra továbbtanulási szándékait. Előbb az egyetem hittudományi karán, majd az 1943/44. tanévtől kezdve magyar-latin szakon folytatott tanulmányokat. 1946-ban tett szakvizsgát, s még ugyanabban az évben kinevezték Csurgóra magyar–latin tanárnak. 1950-től a kaposvári Táncsics Mihály Fiúgimn. megbecsült tanára, igh., a magyar tantárgy szakfelügyelője.

Az általa élete végéig nagy szeretettel emlegetett dunántúli évek 1958-ban zárultak, amikor Debrecen „visszahívta": a KLTE gyakorló iskolája alkalmazta, mint vezetőtanárt, később mint igh.-t. 1962-ben az egyetem Neveléstudományi Tanszékének oktatója lett. 1964-ben doktorált a régi magyar irodalomból, Csokonai avatott kutatójaként.

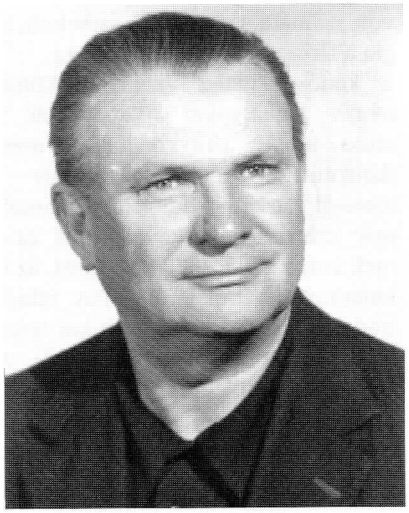

Boros Dezső

Ebben az utolsó, munkássága szempontjából legjelentősebb munkakörben, egyetemi oktatóként, az irodalom és a neveléstudomány eredeti látásmódú, sikeres kutatójaként bontakozott ki teljes gazdagságában és összetettségében tehetsége, sokoldalú alkotóképessége s vált ismert és köztiszteletben álló személyiséggé nemcsak tanítványai körében, hanem szakmai körökben is.

Kutatói munkássága szinte egyszerre indult tanári pályájával. (Publikációinak teljes listája az Acta Paedagogica Debrecina 92. számában jelent meg 1990-ben „Boros Dezső kiadatlan dolgozatai Karácsony Sándor pedagógiájáról és a tanárképzésről" címmel. A továbbiakban ezek közül csak néhány különösen jelentős művét említjük cím szerint.)

A szilárd, rendezett, lenyűgözően gazdag műveltség és tudásanyag, az ötletes, szellemes képzettársítások, a szintézisteremtő kreativitás, az intuíciók egyszerre, együtt bukkantak felszínre elméleti munkáiban, kutatásaiban és gyakorlati tanári tevékenységében, nagyhatású egyetemi előadásaiban egyaránt.

Utánozhatatlan, metaforikus nyelvezetével, humorral átszőtt stílusával ő maga így jellemezte életművét, szakmai érdeklődésének és munkásságának kettős irányát: az irodalom

volt számára a sírig tartó szerelem, a pedagógia a sírig tartó boldog házasság.

E kettős bűvölet világában kötöttségeket, merev szabályokat alig elviselő dinamizmusa, kreatív nagyvonalúsága már az első dunántúli években kiegészült egy – a természetétől látszatra „idegen" vonással: a mármár szerzetesi önfegyelemmel és türelemmel, ami a gondos anyaggyűjtés, az elmélyült kutatómunka velejárója. Ezt tükrözik első irodalmi, illetve kultúrpolitikai tanulmányai, írásai Csokonairól, Berzsenyiről, Aranyról, Juhász Gyuláról, Adyról és másokról.

Debrecenben – főleg 1962, azaz egyetemi oktatóvá kinevezése után – folytatja az irodalomtörténeti kutatásokat, és Barta János, az egyetem európai hírű professzora felkérésére jelentős részt vállal a Vajda kritikai kiadás munkáiból. Ez tekinthető talán irodalomtörténeti kutatásai közt a legkiemelkedőbb teljesítménynek.

A neveléstudomány terén is az egyetemi oktatói évek, évtizedek hozták meg munkássága legfontosabb, máig is ható eredményeit. Mint a Neveléstudományi Tanszék didaktikusa „A didaktika alapfogalmai" c. (Tk, Bp. 1973) egyetemi tankönyv alkotója, meggyőzően tárta fel a hagyományos didaktikai koncepciók s az azokon alapuló iskolai didaktikai folyamatok legsúlyosabb fogyatékosságait: az alapfogalmak tisztázatlanságát, a rendszerszemlélet hiányát, a nevelés és oktatás merev és a gyermeki fejlődés komplexitásának tükrében abszurdnak nevezhető széttagoltságát, az iskolai tevékenységek egyoldalúságát. Ezekről a kérdésekről „A pedagógiai tárgyak integrált oktatása és a tanárképzés" c. tanulmányában *is* máig érvényes sorok olvashatók: „Az iskola ma is a mennyiségi mutatók bűvöletében él: ijedten szemléli az ismeretanyag [érvényességének] ötévenkénti feleződését, szaporítja a tantárgyak számát, bővíti az ismeretköröket, újra meg újra megemeli az iskolai elfoglaltságok (tanórák) számát, az iskolában való tartózkodás idejét, és a mennyiségi bűvkörben egyre nagyobb terhet rak a tanulóifjúságra. Az iskola ideálja még mindig a mindent tudó, az adatokat elraktározó s azokra emlékezni köteles tanuló. (...) A társadalom (...) az iskolától pedig kreatív, magas fokú intelligenciával, a humanitás erkölcsi normáival rendelkező ifjúság formálását kívánja, mert ezzel biztosítható a jövendő társadalmának jóléte és további egyenletes fejlődése."

A mindent megtanítani akaró iskola kora tehát lejárt! Boros Dezső kristálytiszta logikával jut el a szűkebb értelemben vett didaktika megújításának felismert alapvonalaitól az egész tanárképzés korszerűsítésének igényéig, illetve az elméleti megalapozásáig. Ha ugyanis az eredményes tanulási–tanulási folyamatot épp az jellemzi, hogy nem a tanár benne a „főszereplő", hanem a tevékenykedő, s ennek révén fejlődő tanuló, akkor a tanárképzés egyik alapvető feladata, hogy erre a „szerepváltásra" készítse fel a pedagógusjelölteket.

Minderről már a 70-es években több tanulmányában beszámolt – az ún. 6. számú kutatási főirány keretein belül végzett munkája alapján. Kapcsolódva a Kelemen László professzor által vizsgált témához, az egységes tanárképzés differenciálásának lehetőségeit tárta fel a tudományegyetemi képzésben. A különböző intézmények képzési feladatai közötti egységet felfogása szerint az adja, hogy az összes intézmény a személyiség fejlődésének irányítására kívánja felkészíteni a pedagógusjelölteket, az egymástól eltérő ellátandó funkciók pedig azt a determinánst jelentik, amely az egységes tanárképzésen belül a differenciálás alapja lehet.

Ezekből az alapgondolatokból kiindulva jut el az egyetemi tanárképzés megújítási koncepciójának fölvázolásáig. A tanárképzés hagyományos tantárgyi keretei ugyanis szerinte sem arra nem alkalmasak, hogy megértessék a jelölttel majdani komplex feladatait, sem pedig arra, hogy begyakorolja a tevékenységnek a gyakorlatban elsajátítható elemeit. Mit vár a társadalom a ma iskolájától? Boros Dezső így állítja párhuzamba a ma és a jövő iskoláit: „Itt a tudás teljessége – ott

az élet teljessége, s e kettő összebékíthetetlensége a pedagógusképzés legnehezebben megoldható problémája."

Ő maga e problémák megoldási lehetőségeinek kutatásával, előadásaival, publikációival, újító törekvéseit összefoglaló tankönyveivel, egyetemi jegyzeteivel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy új korszak nyílhatott a KLTE-n folyó tanárképzésben, hivatásra nevelésben a 70–es évek közepétől, elsősorban a pedagógiai tárgyak integrációjának kidolgozásával s bevezetésével az egyetemi oktatásban. Ezt a folyamatosan fejlődő integrációt tükrözi „A neveléstudomány alapkérdései" c., 1979-ben megjelenő egyetemi jegyzete. Mint más írásaiban, e hosszú ideig a legkedveltebb tankönyvként ismertté váló művében is az „emberi lényeget" igyekezett a pedagógia számára megragadni: az ember körülhatárolt, de egymással szoros összefüggésben lévő társadalmi viszonyainak rendszerét. A nevelés, személyiségfejlesztés feladatrendszerét az e viszonyokat formáló tevékenységkörökben határozta meg. Az az egységes pedagógiai folyamat, amely erre az elméleti vázra épülhet fel, a középpontba a tevékenykedő növendéket állítja, akinek személyiségfejlődését irányítja, szervezi a pedagógus, lemondva „főszerepéről" és szaktárgyi sovinizmusáról egyaránt. Ahogy Boros Dezső írja: „A növendék csak a maga tevékenysége révén léphet előre a fejlődésben: a szocializáció - humanizáció - jellemformálás - képességfejlesztés - individualizáció - tudatformálás folyamatában."

Ez a szemléletváltás tükröződik - az egyetemi tantárgyi integrációk alapjain - a hivatásra nevelés egészében az általa és munkatársai által kidolgozott elképzelésekben. Akik munkásságát ismerik, megalapozottnak érzik azt a véleményt, hogy túl a koncepció máig tanulságos szakmai újdonságain, ezen a területen: a hivatásra nevelésről szóló írásaiban emelkedett a legcsillogóbb magasságokba tudása, gazdag képzelete, utánozhatatlan szép stílusa. Ezek a művek egész publikációs tevékenysége csúcsai közt foglalnak helyet: a pedagógus hitét, a pálya iránti szenvedélyes elkötelezettségét, az örökké megújuló reményt sugallják.

Az életen át tartó tanulásnak, alkotókedvnek, a megújulás képességének talán legbeszédesebb és legmegindítóbb példáit adják utolsó évei. Versenyt futva a betegségekkel és a körülötte settenkedő halállal két nagy munkába kezdett. Tanárszakos hallgatók számára egy – az előző tankönyveinek újdonságait összegző, szintetizáló – egyetemi jegyzetet írt meg munkatársai közreműködésével, s megalkotott egy hiányt pótló, nagy pedagógiai tanulmányt. Az egyikkel, a „Bevezetés a neveléstudományba" c. művel felfogása szerint a hivatásra nevelés ügyének tartozott, a másikkal, a „Kísérlet Karácsony Sándor pedagógiájának rendszerezésére" c. tanulmánnyal a hazai neveléstörténet megkopott tisztességének. Utolsó írásaival nemcsak lezárja életművét, hanem eredetiséget tükröző látásmódja és a „mögöttes" erkölcsi indíttatás és üzenet révén folytatásra, továbbgondolásra is sarkallja az utódokat.

Egész életműve, munkássága azt példázva, hogy tájékozódó képességének, véleményformálásának forrása a lelki szabadság volt, amely a tudásból, műveltségből, ember- és életismeretből táplálkozott; döntései nem a külvilági ítéletétől, hanem a belső parancsoktól függtek.

Hivatalos elismerésekben ritkán részesült. Kiváló tanári munkájáért kapott ugyan kitüntetést, de derűs bölcsességével ő tudta legjobban: a „3 T" világában, a 20. sz. második felében tevékenykedő, szellemi szabadságához mindvégig konokul ragaszkodó pedagógus legfőbb pályadíja, igazi kitüntetése az lehet, hogy „ifjú szívekben él s mindig tovább..."

Mint rajongásig szeretett költője, Ady, ő is érzékelhette – tanítványai, munkatársai körében – ‚hogy élete „millió gyökerű". Még azt is el tudta hitetni velük, hogy a korszakok, korok pedagógiai divathullámai, értékpusztító légáramai tünékenyek, s bár megmegtépázzák a tudás és tisztesség pompás lombko-

ronáját, a gyökerek ellenállnak. Túlélik a mindenkori Mát.

Vecsey Beatrix - Brezsnyánszky László

Bujdosó Sándor (Esztár, 1927. okt. 24. – Debrecen, 1995. nov. 4.): ált. isk. tanár.

Bujdosó Sándor

Paraszti családból származott, szülei egyetlen gyermeke volt. Elemi isk.-it szülőfalujában végezte, majd Nagyváradra került polgári isk.-ba. Szülei gyermekükért vállalták a tanítással járó anyagi áldozatokat is.

Észak-Erdély újbóli Romániához csatolása miatt az az elgondolása, hogy a nagyváradi tanítóképzőben folytassa tanulmányit, nem valósulhatott meg, a frontvonal közeledése különben is megbénította az isk.-k működését. 1946-ban nem nyert felvételt a debreceni tanítóképzőbe, ezért a kereskedelmi iskolába iratkozott be. A középisk. elvégzése után – mivel közben éveket veszített – behívták sorkatonai szolgálatra a határőrséghez. A nagyatádi egységhez vezényelték mint távírászt. A fegyveres erők keretében szervezett távírász-versenyeken hamarosan az élvonalba került, s ezután mint versenytávírászt tartották számon. A közel három évig tartó sorkatonai szolgálat második felét már a BM-ban töltötte távírászként. Felettesei megtiszteltő ajánlatokkal a hivatásos katonai pálya felé irányították, de ő nem akart katona maradni.

1953-ban leszerelt, s pénzügyi pályán helyezkedett el. Még abban az évben megnősült, felesége Fónyad Emma tanítónő. Házasságukból két lány született, Mária és Gyöngyi. Máriából szakpszichológus, Gyöngyiből a KLTE Matematikai és Informatikai Intézetének oktatója lett.

Gyermekeit, családját nagyon szerette, pályájuk alakulásában mindig feltétlen és biztos támaszt jelentett számukra, bármilyen áldozatvállalásra készen.

Amikor lehetőség kínálkozott rá, az esztári ált. isk.-ba került képesítés nélküli nevelőként, így életútja visszakanyarodott eredeti elképzeléséhez. A KLTE levelező tagozatán végzett, s történelem szakos tanárként, később ig.helyettesi beosztásban végezte oktató–nevelő munkáját.

Önmagával és másokkal szemben is igényes volt. Munkatársai becsülték határozottságát, egyenességét, de mindig érzékelték megértő, és segíteni akaró szándékát is. Igényelte, de sokat is tett azért, hogy jó munkahelyi légkör vegye körül. Meggyőződése volt, hogy a feszült légkör nemcsak az emberi kapcsolatokat mérgezi meg, hanem beszűrődik a tanórákra is, s ettől kezdve már lelkiismeret és felelősség kérdése. A gyermekek iránti felelősség volt ugyanis önmaga és nevelői mércéje. Tanítványai nagyon tisztelték benne a tanárt, élvezték logikusan felépített óráit, elfogadták munkafegyelmet és teljesítményt elváró magatartását, s mindig meggyőző érvekkel alátámasztott értékelését. A tanórán kívül mindenfajta problémával hozzá lehetett fordulni tanácsért, segítségért. Ilyenkor volt ő *Sanyi bá'*, aki mellett a legfékezhetetlenebb vagányok is kezelhetővé váltak.

A tanítás mellett igen sok társadalmi elfoglaltsága is volt. Részt vett az MHSz munká-

jában, a művelődési otthon közművelődési tevékenységében, jól működő, minősített *pávakört* szervezett és vezetett. Munkájáért számos esetben kapott dicséretet, elismerést, kitüntetést, de legjobb érzéssel a falubeliek megbecsülése töltötte el.
1979-ben Debrecenbe került. Gyermekeinek továbbtanulása is indokolta a munkahely változtatást. Előbb a Nyulasi Ált. Isk., majd a felépült Békessy Béla Ált. Isk lett az új munkahelye. Ebbe a közösségbe is hamar beilleszkedett. Emberi, pedagógusi tulajdonságai alapján kollégái hamar befogadták, megszerették. Tapasztalataira, józan ítélőképességére, jó szervezői adottságaira bizton építhetett az iskola vezetősége az új iskola indítása során is. A tanulókkal és a szülőkkel való jó kapcsolatteremtő képessége alapján az iskola gyermekvédelmi felelőse lett. Sokat segített a pályakezdő fiataloknak is az indulás szakmai buktatóinál, s a kritikus nevelési helyzetek megoldásában. Jól érezte magát ebben a közösségben, mindig szívesen ment be a munkahelyre, ahol élvezte a szakfelügyelet, az iskolavezetés, kollégái, valamint tanítványai megbecsülését és szeretetét. Munkája elismeréseként megkapta a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet.
A pihenés éveiben több ideje jutott kedvenc időtöltéseire, kertészkedésre, horgászásra, baráti találkozókra és családi kirándulásokra. Emberi, pedagógusi mentalitását Kiss Tamás költő soraival lehetne leginkább megfogalmazni:

„S hogy művem le nem mérhető,
az nem bánt, nem nyugtalanít,
ki embert nevel, az abban él,
amit másokkal megtanít."

Bujdosó Sándorné

C

Czeglédy Sándor (Nagysalló, 1909. jún. 16. - Debrecen, 1998. okt. 19.) egyetemi tanár, teológiai professzor.

Czeglédy Sándor

A XX. századi magyar teológiai tudományosság legendás alakja, Czeglédy Sándor 1909-ben született Nagysallón. Apja, id. Czeglédy Sándor tudós lelkipásztor volt, aki bibliafordítóként is beírta magát az egyháztörténetbe. Édesanyja Kósa Margit volt. Középisk.-i tanulmányait Pápán kezdte, ahol apja teológiai tanár lett, majd Győrben a bencéseknél érettségizett. Teológiai tudását Pápán, Budapesten, Daytonban, Princetonban és a Halle-Wittenbergi Egyetemen szerezte. 1932-től segédlelkészként működött a budapesti Skót Missziónál, majd a Budapest-Szilágyi Dezső téri illetve a Kálvin téri Egyházközségben és Cegléden. Doktori címet 1936-ban kapott Debrecenben rendszeres teológiából, magántanári okl.-et 1938-ban szerzett Pápán gyakorlati teológiából.

Teológiai tanárságát Budapesten kezdte 1938-ban, majd 1940-től 1983-ig Debrecenben volt a Hittudományi Kar, illetve a Teológiai Akadémia professzora, melynek során 1971/72-ben és 1979/80-ban volt az intézmény dékánja, prodékáni tisztet 6 alkalommal viselt. Amíg egészsége engedte, nyugdíjas korában is kivette a részét a teológiai hallgatók neveléséből.

Családot 1941. aug. 16-án alapított, amikor feleségül vette Molnár Arankát. Példamutató házaséletük alatt három gyermeket (Sándor, Judit, Mária) neveltek fel.

Külföldi utak és ökumenikus megbízatások sokfelé ismertté tették nevét. Így adott elő hosszabb-rövidebb ideig Prágában és Svájcban (1947), Jénában (1963), a II. Theologus Kongresszuson Bécsben (1972), hosszabb előadói körúton járt az Egyesült Államokban (1974, 1984). Már 1945 előtt tagja a Ref. Egyetemes Konvent külügyi bizottságának és

a Magyar Ref. Külmissziói Szövetség ügyvezető alelnöki tisztét is betöltötte. A Ref. Világszövetség egyik teológiai szakértője volt, 1974-1984 között a ref. és baptisták bilateriális fórumain játszott aktív szerepet.

Czeglédy Sándor több egyházi lapban is rendszeresen publikált, illetve kivette részét a szerkesztés munkálataiból is. Nevéhez fűződik különösen is a „Református Élet" című egyházi hetilap, amelynek 1940 előtt főmunkatársa volt, 1941-től pedig a „Theologiai Szemle" című igen jelentős hazai szaklap, amelynek 1941-től volt felelős szerkesztője.

Czeglédy Sándor még olyanoktól tanult, akik a Barth előtti protestáns modernizmus, a liberális és vallástudományi szemléletű teológiai irányzat képviselői voltak, s mesterei kezei közül kinőve, teológussá érése ideje egybeesett a „barthi fordulattal" hogy tanító és alkotó munkája során a Kijelentés feltétele alá helyezze saját életét, teológus exisztenciáját és reformátusságunk döntő kérdéseit. Az idősebb és fiatalabb pályatársak, a nagynevű debreceni kartársak mind-mind elmentek már mellőle.

Czeglédy Sándor, a teológiai tudományok meghatározó tudósa úgy marad meg emlékezetünkben, mint aki a szó klasszikus értelmében vett professzor volt. Nemcsak azért, mert mindig pedáns alakját fiatal korától őrzik a róla szóló diáktörténetek, amelyekben megjelenik kedves szórakozottsága és sajátos kedvtelései: a rendszeres kerékpározás és az írógépekkel való bíbelődés, valamint az évfolyamokat fogadó professzor-család derűs pillanatai. Sokkal inkább azért, mert professzor volt a *profiteor* ige értelmében: tudományban való jártassága elismert szaktekintéllyé tette őt tanítványai és pályatársai körében, de úgy, hogy közben tanítása egyúttal hitvallás is volt.

Alapos felkészültségű, tartalmi és módszertani szempontból kiváló teológus volt. Makkai Sándor jellemzése szerint: „Theologiai álláspontja mélyen bibliai, reformátori és hitvallásos meghatározottságú, tudományos érdeklődése a kor legnagyobb és legégetőbb theologiai és egyházi problémái felé irányul s azok megoldására határozott, világos, praktikus meggyőződéssel s egyben igazi tudós magatartással törekszik. Tudományos egyéniségére jellemző a gyökerekig ható lelkiismeretesség és az önellenőrzés aprólékosságig menő szigorúsága." - Komplex teológiai ismeret jellemezte, amely otthonossá tette az exegézis terén, ahogyan az látszik a *Thesszalonikai levelekhez írt kommentárjai*ban, *"A választott nép"*-ről írt könyvének (1940) helytálló bibliai teológiai megállapításain és igehirdetéseinek alapos exegetikai hátterén.

Rendszeres teológusként indult *"Hit és történet"* (1936) című doktori értekezésével, s biblikus történelemszemlélete mutatkozik meg *Méliusz-tanulmányán*, a *Ráday Pál lelki arcát* bemutató írásában és a teológiai tanítás Kollégiumi történetét feltáró könyvfejezetben.

Czeglédy Sándor teológiai munkásságának lényeges vonása, hogy nemzetközi szinten is számon tartott hymnologus volt. Külföldön megjelent tanulmányai is bizonyítják ezt: *Zur Geschichte der evangelischen Kantionalbücher in Ungarn.* (In: Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie 8. kötet. Kassel 1963. 159-163.) és *Hymnologische Forschung in Ungarn 1945-61.* (In: Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie 8. kötet. Kassel 1963. 275-276.) Különösen jelentősek a XVI-XVII. század istentiszteletével kapcsolatos kutatásait dokumentáló tanulmányai, amelyekben új felismeréseket és szempontokat adott. Ezekben egyszerre kap rálátást az olvasó az egyháztörténeti, dogmatikai, egyházszervezeti, művelődéstörténeti, irodalmi és hymnológiai-egyházzenei tényezőkre. (*Emberi hagyományok ostorozása*, *A debreceni kollégiumi nagykönyvtár írott graduáljai*, *Méliusz Ágendája és himnológiai tevé-kenysége*, *Néhány megjegyzés Huszár Gál most megtalált énekeskönyvéről*, *Megifjodó öreg graduálok*).

Gyakorlati teológiai munkásságát 100 életes szemeszteren keresztül fejtette ki és a főtár-

gyak mindegyikéhez készített folyamatosan bővülő kompendiumokat. Mint igehirdetőt országszerte ismerték és számon tartották. Tanszékelődje Csikesz Sándor volt, akinek méltó utódja lett és saját gyakorlati teológiai iskolát teremtett a szemináriumi foglalkozásokon, a szaktanfolyamokon és a Doktorok Kollégiuma szekcióülésein különösen is élményszerű előadásaival, mértéktartó megfontoltságával, értékelő, összefoglaló, impulzusokat adó irányításával. Legendás memóriája, fényes intellektusa, naprakész ismeretei sokak előtt nyilvánvaló volt. Egykori doktoranduszaiból lettek a hazai teológiák gyakorlati teológiai professzorai. — Tudományos munkás-ságának elismeréseként díszdoktora lett a Budapesti Ref. Teológiai Akadémiának (1989), megkapta a „Magyar Felső--oktatásért" díjat és Debrecen városától pedig tanári munkásságáért nyerte el a Csokonai-díjat (1995), mint olyan egyetemi tanár, aki azok közé tartozik, akik a városban legrégebben kapták meg kinevezésüket. Hatalmas tudása miatt a Teológiai Karnak az egyetemből való 1950. évi kizárása után is számtalan szállal kapcsolódott a város tudományos életéhez.

Mindezek közben tanítása nemcsak tudományos volt, hanem hitvallássá vált. A Debrecen-Nagytemplomi Ref. Egyházközségnek 1940 óta volt presbitere, példamutató, férfias, ref. kegyességet élő és hűséges gyülekezeti tagja. Bátor, hitvalló magatartása azzal lépett a nyilvánosság elé, hogy 1937-ben megjelentette Martin Niemöllerrel készített hallei interjúját és hiteles beszámolókat adott a német hitvalló egyházról, amely magatartás teológiai állásfoglalássá nőtte ki magát *"A választott nép"* című könyvében.

Hosszú élete során nem környékezte meg a napi politikába vegyülés vagy az egyházpolitika kísértése. Minden időben rendíthetetlen maradt azok számára, akik másra akarták volna használni tehetségét, tudását és népszerűségét, mint amit bibliai meggyőződése neki diktált. Egyéniségére szinte kiült ez az attitüd, ami védettséget is adott neki. Élete második felének egyházi vezetői félretenni nem akarták, de igazán használni sem merték. Háttérben maradását alázattal viselte, s a részt-nem-venni szabadságával kezelte a dolgokat és az Élő Isten akarata alá helyezett minden emberi érdeket, hogy az Isten gondolata valósuljon meg. A legnehezebb döntési helyzetekben, vitákban is vállalta a teológiai megközelítás elsődlegességét, amely módszer sohasem hagyta cserben. Ő maga vallotta: „Nem érdemli meg nevét az a teológia, amely elfelejti, vagy nem tudja, vagy nem akarja tudni, hogy idegenek és vándorok vagyunk a földön." „A teológiát nem lehet gettóban művelni; annak az egyháztörténet tanulsága szerint vállalkoznia kell arra, hogy beleilleszkedjék a kor kulturális kontextusába, megalkuvások nélkül, identitását megőrizve, de nem félelemmel és aggályoskodva, hanem a segíteni kész szeretet indulatával."

A „segíteni kész szeretet indulatának" jegyében tanított ő is, és ezt a feladatot hagyta örökül ránk is!

Könyvei, nagyobb tanulmányai:

Hit és történet. Sylvester. Budapest. 1936.

A prédikáció gyülekezetszerűsége. Budapest. 1938.

A választott nép. Sylvester. Budapest. 1940.

Thesszalonikai levelekhez írt kommentár

A homiletika vázlata. Debrecen. 1971.

Liturgika. Debrecen. 1979.

Poimenika. Debrecen. 1981.

A katechetika vázlata. Debrecen. 1981.

The Hungarian Puritans. In: The Evangelical Quarterly. 1935. 7/1.

A teológia tanítása a Kollégiumban. In: A Debreceni Református Kollégium története. Bp. 1988. 534-591.

Méliusz Ágendája és himnológiai tevékenysége. In: A II. Helvét Hitvallás Magyarországon és Méliusz életműve. Bp. 1967.)

Irodalom:

„A választott nép szolgálatában". Tanulmányok a 80 éves Czeglédy Sándor teológiai professzor tiszteletére. (Szerk.: Gaál Botond) Debrecen. 1989.

Id. Fekete Károly: *Eltemettük Czeglédy Sándor professzort* (1909-1998). Református Tiszántúl. 1998/5. 19-20.; Református Egyház. 1999. 69-71.
Gaál Botond: *Czeglédy Sándor a rendszeres teológus*. Confessio. 2001/1. 99-109.
Ifj. Fekete Károly: *Dr. Czeglédy Sándor emlékezete.* Református Szemle 1999/1. 77-78.; Reformátusok Lapja 1998. november 29. 9. oldal; Képes Kálvin Kalendárium 2000. 82-83.

Ifj. Fekete Károly

Cséke Lajos (Szamostatárfalva, 1909. szept. 24. – Debrecen, 2001. szept. 9.): tanító.

A Szamos mellékéről, az aprófalvak hazájából származott, apai és anyai ágon is paraszti családból. Édesapja igen jó tanuló lévén tovább tanult, s a Debreceni Koll. Tanítóképzőjében szerzett tanítói oklevelet. Cséke Lajos az elemi népiskola I-V. osztályát szülőfalujában – Szamostatárfalván – végezte, majd a családi hagyományt folytatva, ő is a Debreceni Koll.-ba került. Először a gimn. négy osztályát végezte el, majd beiratkozott a Tanítóképző Intézetbe. Iskolai tanulmányai alatt főképpen a sportban jeleskedett, a sport iránti szeretete végig kíséri életét. A Tanítóképző I-V. osztályának elvégzése után képesítő vizsgát tesz, és 1930-ban tanítói oklevelet kap.

Tanítóskodása első állomása Porcsalma, ahol nemcsak az iskolában végzett értékes tanítói munkát, hanem iskolán kívüli tevékenységével is méltán vonta magára a közfigyelmet. 1943-ban Ugocsa megye egy kis községébe, Szőlősgyulára került, ahol a szórvány magyarok között végzett elismerésre méltó és példamutató munkát. Életútjával kapcsolatos *„gyűjteményében"* több újságcikk található ennek bizonyítására. Ha kellett, együtt aratott a tanulókkal, természetesen az első rendet ő vágta. Tanfolyamokat szervezett, pl. csuhémunka megismertetésére, műsoros esteket, előadásokat rendezett, ahol egymás szeretetére, megbecsülésére, töretlen igaz magyar hűségre hívta fel a hallgatói figyelmét.

Cséke Lajos

A II. vh. után Nyírábrányban helyezkedett el, ahol 3 évig igh.-ként tevékenykedett, majd 1947-ben megszervezte az úttörőcsapatot, s csapatvezető lett. 1950-ben áthelyezték Debrecenbe, ahol folytatta csapatvezetői tevékenységét egészen nyugdíjazásáig.

Először Szepesen, majd a Szikgáti Ált. Isk.-ban tanított. Mindkét helyen - az oktató-nevelő munka mellett - kimagasló eredményeket ért el kulturális és társadalmi téren egyaránt. Ezek elismeréseként több kitüntetés birtokosa lett.

Iskolája körzetében eredményesen szervezte és tanította az ált. isk.-i végzettséggel nem rendelkező dolgozókat. Különösen nagy gonddal foglalkozott az analfabétákkal. Nagy tapasztalatokat szerzett a felnőttekkel való foglalkozás módszereinek kimunkálásában és alkalmazásában. Az önálló felnőttoktatási intézmény óraadó tanáraként tovább folytatta a felnőttoktatást nyugdíjba vonulását követően is.

1970-ben 41 évi szolgálat után nyugdíjba

vonult. Csak az iskolai munkája fejeződött be, a társadalmi tevékenysége megsokszorozódott. Tanácstag, végrehajtó bizottsági tag lett. A Győzelem Mezőgazdasági Termelőszövetkezet tagjait neveli, oktatja. A Szabad Föld „Téli esték" igen népszerű előadója. A munkában fáradhatatlan, kiemelkedő tevékenységét számtalan elismerés övezi. Az iskolától sem tudott végleg elszakadni. Nyugdíjasként még 3 éven keresztül 2-3 hónapos időtartamban különböző debreceni iskolákban tanított.

Életének kiemelkedő szakasza kötődik a Debreceni Pedagógus Sportegyesület Természetjáró Szakosztályának működéséhez, melynek vezetését 1970-ben vette át elődjétől, Nagy Zoltántól, s néhány hónapos szünet után folytatta egészen haláláig. E korszakában ismerhettem Lajos bácsit személyesen, s tapasztalhattam azt a sok jót, amit korábban hallottam róla. Szinte lehetetlen felsorolni azt a sok-sok alkalmat, kiránduló utakat, melyeket az egészséges életmód, a földrajzi, történelmi ismeretek gyarapítása, a népművészeti értékek, műemlékek megismerése céljából szervezett, s melyek igen népszerűek voltak a tagok körében. Az egész országot bejárták, s eljutottak több határon túli vidékre is, így a Magas-Tátrába, a Vág völgyébe, a Felvidékre, Erdélybe, stb. A szervezést missziói munkának tartotta, szívesen végezte, ez éltette. *„Én akkor vagyok boldog, amikor egy-egy séta vagy kirándulás után látom a megelégedett arcokat"* – mondta egy alkalommal.

Életének mindig is része volt az utazás. Kollégákat, barátokat beszélt rá az erdei sétákra. Büszkén mondta, hogy a legidősebb túrázójuk 1907-ben született. (Ő sem volt sokkal fiatalabb!) Nem kifárasztani akarták magukat, a felüdülés volt mindig a cél. Ezért a hosszabb utakat autóbusszal tették meg. Közben többször leszálltak a járműről és gyalogoltak. Debrecenben *„sámlis turistának"* hívták. A sámli eredetileg azt a célt szolgálta, hogy alkalomadtán segítsen a le- és felszállásban az arra rászorulóknak. Az évek azonban felette sem múltak el nyomtalanul, így a sámli néha arra kellett, hogy Lajos bácsi ráülhessen, amikor elfáradt.

1996. márc. 27-én elvesztette tanítónő feleségét. Hiányát gyermekei – 3 gyermekük született – és unokái mellett a természetjáró szakosztály tagjai, a kollégák, barátok, a túrák szervezésével járó munka próbálták feledtetni.

Cséke Lajost szerény embernek ismertem, ismerhette mindenki, s aki nem szerette, ha dicsérték. Mindig mosolygott, kiegyensúlyozott, harmonikus lény benyomását keltette. A 80-as évei végén is ruganyos mozgású, fürge észjárású, kifogyhatatlan mesélő. Ilyennek láthattuk még akkor is, amikor 91 éves korában átvette a Rubin oklevelet. Szinte az utolsó percig tervezgetett, a következő kirándulásról gondolkodott. Áldozatos, tartalmas élete 2001-ben ért véget. Szept. 9-én, két héttel a születésnapja előtt hunyt el.

Kitüntetései:

Kiváló Úttörő Csapatvezető, Kiváló egészségügyi nevelő 1962, 1966. Kiváló fémgyűjtő csapatvezető 1966, KISZ Érdemérem 1970, Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1970, Béke tanács ezüst jelvénye, „Debrecenért" Emlékérem 1977, Aranydipl. 1980, Kiváló társadalmi munkáért 1978, 1986, Aranyjelvényes természetjáró 1987, Mátyás király emlékezete túramozgalom bronz fokozata 1992, Természetjárás fejlesztéséért bronz fokozata 1992.

Források:

Családi és hivatalos okmányok, újságcikkek, személyes visszaemlékezés.

Kakucsiné Szegedi Etelka

Csiha Margit (Hajdúböszörmény, 1903. okt. 15. - Debrecen, 1996. aug. 26.): ig.-tanító, ált. isk. tanár.

Elemi iskoláit és a polgári leányiskolát szülővárosában végezte. Tanulmányait a debreceni Ref. Tanítóképző Intézetben folytatta, 1923-ban kapott diplomát.

1923-1936. helyettes tanító Hajdúböszörményben, 1936-1948. tanítónő, 1948 jan.-jától igh.

Csiha Margit

1949. aug. 1-jétől 1964. okt. 31-ig, nyugdíjba vonulásáig ig. a Hajdúböszörményi Bethlen utcai iskolában.

1952-ben megszerzi a természetrajz-földrajz szakos ált. isk.-i tanári diplomát.

Nagyon nehéz volt számára az értelmiségivé válás útja. Édesapja MÁV-pályaőrként dolgozott, a család 1 kilométerre lakott a város szélétől a vasúti őrházban. Eleinte onnan járt iskolába, később a város külső területén, egy akkor még részben kiépítetlen területen vettek házat.

A polgáriban jó tanulmányi eredményei miatt tandíjmentességet élvezett, hogy anyagi helyzetén javítson, már akkor voltak magántanítványai, s később is, az államosításig, különórák adásával javított életkörülményein.

Az I. vh. után, a román megszállás idején került tanítóképzőbe, sokáig akadozott a vonatközlekedés, s gyakran kellett gyalog hazamennie szüleihez élelemért, tiszta ruháért. Diplomája megszerzése után nem kapott végleges állást, a város iskoláiban helyettesítette azokat a tanítókat, akik betegek voltak, esetleg más okból hiányoztak. Volt olyan év, hogy hat iskolában is tanított egymásután.

Egyéniségére jellemző volt, hogy soha nem elégítette ki a szűken vett pedagógiai munka, mindig megtalálta a lehetőségét annak, hogy valamit tegyen a tágabb értelemben vett közösség javára.

Mind '45 előtt, mind '45 után távol tartotta magát a politikai pártoktól, ig.ként is pártonkívüli volt. Azonban magtalálta mindig a társadalom által pártfogolt olyan közéleti tevékenységet, amely lehetőséget adott az értékteremtő hasznos munkára. Ő volt a vezetője a leánycserkészcsapatnak, bekapcsolódott a KIE tevékenységébe is. Később a Hazafias Népfrontban, a Vöröskeresztben, a szakszervezetben dolgozott fárasztó ig.i munkája mellett.

Beosztott pedagógusként és ig.ként is a kartársiasság és a gyermekszeretet jellemezte munkáját. Vallotta, sok régi ig.hoz hasonlóan, hogy az iskola jó működésének szükséges, de nem elégséges feltétele bizonyos ügyviteli munkák elvégzése (naplóbeírás stb.), ezért ezen a téren is határozott követelményeket támasztott a tantestülettel szemben.

Különösen nagy gondot fordított a pályakezdők segítésére. Rendszeresen látogatta őket, esetleges kudarcaikat megértéssel kezelte. Szükség esetén védte beosztottait a külső támadások ellen. Közülük többen később maguk is ig-k lettek, és arról vallottak, hogy Margit néni példája, a vezetői gyakorlatára való visszaemlékezés segített nekik felmerülő vezetői problémáik megoldásában.

Igen jó kapcsolatot alakított ki a szülőkkel. A szülői munkaközösség sok területen a megszokottnál nagyobb mértékben támogatta munkáját.

Emlékezve nehéz gyerekkorára, különösen nagy gondot fordított a hátrányos helyzetű gyerekekkel (bár akkor még nem használták ezt a fogalmat) való foglalkozásra.

A két vh. közti helyettes tanítóságnak, minden nehézsége mellett, megvolt az a haszna,

hogy nagyon sok gyereket tanított, a városban mindenki ismerte. Ez az ismertség nemcsak a szülőkkel való kapcsolatát segítette, hanem közéleti tevékenységét is.
20 évig volt tanácstag, ebből 12-őt végrehajtó bizottságban is dolgozott, így része volt a város akkori fejlesztésében.
Tanácstagként is megmutatkozott humanizmusa. 46 évig lakott abban a körzetben, amelynek érdekeit a testületben képviselte, és tisztségét valóban szolgálatnak fogta fel. Ő állította ki a bejelentő lapokat azoknak, akiknek az gondot okozott volna, kérvényeket, beadványokat írt, „lobbyzott" az infrastruktúra fejlesztéséért.
Élete utolsó éveit Debrecenben élte le. Ebben az időszakban, míg egészsége engedte, folytatta sokoldalú társadalmi tevékenységét.
Különösen otthon érezte magát a Pedagógus Szakszervezet nyugdíjas tagozatában. Részt vett az érdekvédelmi és karitatív munkában, kirándulásokra járt társaival, szórakoztató műsorokat szervezett.
Pályájának emlékezete arra tanít, hogy emberszeretetünket egyaránt próbáljuk megvalósítani hivatásunkban, a közéletben és személyes kapcsolatainkban.
Tartalmas tevékenységéért sok elismerést kapott, ezek közül a legjelentősebbek a következők:
Magyar Ifjúsági Vöröskereszt ezüst jelvény 1943.
Munkaérdemrend bronz fokozata 1964.
Oktatásügy Kiváló Dolgozója 1964.
Társadalmi Munkáért arany (1960.), ezüst (1970. és 1979.), bronz (1981) fokozat.
Kiváló Társadalmi Munkáért arany fokozat 1985.
Hajdúböszörmény Város Önkormányzata Dobó Sándor Díj 1993.
A Debreceni Tanítóképző Intézet 1973-ban arany, 1983-ban gyémánt, 1988-ban vas, 1993-ban rubin okl.lel köszöntötte.
Forrás: Önéletrajz, személyes visszaemlékezések, dokumentumok

Csiha László

D

Di Gléria János (1899-1976): ig., egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok doktora.

Di Gléria János

A M. Kir. József Műegyetem vegyészmérnöki Karának elvégzése után 'Sigmond Elek tanársegédjeként 1924-ben kezdte meg tudományos pályáját. 1927-ben műszaki doktori képesítést szerzett. 1930-31-ben a Zürichi Műszaki Egyetemen ösztöndíjasaként fejlesztette tovább talajtani, kolloidikai ismereteit. 1927-től 1942-ig az Országos Chemiai Intézetben, mint kísérletügyi vegyész, később pedig osztályvezetőként működött. 1942-ben a Budakeszi Mezőgazdasági Kísérleti Telep megszervezésével, majd Kísérletügyi főigazgatóként annak vezetésével bízták meg.

1946-ban az Agrártudományi Egyetem Debreceni Osztályán a Mezőgazdasági Kémiai Tanszék egyetemi tanára lett. Emellett a Debreceni Tudományegyetemen, mint meghívott előadó a fizikai-kémia és kolloidika tárgyköröket oktatta.

Az Agráregyetem átszervezésekor, a Debreceni Osztály megszűnésével 1950-ben Budapestre, az Agrokémiai Intézetbe került. 1952-ben helyettes ig.nak nevezték ki, majd 1954-től 1959-ig, mint ig. vezette az intézetet. Nem kis része volt abban, hogy időközben több átszervezés után 1957-től az intézet az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézete néven vált az idevágó kutatások központjává.

Kubában vállalt megbízást 1967-ben, a havannai Talajtani Intézetben szervezte meg és vezette 1970-ig az izotópok mezőgazdasági felhasználásának kutatására alakult laboratóriumot. Hazatérése után továbbra is részt vett

a magyar talajtan és agrokémia tudományos életében.

Di Gléria professzor munkássága széles körű volt. A talajkémia és a talajfizika elméleti kérdései mellett - fiatal korától kezdve -, különös tehetsége volt a talajvizsgálatokban használatos műszerek készítéséhez és általában a módszertani kutatásokhoz. Számos cikkben számolt be a pH meghatározásával, a talajtelítetlenség, az adszorpciós komplexum mérésével, a talaj P-tartalmának meghatározásával és forgalmával kapcsolatos kutatásairól.

Tudományszervezői és vezetői feladatai mellett a publikációs tevékenysége az 1950-es és 60-as években is jelentős volt. Nemzetközileg is ismert volt a társszerzőkkel írt talajtani kézikönyve (di Gléria-Klimes-Szmik-Dvoracsek: Talajfizika és talajkolloidika. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957). Széles körű ismereteit bizonyította a Mezőgazdasági Kémia c. hiánypótló munkája (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1959). Két kiadást is megért a Mezőgazdák talajismereti és trágyázási útmutatója (szerkesztette Di Gléria János, Mezőgazdasági Kiadó, 1958 és 1964). Ballenegger professzorral közösen szerkesztett „Talaj- és trágyavizsgálati módszerek" (Mezőgazdasági Kiadó, 1962) könyv több mint 20 éven keresztül a kutatóintézetek, egyetemek és egyéb laboratóriumok nélkülözhetetlen kézikönyve volt.

Di Gléria professzor számos állami és társadalmi kitüntetést kapott. Több állami bizottságban, szerkesztőbizottságokban, a Magyar Talajtani Társaság elnökeként, majd később örökös tiszteletbeli elnökeként végzett tevékenysége során osztatlan megbecsülésben, elismerésben volt része. Fiatalabb munkatársainak, köztük nekem is gyakran nyújtott értékes szakmai és emberi segítséget.

Magánemberként is nyitott volt, intézeti rendezvényeken, közös nyaralásokon családját is módunkban volt megismerni. Közvetlen modorában gyakran beszélt ifjúkori élményeiről a Műegyetem Mezőgazdasági Kémiai Tanszéken, az Országos Chemiai Intézetben, a DE-en történtekről. Mindazok, akik ismerték, mindig tisztelettel és szeretettel őrzik Di Gléria professzor emlékét.

Sarkadi János

Dobó Árpád (Öthalom, Arad megye, 1907. márc. 11. – Debrecen, 1988. dec. 7.): középisk.-i tanár, ig., címzetes egyetemi tanár.

Dobó Árpád

Ötgyermekes vasúti tisztviselői családban született, édesapja különböző beosztásokban, különböző állomáshelyeken szolgált. Elemi isk.-it Aradon kezdte, majd Karcagon folytatta, ott végezte a gimn. első hat osztályát is. Hetedik és nyolcadikban már a debreceni piarista gimn. diákja, 1925-ben érettségizett. Még ebben az évben beiratkozott a debreceni Tisza István Tudományegyetem latin–történelem szakára, amelyet kitűnő eredménnyel végzett el 1930-ban. 1926-tól díjtalan gyakornok volt az egyetemen. Legkedvesebb professzorai, akikkel végzés után is tartotta a munkakapcsolatot, Láng Nándor, Alföldi András és Szabó Dezső voltak.

1930–36 között az Országos Ösztöndíjtanács alkalmazásában állt, közben másfél

tanévet töltött Berlinben, a Collegium Hungaricumban, 1930–31-ben Csanád vármegye ösztöndíjasaként, illetve 1932–33. I. félévében állami ösztöndíjjal. 1934–35-ben pedig a M. Kir. Ferenc József nevelőintézetben nevelőtanár.

1936-tól 41-ig tanársegéd a debreceni egyetem Történelmi Intézetében.

1939-ben házasságot kötött Spitkó Magdolna matematika–fizika szakos középiskolai tanárral, leányuk, Éva, szintén középiskolai tanár, magyar–francia szakos.

1941-től 49-ig tanár az egyetem gyakorló gimn.-ában.

1949–50-ben előadó az egyetem Természettudományi Kar Tanulmányi Osztályán.

1951 jan.-jában áthelyezéssel került a debreceni 5. sz. Magasépítőipari Technikumba (később Péchy Mihály Építőipari Technikum), ahol először gondnok volt, majd félév elteltével kinevezték igh.-nek. Ebben a beosztásban dolgozott 1961-ig, majd 1969. dec. 31-ig, nyugdíjba vonulásáig, ig.. A hatvanas évektől történelemből vezető tanár. Iskolai munkája mellett folytatta ókortörténeti témájú tudományos kutatásait is.

Több évig részt vett a TIT Történelmi Szakosztályának munkájában.

Az a 20 év, amit a technikumban töltött, egybeesett ezen iskolatípus formálódásával, megerősödésével, virágzásával. Turcsányi Béla építészmérnök ig.-val, később helyettesével, Zilahi János építészmérnökkel olyan tantestületet szerveztek, amelyben öröm volt dolgozni. Jól felkészült, energikus, nagy munkabírású testület volt, melynek tagjai vitáik mellett nemcsak kollégaként, magánemberként is tisztelték egymást. Két évtized alatt tucatnyi egyetemi vagy főiskolai tanár került ki a testületből (Dr. Gyarmathi László, Dr. Borbély András, Dr. Lengyel Imre, Dr. Szabó Géza, Dr. Tóth Zoltán, Molnár Sándor és mások.)

Zilahi János okleveles építészmérnök, c. ig.:

„Dr. Dobó Árpád ig. úrral – Árpád bácsival – három, számomra jól elválasztható időszakban voltam kapcsolatban.

Először az iskola diákjaként az 1950-es évek közepétől. Bár engem nem tanított, de sokat hallottam arról, hogy milyen világosan és érthetően tanította a történelem tantárgyat, illetve annak összefüggéseit. Már akkor is híres volt pontosságáról, következetességéről.

Tanárként az 1960-as évek első felében ismertem meg, amikor friss építészmérnöki dipl.-val egykori iskolámba vitt az életutam. A fiatalabb tanárokat mindig segítette, de határozottan számon kérte tőlük a pedagógiai és a szakmai programok teljesítését. Nem hallottam, hogy a hangját egyszer is felemelte volna. Türelmes volt, amit másoktól megkövetelt, azt önmaga sokszorosan fölülmúlta. Közvetlen, nagy műveltségű tudós–tanár volt. Kollégáit tisztelte, bizalommal volt irántuk, önállóságukat nem korlátozta, inkább ösztönözte őket.

A munkájának élt. Ig.-ként a felnőttoktatás jellegzetes arculatának kialakításában is nagy érdemeket szerzett.

Iskolavezetői munkámban sokat segített mindaz, amit tőle átvehettem, amit tőle megtapasztaltam. Neki is köszönhetem, hogy az alma matertől annyi muníciót kaptam, hogy 28 évig a Péchy Mihály Építőipari Technikum ig.-ja voltam, és folytathattam, amit elődeim megkezdtek."

Bodnár Lászlóné, az isk. ny. vezető tanára mondja róla:

„Dobó Árpádot kitűnő szakembernek, korrekt, kiváló ig.-nak ismertem meg. Óraelemzésein nem beszélt sokat, de meg-jegyzései frappánsak és találóak voltak, mindig a lényegre tapintott rá. Mindvégig éreztem bizalmát és szakmai megbecsülését, ami még inkább ösztönzött a munkámban. Ebben a bizalomban éltem és dolgoztam az iskolában."

Az iskola eredményei is figyelemre méltóak. Az 1952 - 53-tól megtartott országos szakmai tanulmányi versenyekről folyamatosan hozták a tanulók a dobogós és az egyetemi felvételt jelentő helyezéseket. Igen jelentős a külföldi egyetemeken diplomát szerzettek

száma is. A volt tanítványok közül többen egyetemi vagy főiskolai oktatók, országosan ismert tervezők, nagy építőipari vállalatok vezetői lettek.

Dobó Árpád igényes tanár volt, aki elsősorban önmaga elé állított magas követelményeket, saját munkáját is önkritikusan értékelte. Tanítványaihoz való viszonyát a következetesség és a másik ember tisztelete jellemezte. Arra törekedett, hogy nyílt eszű, becsületes, önálló gondolkodásra képes embereket neveljen. Az iskola 1974-ben megjelent évkönyvébe – már nyugdíjasként – egyebek mellett a következőket írta: „Az a két évtized, amit ebben az iskolában eltöltöttem, kiegészítve azzal, hogy részt vehettem a felnőttoktatásban is, ... igen értékes oktatási-nevelési tapasztalatok birtokába juttatott....Ha újra kellene kezdenem az oktató-nevelő munkát, vagy a vezetést, magam is sok mindenben változtatnék. Egyben azonban szilárdan kitartanék ars pedagogicám mellett, aminek a lényege a következőképpen fogalmazható meg: *mindenki igyekezzék a kötelességét a legjobb tudása szerint teljesíteni,* ...függetlenül a menet közben felmerülő nehézségektől."

Pálya Béla ny. építészmérnök: „Testvéreim és gyermekeink is egykor az iskola tanulói voltunk. Magas szakmai felkészültségű, humánus, igazságos, segítőkész tanárnak ismertük meg. Az érettségi találkozókon a mai napig tisztelettel és kegyelettel emlékezünk rá. Külföldön praktizáló egykori iskolatársaink állítják, hogy a történelmi eseményekben való eligazodást többek között az ő oktató-nevelő munkájának is köszönhetik."

Munkája elismeréseként 1958-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1969-ben a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetést kapta.

Nyugdíjas éveiben is folytatta tudományos munkáját, amíg a látása meg nem romlott, azonban legtöbb idejét unokái és rokonsága körében töltötte.

Tudományos tevékenysége:

1932-ben doktorált summa cum laude Pannóniai és dáciai vonatkozású feliratok c. dolgozatával.

1958-ban védte meg Pannónia provincia helytartói c. kandidátusi értekezését. Munkáját a Tudományos Minősítő Bizottság „hézagpótlónak" ítélte.

Egyéb, nyomtatásban megjelent munkái:

1. Pannóniai vonatkozású külföldi feliratok, Bp. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 1932.
2. Publicum Portorium Illyrici. A Pázmány P. Tudományegyetem Érem- és Régiségtani Intézete, 1940.
3. Die Verwaltung der Römischen Provinz Pannonien von Augustus bis Diocletianus. Akadémiai Kiadó Bp., 1968.
4. Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaque repertae ad res earundem provinciarum pertimentes quas collegit adnotationibusque instruxit. Arpadus Dobó, Akadémiai Kiadó Bp., 1975.
5. Contribution à l' histoire de la douane en Dacie. Acta Classica Univ. Scient. Db. X-XI. 1974-75. p. 145-150.
6. Contribution à l' histoire de la dou-ane en Illyricum. Acta Classica Db. XIII. 1977. p. 59-61.

Tudományos tevékenysége elismeréseként előbb címzetes egyetemi docens lett, majd 1981-ben a művelődési miniszter címzetes egyetemi tanárrá nyilvánította.

Források: családi iratok, dokumentumok.

K. Nagy János

Dobó Sándor (Hajdúböszörmény, 1864. ápr. 10. – Hajdúböszörmény, 1931. febr. 16.): ig.-tanító, lapszerkesztő.

Apja, Dobó Gábor, bár a történelmi Dobó család ruszkai ágából származott, maga szerény körülmények között élő családban nőtt fel. Édesanyja Gyöngyösi Zsuzsanna. Az elemi és a középiskolát szülővárosában járta,

a tanítóképzőt Zilahon végezte. Diplomáját 1882 jún.-ban kapta meg.

Dobó Sándor

Egy évig szülővárosában, majd négy éven át Büdszentmihályon (ma Tiszavasvári) tanított. 1884-ben vette feleségül Sőrés Szidóniát, házasságukból öt gyermek született.

1887-ben választották Hajdúböszörményben ismét tanítónak, ahol 1908-tól az Uzonyi, ma Bethlen Gábor Ált. Isk. ig.jaként tevékenykedett 1925-ig, nyugdíjazásáig.

Elnöke volt a helyi és az Alsószabolcs-hajdúvidéki ref. egyházmegyei tanítóegyesületnek, a Gönczy Egyesületnek, 1923-tól az Országos Ref. Tanító Egyesületnek, valamint tiszteletbeli elnöke a Magyarországi Tanítóegyesületek Országos Szövetségének.

Irogatni a zilahi tanítóképző önképzőkörében kezdett, előbb a Szabolcs-vármegyei Közlöny, majd a Protestáns Népiskolai Lap munkatársa. 1891-ben a Protestáns Tanítók Lapját és a Magyar Protestáns Néptanítót egyesítette, és mint szerkesztő Tanítók Lapja címmel jelentette meg.

Kossuth Lajos 90. születésnapjára adta ki „*Élet és jellemrajz*" c. művét, 1895-ben pedig megjelentette *A Magyar Népoktatásügy és a Néptanítók helyzete* c. munkáját. Írt nyelvtan, számtan, természetrajz és földrajz tankönyvet.

Munkásságát a Magyar Tudományos Akadémia Wodianer-díjjal jutalmazta, az Alsószabolcs-hajdúvidéki egyházmegye pedig nyugalomba vonulásakor ezüst koszorúval tüntette ki.

Temetése országos esemény volt, halála után öt évvel sírja fölött a hálás utókor felavatta a Nagy Sándor János debreceni szobrászművész által készített életnagyságú ülőszobrát.

Hajdúböszörmény Dobó Sándor-díjat alapított, amelyet évente a Város Napján, szept. 13-án kaphat meg egy kiváló helyi pedagógus.

Érdeklődésem Dobó Sándor élete iránt onnan ered, hogy szüleim 1956-ban megvásárolták egykori lakóházát a Benedek János utcán. A ház kisebb részében élete végéig velünk volt a neves tanító legfiatalabb gyermeke, Anna. Annuska nénivel családias kapcsolat alakult ki, amelyben ő is megosztotta velünk élete minden apró részletét. Mesébe illő történetekben tárult fel előttünk a Dobó-ház megannyi emléke, a „Kedvesapám"-mal kapcsolatos események.

Gyermekkorom egyik felemelő élménye, amikor kezembe vehettem a kemény dobozban, sötétkék bársonyon nyugvó jubileumi ezüstkoszorút, vagy a Kossuth temetésén viselt karszalagot, amelyeket ma már a Hajdúsági Múzeum tárlójában láthatunk. Sajnos egy tűzeset sok családi dokumentumot elpusztított. Rendelkezésemre néhány újságcikk, fotó, családfa és üdvözlőlap áll, amelyek részben Annuska nénitől, részben egyik unokájától, dr. Molnár Kálmánné tanárnőtől származnak. Ezek alapján gyűjtöttem össze a kortársak méltatását, emlékezését felhasználva az alábbiakat.

Dobó Sándor pályája kezdetén, már büdszentmihályi tanítóként is a legnemesebb értelemben vett néptanító volt. Számtalan egyesületben viselt tisztséget, pl. a Gazdakör jegyzője, az önkéntes tűzoltóegyletben jegyző és tiszthelyettes, két temetkezési egyletet

szervezett, igazgatott egy keresztyén fogyasztási szövetkezetet. Közben tanügyi cikkeket írt a Szabolcsvármegyei Közlönybe, közülük egyet a Barsvármegyei Közlöny is átvett, és munkáját pályadíjjal jutalmazta. Rendszeresen dolgozott a Protestáns Népiskolai Lapba, és már elnöke volt az Alsószabolcs-hajdúvidéki ref. tanítóegyesület északi részének.

Tanügyi lapszerkesztőként olyan tiszteletben állt, hogy halála után a Tanítók Lapja címoldalán feltüntették: „Negyven évig szerkesztette Dobó Sándor".

A tanítóság érdekében írt számtalan cikke alapján nevét már az 1890-es évektől országszerte, így a Parlamentben is ismerték.

1891-ben felkínálták számára a tanfelügyelőséget, de ő maradt tanítói hivatásánál.

1894-ben szervezője volt a debreceni tanszerkiállításnak, tagja a bíráló-bizottságnak, és szerkesztette a Kiállítási Értesítő c. lapot.

Részt vett a tanítók minden országos gyűlésén, tagja volt az Országos Bizottságnak. Az 1896-ban tartott II. Tanügyi Kongresszusnak, és az akkor tartott egyetemes tanítógyűlésnek jegyzője volt. Szerkesztette a Protestáns Egyháztörténelmi Irkát.

Az 1907-es közoktatási törvénnyel kapcsolatban a miniszter, Apponyi Albert jelenlétében kifejtett bírálatával elérte, hogy írásban beadott javaslatait a törvényhozók részben figyelembe vették. Ebben a munkában barátja, a hajdúböszörményi képviselő Benedek János segítette.

Ig-vá történt kinevezése után is töretlenül harcolt a tanítóságért.

1911. dec. 8-ra a régi képviselőházba országos tanítógyűlést hívtak össze, ahol ő volt a tanítóság anyagi megbecsülését követelő téma előterjesztője. Meggyőződésétől semmi nem térítette el, programjának mérséklésére még az államtitkár sem tudta rávenni 1913-ban.

1917-ben a város közellátását szervezte. Kellemetlenségei voltak a kommün alatt, de a társadalmi tevékenységet nem hagyta abba. Presbiter, egyházi és községi iskolaszéki tag, városi képviselő, a vármegyei törvényhatósági bizottság tagja. Az egyleteket, alapítványokat jótékonysági rendezvényekkel segítette. Az iparos ifjúságnak önképzőkört alakított. Tanítói otthont létesített, jegyzője volt az első vh.-ban elesett hősök emlékszobor bizottságának.

A Tanítók Országos Szövetségénél végzett szervezőmunkája során az egyetemes tanítóság ügyéért harcolt, legtöbbet mégis a kálvinista tanítóság egyesítése és jóléti intézményeinek megtermelése terén tett.

Amikor 1923-ban az Országos Ref. Tanítóegyesület elnökévé választották, hozzálátott az átszervezéshez. Terveit az 1926-ban Hódmezővásárhelyre összehívott közgyűlésen a nagy ellenzéki tiltakozás ellenére is megvalósította. Az egyesületet olyan vagyoni helyzetbe hozta, ami lehetővé tette, hogy Hajdúszoboszlón és Balatonalmádiban nyaralóhelyet teremtsenek a tanítók számára.

„Pazar kézzel szórtad lelked gazdag tárházából a kincseket. Gyújtogattad az apró mécsvilágokat a gyermeki lelkekben (...) De nem elégedtél meg azzal, ami egy ember kötelességének elő volt írva, azon fölül, szinte emberfelettit cselekedtél (...) Vándorbotot vettél kezedbe, hogy megtanítsd a magyar tanítóságot mankó nélkül járni. Hogyan ragyogott homlokod körül a glória, amikor Isten által kegyelemből adott csodálatos szónoki képességeddel felnyitottad a szemeket, felgyújtottad a szíveket. Bejártad az országot. Ostor voltál azokkal szemben, akik nem akarták megérteni nemes harcod igazságos voltát. Korbácsa voltál a tespedőknek, tétleneknek. Erő voltál a gyengéknek" – méltatta ezekkel a szavakkal Ormós Lajos, az ORTE alelnöke. Sokat utazott, de őt is sokan felkeresték. A Benedek János utca 19. szám alatt lévő házban gyakran megfordultak a neves vendégek. Járt itt Jókai Mór, Deák Ferenc, Benedek János, Ady Endre.

Személyes tragédiákból bőven kijutott neki. Kisebbik fiát, Istvánt, 17 évesen temette el 1909-ben. 1914. aug. 15-én elsőszülött gyer-

meke, Gusztáv, a háború első hajdúvármegyei halottja lett Sabácnál. A háború áldozata volt legkisebb lányának vőlegénye is. A mély gyász sem állította meg céljai megvalósításában.

Családja óvó-féltő gondoskodással vette körül. Egyik legfőbb támasza a középső lányának férje, Varga Lajos tanító. Ő apósának mindenben követője, segítője, szerkesztőtársa, aki maga is rendkívül kreatív, zenét szerez, hegedül, verset ír.

Élete alkonyán, a családon túl boldoggá tette az idős, de fáradhatatlan tanítót, ha látta alkotásait.

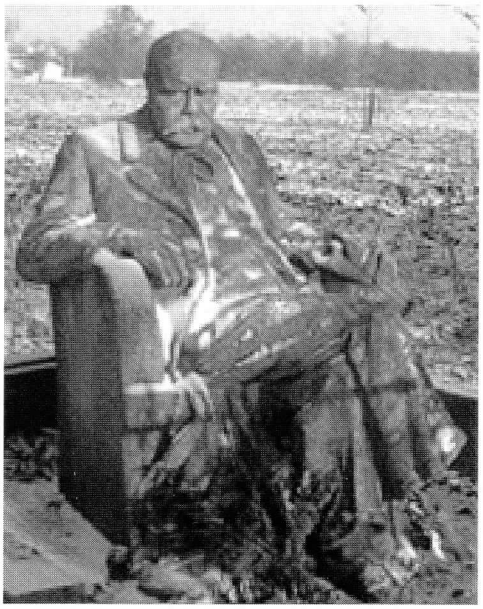

Dobó Sándor szobra

Még 1930. dec. 11-én választmányi gyűlésen vett részt, január végén azonban a tüdőgyulladás legyőzte. Ereje kezdett hanyatlani, és 1931. febr. 16-án este végleg megpihent.

A Keleti temetőben helyezték örök nyugalomra. Még a temetése idején létrehozták a Dobó Sándor-alapot. Felesége háromévi özvegység után került szeretett társa mellé.

A halálának ötödik évfordulóján elhelyezett szobra ma is eredeti helyén áll, sajnos méltatlanul elhanyagolt környezetben. Úgy vélem gondosabb emlékezetet érdemel, akit Baltazár Dezső a következőképpen méltatott:

„Az ő hatása alatt századok mulasztását pótló előrehaladás történt a magyar ref. tanítóság erkölcsi és jogi érdemesítettsége tekintetében"

Források:

1. Debreczen. 1929. szeptember 25. 7. p.
2. A Debreczen vasárnapi melléklete. 1929. szeptember 29. 3. p.
3. Tanítók Lapja. XLV. évf. 5. sz. Debrecen, 1931. március 1.(Emlékszám)
4. Hajdúböszörmény. 1933. december 9. 5. p.
5. Tanítók Lapja L. évf. 4. sz. Debrecen, 1936. február 29. 1. p.
6. Tabella Geneologica Familiae Dobó de Ruska.
Fényképek, személyes beszámolók.

Bagossiné O. Szabó Katalin

Dorogi Márton (Szerep, 1911. szept. 11. — Püspökladány, 1980. nov. 10.): tanító, vezető megyei szakf.

Édesapja Dorogi Márton, parasztszármazású kántortanító. Édesanyja Elekes Margit, kiskereskedő szülők gyermeke. Édesapja hősi halált halt az olasz fronton.

Az elemi isk.-t a Püspökladányi Ref. Népisk.-ban kezdte, de a negyedik osztály után Kecskemétre, a Tanítók Árvaházába került. 15 éves korában a debreceni Kegyesrendi Római Kat. Főgimn.-ba került. Itt csak egy évet tanult, s a középisk. további osztályait már a kecskeméti Ref. Főgimn.-ban végezte. Egyetemre szeretett volna menni, ezt a család jövedelme azonban nem tette lehetővé. Ezért kérvényezte, hogy tanulmányait a Debreceni Ref. Tanítóképző Intézetben folytathassa 1927-től.

Ekkor a tanítóképzős tanulmányok öt évig tartottak. 1932-ben kapta meg dipl.-ját. Ugyanekkor szerzett ref. orgonista-kántori okl.-et

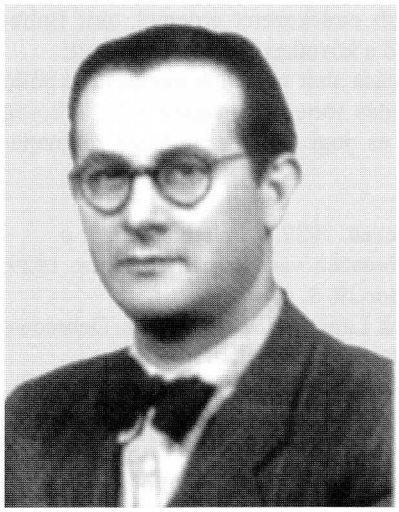

Dorogi Márton

1932-36-ig a püspökladányi Petri-telepi ref. elemi isk.-ban alkalmazták, kisegítő tanítói munkakörben. 1937-ben rendes tanítói állást kapott. Ebben az évben kapcsolódott be a Magyar Néprajzi Társaság munkájába. Ugyancsak ez évben kötött házasságot Dorosz Máriával. Három gyermekük született: Ágnes ('40), Márton ('43) és Farkas ('49).

A katonai szolgálat alól egészségügyi okok miatt felmentették, de 1944-ben munkaszolgálatra vitték. A község felszabadulása idején megszökött és hazatért. 1945-ben Nemzeti Parasztpárt tagja lett. A párt képviseletében komoly szerepet vállalt a földművesszövetkezet megalakításában.

Az ötvenes évek elején, a tanácsi választásokon, a Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja lett. Ugyanekkor pedagógustársaival együtt bekapcsolódott a termelőszövetkezetek szervezésébe.

Az 1956-os eseményekben nem vett részt, felkérték ugyan a községi Nemzeti Bizottság elnöki feladatainak ellátására, de ezt nem vállalta.

Az isk.-k államosításakor az akkori Állami Fiúisk.-ban folytatja tanítói munkáját. Az 1949/50-es tanévben megbízzák igh.-i feladatok végzésével. Erről egy év múlva lemond. Az 50-es 60-as évekre esik az ország múzeumai bőrruházati anyagának katalogizálása, feldolgozása. Ezt előbb a nyári szünetben végezte, majd később egy év miniszteri ösztöndíjat kapott.

Közben megyei szakf.-nek nevezték ki, ami fokozott megterhelést jelentett, kora hajnalban kellett indulnia, hogy a megye távolabbi pontjaira is eljusson.

1971-ben mehetett volna nyugdíjba, de a megyei művelődési osztály felkérésére maradt. 1973-ban ereje, munkabírása megfogyott és nyugdíjba vonult.

Nyugdíjas éveiben tovább folytatta néprajzi kutatásait, a gyűjtött anyag rendszerezését. Nem kímélte magát, nem fordított elég gondot egészségi állapotára. Így történhetett meg, hogy 1980. nov. 10-ének éjszakája után nem ébredt fel többé. Álmában érte az újabb, végzetes infarktus.

Dorogi Márton – mind tanítói, mind pedig szakf.-i minőségében – nevelő volt a szó legnemesebb értelmében. Gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt fel tudta mutatni azt a fénysugarat, mely után haladva a lehető legmesszebb lehet eljutni.

Ízes beszéde, nyugodt kiegyensúlyozott egyénisége, gazdag emberi és nevelői tapasztalata, széles körű szaktudása, közvetlensége, bölcsessége és türelme révén megkülönböztetett tisztelet övezte.

Kiválóan rajzolt, ő látta el isk.-ját szemléltető rajzokkal. Gondosan megtervezett tanítási órái élményt jelentettek tanulói számára. Kimagasló munkáját több alkalommal a művelődési osztály pénzjutalommal ismerte el. Több kitüntetést is kapott.

Osztályában a tanterv által előírt anyagot hamar megtanította. Ennek érdekében rengeteg szemléltető eszközt készített, ezekből, és más tanítók munkáiból kiállítást szervezett. Az alapokon túl a tehetséges gyerekekkel is foglalkozott: agyagozás, rajzolás, játékok készítése, olvasás. Vasárnap délelőtt szakkört tartott nekik.

Számtalan színdarabot szervezett és rendezett. Majdnem minden időben szerepelt valamelyik – öregek, fiatalok, felnőttek, gyere-

kek – csoportja a nyilvánosság előtt. Énekes, népi, táncos mesejátékot is írt: Árgyilus királyfi és Tündérszép Ilona címmel. Az ő ötlete volt, hogy karácsony közeledtével minden osztály készüljön műsorral a szeretet ünnepére. Az Országos Bábszínházzal is tartotta a kapcsolatot, több napra meghívta őket; délelőtt a gyerekeknek, délután pedig a felnőtteknek tartottak előadásokat. Így próbált művelődési lehetőséget teremteni mindenki számára.

Sok kiváló kollegájával feladatlapokat szerkesztettek, melynek végén mindig a gyermek írta le a szabályszerűségeket, magától vonta le a következtetést. Feladatrendszereket állítottak össze, melyek önálló gondolkodásra késztették a gyereket. Az ő nevéhez fűződik az irodalom és a nyelvtan ilyen jellegű feldolgozása. Emellett földrajz-könyvet is írt, valamint az általa írt *Lakóhelyismeret* c. tankönyvet használták, tanították Püspökladányban. Első osztályos gyerekeknek is írt olvasókönyvet, melyben minden olvasmány után gondolkodtató kérdések, feladatok szerepeltek. Mindezeken kívül egy mesekönyv is fűződik a nevéhez.

Ladányban ő szervezett először isk.-i kirándulásokat. A gyereket a falu határába, a Farkas-szigetbe vitte. Kerékpártúrára indult velük. Meglátogattak egy-egy ismerős pásztorembert.

Az isk. folyosóján készített egy kis pákászkunyhót. Délután az érdeklődő gyerekeknek a kunyhó előtt mesélt a benne élő emberek életéről.

Sok tanítványával egész életében tartotta a kapcsolatot. A tanítói-tanítványi viszonyok egész életen át tartó barátsággá fejlődtek. E baráti körbe tartozott többek között Csák Gyula író, Molnár János művelődéspolitikus, Varga József irodalomtörténész, Baranyai János egyetemi tanár, Csenki Imre zeneszerző, Borsos István szobrászművész is.

Szakf.-sége során sok felmérést kellett végeztetnie, ezeket mindig ő állította össze, javította ki és értékelte. A kezdő pedagógusokat végtelen türelemmel és szeretettel tudta tanítani arra, hogy mit és hogyan tegyenek, a saját egyéniségükhöz mérten. Sohasem követelt, inkább segítséget nyújtott. A keze alól kikerülő tanítók ott szerepeltek később a jutalmazásokon, díjazásokon, és sokan gyakorló iskolákban tanítottak.

Együttműködve a megyei alsó tagozatos általános felügyelőivel – elsősorban Zágonyi Lászlónéval – határozottan törekedett a tantárgyközi kapcsolatok szélesítésére, a tantárgyi koncentráció bővítésére, a tantárgyak elkülönítésének csökkentésére. Jelentős szerepet vállalt a pedagógiai tervezés megújításában, célszerűbbé tételében. A gondolkodási alapműveletek vezető szerepének tudatában, a gyakorlatban munkálták ki, hogy a műveleteket hogyan kell és lehet ténylegesen a tanulói tevékenység keretébe beépíteni. A gyengébb tanulók egyéni, differenciált segítése mellett olyan gyakorlat kialakítását szorgalmazta, amely miden tanuló fejlesztésére irányult úgy, hogy az oktatási folyamatban a gyengébb tanuló is magasabb szintre jusson.

Szinte egy időben lett tanító és néprajzkutató, és oly hőfokon végezte mindkét munkáját, hogy méltán emlegethetik példaként mindkét területen.

1937-ben kapcsolódott be a Magyar Néprajzi Társaság munkájába, 1958-ban a Társaság tagja lett. A néprajzi munkatársai közül senki úgy nem értett a bőr kikészítésének és felhasználásának munkájához, mint ő. A későbbiekben több felkérést kapott a Társaságtól: készítsen előtanulmányt (pl.: csont, bőr, szőr feldolgozása), áttekintő összefoglalást. Különböző szócikkek megírását kérték tőle a Magyar Néprajzi Lexikonba (pl.: bőrruha, kacagány). A szűcshímzések a magyar díszítő-művészet talán leggazdagabb forrását alkotják, melyből nagyszerű rajzaival, bámulatosan pontos színezésével a legtöbbet ő örökítette meg az utókor számára.

A felszabadulás után tevékenyen vett részt a községi rend, a Nemzeti Bizottság megszervezésében. Ő lett a földosztó bizottság elnöke. Megalakult a helyi Nemzeti Parasztpárt. Az alakuló ülésen őt választották titkárrá. Fő

szervezője volt 1945. aug.-ban a püspökladányi vasútállomáson átutazó és ideérkező hadifoglyok ellátásának. Ő szervezte 1945-46 telén, majd az azt követő időszakokban azokat a tanfolyamokat, előadássorozatokat, melyek mezőgazdasági, politikai, ismeretterjesztő tárgyúak voltak. Ifjúsági színjátszó csoportokat szervezett.

Főbb munkái:

A bunda. Adatok a nagykunsági népviselethez, Különnyomat a Jászkunság 1958. évfolyamából. Szolnok, 1958.

A csont, a szőr, a toll, a tojáshéj és a trágya felhasználása a Hajdúságban és a Nagykunságban = Ethnographia' LXXXVIII. évf. 4. szám, Budapest, 1978.

A juhbőr népi kikészítése és felhasználása a Hajdúságban és a Nagykunságban = Ethnographia LXVII. évf., Budapest, 1956.

A kunsági kisbunda. Szolnok, 1962. Damjanich János Múzeum kiadása.

Adatok a belek, burkok, hólyagok, erek, inak kikészítéséről és feldolgozásáról = Bajomi Krónika, Néprajzi antológia Szűcs Sándor 70. születésnapjára. Biharnagybajom, 1973.

Adatok a hajdúsági és a nagykunsági állattartáshoz, különös tekintettel a ló, a szarvasmarha és a szamár betanítására = Néprajzi Közlemények, 1969. 3-4. szám.

Bőrből készült népi dohánytartók = Különnyomat az Ethnographia, LXIX. Évf. 2. számából.

Gombozások = Néprajzi Közlemények, 1956. 3-4. szám

Ladányi népdalok nyomában = Ladányi Híradó, 1973. 1. szám.

Püspökladányi földosztás = Válasz, 1948. 1. szám

Sárréti és nagykunsági adatok a kacagány viseletéről = Különnyomat a Szolnok Megyei Múzeumi évkönyv 1973. évi kötetéből, Szolnok, 1973.

Kiemelkedő pedagógiai és néprajzi munkásságáért méltán kapott számos kitüntetést:

Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1956.; Kiváló Tanító, 1962.; Munka Érdemrend arany fokozata, 1973.; Társadalmi munkáért érem arany fokozata, 1974.; Püspökladány Községéért emlékérem, 1980.

Dorogi Lilla

E

Elek Sándor (Debrecen, 1917. jan. 5.- Debrecen, 1999. dec. 31.): tanító, ált. isk. tanár, vezető megyei szakf.

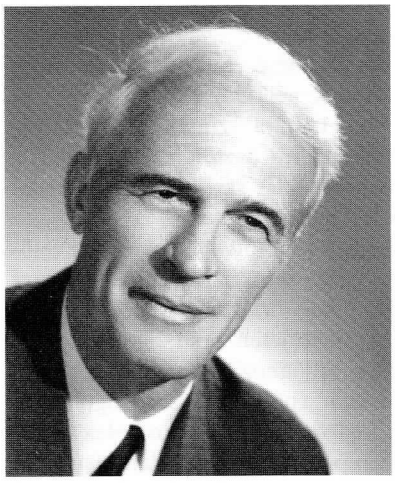

Elek Sándor

Hatgyermekes családban született. Apja, Elek Péter, MÁV kocsikezelő, később asztalos mesterként tartotta el népes családját. Anyja neve Hubert Mária. A szülők családcentrikusan nevelték gyermekeiket, ennek vezérfonalát az egymás iránti szeretet érzésének ápolása jelentette.

Szülővárosában járt isk.-ba, s a polgári isk. elvégzése után a Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében 1938-ban tanítói képesítést és orgonista-kántori okl.-et szerez. Családjában – felmenőit is figyelembe véve – ő az első, aki dipl.-át szerez, így a szellemi munkában találta meg hivatását.

Pályáját a Hajdúszováthoz tartozó Nagymező dűlői tanyai isk.-ban helyettes kántortanítóként kezdi. Itt az I-VI. vegyes osztályokat tanítja, az iskolaszék elnökének és a szülők megelégedésére. A második vh. azonban megszakítja tanítói munkáját.

1940-től 1943 aug.-áig katonai szolgálatot teljesít a Szovjetunióbeli hadműveleti területeken. Századparancsnoki beosztásában mélyen átérzi felelősségét beosztottjai életéért, testi épségükért. Emberséges magatartását számosan írásban is megköszönték. Az állandó feszültséget kiváltó frontszolgálat krónikus szívbetegséget okoz neki, s ennek következtében 1943-ban hadirokkantként leszerelik. Ez év okt.-ében foglalja el új szolgálati helyét Hajdúnánáson, ahol 1955-ig tanít.

1943-ban házasságot köt Bokor Erzsébettel, s ebből a családi kapcsolatból születik Sándor nevű fia. Később feleségétől elvált, 1951-ben újra megnősül, feleségül veszi Nemes Ilona tanítónőt.

Hajdúnánáson bizakodva fogott a tanításhoz. Lendületes munkával részt vett a háború okozta helyi károk elhárításában, elsősorban az ablaktalan, súlyosan megrongálódott tantermek használhatóvá tételében. Érdeklődést

tanúsított a közoktatás szellemi újjáépítése iránt is.
Elfogadta a művelődési monopólium megszüntetésének, az esélyegyenlőség megteremtésének és a mindenkire kiterjedő 8 osztályos alapisk. általánossá tételének gondolatát. Az átszervezett pedagógusképzés keretében 1950-ben szaktanítói képesítést szerzett a növénytan, állattan, földrajz, társadalomtudomány és testnevelés szaktárgyak oktatására Pécsett. A tanítás mellett tovább folytatta tanulmányait és 1952-ben az Egri Pedagógiai Főiskolán kitűnő minősítésű földrajz-természetrajz szakos tanári okl.-et szerez.
A '40-es évek második fele az az időszak, amikor Elek Sándor a tanítás gyakorlatában kialakítja pedagógusi mivoltát. Pedagógusi személyiségén azonban kirajzolódik a korszak jellemző oktatáspolitikai irányainak lenyomata. Ebben az időben zajlik ugyanis az oktatás struktúrájának és tartalmának a megváltoztatása. Így pl. a tantervek, tankönyvek revíziója és az alapiskolázás céljának újrafogalmazása. Az új tantervek a tanulók értelmi képességeinek fejlesztésére helyezték a hangsúlyt, világnézeti szempontból pedig az értéksemlegességet jelölték meg. Ugyanebben az időszakban tömegessé vált a tanulás a felnőttek körében is. (Ez persze színvonalcsökkenést eredményezett.) Ezekből eredeztethetők Elek Sándor pedagógiai elvei, jobbító törekvései és alkotó elképzelései, amelyekkel majd – tapasztalatainak rendszeres gyűjtése és feldolgozása után – a nyilvánosság elé lép.
Pedagógusi tevékenységének tengelyében a korszerűsítés és a módszertani kultúra színvonalának emelése állt.
A korszerűséget a tanulói tevékenységre, az önállóságra és aktivitásra építő tanári gyakorlatként értelmezte. Az ilyen gyakorlat fejlesztését és elterjesztését fontos feladatnak tartotta beosztott tanárként és szakf.-ként egyaránt.
Az '50-es évek első felében a megyei tanügyi irányítás megbízta körzeti továbbképzések szervezésével, vezetésével, majd 1954-től szakf.-i, később vezető szakf.-i megbízást kapott. E feladat ellátása is indokolta, hogy munkahelyet változtasson. Téglás után Debrecenben tanított, majd saját kérésére Ebesre került, s innen ment nyugdíjba.
Vezető szakf.-i tevékenységének két karakterisztikus vonása emelhető ki.
Az egyik az iskolai élet valóságának feltárására irányult. A tanítás körülményeinek tárgyilagos feltárására törekedett, erre kérte szakf. társait is. Ennek érdekében, a hagyományos megfigyelések, óralátogatások mellett, bevált mérési módszereket alkalmazott. Az elért eredmény és a feltételek közötti összefüggéseket kereste, s ennek alapján vonta le következtetéseit. A pedagógia gyakorlat valóságos szükségleteit törekedett feltárni. Felügyelői tevékenységének másik, domináns vonása a korszerű módszerekhez kapcsolódik.
Szilárd meggyőződése volt, hogy az eredmények javításának nélkülözhetetlen tényezője a módszertani kultúra színvonalának folyamatos emelése. Erre ösztönözte kollégáit, s ebben mutatott példát saját pedagógiai gyakorlatának feltárásával.
Nagy figyelmet fordított önmaga és nevelőtársai továbbképzésére. Szívesen vállalkozott maga is bemutató órák tartására. Az általa gondozott szakterületen igen harmonikusan érvényesült a különböző továbbképzési formák egymásra épülése, összehangoltsága. Kiemelten foglalkozott az un. komplex tanfolyamok szerepével, azok iskolai kisugárzó hatásával.
Számos alkotó munkaközösséget szervezett, amelyekben csapatmunka eredményeként jól hasznosítható mérő- és feladatlapok születtek.
Nem idegenkedett a korszerű eszközök alkalmazásától. Az elsők között használta ki a MPTI által kiépített zártláncú TV lehetőségeit, egy-egy tanítási óra elemzésére vagy korszerű eljárások bemutatására.
Az OPI számos esetben bekapcsolta tantervek kimunkálásába, felkérte tankönyvek

írására vagy éppen reform elképzelések véleményezésére.

A MPTI készséggel vállalkozott két önálló kiadványának megjelentetésére, s ezzel *Módszertani segédanyagok* címmel sorozatot indított. A példát sokan követték, s alig egy évtized alatt más szerzőktől több mint ötven kötet jelent meg a sorozat keretében.

Elek Sándort örömmel töltötte el, ha egy-egy iskolában tapasztalta a korszerű tanítás-tanulás gyakorlatát. Ugyanakkor ez nem jelentett nála eufórikus hangulatot, mert látta, tudatában volt annak a feszültségnek, ami a valóság és a társadalmi igény között húzódott. Fogékony volt az új gondolatok iránt, de azokról mindig alapos átgondolás után mondott véleményt.

Önálló és társszerzőkkel írt tankönyveiben a természettudományokhoz kapcsolódó fejezeteket dolgozta fel. Az ebben található ismereteket a nevelés eszközének tekinti, különösen a kifejezőképesség, a gondolkodás fejlesztésében, valamint a hazaszeretet elmélyítésében, és más népek megbecsülésében.

Elek Sándor alkotó tevékenysége a pedagógiai újításokban is megnyilvánult. Megyei és országos szinteken elfogadott 18 újításával elnyerte az Országos Találmányi Hivatal Kiváló Újító kitüntetésének bronz fokozatát. Újításainak témája szintén a módszertani korszerűsítéshez kapcsolódik, segíti a fogalmak kialakítását, az iskolai eredmények megbízható mérését.

Elek Sándor tanári pályáján végig húzódik az a meggyőződése, hogy minden (normális) gyermeket meg lehet tanítani az alapkövetelmények teljesítésére. Ez a kérdés már pályakezdőként is izgatja. Különös figyelemmel foglalkozik a közepes vagy annál is gyengébb tanulók tanulási nehézségeivel. Ennek kereste az okát: miért vall kudarcot, vagy hagyja el az iskolát tudásbeli fedezet nélküli bizonyítvánnyal a tanulók tekintélyes része? Ennek okát részben az uniformizált oktatásban látja. A tananyagot mindenkinek ugyanannyi idő alatt, ugyanolyan ritmusban kell(ene) megtanulnia. Ugyanakkor tény, hogy a tanulók adottságai nagyonis különbözőek. Ezzel a mindenkori oktatás egyik kulcsproblémáját fogalmazza meg. A megoldást az egyéni adottságokhoz igazodó módszerekben keresi. Ez a probléma ma is időszerű, ezért érdemes lenne az erre vonatkozó hátrahagyott feljegyzést tanulmányozni.

Elek Sándor kiváló alkotó pedagógus volt. Szakterületén jelentősen hozzájárult, hogy megyénkben a módszertani kulturáltság színvonala emelkedett. Kollégáit jobbító törekvéseikben segítette, eredményeiket elismerte, velük szembeni magatartása mindig kartársi és emberi volt. Méltán ismerték el munkáját rangos kitüntetésekkel.

Munka Érdemrend bronz fokozata (1964); Kiváló Tanár (1971); Apáczai Csere János díj (1973), Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1980).

Főbb önálló művei és publikációi:

Elek Sándor: Az önálló tanulás lehetőségei a földrajzórákon Bp., Tk., 1971

Elek Sándor: A földrajzi ismeretek logikai szerkezete, MPTI, Debrecen, 1971.

Elek Sándor: Az élővilág-ismeretek logikai szerkezete, MPTI, Debrecen, 1972.

Elek Sándor: Becsüljük meg az élgárdát = Földrajztanítás, 1986. 2.sz., 50p.

Elek Sándor: A csillagászati ismeretek ellenőrzésének néhány kérdése = A Földrajz Tanítása, 1967. 2.sz., 38p.

Elek Sándor: Az egyéni ütemű tanulás tervezése és irányítása = Földrajztanítás, 1970. 2.sz., 38p.

Elek Sándor: Az Élővilág tananyag világnézeti nevelésének problémái = A Biológia Tanítása, 1975. 3.sz., 76p.

Elek Sándor: Földrajzi algoritmus = Földrajztanítás, 1970. 5.sz., 143p.

Elek Sándor: A gondolkodás hiányosságai a földrajztanításban = A Földrajztanítás,1974. 6.sz., 161p.

Elek Sándor: Képességfejlesztés a földrajztanításban = Földrajztanítás, 1982. 3.sz., 83p.

Elek Sándor: A negyedik osztályos környezetismeret anyagának tervező munkája = Földrajztanítás, 1981. 4.sz., 106p.
Elek Sándor: Tájékozódás a világtájak segítségével az oktatási folyamat alkalmazási fázisában = Földrajztanítás, 1979. 2.sz., 39p.
Elek Sándor: A tankönyv szerepe az oktatás folyamatában földrajzórákon = A Földrajz Tanítása, 1964. 6.sz., 184p.
Elek Sándor: Tanulási módszer oktatása az Élővilág-órákon = A Biológia Tanítása, 1971. 5.sz., 133p.
Elek Sándor: A tanítók önálló munkájának lehetőségei Nyugat-Európa feldolgozásánál 6.osztályban = A Földrajz Tanítása, 1964. 5.sz., 138p.
Elek Sándor: A visszacsatolás problémája = Földrajztanítás, 1968. 3.sz., 65p.
Források:
Hivatalos iskolai és családi dokumentumok, korábban vele készített interjúk és személyes emlékezés.

Ungvári János

F

Ferenczi János (Balmazújváros, 1935. febr. 24. - Debrecen, 1986. júl. 22.): középiskolai tanár, igh.

Ferenczi János

Sokgyermekes parasztcsalád második gyermekeként született. Apja földet bérelt, de volt napszámos és kubikos. 1945-ben a földreform során 6 kh szántóföldhöz jutott a család. 1945-ben az éveinek jelentős részét a községtől távol levő tanyavilágban töltötte. Görögtanyán járt ált. isk.-ba. Érdeklődő, sokat olvasó szülei és tanítója gondos, lelkiismeretes irányítása érlelte benne az elhatározást, hogy továbbtanul. A hajdúböszörményi Bocskai István Gimn.-nak lett a diákja. A középisk.-ban eltöltött évek alakították életés világszemléletét. Nagy hatással volt rá Mihályi János ig. Szoros barátság fűzte két híres osztálytársához: Kertész Lászlóhoz és Székelyhídi Ágostonhoz. Szíve mélyén dédelgetett álma volt, hogy tanár lesz. Érettségi után tanulmányait Debrecenben a KLTE történelem-földrajz szakán folytatta. Olyan időben volt egyetemi hallgató, amikor szépségről, igazságról csak megkötésekkel lehetett beszélni. Őt nem mételyezte meg az emberekre erőszakolt marxista-leninista istentagadó ideológia.

Földrajzból 1957 júl.-ában államvizsgázott. Ezután tanítani ment. Tiszafüred egyik ált. isk.-jában kapott állást. Itt napközis csoportot vezetett. Mindössze egy évet töltött a Tisza-parti kisvárosban. A történelem szakon államvizsgája 1958-ban volt. Vágyott haza, Balmazújvárosba. A község központi ált. isk.-jába nevezték ki. Történelmet és földrajzot tanított, és vezette az úttörőcsapatot. Együtt élt-lélegzett a gyerekekkel. Megpróbálta a legtöbb jót kihozni belőlük. Rendkívüli szerénységével, széles körű műveltségével, szaktudásával a fiatal tanár kivívta pedagógustársaitól, tanítványai szüleitől a megérdemelt megbecsülést.

Egy álom vált valósággá számára, amikor 1964-ben megszervezték Balmazújvároson

az 1. számú Ált. Isk.-val közös ig.-ságú gimn.-ot. A szervezéssel megbízott Kalmár Zoltán ig. őt és a szintén a Központi Ált. Isk.-ban tanító Balogh Erzsébetet nevezte ki a középisk.-ba. Fordulópont volt ez az életében. Tulajdonképpen ők tekinthetők a gimn. alapító tanárainak. 1964-ben megszervezték a gimn. esti tagozatát is, melynek több évig Ferenczi János volt a vezetője. A nappali tagozaton és az estin is történelmet és földrajzot tanított. A gimn. létét sokan kétségbe vonták Balmazújvároson. A kételkedőknek meg kellett mutatni, hogy életképes középiskolája van a községnek. Az újabb tanárokkal bővülő kis tantestület Kalmár Zoltán ig.-val lehetetlent nem ismerve dolgozott, hogy bizonyítsa ezt. A bizonyításból oroszlánrészt vállalt Ferenczi János. Pedagógiai feladatnak tekintette az ált. isk.-ból a középisk.-ba való átmenet tapasztalatainak összegyűjtését, a közös igazgatás helyes arányainak kialakítását, az iskolai hagyomány alapjainak lerakását, a házirend, a közös igazgatású iskola munkarendjének az összeállítását. Új feladatot jelentett számára is az ált. isk.-t elhagyó 15-16 éves gyerekek serdülőkori problémáinak megfigyelése, világnézetük kibontakoztatása. Az ezzel kapcsolatos felmérések után készítette el Balogh Erzsébettel az osztályfőnöki órák témakörének összeállítását, a tanulókat legjobban érintő kérdések felvetésével. Mindezt teljes odaadással, órakedvezmény és díjazás nélkül végezte. Már ekkor bőven szórta kollégáinak és tanítványainak mindazt, ami sajátja volt: emberséget, műveltséget. Arra törekedett, hogy nevelőmunkája őszinte világos, szabad, küldetésszerű legyen.

Kalmár Zoltán többször kérte a művelődésügyi osztálytól a közös igazgatású intézményhez második igh. beállítását, a gimn.-i tagozatra Ferenczi János kinevezését. Csak 1968. okt. 1-én bízták meg az igh.-i teendők ellátásával. Ekkor az esti tagozat vezetéséről lemondott. E beosztásában is másokra figyelő, barátságos, segítő és nyíltszívű maradt.

Szabad idejének legnagyobb részét a felesége által vezetett községi könyvtárban töltötte. Első kézből jutott a könyvtárba érkező szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvekhez, folyóiratokhoz. Ezeket ajánlotta olvasásra, tanulmányozásra a tanulóknak. A gimn. könyvtárának állománya az ő idejében gyorsan gyarapodott. Ig.-jával együtt vallotta, hogy az egész életen át tartó művelődés, önművelés megalapozásában, az iskolában szerzett ismeretek elmélyítésében különösen fontos szerepet tölt be az iskolai könyvtár. A mindenkori könyvtárosnak segítette a munkáját. Javaslatára rendelték a tanítást segítő szakkönyveket, a kiváló szépirodalmi alkotásokat.

A szabad véleménynyilvánítás híve volt. Mindig tisztán, világosan fogalmazta meg mondanivalóját. Az alapvető erkölcsi kérdésekben kérlelhetetlen volt. Sokszor elmondta nevelési értekezleteken, hogy a tanároknak nemcsak oktatni kell a diákokat, hanem erkölcsi normák alapján nevelni is.

A tanyai kisfiúból igazi pedagógusi nagyság lett; olyan ember, aki a tanári pályát szolgálatnak tekintette. Pályája csúcsához ért de a sors közbeszólt. Egészsége megromlott, de ő a betegséggel viaskodva, erejét megfeszítve tanított és vezetett. Aggódó figyelem kísérte minden lépését.

Az 1985/86. tanév befejezése után távozott az élők sorából.

Korszerű pedagógiai munkájáért jelentős elismerésekben részesült. 1974-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést kapta. 1980-ban a H-B megyei Tanács Művelődésügyi Osztályától kapott értékes jutalmat. Életében példát mutatott: becsületesen élt, nem tért ki a kötelességek alól, és vállalta mindazt, amit az élet ráparancsolt. A balmazújvárosi Veres Péter Gimn.-nak pedig olyan értéket adott, amelyhez hasonlót nagyon keveset kapott az iskola.

Forrás:

Önéletrajz, valamint családi és iskolai dokumentumok.

Király István

Futó Klára (Debrecen, 1916. okt. 1. – Debrecen, 2002. szept. 8.): tanító.

Futó Klára

Édesapja Futó András, ref. püspöki titkár. Édesanyja Hizók Ágnes.

Isk.-it Debrecenben végezte. 1935. jún. 20-án szerzett tanító képesítői okl.-et a debreceni Elemi-népiskolai Tanítóképző Intézetben (a későbbi Dóczyban). Az akkori követelményeknek megfelelően orgonista-kántori oklevelet is szerzett. 1937. máj. 29-én gyorsírástanítói oklevelet is kapott Szegeden.

Pályáját a Dóczy Leánynevelő Intézet elemi és gyakorló isk.-iban kezdte, mint állandó helyettes.

1937/38-as iskolai évben gyorsírást, gépírást és szépírást is tanított a Dóczy középfokú isk.-iban, mivel középfokú oktatásra is jogosító oklevele volt ezekből a szaktárgyakból.

1938. aug. 29-én rendes tanítóvá nevezik ki a Dóczy intézetben, majd 1941-ben véglegesítik.

1943-ban gyakorlóiskolai tanítói vizsgát tesz sikerrel a Ref. Tanítóképzőben tanítói állás betöltéséhez.

1948-ban állami tanító lesz az Állami Ált. Isk. Szent Anna utcai intézményében.

1949-ben a MÁV Műhelytelepi Ált. Isk.-ban tanít, ahonnan szept. 1-jétől az Állami Tanítóképző gyakorló isk.-ba kerül.

Itt tanít első osztályosokat 1972-ig, nyugdíjazásáig.

Sokat hasznosít gyorsírási, gépírási képesítéséből. 1937-ben irodai gyorsíróvá minősítik. 1948-ban kinevezik a debreceni gyorsírás, gépírás és szépírás tanítói vizsgabizottság tagjának.

Sok-sok tanítvány és szülő őrzi emlékezetében Futó Klári nénit, aki a kisiskolásokat szeretetteljes szigorral vezette be az isk.-i rendbe, fegyelembe és a tudás csodálatos élményét nyújtotta számukra. Akkor még nem volt óvodai előképzettség. Nem tartottak attól a szülők, hogy ha nem tud még olvasni a gyermekük, nem tud megbirkózni 6 évesen az isk.-i feladatokkal. A tanító nénik és tanító bácsik jól ismerték a kisgyermekek lelkületét, szorongásait és ennek ismeretében vették szárnyaik alá a kisiskolásokat. Közülük is kiemelkedett Futó Klára. Valósággal művésze volt munkájának. A betűk, a számok megismertetését élménnyé tudta tenni, megalapozva a tudás gyönyörűségét. Gondosan, ötletesen előkészített elgondolás alapján tanított. Maga készítette eszközeivel és a szülőknek írt kis „cédulás" üzeneteivel biztosította a szülők bevonását elsős gyermekük segítésébe, a gyakoroltatás módszereinek alkalmazásába.

A tanítási órák élménye szeretetteljes, következetes szigora eredményessé tette munkáját. Tanítványai szerették, szerettek isk.-ba járni. A szülők is tisztelték, becsülték, hisz együttesen irányították gyermekük fejlődését. Klári néni meghatározó személyiség volt tanítványai életében, de emlékeiben is. Klári néni is emlékezett tanítványaira, jellemvonásaikra. Ha lehetséges volt, nyomon követte sorsuk alakulását.

A gyakorló isk. elismert tanítónője. Felettesei úgy értékelték, hogy kiváló felkészültségű, a legkorszerűbb eljárások alapján dolgozó pedagógus. Példamutató lelkiismeretessége, mintaszerű vázlatai, dokumentációi, ötletei a

tanítójelöltek számára is követendő példa volt. Egyénileg is foglalkozott a tanítójelöltekkel, akik szakszerű útmutatást kaptak az elmélet és gyakorlat szerencsés összekapcsolásából. Személyes varázsa is hatott rájuk.
Debrecen iskoláitól számos alsó tagozati levelező járt hozzá hospitálni, tapasztalatot szerezni, ő pedig szívesen adta át tudását.
Jelentős szerepet játszott az országos továbbképzéseken is.
Gépírási, gyorsírási gyakorlatával sok támogatást adott az iskola adminisztrációjához. A tantestület jegyzője volt. Közvetlenségével, kedvességével szaktudása mellett kivívta kollégái szeretetét és tiszteletét.
Munkásságáért számos elismerést kapott:
Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és a Kiváló Tanító kitüntetésekben részesült.
Giday Gabriella Emlékére Alapítvány Oklevele és Érem tulajdonosa.
Pedagógus Szolgálati Emlékérem birtokosa.
Sok-sok tanítványa örömére megélhette, hogy Vasdiplomás tanító legyen.
Források:
Családi iratai, valamint a Dóczy Gimn. könyvtárában található minősítése és szülői emlékezések.

Molnár Lajosné

G

Gál Géza (Máramarossziget, 1926. – Hajdúszoboszló, 2000.): középisk.-i tanár, gimn.-i ig.

Gál Géza

Hajdúszoboszló város és H-B megye köztiszteletben álló személyisége és jeles pedagógus egyénisége. Az emberek szeretete, tisztelete, a pedagógus pálya iránti elhivatottsága a szülői háztól eredeztethető. Édesapja ig.-tanító volt.

Elemi isk.-ba Rápolton járt. A gimn. 1-3. osztályát a Debreceni Ref. Koll. Gimn.-ában, 4-8. osztályát Máramarosszigeten végezte. 1945-ben Szatmárnémetiben érettségizett. A Debreceni Tudományegyetemen szerzett történelem–földrajz szakos középisk.-i tanári dipl.-t, 1950-ben.

Első munkahelye a debreceni Építőipari Technikum Koll.-a volt, ahol a diákélet megszervezése, a szülői ház pótlása, a nevelés volt a kollégistáktól alig idősebb tanár feladata. Nagyon fiatalon lett vezető. 1957-ben nyert kinevezést az akkor 10 éves hajdúszoboszlói gimnázium élére. Az új munkahely új otthont is jelentett, ezt követően Hajdúszoboszlón élt családjával élete végéig.

Dinamikus, magával ragadó egyéniség volt, aki egyaránt szót értett tanárral, diákkal, megértően tárgyalt a szülőkkel, határozottan képviselte intézménye érdekeit az oktatásügy minden szintjén. Irányítása alatt fokozatosan fejlődött a gimn. A 60-as években lezajlott oktatási reform munkálatok sorába tartozott az 5+1-es rendszer, amikor a humán műveltséggel egy időben technikai, műszaki ismereteket nyújtó politechnikai foglalkozáson is részt vettek a tanulók, ezzel is segítve a pályaorientációt. Volt ipari, mezőgazdasági, pedagógiai ismereteket nyújtó képzés, felnőttoktatás, beindult a szakközépiskolai képzés.

Erről az időszakról visszaemlékezésében így vallott: „Egyik oldalról a gimnáziumok vajú-

dása, útkeresése volt ez a korszak, másrészt egy új, másfajta pedagógia akkor is, ha az új feltételei nem mindig voltak adottak."
Bámulatos energiája, igényessége a lelkes tanári karra is hatással volt.
A felsőfokú oktatásra való felkészítést szolgálták a tagozatok: kémia, biológia, fizika. A fakultációs rendszer előfutára volt a gyakorlati fakultáció, a gépjárművezetés, a gépszerkesztő rajz oktatása.
Ebben az időben tanulmányi és sportversenyeken, kulturális téren, az ifjúsági mozgalomban is kiemelkedő eredmények születtek megyei és országos szinten.
Az ismeretszerzés mellett fontosnak tartotta a nevelést. A tananyag kapcsán vagy a gyakorlati lehetőségek felhasználásával folyamatos volt a nevelés, az életre való felkészítés.
Ig.sága alatt az érettségizett diákok 32 – 34 %-a diplomás lett. Sok pedagógus, jogász, mérnök, orvos került ki a Hőgyes diákok közül. A tanulólétszám is megnövekedett. 1964-ben új épülettel gazdagodott az intézmény.
Gál Gézát mindig és minden helyzetben a szakmai hozzáértés és az emberi tisztesség jellemezte. Közvetlen kapcsolata volt tanítványaival is. Szünetekben gyakran tartózkodott az udvaron, kollégáival és a diákokkal beszélgetve. Problémaérzékeny és segítőkész volt, ha személyes gondokkal, problémákkal találkozott, de alkalomadtán vidám történetekkel, tréfákkal szórakoztatta környezetét. Élményszerű történeteire, jóízű beszédére, humorára szívesen emlékezünk.
Fontos szakmai és társadalmi tisztségeket is betöltött városi és megyei szinten.
Gál Géza a Hőgyes Endre Gimn. 50 éves történetének meghatározó egyénisége volt. Sokirányú és eredményes munkájáért számos kitüntetést kapott. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Tanár, a Munka Érdemrend arany fokozatának tulajdonosa. Szerénységét mutatta, hogy az elismeréseket sohasem csak önmagának tulajdonította. Az intézmény élén töltött 26 évet így összegezte: „Az egészben megítélésem szerint a legjobb, a legszebb, a sokáig maradó emlék: a sok-sok közös munka!"
Harmonikus családi légkörben élt feleségével, aki szintén pedagógus. Nagy szeretetben nevelték fel két lányukat Magdit és Gyöngyit, akik unokákkal is megörvendeztették őket nyugdíjas éveikre.
Évtizedekig tartó betegsége ellenére váratlan volt a halála, hiszen oly sok terve volt még az ezredfordulóra. 2000. jan. 26-án, 73 éves korában elhunyt.
„Élete tanulság, emléke örökség." (Juhász Gyula)
Felhasznált irodalom:
Az első 50 év – A Hőgyes Endre Gimnázium története 1997.
Szerkesztette: Juhász István és Juhász Istvánné.

Kálmán Antalné – Halász Ferenc

Gergely Arthur (Gergelyi, 1921. márc. 10. – Debrecen, 1986. jún. 5.): tszv. egyetemi tanár, a kémia tudomány doktora.

Gergely Arthur

Egy hatgyermekes kistisztviselő családban született. Az 1920/30-as években a szülők anyagi helyzete nem tette lehetővé a gyermekek magasabb szintű iskoláztatását, így Ger-

gely Arthur szabóinas lett, majd lényegében a II. vh. végéig szabósegédként dolgozott. A II. vh. alatt szüleit deportálták és 1944-ben Auschwitzban életüket vesztették. Egy testvére ugyancsak eltűnt a háború során, míg a többiek külföldre emigráltak. Gergely Arthur igen fiatalon – már a háború kitörését megelőzően – csatlakozott a baloldali ifjúsági mozgalmakhoz. Az illegális szervezkedésben való részvétele miatt a 40-es években többször letartóztatták, 1940-ben 6 hónapot börtönben töltött, majd 1942-ben büntetőszázadba hívták be. 1944-ben Mautthausenba deportálták, ahonnan csak a háború végén szabadult. Feleségével, Kapusi Erzsébettel 1954-ben kötött házasságot. Gyermekük nem született.

A koncentrációs táborból hazatérve azonnal folytatta a korábban már magánúton megkezdett középisk.-i tanulmányait és 1946-ban a debreceni Fazekas Mihály Gimn.-ban érettségizett. Még ugyanebben az évben beiratkozott a DE-re és kémia-fizika szakon kezdte el tanulmányait, majd harmadéves korában – a debreceni vegyészképzés beindulását követően – vegyészhallgatónak minősítették át. 1950-ben az egyetemi tanulmányait átmenetileg megszakította, mivel az 1949 ősze és 1951 tavasza közötti időszakot a Pártfőiskolán töltötte. A vegyész diplomát 1952-ben szerezte meg, jeles minősítéssel.

A DE-en folyó kémiaoktatáshoz való szorosabb kötődése 1949-ben kezdődött, amikor demonstrátori kinevezést kapott az akkor még az Orvostudományi Kar keretein belül működő Kémiai Intézetbe. A vegyész dipl. megszerzését és az újonnan létrehozott Természettudományi Kar megalakulását követően a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszéken kapott tanársegédi kinevezést. A kezdeti időszakban az oktatómunkájával párhuzamosan jelentős politikai-közéleti szerepet is vállalt, így az ötvenes évek elején a TTK Dékáni Hivatalában kari titkárként is tevékenykedett.

A TTK Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékével való kapcsolata egy teljes életre szóló hivatásnak bizonyult, mivel munkaviszonya az 1986. jún. 5-én bekövetkezett haláláig folyamatosan fennállt. 1952-59 között tanársegédi, 1959-1967 között adjunktusi, majd 1967-1973 között egyetemi docensi beosztásban dolgozott. Az egyetemi tanári kinevezést 1973-ban kapta meg és ezt követően 1975 és 1980 között a tanszékvezetői feladatokat is ellátta. Egyetemi pályafutásának kronológiájához szorosan hozzátartozik, hogy a tanszék irányítása mellett számos más egyetemi vezetői feladatot is ellátott: 1967 és 1969 között a TTK dékánhelyettese, majd 1969 és 1972 között dékánja volt, 1972-ben az egyetem (KLTE) rektor-helyettesének nevezték ki és ezen megbízatása 1978-ig folyamatosan fennállt.

A tudományos munkába 1953-ban kapcsolódott be és a kezdeti időszakban - a tanszék akkori tudományos profiljának megfelelően - a titánvegyületek analitikai kémiájával foglalkozott. Tudományos pályafutásában a döntő fordulat az egyetemi doktori cím megszerzését követően (1960) kezdődött, amikor kutatásai a komplex egyensúlyok vizsgálatának irányába fordultak. Az 1960-70-es években munkatársaival együtt számos módszert dolgozott ki a stabilitási állandók meghatározására és számítására, illetve a komplexképződési egyensúlyok általános jellemzőinek feltárására. A kidolgozott mérési és számítási eljárásokat sikeresen alkalmazták bonyolult egyensúlyi rendszerek különböző termodinamikai paramétereinek meghatározására és az aminosavak átmenetifém komplexeire kapott eredményeik nemzetközi szinten is komoly figyelmet keltettek. A kutatási területekhez kapcsolódva készítette el kandidátusi értekezését is, amelyet 1967-ben védett meg, majd 1982-ben a kémiai tudomány doktora fokozatot is megszerezte. Tudományos pályafutása során több mint 120 tudományos közleménye jelent meg, a hetvenes évek közepétől kezdődően szinte kivétel nélkül rangos nemzetközi folyóiratokban. Tudományos publikációinak főbb megállapításai mind hazai, mind nemzetközi össze-

hasonlításban helytállónak bizonyultak és azokra már a nyolcvanas évek közepéig több százan hivatkoztak. Elért eredményeiről nemzetközi konferenciákon is több előadást tartott és fontos szerepe volt a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék sokirányú nemzetközi tudományos kapcsolatainak kiépítésében.

Hosszú időtartamú egyetemi oktatói munkája során az egyetemi oktatás, kutatás és tudományszervezés területén egyaránt igen sokirányú feladatot látott el beosztott oktatóként és egyetemi vezetőként egyaránt. Ezen feladatok és munkakörök részletes felsorolása helyett célszerűbb talán az iskolateremtő képességére és egykori munkájának jövőbeli kihatásaira felhívni a figyelmet. Az 1960-as évek legelején a koordinációs kémiai kutatások a DE-en szinte a nulláról indultak és néhány pályatársával együtt meghatározó szerepe volt abban, hogy a DE Kémiai Tanszékcsoportja ma a hazai koordinációs kémia fellegvárának tekinthető. Számos vegyész és kémia tanár szakos hallgató szakmai munkáját irányította, akik a későbbiek során a tudományterület elkötelezett híveivé és a hazai tudományos élet fontos személyiségeivé váltak. Egykori közvetlen munkatársai és tanítványai közül igen sokan szereztek tudományos fokozatot, és ugyancsak többen vannak, akik egyetemi tanári vagy más vezető pozíciókban napjainkban is a Gergely Arthur által elindított komplexegyensúlyi kutatások nyomdokain haladnak. Iskolateremtő képességét, szakmai előrelátását külföldön is elismerték és halálát követően is nagyrabecsüléssel említették.

Eredményes szakmai és vezetői munkájának köszönhetően valamint a tudományos és politikai közéletben játszott aktív szerepéből adódóan számos kitüntetésben részesült: Magyar Partizán Emlékérem (1956), Szocialista Munkáért Érdemérem (1956, 1958), Szocialista Hazáért Érdemrend (1967), Felszabadulási Jubileumi Emlékérem (1970), Munkaérdemrend Arany fokozata (1974), Pro Universitate (1978).

Dr. Gergely Arthur egyetemi tanár egy igen sokoldalú, nagy munkabírású és széles általános műveltségű ember volt, aki a DE (illetve volt KLTE) fejlesztését és ezen belül a kémiai oktatását és kutatását szívügyének tekintette. A nyolcvanas évek elején az egyre súlyosbodó betegségei sem hátráltatták, hogy lankadatlan szorgalommal és töretlen lelkesedéssel dolgozzon. Az életről vallott elveit, nézeteit és véleményét mindig nyíltan vállalta és azokat - az esetenként emberi összeütközésektől sem mentes - vitákban is képviselte. Munkásságának és iskolateremtő képességének meghatározó szerepe volt abban, hogy a DE Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékén színvonalas egyetemi oktatás valósuljon meg és nemzetközileg is elismert tudományos műhelyek alakuljanak ki.

Sóvágó Imre

Görög Sándor (Hajdúszoboszló, 1890. dec. 7. - Hajdúszoboszló, 1946. okt. 25): tanító, ig.

Háromgyermekes földműves család legidősebb gyermeke. Két húga, az egyszerű, dolgos szülők, békés családi légkörben éltek együtt. A kor szokásainak megfelelően, a fiúgyermeket taníttatták csak, amire nagy szükség is volt, hiszen édesapja 1909-ben meghalt, és egyszerre családfenntartó lett.

Az 5 elemi és a 4 polgári isk.-t Hajdúszoboszlón végezte. Az elemi isk.-ban öt éven keresztül olyan meghatározó egyéniségű tanítók tanították, akiktől emberséget, olyan erkölcsi magatartást vehetett át, ami nagyon meghatározta további életét, hivatásszeretetét.

Szorgalmas, jó eszű tevékeny diák volt, akinek hamar pénzt is kellett keresni, segíteni családját. A polgári isk. elvégzése után, egy évig a városházán, az adóügyi tanácsnok mellett díjnokként dolgozott.

Görög Sándor

Továbbtanult, tanítói képesítést akart szerezni. Az öttagú család eltartása nem engedte meg, hogy Debrecenbe járjon iskolába, így Sárospatakra került az Állami Tanítóképző Intézetbe, abba az isk.-ba, ahol hozzá hasonló szegény, egyszerű családok gyermekeivel tanulhatott. Természetesen, koll.-ban lakott, ahol a közösség formáló ereje, nagyszerű tanárai meghatározták későbbi életét, munkásságát.

1911-ben szerzett tanítói oklevelet, s ez év szept. 1-től választották meg tanítónak a hajdúszoboszlói ref. elemi iskolába.

1942. szept. 20-án ig.-nak, tantestületi elnöknek választják, majd presbiter lett.

1942. nov. 20-án egyházmegyei tanítóképviselő, tanügyi előadó lesz, és mint iskolalátogató Püspökladány, Földes, Tetétlen, Sáp elemi iskoláit látogatja.

Betöltött tisztségei: tantestület elnöke, ref. egyház tanítópresbitere, iskolaszék tagja, a Független Olvasókör alelnöke, később a számvizsgáló bizottság elnöke.

Tevékenyen részt vett a Férfiak bibliakörében, az Evangéliumi munkás-szövetségben, a Dalárdában énekesként és annak pénztárosaként, a Kaszinó munkájában, ennek pénztárosa is volt.

Nagyon szeretett fiatalokkal foglalkozni. A KIE, a gazdakör fiataljaival műsoros esteket rendezett.

Mindenütt jelen volt, ahol a köz érdekében tehetett valamit. Nagyon jó szervező, irányító egyéniség volt. Mint ig., szinte apai szeretettel segítette, irányította fiatal kollegái életét. Különösen azokét, akik a frontról sebesülten, hadifogságból jöttek haza, és szeretett iskolájában kaptak állást. Szerette, támogatta őket, ez a szeretet, ragaszkodás kölcsönös volt.

Tanító volt, a szó legnemesebb értelmében. Ma szinte elképzelni is nehéz, hogy milyen nagy létszámú osztályokban végezte áldásos munkáját, 50 – 55 első osztályos gyermek között mutatják a korabeli fényképek. Megtanultak mégis írni, olvasni, számolni, tudtak énekelni, ahogy ma mondjuk, elsajátították az alapképességeket.

Nagyon szigorú, következetes pedagógus volt, azt vallotta, csak rend és fegyelem mellett lehet tanítani, csak így lehet komoly munkát végezni.

Szerette tanítványait, nagyon jó kapcsolata volt a szülőkkel. Szoboszlói születésű, szoboszlói lakos, ismerte valamennyit, természetes a jó kapcsolat, a bizalom. Tudták a szülők, hogy szigorú, de „jó tanító". Nem volt véletlen az a nagy osztálylétszám.

Mint ig.-tanító követelt kollegáitól, annyit, amennyit önmagától is megkövetelt. Igazságos, jó barát volt, szerették nevelőtársai, minden körülményben melléálltak.

1942-től 1946-ig – haláláig – háborús évek, nehéz esztendők voltak az élet minden területén. A háború nem kerülte el az iskolát sem, volt ott hadikórház, pusztulás, romhalmaz.

1946. okt. 28-án kelt iskolaszéki jegyzőkönyvből idézve Fehér János ref. lelkész, isk. széki elnök szavait:

„Szívből jövő szép szavakkal ecsetelni mennyire fáj lelkünknek még egy-egy kedves tárgy elvesztése is, de legjobban annak az elvesztése fáj, aki után nagy űr marad, akit nagyon nehezen lehet pótolni. Ezért fáj lelkünknek annyira Görög Sándor elvesztése, mert őt nagyon nehéz lesz pótolni. Nehéz

pótolni az ő munkaszeretetét, páratlan buzgalmát. A legnehezebb időben mutatta meg és bizonyította be egyházunk iránti hűségét, amikor páratlan, korát meghazudtoló fürgeséggel állott a romok eltakarításának élére...."

Tovább így folytatódik:

„Azt mondják, katonának legjobb, ill. legszebb halál a harctéren elesni. Ő tanító volt, s ennek megfelelő legszebb helyen, régi munkálkodási helyén áll ravatala. Azon a helyen, ahol sok száz meg száz gyermeket tanított meg a betűvetésre, az emberszeretet nagy „abc-jére."

1946. nov. 9-én felvett presbiteri gyűlés jegyzőkönyvi kivonata így méltatja:

„Tömegesen zarándokoltak a tisztelők ravatalához. Okt. 28-án végbement temetési szertartása alkalmából zsúfolásig megtelt öreg templomunk..."

Majd tovább:

„Iskolánknak 4 évig ig.-ja, egyházmegyénknek tanügyi előadója volt, s mint ilyen, egyházmegyénk iskolai életében is tevékenyen részt vett. Szívügye volt az iskola ügye, mikor a háború zaja elcsendesedett, mindjárt munkához látott, ...a lázas munkában korán, 56 éves korában kifáradott a szíve, mely ismétlődő rohamok után, okt. 25-én megszűnt dobogni."

36 éven át tanított egy munkahelyen, abban az iskolában, ahol maga is tanult 1897-1902-ig, az elemi iskolában. A hely kötelezte, szívvel-lélekkel végezte munkáját az isk.-ban, volt ideje családjára, és a sok-sok iskolán kívüli tevékenységre is. Mindenütt ott volt, ahol szükség volt rá, a közügyek fáradhatatlan munkása volt.

Élete, áldásos munkája példa volt kollegái előtt, családja körében és szeretett városában egyaránt.

Felhasznált forrásanyag:

A hajdúszoboszlói Ref. Egyház iskolaszékének 1946. okt. 27-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvi kivonata,

A hajdúszoboszlói ref. egyház presbitériumának 1946. nov. 9-én tartott gyűlése jegyzőkönyvi kivonata

Görög Mária

Görög Sándorné Somogyi Mária (Hajdúszoboszló, 1903. nov. 11. – Hajdúszoboszló, 1984. jan. 16.): tanítónő.

Görög Sándorné

Három lány nevelkedett a családban jó körülmények között, szeretetben. Az édesapa kisbirtokos, régi nemesi család sarja, aki Hajdúszoboszló városnál városgazda minőségben dolgozott. Szigorú, következetes, igazságos ember, a rendet, a rendesen elvégzett munkát szerette. Ilyen szellemben nevelte lányait, akik közül a két idősebb tanítónő lett.

Mária – a legidősebb – a 6 elemi és 4 polgári iskolát Szoboszlón végezte 1910–1919 közötti időben.

1919-ben került be a debreceni Ref. Tanítóképző Intézetbe. Itt 4 évig tanult, internátusban lakott, amit nagyon szeretett. Az ottani

közösség meghatározta egész életét, egyénsége itt bontakozott ki igazán.
1923-ban szerzett elemi népiskolai tanítónői oklevelet.
1923. szept. 8-án a hajdúszoboszlói presbitérium megválasztotta rendes tanítónőnek a leányiskolába, ahol 36 évig, nyugdíjazásáig megszakítás nélkül dolgozott.
1964-ben a hajdúszoboszlói Városi Könyvtár ig.-ja megkérte, hogy néhány hétig helyettesítsen a könyvtárban. Elvállalta, és 14 évig maradt ott a gyermekkönyvtárban.
1979-ben, 76. születésnapján köszöntötték a könyvtár dolgozói, a korabeli hajdúszoboszlói újság ezt írja:
„Korát meghazudtoló kitartó, rendszeres munkája, megnyugtató vidámsága, igazi pedagógus lénye, a fiatal kollegák és a még fiatalabb olvasók között kiteljesedett."
Tanítónő volt szívvel, lélekkel élete végig. Amikor a pályát kezdte 5. és 6. osztályban tanított.
1929-ben kötött házasságot Görög Sándor tanítóval.
Ekkor költöztek olyan szolgálati lakásba, ahol egy tanterem is volt. A város központjától kicsit távolabb, természetes hogy első osztályosok tanítója lett, és az is maradt nyugdíjba vonulásáig.
Nagyon szerette tanítványait, szinte az édesanyjuk volt. Szigorú, következetes pedagógus. 50 – 60 gyermekkel nehéz lett volna foglalkozni, azokat megtanítani írni, olvasni, számolni, ha nincs rend, fegyelem az órákon. Szerette a gyerekeket, volt arra is ideje, hogy családi körülményeiket megismerve azonnal tudjon segíteni az arra rászorulókon. Sokszor ebédeltünk az asztalnál úgy, hogy 1-2 tanítványa is velünk evett. Nehéz időszak volt, az 1930-as, majd 40-es évek nyomorúsága sok szegény család életét nehezítette. Mindent megpróbált, hogy enyhítsen a gondokon.
A szülőkkel nagyon jó kapcsolatot tudott kialakítani, ismerte őket, bizalommal fordultak hozzá.
Nevelőtársai nagyon szerették. Vidám alaptermészete, megnyugtató, igazi pedagógus lénye, segítőkészsége környezetére is hatással volt. Szeretett dolgozni, segített mindenkinek, aki igényelte a segítséget. Az 1950-es évek elején volt egy kis elmozdulás az oktató-nevelőmunkában. A tananyag is változott egy keveset, a módszerek is, a tanítók előző évi vázlataikat csak átdolgozva, illetve újra írva tudták használni, ha eredményesen akartak tanítani.
A mindenki „Marika nénije" természetes, hogy akart újítani, a legtöbbet adni kis tanítványainak. Ennek érdekében kezdte el a munkát szeptemberben, maga köré gyűjtve kolleganőit, megbeszélték az órák anyagát, írták a vázlatokat. Nagyon jó kis csapat alakult ki körülötte, az igaz, hogy a 2. félévben már csak ketten maradtak, de ők lelkiismeretesen, aprólékosan kidolgoztak minden óravázlatot év végéig.
Részt vett az iskola minden rendezvényén, minden munkájában: műsoros estek szervezésében, a gyermekek nyári táboroztatásában, közhasznú munkában.
Fiatal korában tagja volt a Városi Dalárdának, nyugdíjba vonulása után 1964-től a Városi Könyvtár munkájában tevékenykedett 14 éven át. Éveken keresztül az iskola tanuló nyilvántartásának vezetője volt.
Példamutató munkafegyelme, munkaszeretete elismerésre méltó volt, ezt megkövetelte tanítványaitól is, a családban gyermekeitől is. Olyan légkört tudott teremteni maga körül, ami megkönnyítette olykor nagyon nehéz munkáját, kiváltotta környezete szeretetét, megbecsülését.
A városi gyermekkönyvtárban eltöltött 14 év szinte folytatása volt pedagógusi munkájának. Nagyon közel kerültek hozzá a gyerekek, igen jó kapcsolatot tudott velük kialakítani. Ismerte a gyermekek családját, itt is bizonyította, hogy rendkívül fontos a gyermekek családi háttere. Ezt a felismerést hozta ide magával az iskolából.
Tartalmas élete, hivatásszeretete példa lehet előttünk.
Felhasznált forrásanyag:

Hajdúszoboszlói Újság 1979-es számában megjelent cikk: 50 év közszolgálatban.

Görög Mária

Grozdits Antal (Semse, 1902. aug. 27. - Balmazújváros, 1977. dec. 5.): ált. isk.-i tanár.

Grozdits Antal

Balmazújváros földesurának felvidéki birtokán, az Abaúj-Torna vármegyei Semsén született. Apja uradalmi lovász volt. Elemi isk.-ba szülőfalujában járt, majd Kassán tanult a polgári isk.-ban. A tanítói pályára készült. Álmai, reményei semmivé váltak, amikor a trianoni békeszerződés következtében szülőföldje Csehszlovákia része lett. A tanulást nem folytathatta, mert a cseh impérium alatt a fiatal tanítójelöltet katonai szolgálatra hívták be. Ő azonban a megcsonkított Magyarországra menekült, és daccal, méltósággal, szilaj elhatározottsággal vágott az új életnek. A szökése után Egerben, a Líceumban tanult, s ott szerzett tanítói okl.-et. Tanítói állást nem kapott. Semsey László alkalmazta a balmazújvárosi uradalomban. A jószágig.-nak segített a több ezer holdas birtok irányításában, főleg adminisztrációs munkát végzett. 1924-ben a három tanerős római kat. isk. egyik tanítónője nyugdíjba ment. A földesúr támogatásával a kat. egyház Grozdits Antalt nevezte ki a 3. számú tanítói álláshelyre. A részben osztott isk.-ban mindig az első és második osztályos gyerekeket tanította.

A községben négy olvasókör működött. Ezekhez hasonlót alapítottak a település kat. vallású lakosai. Ez volt a Kat. Otthon. Az egyházi vezetők éberen vigyáztak, hogy a kör szigorúan valláserkölcsi alapon működjön. A fiatal tanító tevékenyen részt vett az otthon munkájában. Segítette a tagok művelődését. Részükre közérdekű, főként gazdasági kérdésekről tartott előadásokat. Az otthonba járó fiataloknak a téli napokon egyfelvonásos színdarabokat, jeleneteket tanított be; a létező értékek befogadására és humanista szellemben nevelte őket. Az isk.-ban a kis tanítványai, az otthonban a felnőttek és az ifjak felé örömet sugárzott. Tanítási óráin mindig a tanítóképzőben tanult módszert alkalmazta.

1946-ban paraszt dolgozók gimn.-ot szerveztek Balmazújvároson. Benke Gyula polgári isk.-i ig. kérésére Grozdits Antal vállalta a matematika és a fizika tanítását a tiszavirág életű iskolában.

1948-ban a kat. isk. államosítása után a három tanító közül csak ő maradhatott a községben. Az állami fiúisk.-ba helyezték. 1950-ben új ig. került a tantestület élére, aki megnehezítette a tanítók életét. Nyíltan reakciósnak tekintette a régi és idősebb pedagógusokat. A tanítás után a marxizmust-leninizmust kellett tanulmányozniuk. Elvárta a volt egyházi tanítótól is, hogy tervszerű, irányított felvilágosító harcot folytasson a klerikális reakció ellen, és a gyermekeket a hittantanításból minél nagyobb számban vonja ki.

Korábban arra nevelte az ifjúságot, hogy becsületben kell élniük, ne térjenek ki a kötelességek elől. Számára is elérkezett a bizonyítás: erejéhez mérten vállalta mindazt, amit az élet reá parancsolt. Beiratkozott az egri

Pedagógiai Főisk. levelező tagozatára. Matematika-fizika szakos tanári oklevelét is ott szerezte 1954-ben.

Hivatását átérző, jól képzett, fáradhatatlan pedagógus lett. A gyermeki lelket jól ismerő tanár alapos, megbízható tudás adása mellett szilárd erkölcsi normarendszert, belső iránytűt alakított ki tanítványaiban. A szeretet és az igazságosság kettős követelménye határozta meg a gyerekekhez való viszonyát. Tanítási óráin kifogyhatatlan volt az ötletekben. A teljesítmény-centrikus oktatás híve volt. A tehetséggondozást mindig szívügyének tartotta, egyengette a továbbtanuláshoz vezető útjukat. Örült, ha ezek a tanulók révbe jutottak. Tőle bármikor kérdezni lehetett, de soha nem erőltette elképzeléseit a gyerekekre. Hangsúlyozta előttük az emberi méltóság tiszteletét. Teljes erejével a diákjai boldog jövőjéért munkálkodott. Tehette ezt azért, mert erős szociális érzékenységgel áldotta meg a sors.

1964-ben ment nyugdíjba. Nyugdíjas éveiben is vállalt tanítást. Több évig tanította a felnőtteket a dolgozók ált. isk.-jában. Az iskolapadba ülő munkásokkal, parasztokkal mindjárt megtalálta a közös lelki kohéziót. Vigyázott arra, hogy hallgatói ne kerüljenek a kisszerűség hálójába, ezért a tanítását a sokszínűség, a világos, közérthető módszer jellemzte. A szellemileg friss, jó humorú, örökifjú mindenki Tóni bácsija felé áradt a szeretet.

Oly korban élt és tanított, amikor nem osztották a kitüntetéseket. Elismerést a balmazújvárosiaktól kapott. Ő felvette az új idők ritmusát, és tehetsége révén lett a balmazújvárosi pedagógusok kiemelkedő személyisége. Emlékét napjainkban is sok-sok tanítványa őrzi.

Forrás:

Családi dokumentumok, tanítványok visszaemlékezései.

Király István

H

Hanzéros Ádám (Gyula, 1933 – Hajdúszoboszló, 1985): tanár, ig.

Hanzéros Ádám

Három gyermekes értelmiségi család gyermeke. Édesapja körzeti főorvos volt. Az emberszeretetet, a kitartást, a türelmet, a tudományok szeretetét mind a családból hozta magával, tisztes örökségként.

Az út, amely Gyuláról Hajdúszoboszlóra vezetett, igen tevékeny és tartalmas volt.

1958-ban szerzett matematika-fizika szakos középisk.-i tanári diplomát a debreceni KLTE Természettudományi Karán.

Első munkahelye Komádiban volt, ahol nemcsak gyerekeket, hanem felnőtteket is tanított. Már ekkor megmutatkozott az emberi problémákra való érzékenysége. Aktívan részt vett a település, majd a térség társadalmi életében. A tudományos ismeretterjesztő munkája elismeréseként a biharkeresztesi járás TIT titkárává választották 1963-ban.

1967-től a Körösszegapáti Ált. Isk. ig.-ja lett. Mint mindenütt, itt is nagy hozzáértéssel, a közoktatás iránti elkötelezettséggel dolgozott kollégáiért és a gyermekekért.

Pályájának következő állomása Hajdúszoboszló volt. 1974 és 1977 között a Hajdúszoboszlói 4. sz. Ált. Isk. igh.-i feladatait látta el. 1977. nov. 1-jétől kinevezték a Kisegítő Iskola és Nevelőotthon ig.-jává. Ez új kihívást jelentett számára, hiszen értelmi fogyatékos gyermekek nevelését-oktatását kellett szerveznie, irányítania. A nevelőotthonban elhelyezett állami gondozott gyermekek számára az otthont, a családot is pótolni kellett. Itt teljesedett ki az emberszeretete, a türelme, a kitartása. Nagy igyekezettel formálta azt a közösséget, amely ellátta a súlyos problémákkal küzdő gyermekeket, fiatalokat. Sokat tett az iskola jó hírnevének megalapozásáért, azért, hogy a város lakossága, a társadalom el- és befogadja a sérült, különféle fogyatékkal élő gyermekeket.

A 80-as években betegsége egyre inkább elhatalmasodott, de töretlenül dolgozott.

Amikor a gyaloglást már nem bírta, a felesége autóval vitte be naponként munkahelyére. Példamutató akaraterővel, önfegyelemmel dolgozott, amihez a kollégák tisztelete, a gyermekek szeretete is hozzájárult.
Munkáját számos kitüntetéssel ismerték el: Érdemes Társadalmi Munkáért, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Munkáért, Pedagógus Szolgálati Emlékérem.
Orvosai tanácsára 1984-ben nyugdíjba vonult, majd 1985 nyarán, 51 éves korában elhunyt.

Szabó Gézáné

Harangi Péter (Balmazújváros, 1922. nov. 24. - Balmazújváros, 1985. nov. 7.): ált. isk.-i tanár, ig.

Harangi Péter

Tősgyökeres balmazújvárosi. Apja kisbirtokos volt. Gyermekkorát tanyán töltötte. A tanyájuktól távoli Darassa-tanyai elemi isk.-ban végezte el a hat osztályt. Ezután íratták be szülei a polgári isk.-ba. Kitűnő tanuló fiuk továbbtanulásáról is gondoskodtak. A debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe íratták. Itt szerzett népiskolai tanítói oklevelet 1944-ben. Még abban az évben a hajdúböszörményi ref. egyház presbitériuma rendes tanítóvá választotta a hajdúváros Rét II. számú ref. elemi népisk.-jába. A közeledő front miatt nem tanított. Hivatalosan 1945. febr. 1-én jelentkezett Balmazújvároson a községi isk.-ban. Azonnal kinevezték. Ettől az időtől nyugdíjazásáig tanította, nevelte a balmazújvárosi gyerekeket.
Haladó gondolkodású apja révén erős szálakkal kötődött az író Veres Péterhez és családjához. Ifjonti hévvel kapcsolódott a MADISZ 1944 dec.-ében alakult balmazújvárosi szervezetének munkájába, majd a Nemzeti Parasztpárt által létrehozott Népi Ifjúsági Szövetség helyi szervezetének, a Petőfi Körnek lett tagja. Néhány fiatal tanítónak – közöttük neki is – köszönhető, hogy a parasztpárti ifjúsági szervezetben emberségre felkészült, művelt, szabadlelkű ifjúság nevelődött. A parasztpárt és ifjúsági szervezetének megszűnése után nem lépett be a Magyar Dolgozók Pártjába. Pártonkívüli maradt. A tanításnak élt, a politikát hagyta másnak.
Közéleti elkötelezettsége eltéphetetlenül kötődött Balmazújvároshoz. Hiteles tanúja volt a községben lezajlott eseményeknek. Fontos feladatának tartotta a tudományos ismeretek minél szélesebb körben való terjesztését. A természettudományos ismeretterjesztésnek szakembere volt. Tudta, hogyan lehet a nagyobb közönség számára élvezhetően továbbadni a tudományos ismereteket. Mindenki számára érthetően fogalmazott.
1945-ben Balmazújvároson is megalakult a Nevelő Munkások Szabad Szakszervezete. Az alakuló ülésen vezetőségi tagnak választották. Ettől kezdve tevékenyen részt vett a szakszervezeti munkában. Ő lett Balmazújvároson, majd a debreceni járásban a Pedagógusok Szakszervezetének elnöke. Küzdött kartársai anyagi és társadalmi megbecsüléséért, a megyei és az országos értekezleteken felemelte szavát a pedagógus oktató-nevelő

munkáját bürokratikus szabályzatokkal akadályozó intézkedések ellen.
1946-ban a Varga Antal vezette tantestületben kezdődött pedagógusi személyiségének kialakulása. A debreceni Ref. Koll. szellemén iskolázva lett szülőföldje meghatározó tanítója. Életének valamennyi eseménye Balmazújvároshoz kötötte. Vállalta ő is, hogy az iskola falai között nevelődő nemzedékek lelkületét erőssé teszi. Neveli bennük az élethez való bátorságot, a szépségekben való gyönyörködést, a becsületességet, a jóságot, a megalkuvást nem tűrő hitet. Ezért törekedett az értelem fejlesztése mellett az érzelmi és akarati nevelés összetevőinek tökéletesítésére. Alapos ismeretekkel rendelkező, áldozatkész, hazáját szerető ifjúság nevelése volt a cél. 1946-ban isk.-jában Kalmár Zoltán kezdeményezte az országban az elsők között az úttörőszervezet létrehozását. Harangi Péter is lelkesen kivette részét az úttörőcsapat vezetéséből. Tervezte Varga Antallal és kollégáival Balmazújvároson a nemzeti értékeink és sorskérdéseink feltérképezését, népi kultúránk hagyatékának feltámasztását. Az 1947/48-as tanévben az isk. 7. osztályos tanulói az ő irányításával is gyűjtötték az 1848/49-es szabadságharccal kapcsolatos néphagyományokat, melyek az eltelt száz év alatt az újvárosi nép emlékezetében megőrződtek.
Ált. isk.-i biológia-kémia szakos tanári oklevelét az 1950-es években szerezte. Különösen a kémiai tantárgy tanítását kedvelte. Kemény munkával ért el kiváló eredményeket. Megkönnyítette az ismeretek befogadását; érzelmileg igyekezett közelebb vinni diákjai számára a tananyagot. Tanítványait elsősorban tanári pályára irányította. Arra kiváltképp büszke volt, hogy többen közülük a kémiatudomány egyetemi tanárai, országos hírű kutatói lettek.
1963-ban kinevezték a Központi Ált. Isk. ig.-jának. Az isk.-ban folyó oktató-nevelő munka színvonalának megőrzésére, továbbfejlesztésére törekedett. Igyekezett gondolatban, akaratban, cselekedetben együtt lenni kollégáival, velük együtt elérhető célokat maximálisan megvalósítani. Az iskolájában megszervezte a községben lakó közismereti tárgyakra oktatható értelmi fogyatékos (debilis) tankötelesek oktatását ellátó kisegítő osztályokat, melyekből később létrejött az önálló igazgatású kisegítő isk. 1983. jan. 1-én ment nyugdíjba.
Kiváló szakmai munkájáért, a Pedagógusok Szakszervezetében végzett társadalmi tevékenységéért méltán érdemelte ki Balmazújváros több mint 250 pedagógusának, valamint az oktatást irányító felettes szerveknek az elismerését.
Kitüntetései:
SZOT Emlékérem (1968)
Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1971)
Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1983)
Forrás:
Családi és iskolai dokumentumok

Király István

Horváth Károly (Mezőtúr, 1895. febr. 9. – Debrecen, 1977. aug. 10.): középiskolai tanár, szakf.
Sokgyermekes családból származott, de a nagyarányú gyermekhalandóság miatt csak hárman érték meg a felnőtt kort. Egy régi Biblia tanúsága szerint Ő már a második Károly volt. Az első újszülött korában, még Édesapám születése előtt meghalt. Mivel jóeszű és szépható gyerek volt, tanítója biztatására a mezőtúri Ref. Gimn. diákja lett. Hamar kapcsolatba került a zenével. Az iskolai zenekar és énekkar adta az indulást. Megismerkedett a zongorával, harmóniummal és felsős korában az orgonával. Sokszor kántorkodott az ottani ref. templomban, ha szükség volt rá. Ebben szép tenor hangja is segítette. 1913-ban érettségizett Mezőtúron.
Felkerült Budapestre, elvégezte az énektanítói és kántorképzőt a Zeneakadémián. 1914-ben beiratkozott az egyetemre magyar-történelem szakra. Két évet el is végzett,

alapvizsgát tett, de a háború miatt tanulmányait abba kellett hagynia, mert behívták katonának. Az olasz fronton harcolt, ott is sebesült meg, majd hadifogságba került.

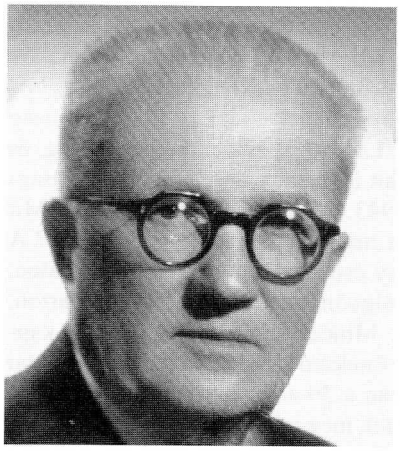

Horváth Károly

Hazakerülése után előbb rövid ideig Kisújszálláson kántorkodott és tanított. Hamarosan Török Tibor ref. lelkész-tanár javaslatára – aki akkor már a Dócziban tanított – megpályázta a Dóczi Gimn. énektanári állását. Ott kezdett tanítani 1921-ben.

1925-ben megnősült, feleségül vette Végh Irént., ebből a házasságból születtem én 1926-ban.

A kezdeti évekről néhány fénykép jelzi, hogy mind a diákokkal, mind tanártársaival jó volt a kapcsolata. Iskolai kirándulások vidám hangulatú képei, és Koncz Aurélné, „Tili néni", a Dóczi akkori ig.ja, a Bocskai-kertben rendezett vidám délutánjai is ezt bizonyítják. Sokszor megfordultak nálunk Édesapám tanártársai: Antal Erzsike néni, Kovács Duci néni, akik Édesanyám barátnői lettek. Együtt kézimunkázgattak, beszélgettek.

Már pályája kezdetén sokat foglalkozott az ének-oktatás magasabb szintre emelésével. Magáévá tette Tóth Aladár véleményét: „Zenekultúránk alapja a népzene!". Felutazott Budapestre, hogy meghallgassa a Szilágyi Erzsébet Gimn. kórusának hangversenyét, a rádióban meghallgatta az ifjúsági hangversenyeket. Így ismerkedett meg Kodály: Gyermekkaraival, Bárdos, Kerényi népdalfeldolgozásaival. Bővítette az iskolai kottatárat. Az énekkari próbák, a sok gyakorlás arra sarkallták, hogy 1929-ben Kodály: Villőjével próbálkozzon. 1930 ápr.-ban be is mutatták, igen nagy sikerrel. *Kodály művet Debrecenben ő mutatott be először!* Mindezt egy Kodály Zoltánnak írott leveléből tudjuk. (Az eredeti levelek megtalálhatók a Ref. Koll. levéltárában. E levelezésről cikk jelent meg a Confessio c. folyóirat 1982/4-es számában (98-107. oldal) Berkesi Sándor tollából.) Válaszában a szerző további lelkes munkára biztatta a szép siker után, és elküldte a Pünkösdölő dedikált példányát. Ennek bemutatására 1934-ben került sor a Debreceni Ady Társaság Kodály hangversenyén. A korabeli Független Újság így ír erről:

„A hangverseny minden egyebet felülmúló, nagy eseménye a Pünkösdölő előadása volt. Horváth Károly, a Dóczi Intézet fiatal tanára olyan karmesteri munkát végzett, amely hosszú időre felejthetetlenné teszi a Kodály-hangversenyt. Énekkara fegyelmezett, a legapróbb finomságokat is híven kifejező, dús hangszer, amelyet virtuóz módon kezel karmestere. Voltaképpen Horváth Károly teremtette meg az igazi kóruskultúrát Debrecenben."

1935-ben nagy esemény volt a Dóczi életében: Kodály Zoltán Debrecenben járt és meglátogatta az iskolát. A Mester mindig figyelemmel kísérte az énekkar munkáját, tudott a szép sikerekről, így került sor a látogatásra. Fénykép is őrzi ezt a találkozást: az iskola tornatermében, a kórus előtt ül Kodály Zoltán, Koncz Aurélné, Baranyai János, a Zenede ig.ja és Szabó Emil zenetanár. (A kép megtalálható a Confessio előbb említett számában.)

Ugyanebben az időben – a harmincas évek első felében – sokat foglalkozott egy olyan tankönyv megírásával, amely segítségére lenne a felsős diákoknak a zenetörténet megismerésében. Így írta meg és 1933-ban ki is

adta a magyar ref. középiskolák 7. és 8. osztálya számára Zenetörténet c. könyvét. (Kiadta a Harmathy Nyomda, Debrecen.) Az első rész az ókor, középkor, újkor zenéjével, a második a magyar zene történetével foglalkozik. Néhány év múlva bővült a kiadvány, már az 5. és 6. gimn. is kapott tankönyvet. Birtokomban van egy 1933-as első kiadás és 1943-as harmadik kiadás. Ez utóbbi címe: Bevezető a zenetudományba és zenetörténet. (Kézikönyv a Ref. Gimn.-k felső osztályai számára)

Pedagógiai munkájára már inkább akkor eszméltem, mikor engem is tanított 1936-tól, nyolc éven keresztül. A korszerű énektanítást szolgálták a hanglemezek. Egy-egy szerzőt így művein keresztül is megismerhettünk. Pl. Debussy: Egy faun délutánja c. művét még ma is úgy hallgatjuk osztálytársaimmal együtt, ahogy ezt ő nekünk bemutatta. Ha szemelvény nem volt a lemeztárban, a zongora mellé ült, és úgy ismerkedtünk a zenével. Még kisgimnazisták voltunk, amikor az énekeskönyv népdalai, műdalai, kánonjai, más népek dalai megszerettették velünk az éneklést. Az egyházi énekek megtanítása is szívügye volt. Az éneklés szeretete megmaradt, nemcsak felsőben, hanem egész életünkben.

Karénekre szívesen mentünk, mert olyan műveket énekeltünk, amik örömmel töltöttek el bennünket. Kodály Katalinkája, Lengyel László, Pünkösdölő, a CL. genfi zsoltár máig is fülembe csengenek.

Az 1941-42-es tanévben Debrecen valamennyi középiskolájának (nemcsak a ref. iskolák!) közös Éneklő Ifjúság-i koncertje a legszebb emlékeim közé tartozik. (Merem remélni, hogy nemcsak nekem!) Kodály: Forr a világ bús tengere c. kánonja az Arany Bika nagytermében hangzott el, ahol 800-1000 fiatal a színpadon, karzaton, oldalt, a földszinten énekelt és a terem közepén Édesapám dirigált. Olyan csodálatos volt, hogy még ma is emlegetik azok, akik ennek részesei voltak.

A népdalok szeretete vezette bizonyára arra az elhatározásra, hogy a ballagó diák ilyen dalokkal búcsúzzon az iskolájától. Nagyon ellene volt az addig szokásos „Ballag már a vén diák" kezdetű dalnak, s így kerültek elő pl. Elmegyek, elmegyek, Rigómadár ne szállj fel a fára stb. kezdetű népdalaink. A diákok szívesen, örömmel énekelték ezeket.

Az 1940-es években volt egy Éneklő Ifjúság c. folyóirat, abban is sok cikke jelent meg, és tanítványait is biztatta, írjanak ebbe az újságba. Az 1943. júniusi számban arról ír: Mit daloljon a magyar diák a magyar tájakon? A dalokat így csoportosította: indulás, vonaton, hegyen-völgyön, erdőn-mezőn, vízparton, falun stb. Minden címhez 6-8 népdalt kapcsolt. Az Énekszó c. ének és zenepedagógiai folyóiratban a 30-as évektől egészen a háborúig jelentek meg írásai.

Az 1943-44-es tanév már nagyon háborús volt. Később kezdődött, hamarabb befejeződött. Ebben a tanévben érettségiztem. Nem sokkal ezután iskolánk hadikórház lett. Jún. 2-án volt Debrecen első bombázása. Édesapámat hamarosan behívták katonának. Édesanyám és én kimentünk Nyírábrányba, mert a nagyállomás melletti lakásunk az első bombázás után nem tűnt valami biztonságosnak. Ez igaznak is bizonyult, mert a szeptemberi légitámadás után alig tudtunk belőle kimenteni valamit. Mivel az ágyúzás félelmetes hangjait egyre közelebbről hallottuk, elmentünk Édesapám után Tiszavárkonyba, ahol katonáskodott. Dunapentele, Magyarkimle, Ausztria volt az útvonal, s Linz mellett vártuk be a háború végét. 1945 júliusában indultunk haza a katonai alakulat szekereivel. Augusztus 9-én Stockenaunál az alakulat férfi tagjait elvitték az oroszok. Nagyon kalandos és keserves út után, aug. 21-én értünk Debrecenbe. Szept. közepén jött az első hír, hogy talán hazajön Édesapám. Ezután már csak vagonból kidobott, papír fecnikre írt üzenetek jutottak el hozzánk, amiket a jóérzésű megtalálók elküldtek a Koll.-ba. Ezek tele voltak aggodalommal, minden szavából éreztük a teljes remény-

vesztettséget. 1946 febr.-ban tudtuk meg, hogy talán Észtországban van. Ezt a hírt május végén a Vöröskereszt is megerősítette. Nyáron, egy év után levél érkezett, az első, amiben saját írását ismertük fel. Nyáron és koraősszel érkeztek meg az első hadifogolyvonatok. Az egyik Valgából jött, ők hoztak hírt Édesapámról. De Ő csak 1947. szept. 30-án jött haza, meglehetősen gyenge egészségi állapotban, nagyon lesoványodva. Egyetlen megmaradt ruhájába kétszer is belefért volna. Első útja az iskolába vezetett, ahol igen nagy szeretettel fogadták, mind a tanárok, mind a diákok. Nov.-től már újra tanított, s hamarosan ismét Ő lett a debreceni tankerület ének szakf.-je. A gazdag lemeztárból, kottatárból nem volt semmi. Zongora, lemezjátszó, rádió már csak voltak. De töretlen lelkesedéssel fogott munkához, és nagy örömére szolgált, hogy immár hivatalosan is áttérhet a relatív szolmizáción alapuló énekoktatásra, amit Ő már 43-ban elkezdett. A kórus a CL. Genfi Zsoltárral és a Jelenti magát Jézus c. kórusművel készült a felújított nagytemplom első Istentiszteletére.

Amikor 1948-ban a kollégiumi kórusban kezdtem énekelni Csenki Imre vezetésével, igen nagy kedve lett velünk együtt énekelni. Csenki örömmel vette ezt, szólamvezetője lett a tenornak. Boldogan vett részt Kodály Psalmusának és Bartók Cantata Profanajának tanulásában, s azon a nagyszabású hangversenyen, ahol ezeket a műveket a kórus a MÁV Szimfonikusokkal bemutatta.

Nagy megrázkódtatás volt számára az iskolák államosítása. Nem tudta magát könnyen túltenni rajta. Úgy érezte, elvesztette az iskolát, a diákokat, eddigi eredményeit. Gulyás György hívta Békéstarhosra, nem ment, mert nem tudta elhagyni sem Debrecent, sem az Egyházat. Ekkor került át a Ref. Koll. Gimnba. Nehezen szokta meg a koedukált iskolát, az ottani nevelési és oktatási módot. A vegyeskari hangzás és a kórus más, mint amivel eddig foglalkozott. A ritmikus zsoltáréneklés jobb elterjedésére írt 40-50 zsoltár biciniumot, és néhány zsoltárkórust, elsősorban tanítványai számára, hogy ezeket egy-egy Istentiszteleten a gyülekezetnek bemutassák.

Szomorúan írja 1958-ban, egy levelében Kodálynak, hogy amikor 1957-ben a debreceni Kodály-napok voltak, Őt erre az alkalomra meg sem hívták, pedig a Mesterrel kapcsolatos képeket, emlékeket, leveleket a kiállításra elkérték tőle. Ezt már csak én fűzöm hozzá: ha valakinek ott lett volna a helye, az bizonyára Ő lett volna, aki először mutatott be Kodály művet Debrecenben! Ugyanebben a levélben így búcsúzik: „Megöregedtem, de míg katedrán leszek, nevelem tanítványaimat Kodály Zoltán és muzsikája szeretetére, énekeltetem és elemzem műveit, s különleges egyházi ének tananyagom szerves részeként nevelem őket hálára azért, amit a mi magyar ref. egyházi éneklésünk megújhodása érdekében tett."

Ez a búcsúzás a közeledő nyugdíjba-menetel előzménye. Egyre többször lett beteg a veséjével, kétszer is operálták, persze csak a nyári vakációban, hogy szept.-re munkaképes legyen. Pontosan nem tudom, mikor ment nyugdíjba, valamikor 1965-67 között. Ezután óraadóként a kántor-képzősöket készítette fel a képesítő-vizsgára. Iskolai pályafutását ezzel befejezte. Ezután a debreceni nagyerdei gyülekezetben kántorkodott, előbb az Egyetemi templomban, majd amikor az az Egyetem könyvtára lett, az új templomban. Itt szolgálta a ref. egyházat 1977-ben bekövetkezett haláláig.

Egész életét a zene szeretete hatotta át, és arra törekedett, hogy ezt tanítványaiban is elültesse.

Pompola Károlyné sz. Horváth Katalin

I

IMRE LAJOS (Litke, 1900. márc. 21. - Debrecen, 1974. szept. 22.): tszv. egyetemi tanár.

Imre Lajos

Keresztlevelének tanúsága szerint, Imre Lajos 1900. márc. 21-én született egy Nógrád megyei kisfaluban, Litkén. Az édesapja, Imre Antal ekkor 30, az édesanyja, Csobány Borbála pedig 28 éves. A korabeli állapotokra jellemzően, az eredetileg bányász apa „kitántorog Amerikába", ahol munkaképtelenné válik, és megtakarított kevéske pénzével hazatér. Ám a vh. végére a család nincstelenné válik. A nehézségek ellenére, a fiú dicséretes magaviselettel és ernyedetlen szorgalommal végzi elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában, miközben minden tantárgyból kitűnő eredményt mutat fel.

A tehetségét korán felismerő tanítója hosszas rábeszélésére engedik csak szülei, hogy a losonci magyar királyi állami főgimnáziumban – törés nélkül – folytathassa iskolai éveit, mindvégig jeles eredménnyel. Az ösztöndíj mellett korrepetálásból tartja fenn magát. 1918. ápr. 27-én jeles eredménnyel teszi le nemcsak az érettségi, hanem (görög nyelvből és irodalomból) a kiegészítő érettségi vizsgáit is, majd pedig katonai szolgálatra vonul be.

1919-ben a Királyi József Műegyetem gépészmérnöki karára iratkozik be, de csakhamar belátja, hogy ennek végzése anyagi nehézségekbe ütközik, ezért átiratkozik a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem (ma ELTE) Bölcsészettudományi Karának *matematika-fizika szakára.* Harmadéves, amikor *kedvet kap a kémiához*, és így ezt a szakot is elvégzi.

1919 és '24 között, 8 féléven át, végez egyetemi tanulmányokat. 1924. szept. 1-től már megbízott tanársegédként dolgozik az egyetem *Radiológiai Intézetében, Weszelszky Gyula* egyetemi magántanár irányítása mellett. Közben, 1925. jún. 16-án abszolvál. A

doktori szigorlatnak 1926. jan. 25-én *summa cum laude* minősítéssel tesz eleget, főtárgya a kémia (*Adatok az actinium chemiájához*), melléktárgya pedig matematika, végül is *sub auspiciis gubernatoris* (= kormányzógyűrűs doktori) címmel avatják bölcsészdoktorrá 1928 febr.-jában.

1926. febr. 1-től rendes tanársegédként dolgozik tovább. 1926 máj.-ában szerzi meg a középisk.-i tanári oklevelet, de nemcsak matematikából és fizikából, hanem kémiából is.

1928 szept.-étől 1931 márc.-áig *a berlini Collegium Hungaricum állami ösztöndíjasaként, (az uránhasadás felfedezéséért -1944. évben- kémiai Nobel-díjat kapó) Otto Hahn mellett, a Kaiser Wilhelm-Institut für Chemieben, Berlin-Dahlemben dolgozik.* A világhírű kutatóintézetben *radioaktív anyagok kutatásával* foglalkozik (folytatólagosan, ugyanis a Radiológiai Intézetben már egyetemi hallgatóként is ezt tette).

1935. nov. 14-én *Mesterséges atomok* címmel tartja magántanári próbaelőadását, dec. 27-én pedig már magántanárrá habilitálják az egyetem Bölcsészettudományi Karának 1935/36. tanévi III. rendes ülésén, *radioaktivitás* tárgykörből. 1937. okt. 1-től adjunktus, 1939. júl. 1-én pedig *intézeti tanárrá* nevezik ki a Kísérleti és Fizikai-kémiai Tanszékhez, azzal a kitétellel, hogy működését elsősorban a Radiológiai Intézetben fejtse ki. Érdemes megjegyezni, hogy e tanszék vezetője (1936 és 1950 között) az a *Gróh Gyula* (1886-1952) professzor volt, aki hosszú időn át határozta meg a magyarországi kémia fejlődését. Nemcsak kitűnő tankönyvei révén, hanem úgy is, hogy pl. *Hevessy Gyöggyel* (1885-1966) először kezdték alkalmazni a *radioaktív indikációs módszert. (Hevessy és Paneth ennek nyomán lettek kémiai Nobel-díjasok 1943-ban*).

Egyetemi magántanárként, és egyben, mint a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Általános és Fizikai Kémiai Tanszékének intézeti tanára, pályázza meg 1940. okt. 5-én a *kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Általános és Fizikai-kémiai, vagy pedig az Anorganikus és Analitikai Kémiai Tanszékére meghirdetett vezetői állást.* („E két tanszék /vezetése/ valamelyikének az ellátásán kívül, vállalnám a *radiológia* tanítását is, bölcsészettan- és orvostanhallgatók részére egyaránt" írja pályázatában.) *1940. okt. 19-én nyilvános rendkívüli tanárrá nevezik ki az Általános és Fizikai Kémiai Tanszékre, és 1943. jan. 13-án lesz egyetemi rendes tanár.*

1944. nov. 11-én, ideiglenes szolgálattételre visszarendelik a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemre, ahol a gépész- és vegyészmérnöki kar fizikai kémiai intézetében kap beosztást.

Mégis (1947. nov. 1-től 1949 nyaráig) tudja még folytatni tevékenységét Kolozsvárott, éspedig az 1945-ben átkeresztelt Bolyai Tudományegyetemen. (A román Babes Tudományegyetemmel 1959-ben történt egyesítés után ez lett a Babes-Bolyai Tudományegyetem.)

Egykori munkatársa, Szabó Árpád (egyetemi docens a kolozsvári FIRKA 1995/96 4. száma 147-149. oldalán) így emlékezik meg róla: „1940-ben a fiatal, 40 éves tudósra, a Kolozsváron újrainduló Ferenc József Tudományegyetem kémiai fakultásán, az Általános és Fizikai-kémiai Intézet vezetését bízzák, amely funkciót 1944-ig tölti be. Nagy lelkesedéssel kapcsolódott be Kolozsvár tudományos, társadalmi és kulturális életébe. A tanszéken oktató személyzetet főleg erdélyi kémiatanárokból állította össze. E sorok írója is akkor vált munkatársává, mint első tanársegéd. A didaktikai és kutató laboratóriumok újraszervezése megfeszített munkát igényelt.

Jó hegedűs lévén, vonósnégyest szervezett és lakásán hetente zenés összejöveteleket rendezett, amelyekre egyetemi tanárok, tanársegédek, sőt diákok is hivatalosak voltak. Az üzemekben ismeretterjesztő előadásokat tartott, és munkatársaival segítséget nyújtott az iparvállalatok technikai gondjainak megoldásában.

A vh. végén Budapestre vonult vissza, de mihelyt értesült a Bolyai Egyetem szervezéséről, azonnal, gyalogszerrel indult visszsza Kolozsvárra, ahol az új egyetem alapító tagjai sorába lépett. Az Általános és Fizikai-kémiai Tanszék megszervezése és felszerelése volt az első feladat. A bukaresti „ószerről" kellett visszavásárolni a háború alatt összelopkodott mérőműszereket és laboratóriumi felszereléseket. Közben általános kémiát, fizikai kémiát, áruismerettant, mechanikai és kémiai technológiát adott elő, valamint több doktorátusi munkát irányított. A termelésben dolgozó vegyészek továbbképzését szolgálták az üzemekben tartott szakelőadásai, illetve szakkönyvek kiadásai. A Dermata bőrgyár gépész- és vegyészmérnökeinek támogatásával adta ki a *Sugárzó atommagok* c. kötetet, amelynek címlapja Gy. Szabó Béla grafikusművész alkotása. A Bolyai Egyetem kiadásában jelent meg az *Anyag és kultúra* c. kötete, amely általános ismeretterjesztő céllal készült, valamint a *Bevezetés az általános kémiába* c. egyetemi tankönyve. Tudományos munkássága a radioizotópos nyomjelzéssel, a határfelületi jelenségek fizikokémiájával, a katalizátorok hatás-mechanizmusával és elektrokémiai jelenségek kutatásával kapcsolatosak. Tudo-mányos dolgozatai magyar, román, német és angol nyelven jelentek meg hazai és külföldi szakfolyóiratokban. Az *Acta Bolyaiana* matematikai és természettudományi sorozatának egyik szerkesztője volt.

Nagyon megszerette az erdélyi életviszonyokat. Beutazta Románia vadregényes tájait, tanulmányozta a népszokásokat, s tervezte, hogy Erdélyben telepedik le véglegesen. Sajnos, ez a vágya nem teljesülhetett, mert 1949-ben a román állam felmondta a magyar állampolgárságú professzorok szerződését, és ezért elfogadta a DE meghívását."

A budapesti közoktatásügyi minisztérium ugyanis megbízza a DE fiziko-kémiai tanszékének a megszervezésével és vezetésével, ahol az 1950/51. tanévben már a természettudományi kar dékánja, az 1951/1952. tanévben pedig prodékánja és oktatási dékánhelyettese lesz. (A TTK 1949. szept. 22-i rendes ülésén felvett jegyzőkönyv szerint: Az 1420/I-1/1949. V. 1. sz. rendelet a Fizikai Kémiai Intézet szervezésével dr. I. L. egy. ny. r. tanárt bízza meg.)

A TMB előbb (1952-ben) a kémiai tudományok kandidátusává, majd (1955-ben) ún. egyszerűsített eljárással, a *Heterodiszperz rendszerben végbemenő izothermikus átkristályosodási folyamatok kinetikája* c. dolgozat alapján, a kémiai tudományok doktorává nyilvánítja.

Említésre méltó, hogy az 1956-os eseményekben történt részvétele miatt „szóbeli feddést kapott". (L. Filep T.: *Debrecen, 1956.* /gyűjtemény, 1993./ 135. oldal: Egyetemi fegyelmik, illetve *Az ellenforradalom tényei Hajdú-Biharban* c. kiadvány, Debrecen, 1957. 24. oldal: Imre Lajos professzor úr ezekben a napokban elől járt a „jó példával". Biztatta az egyetemistákat a diákszállókban a harcra, valamint olyanféle ígéretet is mondott, hogy a „vizsgákon pedig mi segítünk". Az arckép összeállítója sokkal jellemzőbbnek véli a következő tanácsát: *„Hideg fejjel, forró szívvel"*, amit a tüntetésre induló ötödéves hallgatónak, a tanszéki irodán ajánlott a figyelmébe.)

A debreceni tanszék vezetése mellett, 1957-ben elvállalja a *Budapest - csillebérci Központi Fizikai Kutató Intézetben* a hazai izotóptermelés megszervezését és beindítását. Egy 1964-ben kelt önéletrajza szerint, ezt a vállalást 1961 közepére befejezi, és a munkásságának elismeréseként, Debrecenben felépített *Izotóp Labo-ratóriumban* folytatja tovább magkémiai kutatásait 1968-ig, még a Fizikai Kémiai Tanszék keretében.

A TTK 1968. szept. 19-i ülésén készített jegyzőkönyv szerint: dr. Beck Mihályt, 1968. júl. 1. hatállyal nevezik ki Szegedről egyetemi tanárrá, és aug. 1-től pedig a tanszék vezetésével is megbízzák, miközben I. L. –t 1968. júl. 31-i hatállyal mentik fel a feladatkör ellátása alól, és megbízzák *1968. aug. 1-*

től, az önállósított Izotóp Laboratórium vezetésével. (Ezt a feladatkört 1970 dec.-ében történt nyugalomba vonulásáig látja el.)

Hivatkozott önéletrajzában így foglalja össze közéleti tevékenységét: „Kolozsvári tartózkodásom idején tagja voltam a Romániai Magyar Népi Szövetségnek, Debrecenbe való településem óta pedig egy ideig az MSZT országos elnökségének tagja s egyetemi békebizottsági elnök, majd pedig a Hazafias Népfront Debrecen városi bizottságának voltam a tagja. Hasonlóképpen tagja lettem az 1951-ben újjászervezett Természettudományi Társulat országos elnökségének, majd a TIT H-B megyei szervezetének alelnöke (1953-tól), elnökhelyettese és megbízott elnöke voltam 1958-ig. A Magyar Kémikusok Egyesülete debreceni csoportjának vezetőségében is elnöki teendőket láttam el 1960. okt. 29-ig. 1956-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést kaptam. 1956 óta tagja vagyok az Országos Atomenergia Bizottságnak. A KLTE „forradalmi bizottmány"-ában való részvétel miatt 1957 jún.-ában szóbeli intést kaptam, azonban az erről szóló bejegyzést a Művelődésügyi Minisztérium 1962. júl. 10-i rendeletével törölte. A folyó év eleje óta a Magyar Kémikusok Egyesületében a fizikai-kémiai szakosztály elnöki tisztségét töltöm be."

1968-ban a radiokémiai kutatás meghonosítása terén végzett úttörő munkájáért, valamint az izotópféleségek hazai termelésének megindításában kifejtett jelentős tevékenységéért *az Akadémiai Díj I. fokozata kitüntetésben részesül.*

A hazai magkémiai kutatás és az oktatás terén végzett, több mint négy évtizedes *munkásságát 1970-ben az Állami Díj II. fokozatával ismerik el.* A H-B-i Napló 1970. ápr. 16-i számában így nyilatkozik: „Különösen azért örültem a kitüntetésnek, mert igazolni láttam életemet, és mert hiszem: fiatal munkatársaim, tanítványaim elgondolkoznak, érdemes dolgozni, szívósan, keményen, nem a pillanat sikeréért. Én az év végén már nyugalomba vonulok, de amíg csak tudom, munkatársaimmal tartom a kapcsolatot, figyelemmel kísérem útjukat. Meg akarom még írni a *Modern magkémia* c. könyvet. Sok új eredményt foglalok majd bele."

Ezt a könyvét már nem tudta befejezni, a sokrétű és sikeres tevékenységét hirtelen állította le *az 1974. szept. 22-én bekövetkezett halál.* A H-B-i Naplóban (XXXI. 227. sz. 5. oldal) *Beck Mihály* professzor így méltatta tanszékvezető elődjét: „74 éves korában hunyt el Imre Lajos nyugalmazott egyetemi tanár, a kémiai tudományok doktora, a KLTE fizikai-kémiai tanszékének alapító professzora... Imre Lajos nemcsak nagy tudós, hanem minden szépet szerető, minden új iránt érdeklődő, szeretetre méltó ember is volt. Különösen vonzódott a zene iránt, felnőtt korában autodidakta módra tanult meg hegedülni..."

A Debreceni Köztemetőben 1974. szept. 28-án búcsúztak tőle barátai, munkatársai és tanítványai, de családi körben, Szegeden helyezték örök nyugalomra.

Az Izotóp Laboratórium vezetésében őt követő tanítványa, *Mádi István* így emlékezik róla (Magyar Kémikusok Lapja, 1974. /XXX. évf./ 2. sz. 68. oldal): „Imre Lajos munkásságának elismerését jelentette a *KLTE Izotóp Laboratóriumának létesítése,* mely a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Atomenergiai Bizottság támogatásával 1960-ban épült fel. Az Izotóp Laboratóriumban lényegesen jobb feltételek mellett folyhattak a radiokémiai kutatások.

A 60-as években nagy érdeklődést és elismerést váltottak ki azok az eredmények, amelyek a radioaktív anyagok együttes adszorpciójának vizsgálatával kapcsolatosak. Az elegyfázisokból végbemenő adszorpció értelmezésére – a Langmuir-féle elmélet módosításával – olyan izotermát állított fel, mely alkalmas két radioaktív ion, szilárd/folyadék határfelületen végbemenő együttes adszorpciójának leírására. Jelentősen továbbfejlesztette a hordozónélküli radioaktív anyagok elektrokémiáját és a fémkorrózió egyes problémáinak tisztázásához is érdemben járult hozzá.

Maradandó eredményeket ért el a radioaktív standardizálás módszereinek továbbfejlesztése terén. A rendszeres Rn-kutatás eredményeként lehetővé vált a RaD- nuklidok bomlássebességének pontos meghatározása és ezáltal a szabatos RaD- standardizálás módszerének kidolgozása. Irányításával indult el az Izotóp Laboratóriumban a hazai radioaktív etalonok készítése.

Kutatási eredményeinek jelentősége hazai vonatkozásban különösen akkor kezdett kibontakozni, amikor a (csillebérci kutató) atomreaktor felépítésével a kémiai, gyógyászati, biológiai, (ipari) és mezőgazdasági kutatásokhoz szükséges radioaktív izotópok termelése közvetlen feladattá, társadalmi igénnyé vált. A radioaktív izotópok elkülönítése ugyanis a legtöbb esetben olyan heterogén reakciók során valósítható meg, melyek tanulmányozására Imre Lajos ekkorra már, több mint négy évtizedet szentelt; eredményei hasznos útmutatásokkal szolgáltak az izotóptermelés szempontjából is. A hazai (kutató) atomreaktor felépítése után, éveken át, hetenként utazott Budapestre; elindította, szervezte, és tudományosan irányította a hazai izotóptermelést.

Amilyen szenvedélyes volt a kutatómunkában, olyan odaadással végezte oktató-nevelő munkáját. Nagy gonddal felépített, élvezetes fizikai-kémiai és magkémiai előadásait a fiatalság mindig nagy örömmel és lelkesedéssel hallgatta. A magasabb szintű képzésben is jelentős szerepet vállalt; számos egyetemi doktori disszertációt, kandidátusi és tudományok doktora fokozatért benyújtott értekezést bírált." (Megjegyzés: irányított is, hiszen iskolateremtő tevékenységét számos, tudományosan minősített tanítványának pályafutása is igazolja.)

Aligha fejezhetjük be más szavakkal ezt az életrajzot, mint amelyeket az 1954. júl. 27-i dipl.osztó tanácsülésen, ünnepi beszéde befejezéseként, mondott: „Az egyén értéke is annyit ér, amennyit a közösség érdekeinek az előmozdításában tett."

Főbb művei :

Radioaktivitási mérések = In: Erdey-Grúz Tibor és Proszt János:*Fizikai-kémiai praktikum* VI. javított kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest 1952. 399-434 p.

Izotópia I-II. Országos Atomenergetikai Bizottság (= OAB), Budapest, 1961.

Radioaktív nyomjelzős módszerek elvi alapjai OAB, Budapest, 1962.

Fizikai-kémia I-IV (jegyzet 600 oldal terjedelemben), Tankönyvkiadó, Budapest, 1968.

Szabadalmai:

HU 119141: Eljárás és készülék rádiumemanációnak folyadékokban való elnyeletésére és az abszorbeált állapotban való pontos adagolására. (Bejelentés: 1958. 05. 02.)

HU 157007: Korrózióvédő készítmény vas- és acélötvözet-alapú tárgyak, különösen csapágyak védelmére. (1965. 02. 25.)

Válogatás tudományos cikkeiből:

Adsorption leicht- und schwerlöslicher Elektrolyte an Oberflächenreichen Niederschlägen.= In: Z. f. angew. Chemie 43, 875-877 (1930)

Neuartige radioaktive Verfahren zur Bestimmung der Ionenadsorption an kristallinen Oberflächen. I-II. In: Kolloid-Zeitschrift 87 (Heft 1), 12-21 (1939), illetve 91 (1), 32-39 (1940)

Über die Anwendbarkeit der radioaktiven Indikatormethode zur Bestimmung der Oberfläche fester Körper. I-II.= In: Ibid. 99 (2), 147-157 (1942), illetve 106 (1), 39-46 (1944)

Neuere prinzipielle Bemerkungen zur heterogenen Reaktionskinetik. I-IV.= In: Ibid. 131 (1), 21-38 (1953), 135 (3), 161-176 (1954), 154 (2), 119-130 (1957), 166 (2), 122-135 (1959)

RaD standard készítmények előállításának új módszere. (Társszerzők Fábry Gy. és Dézsi I.) = In: MTA KFKI Közl. 9 (4), 233-250 (1961)

Über die Anwendbarkeit der radioaktiven Indikatormethode zu Bestimmung der Oberfläche fester Körper. III.= In: Ibid. 183 (2), 134-141 (1962)

Radioaktív abszolút mérések atommag-kémiai jelentősége, (Társszerző Fábry Gy. és Dézsi I.)= In: MTA Kémiai Oszt. Közl. 19 (1), 1-24 (1963)
A KLTE Fizikai Kémiai Tanszéke új izotóplaboratiuma, II. (Társszerző Nagy J.)= In: Magyar Kémikusok Lapja 19 (4), 185-188 (1964)
Corrosion kinetic studies by the radioactive method. Acta Chim. Acad. Scient. Hung. 53 (3), 219-240 (1967). Társszerző Kónya J.
Mikromennyiségű radioaktív atomfajták együttlecsapásos koncentrálásának és elválasztásának problémái= In: Kém. Közl. 35, 33-67 (1971)

Szalay Tibor

J

Jakucs István (Mezőtúr, 1882. aug. 5.- Debrecen, 1964. márc. 10.):
Jakucs István kiváló tanár volt, aki a maga csendes, szerény egyéniségével sok diákkal kedveltette meg a matematikát és a fizikát. Híressé vált diákjai életrajzukban mindig megemlékeztek róla. Ő volt a „nagy osztály" (Németh László elnevezése) tanára. Ebbe az osztályba járt pl. Bay Zoltán radarcsillagász, Béber László író, Gulyás Pál és Szabó Lőrinc költők, Törő Imre akadémikus.

Jakucs István

Édesapja köztisztviselő volt. Iskoláit Mezőtúron végezte. A budapesti Tudományegyetemen tanult tovább matematika-fizika szakon. Eötvös kollégista volt. Kodály Zoltánnal egyidőben járt az egyetemre, barátságuk az Eötvös Kollégiumban alakult ki. Tanári oklevelét 1905-ben kapta meg. Egyetemi tanulmányainak utolsó évében ő végezte el a polarizációval kapcsolatos méréseket Fröhlich Izidor könyvéhez.
1904/1905-ben a debreceni Ref. Koll.-ban tanított, 1906-ban egy félévet Göttingenben töltött. 1906-1909 között Karcagon majd 1909-tól, nyugdíjaztatásáig, 1939-ig, a Ref. Gimn.-ban tanított. 1934-1945 között kollégiumi ig. volt.
Nyugdíjas éveit igen hasznos gyüjtő-kutató munkával töltötte el és óraadóként segített a tanítási órák ellátásában.
Fő érdeme a debreceni Ref. Koll. régi fizikai eszközeinek a számbavétele, katalogizálása és múzeumi elhelyezése. Ebben a munkában Kovács Margit tanárnő, szertárőr is segítségére volt. Hasonló munkát végzett a Sárospataki Koll.-ban volt tanítványa Urbán Barnabás, akivel közösen írták meg erről szóló publikációjukat.
Jakucs István tudását rendkívüli módon át tudta adni a diákjainak. Miben rejlett tanítási módszerének titka?
Az óra elején pattogó kérdésekkel kérte számon az anyag lényegét az egész osztálytól. Az új anyag ismertetésénél, a feleltetésnél együtt gondolkodott diákjaival.

„A tanár ne összefüggően magyarázzon, mint az egyetemen, hanem vonja be az összes tanulót az új anyag feldolgozásába, a felelő mellett az osztály többi tagját a számonkérésbe." - vallotta. A matematikai levezetésekben, a példák megoldásában mindig kereste és kerestette az egyéni megoldásokat és azokat rendkívül nagyra értékelte. Akkor még nem volt divatban, de ő mindenkinek megmondta, hogy hányasra felet és szóban is értékelte a feleletet. Az általa teremtett légkörben a matematika nem volt félelmetes tantárgy. A határozottan irodalmi érdeklődésű osztályok tanulói is versengve oldották meg a szünidőben a matematikai feladatokat, amelyeket be is adtak. Ha szükség volt rá, akkor a tantárgyi külső koncentráció biztosítása érdekében összevonta a matematika és fizika órákat. Az 1900-as évek elején a legelsők között tanított differenciál és integrálszámítást a középiskolában, ami akkor nem volt tananyag.

Kedves mackós járása volt, tekintete jóságos. Minél szigorúbb akart lenni, annál halkabban beszélt.

„Olyan tanár volt, aki a tananyagot érdekessé tudta tenni, olyan ember, aki a tanár és a diák, a tanár és a szülő közti válaszfalakat nem ismerte. Minden egyes diákkal személyes kapcsolatot tudott kiépíteni és következésképpen minden diák igyekezett a legjobb eredményt felmutatni" (Máday Béla antropologus professzor véleménye)

A személyes kapcsolat kialakításában nagy szerepe volt a zenének is. „Kitűnő hegedűs volt, s mivel én abban az időben zongorát tanultam a városi zeneiskolában a zene is téma lett közöttünk, a matematikától és a fizikától eltekintve" (Bay Zoltán).

Nagyon jó érzékkel választotta ki a tehetséges diákokat, és önálló feladatokkal bízta meg őket.

„Jakucs semmivel sem szerezhetett volna nekem nagyobb örömet, mint azzal, hogy kiválasztott asszisztensének. Mikor 1918-ban harmadszorra kellett a nyolcadikos fizikát megismételnie, akkor ideadta nekem az intézet kulcsát és azt mondta, hogy az ő idejéből ez már nem futja, készítsem elő a bemutatandó kísérleteket. Én ezt nagy örömmel vállaltam. Ebből a cselekedetéből azt is kiéreztem, hogy ő engem önállóságra akar nevelni, mintegy előre sejtve, hogy valaha az effajta önállóságra nekem is szükségem lesz a pályámon" (Bay Zoltán).

Urbán Barnabás is azt vallotta, hogy Jakucs István indította el pályáján. Mint 6.-os gimnazistát egy általa meghirdetett versenyfeladat megoldásáért egy értékes matematika könyvvel jutalmazta meg.

Barcza Gedeon sakknagymesternek, mint tanárjelöltnek, volt vezető tanára. „Jakucs tanár úrnak nagy híre volt: nagyon szigorú és magasak a követelmények, ámde viszont bármit mond, azt első hallásra meg lehet érteni"

Jakucs István szeretett utazni, túrázni. Kedvelte a művészeteket is. A zenét magas fokon művelte. A debreceni kvartett egyik tagja volt, illetve évtizedekig hegedült a MÁV Filharmonikusoknál.

Foglalkozott meteorológiai megfigyelésekkel is.

Nagyon érdekelték a szociális kérdések. Sokszor tartott előadást a debreceni Tanári Körben.

Az 1950-es évektől kezdve végzett a Ref. Koll.-ban kutatásokat a fizika történetére és oktatására vonatkozólag. Az ő kutatásai képezték M. Zemplén Jolán: A magyarországi fizika története 1711-ig c. munkájának alapját.

Fő munkái:

1. Segner András. Fizikai Szemle, 1955. 65-68.
2. Hatvani István. Fizikai Szemle, 1957. 3-9 (Barna Péterrel közösen)
3. A debreceni és a sárospataki ref. Kollégium legrégibb fizikai eszközei Fizikai Szemle, 1961.2. (Urbán Barnabással közösen)
4. A kísérleti fizika tanításának kezdetei hazánkban Természettudományi Közlöny, 1961, 320-322.

5. Debrecen és a magyarországi fizika Fizikai Szemle,1962. 361-368 (Zemplén Jolánnal közösen)
6. Hatvani István Műszaki Nagyjaink III. kötet. (Szőkefalvi Nagy Zoltánnal közösen)

Kántor Sándorné

Juhász Géza (Debrecen, 1894. dec. 20. - Debrecen, 1968): irodalomtörténész, kritikus, költő, tszv. egyetemi tanár.

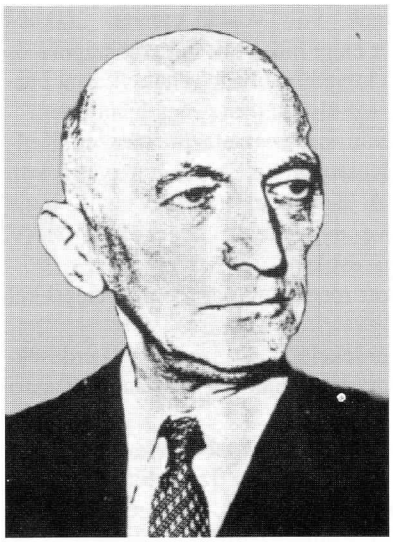

Juhász Géza

Debrecenben született, az akkor még falusi jellegű kerthelyiségében, a Honvédtemető utca 24. sz. alatti, ma is ősi formájában álló házban. Apai, anyai ősei debreceniek voltak. Egyik dédapja, Juhász Péter hortobágyi pásztorember. Nagyapja, Juhász Gergely a szabadságharc katonája; apja, Juhász Gábor MÁV-főkalauz. Anyja, Salánky Róza családja gubás mesterségét folytatta, céhmester is került ki az ősök közül.

Iskoláit Debrecenben végezte. Középisk.-i tanulmányait a Debreceni Ref. Koll. Főgimn.-ában folytatta, olyan osztály tagja lett, ahol Szabó Lőrinc is tanult, s az évek során barátjává is vált.

1913-ban érettségizett. Érettségi után a budapesti bölcsészeti karra iratkozott be. Részt vett az első vh.-ban, francia fogságba esik, s csak 5 év után, a román megszállás alatt tér haza megrázó élményekkel.

Debrecenben folytatja tanulmányait, itt nyer dipl.-t magyar-német szakon 1922-ben. 1923-ban köt házasságot a latin-német szakos Gulyás Margittal, Gulyás Pál költő testvérével. Két leánya született, Izabella és Edit. Diplomája elnyerése után a debreceni Fiú-Felsőkereskedelmi Isk. tanára lesz, ahol 1939-ig dolgozik. Innen politikai okokból távozik és a Dóczi Leánygimn.-ba kerül. 1944 tavaszán a német megszállás idején őt is letartóztatják, de pár heti fogság után szabadul. (Érdekesség, hogy érettségi előtt álló osztályának írásbeli vizsgája megírásakor tartóztatják le a német SS-ek, és a szóbeli vizsga idejére szabadul ki. Az SS megfigyelő tiszt a családot naponta „látogatja".)

1944-ben, a háború Debrecenen is átvonul, s már dec.-ben a felszabadított országrész „Ideiglenes Nemzetgyűlés"-ének tagja lesz.

1945 jan.-jától tankerületi főig., majd ez év végétől 1964-ig, nyugdíjba vonulásáig, a DE irodalom professzora. 1968-ban halt meg Debrecenben, s a Köztemető díszhelyei közt kapott nyugovó helyet. Sírkövét Medgyessy Ferenc kisplasztikája díszítette (amit azóta ismeretlen tettesek el-vittek).

Sógorával, Gulyás Pállal együtt kezdte költői pályáját, s bár élete végéig írt verset, színpadi művet, prózát, az országban kritikusként vált ismertté. Kritikai cikkei, tanulmányai nagyrészt folyóiratokban jelentek meg. Mint a népi irányzat teoretikusa, jelentős munkásságot fejtett ki.

Diákévei alatt kezdődő irodalmi kísérleteit 1904-1909 között több kézirat-kötet őrzi, minden műfajból. Érdekli a történelem, a filozófia és a természettudományok is. 1906-1909 között a „Pallas, Diákok, Ifjúság" c. kézzel írott diáklapokat szerkeszti. Kéziratos ciklusa: „Politikai példatár" c. verskötete

Elek Ferenccel együtt őrzi költői gyakorlatát. „Csokonai utóda" c. költeménye előadását a gimn. tanári kara nem engedélyezte, emiatt hónapokig szünetelt az önképzőkör. Hetedikes korában egyik osztálytársa temetésén ő mondta a búcsúbeszédet, meghűlt és tüdőcsúcshurutot kapott. Hónapokat töltött a gyulai szanatóriumban.

Egyetemi évei alatt megalapítja a debreceni Ady Társaságot, 1927-től kezdve aktív szerepet vállal Debrecen és az ország irodalmi életében. Ady eszméjének népszerűsítése mellett a modern magyar irodalom kibontakozását is segíti. Így jut el a népi irány vállalásáig, amely mozgalom generációs összefogása alkalmát Debrecen adja egy Ady Társaság keretében rendezett irodalmi ünnepségen. 1933-34-ben részt vesz a „Válasz" c. folyóirat megalapításában, szerkeszti az „Új Idők" sorozatot, amely Kosztolányi, Illyés, Kassák, Gulyás Pál műveit adja közre. A szellem és a barátság fűzi a Vajdaság és Erdély íróihoz, Csuka Zoltánhoz, Malter Károlyhoz, Asztalos Istvánhoz, Nagy Istvánhoz. 1942-ben főmunkatársa a „Tiszántúl" c. politikai napilapnak, s ekkor, 1943-ban írja és jelenik meg "Népi írók" c. műve. 1945-ben az ő szerkesztésében jelenik meg a háború utáni első szépirodalmi folyóirat, a Debrecenből induló „Magyarok" (1945).

A háború utáni korszak első évei politikai tevékenységben telnek el. 1944-ben a Kisgazda párt tagja, majd a Nemzeti Parasztpártot választja eszmei szövetségeseivel. Élete utolsó szakaszában Csokonai tanulmányai és Csokonai kritikai kiadásán dolgozott.

Ismertebb, nyomtatásban megjelent művei:

Bevezetés az új magyar irodalomba (Debrecen, 1928);

A francia közönség számára megírja a magyar irodalom történetét 1867-1930 ig. (Panorama de la litterature hongroise contemporaine Paris, 1930, több kiadásban);

A magyar szellem vándorútja (Debrecen, 1942).

Babits Mihály (1928);

Móricz Zsigmond (1928);

Bevezetés az új magyar irodalomba (tanulmány, Debrecen, 1928)

Népi írók (tanulmány, 1943);

Csokonai tanulmányok (1977);

(Új Magyar Irodalmi Lexikon, 2 kötet / Akadémia / 2. 2000.)

Verseskötetei:

Testvérgólyák (Nyíregyháza, 1923);

Háború (Debrecen, 1937);

Kéziratban megjelent „Az égig érő fa" c. gyermekek számára írt színdarabja, ami előadásra is kerül a színjátszó körökben.

Dr. Juhász Géza az 1939-40-es tanévben vette át a Dóczi Gimn. IV. A osztályában a magyar nyelv tanítását, majd 1940-től az érettségiig, 4 éven át lett az osztályfőnökünk. A serdülőkorban lévő, nehezen kezelhető osztályból a 4 év alatt olyan csodálatos összetartó egységet nevelt, hogy most 55 év után is minden hónapban találkoznak a régi osztálytársak. Vérbeli pedagógus volt. Újszerű nevelési és oktatási módszerével az egész 50 fős osztályt olvasóvá, alkotóvá, kritikával élő aktív irodalmi érdeklődésű társasággá nevelte. Minden magyar órára írásbeli feladatot kért tőlünk, vagy megadott, vagy szabadon választott témával, de a formát mi határoztuk meg. Lehetett novellaként, drámaként, versben vagy tanulmányként írni. Az általa ismertetett, felolvasott vagy elolvasásra ajánlott könyv számonkérésekor mindig a tanuló egyéni véleményére, rá tett hatására vagy kritikájára volt kíváncsi. Érzékeny, fogékony volt a serdülőkor problémáira, családi helyzetek, ébredő szerelmi érzelmek iránt. Ezeknek megvitatására mindenkor időt szakított. Szünetekben soha nem volt egyedül, mindig voltak körülötte tanulók, problémáikkal, kérdéseikkel.

Az osztályban fellendült az irodalom szeretete. A tanulók jó része foglalkozott vagy vers, vagy novella írásával, műfordítással. A reformáció és ellenreformáció vitairatainak tárgyalásakor a két tábor tanainak érvelésekor szembeállított két másvallású tanulót, majd szerepköreiket megcserélte. Egy kijelölt téma körüli önképzőköri foglalkozásokat

szervezett, amiben versmondás, vita, novella, esszé, zene szerepeltek. Ha az osztályt jutalmazni akarta, valami szépet, örökérvényű részletet olvasott fel nekünk valamelyik remekműből.
Hihetetlen jó érzékkel tapintott rá a giccs és az igazi irodalom közötti különbség felismerésének átadására. Olyan életbölcsességeket tanultam meg tőle, amit pedagógusként, valamint koll.-i ig.-nőként egész életemben hasznát vettem. Szerette a gyermekeket, őszintén, hibáikkal, önzetlenül. Egész életemben, noha rengeteg tanárt és tanári kart ismertem meg, nem találkoztam még ilyen személyiséget formáló, szeretetre méltó, valódi pedagógussal, aki oktatott, nevelt és példát mutatott.
Mindnyájan szerettük, tiszteltük, s emlékét örökké szívünkbe zártuk!

Dávidházy Gáborné Ördög Éva

Julow Viktor (Debrecen, 1919. aug. 21. – Debrecen, 1982. jan. 15.): egyetemi tanár, irodalomtörténész, műfordító.
Családja felmenői Németország Schleswig-Holstein-i tartományából az 1800-as években települtek át az országba, de a 19. században nagyapja már – gyártulajdonosként – virilise, azaz az egyik legnagyobb adófizető polgára volt Debrecennek, jogász apja pedig elnöke a város Mezőgazdasági Kamarának.
Az ev. elemi isk. elvégzése után a ref. gimn. tanulója lett, ahol a rigorózus, tankönyvhöz tapadó követelményeket figyelmen kívül hagyja ugyan, de sokat olvas, és sorra megnyeri az önképzőköri pályázatokat. 1938-ban kitüntetéssel érettségizik, és magyar irodalomból elnyeri az országos tanulmányi verseny első helyezését. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-angol szakán folytatja Eötvös kollégistaként. Az előbbiben Keresztury Dezső, az utóbbiban Országh László lett a példaadó mestere.

Julow Viktor

A kiváló tehetségek számára – francia mintára megszervezett – Eötvös Koll. légköre – amiben a tárgyi tudás maximalizálására való törekvés az eszmék felfogásbeli liberalizmusával keveredett – eleinte riasztotta, elannyira, hogy az első szemeszter végén még a „szökés" gondolata foglalkoztatta, ám végül is az intézmény versenyszelleme, meg gazdag könyvtárának szabad használata maradásra késztette. Idővel a kezdeti ellenérzés annyira feloldódott benne, hogy tanítványai körében szívesen és gyakran anekdotázott koll.-i élményeiről.
Alighogy megkapta tanári diplomáját, 1943 októberében behívták katonának. Bár híradós egysége a harci tevékenységben nem vett részt, alakulatával együtt 1945 máj.-ában az ausztriai Szt. Pöltenben hadifogságba került. Innen Odesszába hurcolták, ahol – derékig a vízben – a kikötő újjáépítésén dolgozott. Amikor 1948 máj.-ában a hadifogságból hazatért, az orvosi szűrővizsgálat során kiderült, hogy a fizikai megterhelés következtében gyógyíthatatlan betegségben, Bechterev-kórban szenved. Ebben a tudatban kezdte el munkáját 1948 okt.-ében a Fazekas Mihály Gimn.-ban előbb óraadó, majd pedig kinevezett tanárként. Mivel rendkívüli pedagógiai

adottságai hamarost nyilvánvalóvá váltak, előbb a gimn. igh.-e, majd pedig – 1951-ben – a megye tanulmányi szakf.-je lett. Alig egy évvel később még ennél is magasabb szintű állást kapott: kinevezték az egyetem világirodalmi intézetének adjunktusává. Ezt a munkakörét azonban csupán egy éves szanatóriumi gyógykezelés után tudta ellátni.

1956-ban megházasodott. Feleségében, Mező Magdában egy olyan eszményi társra talált, aki az elkövetkező évek megpróbáltatásaiban nem csupán támasza lett, hanem – az ő szavait idézve – „kibányászta a melankóliára való hajlandóságomból az örömre való képességet". Erre nagy szüksége is volt, mivel az '56-os forradalomban való tevékeny részvétele miatt fegyelmi úton elbocsátották az egyetemtől. Új állást csak 1958 febr.-jában kapott a Déri Múzeumban, ahol a rendezetlen irodalmi hagyatékok gondozását bízták rá. Itteni munkája eredményeként jött létre az ország első vidéki irodalmi múzeumának alapja, amelynek első demonstratív megnyilatkozása, egy máig egyedülállóan gazdag Szabó Lőrinc emlékkiállítás volt. Muzeológusi feladatai lehetővé tették, hogy folytassa szakterületének kutatását, így születhetett meg *A debreceni felvilágosodás problémáiról*, és a *Bepillantás a Magyar Füvészkönyv műhelyébe* c. dolgozata, továbbá több olyan tudományos értekezése, amelyek mind a magyar irodalom egészét, mind pedig a város irodalmi hagyományait tekintve máig megkerülhetetlenek, mint például a Tóth Árpád ifjúkori leveleiről és rajzairól, avagy a Mata János költészetéről szóló tanulmánya. De ami még ezeknél is fontosabb: itteni munkálkodása során talált rá – egy angol archeológiai szemlében – a Lúdas Matyi legősibb előképére, a sumer ékírással lejegyzett nippúri szegény ember történetére.

Noha formálisan már 1962-ben rehabilitálták, egyetemi állását csak 1965-ben nyerte vissza. A felvilágosodás és a reformkor oktatójaként kifejtett tevékenységét, valamint tudományos munkásságát elismerve 1968-ban az iro-dalomtudományok kandidátusa, 1977-ben pedig akadémiai doktora lett. 1978-ban tanszékvezető egyetemi tanári kinevezést kapott.

Juhász Gyula szerint a tanár leghatékonyabb eszköze az emberszeretet és a magas szintű tudás. Eme két „eszköznek" – mint azt előbb középiskolásként, majd pedig egyetemi hallgatóként is megtapasztalhattam – Julow Viktor birtokába volt, de közülük az „emberszeretet" volt számára fontosabb. Pontosabban az a pedagógusi magatartás, ami alapján nemhogy egyetemi hallgatóit, de már középiskolás diákjait sem csupán partnerként *kezelte,* hanem magával egyenrangú személyiségeknek *tartotta. (*Ennek egyik megnyilatkozása volt, hogy amikor még a tanár-diák viszonyt a „három lépés távolság" jellemezte, ő úgy köszönt el 16 éves diákjaitól, hogy mindegyikőjükkel kezet fogott.) Óravezetési technikája hagyományos volt ugyan, de magas szintű szakmai ismereteit képes volt közérthetően, érdekesen közvetíteni. Ennek a képességének maradandó dokumentuma, hogy a vele egy „hullámhosszon" álló kollégáival (Kosaras Istvánnal és Margócsy Józseffel) közösen egy olyan tankönyvet írt a gimn. első osztályos tanulói számára, ami – a kultúrpolitika megannyi változása ellenére – 1954-től 1964-ig használatos volt.

Személyiségének, pedagógiai mentalitásának varázsa magával ragadta egyetemi hallgatóit is, elannyira, hogy noha szakterülete – a felvilágosodás kora – többnyire távol esett érdeklődési körüktől, mindazonáltal az évfolyamok legjobbjainak többsége hozzá kötődött, nála írták szakdolgozataikat, és őt tekintették mentoruknak még azt követően is, hogy kutatási területüket tekintve „hűtlenek" lettek hozzá. Tanítványainak „pálfordulását" már csak azért is megértéssel kezelte, mert eredendően ő sem a felvilágosodás kori magyar irodalom kutatójának készült, hanem a társadalmi körülményeit józanul mérlegelve döntően praktikus okokból választotta azt, vagyis azért, mert Debrecenben ehhez állt rendelkezésére a kor legjelesebb íróinak (Fazekas, Csokonai) hagyatéka. Így egykori

gimnáziumi padtársával, barátjával, Kéry Lászlóval közösen sajtó alá rendezte Fazekas Mihály életművének kritikai kiadását, és ezzel párhuzamosan megírta a költő monográfiáját, később pedig – Bán Imrével összefogva – kiadta a felvilágosodás-kori debreceni diákköltészet antológiáját. Utóbb úgy látta, ez a választása más tekintetben is szerencsés volt. Egyfelől, mert a felvilágosodás filozófiai alapja, a racionalizmus harmonizált világszemléletével, másrészt pedig azért, mert meggyőződése szerint ez a szellemi irányzat volt az elindítója minden modern irodalmi törekvésnek el egészen az avantgardig, következésképp kutatási eredményei a kortárs irodadalom aktuális kérdéseinek megválaszolásához is hasznos adalékokkal szolgálhatnak.

Amikor 1965-ben visszakerült az egyetemre, oktatói munkája mellett rá hárult az a feladat is, hogy a Juhász Géza által megkezdett, de több okból félbe szakadt Csokonai kritikai kiadását újra indítsa. Ennek az elvárásnak eleget tett: főszerkesztőként ő adta közre a vállalkozás három kötetét, mi több, ezzel párhuzamosan monográfiát írt a költőről, aminek jelentőségét az adja, hogy nem csupán a konzervatív népnemzeti Csokonai képet rajzolja át, hanem a – főleg Juhász Géza által – a kor irodalompolitikájához igazodó „forradalmár" Csokonai portrét is. Később – tanulmánnyal ellátva – sajtó alá rendezte Gvadányi József főművét, Egy falusi nótárius budai utazása c. elbeszélő költeményét.

Noha tudományos munkásságának tárgya többnyire Debrecenhez kötődik – és ilyenformán publikációi a helytörténetírás tekintetében is fontosak – legfőbb érdeme mégis az, hogy vizsgálódásának nézőpontja és értékrendszere a világirodalom egyetemes tendenciáihoz igazodott. Így jutott arra a következtetésre, hogy az az „aszinkron", ami az európai eszmék és stílusirányzatok befogadásában a magyar irodalomban megmutatkozik, a kiemelkedő alkotók esetében nem hátránnyal jár, hanem egy sajátos esztétikai többletet eredményez, mert lehetőséget ad nekik arra, hogy az európai mintából és a hazai hagyományból egy különleges, csak a magyar irodalomra jellemző szintézist teremtsenek.

Az Új magyar irodalmi lexikonban még csak utalás sem történik műfordítói tevékenységére, holott életművének ez a része tudományos munkásságával egyenértékű, és számára szubjektíve is fontos volt, két okból is. Egyfelől azért, mert Babits-csal egyet értve vallotta, hogy a műfordítás a legönzetlenebb szolgálata a nemzeti kultúrának, másrészt pedig azért is, mert elvetélt szépírói ambícióit ez által némileg kompenzálhatta, hiszen a 16. – 18. századi angol művek magyarítása megannyi nyelvi probléma elé állította, amelyeknek megoldása nem kevés alkotói leleményt igényelt. Néhány vers- és egy rövidebb prózarészlet fordítása már egyetemista korában megjelent, később lefordította Fielding és Smollett regényeit, Pope A fürtrablás c. komikus eposzát (ami Csokonai Dorottyájának a mintát adta), az angol és az amerikai esszéirodalom számos klasszikus darabját, Bacontól kezdve Swiften át George Steinerig.

Önálló kötetben megjelent írásai: Julow Vitor – Kosaras István – Margócsi József: Magyar irodalmi olvasókönyv a középiskolák I. oszt. számára. Bp. 1954., 13. átdogozott kiadása 1967.; Fazekas Mihály (monográfia) Bp. 1955. átdolg. bőv. kiadás 1982.; Csokonai Vitéz Mihály (monográfia) Bp. 1975. Árkádia körül (Tanulmányok) Bp. 1975.

Fordításai: Henry Fielding: Tom Jones (Regény) Bp. 1949. 4. kiad. Bukarest 1971.; Henry Fielding: A néhai nagy Jonathan Wild úr élettörténete (Regény) Bp. 1954.; Tobias Smollett: Roderick Random (Regény) Bp. 1960.; Francis Bacon: Esszék avagy tanácsok az okos és erkölcsös életre. Bp. 1968.; Alexander Pope: A fürtrablás (Komikus hőskölteméný) Bp. 1980.

Róla szóló irodalom: Julow Judit: Julow Viktor (Bibliográfia) Debrecen, KLTE 1981.;

Irodalomtudósaink fóruma. Julow Viktorral beszélget Imre László. = Jelenkor, 1978. 7-8. sz.; Kéry László: Julow Viktor hatvan éves. = Élet és Irodalom, 1979. 33. sz.; Fried István: Julow Viktor hatvan éves. = Irodalomtörténeti Közlemények, 1979. 4. sz.; Görömbei András: Viktor bácsi. = Alföld, 1992. 4.sz.

Simon Zoltán

K

Kálmán Béla (Lakompak, 1913. febr. 28. — Debrecen, 1997. aug. 22.): egyetemi tanár, akadémikus.

Kálmán Béla

Életpályája nehezen indult, erdőmérnök édesapja 1914-től 1920-ig orosz fogságban volt, s hamarosan meghalt. Az árvaházba került fiú Szombathelyen érettségizett, majd a pesti egyetemre ment, ahol a híres Eötvös Koll. diákja lesz. 1936-ban szerez magyar–francia szakos tanári diplomát. 1938-ban doktorál. Végzés után „különféle állásaim voltak. A leghosszabb nevű és a legkevesebb pénzzel járó ez volt: *ideiglenesen megbízott óraadó-helyettes*" – olvashatjuk a professzor szavait a Cs. Nagy Ibolya által készített riportban (H-B-i Napló 1978. márc. 16).

1939-től 1944-ig az Érsekújvári M. Kir. Állami Pázmány Péter Gimn.-ban tanít. 1944-ben a frontra kerül, s a szovjet hadifogságból csak 1947-ben tér haza. Ekkor a pesti egyetem bölcsészkarán lesz dékáni titkár, majd 1949-ben a Nyelvtudományi Intézet munkatársa. 1952-ben nevezik ki a Debrecenben akkor létrehozott Finnugor Nyelvtudományi Tanszék professzorává. 1957-ben védte meg akadémiai doktori értekezését. 1973-ban az MTA levelező, majd 1981-ben rendes tagjává választotta. 1984-ben ment nyugdíjba.

Nemzetközileg is jól ismert tudós volt, hiszen számtalan hosszabb–rövidebb külföldi tanulmányúton járt, nyelvészeti kongresszuson szerepelt előadóként. Külföldi útjai közül talán az alábbiak voltak a legjelentősebbek: 1934–ben egy évet töltött Észtországban, 1957–58-ban Leningrádban gyűjtött vogul nyelvi anyagot, 1963–64-ben Finnországban járt vendégprofesszorként, 1968–69-ben pedig az USA-ban volt Ford-ösztöndíjjal, s tartott előadássorozatokat két egyetemen is (New Yorkban és Californiában), s tanulmányozta az amerikai magyarok nyelvét.

Igen sok akadémiai vagy egyéb bizottságnak volt tagja, s több tekintélyes hazai és külföldi tudományos társaságnak, például: Finnugor

Társaság (Helsinki), Kalevala Társaság (Helsinki), Finn Irodalmi Társaság (Helsinki), Societas Uralo–Altaica (Hamburg/Göttingen), Int. Committee of Onomastic Sciences (Leuven) stb. Kiemelkedően jó munkájáért számos díjban, kitüntetésben, elismerésben részesült az MTA Sámuel–Körbel díjától kezdve (1939) különböző emlékérmeken keresztül (Gombocz, Bárczi) a Finn Oroszlánrend lovagkeresztjéig (1970). Külső tagja volt a Finn Tudományos Akadémiának, díszdoktora és professzor emeritusza a debreceni KLTE-nek. Debrecen városa díszpolgárává választotta.

„Egyéniségéből adódóan nevének említésekor egy közvetlen modorú, halk szavú, szerény tudós alakja elevenedik meg előttünk, ... az önteltségnek nyomát sem találjuk jellemében, melynek egyik kedves kiegészítő vonása az eredetien *kálmánbélai* derűs kedély és humor. Egész lénye nyugodalmat, egyfajta családias atmoszférát áraszt, ... a szélesebb szakmai körökben is általánosan közkedvelt egyéniséggé vált s maradt pályafutása során mindig" – írta róla rendkívül találóan Hajdú Péter professzor, köszöntve a hetven éves tudóst (Magyar Nyelv 80:103).

Kálmán Béla érdeklődési köre igen széles volt – igazi tanáregyéniség. A szombathelyi reáliskola hetedikes diákjaként történelemből nyert országos pályázatot, majd német–francia, később magyar–francia–német szakra iratkozott be a pesti egyetemre, s kezdetben bizony nem tudta, hogy irodalmár legyen–e vagy nyelvész (vö.: *Véletlenek sora.* In: A nyelvészetről egyes szám, első személyben. MTA Nyelvtud. Intézete. Bp., 1991. 107–112). Miután a nyelvtudomány mellett döntött, azután is foglalkozott stilisztikával, műfordítással, írt egy kitűnő összefoglalást a vogul népköltészetről, s munkásságában nehéz eldönteni, hogy melyik a jelentősebb rész, a finnugrisztikai vagy a magyar nyelvjárásokkal, névtannal foglalkozó. Munkásságát szinte lehetetlen röviden ismertetni, hiszen bibliográfiájában több mint kilencszáz tétel található.

Finnugrisztikai témájú művei között külön csoportot alkotnak a vogul nyelvvel foglalkozók. Tudományos munkásságának talán legmaradandóbb darabja a *Wogulisches Wörterbuch* (1986), a vogul nyelvnek az első tudományos szótára, amely Munkácsi szótári gyűjtésén kívül tartalmazza a Munkácsi és a Kálmán Béla által gyűjtött szövegek teljes szóanyagát is. Kálmán Béla saját szöveggyűjtése is megjelent: *Wogulische Texte mit einem Glossar* (1976). A 104 szöveg között van a később világhírűvé vált Juvan Sesztalov vogul író és költő 30 verse is. Akadémiai doktori disszertációjában a vogul nyelv orosz jövevényszavait vizsgálta: *Die russischen Lehnwörter im Wogulischen* (1961). Az uráli nyelvek modern tankönyveinek sorát Magyarországon az ő vogul nyelvkönyve nyitotta meg 1963-ban *(Chrestomathia Vogulica),* amely átdolgozva, újabb és újabb kiadásokban is megjelent, sőt angolra is lefordították. Kálmán Bélának mintegy hetven tanulmánya foglalkozik a vogul nyelvvel (vö. Kiss Antal: Kálmán Béla [1913–1997]. Folia Uralica Debreceniensia 4).

Magyar nyelvészeti témájú munkásságából a nyelvjáráskutatást emelhetjük ki. Részt vett a Magyar Nyelvjárások Atlaszának elkészítésében. 120 kutatóponton végezte el a szóföldrajzi kérdőív kikérdezését, s több tanulmányt írt az Atlasszal kapcsolatban (a hangjelölésről, a kutatópontok kiválasztásának elveiről stb.). Írt a nyelvjárásokról tankönyvet is (1966), amelyet több kiadásban évtizedekig használtak az egyetemeken. Mindig szívesen vett részt a magyar szakos hallgatók nyelvjárásgyűjtő tanulmányútjain. Tapasztalatait jól hasznosíthatta az Európai Nyelvatlasz (ALE) munkálataiban is. Számos nyelvjárási tanulmányt írt, köztük olyanokat is, amelyek a helynevekhez kapcsolódtak (pl. *Helynévkutatás és szóföldrajz.* Nyelvtudományi Értekezések 58. sz. 344–350). Talán ezek a kutatások irányították a figyelmét a névtanra. Igen nagy sikert elért névtani összefoglalása *A nevek világa* (1967), amely

szintén több kiadásban megjelent, 1978–ban angol nyelven is. Sebestyén Árpád e könyvvel kapcsolatban Mikesy Sándort idézi: „Kálmán Bélát nyelvtudományi közvéleményünk a negyvenes években nyelvjáráskutatóként tartotta számon, az ötvenes években kifejtett munkássága alapján finnugristának minősítette az Új Magyar Lexikon, a hatvanas évek – úgy látszik – a névtudomány jegyében telnek el. A sokoldalú szerzőnek mindenesetre ez a tudományág hozta a legnagyobb sikert".

Kálmán Béla munkásságában az oktató, a tanár egy tágabb és egy szűkebb értelemben is jelen van. A tágabb körű tevékenységhez sorolhatjuk a kultúra népszerűsítését, az ismeretterjesztő, ismeretátadó munkát. Ennek több formája van. Egyik a műfordítás. Vogul és észt nyelvtudását felhasználva közvetítette a magyar olvasóknak az általa kutatott vagy érdekesnek talált szövegeket. Különösen fontos egy vaskos vogul népköltészeti antológia *(Leszállt a medve az égből)* szövegeinek nyersfordítása. Néha a nyersfordítása olyan jól sikerült, hogy nem is kellett odaadnia a műfordítóknak, a szöveget a maga műfordításaként közölhette. Egy másik forma a nyelvművelés. A H-B-i Napló és más újságok, folyóiratok nyelvművelő rovataiban mintegy négyszáz kisebb írása jelent meg. Nem hiányzik az előszó sem: valószínűleg több százra tehető azoknak az előadásoknak a száma, amelyeket különböző tanári továbbképzéseken, vagy a Magyar Nyelv Hete rendezvényein tartott iskolákban, könyvtárakban, művelődési házakban.

A szűkebb értelemben vett tanári munkát valóban tanárként végezte. Ha rövid ideig is, de tanított gimn.-ban (Érsekújvár). Egy hajdani tanítványa így ír: „Sajnálattal kell leírnom, hogy akkor, legalábbis számomra, az új tanár csalódást okozott. Mást vártam. Mért lettem közömbös iránta? Szavak között bogarászott, ez engem akkor még nem érdekelt. Sokszor beszélt a világirodalomról, figyelem–felkeltőnek szánta, én csak legyintettem: ezen már túlrágtam magam. Annál a négy–öt mondatnál, amit hozzáfűzött, többre vágytam; csak később jöttem rá, hogy a lényeget mondta. Feleslegesen beszélni nem szeretett" (Hlavicska [Holbay] László: Emlékezés egy magyar tanárra nyolcvanadik születésnapján. In: Béla Kálmán Bibliographie 93–96). A visszaemlékezésből kiderül, hogy Kálmán Béla milyen remek pedagógiai érzékkel tudta ezt a diákot is a maga oldalára állítani, s hogy a visszaemlékezés így fejeződhet be: „Részben neki köszönhetem azt a merészséget, hogy negyven évi hallgatás után az irodalom kietlen mezejére léptem. Regényeimet, novelláimat véleményezésre először neki küldöm el, még ma is" (Uo).

Fülöp Lajos, a gyöngyösi gimn. tanára, majd az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa így emlékezik az egyetemi oktatóra (Magyar Nyelvőr 117: 261–263): „Rendszerint koraeste jelent meg a nyelvészkönyvtárban vagy a kapcsolódó szemináriumi teremben, ahol az intézeti tagok tartózkodtak. Csendesen, feltűnés nélkül érkezett, és kötetlen beszélgetésbe elegyedett velünk tanulmányi, szakdolgozati témákról, személyes dolgainkról, vagy beszámolt budapesti, esetleg külföldi útjának tapasztalatairól, élményeiről." Sokszor alighanem ezeken a beszélgetéseken, mintegy „főpróbákon" körvonalazódott, fogalmazódott meg egy–egy nyelvművelő cikk, amit azután már „csak" le kellett írni, például a vonaton Debrecen és Budapest között egy–egy bizottsági ülésre utaztában. Nála valóban, szinte elválaszthatatlanul összefonódott az élet és a tudomány, a tudomány és a tudományközvetítés. Mindig és mindenütt dolgozott. Hajdú Péter közvetlen tapasztalatként említi, hogy amikor együtt utaztak valahova Kálmán Béla „a koppenhágai repülőtéren átszállásra várakozás közben azzal töltötte idejét, hogy a telefonkönyvben megszámolta a Hansen és Jensen nevűek átlagszámát" (Magyar Tudomány 1997/12). Valószínűleg akkor történt ez az utazás, amikor itthon főleg „a nevek világa" volt a legfontosabb témája.

Számomra, az éppen végzett fiatal egyetemi oktató számára, mindig emlékezetes marad Kálmán Béla mint franciatanár és tudós. Azzal a felkiáltással ugyanis, hogy „Ne felejtsük el a francia nyelvet!", Sauvageot professzor egyik könyvét kezdtük el olvasni, és egyúttal elemezni a francia tudósnak – sok esetben az általánosan elfogadottól eltérő – nézeteit. Így ez a nyelvgyakorlásnak nevezett kötetlen alkalom számomra egyben a legkiválóbb szakmai továbbképzés is volt.

Kálmán Béla tisztában volt azzal, hogy milyen különbség van a felolvasás és a szabad előadás között. Különösen a leírt szöveghez görcsösen ragaszkodó előadó felolvasása lehet kevésbé hatékony. Ilyenkor ugyanis az előadónak „kevesebb módja van a hallgatóság szemébe tekinteni, vagyis közvetlenebb kapcsolatot teremteni velük. Ezért hatástalan szinte a magnetofonról meghallgatott előadás vagy iskolai óra" – olvashatjuk akadémiai székfoglalójában (Szövegtan és tipológia. Akadémiai Kiadó. Bp., 1984. 11. lap). Nos, a finnugor összehasonlító nyelvészeti előadásai unalmasnak tűnhettek azok számára, akik nem tudták követni a kristálytiszta logikát, nem értették, miért olyan fontos a finnugor nyelvi adatok pontos jelölése. Csak azt látták, hogy az előadó fonetikus írással írt példákat másol a táblára, és nem mindegy, hogy *s*, *š* vagy *ś* betű van-e, vagy éppen mindkét mellékjel megtalálható az *s* fölött. Ezeken az órákon a szabad előadás lehetősége eléggé korlátozott volt. Ha azonban nem kellett ilyen pontosságra törekedni, akkor Kálmán Béla rövid időn belül a társaság központja lett érdekes mondanivalója és érdekes előadásmódja érdeméből. Akik pedig hallották egy–egy színes – például magyar nyelv heti – előadását, bizony könnyen kedvet kaphattak a „száraz" nyelvtanhoz, nyelvészethez, a nyelvhez.

Kálmán Béla publikációinak Kiss Antal által összeállított jegyzéke megtalálható az alábbi kiadványokban: Béla Kálmán Bibliographie 1934–1992. Bloomington, Indiana, 1993. és a Magyar Nyelvjárások 25. (1934–1982), 31. (1983–1992) és a Folia Uralica Debreceniensia 4. (Kiegészítés...) kötetében. Tiszteletére két kiadvány is megjelent: a Nyelvtudományi Közlemények 85. kötete (1983/1.) és a Magyar Nyelvjárások 25. kötete (1983). Ez utóbbiban olvasható Kálmán Béla munkásságának egyik legjobb értékelő áttekintése: Sebestyén Árpád, Kálmán Béla hetvenéves. A róla szóló sok riport, köszöntő, megemlékezés közül csak egyet említsünk még: Kálmán Béla (1913–1997) Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások. ELTE Fonetikai Tanszék. 1999.

Kiss Antal

Kálmánchey Tibor (Gáborján, 1914. jún. 14. – Debrecen, 1988. szept. 10.): középiskolai tanár, gimnáziumi ig..

Kálmánchey Tibor

Pedagógus és ref. lelkészi családból származott. Szülei mindketten nagymúltú nemesi család leszármazottai voltak. A Kálmánchey Tibor által 5 évig vezetett Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium névadója is – közvetett módon ugyan – de a családhoz tartozott.

A debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 1937-ben kapott tanári oklevelet, magyar-francia szakképesítéssel. Egyetemi évei alatt, 1936-ban a párizsi Sorbonne-ra is járt. 1953-ban megszerezte az orosz szakos tanári képesítést.

A bölcsészdipl. megszerzése után azonnal katonai szolgálatra hívták be, 1945-ig szolgált. Közben 1941-ben katonatanári beosztást kapott, mint hadnagy. (Később a Magyar Néphadsereg mint tartalékos tolmács-főhadnagyot tartotta nyilván.)

A vh. utáni inflációs világban Tura községben, felesége, Sándor Rozália testnevelő tanár és szakos gyógy-testnevelő szülőfalujában talált polgári isk.-i tanári, majd ált. isk.-i ig.-i állást. Itt született két lánya, akik magasan kvalifikált értelmiségiek lettek. 1950-ben Debrecenbe jött, a Bethlen Gábor Szakközépisk. ig.-ja lett. 1951-ben került a Fazekas Mihály Gimn. ig.-i pozíciójába, amit 5 éven át töltött be. Rövid ideig tanított a Csokonai V. Mihály Gimn.-ban, a Kossuth Gyakorló Gimn.-ban és a Maróthi György Tanítóképző Intézetben. Pályafutása alatt megszakítás nélkül tanított a Fazekas Mihály Dolgozók Gimn.-ában, majd 1957-től (amikor az esti tagozat önálló intézménnyé vált) a Dolgozók Gimn.-ának ig.-ja volt nyugdíjazásáig, 1975-ig.

A Kálmánchey család kapcsolata a gimnáziummal akkor kezdődött el, amikor Fazekas Mihály költő, botanikusról nevezték el az iskolát. Az egyik ős, Kálmánchey János felesége ugyanis Diószeghy Julianna volt, a költő sógornője. Sok évtized múlva dr. Kálmánchey Zoltán, Kálmánchey Tibor és felesége az iskola tantestületének tagjai lettek.

A város akkori oktatási vezetése hamar felismerte Kálmánchey Tibor kiváló szervezői és vezetői képességeit, amelyekre különösen nagy szükség volt a háború utáni oktatási rendszer kaotikus állapotában. Az Oktatási Osztály akkori vezetőjének, Csapó Istvánnak a kérésére és segítségével legendásan erős tantestületet verbuvált össze Debrecen legkiválóbb pedagógusai közül, azzal a céllal, hogy egy színvonalas gyakorló gimn. adjon otthont újra a KLTE tanárképzéséhez. Így lett a város legszínvonalasabb intézménye az 1950-es években a Fazekas Mihály Gyakorló Gimn.

Erre az időre tehető az iskola irodalmi és kulturális életének felvirágzása is, amely szerencsésen egybeesett a debreceni Csokonai Színház fénykorával. Sikerült olyan szellemi műhelyt kialakítania, amely a gyakori ig.-váltások ellenére is egy évtizedre meghatározta az iskola státuszát és szellemiségét. Ennek a szervezői munkának az eredményeként a Tiszántúlon elsőként kapta meg 1955-ben a „Kiváló Tanár" kitüntetést. E kitüntetés és az aranydipl. átvétele közötti időszakban még számos elismerésben részesült, pl. pedagógiai pályázat díjnyertese volt. Kitüntetése után Kálmánchey Tibor gyakorló gimn.-i ig.-ságát politikai koncepció törte meg. (Ennek a tragikus helyzetnek egyetlen előnye volt, hogy az iskola 1956-os szerepéért nem ő felelt.) Később a Dolgozók Gimn.-ának élére kerülve még fokozottabban érvényesült szervezői talentuma. Itt óriási létszámú tanári és tanulói kar összerendezett működését organizálta 20 éven át kiválóan.

Kálmánchey Tibor tanulmányainak se szeri, se száma. Elkötelezett szellemben és irodalmi igényességgel megfogalmazott írásainak célja a tanárok státuszának javítása, a szakma elismertetése és a hatékonyabb nevelés. (Jó irodalmi stílusérzéke már gimnazista korában megmutatkozott, amikor országos pályázatot nyert Arany Jánosról szóló dolgozatával.) Tanulmányainak, cikkeinek címei önmagukért beszélnek: *A szakma szeretete, Tanács és iskola, Felsőoktatás és közművelődés, A pedagógus közérzete, A szellemi tőke kovácsműhelyében, Ig. és tantestület, Tanulás és közfelfogás, Az eredményesebb nevelésért*, és még sorolhatnánk. Ezek a cikkek olyan lapokban jelentek meg, mint a Köznevelés és a Népművelés c. folyóiratok, a Debrecen c. hetilap, vagy a Hajdú-Bihari Napló.

Még ma is jelenségként emlegetik Kálmánchey Tibort. Megjelenésében és személyiségében is kimagasló egyéniség volt, nemhiába voltak olyan becenevei, mint „Gigant" és „Sheriff". Példás fegyelmet tartott, kollégáitól éppúgy elvárta a rendet, mint diákjaitól. Ezekért az értékekért nyíltan, harcos szellemben állt ki. Beosztott tanára a Fazekasban, a József Attila díjas költő Kiss Tamás így vall róla: „Az ig. Kálmánchey Tibor példás, sőt kemény rendet tartott. A „vonal" mégis emberséges volt, őnála senki nem bukott le. Hiába erőltetem az agyam, a párttitkár neve sem jut eszembe. Pedig volt, kellett lennie. (...) Otthon éreztem magamat." Kálmánchey Tibor egyik volt tanítványa, dr. Kornya László nyelvtanár így emlékezik fazekasista éveire: Kálmánchey Tibor „az iskola színvonalát, városszerte elismert rangját, külső és belső rendjét a diákoknak nem mindig tetsző következetes fegyelemmel tartja fenn."

Voltak kínos politikai helyzetek mind a tanárokkal, mind a diákokkal kapcsolatban (x-esek, kitelepítettek, az új rendszer megbélyegezettjei), akikkel szemben mindig emberségesen járt el. Egy másik volt fazekasista diák, dr. Bodnár Ákos, a Tiszántúli Ref. Egyházkerületek főgondnoka például osztályidegennek számított, szüleit deportálták, korábbi városa kitaszította magából egész családját. Így, mindenétől megfosztva került Debrecenbe, ahol „volt segítőkész, jótét lélek – Kálmánchey Tibornak hívták. Ő volt a Fazekas Gimn. ig.ja. Azé az intézményé, ahol 1956-ban sikeres érettségi vizsgát tettem", írja. Szintén volt fazekasista diák, dr. Csapó József egyetemi tanár ezt mondja: „Ig.nk Kálmánchey Tibor volt, jó érzéssel gondolok rá, mert minden látszatszigorúsága ellenére szerette a diákjait, büszke volt rájuk és valójában soha nem bántotta őket."

Ebből a szellemi műhelyből került ki az értelmiségi és művészi elit számos tagja, mint például államtitkár, püspök, egyetemi rektor, tanárok, professzorok, újságírók, bankárok, kutatók, zeneszerzők, költők, színészek, a nyugati határon innen és túl. De az ő irányításának köszönhető az is, hogy a Dolgozók Gimn.-ba járók százai, ezrei megszerezték az alapműveltséget, és sokan magasabb képzésben is részesülhettek. Számtalan köszönőlevél bizonyítja ezt. Mindent összevetve – politikai meghurcoltatása ellenére is – Kálmánchey Tibor kiemelkedő személyisége tudott maradni a debreceni pedagógus társadalomnak.

Források:

Kálmánchey Endre: A kálmáncsai Kálmánchey család története

Gazdag Isván: A debreceni Fazekas Mihály Gimnázium története (1873-1998)

Ládi Józsefné: A debreceni Fazekas Mihály Gimnázium értesítője

Kiss Tamás: Hét évem a Fazekas Gyakorlóban (1952-1959)

Dr. Kornya László: Az ötvenes években voltam diák...

Dr. Bodnár Ákos: Bizonyságtétel – hittel, élettel, Ref.ok Lapja, 2000

Dr. Csapó József: Boldog diákkorom emlékei a Fazekas Gimnáziumban (1952-56), és családi dokumentumok.

Kálmánchey Tiborné és
Váradi Kalmár Zsuzsanna

Karácsony Sándor (Földes, 1891 jan. 10.- 1952): filozófus, egyetemi tanár.

A DE nagynevű pedagógia professzorának, Karácsony Sándornak igen sok köze volt és van jelenleg, halála után 50 évvel is Debrecen oktatás-nevelésügyéhez, a neveléstudomány alakulásához. Ezt igazolja, hogy a DE Nevelés-tudományi Tanszékén, a DAB Neveléstudományi Szakosztályában gyakran foglalkoznak éltének, egyéniségének, munkásságának kérdéseivel; hogy 2001. máj. 9-én a DE és a Gróf Klebesberg Kuno Alapítvány rendezésében megtartott a *DE Nagy Professzorai* c. előadássorozat egyik előadásában Karácsony Sándor professzorról, mint

a DE egyik legnagyobb hatású tanáráról emlékeztek meg; hogy azt a tantermet, amelyben annakidején óráit tartotta – a XII. tantermet – Róla nevezték el.

Karácsony Sándor

Karácsony Sándor apja, *Karácsony Zsigmond* jómódú, a kultúra-művelődés iránt érdeklődő, olvasott, okleveles gazda, mind a helyi, mind a megyei közélet aktív tagja volt. Földes, ez az ősi bihari magyar, ref. kisnemesi falu minden tekintetben meghatározó tényezővé vált Karácsony Sándor életében. Lélekben soha sem szakadt el szülőfalujától, gyermek-és ifjúkora élményvilágától, az itt szerzett élettapasztalatoktól. Gyermekkorának immár szakmai szempontból is lényeges élménye-tapasztalata volt, hogy 1897-1902 között a földesi ref. elemi népiskola tanulója volt. Földesen akkor még észrevehetően, érezhetően jelen volt a debreceni Koll. partikulája. A mozgékony, hihetetlen kíváncsisággal megáldott, éles eszű gyermek még a *rektornak* nevezett *Vincze József* ig.-tanító „elé járt" és *Papp Imre* kántortanító, valamint *Kiss Ferenc*, akkori földesi lelkész, később az 1914-ben megnyílt DE első rektora, tanította. Korán tudatosult benne, hogy a partikulában szokásos öt osztály elvégzése után tanulmányait az anyaiskolában, a debreceni Ref. Koll. Gimn.-ában kell folytatnia, azzal együtt, hogy már itt, a földesi népiskolában tudatosult benne, hogy neki tanítónak, tanárnak, mindenképpen *nevelőnek* kell lennie.

Földesről, családjából hozta magával mély vallásosságát, ami egész élete folyamán elkísérte és élete, munkássága egészének alapjává, keretévé vált.

A Koll. Gimn.-ában három *közösség* is döntően hatott rá. Az első a kollégiumi bentlakos diákság közössége, a *coetus* volt. Bár Karácsony „kintlakos" volt, minden idejét a coetusban töltötte. A másik közösség a gimnáziumi *önképzőkör* volt. Elmondható, hogy tehetsége itt bontakozott ki igazán. Állandó szereplője volt az önképzőkörnek, saját költeményeivel, elbeszéléseivel, de még inkább kritikáival, irodalmi-irodalomtörténeti előadásaival, nagyszerű előadói-és vitakészségével messze kitűnt társai közül. Harmadik közössége, amelyben szívesen tevékenykedett, amelyben a filozófiai-pedagógiai rendszerében oly fontos szerepet játszó *autonómia* igényeit elégíthette ki, az *S. Szabó József* vallás tanára, a kiváló művelődéstörténész által, a magyar ref. egyház-községek mintájára alapított-szervezett *Ifjúsági Gyülekezet* volt

A mindvégig kitűnő tanuló 1910-ben kitüntetéssel érettségizett. Nagy élménye volt, hogy több tanára nemcsak kiváló szakember, tudós, hanem az is, hogy nagyszerű és színes egyéniségek. Közülük csak az irodalmár, nyelvész *Kulcsár Endrét* említjük, aki háromkötetes stilisztikájában az akkori legkorszerűbb, legújabb nyelvészeti elvek alapján mutatott utat a leendő nyelvfilozófus Karácsony Sándor számára. Rajta kívül még a „külön franciát" tanító *Nagy Zsigmondról* szólunk, mégpedig azért, hogy vele, munkájával igazoljuk Karácsony Sándor kivételes nyelvérzékét, nyelvtanulási készségét. Ugyanis Karácsony Sándor a gimn.-i „külön francia órákon" olyan jól megtanult franciá-

ul, hogy kiválóan elboldogult vele a genfi egyetemen és más helyeken is.

A nyelvtanulás érdekében választotta érettségi utáni egyéves önkéntes katonai szolgálata színhelyéül Tirolt, illetve az I. Tiroli császárvadász ezredet. Letöltve az egy évet, 1911-ben tartalékos tiszti vizsgát tett *Hall in Tirolban*, természetesen német nyelven. Tiroli önkéntes éve arra is jó volt, hogy állomáshelye környékének nyelveit, dialektusait tanulmányozza, megtanulja. Mint ahogy megtanulta a hadseregben használatos *armeédeutschot* is, a *ladinnal* együtt. Katonáskodása legnagyobb haszna az volt, hogy anyanyelvi szinten megtanulta a német nyelvet.

Egyébként a katonaság egyetemi tanulmányaiban nagyban hátráltatta. Miután 1911-ben beiratkozott a budapesti egyetem magyar-német szakjára és a legjobb professzoroknál tanult (Szinnyei József, Simonyi Zsigmond, Riedl Frigyes, , Schmidt József, Petz Gedeon és Finánczy Ernő) szükségét látta, hogy külföldi egyetemeken is tanuljon. Először 1911-1912-ben a *Genfi Egyetemen* volt vendéghallgató. De alig hogy hazajött, 1912. febr. 1-én behívták tartalékos tisztjelölti kiképzésre. Kiképzését jún. végén fejezték be, júl.-aug.-t odahaza, Földesen töltötte és a Genfből hozottak alapján „néplélektani gyűjtőmunkát" végzett. Szeptemberben folytatta külföldi tanul-mányait, és egy-egy félévig vendéghallgató volt a Müncheni, illetve a Bécsi egyetemen. Külföldi tanulmányait 1913-1914-ben is folytatta, félévig ismét a *Bécsi*, majd a *Grazi* egyetemen tanult.

Karácsony Sándor életében, felkészülésében rendkívül nagy fontossággal bírtak külföldi tanulmányai. Leginkább *Charles Bally* (1865-1947) genfi nyelvészprofesszornak, a *Ferdinand Saussure* nyelvészeti iskola folytatójának, a nyelvészeti *funkcionális stilisztika* első kidolgozójának köszönhette, hogy megismerhette Ferdinand Saussure nyelvészeti tanait és a hozzákapcsolódó modern stilisztikát. Egy félévig hallgatta a híres germanista, *Hermann Paul* (1846-1921) müncheni egyetemi tanár, az *újgrammatikus irányzat* vezetőegyéniségének előadásait. *Wilhelm August Streitberg* (1864-1925) müncheni nyelvész professzor segítségével pedig az *összehasonlító nyelvészet* feladataiba és módszereibe tekinthetett be és szerezhetett ismereteket. De az ő segítségével jutott el *Wilhelm Wundthoz* (1832-1920) a filozófushoz, a kísérleti lélektan megalapítójához, aki *A közösség pszichológiájáról* (Völkerpsichologie) tízkötetes művet írt. Karácsony Sándort első renden a hatalmas munka legnevezetesebb, a nyelvről szóló (Die Sprache) két kötete érdekelte. Hiszen az ebben foglaltak álltak közelebb Karácsony Sándor híresneves *társadalom pszichológiai,* azaz *társaslélektani* elméletéhez. Wundt tanulmányait szerencsésen egészített ki *Friedrich von der Leyen* (1873-1966) müncheni egyetemi tanártól hallgatott folklóre tanulmányaival.

Egyetemi tanulmányait most is megszakította a katonaság. 1914. júl. 22-28-ig fegyvergyakorlatra hívták be a ma szlovéniai *Tolminba* (akkori nevén Tolmein). Itt érte az 1914. július 28-i mozgósítás. Azonnal mozgósították és kivezényelték a kelet-galíciai frontra. Mint frontkatonát 1914. nov. 1-én elő is léptették, tartalékos hadnaggyá nevezték ki. 1914. nov. 20-án súlyosan megsebesült. Eleinte úgy volt, hogy mindkét lábát amputálják, de a különböző katonai kórházakban való, mindig újrakezdett ápolás megmentette ugyan az amputálástól, de mindkét lábát, a sebesülésen kívül, nyílt trombózisa is „használhatatlanná" tette. 1915 nyarán betegszabadságra hazaengedték Földesre. Beteg lábait a földesi orvos nagy gonddal ápolta, nem kevés népi gyógyszert, gyógyeljárást is alkalmazva. Beteg-szabadságát arra is felhasználta, hogy az 1912-ben elkezdett néplélektani kutató- és gyűjtőmunkáját folytassa.

A betegszabadságon lévő Karácsony Sándor életében 1915 végén fordulat következett be. Előbb a marisch-weisskircheni katonai főreáliskolába (ma Csehország: Hranice) vezényelték, majd az ugyanott lévő lovassági hadapródiskolában kellett tanítania.

A hadapródiskolában érte 1916-ban a III. osztályú, kardokkal díszített katonai érdemkereszttel való kitüntetés és az, hogy 1916. augusztus 1-én tartalékos főhadnaggyá léptették elő.

Végre, 1917-ben folytathatta egyetemi tanulmányait. 1918-ban Károly-csapatkereszttel és sebesülési éremmel tüntették ki. 1918. márc. 1-én, mint súlyos hadirokkantat nyugállományba helyezték, de ténylegesen nem szerelték le. 1918. aug. 12-én megkapta magyar-német szakos középiskolai tanári oklevelét. Szept. 1-ével viszont áthelyezték a kassai katonai főreáliskolába. Pár nappal később (szept. 7-én) a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól helyettes tanári megbízást kapott a kassai állami főreáliskolában úgy, hogy magyar óráit továbbra is el kellett látnia a katonai főreáliskolában. A mozgalmas 1918 azzal ért véget Karácsony Sándor számára, hogy 1918. dec. 12-én négyévi, frontszolgálattal és súlyos sebesüléssel dúsított katonai szolgálat után leszerelték.

Pestre ment, ahol bekapcsolódott a haladó pedagógusok mozgalmába. 1919. jún.-ában barátja, *Nagy László* mellett a Közoktatásügyi Népbiztosságon dolgozott. Innen 1919. aug.-ában a Fővárosi Tankerületi Főig.sághoz osztották be, ahonnan aztán, saját kérésére, 1919. okt. 4-én a budapesti, nyolcadik kerületi állami *Zrinyi Miklós Főgimnáziumba* helyezték, tanárnak.

A Tavaszmező utcai Zrínyi Miklós Főgimn. új fejezet nyitott Karácsony Sándor életében. Az intenzív tanítás mellett bekapcsolódott az ifjúsági mozgalmakba, még 1919-ben a *KIE munkájába*, 1920-ban pedig a *Cserkész Szövetség tevékenységébe.* Pesti tanárkodása, az ifjúsági mozgalmakban vállalt szerepe nem akadályozta meg abban, hogy ne törődjön szülőfalujával, Földessel is. 1920 nyarán 28 tehetséges földesi parasztfiút tanított és levizsgáztatott egy, a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium által kiküldött bizottság előtt a gimn. első osztályának anyagából. 1920 és 1921 nyarán pedig 40 budapesti gimnazista tanítványát nyaraltatta Földesen.

A Tavaszmező utcai gimn.-ban töltött idejének, nagyszerű és emlékezetes nevelő munkájának *A csucsai front* c. pedagógiai regényében állított emléket.

Döntő fontosságú volt, hogy 1922-ben átvette *Az Erő* c. ifjúsági folyóirat szerkesztését és több mint egy évtizedig szerkesztette. Az Erő Karácsony Sándor keze alatt a magyar ifjúság soha nem látott értékes, értékmentő, úttörő jelentőségű fóruma lett. Többek között ott bábáskodott *Németh László, Komáromi János* indulásánál és sokan mások, például *Weöres Sándor, Képes Géza stb.* elindítója volt.

Ugyanekkor, 1922-ben a Magyar Cserkészszövetség társelnöke lett.

És íme, ismét Debrecen! Már mint országos nevű, népszerű ifjúsági szakértő, 1924-ben elkészítette *A népiskolai reform és az alsó néposztály lelki alkata* c. bölcsészdoktori disszertációját. De csak jó másfél év múltán nyújtotta be a debreceni tudományegyetem bölcsészettudományi kara pedagógiai tanszékéhez, *Mitrovics Gyula* professzorhoz. Doktorrá avatására csak 1929 májusában került sor, amikor is a *pedagógia* (Mitrovics Gyula), a *filozófia* (Tankó Béla) és a magyar *nyelvtudomány-nyelvészet* (Csűry Bálint) doktorává avatták. Közben családi életében is változás következett be. 1924-ben házasságot kötött *Szalay Teréziával,* a Keresztyén Leányegyesület hazai és nemzetközi körökben ismert vezetőjével. 1926-ban a KIE Világszövetség világbizottsági, majd végrehajtó bizottsági tagja lett. 1927-ben szolgálattételre a *MTA Szótári Bizottságához* rendelték. Ez, bár kiemelte Karácsonyt az iskolából, a közvetlen személyes pedagógiai gyakorlatból, nagyszerű munkahelynek és környezetnek bizonyult. Elsősorban *Gombocz Zoltánhoz* fűződő szellemi kapcsolatai miatt. Gombocz nagy érdeklődéssel figyelte Karácsony nyelvfilozófiai-pedagógiai rendszerének kialakulását. Készülő könyvéhez előszót is akart írni, azonban váratlan halála ebben megakadályozta.

Földesről ekkor sem feledkezett meg. 1926-, 1927 és 1928 nyarán megismételte 1920 és 1921. évi emlékezetes akcióját. Két-két hétre Földesre hozta budapesti tanítványait. A pesti diákokkal és a földesi ifjakkal együtt szemináriumi foglalkozásokat vezetett.

Karácsony Sándor szakított azzal a hagyománnyal, amely a nyelvet a logika felől közelítette meg. Ő a pszichológia oldaláról közeledett a nyelv titkai felé. Ennek megfelelően a nyelvet nem a hangból, a szóból és a mondatból építette föl, hanem a közösség életének vizsgálatából indulva ki, a *mondattan* részletes vizsgálatán keresztül jutott el a szótanhoz s végül a hangtanhoz. Karácsony Sándor szerint a nyelv kétségtelenül *lelki jelenség,* de nem az egyéni, nem is a tömeg pszihikus funkciója, hanem a társaságé, egyfajta közösségé, legalább két emberé. Az élő közösséget arról lehet megismerni, hogy tagjai beszélgetnek egymással. A közösség akkor élő, eleven, ha a tagok kicserélik egymással gondolataikat. Ha valaki egyedül van, normális esetben legalább is, nem beszél, hanem hallgat. A beszéd, a beszélgetés csak közösségben lehetséges, mégpedig csak úgy, ha a beszélő felek olyan beszédet használnak, olyan nyelven beszélnek, hogy megértsék egymást. Ebben a kapcsolatban, ebben a viszonyulási formában van elrejtve a *társaslélektan* minden tényezője. (Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon. Bp. 1938. Második kiadása 1992.). Karácsony Sándor ezeknek a titkoknak a felfedésére fordította egész életét, létrehozva egy természetes rendszert, a társaslélektan rendszerét. A társaslélektani ismereteket összeötvözte a fejlődéslélektan formáival és az így nyert ismereteket a neveléstudomány és a nevelési gyakorlat szolgálatába állította. Hosszú éveken át tartott a társaslélektan elveinek kidolgozása, rendszerbe állítása. Hosszú éveken át ezekről a kutatásairól, felismeréseiről számolt be számtalan cikkben, tanulmányban, könyvben, de előadásban, előadássorozatokban is.

1934-ben egyetemi magántanári habilitációt szerzett a DE bölcsészet-tudományi karán a pedagógiai tanszéken, *Mitrovics Gyula* professzornál. Tárgyköre: *Az iskola nevelőmunkája* volt. 1934-1942-ben, közel tíz éven át, minden félévben, nagyszámú hallgatóság előtt tartotta meg magántanári előadásait (A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Bp. 1939.. Második kiadása 1985.). Ez a népszerűség keltette fel a korábban baráti Mitrovics Gyulában a féltékenységet és magántanárát „szalonbolsevistának" titulálva igyekezett útjába akadályokat gördíteni. 1936-ban átvette a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség folyóiratának, a *Pro Christonak* a szerkesztését és azt 1944-ig el is látta. Annál is inkább, mert 1941-ben a MEKDSZ elnökévé választották.

Ez a sokoldalú, rendkívül szerteágazó tevékenység volt az alapja annak, hogy Karácsony Sándort 1942. júl. 1-én a debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Pedagógiai Tanszékére egyetemi nyilvános rendes tanárnak kinevezték. Egyetemünkre való kinevezése egyrészt várható, sőt egyesek úgy is fogalmaztak, hogy elvárható volt és hívei nagyon boldogok voltak. Másrészt sokakból kitört a roszszallás, helytelenítés, a legkülönfélébb aggályoskodások, értetlenség, becsmérlések, sértegetések, sőt vádak, rágalmazások formájában is jelentkeztek. Különösen feldühítette a gáncsoskodókat az, hogy Karácsony Sándor figyelemre se méltatta őket, nem bocsátkozott semmiféle személyi jellegű vitába és nem válaszolt, nem cáfolt, nem utasított vissza semmit, nem perlekedett, és nem jelentett fel senkit.

Karácsony Sándor széleskörű irodalmi-szakirodalmi tevékenysége mellett a tanítványok egyre gazdagodó munkássága is megkívánta, hogy Karácsony Sándornak és közösségének önálló kiadója legyen. Erre is sor került a 30-as évek végén, amikor is a debreceni származású *Szabó Imréve* az élen létrejött az *Exodus kiadó*. Ez a kiadó példaképe lehetne minden tekintetben, napjaink kifeje-

zését használva, a nonprofit vállalkozásoknak. Tőke nélkül, a későbbiek során *Exodus munkaközösség* néven is emlegetett közösség nem is annyira filléreiből, mint inkább a tagok konkrét szellemi és fizikai munkájából élt és tevékenykedett.

Csodával volt határos, hogy a mindkét lábára sánta, két bottal járó, trombózissal küszködő, súlyosan elhízott ember hogyan tudta hétről-hétre, napról-napra végig csinálni ezeket az utazásokat, előadásokat szinte az egész ország területén, sőt néha a szomszédos országokban is.

Mindez 1945-ben valamelyest megváltozott, amikor is az *Országos Szabadművelődési Tanács* elnöke és folyóiratának, az *Új Szántás*nak pedig főszerkesztője lett. Az Új Szántás szerzői gárdája nagy részét Karácsony Sándor Debrecenből Budapestre költözött tanítványain kívül az Exodus munkaközösség tagjai adták: Barczán Endre, Kövendi Dénes, Sebestyén Géza, Szathmáry Lajos, Kontra György, Victor János, Vargha Balázs, Vargha Domokos, Kovács Ferenc, Molnár Ferenc és még sokan mások. Szolgálati autót kapott, gépkocsivezetővel együtt. A jó öreg Hudsonnal sokkal kényelmesebben, gyorsabban, jobban felszerelve tudta elérni az ország legtávolabbi területeit is.

DE-i tanárságának volt egy érdekes és feltétlenül megemlítendő része is. Karácsony Sándor vezetőségi tagja volt a *Györffy Kollégium Vezető Testületének* is, s mint ilyen, 1942-ben, Debrecenben megszervezte a Debreceni Györffy Koll.-ot. Karácsony Sándornak sikerült egy akkor és általa szervezett *Pártfogó Testülettel* megvásá-roltatnia és koll.-nak megfelelő módon felújítatni-átalakíttatni és berendezni a Veres utca 10 számú épületet, melyben végül is 20 egyetemi hallgató nyert otthont. A kollégium tagjai képezték Karácsony Sándor debreceni közönségszervező bázisát. Hamarosan kiderült azonban, hogy a pesti Györffy Koll. nem jó szemmel nézi a „karácsonyista" debreceni kollégium működését.

A Debreceni Györffy Koll. a sanyarú, a hadi gazdálkodástól sújtott háborús időszakban is szépen, mondhatni nagyszerűen működött, egészen 1944 elejéig, amikor is a kollégisták egy része elfordult Karácsony Sándortól és az őt képviselő, helyettesítő *Lükő Gábortól, Kovács Ferenctől* és saját karrierjük biztosítását tartva szem előtt, radikalizálódtak és a felszabadulás után – ami sokunknak tényleges felszabadulást jelentett – a politikai életben tevékenykedtek. Mindenesetre a Debreceni Györffy Kollégium pusztulása (1944. szept. 15-én egy bombatámadás alkalmával az épület telitalálatot kapott. Mondhatni, hogy teljesen eltűnt, helyén egy hatalmas tölcsér tátongott. Soha se épült ujjá, sőt azzal, hogy az egyik szomszéd megvásárolta az üres telket és saját portájához csatolta, még az emlékét is felszámolták) *jelképes esemény* volt. Arra hívta fel a figyelmet, hogy 1945-től kezdődően, egy egészen más világban, más körülmények között kell helytállni.

Karácsony Sándor számára is a felszabadulás tényleges felszabadulást jelentett. Megszűnt lakásának állandó megfigyelése, Gestapo fenyegetettsége. A demokratikus újjáépítés időszakában egyrészt az érdeklődés előterébe került s barátai, tanítványai nagy részével együtt aktivizálódott. Két hatalmas kötete mellett számos kisebb írása jelent meg. Ezekben a társaslélektani rendszer kibontásaként az akkor adott magyar társadalom mélyreható elemzését nyújtotta. Az a bizonyos „fordulat éve" Karácsony Sándort és barátai, tisztelői, tanítványai szűkebb körét se hagyta érintetlenül. Kikiáltották osztályellenségnek, narodniknak, kuláknak, harmadik-, vagy negyedik utasnak.....Végül is nyugdíjazták.

A diktatúra ezután se kímélte; attól fosztotta meg, ami nélkül nem tudott élni: a közösségtől. Halála 1952. febr. 23-án következett be. Ugyanakkor kézbesítették számára a nyugdíjmegvonásáról szóló értesítést.....Temetése a legnagyobb terror idején, a *Kerepesi úti* temetőben valóságos tüntetés számba menő istentisztelet volt.

Irodalom: *Karacs Zsigmond*: Karácsony Sándor bibliográfiája. Debrecen, 1986. -- *Kontra György:* Karácsony Sándor. Magyar Pedagógusok. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadása. Budapest, 1992. -- *Brezsnyánszky László és Vaskó László* szerk.: *Boros Dezső* kiadatlan dolgozatai Karácsony Sándor pedagógiájáról és a tanárképzésről. Acta Pedagogica Debrecina 92. Debrecen, 1990.-- *Karácsony Sándor öröksége.* Pedagógiai értékek és műhelyek Debrecenben 1. DAB kiadása. Debrecen, 1991. -- *Lendvai L. Ferenc:* Egy magyar filozófus: Karácsony Sándor. Akadémiai Kiadó kiadása. Budapest, 1993. -- *Karácsony Sándor*: Magyar nevelés. Az 1943-as szárszói konferencián elhangzott előadás. A Csökmei Kör kiadása. (Budapest), 1993. -- Vö.: A földesi *Karácsony Sándor Művelődési Társaság Füzetei I-V.* (1998-2002) számaival.

Dankó Imre

(Napjaink biztató fejleményeként minősíthetjük, hogy fokozódó figyelem irányul Karácsony Sándor munkásságára. Ebből kiveszi részét szülőfaluja is. Neve immár 15 éve, az Ált. Művelődési Központ homlokzatára került. Születésének századik évfordulóján Földesen megalakult az országos hatáskörű Karácsony Sándor Művelődési Társaság. Egyesületünk ez évben vette fel Karácsony Sándor nevét. Remélhetjük, hogy szellemiségének maradandó értékei termékenyítő hatással lesznek a jelen pedagógiai gondolkodására. – A szerk.)

Katona Dóra (Derecske 1899. aug. 3. - Debrecen, 1993. okt. 1.): óvodavezető.

Édesapja Dr. Katona János, Derecske főjegyzője, édesanyja Klobusiczky Kornélia. Öt leányt neveltek fel és taníttattak. Dóra néni negyedik lányként a Debreceni Dóczy Gedeon Ref. Gimn.-ban tanult, majd a Zilahi Ref. Kisdedóvó Intézetben szerzett óvónői oklevelet 1921. jún. 9-én.

Katona Dóra

Óvónői pályáját Hajdúsámsonban kezdte. Innen ment egy évre németországi tanulmányútra, Klébelsberg Kunó kultuszminiszter idején. Egy év után maradhatott volna kint, sőt ezt a minisztériumban kérték is, ő azonban ragaszkodott ahhoz, hogy egyszerű, szegény magyar emberek gyermekeit nevelje. Így került a debreceni Eötvös utcai óvodába 1949-ig. Vallásos világnézete miatt azonban 1949-ben kihelyezték a hajdúböszörményi Középkerti óvodába. Itt volt egy kétcsoportos, főzőkonyhás óvoda vezetője, 1960-ig, nyugdíjazásáig.

1960-ban Debrecenbe költözött testvéréhez, majd leányához. A debreceni Nagytemplom ref. presbitere volt. Hálából úrasztala terítőt ajándékozott a Nagytemplomnak, és azoknak a templomoknak, ahol édesanyját, édesapját keresztelték, valamint ahol szülei házasságot kötöttek. (Bojt, Nagyvárad, Ágcsernyő) Életét mindig a másokon való segítés töltötte be. Köztiszteletben álló, kiváló pedagógus volt.

1948-ban egy nyolchónapos kislányt örökbe fogadott, akit példás anyai szeretettel nevelt fel, majd taníttatta. Ő lett öreg napjainak

szeretett gondozója. Három unokája pedig széppé tette nyugdíjas éveit.
Arany diplomát 1971-ben, Gyémánt diplomát 1981-ben, Vas diplomát 1986-ban, Rubin diplomát 199o-ben kapott,
Szeretettel emlékszik rá volt óvodása Szilágyi Jánosné, jelenleg nyugdíjas óvodavezető, aki 1938-tól 194o-ig Dóra nénihez járt óvodába. Emlékezetében egy magas, derék, gyönyörű nő él, aki végtelenül szeretett minden gyermeket. Rajongtak érte valamennyien. Ha óvónőként tudatosan végig gondolja óvodás emlékeit, úgy érzi, minden fontos jellemvonását Dóra néni alapozta, ezért hála és köszönet él a szívében iránta. Karizmatikus egyéniségével életre szóló nyomokat hagyott neveltjeiben.
A korabeli óvodában egy óvónő és egy dajka volt a súrolt padokkal berendezett teremben, naponta 80 - l00 gyermekkel, reggeltől két óráig.
Ének, mese, körjátékok, viselkedési szokások, egészségügyi szokások tanításával telt a nap.
Dóra néni rendkívül igényes volt önmagára és környezetére. Foglalkozásai, a korhoz igazodóan, telítve voltak hazafias, magyar érzelemmel. Átütő erővel mesélt, gyönyörűen hegedült. Kossuth nótái sírtak a hegedűjén. A jó cselekedetre, az igazmondásra, egymás segítésére nagyon tudatosan, de rendkívüli tapintattal, a gyakorlatban nevelte a gyermekeket. Arra biztatta őket pl., hogy az otthonról hozott uzsonnából kínálják egymást. Önként vegyék észre, kinek van arra szüksége.
Nekem abban a szerencsében volt részem, hogy pályakezdő óvónőként kolléganője lehettem, és csodálattal leshettem, évtizedeken át nemessé csiszolt nevelési módszereit. Tapasztalhattam, hogy „A szeretet lángjaiban a legkeményebb vasnak is meg kell olvadnia." (Mahatma Gandhi) Tapasztaltam a következetesen reális követelményt állító, türelmes, gyermeket megértő, szeretetteljes bánásmód lenyűgöző eredményeit.
Minden szülőt és mindenkit, akivel munkakapcsolatban volt, nagy tisztelettel a keresztnevén szólított. Volt ebben valami gondoskodó, másokra őszintén odafigyelő kulturált tisztelet.
Tekintélyét szakmai tudásán túl emberi tartása, intelligenciája, kimagaslói műveltsége adta. Fogékony volt a művészetekre. Különösen a népi kultúra, az irodalom témakörében volt járatos, a fiatalokat magszégyenítő gazdag tudással. Igazi értelmiségi életmódot élt.
Ő a gyakorlatban érte el a tanítványai, a szülők, a kolleganők előtt a legmagasabb „tudományos fokozatot". Igazi óvónő volt, a gyermekek második szeretett édesanyja. Az ő személyére emlékezve a hűség, a hála, a szeretet és a tisztelet kívánkozik a tollamra. Emléke legyen példa az utódok előtt.
Forrás:
A lányától, Faragó Lajosnétól kapott családi dokumentumok, és személyes emlékeim.

Zeke Lászlóné

Kecskés József (Balmazújváros, 1893. márc. 14.- Szovjetunió, 1946. szept. 8.): tanító.
Ízig-vérig balmazújvárosi földműves – tanyán gazdálkodó – szülők gyermeke volt. Kiváló képességű fiúkat szülei az elemei isk. ötödik osztályának elvégzése után a debreceni Ref. Koll.-ba íratták be. A gimnáziumban négy évig tanult, majd a Koll. tanítóképző intézetében folytatta a tanulást. 1913-ban tett tanítói képesítővizsgát. Még abban az évben a balmazújvárosi magyar ref. elemi isk.-ban kezdett tanítani. A presbitérium 1914-ben megválasztotta rendes tanítónak.
A tanítótestületet kitűnő pedagógusok alkották. Ebben a közösségben öröm volt számára a tanítás. Az oktató-nevelő munka mellett sportolt is. Ő és fiatal kollégái, továbbá sportszerető iparosmesterek 1913-ban meg-

alakították a Balmazújvárosi Sport clubot, a BSC-t.

Kecskés József

1914-ben kitört a világháború. A háborús sorstól ő sem szabadult. A 12 fős tantestületből minden katonakötelest behívtak frontszolgálatra. Négyen (Geréb János, Molnár József, Molnár László, Szabó József) hősi halált haltak, négyen pedig életben maradtak. Kecskés József sebesülten tért haza.

Az őszirózsás forradalom, majd az ezt követő kommün idején már szülőfalujában tartózkodott. Itthon is látta, hogy a háború mérhetetlen szenvedést okoz a népnek. (768 hősi halottja volt a községnek.) A háború szerencsétlen kimenetele folytán az ország megcsonkítása benne is fájdalmat és gyászt keltett. Emlékezett Huszár Károly kultuszminiszter 1919 okt.-ében az ország pedagógusaihoz intézett felhívására: „Most ismét a magyar nemzeti szellem és a keresztény erkölcs temploma legyen minden tanterem." A ref. egyházi iskolai tanítói is követték e felhívást. Ebben a szellemben igyekeztek nevelni a rájuk bízott ifjúságot. Ő is, aki a nemzettől és egyházától kapta a műveltséget, eltökélte, hogy részese lesz a Trianon utáni sorsformáló munkának; műveltségével és tudásával segíti az ifjúságot, az újvárosi népet. Kollégáival együtt a község közösségének szellemi pezsdítőjévé vált. Hivatását átérző, jól képzett, fáradhatatlan tanító volt. Meggyőződéssel vallotta, hogy iskolája ifjúságában növelni kell az élethez való bátorságot, az életküzdelmekre való készséget. Tanítási óráin a jó megoldásokat kereste. A kipróbált és sokszor végiggondolt módszerek híve volt.

1920-ban, a trianoni békediktátum után az elszakított területekről tisztviselők, tanítók menekültek a csonka országba. Balmazújvárosba is többen érkeztek. A tanítókat a ref. egyház befogadta, velük pótolta a veszteségeket. Újból 12 tanító tanította a gyerekeket. Valamennyiük munkáját elismerték. Idős Varga Antal ig.-tanító írta, hogy a Hajdú megyei ált. tanítótestület félezer tagja közül eredményes munkájuk jutalmául kiosztott 24 pénzbeli díjból az újváros ref. isk. tanítói 11-et nyertek el egy szigorúan végrehajtott szakbírálat alapján. Közöttük volt Kecskés József is. A 12. tanító csak tévedésből maradt ki a jutalmazottak közül.

Klebersberg Kunó vallás- és közoktatási miniszter mondta ezt az örök érvényű igazságot:

„A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg, és teheti ismét naggyá."

Együtt éltek e gondolattal. Tanítványaik körében a nemzetért, az ifjúságért való felelősség hordozói voltak. Kecskés József is, akinek társadalmi és közéleti munkássága is példamutató volt. Rendíthetetlen hittel remélte – és hirdette is, hogy a magyarság céltudatos és közös erővel végzett munkája elérheti, hogy Magyarország visszanyeri régi nagyságát és erejét. Ezért a nevelést nemzeti feladatnak tekintette. Nevelése soha nem irányult gyűlölködésre, nem volt módszere a demagógia. Igazi néptanító volt. Megbecsült tagja volt egyházának is, lakóhelyének is. Tisztelet és szeretet vette körül. Amikor a gazdasági világválság miatt az egyház nem volt képes fenntartani az isk.-t, az új fenntar-

tó a község lett. Tanítóit, köztük Kecskés Józsefet is Balmazújváros község alkalmazta 1931-től. Ő és kollégái az ércnél maradandóbb emléket állítottak a Hortobágy széli település oktatásügyének.

A tanítás mellett a községben 1925-ben szerveződött levente egyesületben tevékenykedett. Előbb oktatóként, majd főoktatóként vezette a rábízott szakaszt. Az ifjakat vasfegyelemre, soviniszta szellemben kellett volna nevelni.

Ő azonban ehelyett a fiúk életkori sajátosságainak megfelelően a fontos jellemvonások egész sorát – a céltudatosságot, a nehézségek legyőzésére való törekvést, a kitartást, a jó ügy érdekében való erőfeszítést, a mások segítését, az önzetlenséget, az őszinteséget – igyekezett érzelmi telítettséggel beléjük oltani. Szakaszának tagjai többen kiváló sportolók lettek.

1944-ben a német megszállás után a magasabb korosztályba tartozó balmazújvárosi leventéket is intenzívebb kiképzésben részesítették, hogy mihamarabb harcra készek legyenek az ellenség elleni bevetésre. Elhurcolásukra 1944 okt. elején került volna sor. Kecskés József, mint tartalékos főhadnagy kapott parancsot a mintegy 300 főből álló csapat vezetésére. Balmazújvárostól 20 kmre levő Cserepes majorban várták az utasítást. A Tiszacsegén állomásozó körzetparacsnokság sürgette az indulást a Tiszához. Kecskés József tanító tudta, ha átmennek a Tiszán, a fronton biztos bevetik a fiúkat. Kibúvókat keresett, húzta-halasztotta az indulást. Tíz nap után nem a Tiszához, hanem hazafele irányította őket. Hősi tettet hajtott végre. A balmazújvárosi leventéket megmentette a rájuk váró haláltól. Tiszti esküjét nem szegte meg. Nyugatra ment a parancsnoksággal. A Dunántúlon találkozott családjával. Majd Ausztriában a szovjet katonák elfogták, Szovjetunióba vitték. Ott egy hadifogoly-táborban halt meg.

A tanítói hivatása mellett számára legfontosabb a családja volt. Gyermekei közül Ilona tanító lett. Boldog volt, amikor 1941-ben lányát az ő iskolájába nevezték ki, vele együtt taníthatott. Katalin egészségügyi pályára került. Fiát, Józsefet 1950-ben avatták orvosdoktorrá. Fiatalon hunyt el. Haláláig a debreceni gyermekklinikán gyógyított. A gyermekklinikán belül megszervezte és vezette a Gyermek Szívbeteggondozó Intézetet.

Források:

Bálint Józsefné Kecskés Ilona ny. tanítónő édesapjára vonatkozó adatokat Király István rendelkezésére bocsátotta.

Idős Varga Antal: Balmazújváros iskoláinak története (kézirat)

Balmazújvárosi Semsey Andor Múzeum (BUM 536-91)

Volt balmazújvárosi tanítványainak és leventéknek visszaemlékezései.

Király István

Kerekes Péter (Debrecen 1940. aug. 04. – Bethesda /USA/ 1984. aug. 01.): egyetemi docens.

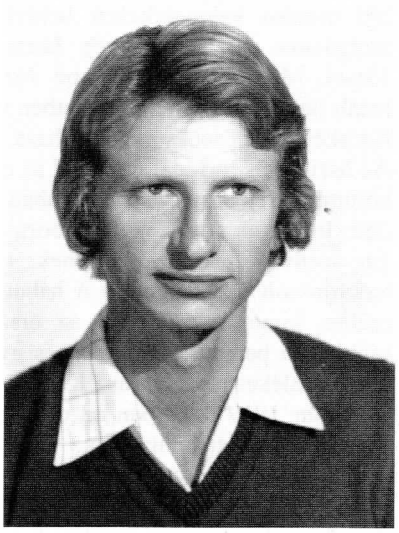

Kerekes Péter

Egyszerű, becsületes, igényességre és ambícióra nevelő családban született Debrecenben. Itt járt iskolába is. Előbb a Miklós-utcai evangélikus iskolában (1946-50), majd

a Poroszlay-úti ált. isk.-ban (1950-54) és aztán az Állami Fazekas Mihály Gyakorló Gimn.-ban (1954-58) tanult, végig kiemelkedő eredménnyel. A sikeres érettségi-, felvételi- stb. vizsgák után és eredményeként, a KLTE TTK *vegyész-szakán szerzett kitüntetéses oklevelet*. Elismerést és egyben, bizonyos célba érést is jelenthetett számára, hogy nemcsak hallgatóként dolgozhatott korán megválasztott szakterületén, a Szerves Kémiai Tanszéken, hanem itt folytathatta (sajnálatosan hamar kettétört) pályafutását, ahol 1963-tól gyakornok, 1964-től egyetemi tanársegéd, 1971-től adjunktus és 1981-től docens.

Joggal keltette fel a figyelmet, az 1962-ben Veszprémben szervezett, országos tudományos diákköri konferencián, mert élete első dolgozatával nemcsak első helyezést ért el, hanem – egyetlenként – minisztériumi külön díjban is részesült.

1968-ban német felsőfokú, 1970-ben pedig angol középfokú állami nyelvvizsgát tett. (Időközben, előírás szerint kellett eleget tennie orosz nyelvből is az ún. kandidátusi nyelvvizsgának.)

Summa cum laude minősítéssel, 1970-ben szerezte meg az *egyetemi doktori* címet, *Vizsgálatok a mák ftalid-izokinolinvázas alkaloidjainak körében* c. értekezésének a megvédésével.

Ennek folytatásaként, a kémiai tudományok kandidátusa lett 1980-ban, a *Ftalidizokinolinvázas alkaloidok kémiai átalakítása és szintézise* címmel benyújtott és megvédett értekezése alapján.

Oktatói munkássága: II.-V. évfolyamú vegyészhallgatóknak tantermi előadásokat és szemináriumokat tartott, laboratóriumi gyakorlatokat vezetett szerves kémiából, továbbá dipl.- és szakdolgozókat, illetve doktorandusokat is irányított.

1983-ban, a XVI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia kémia szekciójában, tanítványainak, eredményes felkészítéséért, *elismerő oklevelet* kapott.

Kutatói munkásságából két területet emelünk ki:

Morfinán-, benzil-, ftalid-izokinolin-, berbin- és aporfinvázas alkaloidok kémiai átalakítása és szintézise.

Reissert-vegyületek alkalmazása alkaloidok és rokonszerkezetű vegyületek szintéziséhez.

A több mint 25, nemzetközi és hazai tudományos közleményéből említünk itt meg kettőt, amelyek már tragikus halálát követően jelentek meg:

Esters of 1-0-Dimethylthiocolchicines: Formation of Isomers in Chloroform Solution in Helvetica Chimica Acta Vol. 68 (1985)

Absolute Configuration of Deglucopterocereine: Conversion into R-(+)-N-Methylcalycotomine in J. of Natural Products Vol. 48, No. 1, pp. 142-43 (1985)

9 hazai és 3 nemzetközi (Halle /1969/, Várna /1978 és 1981/) konferencián tartott előadást.

Tanulmányútjai:

1967. 11. 01-től (6 hónap) a berlini Humboldt Universität-en, S. Pfeifer professzor mellett, 1973-ban (6 hónap) a bochumi Ruhr Universität-en, G. Snatzke professzor mellett és 1983. 09. – 1984. 08. 31. között (Bethesda /USA/) a National Institutes of Health orvosi részlegénél, A. Brossi professzor mellett.

Pályája ívelését törte ketté és szakította félbe, az 1984. aug. 1-én, a szívinfarktus miatt bekövetkezett, valóban váratlan és döbbenetes halála. Az arckép összeállítását barátja (egyben osztály- és évfolyamtársa), Bazsa György szavaival kezdtük és folytatjuk: „Oktatómunkáját az igényesség, a magas színvonal, a következetesség, és ezzel együtt, a hallgatók szeretete és tisztelete jellemezte. Órái, szemináriumai mintaszerűek voltak, a laboratóriumban sokat segített a hallgatóknak. Rendszeresen voltak TDK-dolgozatot, ill. dipl.-munkát készítő hallgatói. Kiemelkedő évfolyamfelelős volt. Ötéves tevékenysége elismeréseként megkapta a Kiváló Egyetemi Munkáért kari kitüntetést. Aktív közéleti emberként ellátta a kémikus oktatási-nevelési tanács elnöki tisztét, a kari termelési gyakorlatfelelős teendőit és több

jelentős alkalmi megbízást is. Kollegaként mindenki – aki ismerte, kapcsolatba került vele – hamarosan megszerette. Segítőkészségét, megértését, humánus gondolkodását mindenki érezhette és becsülte is. Egyszerű, szolid, nemes tulajdonságokkal élő ember volt." (Útnak indulása előtt, az arckép összeállítójától, – jellemző módon – azzal búcsúzott, hogy csupán ennek az útnak a vállalásával tudott egy időre, mint kiderült, sajnálatosan és véglegesen, megszabadulni, a gátlástalanul rázúdított újabb és újabb feladatok elől. Mint sokan mások akkoriban, ő sem tudott nemet mondani...)

„Halálával mindezt a sok értéket, a további ígéretes tervek és elképzelések teljesítésének lehetőségét vesztette el. Emléke tanáraiban, kollegáiban, munkatársaiban, hallgatóiban egyaránt tovább él. A KLTE Természettudományi Kara saját halottjaként, szeptember 20-án helyeztük hamvait, örök nyugalomba." (L. Egyetemi Élet, 1984. okt. 9-i száma.)

A NIH Record (1984. aug. 28-i sz. 9. oldalán) *Dr. Peter Kerekes, 43, Dies From Heart Attack* (= a 43 éves dr. Kerekes Péter, szívinfarktus okozta halála) címmel így emlékezik meg róla:

Dr. K. P. az NIADDK Orvosi Kémiai Részlegének vendég kutatója, szívinfarktus következtében, három nappal 44. születési évfordulója előtt, 1984. aug. 1-én, váratlanul elhunyt.

Pétert jól ismerték az izokinolin- és a morfinszármazékok terén végzett munkája nyomán. Az elmúlt 11 hónapban dr. Arnold BROSSI szekcióvezetővel dolgozott együtt. Az NIADDK–nál végzett, éspedig a nem természetes eredetű morfin-származékokkal kapcsolatos munkájáról írt közlemény, még nyomdában van. A colchinoidokkal kapcsolatos vizsgálatairól pedig egyik kollegája fog beszámolni az American Chemical Society Philadelphia (Pa) -i esedékes találkozóján.

Amerikai kollégái írták róla:

Magyarországról, a DE Szerves Kémiai Intézetéből jött az NIH–hez. Azt tervezte, hogy egy évvel meghosszabbítja tanulmányútját. Ph. D. fokozatát a KLTE-en szerezte Bognár Rezső prof. vezetése mellett. Doktorátusa után továbbtanult előbb, S. Pfeifer professzornál, a Humboldt Egyetemen, a Kelet-Németország területére eső Berlinben, majd G. Snatzke professzornál a Ruhr Egyetemen, Bochumban (Nyugat-Németország).

Magyar anyanyelvén túl, folyékonyan beszélt németül, angolul és olvasott oroszul.

Munkatársai megdöbbenéssel értesültek hirtelen haláláról. Dr. Brossi barátjaként, tehetséges és kedves kémikusként írta le, illetve méltatta kollegáját, akinek személyiségét nehezen, vagy aligha fogja elfelejteni.

Dr. Brossi 1984. aug. 31-én, Budapesten, a Központi Kémiai Kutatóintézetben, *New Results on Colchicine and Congeners* (= Új eredmények a colchicine és származékai területén) c. előadásban foglalta össze és méltatta Kerekes Péter eredményeit.

Források:

Kerekes Antal gyűjtése/összeállítása, és a szövegben feltüntetett hazai és külföldi újságokban megjelent cikkek, illetve méltatások.

Szalay Tibor

Kertész Gyula (Magyarhomorog, 1935. ápr. 12. – Budakalász, 2002. nov. 8.): főiskolai docens, könyvtári osztályvezető, egyetemi doktor.

Arcképvázlatok – mondja a kötet címe, s ebből is sejlik, nem hagyományos életrajzi lexikonról van szó. Nem lehet hát hagyományosan kezdeni a Kertész Gyulára való emlékezést sem. Hiszen a szócikk írója alig két hónapja állt a debreceni temetőben tanára sírja mellett. Ez az idő arra sem elég, hogy az ember felfogja a veszteséget, nemhogy számba vegye egy ember életútjának állomásait, mégha oly sok mindenben volt közös élményük is. Csak arra emlékszik, hogy nagyon sokan voltunk, sok debreceni diák, akik tanárukat jöttünk búcsúztatni. Mindannyian

hittük, akik ott voltunk, s akik nem lehettek velünk csak írtak, üzentek, hogy most bennünk igazul meg a közismert mondás: egy pedagógust tanítványai éltetnek tovább. Szomorúak voltunk azon a hideg őszi szombaton, de mindannyian éreztük, gazdagok vagyunk, mert van egy közös értékünk, amely összetart és felemel, s ez Kertész Gyula emléke.

Kertész Gyula

Bihar vármegyei eredetű, egész élete az Alföldnek e hagyományaiban különleges atmoszférájú tájához kötődik. Magyarhomorogon született. Fényes Elek szerint (1851) ez a Sárrét leglapályosabb vidéke, tele érrel, nádassal, mocsárral. Lakják mintegy nyolcszázan, szinte mindannyian ref.-ok, írta az egykori tudós. Meghatározta életét ez a táj, bárhová is került nem alföldinek, hanem biharinak vallotta magát s vissza visszatért szülőföldjére. Innen hozhatta olthatatlan természet szeretetét és természet ismeretét is, amely annyi örömet, békés órát szerzett neki erdőben járván, kertjében ügyeskedvén.

És innen hozta ref. makacsságát, és hihetetlen szívósságát, amelynek szakmai pályafutásában mind hasznát vette. Az ált. isk. elvégzése után útja magától értetődőn vezetett 1949-ben a debreceni Ref. Koll. gimn.-ába, ahol 1953-ban érettségizett. Osztályfőnöke a kiváló, nagy tudású Szabó István volt, egyike a tekintélyes régi pedagógusoknak Az átlagosnál kiemel-kedőbb zenei tehetsége volt, különösen énekelni szeretett nagyon. Tagja volt az iskola nevezetes Kántusának, majd az egyetemi évei alatt a híres Kodály kórusnak. Ahogyan az lenni szokott: felnőven, önállóvá válván egyre kevesebb idő jutott a közös éneklés örömének s annál több a szívet melengető emlékek felemlegetésének, amit a zene jelentett számára. (Élete végéig zenebarát, koncert-látogató maradt.)

1957-ben végzett az egyetemen, magyar-orosz szakon szerzett diplomát. Ekkor még nem lépett a katedrára, elvállalta az ekkor szerveződött derecskei járási könyvtár vezetését. Tette minden különösebb szakmai ismeret nélkül, ami meglehetősen nagy bátorságra vallott. De mikor legyen az ember bátor, ha nem a húszas évei elején? S volt egy alapvető, élete végéig tartó tulajdonsága is: mindig tanult. Elolvasta a teljes könyvtári szakirodalmat, elvégezte a debreceni Megyei Könyvtár gyorstalpaló tanfolyamait, eljárt az országos szakmai konzultációkra s a legnagyobb magyar könyvtáros nemzedék nagyjaitól az életben tanulta meg a könyvtári munka alapjait.

Három esztendő multán, 1960 őszétől már Debrecenben dolgozik, a Megyei Könyvtárban. Itt volt 1964-ig. Ez idő alatt két fontos esemény történt vele: elvégezte az ELTE könyvtár szakát és megkezdte tanári pályáját, egyelőre a Könyvtári Módszertani Központ debreceni kihelyezett könyvtárosképző szaktanfolyamán.

Nemsokára Debrecenben a Tanítóképző Intézetben megindult, mint párhuzamos szak, a népművelő-könyvtáros képzés. Ide került át 1964 őszén, hogy itt tanítson a szak megszűnéséig, 1977-ig, ekkor már mint főiskolai docens. A könyvismeretet és könyvtári tájékoztatás tantárgyakat tanította. Az amúgy sem élménydús könyvtári tudományok egyik legérzelemmentesebb, legpontosabb és legrészletezőbb tárgyait választotta.

Az útja innen Budapestre vezetett, az Országos Idegennyelvű Könyvtárba, akkori nevén az Állami Gorkij Könyvtárba. Egész családja vele mozdult, hiszen felesége, Molnár Katalin, a debreceni Városi Könyvtár igazgatóságát hagyta ott és lett az akkori Kulturális Minisztériumban főelőadó, s jött gyermekük Gyula is. Felesége első házasságából származó Attila fiuk Debrecenben folytatta tanulmányait. Budakalászon telepedtek le.

E furcsa s ideológiával olykor erősen áthatott könyvtárban (már a neve sem volt bizalomgerjesztő) fő feladata volt a szakmai igényesség és hitelesség megteremtése. Szaktanácsadó volt az ig. mellett, szakmai kérdésekben helyettese, majd magára vállalta a nemzetiségi koordinációs feladatok elvégzését osztályvezetői szinten, valamint főosztályvezetője lett az állománygyarapító, feldolgozó és folyó-irattári főosztálynak.

Ezt a feladatát követte élete legnagyobb szakmai kihívása s egyúttal szakmai pályafutásának legnagyobb teljesítményét adó lehetősége: 1985-ben az Országos Széchényi Könyvtár retrospektív bibliográfiai osztályának lett előbb főmunkatársa, majd vezetője. Közvetlen feladata volt a Magyar könyvészet 1921-1944 ciklusbibliográfia hiányzó köteteinek a szerkesztése. Ezt végezte nyugdíjba vonulásáig, 1999-ig, majd ugyanilyen tempóban és lendülettel folytatta élete utolsó percéig. E munkahelyén szerezte meg doktori címét is, 1988-ban „A magyar sajtó egyedi repertóriumainak fejlődése, elméleti és módszertani kérdései" c. értekezésével.

Kertész Gyula életét valójában két munkahely, de ugyanazon feladat fogalja keretbe. Minden többi ennek előkészítése, megalapozása volt. A derecskei járási könyvtárban van az alapozás ideje. Egyetemi szakdolgozatában már a bibliográfia, repertórium készítés elemeivel ismerkedett, majd ezt a munkát kiegészítve egy járási intézmény vezetésének komplex feladatával tovább fejleszthette. Mindezt csak bővíthette a debreceni könyvtárban, ahol a falusi könyvtárak gyűjtemény rendezésének elveit formálta ki és végezte a gyakorlatban, s olyan feladatokat is megoldott, mint a falusi könyvtárak törzsanyaga jegyzékeinek összeállítása. Egyre mélyebben lépett a bibliográfiai munka intenzív és minőségileg jelentős területeire. Ezt mint a tanítóképző tanára tudta véglegesen kialakítani magában. Elsősorban a helyismereti bibliográfia készítés érdekelte, olyan műhelyt alakított ki növendékeivel, amely messze túlnőtt egy intézeti feladaton, a könyvtári szakma már figyelmesen követte ezt a tevékenységet és várta az eredményeket. Ennek a munkának volt összegző eredménye a könyvtári tájékoztatás négykötetes főiskolai jegyzete, amelynek első kötetét ő maga írta. Ezt évtizedekig használták, bizonyos részeit ma sem lehet nélkülözni, de még felülmúlni sem a teljesség, az alaposság az igényesség vonatkozásában.

Az Országos Széchenyi Könyvtár hozta meg számára a szakmai kiteljesedést. Itt érvényesülhetett igazán egyéniségének, szakmai magatartásának meghatározó lényege. Precizitás, pontosság, lelkiismeretesség, mindenre kiterjedő figyelem. Mindamellett rendkívül komoly elméleti alapvetést is végzett a retrospektív bibliográfia szakterületén.

Összeállította a magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiáját, amelynek megjelent második és jelentősen kibővített kiadása, s nem titok, hogy a harmadikhoz is folyamatosan gyűjtötte az új adatokat. E vonatkozásban a magyar könyvtári szakemberek egybehangzó véleménye, hogy korszakos jelentőségű munkát végzett módszertanilag, elméletileg és a gyakorlatban egyaránt. Szinte felsorolhatatlan mindaz az elméleti alapvetés és gyakorlati elemzés, amelyeket meg kellene említenünk e vonatkozásban: a regionális bibliográfiák elméleti kérdései, a falu- és városbibliográfiák szerkesztési problémái, a magyar helységnévtárak, helynévlexikonok és szótárak történeti tipológiai áttekintése, stb stb. Nyugodtan mondhatjuk, Kertész Gyula a magyar bibliográfia készítés legnagyobb alakjai közé tartozott. Elévülhetetlen érdemei vannak a két vh. közötti időre

vonatkozó retrospektív bibliográfiák összeállításában és megjelentetésében, már csak azért is mert a magyar bibliográfusok közül ezt a feladatot addig senki nem akarta-mertetudta vállalni.

Pedagógusi munkássága is így ötvöződik: Debrecenben kezdte a tanítást és soha nem hagyta abba, mégha bármilyen feladatot is kapott. A Tanítóképző legendás tanára volt. Igényessége és szigorúsága elbátortalanította a legmagabiztosabb diákot is. Nagy érzéke volt megtalálni azokat, akiket az átlagosnál jobban érdekelt a biblográfiai munka, velük igazi csapatot alkotva tudott dolgozni. Követte életüket a továbbiakban is, mégha elszakadtak a pályától is. Segített írásaik, műveik ellenőrzésében, javításában. Taná-csaira mindig lehetett számítani, noha azoktól a gyengébb idegzetűek mindig megtántorodtak. Kérlelhetetlenül szigorú és igényes volt, s valami különleges érzékkel tudta a legapróbb mulasztást is észrevenni. Nem szólva hatalmas ismeretanyagáról, melynek révén a lektorált vagy csak baráti szóra átadott kéziratok még jobbak, telje-sebbek lettek.

Ugyanilyen tanári szellemben dolgozott a nemzeti könyvtárban is. Nemcsak figyelte, segítette munkatársai fejlődését, de folyamatosan támogatta előrelépési szándékaikat, szakmai igényességüket.

Könyvtári vonatkozású közleményei száma megközelíti a százat. Gyakorlatilag minden magyar szakmai folyóiratban publikált szakcikket, recenziót. Tankönyvekben, gyűjteményes kötetekben jelennek meg részfejezetei, összeállításai. Tagja volt a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének (ezen belül a Bibliográfiai Bizottság alapító tagja volt), tagja volt az OSZK Tudományos bizottságának, részt vett az MTA Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munka-bizottságának tevékenységében.

Főbb művei:

Könyvtári tájékoztatás 1k. Általános tájékoztatás. (Tanárképző főiskolai jegyzet.) Bp. 1975. Tankönyvkiadó, 255 p.; A magyar sajtó repertórumainak annotált bibliográfiája. (Egyedi repertóriumok), Bp. 1977. OSZK. KMK. 208 p.; A bibliográfiák készítésének elméleti és módszertani kérdései. = Bibliográfiai tanulmányok. Segédanyag a bibliográfiai továbbképző tanfolyamhoz. Bp. 1978. OSZK, KMK. 204-225.old.; A falu- és városbibliográfiák szerkesztésének módszertani kérdései 1-2.r.= Könyvtáros, 1983, 9.sz. 522-526., 10.sz. 576-579.p.; Az egyedi sajtó-repertorizálás újabb eredményei és problémái = Könyvtári Figyelő, 1985, 4.sz. 387-397.p.; Magyar Könyvészet 1921-1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 3.k. Társadalomtudományok. 2.r. Bp. 1985. OSZK. 715 p. (Komjáthy Miklósnéval közösen); Magyar könyvészet 1921-1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 5. k. Bp. 1989. OSZK. 787 p. ; A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriuma. Annotált bibliográfia. 2. átd. bőv. kiad. Bp. 1990. OSZK, KMK. 415 p.; Magyar Könyvészet 1921-1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 4.k. Bp. 1992. OSZK. 770 p.; Az Alföld bibliográfiai kalauzának tervezete, Bp. 1993. 15 lev.; A kurrens helyismereti repertorizálás helyzet és perspektívái = Helytörténész könyvtárosok I. országos tanácskozása,, Vác, 1994. Bp. 1995. 63-84.p.; Kovács Máté kéziratos hagyatéka = Könyv és könyvtár, 18.köt. Debrecen, 1997. 5-6.sz. 8-11.p.; Magyar Könyvészet 1921-1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. II/A. köt. Alsó-és középfokú iskolai tankönyvek. Bp. 1998. OSZK, OPKM. 228 p. ; Dr. Molnár Pál munkásságának bibliográfiája. = Könyv és könyvtáros, 20.köt. Debrecen, 1998. 34-345. p.,; Magyar helységnévtárak, helynévlexikonok és szótárak. (Történeti tipológiai áttekintés), Bp. 2000. KSH Könyvtár és dokumentációs szolgálat, 91 p. (Történeti statisztikai füzetek 12.)

Munkásságát 1994-ben a magyar könyvtárügy legmagasabb díjával ismerték el. Ekkor vehette át a legnagyobb magyar bibliográfus-

ról, Szinnyei Józsefről elnevezett díjat. A következő esztendőben pedig munkahelye, a Nemzeti Könyvtár ítélte neki ugyancsak a legmagasabb szakmai díját a Széchényi Ferenc Emlékérmet.

Kertész Gyula élete nem a nagy nyilvánosság előtt zajlott. Könyvtáros volt, s ott is bibliográfus, tehát szakmai mindennapjait valóban könyvek közé zárva élte. Csakhogy ez így nem igaz. Kedélye, nyitottsága, vidám, különleges humora, amelyhez nem kevés szeretetteli csipkelődés is tartozott, társasági emberré tette. Már hogyha még aznap este időben hazaért a munkahelyéről, mert hajlamos volt belefeledkezni a munkába. Egykori középiskolai osztálytársai szívesen várták az ötévenkénti találkozókat, hogy örüljenek diáktársuk változatlan kedélyének. Régi tanítványairól mindent tudott, emlékezett minden sajátosságukra, boga-raikra, csínyjeikre. Erre csak olyan peda-gógus képes, aki annak örül elsősorban, ha tehetségeket lát maga körül, hozzájárulhat valamivel ennek gazdagításához, és követheti diákjai életének alakulását.

Mindehhez persze járult a megfelelő családi háttér, amely amúgy minden elismert életút szervező meghatározója. De itt valóban arról volt szó, hogy két azonos szellemiségű, de eltérő mentalitású ember azonos érdeklődési körrel élte végig a sajnos rövidre szabott közös életet. Séták, kirándulások, természetjárás, koncertek és színházi előadások, és mindenekelőtt Debrecen. Hiszen ott maradtak a rokonok, a barátok, a könyvtáros munkatársak és persze a tanítványok. De az évek múlásával tanítványaival már tudott más helyen is találkozni: konferenciákon mint előadótársak, szakmai vitákon mint akár hivatalban fölötte állók, szerkesztőségekben mint munkatársak. Egyívásúak lettünk - mondja kilépve tárgyilagos szerepköréből az arckép írója, hiszen a diák-tanár viszony az évtizedek múlásával baráti viszonnyá is válhat. S a pályakezdő pedagógus Kertész Gyula alig volt idősebb első tanítványainál a Tanítóképzőben.

Az a tudományos tevékenység, amely a nevéhez fűződik, nem a látványos tudományos eredmények közé tartozik, csak egyszerűen pótolhatatlan. Minden tudományos kutatás alapja a forrásismeret. S ehhez szükségesek a megfelelő kézikönyvek, adattárak, a mi esetünkben a bibliográfiák. Aki ilyeneket készít, állit össze, a tudományos felkészültségén kívül nagy szakmai alázattal is rendelkezik. Hiszen mindenki más ebből meríti, amire szüksége van. Nem kell százfelé fordulni, elég lesz a „Kertészt" felütnie ezentúl, hogy megtudja, a remélt adat vajon hol található. Csak éppen Kertész Gyula, a nagy tudású, melegszívű kedves pedagógus ember nem található közöttünk, emlékeinkben és műveiben él tovább.

Irodalom: Batári Gyula: Beszélgetés dr. Kertész Gyulával, a Szinnyei József emlékérem kitüntetettjével. = OSZK Híradó, 1994, 7-8.sz. 27-29.p.; Pogány György: „A bibliográfia nekem hobbim is..." Beszélgetés Kertész Gyulával = Könyvtári Levelező/lap, 1995, 5.sz. 3-4.p.; Új Magyar irodalmi lexikon, 2.k. Bp. 1994. 1024.p.; Ki kicsoda 2000. Bp. 1999. 1.k. 844.p.

Praznovszky Mihály

Kiss Lajos (Balmazújváros, 1925. nov. 13. – Debrecen, 2002. aug. 6.): kántor-tanító.

Paraszti családból származott. Iskoláit Debrecenben végezte, 6 elemit a Fűvészkert utcai iskolában, 4 gimnáziumot a Fazekas Mihály Gimn.-ban, az ötéves tanítóképzőt a Ref. Koll.-ban. A Koll. szelleme, az ott kapott nevelés, a kiváló tanárok példamutatása meghatározója volt egész munkásságának, egész életének. Hitte és vallotta, hogy a tanítás küldetés, misszió és halálunk után számot kell adnunk, miképpen töltöttük be a küldetésünket. Igazi tanító volt, aki szolgálatnak, önfeláldozásnak tekintette hivatását! E két szó volt vezérlője egész tanítói pályafutásán.

Diákként nyáron sportrepüléssel foglalkozott az Országos Magyar Repülő Egyesületnél.

Előbb A-B-C vizsgás tanuló, majd oktató 1941-től 1944-ig.

Kiss Lajos

1947-ben szerzett kántor-tanítói oklevelet. A 47-48-as iskolai évben Encsencs községben dolgozott helyettesítőként a ref. elemi isk.-ban, orgonista kántorként pedig egyházát szolgálta. Sokszor helyettesítette a lelkészt a reggeli áhítatokon. Amikor a helyettesített tanító a hadifogságból hazajött, megszűnt az állása. Tanítói kinevezés akkor az államosítás miatt nem volt, ezért visszatért a repüléshez. Motoros repülőgép-vezetői kiképzést kapott, s 1948. nov. 29-én Algyőn I. fokú motoros repülőgép-vezetői vizsgát tett, majd oktatott. 1949 nyarán „B" listára került. Akkor már megkezdődtek a tanítói kinevezések, így visszatért eredeti foglalkozáshoz, a tanításhoz. Kinevezését 1949-ben Debrecen – Szepes III Ált. Isk.-hoz kapta. Onnan, mivel megnősült, Debrecen–Kunpálhalom nevű iskolához kérte magát, ahol vezető-tanítóként működött 1950 febr.-tól 1958. aug. 15-ig. Az iskola 1952-től Ebes községhez került. Felsőtagozatban tanított 6-7-8. összevont osztályt. Megszervezte a „dolgozók iskoláját", esténként ott is tanított. Az iskola Hajdúszoboszló-Debrecen-Ebes-Nagyhegyes határának találkozásánál volt. 170 gyermeket tanított két nevelő – férj és feleség. A 8. osztályosoknak az anyaiskolában kellett vizsgát tenni Ebesen. Sokan tovább tanultak a nevelők nagy örömére középiskolában, főiskolán, egyetemen.

1958. aug. 15-i hatállyal Hajdúszoboszlóra került a II. számú iskolába. Munkáját a következőképpen értékelte az iskola ig.sága: (részlet Szatmári Antal ig. minősítéséből a 1965 – 1980 közötti évekre vonatkozóan)

„Amióta ismerjük, kimagasló munkát végez úgy iskolai, mint pedagógiai szinten. Szakmai felkészültsége kiváló. Kiválóan hasznosítja magát más területeken is. Fotózás (régi épületek, városi és iskolai események megörökítése), dolgozók iskolája (kihelyezett tagozat a Búzakalász MGTSZ és Állami Gazdaságban), szakszervezeti titkár, majd elnök, Városi Pedagógus Énekkar tagja sok éven át. Azt a munkát, amit kezébe vesz, igyekszik teljes mértékben, maradék nélkül elvégezni. Szakmai munkáját mindig pontosan és tervszerűen végzi el. Rajzot tanít – bár nem szakos – ezt a munkát úgy végzi, hogy jó munkája elismeréseképpen társadalmi szakf.nek bízták meg. Vezetője a Művelődési Központ felnőtt rajzszakkörének. Kiállítást is szervezett a szakkör munkáiból. Nyaranként a Pedagógus Szakszervezet által szervezett festőművész táborba jár. Képei kiállításokon is részt vettek – Dunaújváros, Budapest.

Osztályfőnöki munkáját alapos pedagógiai rátermettség jellemzi. Sokat tett azért, hogy osztályát jó közösséggé formálja. A nevelőtestület szereti, értekezleteken igen jó gyakorlati hozzászólásai vannak, melyet többször lehet határozattá emelni. Hosszú évek eredményes rajzoktatása után alsó tagozatba – első, második osztályba – kérte magát. Nagyon szereti a kisgyermekeket! Otthonosan feldíszített szaktantermet nyitott a kicsinyeknek, akiket szelíd, halk szavával, tekintetével és igazi megérzéssel irányít. Hiszen a tanulók motiválásának alapja a tanító személyisége és bánásmódja. A szülők is szeretik, s azon vannak, hogy gyermeküket az ő első osztályába adhassák. Iskolánkban kísérleti

rajzoktatás folyik az első osztályban. Ennek vezetője, az OPI megbízott munkatársa, Aradi Jenő által. Értékes tapasztalatait nagyra értékelik! Városi és megyei szinten bővebb körök előtt mutatja be tanításait, melyek a gyerekek alkotó kedvének kibontakoztatását dokumentálják."

1985. aug. 15-én az induló VI. számú iskolába hívják. Ott tanított nyugdíjazásáig, 1986. jan. 1-ig. Nyugdíjazása után tovább tanított szerződéssel osztályban és napközis nevelőként 1991. jan. 31-ig.

„38 év, 12 hét tanítás után vonul nyugdíjba. Mindig éreztük, hogy emberségére, segítésére, tenni akarására, nagy tapasztalatára mindig számíthatunk. Együtt van, együtt gondolkodik, együtt cselekszik velünk. Igazi munkatárs! Fiatalos lendülettel mindnyájunk számára példát mutatva teszi ezt a mai napig. Szinte csodálatra méltó, hogy meg tudta őrizni türelmét, hitét az emberben, az ember nevelhetőségében! Töretlen hittel végzi ma is és kívánom még sokáig végezze áldásos tevékenységét." (részlet Dr. Molnár Lajosné ig. búcsúztató szavaiból).

1985. jún. 1-én Pedagógus Szolgálati Emlékérmet kapott. 1997. szept. 7-én kapta meg az aranydiplomát.

Forrásmunkák:

1. személyi anyagok
2. a búcsúztatásáról készült hangfelvétel
3. repülési naplók (motornélküli és motoros sportrepülők számára)

Kiss Lajosné

Kiss László (Debrecen, 1932. jún. 27. – Debrecen, 2002. okt. 8.): gimn. ig.

Édesapja, nemes nádudvari Kiss Béla katonatanár volt, születésekor honvéd százados. Édesanyja, bicskei és császári komoróci Komoróczy Margit, aki jó nevű hodászi családból származott. A születési anyakönyvben nádudvari Kiss László Egon Olivér bejegyzés található. Ő a legegyszerűbb nevet viselte: Kiss László. Bátyja Béla, húga Judit. Édesapja rangfokozata időről időre emelkedett. Először Debrecenben szolgált a 10. Bocskai Gyalogezredben. Ő volt a parancsnoka annak az alakulatnak, amelyben a Debreceni Ref. Gimn. híres tanárai teljesítettek szolgálatot, többek között Nagy Géza, Rábold Gábor, Félegyházy László.

Kiss László

1938-ban a család Várpalotára költözött, majd 1942-ben Budapestre, mert a családfőt oda vezényelték. Lászlót beíratta a Budapesti Lónyay Főgimnáziumba, ott végezte az első két gimn.-i osztályt. Nádudvari Kiss Béla ekkor a tisztképző Ludovika Akadémián tanított harcászatot alezredesként és 1944 nyarán sikeres ezredesi vizsgát tett. Előléptetésére már nem került sor. 1944 szept.-étől az akkor felállított 1. Hegyivadász Pótdandár parancsnoka lett. A Gyalui havasokban harcolt. Sokat beszélt gyermekeinek a Debreceni Koll.-ról, amelynek ő maga is diákja volt. 1944 őszén súlyosan megsebesült a harcokban, s ilyen állapotban vitték családjával együtt Drezdába, ahol túlélték a szörnyű terrorbombázást. Majd Tirschen-reuthba kerültek. Ebbe a kis bajor városba menekítették ugyanis tovább a Ludovika Akadémiát. A kórházban fekvők, közöttük nádudvari Kiss Béla alezredes is az amerikaiak hadifogságá-

ba került, akik átadták őket a franciáknak, ők pedig kegyetlenül bántak a foglyokkal. 1946-ban szaba-dult és így a család hazajött. Az édesapát „leigazolták", azaz nem tekinthették háborús bűnösnek, majd saját kérésére szolgálaton kívüli állományba helyezték. A szabolcsi Hodászon tudtak meghúzódni az édesanya családja és némi birtoka segítségével. Ekkor került látótérbe ismét Debrecen és a Ref. Gimn. Itt László – mint magántanuló – még 1946 jún.-ában letette a gimnáziumi III. osztály vizsgáit, majd egy évvel később teljesítette a IV. osztály követelményeit. Később ilyen szépen gondolt erre vissza: „..., végül 1947. szept. 5-én beiratkoztam rendes, nyilvános tanulóként oda, ahová érkeznem kellett (de ekkor én még ezt nem éreztem)".

1951-ben érettségizett és az építészmérnöki pályára gondolt, de származása miatt nem mert jelentkezni. Igaz, a matematika és fizika eredményei sem voltak nagyon kiválóak. Inkább a bölcsészetet szerette és tanulta. Úgy döntött, hogy először elmegy az építőiparba dolgozni. Pár hónap alatt segéd lett, majd az érettségije hozzásegítette ahhoz, hogy egy tanfolyam elvégzésével kőműves képesítést szerezzen. A személyi igazolványába ez a szakképesítése is mindig be volt írva: kőműves. Ekkor a „múltja" így nézett ki: apja ludovikás alezredes volt, egyházi iskolában érettségizett és kőműves mesteri szakképesítést szerzett. Így vágott neki a felvételinek a Budapesti Műszaki Egyetem építészmérnöki szakán 1952-ben. Vizsgája ugyan sikerült, de átirányították Debrecenbe, a KLTE matematika-fizika tanári szakára. Akkor ez így ment, nincs értelme kérdezni, miért. Még egy újabb felvételi vizsgát is kellett tennie és most már 1952 szept.-étől Kiss László a DE hallgatója lett. Rendes időben, 1956-ban fejezte be tanulmányait és szerezte meg diplomáját. Az eredetileg humán érdeklődésű fiatalember mind a matematikából, mind pedig a fizikából valamennyi egyetemi félévét jeles és kitűnő eredménnyel zárta. 1956. júl. 15-től alkalmazta őt a volt iskolája, a Debreceni Ref. Koll. Gimn.-a, ahová végleg megérkezett.

Roppant izgalmas és elgondolkoztató dolog, hogy a róla készült és az isk.-nak megküldött tanári szakmódszertani záróvélemény nem volt valami kecsegtető. Bizonyára a származásának szólt, de valószínűleg ennek miértjét már soha nem fogjuk megtudni. Mégis, az embert kíváncsivá teszi az, hogyan lett Kiss László a mintegy ezer főt számláló, ma is élő tanítványi sereg szemében „Közép-Európa legjobb matematika tanára". Végig kitartott volt iskolája mellett, tanárként és első számú felelős tanárként: ig.-ként szolgált, nyugalomba vonulásáig.

Váry Judittal kötött házasságából született Ákos és Ágnes nevű gyermeke, akikkel mindig büszkélkedett, mint jó édesapa. Második felesége Hedrich Emilia volt, Balázs nevű gyermeküket kapták ajándékba. Oly nagy szeretettel és kimondhatatlan melegséggel nevelte és vette körül gyermekeit. Ágnes leányánál, Boross Csabánénál született unokák, Gergő és Bence érkezése roppant boldoggá tette, ünnep volt számára, ha vendégül láthatta a kis „elevenségeket".

Még vessünk néhány pillantást tisztségeire, elismeréseire. 1956 és 1968 között internátusi felügyelő tanárként is dolgozott, s ez közvetlen kapcsolatot jelentett a diákokkal. Akkor az iskola tanulóinak mintegy hetven százaléka még fiú volt. Sok jó matematikus termett ebben az időben. De a jóízű diáktörténetek kialakulásának is kedvezett ez a helyzet. Néhány vele kapcsolatos derűs eseményt évkönyvünkben meg is örökítettünk az utókor számára. 1979-87 közötti években a gimn. igh.-i, majd 1987-től 1992-ig az ig.-i tisztségét töltötte be. Ig.-ként vonult nyugalomba, ő maga kérte nyugdíjazását. Ezt követően a Tiszán-túli Egyházkerület által létrehozott tanügyi főtanácsos tisztét töltötte be 1994-től 2001-ig, majd a Dóczy Gedeon Ref. Gimn. munkáját segítette ig.-i tanácsosként.

1990-ben megkapta a Kiváló Pedagógus kitüntetést, 1993-ban pedig a Pedagógus Szolgálati Emlékérmet. 1998-ban a Zsinat neki

ítélte oda az Imre Sándor-díjat „a ref. iskolaügyért végzett áldozatos munkáért". 2002 nyarán, 70. születésnapja alkalmából a Debreceni Ref. Koll. a Kerekes Ferenc díjjal tüntette ki, elismervén ezzel kiváló és hűséges munkáját.

Nevelői hitvallása tanult kézműves szakmájához hasonlítható.

A kőműves mester mindig oda megy dolgozni, ahol az emberek építeni akarnak, és olyan házat épít, amilyet kérnek tőle. Kiss László ezt nem értette sokáig, élete vonatkozásában ez rejtély volt számára. Előbb a bölcsészet érdekelte, majd a mérnöki hivatás vonzotta és végül lett belőle egy csodálatos matematika-fizika szakos tanár. Most én úgy látom a barátomat, mint aki megmaradt „kőműves mesternek", aki kezébe vett minden egyes faragatlan követ és azokat megfaragta. Sőt, kiformálta és átformálta aszerint, amire alkalmasak voltak, míg végül beilleszthette őket a maguk helyére. Ez az áldott kezű „kőműves mester" nagyon jó tanár volt. Minden egyes tanítványát kezébe vette, megnézte, mire valók és alakította őket. Úgy formálta a lelkeket, hogy kinek-kinek engedte: azzá váljék, akivé őt a Teremtője alkotta és szánta. Egyeseket alapkővé, másokat sarokkővé vagy díszesebb zárókővé faragott, ismét másokat tartó-kövekké formált, de úgy, hogy abban az épületben mindenkinek volt méltó helye és funkciója. Mindenki kapott a mestertől valami sajátos és nélkülözhetetlen szerepet. Senki nem maradhatott ki. Mind a hat osztályát „legkedvesebb osztályomnak" mondotta. Egyenlően szerette őket. Ő ezt úgy fogalmazta, hogy *„minden nevelés alapelve: szeretettel, szeretetben, szeretetre"*. Ezt ő valóban így tette. Hogy miként élte ezt meg és miként ültette át a nevelés gyakorlatába, azt a „tanárság művészetének" legnagyobb teljesítményei közé sorolhatjuk.

A *szeretet volt számára a formáló eszköz*, a szerszám, s ebben kimeríthetetlen eszköztárral rendelkezett. Olyan türelem lakozott szívében, hogy annak mérete szinte vetekedett egy egész tanári karéval. Ő maga volt a sziklaszilárd nyugalom. A szeretettel mint eszközzel többre ment, mint bármilyen pedagógiailag kipróbált módszerrel. Ezt érezte meg valamennyi tanítványa. Még az is, aki a legkeményebb anyagból gondolta magát, mert őt is megfaragta, átformálta a szeretet szerszámával. Volt olyan esete, amit az egyetemes pedagógiatörténetbe kellene följegyezni. Szombat esténként a régi időben volt a hetet lezáró istentisztelet, a preces. Egyik tanítványa, aki az osztályába járt, mindig megkérdezte tőle: hová megyünk? Minek? Kötelező? Ő türelmesen válaszolt mindhárom kérdésére. De a további hetek, hónapok is hasonlóan teltek, s ez így ment két évig. Kiss László, mint internátusi felügyelő tanár, minden szombaton este megvárta, míg ez a diákja leveszi a papucsát, fölveszi és befűzi a cipőjét, rendbe teszi a holmiját és akkor indultak csak el az esti istentiszteletre, ketten együtt. De mindig csak a prédikáció alatt érkeztek meg az Oratóriumba föltűnő padlórecsegések közepette. Szinte hihetetlen! Kiss László nem jött ki a sodrából. Később ez a tanítványa, már egyetemista korában fölkereste, megszállt nála, beszélgettek. Éppen szombat volt. Amikor eljött az ideje, hirtelen fölpattant és indult az ajtó felé, ahonnan visszaszólt: „Bocsánat tanár úr, sietek, mert elkések a precesről!" A szeretettel, mint nevelő eszközzel még a kemény szívbe is lehet írni életes üzenetet.

A „szeretetben" kifejezés Kiss László számára a légkört jelentette, azt az otthont, amelyben a fiatalok formálódtak. Minden pedagógiának az a másik tartópillére, hogy a tanítványaink – bárhogyan is neveljük, faragjuk, oktatjuk őket szeretettel – érezzék is meg ezt a szeretetet. Ebben nagymester volt Kiss László tanár úr, akitől mi fiatalabb tanárok is sokat tanultunk. Ő nem volt a nagy szavak embere, nem prédikált, nem tartott nagy lelki beszédeket, ő egyszerűen szeretett. Ezt nem lehet elmondani másképpen, ezt alig lehet példával illusztrálni. Ahol ő volt, ott jó volt lenni, ott más volt a légkör, ott felüdült a lélek, megvigasztalódott a szomorú diák és új

reménységgel telt meg a szív. Ez valami érthetetlen, láthatatlan dolog, de igaz tapasztalati valóság volt. Úgy szoktam kifejezni és rendszerint így magyaráztam tanártársaimnak: a diák egy különös hullámhosszon működő „élőlény", aki a szeretetet már akkor megérzi, amikor belép az iskola ajtaján. De azt is megérzi már az ajtóban, ha egy tanár nem szereti őt! Ha nem szeretetben neveljük a gyermekeinket, bizony tönkretesszük egyéniségüket egész életükre. Ha a diák érzi a szeretetet, akkor engedni fogja magát nevelni a jóra és ő is így fogja árasztani mások felé a szeretetet. Kiss László diákjai olyanok voltak, illetve olyanokká váltak a kezében, hogy hagyták magukat for-málni és engedték a bölcs mesternek, hogy széppé, hasznossá, igazzá formálja életüket. Kiss László ezt úgy tette, hogy mindig engedte: maguk a tanítványai ismerjék föl ezt a lélektől-lélekig ható erőt az ő szabadsá-gukban.

Ő keresztyén lélek volt, aki azt szerette volna, hogy másnak is öröm legyen az, ami neki örömet jelentett. Ezért hitt abban, hogy *lehet szeretetre nevelni*, mert az ember nevelhető. Az ember formálható, míg végül elnyeri tartását. Minden épületnek van valami szépsége, van valami egyedi vonása, ami azt azzá teszi, ami. Ilyen a diák is. Ő is rendelkezik olyannal, ami csak az övé. Ez senki mással össze nem hasonlítható, senki másra nem érvényes sajátosság. Ilyen az ember is és jórészt a tanártól függ, hogy milyenné formálja a formálható „élő darabot". Azt tudta Kiss László is, hogy nem a saját képünkre és hasonlatosságunkra neveljük a növendékeinket, hanem a krisztusi szolgáló életre. Ahogyan ő fogalmazott: a szeretetre. Ez lesz ugyanis a társadalom kötőanyaga, amint a házak tégláit, köveit is össze kell tartani valamivel. A jó mester tudja, hogy miként kell elkészíteni a jó kötőanyagot. Végül a ház is szépen megépül annak rendje szerint, amint azt az alkotója elgondolta, s az ember is fölnövekszik annak rendje szerint, ahogyan az Alkotója elvégezte felőle. A házra, vagy bármilyen alkotásra ilyenkor a mester odaírhatja a védjegyét, amint ez régi szép szokás volt. Kiss László neve bizony oda van vésve sokak szívébe, kitörölhetetlenül. A védjegy a mester munkájáról tanúskodik, azt hitelesíti. Az ő védjegyét én így olvasom a Szentírásból: *"Örüljetek az Úrban mindenkor, ismét mondom, örüljetek. A ti szelídlelkűségetek ismert legyen minden ember előtt!"*

Tanári egyéniségére gondolva, azt kérdezhetjük: honnan vette Kiss László mindezt a hallatlan lelki gazdagságot, ezt a végtelen derűt és sugárzó örömet? Végtére is egy nagyon száraznak tűnő tantárgyat, a matematikát tanította, és a fizikát is, amely bizony a tapasztalat és az értelem nélkül nem igen oktatható. Ez azonban csak első látásra tűnik nehéz kérdésnek. A jó matematikatanár és a jó fizikatanár ugyanis elsősorban nem a tárgyával nevel és tanít, hanem az egyéniségével. Ha egy matematikatanárban nincs végtelen türelem és reménység a tanítványai iránt és csak a szigorral véli a kívánt eredményt elérni, annak nem sok sikere lesz a pályáján. De a tanítványainak sem. Gondolkodni ugyanis nem lehet zaklatott állapotban, az értelem mélységeit sem fogja elérni az, akinek nincs meg hozzá a kellő nyugalma, de a természet csodálatos titkaira sem képes rácsodálkozni az, akit unszolva kényszerítenek rá. Bizony, egy jó tanár kezében a matematika is lehet szép tárgy! Nem igen ismertem Kiss Lászlónál türelmesebb matematikatanárt, ugyanakkor mégis határozott volt és gyors gondolkodású, a tanítványai sohasem érezték nyűgnek a tanóráit, sőt inkább felüdülés volt hallgatni a magyarázatait. Az óra elejétől a végéig hangosan beszélt, szép magyarsággal és mély zengésű hangjával. Humora, megjegyzései derűt, sőt kacagást vittek bele a nehéz feladatok megoldásába is. Ébren tartott mindenkit, még a nehezebben gondolkodókat is. Valamiképpen az volt a titka a jó pedagógiájának, hogy a módszerében is érvényesítette a szabadságot. Megadta mindenkinek a lehetőséget a gondolkodásra, és kimondottan örült, ha diákjai a megszokottól eltérő megoldással rukkoltak elő. Imponáló

tudásával igen gyorsan tudta követni a szi-porkázó diákjai fölvetését is, azok pedig élvezték a vele együtt gondolkodást. Igen nagy erőssége volt a precízség és a teljes-ségre törekvés szaktárgyaiban. Kitűnően tudott kérdezni. Kérdései mindig „ültek". Mégis közel tudta magához hozni a fiatalt, s ez mégsem vált soha bizalmaskodássá, ha-nem inkább tiszteletet ébresztett bennük önmaga és tárgya iránt.

Amikor elcsodálkozom azon, milyen nagy-szerű tanáregyéniség volt Kiss László, egyút-tal kérdezem is magamtól: hogyan volt ez lehetséges? Mit tett ezért? Miként emelte ilyen szintre a hivatása művészetét? – Azt hiszem, egyszerű a válasz: ő erre született. Ő született „matektanár" volt, aki fiatalon még rugódozott ez ellen és el akart menekülni a tanárság elől az építészetbe. Nem mene-külhetett el, az ő helye itt volt kijelölve, neki ez volt az eleve elrendelt küldetése. Sőt mi több, őt nekünk, éppen a Ref. Gimn.-nak rendelte és ajándékozta Gondviselő Istenünk. Éppen akkor, amikor a legjobban szükség volt rá. Hála legyen érte! És ő nem ment el máshová, hiába kínáltak neki is nagyobb falat kenyeret az állami iskolákban. Ő végig ment azon az úton, amelyet számára Teremtő és Megváltó Istene kijelölt. Nem volt ő ma-gamutogató vagy mellveregető keresztyén, hanem inkább szemérmes hitű, szelídlelkű és tisztaszívű ref. ember. A nagytemplomi gyü-lekezet előbb pót-presbiterévé, majd rendes presbiterévé választotta. Az igehirdetésekre szeretett figyelni, és általában is sokkal mé-lyebben érdekelték a hitbeli problémák, mint azt gondolnánk. Nekem megadatott az, hogy számtalan ilyen kérdést megbeszélhettem vele a természettudomány és a keresztyén hit kapcsolatáról. Nem a magyarázataiból, ha-nem a kérdéseiből tudtam, hogy micsoda mélységig hatolt szívébe Isten üzenete. A természettudományon nevelkedett, mond-hatnánk: egzakt gondolkodót, mélységesen lekötötte és foglalkoztatta a világ teremtésé-nek kérdése és harmóniájának az emberi értelemmel való fölfoghatósága. Rácsodálko-zott arra, hogy mind a természeti világ, mind pedig az emberi tudás értelmi tevékenysége ugyanolyan szerkezetet mutat: nyitott fölfelé, Isten kijelentésének a megértésére. Ebben is felkészülten akart tanítványai elé állni. De a saját gyermekeivel is gyakran beszélgettek erről. Nagyon érdekelte a Dániel könyve 12,3 vers, amelyben a végső igazság kereséséről van szó: *„Az okosok fényleni fognak, mint a fénylő égbolt, és akik sokakat az igazságra vezettek, mint a csillagok, mindörökké"* Ő bizony értette és alázattal elfogadta azt, hogy az „okosság", az emberi értelem is Isten teremtett világának része, és arra való, hogy azt jól használjuk és kutassuk vele a termé-szet rendjét, és jó irányba vezessünk másokat is, mégpedig az igazságra. Tulajdonképpen ezt a rendet ismerte föl és tanította ő a fizika törvényeiben, s erre a fölfelé nyitott világra irányította tanítványai tekintetét. Vallotta, hogy mint a csillagok járása, éppoly csodála-tos ennek a világnak a szép rendje, s a bölcs ember erről tesz bizonyságot azok előtt, akik reá bízattak. Koncentráltan tudott figyelni és nagyszerűen tudott kérdezni, s mindig tovább és tovább ment a „miértjeivel", míg rádöb-benve megértette ennek a világnak az eredetét, alapját és célját: *"minden a Krisztusban áll fenn!"*. Ezért tartozott kedves énekei közé a 264. énekünk, mert ez volt az ő hitvalló válasza: *"Áldjad én lelkem a dicsőség erős királyát!"* A bibliai szavakat használva, az „okos" tanár, azaz a hitében megnyugodott és megbizonyosodott tudós ember nem is válaszolhat másként, minthogy az alázat hangján dicsőíti a Teremtőt. Más alkalommal pedig egy szép imádságot mondott a temető-ben, amelybe beleszőtte a gondviselésbe vetett hitét ugyanennek az éneknek egy má-sik versével: *"Áldjad Őt, mert az Úr mindent oly szépen intézett. Sasszárnyon hordozott, vezérelt, bajodban védett. Nagy irgalmát naponként tölti ki rád. Áldását mindenben érzed!"*

László barátom eltávozásával mélységes űr tátong a szívemben. Gyakran gondolok rá, és azt is kérdezem magamtól, miért játszott ő

annyira fontos szerepet az én életemben is. Talán csak összeszoktunk, talán mert jól ismertük egymást, és csupán ennyi az egész? Vagy talán azért, mert oly szépen tudott viselkedni, s finom lélekkel mindenkihez udvariasan közeledett? Ezért is. De ezeknél többről van szó! Kiss László számomra szellemi partner volt, akinek érdeklődése nekem nagyon jólesett. Kérdéseivel, dilemmáival tovább vitt és ösztönzött a tudományos munkámban. Friss írásaimat gyakran elolvasta. Ha ő nem értett meg vala-mit, akkor azt újraírtam, másként fogalmaztam, de azonnal láttam, mi a teendőm. Aztán azt is láttam, hogy a sok-sok idegőrlő munka mellett nem hanyagolta el az önmaga művelését, szellemi ápolását sem. Mind a szépirodalomban, mind pedig a természettudományi kérdésekben figyelt a legfrissebb hírekre, eredményekre. Felnőtt korában is olvasta Jókait, élvezte Ady Endre és Arany János verseit. Amikor pihenni akart, szívesen vette kezébe a Nagy Indiánt, a Fáraót, vagy a Rejtő-könyveket. Érdekelte a festők életrajza, rendszeresen figyelte a Delta műsorát, s ami meglepő, lévén természet-tudományos műveltségű ember, rendszeres olvasta az Élet és Irodalom lapot. Mindezek ellenére, ő soha nem volt elégedett a tájékozottságával. Művelte magát, mert adott magára és mindezt a tanítványaiért is tette.

Kiss Lászlóról a diákjai azt tartották, hogy „Közép-Európa legjobb matematika tanára". Ezt szó szerint így mondták és ezt – mint fiatal pályakezdő tanár – én is hitelesnek fogadtam el. Ez a sokra becsült tanár nagyon szerény ember volt. Soha nem tolta magát előre, nem vágyott az első sorokba, nem akart kitűnni vagy tolakodni. Szerénysége mögött valami mély titok rejtőzött, amit láttunk rajta és amit gondoltunk róla, de nem tudtuk kifejezni. Férfias tekintetéből kibeszélhetetlen melegség sugárzott, amit lehetetlen volt nem érezni. Reá emlékezve, most ezt a titkot próbáljuk mégis megfejteni, ehhez próbáljunk valahogyan hozzáférkőzni. Nem könnyű dolog az emberi szívbe belelátni! Ő ugyanis akkor került előtérbe, amikor a legszerényebbnek akart maradni, ő akkor látszott, amikor szinte szemérmesen elrejtette magát. Arcáról mindig derű sugárzott, jelenlétében senki nem érzett megoldhatatlan gondot. Bensejéből tiszta optimizmus áradt, még akkor is, amikor személyes problémák kötözték meg mosolygó lelkét. Számomra úgy tűnt, mintha kereste volna ő is valami titoknak a nyitját. Azt szerette volna megtudni, hogyan és miért került ő olyan helyzetbe, hogy reá bízatott sok-sok fiatal jövőjének formálása. Miért lett ő tanár? Nem rugódozott ő ez ellen, de érteni akarta saját sorsát, hivatásának célját. Nem látszott rajta, mert örök vidám természetű volt, de otthoni magányában bizony kutatta a Szentírás üzenetét önmagával kapcsolatban is. Eltűnődött azon, hogy sok bibliai szereplő elindul valahová és egészen máshol köt ki. Pál apostol sorsa különösen is és gyakran elgondolkoztatta. Egyszer Ravasz Lászlót olvasta és megnyugodott: "... az ember nem oda ér, ahova megy, mert az ember odaindul, ahova ő akar menni: de oda érkezik, ahová Isten viszi." Ekkor már nem volt fiatal. Érett fővel és ennek fényében gondolt vissza megtett pályájára, s megértette életének addig érthetetlen eseményeit. Szinte boldogan döbbent rá az Isten általi eleve elrendeltségére és küldetésének céljára. Megértette azt, amit korábban még csak hitben fogadott el. Kiválasztottságának tudatában élte az életét és ezt az isteni titkot belülről hordozta magában. Mintha lett volna egy belső hang a lelkében, amely figyelmeztette őt a helyes lépésekre. Persze ilyen nem volt, de életének számos pontján bizony az látszik, hogy figyelt egy sorsát tanácsoló bölcs Vezetőre, engedte, hogy Valaki nevelje, tanítsa, vezesse, irányítsa őt arra felé, amely nem az ő elgondolása szerinti cél volt. Éppen ez az engedelmesség tette őt bölccsé. Életének alakulását, annak eseményei mögött rejlő legmélyebb titkokat csak ilyen nézőpontból érdemes figyelni, mert végül ő is így látta azokat, s ezért így

lehet hitelesen megérteni. – Életútja tele van komoly tanulságokkal.

Egyik alkalommal elmondta, hogy az utóbbi években sokat olvasta a Bibliát és egyre mélyebb és mélyebb összefüggésekre bukkant. Ezeket az összefüggéseket részben a saját élete vonatkozásában, részben pedig a kor változásai tekintetében fedezte föl. Ő maga elindult egy bizonyos úton, de Isten másfelé vezette. A saját élete volt számára a döbbenetes tapasztalat. Valamikor komolyan elhatározta, hogy annak rendes idejében nyugalomba fog vonulni, s ezt meg is tette hatvan éves korában. Arra azonban nem számított, hogy az eleve elrendelt útja ekkor még nem ért véget, hanem még nehezebb feladatokra kap megbízást. Nem is lett volna alkalmasabb ember az Egyházkerületi Tanügyi Főtanácsos tisztségre. Elvállalta és szívvel-lélekkel végezte csaknem nyolc évig. Milyen érdekes, hogy itt éppen az a Kiss László a főszereplő, aki gimnazista korában átélte a ref. iskolarendszer szinte teljes fölszámolását. Látta, hogy egymás után szűnnek meg és kerülnek állami kézbe az évszázadokkal ezelőtt a nagy koll.-aink és gyülekezeteink által alapított iskolák. Az 1990-es évektől azonban újból kisarjadt a kivágottnak és elpusztultnak hitt fa gyökere, s egyre másra jöttek létre országszerte a ref. ált. és középiskolák. Ezeknek a „veteményes kerteknek" a „tavaszi" munkáit fogta ő össze, és segítette megművelni a kikelő palántákat a tiszántúli részeken. 6 középiskola, 25 ált. isk. és 7 óvoda tartozott hozzá, amikor 2001-ben tisztét átadta utódának. Ezek szinte a „semmiből" keletkeztek. Amikor pedig 1997-ben Békésen megrendezték a Kárpátmedencéből jött ref. gimnaziták össz-találkozóját, ő köszöntötte az ifjú sereget, de nagyon meghatódott. (...) „tábortűz, csillagfény, a szemekből visszasugárzó, fel-felvillanó tűzlobogása, a zsoltáréneklés, egy kicsit misztikus hangulat. Mit mondjak én ott és akkor?" Jerémiás próféta szavai jutottak eszembe: *'Kérdezősködjetek az ősi ösvények után, melyik a jó út, és azon járjatok!'"* A gyakorlott teológus sem mondhatott volna találóbb igét!

Egy másik alkalommal pedig – Szegedre mentünk autóval – oly őszintén tört fel szívéből a boldogság és osztotta meg velem örömét: „El tudod azt képzelni, hogy ma reggel több mint tízezer ref. gyerkőc hallgatta a Bibliát és mondta az imádságot?!" Ekkor elcsendesedtünk mindketten, mert tudtuk, hogy évtizedekig ez csak abban az egyetlen iskolában volt lehetséges, amelyben együtt szolgáltunk. Én akkor arra gondoltam, hogy ez a Laci barátom tényleg egy *áldott kezű kőműves mester*, s igaz rá, amit Pál apostol mondott szerényen maga-magáról: *"Istennek vagytok a szántóföldje, Istennek az épülete. Az Isten nekem adott kegyelme szerint, mint bölcs építőmester, fundamentumot vetettem, de más épít majd rá. Ki-ki azonban vegye fontolóra, mimódon épít reá. Más fundamentumot senki sem vethet azonkívül, amely már vettetett, az pedig a Jézus Krisztus."*

László barátom legfőbb célja az volt, hogy mindaz a ref. örökség, amelyet mi őrizhettünk a Debreceni Ref. Gimn.-ban, maradjon meg egy újból fölépített ref. iskolarendszerben. Erre kért mindenkit, ezzel a jó reménységgel látogatta az iskolákat, buzdította a tanárokat és építette a jövőt az ifjúság nevelésével. Szerette és idézte gyakran az Ady strófákat, s mintegy testamentumot mondta el mindenütt:

„De Tűz és Tűz, én ifjú testvéreim,
Jaj, a Tűzet ne hagyjátok kihalni,
Az Élet szent okokból élni akar..."

Amikor megtudta, hogy emberileg nézve nem menekülhet a rátört betegség halálos szorításából, néhány dologban rendelkezett. Az volt egyik kérése, hogy a temetésére szánt virágok helyett az őt szeretők küldjék el adományaikat a Koll. Oratóriumának hangosítására. Ezt a kérését a család közzé tette a gyászjelentésen. De Kiss Lászlónak még a temetése sem úgy volt, ahogyan azt ő elgondolta. Oly sok virágot, tengernyi csokrot és koszorút, amennyi az ő ravatalát díszítette, még nem igen látott a debreceni díszravata-

lozó. Ez volt a legszebb bizonyítéka annak, hogy ez a ragyogó tanár, mint áldott kezű kőműves mester szeretettel, szeretetben és szeretetre faragta, formálta, nevelte a szíveket, e szívek pedig emlékezni fognak rá nemzedékről nemzedékre. Igazán megérdemli! Mintha a régi, szép debreceni mondást láttuk volna beteljesülni: Szíve volt, virágot neki!

Gaál Botond

Kocsár István (Nyírbogát, 1925. szept. 28. – Debrecen, 2000): tanító.

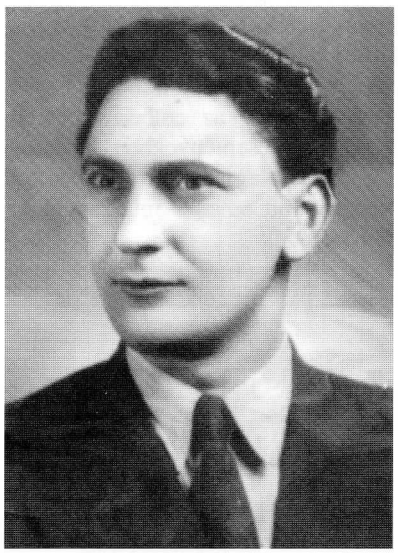

Kocsár István

Földbirtokos családban született. Elemi isk.-it Nyírbogáton és Apagyon, polgári isk.-t Nyíregyházán végezte. Az 1943/44-es tanévtől Nyíregyházán a M. Kir. Állami Líceum hallgatója, népiskolai tanítói oklevelét és egyházi ének- és zeneképesítését 1948-ban szerezte meg.

Tanítói pályáját 1948. okt. 21-én a Piricse-Veres-tanya Ált. Isk.-ban kezdte, 1950. aug. 1-től Ömböly községben, 1951. aug. 1-től Apagyon tanított.

Tanítói hivatása mellett 1955-ben az egri Pedagógiai Főiskolán magyar-történelem szakos tanári diplomát szerzett. 1963-ban az Országos Béketanács arany érem kitüntetést ajándékozott számára. 1960-ban házasságot kötött Vincze Márta történelem-földrajz szakos tanárnővel.

1964. aug. 1-től a balmazújvárosi Daru telepi – ma Bocskai István – Ált. Isk.-ban és párhuzamosan az Ipari Szakmunkásképző Intézetben tanított. Mind a tanítói, mind a tanári munkáját nagyfokú precizitás és pontosság jellemezte. Tanítványai szigorú, de következetes pedagógusnak ismerték, imádott irodalmi naplót vezetni, amelybe csak a legjobb tanulók írhattak. Kocsár tanár úr klasszikus műveltségű pedagógus volt, aki az általa nagy becsben tartott Tolnai Világtörténelemből (is) tanított. Tanóráit sokszor el sem tudta időben kezdeni, mert diákjai kérdésekkel ostromolták. 1985. okt. 1-el nyugdíjba vonult, de iskolája, ahol megszakítás nélkül 21 évet töltött el, visszahívta és újabb két évig immár nyugdíjas tanárként a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatásán fáradozott.

1998-ban a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolától megkapta az „Aranydiplomás Pedagógus" kitüntető címet. 39 évet töltött el a katedrán. 75 éves korában súlyos betegségben Debrecenben hunyt el.

Kocsár László

Kocsár Istvánné Vincze Márta (Pátroha, 1934. szept. 24. – 1987): ált isk. tanár.

Ref. tanítói családban született. Elemi isk.-t Nyírparasznyán, polgári isk.-t Nyíregyházán végezte. Az 1949/50-es tanévtől a Nyíregyházi Állami Zrínyi Ilona Leánygimn. tanulója. Az egri Pedagógiai Főiskolát földrajz-történelem szakon jeles eredménnyel végezte el. Tanári pályáját Apagy községben kezdte meg 1955-ben. 1965-től Balmazújvárosban a Szigetkerti Ált. Isk.-ban földrajzot, történelmet, biológiát és magyar irodalmat is tanított.

Kocsár Istvánné

1960-ban házasságot kötött Kocsár István magyar-történelem szakos tanárral, 1962-ben született László nevű gyermekük, aki folytatva a családi hagyományokat, a Testnevelési Egyetemen szerzett pedagógus diplomát.

Vincze Márta tanárnő – Babi néni – maximalista volt, mindenkibe próbálta belenevelni az igényességet. Tanítványai szerették, bár nehezen tolerálták, hogy a leckét hiba nélkül kell tudni. Határozott és igazságos tanárnő volt, aki nem csak tanítványai, hanem önmaga elé is magas követelményeket támasztott, állandóan tovább képezte magát. Kedvenc tárgya a földrajz volt, de nagy lelkesedéssel oktatott népi táncot és vezetett irodalmi színpadot. Sajnos, korai halála nem tette lehetővé kibontakozását. Ötvenhárom évesen halt meg.

Kocsár László

Kosztolányi László (1918. Ajak - 2000 Debrecen) ig.-tanító.

Szabolcs vármegye kis településén, Ajakon született. Gyermekkorát szülőfalujában és Debrecenben töltötte, a nyíregyházi tanítóképzőben szerzett tanítói oklevelet. Pedagógus pályafutását a szülőfaluval szomszédos Nyírtasson kezdte, majd katonai szolgálatot teljesített. A világháború szenvedései őt sem kerülték el. Háromszor sebesült meg, fogságba került.

1947-ben feleségével együtt az elepi tanyai iskolában vállalt munkát, ahol összevont osztályokban tanított, felvállalva a többszörös hátránnyal küzdő tanyasi gyermekek nevelését. Ig.-tanítóként a hegyesi tanyavilágban szerveződött iskolák irányítója, a tanyasi emberek ügyes-bajos dolgainak intézője is volt. Az itt élők számára a kulturális életet sokáig az iskolában megtartott ünnepségek, rendezvények jelentették. 1950-ben kezdődött el a tanyaközpont építése, amely 1952-ben önálló falu lett. A mindenki Laci bácsija szerepet vállalt az emberi sorsokat meghatározó fontos eseményekben. Javaslatára kapta a falu a Nagyhegyes nevet. Ettől kezdve összefonódott neve és munkássága a település fejlődésével.

Kosztolányi László

Nem volt a község életének egyetlen területe sem, amelyben ne vállalt volna aktív szerepet. Szervezője volt annak a társadalmi összefogásnak, amelynek eredményeként 1955-ben 4 iskolai tanterem épült.

Az iskolás gyermekek tanítása mellett a felnőttek művelését is szívügyének tartotta. Megszervezte a felnőttek esti oktatását, szorgalmazta az óvodai nevelés beindítását.
Gyalog, kerékpárral járta a szinte járhatatlan dűlőutakat, látogatta a tanyai iskolákat. „Harcolt" a jobb feltételek megteremtéséért. Szervezte a szétszórt, korszerűtlen tanyai iskolák körzetesítését, a tanyai kollégium megvalósítását, ahol 1964-ben 80 tanyai kisdiák számára indult meg a munka. Azért dolgozott, hogy a tanyán élő gyermekek is jobb feltételek között, eredményesen tanuljanak. Meggyőződése volt, hogy minden gyermek tehetséges valamiben.
Lelkes, hivatásszerető pedagógusokból olyan tantestületet verbuvált, akik a nevelést egységes egésznek tekintették és az alapvető ismeretek megszerzését az élet minden területére kiterjesztették. Ig.-sága idején Nagyhegyes térségében teljessé vált az általános iskolai oktatás. A szakszerű munka, a tehetséggondozás, az oktatás- és nevelés korszerűsítésének mérhető eredménye az lett, hogy a nagyhegyesi tanulók időben befejezték az általános iskolai tanulmányaikat és többségük tovább is tanult valamilyen középfokú oktatási intézményben. Az ig.-i feladatok ellátása mellett négy éven keresztül a község tanácselnöki funkcióját is betöltötte. Együttműködő partnerei voltak a község gazdasági, egészségügyi, kulturális szervezeteinek vezetői és alkalmazottai. Rajtuk és a szülőkön keresztül mindenkit megnyert a nevelés ügyének. Ig.i, tanítói munkáját, társadalmi, közigazgatási tevékenységét tisztelet és közmegbecsülés övezte.
1973-ban tovább bővült a központi iskola 5 tanteremmel és tornateremmel. A gázfűtés további korszerűsítést jelentett. Az eszközellátottság, felszereltség javulásával egyre ideálisabb feltételek között folyt a nevelő-oktató munka. A szakos ellátottság aránya a 70-es években 86 %-os volt.
Szorgalmazta egy új, korszerű iskolaépület és új óvoda építését, ami csak nyugállományba vonulása után valósult meg.
Mindvégig jól illettek rá Márai Sándor szavai:
" Az életnek értéket csak a szolgálat adhat, amellyel az emberek ügye felé fordulunk."
Munkáját többször elismerték különböző szintű elismerésekkel: Népköztársasági Érdemérem, Kiváló Ifjúsági Vezető, Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Munka Érdemrend ezüst fokozata. Legbüszkébb volt és jelképnek tartotta a Gyermekekért elnevezésű emlékérem kitüntetést. A Nagyhegyesért végzett csaknem fél évszázados tevékenysége elismeréseként 1998-ban a község díszpolgára lett. Nyugdíjas korában is érezte és viszonozta a Nagyhegyesiek tiszteletét, szeretetét, nagyrabecsülését.
Munkájában és a magánéletében hű társa volt felesége, Havas Vilma tanítónő. Szeretetben, de kellő szigorral nevelték fel két gyermeküket Lászlót és Katalint, akik továbbviszik, gyermekeikbe, unokáikba is átplántálják szüleik kitartását, ember- és munkaszeretetét.
Kosztolányi László az aktív pályafutását követően Debrecenben élt, de gyakran látogatott „haza", Nagyhegyesre. 82 éves korában hunyt el.
Felhasznált irodalom:
Dr. Gazda László: Nagyhegyes falukönyve
Családi emlékek, adatok.

Kálmán Antalné

Kosztolányi Lászlóné Havas Vilma (Hontnémeti, 1917. Debrecen, 1996): tanító, ált. isk. tanár
Nem lennénk hűek emlékéhez, ha csak házasságkötésekor felvett névvel idéznénk alakját. Iskolai és magánéleti környezetében tanítónőként mindig „Vilma néni" volt.
Maradjunk hát mi is ennél a kedveskedő, egyben tiszteletet is kifejező elnevezésnél.
A ma Szlovákiához tartozó felvidéki Hontnémetiben született 1914-ben. Vasutas foglalkozású édesapjának állomásfőnökké tör-

tént kinevezésével a család a kárpátaljai Ungvárra került.

Kosztolányi Lászlóné

Vilma néni itt végezte alap -és középfokú iskoláit, majd a tanítóképzőt – cseh nyelven, minthogy közben a trianoni döntéssel a terület Csehszlovákiához került. Így szerzett diplomájával tanította Kárpátalja hegyeinek szétszórt apró falvaiban élő magyar és ruszin származású kisiskolásokat. (Például: Ljután, Csontoson, és egyebütt). E környezetben szükségképpen el kellett sajátítania a ruszin nyelvet is. Sok nyomort, szegénységet és nélkülözést tapasztalt: ezek – természetéből adódó humanitásából, szolidaritásából eredően - mély nyomokat hagytak benne, negatív élményeit élete végéig emlegette.

Szintén pedagógus foglalkozású férjét rövidddel 1944 aug.-i házasságkötésük után hadifogságba hurcolták, Vilma néni magára maradt. Valami megmagyarázhatatlan sugallatra a következő év nyarán férje szülőfalujába a Szabolcs megyei Ajakra költözött. Szerencsés időpontban tette: néhány napra rá a Tisza vonalán lezárták a szovjet határt, ezzel megszűnt a vonalon való átkelés, a hazalátogatás lehetősége. Így teljesen elszakadt Ungváron élő szüleitől, testvéreitől, rokonságától (legközelebb csak 1956. nyarán az akkor újból megszerezhető útlevél birtokában látta őket ismét).

Ajakon tanítóként dolgozott, majd férjének a hadifogságból való hazatérése után 1947-ben a pedagógus házaspárt az általuk addig névről sem ismert Elepre, az ottani tanyai iskolába helyezték. (Jellemző eset: a debreceni pályaudvaron jegyváltáskor tudták meg, hogy Elepnek nincs vasútállomása, sőt a Balmazújvárostól kb. 10 kilométerre eső iskola tömegközlekedési eszközzel egyáltalán nem közelíthető meg).

Az álláslehetőség még így is kecsegtető volt. Az iskolában osztott rendben délelőtti és délutáni időszakban folyt a tanítás. A vidéki iskola lassan a környező tanyavilág kulturális és közéleti központjává változott. Ünnepek megszervezésével, közösségi, kulturális rendezvényekkel érte el magának ezt a rangot. A pedagógusi élet pedig igazodni kényszerült a tanyai életmódhoz: éppen úgy hozzátartozott a ház körüli szárnyasok és sertések tartása, mint a folyamatos szakmai továbbképzés. Vilma néni levelező tagozaton munka mellett végezte el az Egri Pedagógiai Főiskolán, kárpátaljai fiatalkorából magával hozott szláv nyelvtudására alapozva az orosz nyelvtanári szakot.

Az Elep közelében fekvő termőföldekből 1952-ben a Balmazújvárost Hajdúszoboszlóval összekötő kövesút mentén teljesen új építésű település nőtt ki: Nagyhegyes község. Ennek újonnan létesített több tantermes iskolájában – immár a tantestület tagjaként - folytatta Vilma néni pedagógusi munkáját. Tanította az orosz nyelvet, de sokirányú képzettsége birtokában szükség szerint oktatott rajzot, művészettörténetet, vezetett énekkart. Bármilyen szakterületen végezte is tevékenységét, az előzetes bejelentés nélkül, váratlanul betoppanó tanfelügyelők mindig az órákra történő alapos, lelkiismeretes felkészülést állapítottak meg. Az oktatást, a nevelést nem egyszerűen elvégzendő feladatnak, hanem hivatásnak tekintette. Jellemzően mutatja a tulajdonságát, hogy tevékenysége az iskolai oktatás körén túlra, a

felnőttekre is kiterjedt. Az esti tagozatú oktatáson kívül különböző tanfolyamokon horgolásra, kötésre okította a jelentkezőket, másokat pedig a sütés-főzés tudományára tanított. Sokirányú elfoglaltsága közben mindig példás rendben tartotta családját, két gyermekét, háztartását.

A Széchenyi gondolat szerint élte egész életét: „Az élet minden helyzetében jót és lelkiismeretesen cselekedni."

Ilyen szorgalmas odaadó munkával telt el aktív időszaka, s következett nyugdíjba vonulása 1972-ben. Több nemzedék oktatóját és nevelőjét megható ünnepség keretében búcsúztatták a falu lakói, volt és akkori tanítványai, munkatársai. Életének pihenésre rendelt korszaka, nyugdíjas része jórészt súlyos betegségeivel való küzdelemben telt el. Példamutató türelemmel, fegyelmezetten, zokszó nélkül viselte el a szenvedést, utolsó pillanatáig példaszerű lelkierővel küzdött a kórok ellen. A legsúlyosabb támadásnak azonban már nem tudott ellenállni, 1996-ban végleg eltávozott szerettei köréből.

Forrás:

Családi adatok, dokumentumok, visszaemlékezések.

Kálmán Antalné

Kuti József (Tiszafüred, 1912. okt. 12 – Debrecen 2002. febr. 12.): általános iskolai tanár, ig..

Gyermekkorát Tiszafüreden töltötte. Édesapja vándorkereskedő volt, édesanyja kilenc gyermekét nevelte. Elemi iskoláit szülőhelyén végezte. 1926-tól a budapesti Zsidó Tanítóképző növendéke, ahol 1931-ben kapta meg tanítói diplomáját. Történelemtanári oklevelét az 1950-es évek elején szerezte.

1937-től a Földesi Izraelita Elemi Iskola tanítója. A háború borzalmai súlyosan érintették a családját. Testvéreit, feleségét és két fiát haláltáborba hurcolták, ahonnan csak négy testvére térhetett haza. Ő maga munkaszolgálatosként szolgált, majd Auschwitzba deportálták, ahonnan 1945-ben szabadult. 1948-ban megnősült, felesége Grünfeld Márta tanítónő, később matematika-fizika szakos általános iskolai tanár.

Kuti József

1947-től a debreceni ortodox iskolában tanított. 1956-tól nyugdíjazásáig – 1972. márc. 25-ig – Debrecenben a Hunyadi János Ált. Isk. alapító ig.-ja.

Olyan sorsverte életút ez, amely korosztályából akkoriban sokaknak kijutott. Átélt szenvedései nem tették gyűlölködővé, gyanakvóvá, sokkal inkább megértést, türelmet sugárzott. Különösen a gyerekeket szerette. Névszerint ismerte az iskola valamennyi növendékét; óraközi szünetekben szívesen beszélgetett velük. A kollégáit megbecsülte, segítette. Jó volt nála pályakezdő pedagógusnak lenni, mert bizalmat, védettséget sugárzott. Helyet adott a pedagógiai kísérleteknek, nem fékezte az új utakat keresők ambícióit.

A kollégáihoz nem került baráti közelségbe, de komolyabb konfliktusra, nézeteltérésre sem emlékszünk. A mértéktartás mindvégig jellemző volt pedagógiai-vezetői munkájára. Talán ezért nem beszélt családi, egyéni tragédiájáról sem. Persze nem is volt ez akkoriban szokás: hallgattak róla az üldözők, de hallgattak az üldözöttek is.

Törékeny alkata erős jellemmel, lelkierővel párosult. Pokoljárása után képes volt újra felépíteni az életét: figyelmes férj volt, saját gyermek híján felesége unokaöccsét nevelték nagy szeretettel, és intézményvezetőként is tiszteletet ébresztve töltötte be hivatását.

Kissné Kaszab Magda – Szalay Tiborné

Kuti Józsefné Grünfeld Márta (Ónod, 1922. szept. 22. – Debrecen, 1995. jan. 15.): ált. isk tanár.

A Borsod-megyei Ónodon született 1922. szept. 22-én, egyedüli lányként a hatgyermekes családban. Édesapja kereskedelmi tisztviselő volt. Tanulmányait –későbbi lakhelyükön- Monoron kezdte, majd Miskolcon folytatta, ahol 1941-ben tanítói oklevelet szerzett. Általános iskolai matematika-fizika szakos tanári oklevelét viszont már Egerben kapta meg.

Nehezen indult pályája, mivel származása miatt, nem tudott tanítóként elhelyezkedni, csak házi nevelőként dolgozhatott. A háború szörnyűségei tönkre tették fiatalságát: édesapját 1944-ben Kistarcsára hurcolták, 3 bátyja munkaszolgálatosként került a frontra. Szerettei közül senki sem tért vissza. Ugyanebben az évben édesanyjával, és fiatal férjével, Auschwitzba került, ahonnan 1945 áprilisában egyedül, csak ő tért vissza, Karcagra, férje szüleihez.

1948 óta Debrecenben élt és dolgozott. Előbb a Csapókerti Ált. Iskolában tanított, majd 1951-60 – ig a Kossuth-utcai Ált. Iskolában, végül pedig 1960-tól –nyugdíjba vonulásáig- a Szoboszlói-úti Ált. Iskola matematika-fizika szakos, és egyben alapító tanára is lett.

Egyéni életében változást jelentett, hogy 1948 decemberében újra férjhez ment, Kuti Józsefhez, aki szintén általános iskolai tanár és ig. volt. Mintaszerű házasságuk szomorúságát okozta, hogy nem született gyermekük, ezért karolták fel és gyermekükként nevelték, bátyja kisfiát, akit sajátjuknak tekintettek, de nemcsak őt, hanem tanítványaikat is.

Kuti Józsefné

Szakmai – pedagógia és általános felkészültsége magas szintű, sokoldalú, önmagát folyamatosan továbbképző, és kartársait segítő ember volt. Tanítási óráin mintaszerű fegyelmezettségű munka folyt. Még a következetes szigorúsága is szeretetteljes volt. Ennek nyomán tanítványai jó alapokkal, eredményesen és sikerrel végezték munkájukat a középiskolákban is. Osztályfőnökként minden egyes tanítványára odafigyelt. Minden cselekedetében, mozdulatával, arckifejezésével nevelni tudta az iskola szinte minden tanulóját, akik évtizedek múlva is, tiszteletteljes szeretettel emlegetik.

Pedagógusi rátermettségével kollegáit is nevelte, példaként követték a felnőttek, tanárok és szülők egyaránt.

Munkaközösség-vezető megbízásában is felkészült, segítőkész, jó irányító volt. Gyakran hangoztatta bíráló véleményét, amit a munka jobbítása érdekében fogalmazott meg. Megszemélyesítője volt mindannak, amit a munka jobbítása érdekében fogalmazott meg, amit a tanárokkal szemben a társadalom megkövetel és elvár.

Munkája elismeréseként többször részesült rendkívüli fizetésemelésben és pénzjutalomban. 1977-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést, 1978-ban Szolgálati Emlékérmet, 1991. szept. 14-én pedig "Aranyoklevelet" kapott.

1978. okt. 1-én ment nyugdíjba. 1995. jan. 15-én érte utol, tett pontot – a sok megpróbáltatásnak és megalázásnak, de döntően mégis inkább a dicséretes küzdelmekkel és sikerekkel is teli életére – a halál.

Emlékét volt tanítványai, mindenekelőtt a ma már szintén nyugdíjas kollegái őrzik különös szeretettel. Ám a munkássága nyomán kialakult szellem ma is él, fellelhető a Szoboszlói-úti Ált. Isk. immár átalakult nevelőtestületében.

Szalay Tiborné

L

Lengyel Imre (Lippa [ma Románia: Lipova], 1910. szept. 20. – Debrecen, 1978. szept. 29.): gimn. tanár, egyetemi oktató, könyvtáros.

Lengyel Imre

Lippán született, Temes vármegyében, a Maros alföldi kapujában ref. lelkészi családban. Iskoláit szülőhelyén és Györökön végezte. A középisk.-i tantárgyakból eleinte Szászvároson vizsgázott, később Kisújszálláson tanult és érettségizett 1928-ban. Egyetemi tanulmányait a debreceni Tisza István Tudományegyetemen folytatta, és 1933-ban magyar-német szakos középisk.-i tanári okl.-et szerzett, amit később angol nyelvi alapvizsgával egészített ki. Egyetemi tanulmányai alatt tagja volt a Ref. Koll. Tanárképző Intézetének, ahol szakvezető tanára magyarból Zsigmond Ferenc, németből Benigny Gyula volt.

1936-ban bölcsészdoktori címet szerzett „summa cum laude" minősítéssel pedagógia főtárgyból, valamint filozófia és magyar nyelvészet melléktárgyakból.

Tudományos érdeklődésének felkeltői, első tudományos publikációinak támogatói egyetemi professzorai voltak. Német professzora, Huss Richárd hívja fel a figyelmét a magyarországi németség településeinek és nyelvének tanulmányozására. *A balmazújvárosi német település* c. tanulmánya a *Dolgozatok a Debreceni Tudományegyetem Nyelvatlasz és Fonetikai Intézetéből* sorozatban jelent meg Huss Richárd szerkesztésében (Debrecen, 1936; Bertók Lajos kiadása). Ilyen irányú kutatásokat később is végzett: „Die deutsche Mundart von Rátka" és „Grundriss der deutschen Mundart von Hercegkút" (*Német Filológiai tanulmányok* III. és V. kötet; 1968 és 1970).

Pedagógia-professzorától, Mitrovics Gyulától hallott előadásokon és szemináriumokon a nyelvtanítás pszichológiájáról és jelentőségéről az ált. képzés szempontjából. Mitrovics Gyula adta ki az egyetem pedagógiai szemi-

náriumának és pszichológiai intézetének sorozatában Lengyel Imrének *A modern nyelvoktatás főbb tényezői a már meglévő nyelvi ismeretek (anyanyelv) szempontjából* (Debrecen, 1936) c., az idegennyelv-tanítás módszertanával foglalkozó dolgozatát, amely ma is haszonnal forgatható. Már a 30-as években a kontrasztív szemléletet képviseli, és kiemeli a nyelvtanár személyiségét. E műnek Petrich Béla és Lux Gyula módszertana mellett van a helye a tudománytörténetben.

Lengyel Imre első összehasonlító művelődéstörténeti dolgozatában Fäsi János Henrik életét és működését mutatja be hazánkban, ezzel szolgáltatva adalékot a svájci-magyar művelődési kapcsolatok történetéhez (Debrecen, 1941. Németül a *Berner Tageblatt*-ban). A svájci Fäsi protestáns lelkész volt 1801 és 1807 között Balmazújvároson. Rokoni kapcsolatban állt a nagy svájci pedagógussal, Pestalozzival. Ezzel a dolgozattal kezdődnek Lengyel Imre Pestalozzi-kutatásai.

Már egyetemi tanulmányai alatt, de később diplomásként is ún. díjtalan gyakornok volt különböző egyetemi intézetekben (francia intézet, román filológiai szeminárium, népművelési katató intézet), 1934-től az ÁDOB a debreceni egyetemen gyakornoki álláshoz juttatta. Ilyen alkalmazásban végzett szervező munkát a Milleker Rezső és Hankiss János professzorok vezette Nyári Egyetemen. 1938-ban a *Debreceni Képes Kalendárium*-ban „Egy magyar gondolat" c. írásban foglalja össze a Nyári Egyetem első tíz évét. A háború utáni Nyári Egyetem két újrakezdésénél (1947/48, 1958) is titkárként, ill. nyelvtanárként tevékenykedik. 1958-ban a *Felsőoktatási Szemle* 7. számában ír a Debreceni Nyári Egyetemről.

1940-ben kötött házasságot Bodnár Ilonával. Négy fiuk született: Imre (1942), Zsolt (1944), László (1946), Péter (1957).

Az 1940/41-es tanévben a Fazekas Mihály Gimn. tanára volt. A negyvenes évek első felében tanársegédi és lektori megbízatásokat is teljesített. Emellett Debrecen város Idegenforgalmi Hivatalát is vezette. 1943-ban összeállításában nyomtatásban is megjelent *Debrecen és a Hortobágy rövid ismertetése térképvázlattal*. Ilyen előzmények után lett munkatársa a későbbi Idegenforgalmi Hivatal által 1958-ban kiadott Hortobágy-útikönyvnek, amit németre is lefordított.

Tartalékos tüzér hadnagyként a 30-as és 40-es években többször teljesített katonai szolgálatot. Ausztriában angol hadifogságba esett.

1949/50-ben egyetemi szolgálatra berendelt középisk.-i tanárként részt vett a Természettudományi Kar megszervezésében. 1952 és 57 között ált. isk.-i nevelő volt (MÁV Műhelytelep, homokkerti Petőfi Sándor Ált. Isk.), 1952 és 57 között a Péchy Mihály Építőipari Technikum tanára volt. A szakoktatás felkeltette a nyelvész figyelmét is. Erről tanúskodik „Adalékok idegen eredetű építőipari műszavaink jegyzékéhez" c. cikke (Nyr. 1963/1).

Ebben az időben különböző gimn.-okban tanított rendkívüli tárgyként németet és angolt. Német nyelvtanfolyamot és pedagógus továbbképzést szervezett a városi pedagógus kultúrotthonban. Tanított a TIT nyelviskolájában is.

1957 szept.-étől a KLTE-n az újra induló németszakos képzés és az újjászervezett német tanszék „mindenese" lett tanársegédként. Mindenben segítségére volt professzorának, Benigny Gyulának. Tartotta a kapcsolatot az alakulóban lévő tanszék oktatóival (Angyal Endre, Gárdonyi Sándor, Koczogh Ákos, Hannelore Krüger, Némedi Lajos, valamint az első NDK-lektor, Bernhard Albert). Atyai jóindulattal és szelíd közvetlenséggel segítette a diákságot, hogy az újra indult német szakon otthon érezhessék magukat. Megszervezte a tanszék könyvállományának visszaköltöztetését az Egyetemi Könyvtárból a tanszéki könyvtárba. Részt vett az oktatásban is: tanította az első-, másodéveseknek a német nép történetét, Európa németlakta területeinek földrajzát, harmadéveseknek a Bevezetés a germanisztikába c.

tárgyat, vezetett német nyelv- és stílusgyakorlatot, valamint irodalmi szemináriumot.

1959 nyarán sorsdöntő változás állt be Lengyel Imre életében: el kellett hagynia a Germanisztikai Tanszéket. A hivatalos értesítésben azt közölték, hogy „népgazdasági érdekből" az egyetem könyvtárához helyezik át 1959. aug. 15-i hatállyal. Nyilvánvaló, hogy Jausz Béla rektor jószándékkal próbált megoldást találni Lengyel Imre helyzetére. Az egyetemi könyvtárról közismert volt, hogy a korábbi években sok félreállított tudós egyéniségnek adott munkát, menedéket. Lengyel Imre könyvtári alkalmazása is e folyamat része volt. Csűry István könyvtárig. megértéssel fogadta a jól képzett, széles körű tájékozottsággal és nyelvtudással rendelkező új munkatársat, akinek a Bibliográfiai Osztályon és a Kézirattárban biztosított kutatói munkakört.

Lengyel Imrének nem volt könnyű elviselnie a Germanisztikai Tanszékről és a tanári munkától való eltávolítását, de rövidesen kárpótlást talált a könyvtár nyújtotta tudományos munka lehetőségeiben. A bibliográfiai tevékenység keretében a 19. századi debreceni periodikák analitikus feltárását végezte. Könyvtárossága harmadik évében, 1961-ben jelent meg az ő közreműködésével szerkesztett *Debreceni Bibliográfia*, amely a városra vonatkozó alapvető irodalmat tartalmazza, és immár négy évtizede használják a helytörténet kutatói. Bibliográfiai munkájából következően fordult figyelme a sajtótörténet felé. Tanulmányt írt a szabadságharc debreceni újságjáról („Az Alföldi Hírlap 1848-ban." - Debrecen, 1966. 46 l. Klny. *Könyv és Könyvtár* és *Az Alföldi Hírlap 1849-ben.* Debrecen, 1968. 23 l. Klny. Debreceni *Déri Múzeum évkönyve*, 1966.). Foglalkozott az Erdélyi Híradó történetének egyes kérdéseivel (Méhes Sámuel és Váradi Szabó János. Adalék az Erdélyi Híradó történetéhez – Debrecen, 1964. 25 l. Klny. *Könyv és Könyvtár*, IV.).

A könyvtári különgyűjtemények fejlesztésével egyre nagyobb jelentőségűvé vált a Kézirattár gondozása. Az 1961-ben vásárolt Váradi Szabó János hagyaték feldolgozása közben feltárult előtte a jeles debreceni szakíró és felvilágosult polgár neves kortársaihoz (Döbrentei Gábor, Kazinczy Ferenc, Egger Vilmos) fűződő kapcsolatainak több szála, valamint Pestalozzi hazai hatásának, addig kevéssé ismert adatai.

E tárgykörben folytatott munkája során került kapcsolatba a svájci Pestalozzianummal, s szélesítette pedagógiai történeti kutatásait. (Újabb adatok Pestalozzi magyarországi hatásának értékeléséhez. In: *Könyv és Könyvtár*, II. 1961. 159-167. l.)

Elsősorban a német nyelvterületekhez kötődő magyar kulturális kapcsolatok történetével foglalkozott. Tanulmányt írt Maróthi György kollégiumi professzor külföldi tanulmányútjáról, tapasztalatainak hazai alkalmazásáról (Maróthi György külföldi tanulmányútja. Debrecen, 1970. KLTE Könyvtára, 130 l. és Maróthi György nevelési törekvéseinek külföldi gyökerei). A korábban ismeretlen adatokat Maróthi György és Jakob Christoph Beck levelezésére alapozva közölte. Ugyancsak egykorú levelek feldolgozásából derített fényt J. J. Breitinger professzor debreceni kapcsolataira.

Utóbb kiderült, hogy a tanári munkától sem kell teljesen elszakadnia; részben a könyvtári szaktájékoztatásban kapott kiemelkedő szerepet pedagógiatörténeti tájékozottsága, széles körű művelődéstörténeti tudása, másrészt nyelvtanári hírneve sok magántanítványt vonzott. Munkaidő után, estébe nyúlóan adott nyelvórákat, elsősorban orvosegyetemi oktatóknak, akik tudományos fokozat megszerzéséhez, illetve külföldi ösztöndíj elnyeréséhez szükséges nyelvvizsgára készültek. Néhány féléven át hivatalos megbízást is kapott az Orvostudományi Egyetemtől nyelvoktatásra. Többletmunka vállalására nemcsak a hivatás gyakorlásának vágya sarkallta, hanem a családjában nevelkedő négy fia taníttatásának anyagi gondjai is.

Sokat dolgozott, de nem vált a munka rabjává. Olvasmányélményeit szívesen megosztotta munkatársaival. Kezdő kutatóknak önzet-

lenül adott szakmai, módszertani segítséget. Népszerűvé tette jóindulatú, meggondolt, higgadt véleményalkotása és kiegyensúlyozott, derűs egyénisége. Munkásságának elismeréseként 1970-ben tudományos főmunkatársi előléptetést kapott. Nemzetközi konferencián való előadásra készült, amikor lappangó betegségének tünetei felerősödtek. Rövidesen nyugdíjazását kérte, s 1971 szept.-ében befejezte könyvtári tevékenységét. Számtalan terve volt, amit nyugdíjas korára halasztott. A sors megadta, hogy jó néhány tanulmányát még befejezhesse: A svájci felvilágosodás és Debrecen kapcsolatai; Hatvani István levelesládájából; Váradi Szabó János a munkaoktatás egyik úttörője Magyarországon; Adalék a Teleki téka keletkezéséhez. 1976-ban írt utolsó munkája, Pestalozzi und Ungarn kéziratban maradt, további terveit nem tudta megvalósítani, mert utolsó éveiben elvesztette szeme világát. Eredményekben gazdag munkás élet zárult le halálával.

Közéleti tevékenységéhez tartozott városi tanácstagsága (1954–1967) és a művelődésügyi, valamint a műemléki és utcanévalbizottság elnöksége. A Pedagógus Szakszervezetnek 1949 óta volt tagja.

Források:

A családtagok visszaemlékezései, iratok, dokumentumok a DE és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület és Koll. Levéltárának tulajdonában.

Kornya László – Korompai Gáborné

Lengyel Mihály (Földes, 1876. szept. 30.-Hosszúpályi, 1945. júl. 22.): kántortanító.

Édesapja – Lengyel Mihály – győri hajóskapitány, felesége Szabó Eszter, Szabó Mihály földesi gazdálkodó lánya, akik Földesen 1869. okt. 27-én kötöttek házasságot. Ebből a házasságból kilenc gyermek született, köztük negyedikként, 1876-ban nagyapám, Lengyel Mihály. Elemi isk.-i tanulmányait a földesi ref. elemi isk.-ban végezte el, majd a nagyhírű debreceni Ref. Koll. diákja, ahol tanítói diplomát szerez. 25 évesen, 1899-ben kezdte meg Hosszúpályiban a tanítói és kántori munkát, és 38 évi tanítói szolgálatából 37 évet Hosszúpályiban töltött el.

Lengyel Mihály

Hosszúpályiban 1901. dec. 10-én kötött házasságot a Taracközben 1883. máj. 24-én született Leviczky Klára Annával, akivel haláláig, 44 évig éltek boldog és szeretetteljes házasságban. Házasságukból négy gyermek született: Emma, Mihály, György és Klára.

A Hosszúpályiba került fiatal tanítóra nehéz feladatok vártak a községben. Az isk.-ban akkor két tanító okította a település gyermekeit. Ő a fiúkat tanította I-VI. osztályig, a lányok tanítója Bíró János volt.

Az egyik régi anyakönyvet a tanító úr így zárta le: „Beírva 124, iskolában rendszeresen feljárt 116, felmentve 8 tanuló." Egyetlen tanteremben, esetenként 120 gyermek 6 osztályban! Ma még belegondolni is nehéz, hogy micsoda türelem, pedagógiai hozzáértés, önfegyelem és kitartás kellett ahhoz, hogy ilyen nagyszámú, különböző korú és szellemi képességű gyermeket tanítson, neveljen egyetlen pedagógus. Ő elvégezte ezt a munkát. Ahogyan a nemrég elhunyt hosszúpályi nyugalmazott iskolaig., Bődi István néhány évvel ezelőtt, 1997-ben a

hosszúpályi Honismereti Híradóban meleg szívvel emlékezett az egykori tanítóra, aki bátyját és édesapját is tanította. Így ír: „Emberséges, gyermekszerető tanító volt, akit tiszteltek tudásáért, nevelői munkájáért. A hosszúpályi emberek befogadták, és ezt ő is biztosan látta, tudta, hiszen véglegesen itt telepedett le, itt dolgozott, itt nevelte családját és a „nagycsaládot", a ref. elemi iskolába járó gyermekeket. A tanítói munka mellett ellátta az egyháznál a kántori szolgálatot is. Az 1930-as években, a már többtagú tantestület ig.-ja is volt, nyugdíjba vonulásáig, 1935. szept. 1-ig."

Családi örökségként két olyan dokumentum maradt fenn a családi albumban, a saját kézírásával, amely talán a legjobban kifejezi nagyszerű egyéniségét, családszeretetét, élete munkásságának nemes tartalmát, az emberek és a község iránti tiszteletét és szeretetét, mély pedagógiai hitvallását.

Minden szó helyett ezeknek a már-már pedagógiai-történeti dokumentumoknak közrebocsátásával szeretném őszinte szívvel felidézni emlékét a családjáért és a közjóért kifejtett néptanítói tevékenységét.

Az első vh.-ban a M. Kir. Debreceni 3. Népfelkelő Gyalog Ezred 1. zászlóalj első szakaszának katonája. 1915. ápr. 9-én szeretett feleségének tábori postai leve-lezőlapot hozott a posta. A tábor lapon a következő mély emberi érzéseket takaró, az ő lelkéből és szívéből fakadó, szeretetet, aggodalmat, vágyakozást kifejező versike volt:

„ Anyukához.
Mikor leszek szabad? Mint az égi madár?
Kedves szerettimet mikor láthatom már?
Mikor ölelhetem, csókolhatom sorba?
Óh! mikor mehetek kedves kis falumba?

Mikor hallom ismét tornyunknak harangját?
Templomunkba mikor mondok hála imát?
Hogy haza segített jó Istenem oda,
Az én kedvesimhez, kicsiny családomba.

Bár jönne mielőbb, az a boldog idő!
Hogy elszállana már, hazánkról a felhő,
Mely homállyal fedi békességünk napját,
Óh! hozná mielőbb béke olajágát.

Segíts meg Istenem! Kérlek erre Téged.
Buzgó imádságunk hassa meg már eged!
Hadd térhessünk vissza Kedvesünk körébe,
Az árván otthagyott családi fészekbe!"

1935. szept. 1-én búcsúztatta nyugdíjba vonulása alkalmával a Hosszúpályi Ref. templomban Csighy Andor lelkész, akivel 31 évet munkálkodtak együtt. Nagyapám válaszbúcsú beszédében a következőket mondta:

„Nagytiszteletű Lelkész Úr! Tisztelt Presbitérium! Szeretett Közönség!

Zsoltáros, éneklő ember voltam. Most is énekverssel kezdem beszédemet, a CII-ik zsoltár 3-ik versének kezdő soraival:

„Az én időm ím elmulék,
Mint az árnyék elenyészik!"

Igen! Az én időm, az én szolgálati időm, az én tanítói működésem eltelt, elmult!

38 évig működtem a tanítói pályán. Ebből 37 évet itt a hosszúpályi ref. egyházközség kebeliben töltöttem el.

Hogy éltem? – Mit tettem? – Miképpen cselekedtem? Mindenki tudja, mindenki látta! Hiszen köztük éltem, köztük munkálkodtam!

Röviden e pár mondatba foglalhatom:

Felét a községnek tanítottam, felneveltem, azokban gyönyörködöm.
Másik felét a községnek elénekeltem, temetőbe kísértem, eltemettem, azokat megsirattam.

Nagytiszteletű lelkész úr! Kedves papom!
Köszönöm azokat a kedves, szép szavakat, melyekkel engem körötökből, közületek – elbúcsúztattál! 31 évet töltöttünk el együtt, ez idő alatt én segítő társad voltam a szolgálatban.
Most megköszönöm azt a szíves jóindulatot, azt a jóságot, azt a szeretetet, melyet együttműködésünk alatt irántam mutattál.
Midőn búcsúzom Tőled, arra kérem a mindenható Istent, hogy adja vissza Neked régi jó egészségedet, hogy még sokáig legeltethesd az Úr nyáját, szeretett híveidet 'szép kies folyóvizek mellet'. Áldjon meg az Isten! Áldja meg kedves családodat!
A tanítótestületnek megköszönöm azt a kartársi igaz szeretetet, a bizalmat, a meg-értést, amit irántam tanúsítottak. Midőn tőlük búcsúzom, arra kérem Őket, hogy ezután is munkálkodjanak kedvvel, becsületesen, lelkiismeretesen, eredményesen az egyház veteményes kertjében, az iskolában, engem pedig tartsanak meg jó emlékezetükben!
Kisebb-nagyobb felnevelt tanítványaimtól midőn búcsúzom – megköszönve az ő engedelmességöket, az ő hálájukat, felújítom emlékezetükben azokat a szavakat, melyeket nekik lelki útravalóul adtam, midőn az iskolából az életbe kiléptek: 'Szeresd a te uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből. Szeresd felebarátodat, mint magadat!' Mert mint a Jézus mondta, azt mondom én is tanít-ványaimnak: 'Arról ismernek meg mindenek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást igazán szeretni fogjátok!' Isten áldása legyen volt tanítványaimon!
Isten áldását kérem a presbitériumra s az egész gyülekezetre, megköszönve nekik a megbecsülést, a tiszteletet! Isten áldását kérem rájok a 39-ik dicséret 7-ik versével:

' E gyülekezeten, mely e helyre telepedett,
Könyörülj Úr Isten, bővítsd rajta Kegyelmedet,
Áldd meg nagyjait, kicsinyeit
Mind köz, mind tanácsos rendjeit.
Töröld el a sírók könnyeit!'

Áldja meg az Isten az egész Községet! Áldja meg e község nagyjait, kicsinyeit! Áldja meg a község gazdagjait és szegényeit egyaránt!
Most már te tőled búcsúzom szeretett orgona. A te hangjaiddal igyekeztem az Istenhez vágyódó lelkeket felemelni az Úr trónjához, oda, hol az 'Ő királyi székének előtte, angyalok letelepednek!'
Végezd, folytasd ezután is szép, magasztos hivatásodat. Hangod el ne némuljon a templomban soha!
Végezetül búcsúzok e szent helytől, e templomtól, ahol annyit imádkoztam, ahol annyit énekeltem!
És most megköszönöm az emléktárgyat mindazoknak, akik annak megszerzését előmozdították.
Ámbár én ezt nem vártam, erre nem vágytam! Mert higgyék el nekem, hogy e csillogó tárgynál értékesebb emléket viszek én el szívemben közülük. Elviszem e község becsülését, elviszem e község tiszteletét, elviszem e község szeretetét!
Jobb szerettem volna, ha annak értékét a mi kicsinyeinknek, az egyház szegényeinek adták volna.
De úgy érzem, hogy Jézusnak eme szavaira gondolnak: 'Szegények mindig lesznek köztetek, de én nem leszek mindig veletek!'
Bár testileg elmegyek most innen, de lelkileg sokszor itt leszek én közöttük! Az emléktárgyat ismételten köszönöm! Isten áldja meg Mindnyájokat!
Búcsúzóul a CXXII-ik zsoltár 2-ik versét veszem ajkaimra:

' Légyen te kőfalaidban,
Csendesség és jó békesség,
A község közt egyenesség.
Jó szerencse házaidban

Az én atyámfiaiért,
És ott lakó feleimért.
Adjon Isten jó békességet!
Szentségiért én e helynek
Mely szerzetett az Istennek,
Minden jót kívánok tenéked!"

Az emléktárgy egy ovális alakú szép ezüsttálca, melyen szép betűformában gravírozva ez olvasható:

„Emlékül
Lengyel Mihály szeretett Kántorunknak
A hosszúpályi ref. Egyház hívei
1935. szept. 1."

A Honismereti Híradóban Bődi István nyugalmazott ig. így fejezi be emlékezését: „Közel 10 évig élt még mint nyugdíjas. Az emberek szeretete és tisztelete vette körül. Sokat volt kint a szőlőjében, rendben tartva azt, és ezzel is példát mutatva a volt tanítványoknak.
1945. júl. 22-én halt meg a szeretett tanító, az igazszívű ember. A falu legidősebbjei még mindig emlékeznek reá, és igen nagy megbecsüléssel emlegetik nevét, őrzik az emlékét. Megérdemli!"

Lengyel Mihály

Lengyel Mihályné Szanyi Anna (Berektompaháza, 1933. máj. 1. – Földes, 2002. máj. 21.): matematika-fizika szakos ált. isk.-i tanár.
Egyszerű földműves családból származó harmadik leánygyermek. Elemi iskolai tanulmányait a vasmegyei tompaládonyi ev. Népisk.-ban végezte, középisk.-i tanulmányait a budapesti XX. kerület Állami Bagi Ilona Gimn.-ban fejezte be jó eredménnyel 1952. jún. 25-én, egy félévszázada. 1952-ben felvételt nyert a budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola matematika-fizika szakára, amit jeles eredménnyel végzett el. A választott szaktárgyakat Dr. Péter Rózsa és Öveges József Kossuth-díjas professzorok tanították. Itt ismerkedett meg férjével, akivel 1955. jún. 11-én kötöttek házasságot Tompaládonyban.
Első munkahelye a Vas megyei Acsád községben volt, ahol osztatlan iskolában tanított az 1954-55. tanévben.

Lengyel Mihályné

Férjhezmenetele után a sárvári Ált. Fiúisk.-ba került, ahol matematika-fizika tantárgyakat tanított, férje pedig a sárvári járás úttörőtitkára lett. Első gyermeküket Tibort, munka mellett (szülési szabadság még nem volt) egy 4x3 m-es szertár-helyiségben lévő „lakásukban" nevelték, gondozták. Lakás reményében 1957-ben Po-csaj községbe kerültek tanítani meghívásra, itt született második gyermekük, Erika. Itt is mostoha lakáskörülmények fogadták a családot, és 1961 nyarán szintén meghívásra a földesi Ált. Isk.-hoz kerültek megfelelő lakáshoz jutás ígéretével. Az akkori lakáskörülmények kényszeríttették a családot munkahely változtatásra. 1961. jún. 16-val nyertek áthelyezést a földesi Ált. Isk.-hoz, ahol 1975-ben végleg letelepedtek, saját lakást építve pedagógus kölcsönnel.
Egy évig matematika és fizika tárgyakat tanított, majd 26 éven keresztül – 1988-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig – az egyik legnehezebb nevelési területen, a leginkább csonka családok gyermekeit befogadó felsős napközi otthonos csoportban dolgozott átla-

gon felüli lelkesedéssel, odaadással és eredményességgel, a nemegyszer negyvenen felüli csoportlétszám ellenére.

Kiváló emberi tulajdonságokkal rendelkező nevelő volt: szorgalom, következetesség, igényesség, amihez nagyon kedvező módon párosult az igazi édesanyákat jellemző gyermekszeretet. Ezért nagyon sok esetben szólították őt édesanyjuknak, anyukájuknak azok a gyermekek, akiket elhagyott édes-anyjuk, vagy mostoha családi körülmények között éltek. Közvetlenségével, kedves, szeretetteljes egyéniségével, a napközis foglalkozások átgondolt, tervszerű szervezésével, tudatos munkával a napköziben töltött időt vonzóvá, otthonossá tette, az otthon melegét varázsolta az iskola falai közé. A képességek és készségek kibontakoztatása érdekében a gyengébb tanulókat is ösztönző sikerélményhez juttatta céltudatos pedagógiai tevékenységével, a szaktanárokkal való rendszeres kapcsolattartással.

Földesen a napközi otthonban ő honosította meg a szabadfoglalkozások keretében a bábozást. Ezt a szabadidős tevékenységet hamar megszerették tanítványai, hiszen a szerepléssel beszédkészségük, egyéniségük, szereplési vágyuk teljesedhetett ki és sikerélményekhez is juthattak. Az a tény, hogy a bábokat, bábszínfalakat maguk a gyermekek tervezték és készítették, újabb pozitív tulajdonságokat, mint kreativitást, kézügyességet, alkotókészséget, ízlést segítették kialakulni, fejleszteni. A közösségi munka, a közös szereplés nagyon pozitív hatással volt a tanulóközösség fejlesztésére is, erősítette a kötődést a napközi otthonhoz.

Ennek a munkának a színvonalasabb végzése érdekében az 1970-es években megszerezte a „Művészeti oktatói működési engedély"-t is a Népművelési Intézetben, de elvégezte a napközi otthonos komplex szemináriumot is.

Bábcsoportjaival rendszeresen sikeresen vettek részt a járási, megyei kulturális seregszemléken. Mindezek a nemes törekvések pedagógiai munkájában egy olyan tanár-diák viszonyt alakított ki napközis keretekben, ami elengedhetetlen az eredményes munkához. Nyári időszakokban a többnapos táborozások, kirándulások is ezt a kapcsolatot erősítették, a szeretetet, a törődést, amit családi körülmények között nem kaphattak meg. Szerényen, csendben dolgozott, meleg, szerető szívvel, mint családjában is.

Munkatársai, a szakfelügyelet ismerte, elismerte munkáját. Évtizedeken keresztül a napközi otthonos munkaközösség vezetője volt, hosszú éveken át a Pedagógus Szakszervezet vezetőségi tagja is.

A település közéletében is aktívan tevékenykedett. Alapító tagja volt a községi felnőtt énekkarnak, sok éven át dolgozott, alkotott a népművészeti szakkörben, tevékenységéért emlék-plakettet kapott. Pedagógiai munkásságáért „Miniszteri Dicséret"-ben részesült, nyugdíjazását követően megkapta a „Pedagógus Szolgálati Emlékérmet". Mindezek mellett legbecsesebb volt részére a tanítványok és szülők tisztelete és szeretete, ami körülvette pályafutása során. Ez most, halála után is tapasztalható, hiszen sírjára az egykori tanítványok, szülők, tisztelői gyakran friss virágot helyeznek.

Nyugdíjazását követően remélte, hogy hosszú időn keresztül családja, unokái körében lehet, akiket mérhetetlenül szeretett, akikért fáradhatatlanul dolgozott. Sajnos néhány boldog nyugdíjas év után gyógyíthatatlan kór támadta meg szervezetét, ami ellen nagy akarattal és emberi méltósággal küzdött, amihez csodálatos erőt adtak neki rajongásig szeretett unokái. Kilencévi küzdelem után szerető szíve megszűnt dobogni.

Életét családjának, munkahelyének szentelte és biztosította férjének a közéletben való szereplését szerető feleségként. Várta, tervezgette az 50. házassági évfordulót, azt, hogy férjével együtt átvegye aranydiplomáját. Mindkettőre 2005-ben került volna sor

Bíró Józsefné Tóth Judit gyógyszerész, egykori tanítványa, így emlékezik tanárnőjére:

„Lengyel Mihályné, Anikó néni napközis tanárnőnk volt, akit nagyon szerettünk. Nap, mint nap nagy türelemmel, szakmai hozzá-

értéssel készített fel bennünket az iskolai órákra. Jó pedagógus volt. Következetes szigora az életre tanított bennünket. Hangos szavára nem emlékszem, annál inkább meghitt, tartalmas beszélgetésekre a szünetekben, a játékos szabadfoglalkozásokra, a családias napközis évekre, amit Tőle kaptunk. Amikor hívogatjuk gondolatainkat, menekülnek előlünk. Érezzük azokat, de nehéz szavakba önteni. Szívünkben hálával és szeretettel gondolunk Anikó nénire."

Kiss István, volt tanítványa emlékezetében sem halványult a volt tanár néni alakja:

„Ált. isk.-i éveimből Anikó néni volt az a tanár néni, aki túl harminc év távlatából is a legemlékezetesebb pedagógus maradt. Négy éven keresztül minden tanítási nap után vele sorakoztam fel, hogy elvigyen bennünket ebédelni, aztán a napköziben felügyeljen és segítsen bennünket a tanulásban. Mindenre odafigyelő, megértő volt, aki fáradhatatlanul segített mindenkinek. Felejthetetlenek a bábozások, minden egyes báb elkészítése boldogsággal töltött el. Vezetésével lelkesen vettünk részt a kulturális versenyeken, ahol szép eredményeket értünk el. Kedves, szolid és nagyon megértő volt. Önzetlenségét, vidám természetét és azt, hogy minden nap minden tanítványával akart és tudott foglalkozni, harminc év után sem felejtem el."

Bár küzdelmes, nehéz volt élete, de egyben gazdag és tartalmas is. Életére, pedagógus pályafutására gondolva Reményik Sándor örökbecsű verssorait idézem tiszteletére és emlékezetére, ami pedagógusi hitvallása is volt:

„Ha csak egy lelket szebbé, jobbá tettem,
Ha csak egy szívbe szent magot vetettem,
Ha csak egy lángot növeltem az égig,
Egy ügyet védtem utolsó csepp vérig:
Mit érdekelnek korok és emberek,
S, hogy meddig emlegetik nevemet,
És meddig élek énekesek ajkán,
Ha földi parttól eloldódott sajkám."

Lengyel Mihály

Lipcsei János (Nyíracsád 1938. jún. 6.-Földes, 1991. okt. 25.): tanító.

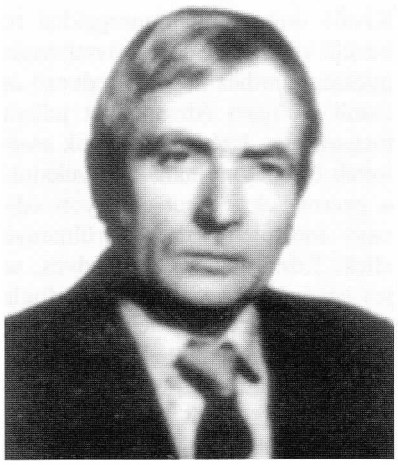

Lipcsei János

Egyszerű földműves családban, de meleg, szeretetteljes családi otthonba született a Nyírségi faluban az öt gyermek, közöttük Lipcsei János. A szülők gyermekszeretők voltak, egyszerű, de szigorú nevelésben részesítették a gyermekeket, s a nehéz körülmények ellenére továbbtanulásukat is szorgalmazták.

Ált. isk.-i tanulmányait a nyíracsádi iskolában végezte el, majd Hajdú-böszörménybe,az ottani Tanítóképző Inté-zetbe került, ahol 1958-ban képesítőzött és szerzett tanítói oklevelet. Tanítói pályafutását a gyakorlóévvel 1957-ben Földesen kezdte, a sajnálatosan bekövetkezett korai haláláig Földes volt az első és egyetlen munkahelye.

1963. júl. 14-én házasságot kötött a sápi születésű Szabó Ibolyával, aki később a földesi ált. isk. földrajz-rajz szakos tanára lett, ma megérdemelt nyugdíjas éveit tölti úgy, hogy szövő és festő tagozatot, felnőttek részére szövőszakkört vezet volt munkahelyén a Karácsony Sándor Ált. Művelődési Központban. Házasságukból egy fiúgyermek született, János, aki a műszaki pályát választotta élethivatásul.

Egyszerű, szerény, közvetlen magatartásával, céltudatos oktató-nevelő munkájával hamarosan a nevelőtestület elismert és megbecsült tagja lett. Jó kapcsolatteremtő képessége, a település közéletébe való bekapcsolódása következtében, hamar beilleszkedett a nevelőtestületi közösségbe éppúgy, mint a település életébe.

Váradi Zoltánné egykori munkatársa, szakf. így emlékszik személyiségére, munkásságára: „Közel 30 évet tanítottam Jánossal, akit kartársai, tanítványai és a szülők nagyon tiszteltek és szerettek. Kiegyensúlyozott, nyugodt természetű, halk beszédű, jó humorú kartárs volt. A tantestületi összejövetelek aktív szervezője, résztvevője mókamesterként (Farsang, Nőnap, Karácsony, ...), mely a testületi közösség formálását is nagyban segítette. Szakmai munkáját rendszeresség, következetesség jellemezte. Fogékony volt az új dolgokra, továbbképzéseken bemutató órák tartásával, személyes tapasztalatai közreadásával segítette az oktató-nevelő munkát, a rutintól eltérő dolgok elfogadását. Tanítványait jól készítette fel a felső tagozatba való törésmentes továbbhaladásra. Emberi tartása, pedagógiai munkája, közéleti tevékenysége miatt a községben hálával és tisztelettel őrzik emlékét."

Az iskolavezetés mindig számíthatott munkájára a nehéz feladatok megoldásában is. Földesi tanítói pályafutásának egyik emlékezetes, de nehéz időszaka volt – szinte kezdő tanítóként – a Földestől 5 km-re lévő Budaházi tanyai iskolában való tanítóskodása, amit fiatalos lendülettel, pedagógiai optimizmussal, az emberek iránti szeretetével vállalt és végzett több éven keresztül.

Úgy érzem, és úgy gondolom, hogy Lipcsei János – és az elődök – tanyai iskolai tanítói emlékének tartozunk avval, hogy felelevenítsük és az utókornak megörökítsük a Földes határában lévő Budaházi tanyai iskola létrejöttének történetét, hiszen ez már kultúrpolitikai történelem! Ennek a történetnek az emlékét az omladozó épület falán lévő kopott márványtábla őrzi. A márványtábla néma betűi mementóként üzenik a ma élő embereknek, az utókornak:

„Az elemi ismereteknek és tudományoknak ez a csarnoka épült Dr. Petri Pál m.kir. vallás és közoktatásügyi államtitkárának, Földes község országgyűlési képviselőjének és örökös díszpolgárának, a magyar kultúra fennköltlelkű apostolának hathatós támogatásával ezen a telken, amelyet boldogult Budaházi és Veskóczi Budaházy Zoltán m.kir. kuriai bíró, hajdú Vármegye törvényhatósági bizottságának tagja, hazafias, nemes szándékához híven ősi birtokából testvérei, Budaházy Kálmán és Budaházy Anna férj Jelsovai Jelsoviczky Sándorné – öröklött hűséggel áldozatosan felajánlottak. 1930."

Ebben az iskolában az 1960-as évek első éveiben – amikor az iskolát tanyavilág vette körül – tanított Lipcsei János elismerésre méltó alázattal és tisztelettel a tanyán élő emberek és azok gyermekeinek szolgálatára vállalkozva. Méltán mondhatjuk, hogy az ő és elődjei munkája igazi missziónak tekinthető ma. Egyszemélyben volt ő akkor ennek az iskolának az ig.-ja, takarítója és fűtője. A téli időszakban már hajnali 4- fél 5 órakor ki kellett indulnia Földesről az iskolába – az időjárástól függően gyakran gyalog vagy kerékpárral – befűteni, hogy meleg tanterem várja a gyermekeket. Jobb esetben egy lovas szán vagy szekér felvette az esetlegesen hófúvásban gyalogló tanítóembert. Szinte magunk előtt láthatjuk a múltat, a 38-40 évvel ezelőtti tanítói sorsot, életet, a tanyasi emberek és gyermekek akkori életét, a tudás megszerzéséért tett kölcsönös erőfeszítéseket. Emlékezetem szerint 20-30 alsó és felső tagozatos tanyasi gyermek járt ebbe az iskolába, akikkel együtt élt, akiket oktatott, nevelt nap, mint nap Lipcsei János.

A tanyasi iskola megszűnése után Földesen folytatta pályafutását az alsó tagozatban, halála előtti években alsós napközis csoportban. Minden területen szerényen, elhivatottsággal, a gyermekek iránt érzett szeretettől áthatva, hivatástudattal végezte munkáját. Érdekes és színes egyénisége volt a nevelő-

testületnek. Mindig azon fáradozott, hogy kollegáit jó kedvre tudja deríteni. Ma is emlékezetesek humoros mondásai, cselekedetei, amiért akkor szerették, tisztelték. Kedves egyénisége kedvező hatással volt a tantestületi közösségre, az akkor gyakori testületi összejövetelekre.

Az iskolán belül és kívül szívesen vállalt közéleti feladatokat, végzett társadalmi munkákat. A pedagógus szakszervezet vezetőségi tagja volt, ilyen minőségben szervezője a testületi közösség-kovácsoló rendezvényeknek. Igen aktívan vett részt a település közéletében: műkedvelő színjátszó – felejthetetlen humoros szerepekben, az MHSZ-ben pedig lövészetvezető, oktató. Ő, vagy csoportja számos járási, megyei és országos verseny helyezettje, s önkéntes rendőrként is tevékenykedett. Több alkalommal részesült elismerésben (helyi, megyei, országos). Miniszteri dicséretet kapott közéleti munkásságáért. Az ált. isk. keretében szervezte és vezette a gyermek tűzoltórajok munkáját. Büszke volt arra, hogy a Törzsgárda jelvény arany fokozatának tulajdonosa volt.

1974-76 között a Földes és Vidéke Takarékszövetkezet Ig.-ságának elnöke, majd az Ig.-ság tagja, később Intézőbizottsági tag. Aktív és eredményes tagja volt a helyi Horgászegyesületnek.

Családjának és a közjónak élt, rövid életének tartalmát, értelmét és örömét részére az állandó munkálkodás jelentette, s az, hogy érezhette és bizton érezte is munkatársai, tanítványai, azok szülei megbecsülését, szeretetét.

Sajnálatos módon gyógyíthatatlan betegsége hamar elragadta tőlünk.

Egyszerű, de nagyszerű ember volt! Így őrizzük Földesen emlékezetünkben!

Lengyel Mihály

M

Mácsik Ernőné Bazsa Klára (Debrecen, 1942. jún. 17. – Debrecen, 1986. jan. 31.): tanító, gyógypedagógiai tanár.

Mácsik Ernőné

Ált. isk.-it Hosszúpályiban és Debrecenben végezte. Szülővárosában érettségizik, 1961-től a Felsőfokú Tanítóképző Intézet hallgatója. 1964-ben – jeles okl.-lel – Hajdúszoboszlón kap tanítói állást. Férjhezmenetele után egy évig debreceni iskolában adminisztrátor, majd a Fazekas Mihály Ált. Isk. tanítója. 1967-től egy éven át a BM Gyermekintézmény vezetője. Második gyermekének születését követően kicsi fiait neveli otthon. 1972-től a megalakult Gyengénlátók Ált. Isk.-ja és Nevelőotthona nevelőtanára.

Ebben a beosztásában nagyszerűen hasznosítja iskolai tapasztalatát, valamint iskolaérett gyermeke fejlődése során szerzett megfigyeléseit. Mint nevelőtanár, az alsó tagozatos gyermekei részére változatos délutáni programok összeállításával tette elfogadhatóvá a szülői háztól távoli nevelőotthoni életet, s hárította el a hospitalizáció fel-feltűnő árnyékát.

Közvetlen, derűs egyénisége, valamint a szülői házból hozott tanítói szemlélete juttatta el annak felismeréséhez, hogy az intézetben elhelyezett gyermeknek nemcsak iskolapadra van szüksége, hanem a gyermeki világ sokszínű, fantázia-gazdag, játékos, egészséges gyermeki életre is.

Nagyszerűen alkalmazta azt a módszert, melynek segítségével a gyermek számára még közömbös vagy érdektelen dolgokat, eseményeket figyelmükbe belopta, s azokat tanórán is hasznosíthatóvá rögzítette. A szükséges célséták, ismeretet adó városképi-, múzeumi-, és egyéb események megtekintésével előkészítette az elkövetkezendő tananyag megértését, annak a gyermek életében való jelentőségét, hasznosítha-tóságát.

Hamar felfigyelt arra, hogy a magas dioptriájú szemüveg, a vizuális ismeretszerzés során túl közeli hajolás, vagy az otthoni életben az elkülönüléssel is járó szűkösebb szókincs több gyermek derűjét stigmaként vette körül. Ennek kompenzálására egy beszédesebb környezet kialakítására, s minden gyermekben a pozitív értékek felszínre hozására törekedett. Az alacsony látásélességű gyermekeknek még kézírással /1974 !/, nagyobb betűméretű másolással készített olvasólapokat. Az alapkészségek kialakítását – a szemész szakorvos tanácsa szerint – különböző hatásfokú lupék és távcsőszemüveg alkalmazásával is segítette.

Egy év gazdag tapasztalata után úgy érezte, hogy a látássérültek oktatásának nemcsak eszközrendszerét, de módszertanát is jobban kellene ismernie. Jelentkezett a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tiflopedagógiai szakának levelező tagozatára, ahonnan 1974-ben már a beszédhibások és látássérültek oktatására jogosító okl.-lel tért vissza. Ettől kezdve iskolai tagozaton látta el feladatát.

Bár mennyire is iskolaérettek voltak az első osztályba lépő gyermekei, a tananyag elsajátítása során teljesítményük széles skálán mozgott. Az alsó határértéken teljesítőkkel szembeni elvárását nem mindig a hivatali előírások szabták meg, hanem a gyermek önmagához való fejleszthetősége. Az első osztályosok felzárkóztatására külön programot készített, melynek eredményéről „A tanévvesztés nélküli továbbhaladás területén szerzett tapasztalatok" címmel budapesti tanácskozáson számolt be.

Az OPI felkérésére részt vett az új tanterv eszközrendszerének adaptálásával kapcsolatos vizsgálódásban.

Komplex szemináriumok hallgatója (1976, 1982). Az utóbbira készült „Kiválóan megfelelt" minősítésű záródolgozata témája: a korrekciós foglalkozások helye, szerepe a gyengénlátó tanulók személyiségének formálásában. Ebben a dolgozatában (is) a személyiségre ható kompenzációs tevékenységet az oktatás-nevelés szerves részeként tekinti. A korrekciós feladatok végzéséhez, a személyiségjegyek formálásához a testületen kívül a családi ház, szemorvos, pszichológus, s az intézeti dolgozók együttes felelősségét, munkájuk összehangoltságának szükségességét hangsúlyozza. Mert munkájával, munka-moráljával mindenki nevel, a gyermekben levő jót felismerni, s erősíteni mindenki kötelessége.

Zimankós téli időben, vagy tavasz eleji napsütésben a tanári szobába belépve mindig kellemes hangulatot hozott magával. Ezzel a sajátos egyéni kisugárzásával a félrerakható otthoni gondokat háttérbe szorította, s mások munkakezdését is megkönnyítette. Reális értékelése, közvetlen, derűs humora, felnőttekhez, gyermekekhez józava maradandó érték és emlék lett tanítványaiban s munkatársaiban egyaránt.

Kincses Gyula

Makkai Sándor (Nagyenyed, 1890. máj. 13. – Budapest, 1951. júl. 19.): volt erdélyi püspök, egyetemi tanár, teológiai professzor.

A volt erdélyi püspök, sárospataki, kolozsvári és debreceni teológiai tanár, irodalmár, pedagógus és filozófus, a képzőművészi érzékkel is megáldott férfiú, a magyar szellemi élet polihisztor-alkatú egyházi embere volt.

Volt idő, amikor hosszú évekig még a nevét sem lehetett hallani, s műveire nem volt divat hivatkozni. Manapság sűrűbben emlegetjük egy-egy idézet erejéig, de nem ismerjük eléggé, pedig Makkai Sándor megkerülhetetlen alakja a XX. századi magyar egyház- és teológiatörténetnek. Igehirdetői személyisége, missziói elkötelezettsége, nevelői adottságai, egyházvezetői munkássága és közéleti tevékenysége nélkül egy sajátos színnel lett volna szegényebb a magyar ref.-ság.

Makkai Sándor 1890. máj. 13-án született Nagyenyeden. Itt kezdte el középisk.-i tanulmányait a Bethlen Koll.-ban, majd a kolozsvári Ref. Koll.-ban folytatta, s a sepsi-

szentgyörgyi Székely-Mikó Koll.-ban fejezte be.

Makkai Sándor

Teológiai tanulmányait Kolozsváron végezte, amellyel pár-huzamosan bölcsészeti és nevelési tudo-mányokat hallgatott a város Ferenc József Tudományegyetemén Böhm Károly, Schneller István és Pauler Ákos tanítványaként. Teológusként Ravasz László és Bartók György gyakoroltak rá nagy hatást. Doktorátusát 1912-ben szerezte meg.1913-ban kötött házasságot Borsay Margittal, aki két fiúgyermekkel ajándékozta meg. Önálló lelkipásztori szolgálatát a mezőségi Vajdakamaráson kezdte meg 1915 őszén. Az itt töltött küzdelmes esztendők adták a későbbiekben *Holttenger* című regényének élményanyagát. Miután 1917-ben sikeresen megszerezte rendszeres- és gyakorlati teológiából magántanári címét, elindult teológiai tanári pályája. Egy tanévet tanított Sárospatakon, majd 1918-1926 között Kolozsváron. Az 1920-as évek első felében a magyar egyesületek, kulturális intézmények erdélyi megszüntetésével, működésük korlátozásával a Teológiai Fakultás lett Kolozsvár és Erdély szellemi életének egyik központja. Ravasz László dunamelléki püspökké választása után Makkai, mint az intézet ig.-ja, fáradhatatlanul dolgozott az oktatás korszerűsítésén, s a teológiai munka színvonalának emelésén. Olyan tanártársak segítették ebben, mint Imre Lajos és Tavaszy Sándor. Közben püspökhelyettessé választották és a Református Szemle főszerkesztője lett.

Makkait 1926-ban, 36 évesen választották meg Erdély ref. püspökévé. Nagy bölcsességgel, kitűnő szervezőkészséggel és megfelelő munkatársakkal szállt síkra a jogokért, az intézményekért és a missziói szolgálat kiépítéséért. Külső-belső frontokkal kellett megküzdenie, ahol Trianon után a gáncsoskodó ellenerőkkel, a miniszteri rendeletek, intézkedések beszűkítő, nemzet- és egyházromboló tendenciájával kellett bevetnie minden diplomáciai érzékét.

Tevékeny részt vállalt a két vh. közötti erdélyi irodalmi életben. Az Erdélyi Szépmíves Céh keretében, az irodalmi élet kiválóságaival együtt sokat tett az elveszett, eltorzult „erdélyi lélek" újjáteremtéséért. Meg volt győződve arról, hogy az erdélyi magyarságnak a magyar örökségben gyökerező, de az egyetemes értékekbe kapcsolódó, önálló szellemi életet kell kifejlesztenie. Ezt kívánta elősegíteni nagy hatású, nemzetnevelő esszéivel, amelyek a vádlott Ady költészetével, Bethlen Gábor lelki arcával, a *Magunk revíziójával és* Széchenyi portréjával akartak szembesíteni.

Közkedvelt regényíró volt, akinek etikai töltésű, főként történelmi témájú művei születtek. Irodalmi tevékenységével is nemzeti önismeretre, reálpolitikára sarkallta kortársait és azt kívánta felmutatni, hogy „kicsiny nemzetek és nemzeti kisebbségek egyetlen fölfelé vivő útja a lelki egyensúlyozottság, a szellemi értékesség, a kultúrnagyság."

1936 máj.-ában megdöbbentő hírként söpört végig egész Erdélyben, hogy Makkai Sándor püspök egészségi állapota miatt lemondott püspöki tisztéről. A megfáradás és lelkiismereti vívódás közepette élte meg és írta meg „Nem lehet" című esszéjét. Új szolgálati

megbízatásként fogadta el a főként Varga Zsigmond és Ravasz László által titkosan előkészített meghívást a debreceni Tudományegyetem Hittudományi Karára.

Lelki sebeire gyógyító közeg volt Debrecen, ahol hamar elérkezett visszatérése a tudományos, irodalmi és társadalmi közéletbe. Tanszéki munkáján keresztül rajta tartotta ujját az egyházi élet ütőerén, hiszen tantárgyai az egyház élettevékenységeivel foglalkoztak. Professzori munkájának céljául azt tűzte ki, hogy aktívvá nevelje a lelkipásztori lelkületet tanítványaiban, hogy fölvázolja nekik a lelkipásztor gyakorlati feladatainak térképét, a lelki munka haditervét. Hézagpótló teológiai könyvei (*Az egyház missziói munkája; Poimenika — A személyes lelkigondozás tana; Az élő gyülekezet*), egyházszociológiai kutatásai, prédikációi (*Döntő napok; Itt és most*), számos tanulmánya és cikke az egyház megelevenedését szolgálták, az öntudatos református hit ébresztését. Élményt és életre szóló indíttatásokat jelentettek előadásai, bárhol mondta el azokat. Többször hirdette az igét a Magyar Rádió hullámhosszán is. Debreceni évei alatt szépírói munkássága is tovább virágzott. (Ekkor jelent meg a *Holttenger*, a *Magyarok csillaga*, a *Mi Ernyeiek*, a *Szép kísértet* és a *Szabad vagy* című regénye.)

A II. vh. embert próbáló évei után, néhány börtönhónappal mögötte, fokozatosan tért vissza az egyházi közéletbe. Ravasz László javaslatára, 1947-ben konventi missziói előadónak választották meg. Eltökélten képviselte, hogy az egyháznak akkor lesz jövője, ha meg mer maradni egyháznak, ha nem akar se több, se kevesebb lenni, mint aminek az Egyház Ura szánta. Azonban, míg ő ezért fáradhatatlanul szervezett, evangélizált, írt, lapot szerkesztett, felnőtteknek bibliaiskolákat alapított és beutazta az országot, addig más erők is működtek. Az ellenerők a misszió virágzását eltiporták, s kihasználták a Makkai által képviselt missziói egyesületek egy-háziasításának programját arra, hogy sza-bályozzák és gúzsba kössék a missziót. Az egyesületek egyházba integrálása helyett az egyesületek felszámolása következett el. A missziói tevékenységek összezúzásával együtt Makkai Sándor lelke is összetört. Budapesten 1951. júl. 19-én, 61 éves korában érte a váratlan halál.

Makkai Sándor professzori pályájára visszatekintve elmondhatjuk, hogy minden korszakában végigkísérte három célkitűzés, amely számunkra is megszívlelendő tanítása az ő életének:

Az első tanítása: megőrizni a teológiában is az átértékelni tudás készségét. Makkai egész életszemlélete megnyilvánult az átértékelni tudás gondolatában. Ebből táplálkozva mondta el egy előadásában lelkésztársai előtt a „*Magunk revíziójá*"-nak biblikus változatát, majd prófétálta meg a nem teológusok nyelvén 1931-ben könyv alakban. Natanael példáját hozta itt elő, akinek meg kellett szabadulnia előítéleteitől. Az alapfogalmak folyamatos felülvizsgálata és fáradhatatlan korrekciója, pontosítása jellemző teológiai gondolkodására. Ismerte és vállalta a II. Helvét Hitvallás előszavának záradékát, a jobbra taníttatás, az Igének való engedni tudás elvéről. A kívánatos átértékelés nem más, mint az Igében egyetemes igénnyel elmélyedő ember lépéstartása a jelenkor Istenével.

A második tanítása Makkai munkásságának: törekedni az önálló teológiai gondolkodásra. Már 1916-ban világosan látta azt, amihez egész életében tartotta magát: „a német vagy az angol theologia sohasem lehet tápláló forrásává a magyar lelkipásztori munkának, míg át nem tört a magyar szellemen és annak eredeti fölfogásában újjá nem született, meg nem termékenyült. Magyar theologia nem lesz addig, amíg csak német theologia recitálásában merülünk ki. De annál kevésbé lehet ezután tervszerű és öntudatos magyar lelkipásztori munka, mert ez csak egy magyar theologiai tudomány gyökeréből virulhat ki."

A harmadik dolog, amire Makkai életműve figyelmeztet: a tudomány szabadságának az Igazság szolgálatában kell állnia. Ezt a célt

szabta meg már az első nagytemplomi igehirdetésében is (1936. Egyetemi tanévnyitó) a 2Tim 4,3-5 alapján: „Csak az egészséges tudomány áll szolgálatában az igazságnak és a nemzet egészségének ez az alapja. Ebben a szolgálatban van a tudomány szabadsága. Ezzel ellenkezik a hamis tudomány, mely azoké, akik nem szolgálni, hanem akik uralkodni akarnak. Ezek, az érdekek szolgálatává alacsonyítják a tudományt, azt akarják, hogy a theologus szentesítse a zsarnokságot, a jogász igazolja az erőszakot, az orvos egészségesnek állítsa a vad ösztönöket, a természettudós természetesnek hirdesse a gyengék elnyomását és a szellemtudós az emberiséget összetépő ellentéteket eszményképül tűzze ki. Az egészséges tudomány be tud hatolni az ellentétel alá. A tudomány maga is csak szolgálat lehet, hisz a szolgálat törvényét kell hirdetnie. A tudomány szolga és nem úr, de mert az Igazság szolgája: szabad."

Makkai Sándor összetett egyénisége bonyolultságával, felvillanásaival és kontrasztjaival együtt is nagy ajándék volt kora számára, amely kihívások sorával faggatta. Ő pedig személyiségét mozgósítva, súlyos szavakkal válaszolt, amelyeknek felelősségből fakadó izzásuk és a belső rendből következő kiáltási szabadságuk volt.

Makkai Sándor főbb tudományos művei:

- A halál mysteriuma. MEKDSZ Kiadás. Bp. 1918.
- A hit problémája. A hit világmagyarázó ereje. Bp. 1916.
- A lélek élete és javai. Cluj-Kolozsvár. 1922.
- A nagy személyiségek nevelői jelentősége. Különlenyomat az „Athenaeum" 1913. évfolyamából.
- A vallás az emberiség életében. A vallás történeti képe. - A vallás lényege és értéke. Vallásfilozófiai előadások. Torda 1923. Erdélyi Református Egyházi Könyvtár II-III.
- Az egyház missziói munkája. Révai kiadás. Bp. 1938.
- Az erdélyi református egyházi irodalom 1850-től napjainkig. Kolozsvár 1925.
- Bevezetés a személyiség paedagogikájába. Kolozsvár 1912.
- Egyedül. Kolozsvár. 1929.
- Élő gyülekezet. Bp. 1948.
- Magunk revíziója. Kolozsvár 1931.
- Magyar fa sorsa. Budapest. 1927.
- Magyar nevelés magyar műveltség. Révai kiadás. Bp. 1937.
- Nem békességet... SDG Kiadás. Bp. 1932.
- Öntudatos kálvinizmus. SDG kiadása Bp. 1925.
- Poiménika. A személyes lelkigondozás tana. Bp. 1947.
- Szolgálatom. Ref. Zsinati Sajtóosztály. Bp. 1990.
- Tudománnyal és fegyverrel - Arte et Marte. Bp. 1939.

Makkai Sándor jelentősebb regényei:

- Ördögszekér. Kolozsvár 1925.
- Sárga vihar. Bp. 1934.
- Táltoskirály. Bp. 1934.
- Holttenger. Kolozsvár. 1936.
- Magyarok csillaga. Bp. 1937.
- Szabad vagy I-II. Bp. 1943.

Irodalom:

Adorjáni Zoltán: *Makkai Sándor (1890-1951)* In: Akik jó bizonyságot nyertek. A Kolozsvári Református Theologia tanárai 1895-1948. Kolozsvár. 1996. 206-234.

Cseke Péter-Molnár Gusztáv: *Nem lehet.* A kisebbségi sors vitája. Limes könyvek. Bp. 1989.

Ifj. Fekete Károly: *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága.* Dissertationes Theologicae 3. Ref. Kollégium Sokszorosító Irodája. Debrecen. 1997.; *Második kiadás.* Kolozsvár 2000. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása.

Ifj. Fekete Károly: *Egyházunk egyik ébresztője: Makkai Sándor.* Kálvin Kiadó. Budapest. 2001.

Ifj. Fekete Károly: *A kisebbségi létparadoxon tusája Makkai Sándornál.* Pályakép Makkai Sándor: Magunk revíziója c. könyvéhez. *In: Múltunk Könyvek. Csíkszereda. Pro-Print Könyvkiadó. 1998. 5-44.*

Ifj. Fekete Károly: *Egyház és Nemzet Makkai Sándor tanulmányaiban.* Theologiai Szemle 1995. 1.sz. 6-10.

Ifj. Fekete Károly: *Egy élet teológiai irányváltásai.* Makkai S. professzori pályájának vázlata. A MORE Debreceni Theologiai Akadémiájának Évkönyve az 1990/91-1991/92. akadémiai évről. 167-184.

Ifj. Fekete Károly: *Makkai Sándor, a misszió elkötelezettje.* 1990. 2. sz. Confessio. 36-40.

Ifj. Fekete Károly: *Makkai Sándor, mint irodalmár és közéleti személyiség.* Református Egyház 1992. 2. sz. 41-44.

Ifj. Fekete Károly: *Száz éve született Makkai Sándor 1890-1951.* Theologiai Szemle 1990. 172-181.

Kocsis Elemér: *Makkai Sándor, a teológus.* Confessio. 1990. 2. sz. 23-31.

Ifj. Fekete Károly

Makláry Lajos (Debrecen, 1890. máj. 26. – Hajdúnánás, 1974. okt. 5.): vasdiplomás pedagógus, ref. kántor, országos társkarnagy, a Zeneközlöny szerkesztője.

Debrecenben született egyszerű iparos család gyermekeként. Édesanyjától a zenei vonzalmát, édesapjától a szorgalmát, munkaszeretetét egyaránt örökölte. A debreceni koll.-ban tanul. A család nagy anyagi áldozatok árán taníttatja Édesanyjától 13 éves korában kap egy hegedűt, amely a serdülő fiút a zene csodálatos világába viszi.

A Debreceni Ref. Koll. Tanítóképzőjében találkozott a zongorával. E két hangszer döntötte el életét, sorsát. Érdeklődése gyermekkorától nagyon gazdag, élete végéig dallamok, ritmusok, harmóniák, kották világát jelentette.

Makláry Lajos

1909-ben szerzett kántortanítói oklevelet. Ez egyben búcsú is a soha vissza nem hozható gyermekkortól, a szülői háztól és Debrecentől.

Először Komádiban kap állást, majd Hajdúsámsonba, onnan Gyulaváriba kerül. 1914-ben kitört az I. vh. Az olasz fronton harcol. Megsebesül, Pöstyénben lábadozik. A román megszállás miatt eljött Gyulaváriból, s 1919-ben Hajdúnánásra kerül. Az itteni nagy ref. gyülekezet önálló kántornak választja meg.

Makláry Lajos felesége és munkája révén kötődött a városhoz. 1920-ban házasságot kötött özv. Baróthy Istvánné, született Sebestyén Ilonával.

A fiatal kántor a gimn.-i és elemi iskolai ének-zene oktatást is végezte. Nagyon szerette a fiatalokat, teljes tehetségét beleadta azok oktatásába.

Hajdúnánáson bontakozott ki kiváló és igen eredményes karnagyi képessége. Az általa vezetett dalárdák alapvetően meghatározták a város zenei, kulturális, sőt társadalmi életét és fejlődését.

Ezek az énekkarok (volt időszak, amikor négy is volt belőlük) a városi vezetőktől tanárokig, tanítókig, jó hangú iparosokig, parasztokig, gimnáziumi diákokig összefogták a város lakosságát nemcsak a próbákon, hanem a dalárdák által rendezett összejöveteleken, vacsorákon is.

1922-től kerül – a legrangosabb – a Városi Dalárda élére, amelynek vegyeskarát ő szervezte meg s vezette 1967-ig.

Országos karnagyképző tanfolyamot végzett. Bekapcsolódott az ország zenei életébe. Vezetése alatt az országos hírűvé fejlődött Városi Dalárda 16 év alatt 9 első díjat ért el az országos Dalosszövetség által szervezett versenyeken.

Kiemelkedő munkásságáért a Magyar Dalosegyesületek Országos Szövetsége 1926-ban Liszt Ferenc emlékéremmel tüntette ki.

Makláry Lajos a Zeneközlöny szerkesztője, 1932-től a Magyar Ref. Énekvezetések Egyesületének elnöke lesz.

Ebben az időben alakít ki harmonikus zenei munkakapcsolatot olyan kiválóságokkal, mint Vikár Béla, Ádám Jenő, Vásárhelyi Zoltán, Országh Tivadar.

Ugyanebben az időben püspöki megbízatás alapján a Tiszántúli Ref. Egyházkerület egyházzenei szakértőjeként is dolgozik. 40 éven át volt Hajdúnánáson ref. kántor. Nevéhez fűződik a ref. templom orgonájának zenei megtervezése. (Ez egy három manuálos, 38 szólóváltozatos hangszerépítmény, 46 technikai segítővel és 3000 síppal. Tervét a pécsi Hangszergyár valósította meg.)

A II. vh. szakította meg sikeres karvezetői, zenepedagógusi és kántori munkáját.

Orosz fogságba kerül. Mintha mi sem lenne természetesebb, a hadifogságban énekkart szervez. Katonai és pénzügyi bizonylatok hátlapjára készített kották és a kórus névsora bizonyítja, hogy ilyen körülmények között is megkereste az élete értelmét jelentő tevékenységet.

A fogságból hazatérve már 1945 dec.-ében újjászervezi a városi énekkart. További sikeres munkájának bizonyítéka, hogy a Magyar Énekkarok Országos Szövetségének vezetősége az 1938-as határozatot megismételve Bárdos Lajos elnöksége és Forrai Miklós országos karnagysága mellett Makláry Lajost társkarnagynak választotta.

Példás szervező, kiváló közösségi ember volt, aki a sokarcú énekkart – néha egyszerre többet is – hosszú ideig sikerrel tudta vezetni és együtt tudta tartani. Az ilyen vezetőtől nemcsak a legnehezebb szólamokat tanulta meg a kórus – amiért Kodály Zoltántól elismerést is kapott –hanem a fegyelemtartást, az önmagunkkal szembeni művészi igényességet is.

Makláry Lajos rendkívül tisztelte a mestert. Ismételt személyes találkozásuk, Kodály művei, amelyeket betanított az énekkarnak, mindig új lendületet adtak számára.

Bárdos Lajos így írt erről: „az 1859. évben megalakult Hajdúnánási összhangzatos énekkar célja a szív és erkölcs s közmívelődés nemesítésére hatni. Állhatatos irányítója 1922-től Makláry Lajos Liszt díjas karnagy.

Kodály Zoltán: Jézus és a kufárok művészi alkotásának a Tiszántúlon 1935-ben ő az első megszólaltatója."

Makláry Lajos, a "karnagy úr" rendkívül sokoldalú ember volt. Kiválóan rajzolt és festett, nagy hozzáértéssel kertészkedett. Óriási munkabírása volt. Ez tette lehetővé számára, hogy a kántori teendők, s egyre több énekkar vezetése mellett a gimn.-ban is tanított 1920-tól 1974-ig (!). Elsők között alkalmazta az országban a Kodály-módszert. Tanítványai szolmizáltak, kottából énekeltek.

A gimn. mellett a Fiúiskolában - a jelenlegi Makláry Iskolában - is évtizedekig volt óraadó, és gyermekkórust is vezetett.

Munkájához, hivatásához az utolsó percig hű maradt: 1974. máj. 8-án a búcsúzó negyedikes gimnazisták távozása után ágynak esett, ahonnan már nem tudott többé talpra állni.

A városban mindenki ismerte, sokan tisztelték, szerették.

1974. okt. 5-én távozott el körünkből, de sikerei, emléke, s főleg emberi tulajdonságai

példaértékűek számunkra és a jövő nemzedék számára is.

Balogh Zsigmond

Mirkó János (Hajdúnánás, 1911. máj. 7.- Budapest, 1992. okt.25.): középiskolai tanár, szakf., ig.

Mirkó János

Hajdúnánáson járt elemi és középiskolába. 1930-ban érettségizett. 1930-1934-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetem matematika-fizika szakos hallgatója. 1935-ben szerezte meg tanári oklevelét. Gyakorló évét a debreceni Ref. Főgimn.-ban töltötte, de közben Hajdúnánáson is tanított és nevelőtanár is volt a koll.-ban.

Nagy lelkesedéssel és kiváló eredménnyel tanította szaktárgyait. Szigorú, de a tanulókat megértő nevelő volt. Követelményei magasak voltak, de az anyagot sikeresen sajátíttatta el tanítványaival. Nánási tapasztalatait a későbbi pályafutása alatt sikerrel hasznosította.

1936-ban lejárt Hajdúnánáson a helyettes tanári megbízatása. A hajdúdorogi téli gazdasági iskolában és a hajdúnánási iparostanonc iskolában tanította tovább szaktárgyait. 1939-ben a kassai középfokú gazdasági tanintézetbe került, ahol a műszaki tanszék vezetőjeként résztvett a mezőgazdasági tanárképzésben.

Tudatosan kezdett módszertani kérdésekkel foglalkozni. *Az alsófokú mezőgazdasági szakoktatás neveléstudományi kérdései* c. munkájában összegezte véleményét. Ezt a munkáját fogadta el a Szegedi Tudományegyetem doktori disszertációnak (1939).

Kassai tanársága idején megírta a Természettan I., II. tankönyveit, a mezőgazdasági középiskolák számára (1940). A Nevelés és tanítás a gazdasági szakoktatási intézményekben c. könyvét a kassai hallgatók tankönyvként használták.

Több pedagógiai jellegű cikket is írt. Szaktárgyai szempontjából leglényegesebb a Részletes tantervi utasítás a matematika és természettan tanításához c. módszertani útmutatója a középfokú gazdasági intézetek számára. 1945-ben Kassáról Hajdúdorogra ment, majd Keszthelyen lett szakoktatási ig.. Itt megszerezte az agrármérnöki diplomát. 1947-ben a FM-be került, ahol feladata a tanárképzés megszervezése volt. 1949-1950-ben Karcagon tanított a gimnáziumban. 1950-től újból Budapesten dolgozott, matematikatanár az Élelmiszeripari Technikumban és igh. a Felsőfokú Élelmiszeripari Technikumban, majd ig. az Agrártudományi Egyetem Tanárképző Intézetének Bercsényi Miklós Gyakorló Iskolájában, nyugalomba vonulásáig (1974). 15 évig volt az élelmiszeripari ipari tanulóiskoláknak a szakf.-je.

Mirkó János nagyon sokat tett a szakmunkás tanulókért. Megírta az élelmiszeripari szakmunkásképző iskolák matematika tankönyvét két kötetben. Kidolgozta a három éves emelt szintű szakmunkásképző iskolák új tantervét, mindhárom osztály számára külön tankönyvet írt. 13 iparágból gyűjtötte össze a megfelelő példaanyagot. 1961-től a Felsőfokú Élelmiszeripari Technikumok matematika anyagának a kidolgozásában vett részt.

Tanítási munkájában döntő tényező volt szaktárgyainak a szeretete és tudása, a tanít-

ványok aktivizálása, a szaktárgy módszertanának ismerete. Azt vallotta, hogy csak olyan légkörben alakulhat ki jó munka, amikor nemcsak a tanár akar tanítani, hanem a tanuló is meg akarja tanulni az anyagot. Órai munkáját a problémák felvetése, megbeszélése, megvitatása, a tanuló – tanár közös megoldása és az általános elméleti tétel megfogalmazása, a tanult tétel alkalmazása jellemezte.
Kitüntetései:
Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1952), Kiváló Tanár (1953), az Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója (1960, 1971), Munkaérdemrend ezüst fokozata (1974).
Főbb munkái:
1. Az alsófokú mezőgazdasági szakoktatás neveléstudományi kérdései. Debrecen, 1939.
2. Nevelés és tanítás a gazdasági szakoktatási intézményekben. Kassa, 1944.
3. Matematika 1-2. az élelmiszeripari szakmunkásképző intézetek számára, Budapest, Élelmiszeripari Kiadó, 1954.
4. Szakmai matematika 1. Élelmiszeripari tanulóiskola, Bp. Műszaki Kiadó, 1966.
5. Szakmai matematika 2-3. Élelmiszeripari tanulóiskola Bp. Műszaki Kiadó, 1967.

Kántor Sándorné

Módis László *(Szatmárnémeti, 1903. dec. 9.– Debrecen, 1972. ápr. 14.): professzor,*
Elemi isk.-it Fenyvesvölgyön, Kemecsén majd Gacsályban, középisk.-it pedig Szatmárnémetiben és Szegeden végezte. 1924 és 1928 között Debrecenben a Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karán és azzal párhuzamosan a Tiszántúli Egyházkerület Lelkészképző Intézetében teológiát tanult, majd 1927-től 1929-ig a debreceni ref. egyházközség segédlelkésze lett. 1929-től 1930-ig két félévet a Bécsi Egyetem Bölcsésztudományi Karán a Collegium Hungaricum tagjaként tölthetett, ahol elsősorban sémi nyelvészettel foglalkozott.

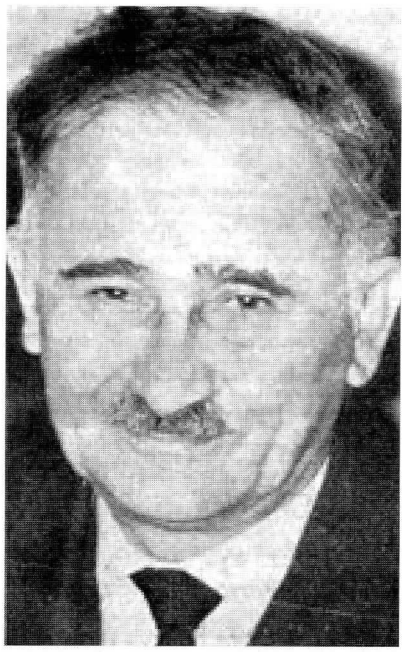

Módis László

Hazatérve Vésztőn (1930–1931) lett segédlelkész, majd egy éven át Budapesten szolgált hitoktató segédlelkészként (1931–1932). Ez utóbbi esztendő lehetőséget kínált neki arra, hogy a Budapesti Egyetem Bölcsésztudományi Karán sémi filológiát és ókortörténetet tanuljon; 1932-ben innen, Budapestről szerzett doktori oklevelet a DE Hittudományi karán az Ószövetség témájában.
1932-től 1935-ig ismét Debrecenben végezte segédlelkészi szolgálatát, majd 1935-től 1945-ig ugyanitt vallásoktató lelkészként tevékenykedett. 1929-től 1935-ig a Losonci Ref. Teológiai Szeminárium rendszeres vendégelőadója volt, évente 2-3 hónapon át végezve az akkori Csehszlovákia egyetlen magyar nyelvű felsőoktatási intézményében az ószövetségi tantárgyak oktatását.
1945-től 1950-ig a Nemzeti Közoktatásügyi Minisztériumban kapott állást mint miniszteri osztálytanácsos; ez időben Budapesten a Csillaghegyi gyülekezetnek volt bejegyzett segédlelkésze. 1951-től 1959-ig a DE Könyvtárának lett ig. helyettese, majd 1959-

től haláláig a Ref. Koll. Nagykönyvtárának ig.-ja volt. 1959-ben kapott meghívást a Debreceni Ref. Teológiai Akadémia Ószövetségi Tan-székére, ahol mint nagyhatású, iskolát teremtő tszv. egyetemi tanár 1969-ig tevékenykedett.

Módis László 1936-ban kötött házasságot Rózsa Katalinnal, házasságukból két gyermek, László és Katalin született.

Isten igéjének tiszta megismerése

A tudománynak az egész valóságra kiterjedő szétdarabolhatatlan egységét úgy közelítette meg Módis László, hogy az ember lelkének kérdéseit, szükségeit állította az első helyre. „Amint a külső, látható világban folytonos változás, haladás tapasztalható, éspedig rohamos mértékben, úgy az ember tulajdonképpeni élete, lelki élete is megkívánja, sőt megköveteli saját szükségeinek minél teljesebb mértékben való kielégítését. Ahol a lelki szükségek e kielégítése nem történik meg, ott nyugodt, békés, harmonikus emberi életről szó sem lehet. Viszont megfordítva is egész nyugodtan és biztosan állíthatjuk: minden nyugtalan, háborgó, lázadozó és elégedetlenkedő, önmagával, másokkal és a világgal meghasonlott emberi élet oka a lelki élet nagyfokú, vagy éppen teljes hiánya."[8] Így írja le 1929-ben, még alig végzett fiatal teológusként azt a területet, ahol ő is megújulásért, jobbulásért kíván munkálkodni. Ezért választotta középfokú iskoláinak befejezése után a teológiai tudományok megismerését, majd művelését.

Nem becsülte túl e tudományokat és azokat a lehetőségeket, melyeket a teológiai ismeretek neki és egyházának adhatnak a lelkiélet problémáinak megoldására. Vallotta azonban: „Mindenkinek magának kell ráeszmélnie arra, hogy a test nem használ semmit, a lélek az, amely megelevenít. Mindenkinek magának kell átéreznie és megtapasztalnia teljes mélységében Jézus jól ismert szavainak igazságát: mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de az ő lelkében kárt vall? ... De ez feltételezi Isten igéjének teljes, tiszta, helyes ismeretét."[9] Teológiai munkálkodásának irányítója ez: Isten igéjének teljes, tiszta, helyes megismerése. A modern tudomány teremtette eszközöket e meggyőződés szellemében a szentírás megismeréséhez kívánta felhasználni.

A Szentírás megértése és értelmezése

A tudomány különböző, de egymáshoz szervesen kapcsolódó ágainak kutatásában és művelésében, az adatok és dokumentumok gyűjtésében nem kötötte le magát egyetlen teológiai vagy más szellemi irányzathoz sem. Mindenből az érdekelte, ami a Biblia jobb megértéséhez hozzásegítette. A szétforgácsoló kutatási módszert sohasem kedvelte. Az egységbe összefogó, mélyreható összefüggéseket feltáró és a legnagyobb távlatokat áttekintő munkásságot tartotta az eszményinek egész életében, mert vallotta: Csak ilyen kutatással mutatkozik meg a Szentírás gazdag tanítása.

Néhány bibliai könyvhöz már fiatalkorában adott ki magyarázatot. A bibliai könyvek magyar nyelvű magyarázatait kívánta vele szaporítani és elmélyíteni. Barátaival már a II. vh. előtt kommentársorozatot terveztek a Szentírás könyveihez; e célból nyomdát is vásároltak és üzemeltettek rövid ideig. A háború miatt azonban a magyarázatsorozat meg sem indulhatott. Bár Módis Lászlónak magának készen volt a Zsoltárok könyvéhez terjedelmes és a legapróbb részletekre is kitérő magyarázata kéziratban, sajnos ennek nagy része a háború során elpusztult. 1969-re mégis elkészülhetett a Zsoltárok könyvének tömör magyarázatával a Jubileumi Kommentár számára, és ő írhatta meg ugyanebben a kiadványban Ezékiel, Zakariás és Malakiás könyvének magyarázatát. E műveinek megjelenését sajnos már nem élhette meg. A Jubileumi Kommentár az első, s mindmáig egyetlen teljes, magyar nyelvű ref. bibliai kommentársorozat. A Malakiás könyvéhez

[8] Megújulás felé. Vasárnap. XVI. évf. 1929. 322. 1.

[9] U. a. 322 – 323. 1.

írt magyarázata olyannyira időtállónak bizonyult, hogy a sorozat második, 1998-as kiadásában is megjelenhetett.

Nevelés a szolgálatra

Módis László tanítói munkásságára az volt jellemző, hogy a részproblémák speciális és magas szintű ismerete mellett egységre és összefüggések látására törekvő szemlélet elsajátítására nevelte tanítványait. Nevelési elvei és módszerei a debreceni Koll. haladó hagyományaira, a hit, tudás és szolgálat egységére épültek. "A Koll. és Teológiai Akadémiája a gyülekezetek közösségében ... Istentől nyert hittel, minél teljesebb tudással a szolgálatban, a mások javát szolgáló jócselekedetekkel óhajt forgolódni ... alázatosan, felelősen, az élet teljes odaszánásával, azzal az indulattal, amely volt a Krisztus Jézusban."[10] Tanítói munkásságában nemcsak ismereteket kívánt közölni és továbbadni, hanem tiszta és feddhetetlen emberségre nevelte a tanítványait.

Módis László behatóan foglalkozott a nevelői munka elméleti kérdéseivel is. Mint aktív debreceni vallásoktató lelkész és a debreceni ref. vallásoktató testület ig.-ja tapasztalatait és terveit 1936-ban vitára bocsátotta a vallásoktatás átszervezése, megreformálása céljából. A tapasztalat mondatta vele: „...az ismeretközlés csak szükséges eszköz, nem pedig cél. A cél mindig csak a lelkekhez férkőzés, a lelkek megragadása és Istenhez kapcsolása lehet a lélek ereje által."[11] Módis László élesen tiltakozott az ellen, hogy e feladatot bármiféle jelszavakkal összekeverve, egyéb dolgokkal összekapcsolva az egyház keretein kívül végezzék. A kötelesség ez: „Az egyház ifjúságát az egyháznak az egyház feje, Krisztus számára megszervezni, nevelni. Természetesen a cél sosem az ..., hogy a látható és a paragrafusokkal körülírt ref. egyháznak szervezzünk és neveljünk fanatikus, harcos sereget csupán, hanem az, hogy ez az egyház a Krisztus igaz egyházának tagjaivá tegye már ifjait is."[12] Ezeknek az elveknek a gyakorlati alkalmazásán fáradozott az elemi és középiskolákban, a debreceni középiskolai tanárképző intézet gyakorló gimnáziuma vallásoktató tanáraként, a losonci teológiai szemináriumban, majd egy évtizeden át a debreceni Teológiai Akadémián az ószövetségi tudományok professzoraként. Ugyanezt az elvet kívánta érvényesíteni az ált. isk.-i vallástankönyv reformjának megvalósításánál. Többen bizonyságai annak, hogy elvei és azok gyakorlati alkalmazása nem volt eredménytelen. Módis Lászlónak számtalan fiatalt sikerült az egyház számára megnyernie és Istenhez, Isten igéjéhez elvezetnie.

A könyv mindenki kincse

A múlt és jelen tudományos eredményeinek és a különböző szellemi irányzatok mozgásának áttekintésében nagy segítségére volt bibliográfiai és könyvtártudományi ismerete, amelyeket szintén a Biblia kutatásának szolgálatába kívánt állítani. Már szegedi diák korában megízlelte a könyvtári munka szépségeit, hasznát, majd Csikesz Sándor mellett kezdett megismerkedni a könyvtár, levéltár és bibliográfia eszmei titkaival. Változatos életpályája utolsó évtizedében mint a debreceni Koll.-i Nagykönyvtár és a ref. Tiszántúli Egyházkerület tudományos gyűjtemények ig.-ja gyümölcsöztette összegyűlt ismereteit.

A debreceni Koll.-i Nagykönyvtárat a többi ref. gyűjteményekkel együtt úgy tekintette, mint a Magyarországi Ref. Egyház kincseskházát, amelynek megőrzése és a kor színvonalán való kezelése egyházunk kiemelkedő feladata. Azért, hogy e könyvtárak kincsei valóban mindenki számára elérhetőek legyenek, Módis László országos tervet dolgozott ki, amelyet „Könyvtári szakképzésünk néhány kérdése" c. tanulmányában, 1958-ban

[10] Hit, tudás és szolgálat. Református Egyház. XVIII. évf. 11. sz. 1966. 243. 1.

[11] Vallástanításunk átalakítása. Lelkészegyesület. XXIX. évf. 1936. 26. l.

[12] Református ifjúsági körök. Vasárnap. XX. évf. 1933. 57. l.

terjesztett a nyilvánosság elé[13]. Ennek a programnak a jegyében vállalkozott arra, hogy a Koll.-i Nagykönyvtár célszerűbb felhasználása végett, a DE-i Könyvárral karöltve a Koll.-i nagykönyvtár szakcsoportjainak katalógusát sokszorosítva megjelentesse. Módis László szakmai irányításával a húsz szakcsoportból a könyvtár munkatársai hét szakcsoportot előkészítettek a sokszorosításra. Megtörtént az RMK és az ősnyomtatvány anyagának különválasztása és feldolgozása, valamint a folyóirat-állomány különválasztása. Ennek a nagy vállalkozásnak az első gyümölcsét halála évében ízlelhette meg Módis László, amikor kézbe vehette az orvostudományi anyag sokszorosításának próbafüzetét.

A múlt kincseinek megőrzése

A magyarországi ref. nagykönyvtárak vezetőinek a feladata a hatvanas-hetvenes években a gyűjtésben és megőrzésben nem csak nyomtatott és kéziratos dokumentumokra terjed ki; feladatuk volt az is, hogy egyházunk műkincseit számon tartsák, és azok megvédését irányítsák. Módis László 1960-tól fáradhatatlanul buzgólkodott a Koll.- és Egyházművészeti Múzeum létrejöttén és szervezésén. Ebben mindenekelőtt a Ref. Koll. négyszáz éves jubileumára szervezett kiállítás tárgyainak akart méltó elhelyezést biztosítani, és az utókornak megmenteni a pusztulás veszélyében forgó muzeális emlékeket. A múzeum elkészült, s 1968. okt. 31-én az egyházkerület elnöksége ünnepélyes keretek között Módis László megnyitó beszédével adhatta át a szépen berendezett kiállítási termeket a látogatóközönségnek.

Tisztelgés az elődök előtt

Módis László a tanulmányai során felmérte nemcsak a teológiai tudomány, de szinte valamennyi Bibliához kapcsolódó tudomány eredményeit, kutatási módszereit, és jeles képviselőit. Üdvtörténeti történetlátása miatt rendkívül nagy tisztelettel adózott a múlt nagyjainak. Elsőrendű kötelességének tartotta, hogy a földi életből eltávozottak érdemeit megörökítse és az ifjabb nemzedék figyelmét munkásságuk értékeire irányítsa.

Számos, az egyháztörténet eredményeit is pontosító, vagy közegyházi hatást is kiváltó írott és szóbeli megnyilatkozása mellett ő volt a lankadatlan ösztönzője és irányítója annak a vállalkozásnak, amely célul tűzte ki, hogy az oly sokak által méltán tisztelt tanítómesterének, Csikesz Sándor professzornak munkáit összegyűjtse és a „Csikesz Sándor Emlékkönyvek" c. sorozatban megjelentesse. Módis László 2003-ban, e kötet megjelenésének évében ünnepelné századik születésnapját. Immár reánk hárult az a feladat, hogy a Debreceni Ref. Koll. azon neves professzorai között, akik biblikus hittel és kegyességgel munkálták a magyar művelődés kibontakozását és terjesztését, Módis László emlékét is híven megőrizzük.

Legjelentősebb publikációi:

– Zakariás próféta könyve, Theologiai Szemle VII–VIII. évf. 1931–1932, 308–362.387–404. l., különnyomatként megjelent azonos címmel in: Teológiai tanulmányok 19, Debrecen, 1932.
– Rövid bibliai héber nyelvtan, Theologiai tanulmányok 31, Debrecen, 1933.
– Izráel és Júda rövid története, Főiskolai jegyzet, sokszorosította a Teológia Önképző köre, Losonc, 1935.
– Vallástanításunk átalakítása, Lelkészegyesület, XXIX. Évf. 4. sz., 1936. jan. 25., 25–27. l.
– Vallástanítási kérdések. Adatok a debreceni ref. vallásoktatás történetéhez (Nem ref. iskolákban), Ref. Közélet, IV. évf., 2–3. sz., 1938, 41–45. l.
– Haggeus próféta és könyve, Theologiai Szemle, XVI. évf., 1940, 243–268.285–312. l., különnyomatban megjelent azonos címmel in: Theologiai tanulmányok 63, Debrecen, 1940.
– Isten idvezítő szeretete. Összefüggő üdvtörténet. Az általános iskolák V. osztályú

[13] Könyvtári szakképzésünk néhány kérdése, in: Könyv és könyvtár, I. kötet, 1958, 21–48.

ref. vallású tanulói számára, Budapest, 1949 (többszöri utánnyomás).
– Bibliographia Universitatis Debreceniensis, in: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve – 1953, Debrecen, 1954, 257–373; – 1954, Debrecen, 1955, 239–301. – 1955, Debrecen, 1956, 91–123.
– Bibliographie der ungarischen Literatur des Heidelberger Katechismus 1563–1963, in: Tibor Bartha (et. al., ed.), Der Heidelberger Katechismus in Ungarn, Budapest, 1967, 331–383. l.
– Az Ószövetség nyelve, gondolkozása és irodalomtörténeti vonatkozásai, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata, I. kötet, Budapest, 1978, 65–78. l.
– A zsoltárok könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata, II. kötet, Budapest, 1978, 532–584. l.
– Ezékiel próféta könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata, II. kötet, Budapest, 1978, 737–778. l.
– Zakariás és Malakiás próféta könyvének magyarázata, in: Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata, II. kötet, Budapest, 1978, 857–874. l.
–

Börzsönyi József – Kustár Zoltán

Mojzes János (Hort, 1935. ápr. 3. - Debrecen, 1988. márc. 25.): kémia-fizika szakos tanár, egyetemi docens, a kémia szakmódszertani csoport vezetője
Az elemi iskolát a Sashalom pusztai tanyasi isk.-ban kezdte el, és itt végezte el az első három osztályt. Jó tanuló volt, tanítói és a tanfelügyelő hamar felfigyeltek rá, és biztatták a szüleit, hogy az elemi iskola befejezése után taníttassák tovább gyermeküket. 1945-ben beíratták egy városi iskolába, Hatvanban. A negyedik osztályt, mint bentlakó, az ált. isk.-t, mint koll.-i tanuló végezte el, mivel 1946 okt.-ében felvették a hatvani Népi Kollégiumba. Az ált. isk. nyolcadik osztályát már Jászberényben fejezte be. Az általános iskola valamennyi osztályában kitűnő eredményt ért el.
Tanító szeretett volna lenni, de a tanítóképzőbe nem vették fel, ezért a hatvani Vegyipari Technikumban folytatta tanulmányait. „Nem meggyőződésből kerültem technikumba, de rövid időn belül megszerettem a vegyészetet és nagy érdeklődéssel tanultam" - írja önéletrajzában. 1954-ben érettségizett kitűnő eredménnyel.
A középisk. elvégzése után is tovább élt benne a vágy a pedagógusi pálya iránt, ezért jelentkezett a debreceni KLTE kémia-fizika szakára. Az egyetemen a tanulás mellett tudományos diákköri munkára, népi táncra és mozgalmi munkára is futotta az erejéből.

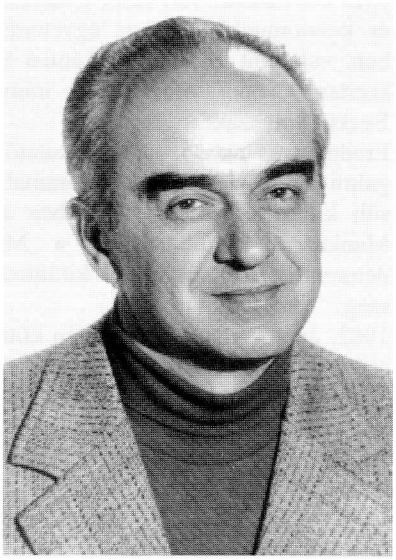

Mojzes János

Kiváló tanulmányi és közösségi munkájáért Népköztársasági Ösztöndíjat, sikeres diákköri munkájáért jutalmat kapott. Az egyetemi KISZ szervezet létrehozásában és irányításában végzett munkája jutalmául részt vehetett az 1957-es moszkvai Világifjúsági Találkozón. Negyedéves korától externista lett a Szervetlen és Analitikai Kémiai Intézetben.

Egyetemi tanulmányait 1958-ban kitüntetéses dipl.-val fejezte be.

Az egyetem elvégzése után volt tanára hívására egykori iskolája jogutódjában, a kazincbarcikai Vegyipari Technikumban helyezkedett el, ahol szervetlen kémiát, szerves kémiát és kémiai technológiát tanított, illetve analitikai laboratóriumi gyakorlatot vezetett. Nagy hatással volt tanítványaira, akik szerették, tisztelték. Nem kis szerepe volt abban, hogy számos kiváló tanítványa jelentkezett továbbtanulásra a debreceni KLTE vegyész- és kémiatanári szakjaira.

Négy év középiskolai tanítás után áthelyezéssel visszakerült korábbi tudományos munkája színhelyére, a KLTE Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékére. 1962-től tanársegédként, doktorálása után, 1967-től adjunktusként, 1979-től haláláig pedig egyetemi docensként vett részt a tanszék oktató- és kutatómunkájában, az egyetemi közéletben, valamint 1972-től a Kémiai Szakmódszertani Csoport munkájának irányításában. Évekig volt szakf.

Eredményes oktató, nevelő, kutató és mozgalmi munkájáért több alkalommal is részesült kitüntetésben, így 1982-ben a „Kiváló Munkáért", 1986-ban pedig a „Munka Érdemrend ezüst fokozata" kitüntetést kapta meg.

1962. ápr. 3-án, születésnapján kötött házasságot Székely Katalin magyar-történelem szakos tanárral, aki szintén a KLTE oktatója volt - jelenleg a Szociológiai Tanszék docense. Két gyermekük született: Edit (1965) és Gabriella (1969).

1988. márc. 25-én, 53 évesen, alkotó ereje teljében érte a halál.

Mojzes János tudományos munkássága két szakaszra osztható.

Kezdetben analitikai kémiával, azon belül is polarográfiával foglalkozott, majd a koordinációs kémia területén ért el olyan eredményeket, amelyek alapjául szolgálhattak az egyetemi doktori értekezésének. Értekezésének címe: „Átmeneti fémionok alanin, fenilalanin és tirozin komplexeinek stabilitási viszonyai". Ebből a témakörből jelent meg 9 tudományos dolgozata hazai és külföldi folyóiratokban, és tartott 3 tudományos előadást.

Munkásságának kétségtelenül legjelentősebb szakasza a kémia szakmódszertanával, a kémia oktatásával kapcsolatos. Nevéhez fűződik a kémia szakmódszertan egzaktabb, tudományos igényű művelésének meghonosítása. Legfontosabb kutatási témái: hatékony tanulási módszerek (kutatómódszer, feladatlapos tanulásirányítás) kidolgozása, vizsgálata; a felsőoktatás didaktikai problémái és az egyetemi oktató-nevelő munka, valamint a pedagógusképzés részkérdéseinek elemzése. Eredményeiről közel félszáz közleményben, konferencia-előadásban és poszteren számolt be. Megalapította a Kémia Szakmódszertani Részleg kétévenként megjelenő kiadványát, a „Módszerek és Eljárások" c. periodikát, amelynek 12. kötete 2002-ben jelent meg. Tantárgy-pedagógiai munkásságának szintéziseként 1984-ben megjelent a „Módszerek és eljárások a kémia tanításában" (Tankönyvkiadó, Budapest) c., 291 oldalas tankönyve, amely évtizedekig meghatározó irodalma volt a magyarországi kémia szakmódszertannak.

Mojzes János élete és munkássága elválaszthatatlan a kémia közép- és felsőfokú oktatásától, a tanulók, a hallgatók nevelésétől.

Egyetemi pályafutásának kezdetén elsősorban általános, szervetlen és analitikai kémiai gyakorlatokat vezetett vegyész- és kémiatanár-szakos hallgatóknak. Mint a Kémia Szakmódszertani Csoport vezetője munkatársaival kialakította a kémia szakmódszertan ma is létező oktatási struktúráját: előadás, számolási gyakorlat, demonstrációs laboratóriumi gyakorlat, audio-vizuális gyakorlat. A tudatosabb tanári tevékenység érzékeltetésére bevezette a tanári szituációgyakorlatot, a videóra rögzített mikrotanítást. A „Kémia tanítása" c. tárgyakon kívül átdolgozta, és évekig tartotta a „Kémiatörténet" c. előadást is. Rendszeresen irányította az utolsó éves hallgatók szakdolgozati munkáját. Szakf.-

ként szervezte és ellenőrizte a végzős hallgatók iskolai gyakorlatát.
Több alkalommal volt évfolyamfelelős tanár. Mint a kémiatanár-szak szakfelelőse, számos tanterv kidolgozásában vett részt. Kidolgozta és vezette a kémia tanárok intenzív továbbképzését is. Tantervfejlesztő munkássága mellett számos egyetemi jegyzetet és oktatási segédanyagot készített és szerkesztett.
Szakmai-közéleti munkássága rendkívül sokrétű. Tagja volt a Középiskolai Kémiai Lapok szerkesztőségének, a Magyar Kémikusok Egyesülete Oktatási Bizottságának, az OPI Kémia Tantárgyi Bizottságának, a MM Kémia Tanári Albizottságának, a DAB Kémiai Szakbizottságának, a MPT Didaktikai Szakosztályának és a KLTE Tanárképzési Bizottságának. 1984-ben az ő vezetésével rendezték meg Debrecenben a Kémiatanárok XI. Országos Konferenciáját.
Milyen volt Mojzes János, mint ember? Kicsit zárkózott, néha kicsit csökönyös, de alapvetően segítőkész, rendkívül családcentrikus, és már-már a gátlásosságig lelkiismeretes. Szerette a természetet, nagy örömmel munkálkodott a kertjében. Mojzes Jánosnak rendkívüli munkabírása és elhivatottsága volt. Még kórházi ágyában fekve, súlyos betegen is dolgozott: írta a pályázatokat, elemezte a tanítási órákat. Én kezdő egyetemi oktatóként ismerkedtem meg vele. Hamar felismerte, hogy vegyész végzettségem „ellenére" vonzódom az oktatáshoz, és biztatásával, tanártovábbképzési programokba, oktatási munkákba való bevonásommal egyre jobban kialakította bennem a tanári munka, a kémia szakmódszertan művelése iránti igényt. Akkor még nem gondoltam, hogy néhány évtized múlva én folytathatom azt a tudományos és oktató munkát, amelyet ő indított el a kémia szakmódszertan területén.

Tóth Zoltán

Molnár András (Szatmárcseke, 1893. dec. 8. - Debrecen, 1971. febr. 16.): középisk. tanár, ig., egyetemi lektor.
Édesanyja Bihari Julianna, édesapja Molnár József. Munkásember édesapja később kapott néhány hold földet, de fia így is szegény sorsú diákként került a ref. főgimnáziumba, Szatmárnémetibe. 1913-ban jeles érettségit tett. Ezután egy évet töltött a Debreceni Ref. Főiskola bölcsészeti akadémiáján, mely 1914 őszén egyetemmé fejlődött. Történelmi latin és görög bölcsészeti előadásokat, ezután a debreceni M. Kir. Tudományegyetem bölcsészeti karán hallgatott. 1916-ban tanári alapvizsgát tett történelemből, latin nyelv és irodalomból, továbbá görög nyelv és irodalomból. Az 1914-ben megalakult M. Kir. Tudományegyetemen még nem volt francia szak, de járt a gyakorlati francia órákra.

Molnár András

Egyetemi tanulmányait megszakította, katona lett és részt vett az I. vh.-ban, mint a közös hadsereg tagja, tartalékos hadnagyként. Megkapta a Károly csapatkeresztet. 5 hónapot töltött az első arcvonalban. 1918 okt.-ében fogságba esik a nyugati fronton. Amerikai, majd francia fogolytáborba kerül. 1920 nyarán jön haza. A fogságból

hazaérve folytatta tanulmányait a Debreceni Tudományegyetemen. 1922-ben szakvizsgázott latin és görög nyelvből.
Tanári pályáját a Nyíregyházi Ev. Főgimn.-ban kezdte, mint helyettes tanár, majd a debreceni bölcsészeti kar előterjesztésére a Francia Köztársaság kormánya által felajánlott ösztöndíjak egyikét kapta meg, és az 1922/23-as iskolai évben Párizsban folytatta tanulmányait francia nyelvi, irodalmi és történelmi szakon.
Franciaországból hazatérve a Hódmezővásárhelyi Ref. Gimn.-ban helyettes, majd rendes tanári minőségben tanít. Innen kerül a Debreceni Tudományegyetemre francia lektori állásba, 1925-ben.
1925-ben köt házasságot Gaál Jolán Saroltával, egy tanítócsalád lányával, aki szintén Szatmár megyei. Két gyermekük születik, Sára és András. Sárából később orvos lett, Andrásból jogász.
A háború után részt vett a több fiúgimn.-ból alakult Egyesített Fiúgimn. szervezésében. Tanára, majd ig.-ja 1945-46-ig. Ez az iskola biztosította a háborús pusztításokat szenvedett Debrecenben a gimn.-i oktatás újrakezdését – többek között. Ezt a megbízását minden díjazás nélkül vállalta az újjáépítés érdekében, miközben ellátta egyetemi munkakörét. Egy ideig ezalatt a francia nyelv és irodalom egyetemi tanszékének szakelőadója is volt.
Közel egy évtizedben át tanított óraadóként a debreceni gyakorló gimn.-ban. 1949-50. tanévben a közgazdasági és építőipari gimnáziumban is tanított.
1950 jan. végén a Debreceni Állami Révai Miklós – később Csokonai Vitéz Mihály Gimn. tanára, majd igh.-e lesz. 1951. tanév végén és 1953-ban 5 hónapig ig.-i teendőket is ellátott a nagy létszámú iskolában és a hozzákapcsolt zenei gimn.-ban. Az ig. hivatalos távolléte tette ezt szükségessé. Közben gyakorló iskolai vezetőtanári megbízást is ellátott. A Csokonai Gimn.-ból ment nyugdíjba 1959-ben. Nyugdíjazása után a TIT-ben dolgozik szervezőként 1968-ig.
Elismerései:
Történelmi téren elért eredményeiért a MTA-tól jutalmat kapott.
1953-ban Kiváló Tanár kitüntetésben részesült.
Molnár András sajátos tanáregyéniség. Önfegyelme egész emberi karaktere jelezte, hogy egy „sokat megélt ember" tapasztalataival rendelkezik. Az egyetemi évek alatt csak önmagára számíthatott. Tudása, szorgalma megbecsülést szerzett számára. Az egyetem méltányolta ezt és támogatta. Az egyetemen napidíjas volt. 1915-ben 2 korona 10 fillért kapott havonta. Tanulmányait megszakította a háború 35 hónapig.
Tanári pályáján hatalmas tudásával tekintélyt szerzett. Egyértelmű volt az a megállapítás, hogy „Debrecenben a legnagyobb tárgyismerettel rendelkező és a legnagyobb pedagógiai szakértelemmel bíró tanár" – szerepel a minősítésében.
Bölcs megfontoltság, a kellő időben és helyen való határozottság, rendkívül finom diplomáciai érzék jellemzi egyéniségét. Precizitása, következetessége mellett bámulatos volt munkabírása.
Zárkózott ember volt. Csak a legközelebbi hozzátartozók tudhatták, hogy milyen szép szerelem fűzte feleségéhez, és milyen gondoskodással vette körül családját. Szüleit és testvéreit életük végéig anyagilag is támogatta, sőt özvegy édesanyjáról családja körében gondoskodott.
Nem lépett be egyik pártba sem. Szakszervezeti területen próbálta sorstársai érdekeit szolgálni. 1946-ban a szakszervezet alelnöke volt Debrecenben és elnöke az érdekvédelmi bizottságnak.
1951-ben tanárjelöltje, majd kollégája voltam Molnár Andrásnak, aki számunkra András bácsi volt. Közelebbről ismerhettem meg tanári stílusát, az igh.-t, az embert.
Tanári stílusában szerepet játszott, hogy 1950-ig fiúkat tanított. A Csokonai Gimn.-ban már koedukált osztályok is voltak. Korábban a gimnazisták 10 éves korban kezdték

a gimn.-ot. A fegyelmezésnek nagy szerepe volt ezekben az intézményekben.

A jellegzetes tanáregyéniségek gyakran kapnak „melléknevet", jelzőt. András bácsit „vicsorinak" – sajátos szájmozgásáért rettenetes Andrásnak is hívták, szigorúsága miatt. Végigmenve a folyosón megállt egy-egy diák előtt, már messziről fenyegetve felemelt mutatóujjával hangsúlyozva „figyellek fiam, már régóta figyellek!" – éreztetni akarván, hogy az igh. mindent tud, mindent lát. Az anekdota szerint ezt egy ismeretlen fiatalemberrel is „eljátszotta", aki éppen akkor érkezett az iskolába. Azután kitudódott, hogy ő nem diák, hanem az iskolaorvos.

Egy-egy intéssel felszedette az elhullajtott szemetet, szigorú tekintettel késztetett rendre, fegyelemre. A tanulók tartottak tőle, de tisztelték.

Óráin hasznosította vh.-s élményeit. Műveltsége, olvasottsága révén lekötötte tanítványai figyelmét. Egy-egy humoros idézettel, megjegyzéssel hangulatossá tette az óráit. Szigorú volt. Követelt, de megtanított. Nem volt buktatós tanár. Azokban az osztályokban, amelyekben András bácsi tanított, az érettségi találkozókon a legtöbb történet András bácsiról szól. Ezeket szeretettel emlékezve mesélik. Pl. „láttalak fiam, rohangálni a folyosón!" Nem én voltam, mert iskolában sem voltam - szólt a mentegetőzés. „De lehettél volna!" – így András bácsi.

Az érettségin olyan művészien kérdezett, hogy a leggyengébb jelöltnek is módja legyen bizonyítani, mit tud, nem azt, hogy mit nem.

Olyan időszakban volt igh., amikor már a gimn. nem az a stabil középisk. volt. Folyamatos változás, bővítés tette bizonytalanná a vezetést. Volt még tíz párhuzamos osztály is. Sok statisztikát igényeltek a felsőbb szervek, ami szinte napi igény volt. András bácsi pedig dolgoztatott. Minden kollégát befogott szünetekben, lyukas órákon, hogy másolja az örökösen változó órarendet. Ezekből is adódott a mulatságos félreértés. Jött egy új kolléganő, hogy jelentkezzen az ig.-nál az új munkahelyén. De oda bizony nem tudott eljutni, mert már a folyosón „befogta" András bácsi, órarendet másolni. A kolléganő nem mert ellentmondani.

A tanárok mégis szerették, mert köztük volt. Gyakran bejött a tanári szobába és mesélt élményeiről, olvasmányairól. Ő mindig gazdagította könyvtárát. Maga volt a történelem! Bölcs volt. Nem nyilvánított véleményt az 50-es évek körülményeiről, legfeljebb gesztusaival árulta el, hogy miről mit gondol. Pl. egyik ig.nk beszereltetett egy mikrofont a tanáriba, fejlesztve a technikát. Az irodából hívhatta a kollégáit. De hallgathatók voltak a mi beszélgetéseink is. András bácsi bejött, és egy mozdulattal feltette a kalapját a készülékre.

1956 nov.-ében vitattam a tanáriban a forradalom leverésének jogosságát. Megszólalt András bácsi „Sára! Megfött már a bableves, ebédelni kell!" Bölcs volt és védte tanárait.

Diákjai úgy emlegetik „féltünk tőle, de tiszteltük és szerettük, mert aranyszíve volt".

Az a tanár, aki halála után is tovább él diákjai és tanártársai emlékezetében, az igazi tanáregyéniség. Molnár András, András bácsi az volt.

A XIX. sz. végén született és a XX. sz. legnagyobb részének történetét élte át úgy, hogy nem tért le az erkölcsi elvei által megszabott útról.

Szimbolizálta azt a tanári morált, mely elkötelezettséget csak népe, nemzete, családja és hivatása iránt érezhetett. A tanárt széles körű tudása, műveltsége, szeretetteljes szigora és következetes követelményrendszere, emelheti hivatása magaslatára. Közösségi tevékenységében is a tudás, műveltség, a kulturált magatartás terjesztését tartja legfőbb feladatának. 1971. febr. 16.-án hunyt el, a debreceni Köztemetőben nyugszik.

Források: Megyei levéltári és egyetemi könyvtári jegyzőkönyvek, családi dokumentumok, valamint személyes visszaemlékezés.

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

Molnár János (Biharszentjános [ma Románia], 1889. jan. 25. – Debrecen, 1957. okt. 12.): ref. kántortanító.

Édesapja Molnár János, gazdálkodó-kisbérlő, édesanyja Váradi Könyves Tóth Zsuzsanna. Elemi isk.-it Szentjánoson végezte, gimn. tanulmányait és a tanítóképzőt a debreceni Ref. Koll.-ban. A nagymérvű tanítóhiány miatt harmadévesen Zsákán tanított.

1908-ban szerezte meg a népisk.-i tanítói okl.-et. 1908-tól mint rendes megválasztott tanító Zsákán, 1910-től Biharszentjánoson lett kántortanító(un. rektor). Itt ötventagú énekkart szervezett. A Hangya Szövetkezet könyvelője, majd elnökig.-ja lett.

1910-ben megházasodott, a következő évben fiuk született, aki gépészmérnök lett. 1913-ban leányuk született, aki a pedagóguspályára került, s lett kántortanító és zongoraoktató.

Molnár János

1910-ben létrehozta a Hitelszövetkezetet és annak könyvelését végezte. Ugyancsak ebben az évben megválasztották a bihari egyházmegyei Tanítóegyesület jegyzőjének.

Az első vh. kitörésekor katonai szolgálatra behívták. Szerbiában fogságba esett, majd Asinara szigetére került, onnan Franciaországba Lyon, majd Grenoble városokba. Nehéz fizikai munka mellett, folyamatosan tanulta a francia nyelvet, s ezzel közmegbecsülést szerzett. A katonai kórházak magyar-francia-német tolmácsa lett. A magyar hadifoglyok részére értékes magyar könyvtárat létesít, a felhívására Magyarországról küldött könyvekből. Felhívása a Népnevelési Közlöny 1917 máj.-i számában jelent meg. A fogságból 1919. nov. 3.-án tért haza.

Biharszentjánoson 1921-ig dolgozott, fizetés nélkül. Ez év nyarán Debrecenbe repatriált családjával, ahol egyhangúlag megválasztották a ref. egyház tanítójának.

Hamarosan a ref. tanítóság legjobbjai közé emelkedik, jelentős részt vállal az új alapokra fektetett ORTE lendületes fejlődésében, amelynek titkára, majd főtitkára, végül pedig ügyvezető elnöke lett.

A Mester utcai iskolakörzet ig.-tanítója. Nevéhez fűződik az éhező gyermekeket tápláló „Karéjkenyér" akció bevezetése.

A Magyar Tanítóegyesületek Egyetemes Szövetségében is tisztséget kap, előbb nemzetközi titkárnak, majd a Külügyi Bizottság elnökéül választották. Több ízben képviselte a magyar tanítóságot külföldi nemzetközi kongresszusokon, pl. Prágában, Luxenburgban, Svájcban. A hétszázezer tagot számláló Nemzetközi Tanítószövetség nyolctagú Intézőbizottságának tagja lett.

A Tanítók Lapjában sokoldalú munkásságot fejtett ki szerkesztőként, s a külföldi rovat vezetőjeként egyaránt. E lapnak később kiadója is volt.

„Havi Értesítő" címen, melyet a Famille Mensuelle d' Informacion-ból fordított, két évig saját pedagógiai laptudósító orgánumot tartott fenn, mely a világ minden országából bő tudósítást közölt a tanítói törekvésekről, szellemi és anyagi megmozdulásaikról. Anyagi ráfizetés miatt azonban kénytelen volt a vállalkozást megszüntetni.

Nagy munka, szervezés, gyűjtés előzte meg az 1927-ben átadott 100 férőhelyes ORTE Dobó Sándor üdülőházat Balatonalmádiban. Később Hajdúszoboszlón is létesült üdülőház a tanítóknak. Az előkészületek aktív résztve-

vője volt, későbbiekben mint titkár a beosztások felelőse, a helyszínen mint felügyelő működött.
Ref. presbiter, a nagy debreceni presbitérium tagja volt évtizedekig. Hatalmas munkabírása volt, dolgozott az iskolaszékben, a gazdasági bizottságban, volt egyházi iskolalátogató, állami iskola-felügyelő, egyházrészi tanácsos, a törvényhatósági bizottság tagja.

1939-ben meg választották a Hajdú vármegyei és debreceni tanítóságot tömörítő Gönczy Egyesület elnökének. A „Gönczy délutánok" szervezőjeként önképzésre, nyelvek tanulására ösztönözte fiatal kollegáit.
1939-ben felvételt nyert a Sajtókamara szakosztályába.

Magyar Tanítóegyesületek
Egyetemes Szövetsége
1890-1940

1940-ben az addigi munkássága elismeréseként Hóman Bálint érdeméremben részesült.
1943-tól 1946 dec.-éig az Országos Közoktatási Tanács tagja.
A vállalt közéleti tevékenysége mellett folyamatosan tanított. Munkahelye volt az Ispotály-, a Csap-, a Füvészkert utcai és a Kálvin téri isk. A gyerekeket nem csak a könyvben lévő anyagra tanította, hanem becsületességre, hazafiságra, a szülők tiszteletére. Az állami és egyházi ünnepeken kívül az anyák napját és a záróvizsgát is a szülők részvételével tartották. A kis nebulókból később tanítók, tanárok, orvosok lettek, ha módjuk volt tanulni, és tanítványai mindenütt megállták helyüket. Sokan megköszönték a nevelésben kifejtett tevékenységét.
Sokoldalú munkája mellett folyamatosan képezte magát, fordított idegen nyelvű kiadványokat, s magántanítványokat is fogadott.
1949-ben nyugállományba került.
Aktív korában és nyugdíjasként is mindig hangot adott annak, hogy az egész embert kívánó életutat a felesége odaadó gondoskodásának köszönhette, aki tőle átvállalta a családnevelés gondját, terhét.
Lefordította a Nobel díjas nagy francia pedagógusnak, Buissonnak az „Erkölcsi és állampolgári nevelés" c. munkáját. Bízott abban, hogy munkája kiadásra kerül. Ez azonban anyagi nehézségek miatt nem valósulhatott meg. A kézirat a család birtokában van.
A magyar nemzet odaadó szolgálatában több cikke, s fordítása jelent meg a francia pedagógiai lapokban, továbbá a Nemzetközi Tanítószövetség hivatalos orgánumában is.
Források:
A család birtokában lévő hivatalos dokumentumok, cikkek, kitüntetések, és leányának, Molnár Annának emlékezése.

Mészáros Lajosné

Molnár Pál (Kunhegyes, 1907. jan. 9. - Debrecen, 1968. nov. 24.): tanár, könyvtáros. Édesapja, idősebb Molnár Pál, tanító volt, édesanyja Erdélyi Erzsébet.

Molnár Pál

Három leánytestvérével együtt igényes szellemi indíttatást kaptak szüleiktől, valamennyien pedagógusok lettek.

Iskoláit Kunhegyesen kezdte, majd a debreceni Ref. Gimn.-ban, illetve Mezőtúron folytatta, ahol 1925-ben jeles eredménnyel érettségizett. Ugyanazon év őszén beiratkozott a Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-német szakra. Egyetemi hallgatóként tagja volt a Ref. Koll. Tanárképző Intézetének. Az Intézet támogatásával Ausztriában, Németországban és Franciaországban tehetett tanulmányutakat. Időközben felvette a francia nyelvszakot is. Két tanéven át a bécsi illetve berlini Collégium Hungaricum ösztöndíjasaként folytatott nyelvi, irodalmi, pedagógiai és dramaturgiai tanulmányokat.

Első publikációi színháztudományi érdeklődéséről vallanak. Kezdő kutatóként a magyar drámairodalom kérdései foglalkoztatták. 1931-ben magyar-német-francia szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett, szept.-ben a debreceni Ref. Gimn. megválasztott tanáraként kezdte a pedagógus pályát.

Tíz esztendőn át tanított a „Refi"-ben, vezette az Arany Jánosról elnevezett önképzőkört és az ifjúsági könyvtárat. Egykori tanítványai évtizedek multán is szeretettel és tisztelettel emlékeztek reá:

„A szorgalom és a hivatás megszállottja volt, tanítványai folyamatos tanulását, az otthoni felkészülést fontos, komoly munkának tekintette és a naprakész tudást szigorúan ellenőrizte" – emlékezett egyik diákja. Néha egész órán át németül beszélt, hogy a tanulók beszédkészségét fejlessze. A nyelvtani és irodalmi ismereteken túl az országismeretet is tananyagként tanította.

Tanári munkája mellett tudományos munkával is foglalkozott, 1933-ban védte meg doktori értekezését. Rendszeresen publikált helyi és országos szaklapokban (Debreceni Szemle, Protestáns Tanügyi Szemle, Magyar Museum). Fő művében, „Debrecen a magyar irodalom történetében" címmel 1940-ig dolgozta fel Debrecen irodalmi múltját. Kiváló érzékkel válogatta, és filológiai igényességgel bocsátotta útjára debreceni irodalomtörténeti szöveggyűjteményét, amelynek munkálataiba önképzőköröseit is bevonta.

Részt vett a város kulturális életében, tevékenyen munkálkodott az Országos Ref. Tanáregyesületben.

1933-ban megházasodott, felesége, Hegedűs Katalin szintén nyelvszakos tanár volt. Házasságukból három gyermek született. 1941-ben a visszatért máramarosszigeti Ref. Gimn. ig.-tanácsa meghívta az intézet vezetésébe, helyettes ig-nak, majd rövidesen kinevezték a gimn. ig.-jának. Nehéz feladatot vállalt, de felkészültségével, testi-lelki erejével úrrá tudott lenni a rendkívüli körülményeken, az újra magyarrá lett város gimn.-ában folyó iskolai munkát magas szintre emelte, de a háborús események pár év múlva mindent elsodortak.

1944 nov.-ében Debrecenben szolgálattételre jelentkezett, de mielőtt elkezdhette volna a

tanítást, egy rosszindulatú kollégája feljelentette, internálták, majd népbíróság elé került. Ügyében nem született elmarasztaló ítélet, a meghurcoltatás mégis kihatott további pályájára.

Hajdúböszörményben kapott ugyan állást, sőt 1951-ben megbízták a gimn. igh.-i teendőinek ellátásával is, de eredeti szaka helyett orosz nyelvet kellett tanítania (amit akkoriban tanult maga is), beosztották ált. isk.-hoz is, és vállalnia kellett mindazt, ami abban az időben a vidéki pedagógusokra nehezedett.

1954-ben felcsillant a remény, hogy felkészültségének, tehetségének megfelelő álláshoz juthat. Az OM a Lenin Intézet idegennyelvi (nyugati nyelvek) lektorátusának vezetőjévé akarta kinevezni, de ezt a tervet meghiúsította a személye körüli gyanakvás, a korszakra jellemző „éberség". Folytatta hát vidéki tanári munkáját a tőle megszokott igényességgel. Új színt vitt a gimn. életébe színjátszókör megszervezésével. Az iskolai színjátszás legjobb hagyományait követve maga írt színdarabokat tanítványainak. Kevés szabadidejét angol nyelvtudásának tökélete-sítésére fordította. Jövedelem-pótlásként gyakran vállalt fordítói munkát az általa is-mert nyelvekből.

1957-ben adódott alkalom arra, hogy a DE-i Könyvtárban helyezkedjék el. Ebben az esztendőben indult újra a nyugati nyelvek oktatása a KLTE-en. Molnár Pál rögtön óraadói megbízást kapott a Német Tanszéken.

Részt vállalt a felélesztett Debreceni Nyári Egyetem munkájában is.

A Kádár-rendszer stabilizálódása azonban egyre inkább oda hatott, hogy tevékenysége visszaszorult a könyvtári munkaterületre. Csűry István könyvtárig. Nagyra értékelte kutatói munkakörhöz szükséges magas képzettségét, széles körű nyelvtudását, korábbi tudományos munkáit és az egyik legfontosabb munkakört, a könyvtárak közötti nemzetközi cserekapcsolatok irányítását bízta rá.

Az ő könyvtári tevékenységének köszönhető számtalan olyan külföldi kiadvány megszerzése, amelyre a szűkös valuta-ellátmányból gondolni sem lehetett. Az egyetemen folyó oktató és kutató munkához feltétlenül szükséges nyugati kiadványok ezreit szerezte meg az intézménynek. Ám nem csak ilyen módon jutott szerep számára az oktatásban, hanem úgy is, hogy könyvtáros kollégáit tanította. Az idősebbek tőle tanultak oroszul, a fiataloknak német és angol órákat adott.

Könyvtárosként sem tagadta meg tanári hivatását; nem csak a nyelvtanfolyamokon, szakmai továbbképzésen lehetett tanulni tőle, hanem munkavégzés közben, bármikor. Soha nem tekintette zaklatásnak, ha kutatók, oktatók, egyetemi hallgatók vagy kollégák szakmai problémáikkal hozzá fordultak. Egyszerűbb kérdésekre is alapos, körültekintő magyarázatot adott, a bonyolultabb témát pedig mint sajátját kezelte, szellemi kalandként kutatva a helyes választ.

Könyvtáros pályája kezdetétől érdeklődéssel fordult a könyvtártudomány aktuális elvi és gyakorlati kérdései felé. Az 1960-as években publikált cikkeiből értesülhettek sokan a könyvtáros szakma új nemzetközi irányairól, eredményeiről.

A könyvtár vezetője tudományos főmunkatársi kinevezését kezdeményezte, fiatal könyvtáros kollégákat vezetett volna németországi tanulmányútra, amikor súlyos betegség tüneteit észlelte. Félévi intenzív kórházi kezeléssel sem lehetett megmenteni, 1968. nov. 24-én ragadta el a halál.

Fontosabb művei:

Berczik Árpád, a drámaíró. – Bp. 1932. (Doktori értekezés)

Debrecen a magyar irodalom történetében. - Debrecen, 1941.

Debrecen a régi magyar irodalomban. Irodalomtörténeti szöveggyűjtemény. (Szerk. Molnár Pál) – Bp. 1942.

Kurzer Lehrgang der Ungarischen Sprache. - Debrecen, 1966.

Források:

Korompia Gáborné: Dr. Molnár Pál (1904 – 1968)

Kertész Gyula: Dr. Molnár Pál munkásságának bibliográfiája. = Könyv és Könyvtár, XX. köt. – Debrecen, 1998. 335 – 346 p.

Korompai Gáborné

N

Nábrádi Mihály (Hajdúnánás, 1918. dec. 24. – Debrecen, 1990. júl. 26.): gimn. ig..

Nábrádi Mihály

Háromgyerekes szegény paraszti családban nevelkedett. Nagyapja 48-as kortes volt, járt a Függetlenségi Körbe, ahol „csinálták a politikát". Édesapját, a vh. után megalakult Vitézi Rendbe kitüntetései folytán felvették. Ez járt néhány hold földdel, de gyermekei szegény sorsban nőttek fel. Öt gyermeke közül három maradt életben. A legidősebb testi fogyatékossága miatt a fennálló rendelkezések szerint nem lehetett úgynevezett várományos, így a másodszülött Mihályt tették meg vitéznek. Anyagi lehetőségeik miatt csak ő tanulhatott tovább. Ifjúkori emlékeiben élénken élt, hogy korán hallotta családi környezetében Fazekas, Csokonai, Kossuth nevét. Kisgyermekként megismerte Ludas Matyit, Csokonai tréfás vidéki verseit. Az édesanyja volt az, aki felkeltette korán érdeklődését a kultúra iránt. Tanítói biztatására került a hajdúnánási Ref. Gimn.-ba. A jelentős múlttal rendelkező iskola igazi alma mater volt. Nemcsak a tehetségek kibontakozását segítette, hanem a tanulás feltételeinek megteremtésében is támogatta az anyagilag rászoruló diákjait. Nábrádi Mihály is kimaradt az iskolából, mert nem tudta kifizetni az úgynevezett vegyes tandíjat sem, de kiváló tanárai közbeléptek és róla is gondoskodtak. Ez tette lehetővé, hogy nemcsak a tandíjat tudta kifizetni, hanem szüleit is támogatta és beteg testvére gyógyíttatásáról is gondoskodott. Ebben a jó szellemű gimn.-ban nemcsak a tudás iránti igényt fejlesztették, hanem gyakorlási terepet is biztosítottak a megmérettetésre. Pályázatokat hirdettek. A legjobban szereplő munkákat közölték az iskolai folyóiratban, az Utunkban. A gimn. kiváló

tanárai közül legnagyobb hatással rá Molnár József magyar-francia szakos tanár volt. Felkeltette az érdeklődését a néprajz iránt. Siratóénekeket gyűjtött és ezt a tanára tudományosan feldolgozta és publikálták. Néprajzi érdeklődése mellett a történelem is foglalkoztatta, de a pedagógia iránti fogékonysága is itt formálódott. Sokat olvasott. Az önképzőkör titkára volt. Ez a gimn. erjesztője volt a műveltség és tudás igénye mellett a szociális és társadalmi érzékenységének is. Egész pályáját végigkísérte például a földkérdés problémája. Az iskola pályázati rendszere, pályadíj elnyerése még alapot is adtak a továbbjutáshoz.

Jeles érettségi bizonyítvánnyal érkezett a debreceni Tisza István Tudományegyetemre, ahol 1941-ben szerzett diplomát magyar-latin szakból.

Pályáját Hajdúnánáson kezdte, majd a debreceni Ref. Főgimn. kisegítő óraadó helyettes tanára, később rendes tanára lett. Itt tanított 1949-ig. Közben 1942-ben doktorált „A magyar írói életrajz fejlődése" c. dolgozattal.

A Ref. Főgimn.-ban eltöltött évek gazdagították műveltségét, erősítették hivatástudatát. A gazdag könyvtár, a tudás elismerése, az emberi személyiség tisztelete, a magas követelmények olyan emberi és szellemi értékek felismerését tették számára lehetővé, melyek később vezetői erényévé váltak.

Az iskolák államosítása után öt megye tankerületi előadója lett. 1949-ben a Révai Gimn.-ból a Csokonai Vitéz Mihály Gimn.-má alakult iskola tanára, szakf., igh., illetve ig. lesz. 1952-ben egy akkori szűkkeblű helyi vezetés eltávolította annak a középiskolának az élén, amelyet ő hozott létre és gondozott sok éven át.

1959-től 1980-ig a Fazekas Mihály Gimn.-ot igazgatta.

Olyan korban kellett helyt állnia, amikor a közoktatásban átgondolatlan reformokat kellett megvalósítani. Az üzemek és iskola kapcsolatának megteremtésére létrejöttek az 5+1, 4+2, 3+3 reformtervek s ezek útvesztőjében kellett eligazodni. Ebben a gimn.-ban alakult meg az első szakközépiskolai osztály. Példamutató, ahogy a Kossuth Gyakorló Gimn.-ból való vezetői leváltása után hogyan tudta kamatoztatni iskolaszervezői tehetségét a Fazekas Gimn.-ban. Korszerű koedukált gimn.-ot hozott létre. Nyelvi tagozatokat létesített még akkor, amikor a kiemelt angol-francia nyelvi képzés „imperialista fellazításnak" számított. Útjára indította a speciális matematikai tagozatot s biztosította a speciális oktatás személyi feltételeit is. Munkásságának gyümölcseit pedagógusok számos generációja élvezheti.

Jelentős szerepet vállalt a gimn.-ok útkeresésében. Együttműködött az MTA pedagógiai kutatócsoportjával. Részt vett a szabad szombatos rendszer és a fakultációs oktatás kimunkálásában. A kísérletezés buktatókkal járhat, az új iránti fogékonyság kockázatvállalást is jelent. A harmincéves iskolaigazgatás mindezek terhével járt. – Közben, mint sok modern nyelvet tanító tanár, illetve latin szakos, elvégezte az orosz nyelv és irodalom szakot.

Egy vele készült interjúban a következőkben fogalmazta meg pedagógiai elveit: „Annak a szellemnek a kialakítására törekedtem, amelyben a tanár és a diák azonos célra tör, s ez a haladás, a tudományos ismeretek szerzése és a jellemformálás. Célom volt az iskola és a közélet összekapcsolása. Igyekeztem a gimn.-ot olyan műhellyé kovácsolni, amelyben a tanár önmagával szemben igényes s a korszerű műveltség átadására törekszik. Mindig szerettem a diákokat, de nem elnézően, hanem szigorúan."

A diákokkal való kapcsolata közvetlen volt, többségüket név szerint ismerte.

Kedvenc mondása volt az a latin közmondás, hogy „teher alatt nő a pálma". Feladatokat bízott a kollégákra, figyelemmel kísérte munkájukat. Büszke volt arra, hogy iskolájából többen kerültek szakmai irányító-vezető pozícióba.

Pedagógiai elvei közé tartozott, hogy iskola nincs hagyományok nélkül. Ő helyeztette el

az iskola épületében Oláh Gábornak, az iskola egykori költőtanárának emléktábláját. Kiadta a centenáriumi értesítőt a régi hagyományok felelevenítésére. Ebben ismertetők jelentek meg a volt diákok és tanárok tollából.
Széles körű közéleti tevékenységet végzett. Fontos feladatának tekintette a pedagógusok érdekeinek védelmét. 34 éven át vezető szerepet játszott a szakszervezet megyei, sőt országos mozgalmában. Az OPI gimn.-i szakosztályának titkára volt. Cselekvő részese a MPT-nek, tagja a Műemlékvédelmi Bizottságnak és több évtizeden át tanácstag.
Sok pedagógiai jellegű tanulmány, cikk szerzője. Szerkesztője és írója a „Debrecen uccanevei" c. könyvnek.
Nevéhez fűződik a „Nánási Füzetek" c. kiadvány, melynek 2 kötete már csak halála után jelenhetett meg: „Kéky Lajos könyvtára", „Kéky Lajos emlékezete" címmel.
Megszervezte a „Fazekas Baráti Kört", melynek első elnöke lett. Életében mindvégig meghatározó szerepet játszott a család. Gyermekeit nagyon szerette. Három gyermekéből egy pedagóguspályát választott. Felesége is olyan tanár, akire szívesen emlékeznek tanítványai.
Nábrádi Mihály a XX. század embert próbáló időszakában élt. Sokat tett az oktatásügyért és hittel dolgozott, mégis a politikai bizalom és bizalmatlanság szorításában kellett ezt tennie, ami neki sok keserűséget is okozott. Meg kellett harcolnia küzdelmes életét, de mindig megtalálta a maga útját. Kiváló iskolaszervező volt, kitűnő tanár, akire tanítványainak ezrei emlékeznek.
Elismerései: 1962. és 1975. Szakszervezeti Munkáért arany fokozat;1962 és 1975.; Oktatásügy Kiváló Dolgozója. Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1979., 1982. A Munka Éremrend ezüst fokozata.
1990. júl. 26-án hunyt el. A debreceni Köztemetőben nyugszik.
Források:
H-B Napló – A tanügy elkötelezettje – Csontos János Interjú Nábrádi Mihállyal
Dr. Nábrádi Mihály emlékezete – Dr. Kovácsné Nagy Irén
H-B Napló: Dr. Nábrádi Mihály – Pálffy István 1918-1990.
Családi dokumentumok

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

Nagy Géza (DunaaImás, 1911. jan.26. – Debrecen, 1986. ápr. l.): középiskolai tanár.

Nagy Géza

Nagy Géza 45 évig volt aktív tanára a debreceni Ref. Gimn.-nak. Hosszú ideig volt az Internátusban nevelőtanár, illetve ig.. Így tevékenységét két irányból kell megközelítenünk, egyrészt mint matematika-fizika szakos tanárét, másrészt, mint az Internátus nevelő tanárát és vezetőjét: Géza bácsit mindkét vonatkozásban emlegetik az egykori diákok. Nagy elismeréssel nyilatkoznak róla. Emberi magatartása, a tehetségeket menedzselő tevékenysége példamutató volt. A matematika és a fizika szeretete mellett a becsülettel elvégzett munka tiszteletére nevelt. Nagy tekintélye volt.

Dunaalmáson született, ahol édesapja ref. lelkész volt. Heten voltak testvérek. Elemi iskoláit Dunaalmáson végezte. Édesapja szigorúan nevelte, de önállóságra szoktatta. Művészetek iránti szeretetét édesanyjának köszönheti. Középiskoláit a Pápai Ref. Koll.-ban végezte, ahol Fejes Zsigmond volt a matematika tanára. Tanárai példaképei is voltak, tőlük tanulta meg, hogy hogyan kell a kötelességeket teljesíteni. Iskolája tanácsára lett tanár. A debreceni Tudományegyetemen folytatta tovább tanulmányait matematika-fizika szakon. Egyetemi hallgatóként a Ref. Koll. Internátusában lakott. Ebben az időszakban került kapcsolatba a kulturális és művészeti élet számos neves képviselőjével (Németh László, Veress Péter, Szabó Dezső). Sokat beszélgetett és barátságot is kötött Tóth Bélával és Félegyházi László festőművésszel. Gyakorló tanárként Jakucs István mellé osztották be. Olyan jól sikerült a mintatanítása, hogy 1934-ben felkérték Vekerdi Béla helyettesítésére. 1934 szept.-ében már a debreceni Ref. Gimn. tanára. Gyakorló éve alatt jogot is hallgatott, a tanítást viszont nagy buzgalommal kezdte el. Jakucs István továbbra is segítette a tanári hivatásra való felkészülésében. Párhuzamos osztályokban tanítottak fizikát és az összes kísérletet együtt készítették elő. Jakucs István tökéletesen ismerte a fizika szertárat és nagy kedvvel mutatott meg minden apró műhelytitkot és fogást a fiatal tanár számára, amelyek segítségével szemléletesebbé lehetett tenni az órákat. 1936-ban, édesapja egykori kívánságát teljesítve, beiratkozott a teológiára. Tanulmányainak katonai behívója vetett véget.

Katonai szolgálatának letöltése után megnősült. Felesége, Török Ilona (Ica néni) dunántúli lelkész-tanítói családból származott és Géza bácsinak egész életén keresztül hűséges segítő társa volt.

Nagy Géza, bár más gimnázium is meghívta tanárnak, hű maradt a debreceni Ref. Gimn.-hoz és annak maradt a tanára.

Nagy Géza és családja számára a 2. vh. sok megpróbáltatást hozott.

1944-ben behívták katonának, orosz hadifogságba esett. 1947-ben igen megviselt egészségi állapotban került haza a Szovjetunióból.

1948 és 1949 nyarán elvégezte az ábrázoló geometria kiegészítő szakot. 1951-től a Koll. Internátusának ig.-ja. Több egyházi tisztséget is viselt, volt presbiter, egyházmegyei gondnok, a nagytemplomi egyházközösség főgondnoka, a Zsinati. Tanács tagja. 1974-től a Tápintézet vezetője.

Nagy Gézának óriási szerepe volt abban, hogy közösséggé tudta formálni az Internátus lakóit. Ő vezette be a Sedes-t, amelyen a szobafőnökök hetente megbeszélték az Internátus vezetőjével és a nevelőtanárokkal a felmerülő problémákat, meghatározták a következő hét feladatait és programmjait. Negyedévenként összehívta az összes bentlakó diákot.

Egyetemi oktatói közül Dávid Lajos professzor volt rá a legnagyobb hatással. Úgy tervezte, hogy Kerekes Ferenc matematikai és kémiai, pedagógiai életművéből fog doktorálni, de összegyűjtött anyaga a 2. vh.-ban megsemmisült.

70. születésnapján számvetést készített életéről:

„Boldogan gondoltam át hetven évemet. Isten megáldott elég hosszú aktív szakasszal. Mindent megkaptam, hitemet, harmónikus családot, megtisztelő tekintélyt adó munkahelyet.

Non omnis moriac: két gyermekem és három unokám sok örömmel ajándékozott meg. Tudom, tanítványaimban is egy darabig élni fog emlékezetem."

Tanítványi közül sokan lettek egyetemi tanárok, vagy tudományáguk kiváló művelői.

Nagy Géza nem írt tudományos értekezéseket, pedagógiai cikkeket, hanem embereket nevelt. Emlékét az iskolája a róla elnevezett Nagy Géza matematikai emlékversennyel, annak évenkénti megrendezésével őrzi.

Kántor Sándorné

Nagy Lajos (Hajdúszoboszló, 1924. máj. 23. – Hajdúszoboszló, 2003. jan. 3.): kántortanító.

Nagy Lajos

Az elemi és polgári isk.-t Hajdúszoboszlón végezte. Majd a Debreceni Ref. Koll.-ban tanult, 1943-ban szerzett kántortanítói oklevelet. Pedagógiai munkáját nagyon nehéz időszakban a II. vh. idején kezdte, 51 éven át szolgálta a magyar közoktatás ügyét. Több munkahelye volt, Mezősas, Told községekben és Hajdúszoboszló városban kántortanítóként működött. Sokszor tartott reggeli istentiszteletet is. Nagy-Bihar vármegye legszebb hangú kántoraként volt elkönyvelve a megyében. Temetéskor a szomszéd faluban is meghallották szép bariton hangját.

1950-ben, a kialakult politikai helyzet miatt, saját kérésére hazajött szülővárosába. A Vajdazug nevű tanyai iskolában szolgált, ahol nemcsak tanító volt, hanem az ott élő tanyasi emberek segítője, tanácsadója, akihez bizalommal fordultak minden ügyes-bajos dolgaikban. Több évi tanyai szolgálat után bekerült a városba, a Thököly Imre Ált. Isk.-ba.

Mindig ott tanított, ahol szükség volt rá. Tanított a felső tagozatban és a napközis csoportban is. Jó felkészültségű, nagy pedagógiai érzékkel megáldott nevelő volt, akire mindenkor számíthatott az iskola, a gyerekek, szülők és a különböző közösségek. Munkájában, osztályban, napközis csoportban kiemelt helyet foglalt el az osztályközösség szervezése és fejlesztése. Tanítványai fegyelmezettek, munkához való viszonyuk kiemelkedően jó volt. Életkoruknak megfelelően sokat tettek az iskoláért, környezetük szépítéséért, gondozásáért. Széles körű kapcsolatokat épített ki a szülőkkel, vállalatokkal, szocialista brigádokkal, s bevonta őket a nevelő-oktató munka segítésébe, éppen úgy, mint az iskola szépítésébe. Mindenütt szerették, tisztelték, nagyra értékelték szülők, nevelők, gyerekek egyaránt. Nyugdíjas korában is sokan keresték fel volt tanítványai. Nagynagy szeretettel beszélnek róla. Igazi lámpás volt! Ahol ő tanított az a hely a „béke szigete volt!"

Gyakran voltak gyenge képességű osztályai, de következetes munkával a kívánt szintre felzárkóztatta a leggyengébb tanulókat is.

Ahol Ő jelen volt, ott a jó hangulat, a humor is ott volt, a nevelői szobában, mind...mind a különböző alkalmakkor. Aktív szervezője, résztvevője volt a táboroknak, ahonnan nagy élményekkel tértek haza a gyerekek. Kisdobos sportszakkör vezetésével is foglalkozott, amellyel városi versenyeket nyert. Városi viszonylatban is elismert díszszázad vezetője.

Szakszervezeti vezetőségi tagként lelkesen tervezte és szervezte a fehér asztal melletti alkalmakat, s igyekezett olyanná tenni, hogy felejthetetlen legyen. Vidám alaptermészetével jó hangulatot teremtett. Örök ifjú volt. A dolgozók iskolájában sok éven át tanított a Búzakalász MTSZ és Állami Gazdaság kihelyezett tagozatában.

A városi és Pedagógus Énekkar alapító tagja, énekese, titkáraként pedig majd 30 éven át

szolgálta a közösséget. Nagyon sokat tett az énekkar érdekében, külföldi és belföldi utak megszervezésében, s az anyagi feltételek megteremtésében.

Nyugdíjba vonulása után a Kisegítő Iskolába kapott meghívást, nevelőtanári beosztásba, ahol 8 évet dolgozott. A sérült gyerekekkel is nagyon tudott bánni. Szigor mellett ott volt a simogató keze is. Papának szólították. Élete végéig tartották vele a kapcsolatot. Temetésére is elhozták a kegyelet virágaiból saját kezükkel font koszorúkat.

Rendkívül jó kapcsolatteremtő képessége volt, s aktivitása mindig odavezette, ahol szervezni, tenni, munkálkodni kellett. Mindig mindenki számíthatott segítő készségére, szeretettel, örömmel szolgált mindenkinek.

Élete fáklyaként, örökifjúként, példamutatóan lobogott.

Kitüntetései:

Magyar Úttörők Szövetségének dicsérő oklevele, 1976;

Pedagógusok Szakszervezetének oklevele, 1976;

Szocialista Kultúráért, 1977,

Kiváló Dolgozó, 1981;

Pedagógus Szolgálati Érdemérem, 1985.

Források:

Iskolai és családi dokumentumok, nyugdíjba vonulásakor elmondott méltatás.

Zajdóné Nagy Ildikó

Nagy László (Újkécske, ma Tiszakécske, 1922. szept. 9-1991. jan. 8.): tanító, ált. isk. tanár, középiskolai tanár, ig.

Tanítói tevékenysége félbeszakadt, amikor 1943 okt.-ében katonai szolgálatra hívták be, majd 1944 dec.-ében szovjet hadifogságba esett. A debreceni fogolytáborban beállt a szerveződő demokratikus magyar hadseregbe, ahonnan 1946 jan.-jában szerelt le.

Édesapja falusi kisiparos, kovácsmester volt. A család négy gyermeke közül egyedül őt, a legkisebb fiúgyermeket taníttatták a szülők. A négy polgári elvégzése után a Kiskunfélegyházi Állami Líceum és Tanítóképző Intézetben szerzett 1941-ben népiskolai tanítói okl.-et.

Nagy László

Ekkor tanítói állást kapott az újkécskei iskolában, itt 1942-52-ig külterületi (tanyai) iskolákban (Pereghalom, majd Újbög, ma Tiszabög), majd 1952-54-ig Tiszakécske belterületi ált. isk.-jában tanított. 1952-ben magyar-történelem szakos ált. isk.-i tanári okl.-et szerzett a szegedi Pedagógiai Főiskolán.

Ugyanebben az évben házasságot kötött Kürti Irénnel, két gyermekük született: Irén és László.

1954-ben felesége családi körülményei azt kívánták, hogy Debrecenbe költözzenek, így a nyíradonyi ált. isk.-ba helyezték át. A következő tanévben már a Debrecen-Macs 71-73. sz. ált. isk.-ban tanított.

Az 1956-57-es tanévet a debreceni Csapókerti Ált. Isk.-ban töltötte. Az ezt követő iskolai év első hónapjaiban a Fűvészkerti Ált. Isk.-ban dolgozott.

1958-tól a debreceni Városi Tanács Művelődésügyi Osztályán tanulmányi felügyelő, majd iskolai csoportvezető lett.

1964-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi karán magyar

nyelv és irodalom szakos középisk.-i tanári okl.-et szerzett.
1968-ban megbízást kapott egy új szakközépiskola megszervezésére és beindítására. Teljes odaadással, lelkesedéssel és nagy felelősségtudattal kezdte el az új intézmény megszervezését, irányítását. Példamutató munkabírásával nagy megbecsülést vívott ki a kollégái és a tanulók körében is.
A Landler Jenőről elnevezett szakközépiskolát (ma Brassai Sámuel Műszaki Középisk.) ig.-ként irányította 1968-83 között, nyugdíjba vonulásáig. Az iskola színvonala, hírneve nagymértékben dicséri munkáját, különösen az itt végzett tanulók életpályájának tükrében.
Élete és munkája során magas követelményeket állított önmaga, munkatársai és tanítványai elé. Egyszerű és közvetlen egyéniségéből fakadt, hogy könnyen tudott emberséges kapcsolatot teremteni környezetével, nyílt és barátságos embernek ismerte mindenki.
Tanítványai, munkatársai ma is szeretettel gondolnak rá.
Munkáját precízen, nagy körültekintéssel és felelősséggel végezte.
Ismerte tanítványai életkörülményeit, családi hátterét, esetleges problémáit. Segítette a hátrányos helyzetűeket, felkarolta a nehéz körülmények között élőket, buzdította a kiemelkedő képességűeket.
Munkáját több kitüntetéssel is elismerték, például: Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1961), Kiváló Pedagógus (1982), Munka Érdemrend ezüst fokozata (1983).

Kovácsné Nagy Irén – Székely Pálma

Nagy László (Sopron, 1931. márc. 21. — Debrecen, 1987. jún. 28.): egyetemi docens.
Szülővárosában kezdte meg gimn.-i tanulmányait, majd Kisújszálláson fejezte be 1950-ben, jeles eredménnyel. Természettudományos érdeklődése alapján iratkozott be a KLTE fizika-matematika szakára, ahol 1954-ben kitüntetéssel diplomázott. Szaktudományuk kiváló kutatói és oktatói készítették fel nemcsak a tanári pályára, hanem a tudományos kutatói munkára is. Említhető a Kossuth díjas Szalay Sándor, Gáspár Rezső, Gyires Béla, Rapcsák András akadémikusok, s kiváló egyetemi tanárok, mint Lentei Ilona, akitől kvantummechanikát tanult, vagy Barna Bála, aki a számelméletbe vezette be.

Nagy László

A dipl.-szerzés évében házasságot köt Homoródi Mária kémia-fizika szakos egyetemi hallgatóval. Házasságukból két gyermek született, László és Eszter.
Tanári pályáját 1954-ben a nagykállói gimn.-ban kezdi, de a következő évben már Debrecenben, a Csokonai V. Mihály Gimn.-ban tanít. 1956-ban áthelyezik a Fazekas M. Gyakorló Gimn.-ba, s innen a KLTE gyakorló gimn.-ába kerül, vezető tanári beosztásba.
A középisk.-i tanári tevékenység mellett, levelező hallgatóként, jeles eredményű villamosmérnöki dip.-t szerez, 1964-ben. A második dip.-ja az elhelyezkedés tágabb és anyagilag kedvezőbb lehetőségeit kínálja számára az ipari kutatás területén. Ő azonban nem élt ezzel, s ennek legfőbb oka, ahogyan önéletrajzában is írja: „...a tanári pályán

értékes munkát végző embernek érzem magam."

1962-ben sikeresen pályázta meg a KLTE Alkalmazott Fizikai Intézet adjunktusi állását, majd 1970-től a Kísérleti Fizikai Tanszéken dogozott.

Egyetemi doktorátusi disszertációját 1967-ben védte meg, 1978-ban pedig docensi minősítést kapott. Kutatói tevékenységében jól segítette, hogy beszélt németül, olvasott angol, francia és orosz nyelveken.

Tanári tevékenységében, önmagával szemben is, igényes, sőt szigorú és magas követelményeket támasztó volt, ugyanakkor emberi magatartása nyugodt, kiegyen-súlyozott és kedélyes. Őszinte, tárgyilagos, egyenes jellemű ember. Egyéniség volt, aki mindig a saját meggyőződésén alapuló véleményt képviselt. Ebből fakadóan néha nehézségekbe is ütközött.

Közvetlen, derűs egyénisége miatt tanítványai, hallgatói szerették, kiemelkedő szakmai tudásáért és reális értékítéleteiért pedig becsülték. Felelősséget érzett tanítványai emberi fejlődéséért és tehetségük kifejlesztésért.

Tanítványai különösen fizikából értek el szép eredményeket. 1958-ban három tanítványa is bekerült fizikából az országos tanulmányi verseny első tíz helyezettje közé.

1958 óta rendszeresen publikált szakmai lapokban, módszertani folyóiratokban, s jelennek meg önálló ill. társszerzőségben készült kiadványai. Több mint hatvan dolgozatát ma is hasznosíthatják tanárok és hallgatók, egyaránt. Cikkei, dolgozatai A Fizika Tanítása, a Természettudományok Tanítása, a Fizikai Szemlében, egyetemi és TIT kiadványokban jelennek meg.

A szakmai közéletben az 50-es végétől intenzíven részt vesz. Középisk.-i tanárként felkérték az országos fizika munkaközösségben való közreműködésre, dolgozott a tantervi reformbizottságban is.

Tagja volt az OKTV fizika verseny bizottságának, az országos egyetemi felvételi bizottságnak, az ELFT vezetőségének. Több éven át A Fizika Tanítása c. folyóirat szerkesztő bizottságának tagja.

Munkahelyén tagja volt az Egyetemi Tanácsnak, a Tanárképzési Bizottságnak, továbbá a TTK felvételi előkészítő bizottságának elnöke.

Előadóként részt vett a középisk.-i tanárok egyetemi továbbképzésében, számos szakmai előadást tartott az ország más városaiban is. Rendszeresen segítette a szomszéd megyékben a fizika versenyek előkészítését és lebonyolítását.

A társadalmi közéletben az egyetemi szakszervezeti vezetőségben elnöki és titkári funkciót töltött be. Elnöke volt az egyetemi törzsgárda bizottságának.

Jelentős szemléletformáló szerepe volt abban is, hogy az egyetemi oktatásban a szaktárgyi tudás elsődlegessége mellett nagyobb figyelem irányult a szakmódszertanra. Munkássága fő területének a szakdidaktikát tekinti, az egyetemi fizika szakmódszertani oktatás bevezetésében úttörő munkát végez úgy is, mint a Kísérleti Fizikai Tanszék keretében megalakult szakmódszertani csoport vezetője.

Hivatása és munkája mellett nagyon szerette a természetet. E vonzalom kialakulásában bizonyára szerepe volt agrárgazdász apja hatásának is. Kedvelt tevékenysége volt a kertészkedés.

Halála után egy évvel az ő emlékére az OKTV mindkét fordulóját az addig beküldött feladataiból rendezték meg. Emlékének ápolására Borsod megyében évente megrendezik a Nagy László Fizikaversenyt.

Főbb önálló művei:

Fizika szakmódszertani gyakorlatok, Tankönyvkiadó, 1983.; *Feladatgyűjtemény FEB tanfolyamok számára,* TTK FEB, 1981.; *Statika munkafüzet*, H-B Megyei PTI, 1974.; *A tanulók kísérletező munkája a középiskolában*, Tankönyvkiadó, 1970.; *A fizika tanítás néhány módszertani kérdése,* OPI, 1968.

Tudományos és oktatói munkájáért megkapta az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, a Miniszteri Dicséret, a Kiváló Munkáért kitüntetése-

ket, társadalmi tevékenységéért pedig a Szakszervezeti Munkáért elismerés arany fokozatát

Források:

Emlékezés Nagy Lászlóra. = H-B Megyei Neveléstörténeti Egyesület, 1999. Szakmai folyóiratok és kiadványok. Családi és egyetemi dokumentumok.

Ungvári János

Nagy Sándor (Balmazújváros, 1927. júl.3. – Debrecen, 1982. szept. 15.): tszv. főiskolai tanár.

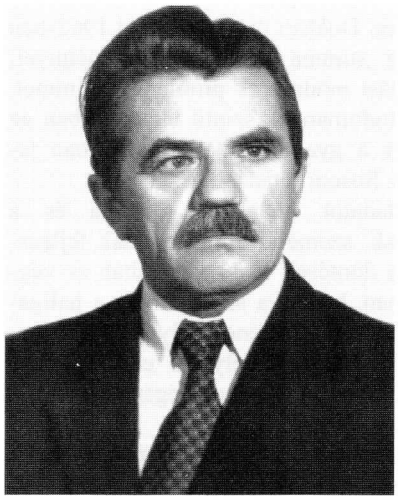

Nagy Sándor

Szegényparaszti szülők gyermeke, hatan voltak testvérek. Iskoláit szülőfalujában, Balmazújvároson kezdte. A kitűnő eredménnyel elvégzett polgári után a Kiskunfélegyházai Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait, majd Debrecenben szerzett 1947-ben kántor-tanítói oklevelet. A debreceni évek alatt, mint népi kollégista ismerkedett meg és kötelezte el magát az irodalommal és a történelemmel. Az itt szerzett tapasztalat, élmény, amit tanítójelöltként élt meg, rányomta bélyegét egész életére.

Szeretett volna továbbtanulni, de testvéreit kellett segítenie. Ezért a Dunántúlon, Nagyváty községben lett a falu ref. tanítója, osztatlan, 8 osztályos iskolában. A népiskola államosítása után – mikor már elindultak a szaktantárgyi képzések – engedélyezték felvételét Egerbe, a Tanárképző Főiskola levelező tagozatának magyar-történelem szakára, ahol 1951-ben kapta meg kitűnő eredménnyel ált. isk.-i tanári okl-ét.

Még ebben az évben elfogadták pályázatát és áthelyezték Egerbe, a Tanárképző Főiskola Gyakorló Ált. Isk.-jába, magyar-történelem szakos gyakorlóiskolai tanárnak. Szaktantárgyait nagy igyekezettel, lelkesedéssel és igen eredményesen tanította. Hivatásszeretetével, lelkesedésével a legjobb példát mutatta a gyakorló tanárjelölteknek.

A tanítás problémáival ekkor kezd elméletileg is foglalkozni, már mint az Eötvös Loránd Tudományegyetem pedagógia-filozófia szakos levelező hallgatója. Ekkor írja első cikkét az ismétlő-rendszerező órákról a PSz c. folyóiratban. Ez idő alatt, mint szakmódszertan vezető is értékes munkát végez. Szemináriumai, bemutató órái sok egyéni ötlettel, újszerű gondolkodással, éleslátással, jó szakmai rálátással és következetességgel gazdagította a gyerekek és a gyakorló tanárjelöltek ismereteit. 1958-ban az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetést vehette át.

Neveléssel kapcsolatos elképzeléseit közvetlenül nem csak az iskola életére vetíti ki, hanem a nagyobb társadalomra is, amelyről mint levelező tudósító a Heves megyei Népújság szakmai rovataiból értesülhetünk. Részt vesz a felnőttek oktatásában, óraadó a honvédségi dolgozók előkészítő tanfolyamain, ahol szép sikereket ér el célratörő, sok segítséget adó, lelkes munkájával, nem egy felnőttet indítva el újra, önhibáján kívül eső okok miatt abbahagyott tanulása útján.

Gyakorló iskolai tanári, majd vezető tanári évei alatt mindig meghatározóan fontosnak tartotta az ifjúság erkölcsi nevelését.

1959-ben kapta meg Budapesten, az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen középisk.-i

tanári oklevelét. Még ebben az évben, pályázat útján kerül a debreceni Tanítóképző Intézetbe – a pedagógiai intézet vezető főiskolai tanára, a pedagógiai tanszék tanszékvezetője – ahol megszakítás nélkül, haláláig dolgozik. 1974-től igh., majd a főiskolává alakulás után 1976-tól főigh.-i funkciót tölt be.

Nagy tervekkel és lelkesedéssel végezte munkáját. A debreceni évek alatt szervezte, segítette és irányította a tanítójelöltek gyakorlati képzését, melyet éveken keresztül nagy hozzáértéssel, jó pedagógiai érzékkel, eredményesen látott el. A jelöltek gyakorlatának szervezése során tartalmas munkakapcsolatokat alakított ki a szomszédos megyék oktatási szerveivel. Ennek következtében jó hatásfokkal, korszerű módszerekkel, magas színvonalon, lényegre törően szervezte és irányította a megyék már pályán dolgozó tanítóinak továbbképzését. Becsülték, szerették a gyakorló pedagógusok is. Mint főigh. mindent megtett a hallgatók megfelelő minőségű gyakorlati képzéséért, a főiskola és a gyakorlóisk. folyamatos együttműködéséért és az oktatástechnológiai csoport érdemeinek elismeréséért. A gyakorlati képzés megszervezésében jelentős nevelőértéket látott a hallgatók hivatására történő felkészítésében. Nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a hallgatók figyelmét felhívja a mindenkori aktualitásokra, ezzel előremutató, fejlesztő hatást váltva ki.

Gondolatébresztő előadásai, beszámolói a hallgatók és oktatók aktív vélemény nyilvánítását váltották ki. A Felvételi Bizottság elnökeként éveken át szervezte a hallgatók bevonásával a felvételi előkészítőket. Egységben látta a tanítóképzés pedagógiai, társadalmi jelentőségét, annak folyamatos, önkéntes továbbképzési jellegét. Síkra szállt az oktatáselmélet területén megindult korszerűsítési törekvések, új kezdeményezések mellett, a minél intenzívebb főiskolai tanítóképzésért. Szívügyének tekintette a tanítóképzést. Értékeléseiben igényes, a hallgatókkal szemben támasztott követelményeinek megfogalmazásában mindig határozott és következetes volt. 1979-ben „Kiváló Dolgozó" kitüntetést kapott.

Tagja a Pedagógiai Szakbizottságnak, a MPT-nak, a TIT-nek. Előadója a régió alsó tagozati továbbképző tanfolyamainak.

Tudományos munkája megalapozott, probléma-érzékenysége az elmélet és a gyakorlat dialektikus megközelítésén alapul. Kutató munkája elsősorban a didaktika problémáira irányul („A módszer kérdése", „A technikai fejlődés adta lehetőségek felhasználása az oktató-nevelő munkában"). Elemzi a diákönkormányzatok és a pályaválasztások kérdéskörét, de nem hagyja érintetlenül az osztályok létszám emelkedésének, az ált. isk.-i átszervezések, a szakkollégiumi képzések és az új ált. isk.-i tanterv bevezetésének problémája sem. Doktori disszertációját 1962-ben védte meg „summa cum laude" eredménnyel, „Az oktatási módszerek problémái" címmel. Világos, tudományos szintű előadásaiban az elmélet és a gyakorlat helyes arányban jelentkezett. Sosem fetisizálta szakmáját.

Nagy feladatot vállalt a főiskola és a gyakorlóisk. személyi állományának fejlesztésében, a döntések meghozatalában és végrehajtásában, bevonva az oktatókat a hallgatók gyakorlati képzésének folyamatos figyelemmel kísérésébe, mely az elmélet és a gyakorlati képzés egységességének továbbfejlesztését jelentette.

Vezetői módszerében a meggyőzés, a döntés sokoldalú előkészítésének módszerét alkalmazta. Értékelő munkájában mindig lényegrelátó, differenciálódásra törekvő volt. A hallgatók és munkatársai körében tekintélye volt, melyhez hozzájárult szakmai kérdésekben kifejtett mértékadó véleménye, céltudatossága pedagógiai optimizmusa.

Nagy Erzsébet

Nemes Antal (Biharnagybajom, 1925. okt. 11. – Debrecen, 1996. szept. 11.): tanító,

általános iskolai tanár, járási, megyei testnevelés szakf.

Tősgyökeres biharnagybajomi családban született. Elemi népiskolai tanulmányait szülőfalujában, a polgári iskolát Püspökladányban végezte, majd a Nyíregyházi Tanítóképzőbe került, ahol tanítói oklevelét 1946. okt. 22-én szerezte meg. A jobbra és többre törekvő tehetséges néptanító munkája mellett Pécsett, majd Egerben a Tanárképző Főiskolán levelező úton szerezte meg ált. isk. tanári diplomáját testnevelő szakon, 1966. okt. 27-én.

Házasságot 1952. okt. 18-án Biharnagybajomban kötött Gnandt Erzsébettel. Házasságukból 1954-ben egy gyermekük, Erzsébet született.

A tanítói okl. megszerzése után Füzesgyarmaton alkalmazták tanítónak, fizetés nélkül. Ezt követően 1947-ben a Községi Elöljáróság szülőfalujában, Biharnagybajomban, tanítónak választotta, ahol csaknem megszakítás nélkül nyugdíjazásáig tanított.

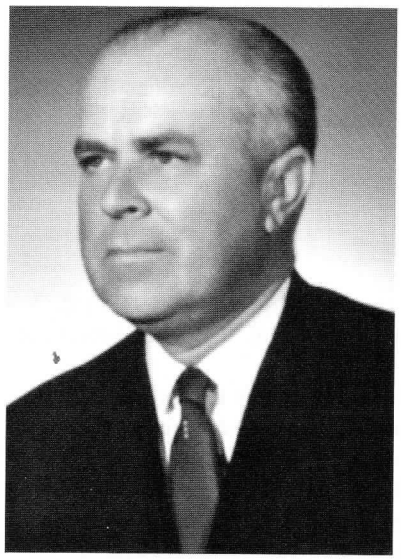

Nemes Antal

Kezdetben alsó-, később felső tagozatban – az akkori viszonyoknak megfelelően – különböző tantárgyakat tanított attól függően, hogy melyik szakterületen volt hiány. Mint fiatal, jó felépítésű tanító kedvvel kötelezte el magát a testnevelés mellett. Hamar kitűnt rátermettsége, ösztönös hozzáértése, a szaktárgy iránti szeretete, és munkájának eredményessége.

Kiemelkedő munkája, jó pedagógiai érzéke alapján az 1950-es évek elején a Püspökladányi Járási Művelődési Osztály vezetése megbízta a járási testnevelési szakf.-i teendők ellátásával annak ellenére, hogy nem volt szaktanári képesítése. E beosztása mellett a nagy gyakorlatra szert tevő tehetséges fiatal pedagógus megszerezte a szaktanári diplomát, s munkája alapján megyei test-nevelési szakf.-nek nevezték ki. Ebben a munkakörben nyugdíjazásáig dolgozott, H-B megye testnevelő tanárainak és vezetőinek osztatlan elismerését élvezve úgy szakmai, mint emberi vonatkozásban.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett a diáksport fejlesztése területén, óriási részt vállalt a megyei csapatok úttörő olimpiákra való felkészítésében, menedzselésében, a gyakorlati munkát végző testnevelő kollégák igazi partnereként.

Tisztelte, ismerte és elismerte, ha szükség volt rá, segítette testnevelő tanártársai munkáját. Az iskolavezetés, a testnevelést tanító nevelők megtisztelve érezték magukat, hogy a vele való kapcsolat mindig baráti és kollegiális volt. Legtöbb esetben az iskolákban tett látogatásai csak akkor voltak hivatalos jellegűek, amikor az elkerülhetetlen volt. Baráti, közvetlen beszélgetések közben tájékozódott a munkáról, a problémákról és fejtette ki saját véleményét. Emberközpontúsága, munkatársai iránt érezhető tisztelete gyümölcsöző, ösztönző, mély emberi kapcsolatokat teremtett. Mindez elősegítette a szakterület tekintélyének és eredményességének kedvező alakulását. Gyakran tartott vidám, humoros élménybeszámolókat. A szó legnemesebb értelmében ember, szakember, igazi kolléga volt.

A téli időszakot leszámítva az iskolákat a mindig példásan karban tartott halványzöld 250-es Pannónia motorkerékpárján látogatta,

talán azért is, hogy ne kelljen a kellemes baráti beszélgetéseket megszakítani azért, mert indul az autóbusz vagy vonat.
Az ált. tantervi követelményeken túl nagyon elismerte az iskolák minőségi sportját. Nem egyszer szurkolta végig a mérkőzéseket, biztatta a csapatokat, és örült az iskolák sikereinek.
Munkájára a segítőkészség, a nagyfokú tolerancia volt jellemző. Ösztönző, lelkesítő munkája nagymértékben hozzájárult, hogy a megye, a püspökladányi körzet növendékei országos sikereket értek el a diákversenyeken, különösen a kézilabda sportágban. De ő maga is példát mutatott, hiszen kiválóan felkészítettek voltak leány-tornász csapatai, kiemelkedő eredményeket értek el atlétái is.
Jó munkája elismeréseként a helyszínen tekinthette meg 1980-ban a moszkvai olimpiát.
1979. szept. 1-jén – családi okok miatt – saját kérésére – áthelyezését kérte Hajdúszoboszlóra, ahol megyei szakf.-i beosztásában a 3.sz. Ált. Isk.-ban tanított 1986. dec. 31-ig, nyugdíjba vonulásáig.
Negyven évet töltött a pedagógus-pályán két munkahelyen: Biharnagybajomban és Hajdúszoboszlón. Ez is példázza azt a pedagógiai hitvallását, hogy egy pedagógusnak a tanítványai számára mindig a helytállás, a hűség maradandó példájának kell lennie.
Áldásos munkássága során ki kell emelni, hogy nagy szerepe volt több évtizedes tevékenysége során a jobb tárgyi feltételek megteremtésének szorgalmazásában. Dicséretesnek minősíthető a tornatermek, szükségtermek, sportpályák létesítése érdekében végzett erőfeszítései. Szakmai vonatkozásban jelentős volt az a kézikönyve, mely az összevont osztályokat tanító nevelőket segítette a mindennapi munkában.
Szakmai munkáján túl ki kell emelni szülőfalujához, Biharnagybajomhoz való erős kötődését.
1991-92-ben az ő nevéhez fűződik a „Biharnagybajomból Elszármazottak Baráti Körének" megszervezése a szülőföld szeretetének, tiszteletének ápolása és elmélyítése érdekében. Ez a Baráti Kör több, mint 200 taggal azóta is működik. Ezen túl Biharnagybajom kulturális életében is jelentős szerepet játszott. Mindezekért 1992-ben „Biharnagybajomért" emlékérmet kapott.
Pedagógiai, szakmai munkájáért: „Kiváló Szervező munkáért", „A testnevelés és diáksport fejlesztéséért", „A VIII. Nyári Úttörő Olimpiáért", „Hajdú-Bihar megye sportjáért", „Kiváló Munkáért", „Kiváló Úttörővezető", „Pedagógus Szolgálati Emlékérem", elismeréseket kapta. Amire talán legbüszkébb lenne: 1996. szept. 9-én vehette volna át Aranydiplomáját a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán. Sajnos, ezért már nem tudott személyesen elmenni. Egy barátja hozta el betegágyához és adta a kezébe. Az okl.-en ez olvasható: „Ötven éve szerzett oklevele alapján közmegbecsülésre méltón teljesítette hivatását. Elismerésül ezt az Aranyoklevelet adja ki a Bessenyei György Tanárképző Főiskola". S mintha csak azt várta volna, hogy aranydiplomás pedagógus legyen – két nappal később – 1996. szept. 11-én, 71 éves korában a gyermekekért, a sportért, a zenéért és a családjáért addig fáradhatatlan szíve megszűnt dobogni.

Lengyel Mihály

Nemes Gyula (Hajdúnánás, 1932, júl. 7. – Hajdúnánás, 1996. júl. 7.): tanár, szakf., ált. isk. ig.
Szülei Nemes Gyula és Kádas Eszter voltak. Édesapját 1944. nov. 3-án un. „málenkij robot"-ra (Benderi) vitték, ahonnan nem tért vissza. Édesanyja férjhez ment, ezért őt a nagymamája nevelte, taníttatta. Elemi és középisk.-it szülővárosában végezte el.
1952-ben mint képesítés nélküli nevelő kezdett tanítani Hajdúnánás tanyavilágában, a pusztai iskolában. 1954-ben tanítói oklevelet szerzett Debrecenben, majd 1964-ben tanári

dipl.-t Egerben, mezőgazdasági ismeretek és gyakorlat szakon.

Nemes Gyula

1953-tól a Fürjhalmon tanított feleségével együtt, aki szintén pedagógus.

1957-től 1959-ig a Kultúrház ig.-ja, majd népművelési felügyelő.

1959-től 1994-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a 3. sz. (1993-tól Barcsa János nevét viselő) Ált. Isk. tanára. Ugyanitt 1984-1994 között ig.-i feladatokat is ellátott.

Szakmai téren állandóan képezte magát. Iskolájában bevezette a kisállattenyésztést. Nevéhez két jelentős kezdeményezés fűződik, amely országos mozgalommá vált: városi munkaközösség vezetőként tanulmányi versenyeket szervezett, így indították el az úttörő mezőgazdászok versenyét, kezdetben a város keretein belül, később országos szintre bővítve, ahol tanítványai közül többen első és második helyezést is elértek. Másik jelentős kezdeményezése a nagyüzemi, vagy kihelyezett szakkörök szervezése volt. Igen jó kapcsolatot alakított ki a helyi Haladás -, majd később a Micsurin Termelőszövetkezetekkel. Itt szervezte meg a 7-8. osztályos tanulók számára a kihelyezett üzemi szakkört. Részt vett a felső tagozatos technika tankönyv összeállításában. Országos pályázaton az elméleti és gyakorlati feladatok kidolgozásával segítette a tankönyv sikerét. Elindította és megalapozta az alsó tagozatos tanulók számítástechnikai képzését. Szakköröket, úttörőtáborokat szervezett, vezetett. 1959-től csapattitkár, majd csapatvezető volt az Ady Endre úttörőcsapatban. 1961-62-ben városi úttörőtitkár. Tagja volt a Városi Úttörőelnökségnek, s több mint másfél évtizedig táborozási felelősként dolgozott az elnökségben.

Tagja volt a Városi KISZ Bizottságnak. 1981-től 1984-ig a Pedagógus Szakszervezet Városi titkára, majd elnöke. Tagja volt az MSZMP-nek 1955-88-ig.

Negyvenkét év tartalmas munkából 35 évet a 3. Számú (jelenleg Barcsa János) Általános iskolában töltött el. Az iskola 1959-ben épült, a Lapanyagon, ahol a város legszegényebb rétege lakott. Ez később behatárolta az iskola lehetőségeit is, mégis számos tehetséges gyermeket indítottak el ebből az iskolából.

Szervezője volt a fokozatos bővítésnek (4 tanterem, 2 szertár, tornaterem), a fűtés korszerűsítésének, egyműszakos oktatásnak, idegen nyelvek, fakultációk bevezetésének, tehetséggondozó szakköröknek, számítástechnika tantárgy indításának.

A ma már talán a város legszebb és legmodernebb iskolái közé sorolható iskola életét, gyermekeinek sorsát mindig a szívén viselte. Tanítványai tisztelték, szerették. A Művelődési Központ által szervezett „Év iskolája" c. vetélkedőn 1992-ben 400 diák az év „Ász – tanárává" választotta.

Pedagógus és gyermekközösségekben ragyogó humora közismert volt. Nagy beugratások értelmi szerzője, nem egyszer szenvedő alanya volt. Kedves, iskolai történetei egy nánási anekdotagyűjteménybe is beillenének.

Tanyasi tanítóskodásból, kultúrházvezetői gyakorlatból merítette a sokoldalúságot, a vállalkozói kedvet. Tanított, barkácsolt, szerelt, vetített, rádiózott, túrázott, modellezett, szakcikkeket fogalmazott, szakfelügyelt – felsorolhatatlan, mi mindenre futotta idejéből, energiájából.

1981-ben megjelent Hajdúnánási Fórum c. cikkben (Adalékok egy tanár portréjához) így nyilatkozik önmagáról:

„Mindent vállaltam, mert használni akartam. Dolgoztam az úttörőmozgalomban, szakszervezetben, két évig kultúrházat igazgattam, technikai eszközöket kezeltem, javítottam, modellező szakkört vezettem."
Minősítései során jogosan és többször is leírhatták: sokoldalú, vállalkozó szellemű, töretlenül optimista.
A Napló 1994. jún. 23-i „Élete a tanítás" c. portréban a következőképpen vall magáról:
„ A gyakorlati oktatás volt a fő területem, de mindig azt csináltam, amit az élet hozott, amit az élet kívánt. Számomra a pedagógusi munka élethivatást jelentett."
„Nem csináltam nagy dolgokat. Végeztem azt, amit rám bíztak. Emberségre és tisztességre neveltem. Próbáltam azokat az emberi értékeket átadni, amikre engem is megtanítottak tanítóim. Ha nem is minden tanítványomnál, de a gyerekek egy bizonyos körében ezt sikerült elérnem, akkor már nem hiába dolgoztam."
Tevékeny életformája mellett jutott idő családra, barátokra, kirándulásra, közös éneklésre is. Aktív tagja volt több évig a városi Énekkarnak. Nem hangoztatta hivatástudatát, családszeretetét, a tanítványokkal kialakított baráti kapcsolatokat, irántuk érzett ragaszkodó szeretetét. Két gyermekét tanult emberré nevelte feleségével, fiuk mérnök, lányuk pedagógus lett. Négy unokáját rajongva szerette.
Többen, akik kollégái voltunk, gyakran gondolunk nosztalgiával a vele töltött időre.
(Hozzám különösen közel állt, férjemnek gyermekkori barátja volt, én 10 évig helyettesként dolgoztam mellette - a szerző)
A Suliújság 1994. máj.-i számában a gyerekekhez írt cikkében szomorú hangon ír, hogy a „szeptemberi csengőszó már nem nekem szól! Tudom, hogy hiányozni fogtok nekem. Talán ez lesz a legszokatlanabb."
Bízott benne, hogy nyugdíjasként valamilyen formában továbbra is részese lehet az oktató-nevelő munkának, hiszen „életem a tanítás"-vallotta. Sajnos, két évet élt tanítás nélkül...
Ő, aki elragadó humorral megnevettetett és elhitette a csüggedőkkel, hogy még nincs veszve semmi sem, a betegséggel szemben alul maradt...
Kitüntetései:
Dicsérő Okl. (1970); Munka Érdemrend bronz fokozat (1971);
Kiváló Úttörővezető (1973); Elismerő Okl. (Pedagógus Szakszervezet, 1976); Kiváló Munkáért bronz fokozat (MHSZ 1977); Társadalmi munkáért különféle fokozatok (1977-79); Kiváló Pedagógus (1984); SZOT Arany fokozat (1984); Kitüntető Emlékérem (MHSZ 1988); Úttörővezetői Érdemérem (1988); Barcsa Emlékplakett (1994).
Források:
Iskolai és családi dokumentumok, róla készült cikkek, interjúk, személyes emlékezés.

Fekete Imréné

Nyilas Viktor (1930. okt. 5. – 1990. okt. 21.): tanár, ig., tanulmányiosztály-vezető, főig., tanszékvezető

Nyilas Viktor

Kétgyermekes parasztcsalád nagyobbik gyermekeként született Kabán. Szülei egyéni parasztok, majd a kabai Vörös Csillag Tsz tagjai voltak.

Alapfokú iskoláit Kabán végezte, majd a püspökladányi Állami Dolgozók Polgári Iskolájában végzett kitűnő eredménnyel. 1951-1954 között a KLTE Bölcsészettudományi Karának orosz szakos hallgatójaként középiskolai tanári oklevelet szerzett kitüntetéssel.

Feleségül vette Elek Ilonát, aki szintén pedagógus volt, általános iskolai tanárként, ig.-ként dolgozott a 40 évig tartó pályája során. A hivatás szeretetét gyermekeikbe is beleoltották, hisz Mihály nevű fiuk a budapesti ELTE oktatója, docens, politológus, nyelvész. Szociológiát oktat és tudományos munkát végez. Katalin nevű lányuk a debreceni Kölcsey Ferenc Ref. Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában matematika-pedagógia szakos tanár.

Nyilas Viktor tanulmányainak befejezése után 1954-től 1957-ig a Honvédelmi Minisztérium megbízásából teljesített katonai szolgálatot Taszáron, mint a Honvédelmi Minisztérium légierő fordítója. 1957-ben leszerelt, Kabára visszaköltözött, a helyi általános iskolában napközis nevelőként helyezkedett el. 1957 szeptemberében az általános iskola élére került, 1962-ig ig. volt. Vezetése alatt egy új négytantermes iskolaépületet vehettek birtokba a tanulók és a nevelők.

Ezeket az éveket alapozó időszaknak tartotta életében, így emlékezett vissza rá: „Egyik tapasztalatom a demokratikus vezetésre vonatkozik. Három év alatt olyan jó közösség alakult ki, hogy szinte maguktól mentek a dolgok, az apró ügyekbe nem kellett hatalmi szóval beavatkozni, ezeket a közösség ereje oldotta meg. A közösség ugyanakkor színvonalasabb munkára is serkentette tagjait. A fiatal nevelők hivatástudata, lelkesedése és az idősebbek tapasztalatai kiegészítették egymást."

1962-től a Püspökladányi Járási Tanács művelődésügyi osztályvezetője lett, feladata volt a járási oktatásügy összes szakmai, személyi kérdésének felügyelete, ellenőrzése. 1964-ben a püspökladányi pártbizottság titkári feladatának ellátására kérték fel, melyet tizenkét évig látott el, mint első titkár.

1976-ban a debreceni Tanítóképző Főiskola élére került, mint főig., és tevékenykedett 1987-ig. Feladatairól, terveiről így nyilatkozott: „Az a cél, hogy a debreceni legyen az ország legnagyobb tanítóképző intézménye, kilencszázas hallgatói létszámmal. A meglévő gondok ellenére úgy látom, hogy a főiskolán sok alkotóképes, jól felkészült nevelő van. Fontosnak tartom, hogy nevelőink személyes példával is segítsék a hallgatók felkészülésének, erkölcsi magatartásának jó irányba való alakulását, a diákok önképzését pedig saját tudományos munkájukkal."

Figyelmét ráirányította arra a problémára is, hogy a diákok jobban megismerkedjenek a gyakorlati pedagógia követelményeivel, hogy később alkalmazni tudják a megszerzett ismereteket. A könyvtár fejlesztésén, a gyakorlóiskola bővítésén dolgozott.

Eredmények bőven születtek az idő alatt, míg főig.-ként vezette az intézményt. Az intézmény működése során az első főiskolai évet 1976. szept. 6-án a Csokonai Színházban nyitották meg, 62 oktatóval és 462 hallgatóval kezdődött a tanév.

A kilencszázas létszámhatárra nem sokat kellett várni, hisz 1983/84-es tanévet 102 oktató és 1424 hallgató kezdte meg. A könyvtár problémájának megoldásában is történtek előrelépések. Azzal, hogy új gyakorlóiskola épült, háromszorosára növekedett az osztályok száma, ahol gyakorlati képzésben részesülhettek a hallgatók. Ebben az épületben két tanteremben helyet kapott a könyvtár is, így a könyvtár helyhiánya is oldódott. 5 év alatt a könyvtárosok száma 3 főről 7 főre emelkedett. 1978-ban már az oktatáshoz szükséges szakirodalom 90%-a megtalálható volt a főiskola könyvtárában.

1987-től haláláig tanszékvezető volt, az idegen nyelvi tanszék munkáját irányította.

Folyamatosan végzett kutatómunkát filozófia, politikai tudományok, iskolatörténet és szakemberképzés a felsőoktatásban területeken.

Munkáját többször is elismerték. Kitüntetései: Munka Érdemrend arany fokozat (1973); Kiváló Pedagógus (1988); Pedagógus Szolgálati Érdemérem (1988)

Életét, munkásságát áthatotta az emberek szeretete, megbecsülése. Emberséges ember volt, tisztelte elismerte munkatársai munkáját, eredményeit, akár pedagógus kollégája volt, akár technikai dolgozó. Azt, hogy hogyan tudott segíteni embertársain, hűen tükrözik Erich Fromm sorai: „Mit ad egyik ember a másiknak? Önmagát, önmaga legbecsesebbjét, az életét. Ez nem jelenti szükségképpen, hogy föláldozza életét a másikért – csak, hogy nekiadja azt, ami őbenne eleven, nekiadja örömét, az érdeklődését, az értelmét, a tudását, a jókedvét, a bánatát – minden kifejeződését és megnyilvánulását annak, ami benne eleven. Életét így odaadva gazdagítja a másik személyét. Nem azért ad, hogy kapjon; adni önmagába tökéletes öröm. Aki ad, az adakozóvá teszi a másik személyt is, és mindketten részesülnek az örömből, amit létrehoztak."

Felhasznált irodalom: A debreceni Tanítóképző Főiskola 25 éve (Debrecen); családi dokumentumok; Erich Fromm: A szeretet művészete (Budapest, 1984. 36.o.)

Váradi Istvánné

O

Okos Lászlóné Hernádi Katalin (Tiszafüred, 1928. máj. 22. – Debrecen, 1977. dec. 5.): ált. isk. tanár.

Okos Lászlóné

Édesanyja a háztartásukat vezette, édesapja pénzügyi tisztviselő volt. Öccse, Ferenc pedig orvos lett. (Jelenleg a DEOC Gyógyszertani Intézetének egyetemi tanára.)

Tanulmányait Balmazújvárosban, Hajdúböszörményben és Debrecenben végezte, ahol a Svetits Intézet Tanítóképzőjében szerzett tanítói okl.-et 1947-ben. Aztán 1955-ben, megszerezte *magyar-történelem szakon* az ált. isk. tanári dipl.-t, amit 1967-ben még *pedagógia-szakos okl.-lel is kiegészített.*

Pályája első öt évében több munkahelye volt. Tanítói munkáját Szatmár megyében, Urán kezdte, majd Nyíregyházán és Debrecenben, a Megyei Tanács Oktatási Osztályán, illetve a KLTE személyzeti osztályán is dolgozott.

Időközben férjhez ment Okos Lászlóhoz, a debreceni Siketnéma Intézet ig.-jához. 1954-ben született leánya, Ágnes, (aki ma a Kenézi Kórház kardiológus főorvosa.)

Valójában 1954-től kezdte meg oktató-nevelő munkáját, amit élete végéig egyre magasabb szinten, nagy szorgalommal és kiemelkedő eredménnyel végzett.

1954-től a debreceni Fazekas Mihály Ált. Isk. tanára, majd 1960–ban, a Szoboszlói-úti Ált. Isk. alapító tanára és egyben az egyik legeredményesebb szaktanára lett.

Egyéniségét és munkáját, valamennyi róla készült elemzés, igen jónak értékelte. (Az ötvenes években tanévenként készültek a „minősítések".) Több ig.-ja is megfogalmazta, hogy kiemelt munkakörbe ajánlja. Gyermek– és szaktárgy- szeretete arra ösztökélte, hogy oktató-nevelő munkáját tökéletesítse, tanítványait a lehető legjobb eredményhez juttassa, kollegáit pedig tapasztalataival, tanácsaival segítse, ezért pl. még ig.-i megbízást is elhárította. Szívesen vállalt viszont munkaközösség-vezetést, mind szaktárgya segítésére, mind az osztályfőnöki tevékenységek összehangolása érdekében.

Szakmai és ideológiai felkészültségét fokozatosan fejlesztette, újabb és újabb ismereteit munkájában sikerrel érvényesítette. Tanítványainak és kollégáinak egyaránt példát mutatott a munkaszeretetben, az új módszerek és eredmények megismerésében, de azok alkalmazásában is.

Őszinte véleményeivel elősegítette a nevelőtestület szakmai fejlődését, de nem kevésbé a jó közösséggé formálását is. Bemutató szakóráin nemcsak tanítványai tanulhattak sokat, hanem látogató kollegái is. Tanácsaival a családlátogatásain és a szülői értekezleteken, a szülők nevelői tevékenységéhez is hozzájárult. Nagy gonddal és szeretettel irányította a tanulók továbbtanulását is. Gyakran, erejét és idejét nem kímélve végezte pl. a rászorulók felzárkóztatását.

Részt vett a H-B megyei Pedagógiai Intézet által szervezett „komplex" továbbképzésen. A KLTE Pedagógiai Intézetének külső munkatársaként és a MPT tagjaként is folyamatosan végezte az új oktatási és nevelési módszerek kipróbálását, illetve bevezetését is. Ezek hatékonyságának elemzésével pedig elősegítette, hogy a kollegák is elsajátítsák, átvegyék őket.

Tudásszint-mérő feladatlapjait (a 8. osztályos átmenet mérésére, 1974-ben), a megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet sokszorosította és továbbította.

Eredményes és következetes munkájáért az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetésben (is) részesült.

Súlyos megbetegedése azonban félbeszakított a vázolt intenzív munkát. Jóllehet, reménykedett, hogy meggyógyulva még folytathatja ezt. Sajnos, ez nem következhetett be. 1976. jan. 1-től rokkant nyugdíjas lett. Az 1977 dec.-ében bekövetkezett halála folytán pedig már végleg is búcsúznunk kellett a méltán szeretett kollegánktól és barátunktól.

A Szoboszlói-úti Ált. Isk. fennállásának 50. évfordulójához közeledve, a nevelőtestület, amelynek tagjai sorában immár több régi tanítvány is van, követi az alapítók szellemiségét: a tanárok készek ma is ismereteik bővítésére, átadására, és a folyamatos továbbképződésre. Okos Lászlónénak sem kis része van abban, hogy ez már hagyomány, természetes lett.

(Források: iskolai dokumentációk, személyi anyagok és az együtt cselekvés, illetve átélés emlékei.)

Szalay Tiborné

Olasz Szabó Mihály (Hajdúbagos, 1911. jan. 28. – Hajdúböszörmény, 1962. okt. 6.):

Olasz Szabó Mihály

Szegény földműves családból származott. Vezetéknevében az olaszra utal, hogy ősei a mai Franciaországból származó telepesek voltak, hisz Bárczi Géza és mások kutatásaiból tudjuk, hogy eredetileg a vallonokat nevezték olaszoknak, nem az itáliaiakat. Iskoláit Hajdúböszörményben végezte, a Bocskay István Gimn.-ban érettségizett.

Utána a debreceni Tisza István Tudományegyetemen szerzett magyar–francia–latin szakos diplomát, és az egyetem mellett mű-

ködő Ref. Tanárképző Intézetnek volt a bentlakója. Sok munkahelye volt. 1935-ben néhány hónapig helyettes tanár a hajdúnánási gimnáziumban, majd a hajdúböszörményi városházán dolgozik. 1937. szept. 1. – 1947. aug. 16. Bocskay István Gimn.-ban tanár, (közben katonaság a II. vh.-ban és hadifogság). 1947. aug. 17. –1951. aug. 31. között ált. isk.-i tanár.

1951. szept. 1. – 1957. jún. 30. a hajdúböszörményi középfokú Tanítóképző Intézet tanára. 1957. júl. 1. – 1958. júl. 30. a hajdúböszörményi II: Rákóczi Ferenc Ált. Isk. tanára. 1958. júl. 31. – 1962. okt. 6-ig, haláláig a hajdúböszörményi Bocskai István Gimn. tanára.

Az egyetemen a nagy romantistának, Hankiss János professzornak volt tanítványa. A szemináriumban kitűnt kiváló elemzőkészségével és nagy nyelvismeretével. Többször volt tanulmányúton Franciaországban egyetemistaként és tanárként is. Egy tanévet a Sorbonne-on töltött ösztöndíjjal. Szaktárgyain kívül tudott olaszul, németül, angolul, 1945 után megszerezte az orosztanári képesítést is.

Az egyetemen tevékenyen részt vett az akkori ifjúsági mozgalmakban. Felelősséget érzett a szegényparasztság helyzetéért, és egy, Zsigmond Ferencnek írott szemináriumi dolgozatában szót emelt a nagybirtokrendszer ellen. A hallgatók anyagi helyzetéért, a segélyek igazságosabb elosztásáért harcolva szembekerült a magyar tanszék egyik professzorával is. Tagja volt hallgatóként és később tanárként is bajtársi egyesületeknek, s bár távol tartotta magát minden szélsőségtől, a II. vh. után sok üldöztetésben volt része.

Jól ismerte a magyar irodalmat, rengeteg verset tudott betéve, a vidéki városban nemcsak nyelvismeretével tűnt ki, hanem azzal is, hogy a kortárs francia irodalomban is járatos volt, eredetiben olvasta Sarte Lét és Semmi (L' ê tre et le néant) c. művét és más modern szerzőket. Órái élményszámba mentek, diákjai nagy-nagy szeretettel emlékeztek rá. Jó humorú, remek ritmusérzékű ember volt, a tanári összejöveteleken művészi színvonalú tréfás versekkel szórakoztatta kollégáit.

Mellékállásként több alkalommal volt diákotthoni nevelőtanár a Kálvineumban, később a koll.-ban. Így megszerezte azt a pedagógusi tapasztalatot is, amelyet csak a diákotthon nyújthat egy tanárnak. Ez a beosztás lehetővé tette számára, hogy egyénileg is foglalkozzon a tanulókkal, és a tananyagon túlmenően eligazítsa őket az élet nagy kérdéseiben.

Tanári hivatása mellett egy ideig a Hajdúsági Múzeum ig.-i tisztét is betöltötte. Ez a feladatkör azért is megfelelő volt számára, mert két kultúrában mozgott otthonos biztonsággal. A népi kultúra szeretetét a szülői házból hozta magával, de egyetemi évei alatt tudatosan is megalapozta etnográfiai, folklorisztikai felkészültségét.

Ha megnézzük életrajzának a munkahelyeire vonatkozó részét, akkor következtethetünk arra, hogy sok meg nem értésben, sok üldöztetésben volt része, a hivatalos szervek részéről nem kapta meg azt a támogatást, segítséget, amelyet felkészültsége, tudása alapján megérdemelt volna.

Forrás:

Bocskai István Gimnázium irattára, baráti visszaemlékezések

Csiha László

Ort Istvánné Nagy Erzsébet (Földes, 1914. dec. 9. – Berettyóújfalu, 1989. jún. 17.): tanítónő, iskolaig., tanulmányi felügyelő, szakf.

Pedagógus család gyermeke. Édesapja, Nagy István, egykori ig.-tanító 1900-tól 1939-ig tanított Földesen, felesége, Nagy Istvánné, Pávay Vajna Erzsébet szintén tanítónő volt. A földesi emberek emlékezetében mindhár-

man a Gárdonyi értelemben vett lámpásai voltak a település-nek.

Ort Istvánné

Nagy István ig.-tanítónak 39 évi szolgálata után 1939-ben – nyugdíjba vonulásakor – a földesi ref. egyház egy díszes bőrkötésű bibliát ajándékozott, melyet unokája, a Berettyóujfaluban tanító Kapornai Andrásné ereklyeként őriz. A biblia első lapján a következő szöveg olvasható: „A földesi ref. egyház buzgó tanítójának, Nagy István úrnak 39 évi hű szolgálata emlékéül. Földes, 1939. november 26-án. Pál Thessaloniki II. 3:16 A Békességnek ura pedig adjon Néked örök békességet minden helyen."

A gyökerek ide vezetnek vissza, ebből táplálkoztak a leszármazottak, hiszen a negyedik generáció is ezt a nehéz, de szép pedagógus pályát választott élethivatásul.

Ort Istvánné tanulmányait Földesen kezdte, majd a debreceni híres Dóczy-ban folytatta, itt végezte el a Tanítóképzőt is, és 1935-ben kapta meg tanítói oklevelét. A dipl. megszerzése után szülőfalujában telepedett le, ide kötötte a szülői ház is. Akkor tanítói állás-hely nem volt Földesen, így egy ideig magántanulókat tanított. A földesi elemi népiskolába édesapja helyére, annak nyugdíjba vonulását követően 1939. szept. 29-én került. 1952-ben iskolaig.-nak nevezték ki Földesen, 1962-ben a berettyóujfalui Járási Tanács Művelődésügyi Osztályának tanulmányi felügyelője. 1971-től 1975. január 1-jén bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig szak f.-ként dolgozott.

Pedagógiai munkájában nagyfokú tudatosság, szakmai hozzáértés és gyermekközpontú szemlélet tükröződött és valósult meg kezdettől fogva. Alsó tagozatban - főleg elsősztályosokat – tanított, a háborús időszakban gyakran magas osztálylétszámmal. Tudatos és eredményes oktató-nevelő munkája, jó kapcsolatteremtő képessége következtében, és kedves, közvetlen magatartásával rövidesen nagy megbecsülést és tiszteletet vívott ki magának a földesi emberek, szülők, tanítványok és pedagógustársai körében egyaránt.

1952-ben a földesi ált. isk. ig.jává nevezték ki. Ez az időszak nehéz, de igen eredményes és emlékezetes korszaka volt életének. Határtalan lelkesedését, tudatos, tervszerű vezetői tevékenységét az iskola, a tanítványok, a földesi emberek szolgálatába állította. A nevelőtestület munkájának szervezése, irányítása mellett az 50-es években rendkívül eredményesen szervezte meg Földesen a felnőttoktatást, a dolgozók esti iskoláját. A színvonalas oktatásnak – melyben ő is részt vállalt – olyan eredménye lett, olyan alapokat adott, hogy sok ott végzett felnőtt középiskolában, majd főiskolán és egyetemen is továbbtanult, majd diplomát is szerzett.

Kezdeményezője, lelkes szervezője volt a település működvelő színjátszó csoportja életre hívásának, rendezője volt színdaraboknak, melyben a tantestület tagjai a felnőtt lakossággal együtt szerepeltek.

Igazi közéleti ember volt! Tagja volt a Magyar Nők Szövetségének, hosszú időn keresztül tanácstag, vb tag volt és jelentős szerepet töltött be Földes sportéletében is. A pedagógusok alkalmazásánál – a pedagógusképző intézményeket járva – szempont volt az is, hogy be tud-e kapcsolódni egy-egy kolléga a falu sportéletébe. Nagy súlyt helye-

zett az iskolai testnevelési ünnepélyek színvonalas megrendezésére.
Minden vonatkozásban nagyfokú pedagógiai tudatosság, igényesség jellemezte munkáját, amit elvárt és megkövetelt munkatársaitól. Ugyanekkor segítette a kezdő nevelők szakmai munkáját, egyéni problémáinak megoldását. Nagy gondot fordított a jó közösség kialakítására, amit jól segített elő kedves, vidám természete, egyénisége.
1962-ben áthelyezték Berettyóújfaluba, ahol a Járási Tanács Művelődésügyi Osztályának ált. tanulmányi felügyelője és osztályvezető helyettese lett. Mindez új kihívást jelentett számára. Ismereteit állandóan gyarapította, továbbképzéseken vett részt, de az önképzést tartotta a legfontosabbnak.
A Földesen felhalmozódott gazdag pedagógiai tapasztalatait új beosztásában hasznosította. Felügyeleti gyakorlatában szakmai ismereteit, széleskörű tudását és tapasztalatait átadva segítette a pedagógusok munkáját, különösen a fiatal, kezdő pedagógusok esetében.
Humánuma, kedves közvetlen egyénisége tiszteletet, szeretetet, megbecsülést váltott ki a berettyóujfalui és a hozzátartozó települések pedagógusainak körében. Sokan ma is tisztelettel, szeretettel gondolnak rá, emlékezetükben őrzik.
Német nyelvtudása miatt gyakran vette igénybe segítségét az akkori Rákóczi Termelőszövetkezet vezetése, kísérte a tanulmányútra utazó földesi embereket tolmácsként.
Munkásságát több elismeréssel jutalmazták: Felszabadulási Jubileumi Emlékérem, 1970; Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1971; Miniszteri Dicséret, 1973; Kiváló Úttörővezető, 1974; Pedagógus Szolgálati Emlékérem 1975.
Hosszantartó súlyos betegség után Berettyóujfaluban hunyt el.
Kívánsága szerint szülőfalujában Földesen helyezték örök nyugalomra a családi sírhelybe, ahol szülei is nyugszanak.

A sírkövön egy élet történetét és nagyon termékeny munkásságát összefoglalva tömören és egyszerűen csak ez áll:

Ort Istvánné Nagy Erzsébet
1914 – 1989

Kapornai Andrásné - Lengyel Mihály

Ördögh László (Megyaszó, 1914. szept. 29. – Debrecen, 1996. szept. 26.): középiskolai vezetőtanár, szakf., tanácselnökhelyettes.
1940-42 között a Pápai Ref. Gimn. tanára, 1942-ben ő kapja meg a tanári állást a debreceni Dóczi Ref. Leánygimn.-ban.
1943-ban elviszik katonának, a hadifogságból 1948-ban tért haza és tanított tovább a leányiskolában. 1955-1959 között a debreceni Fazekas Gimnáziumban tanár, illetve vezető tanár és közben szakf.

Ördögh László

Kisparaszti család hatodik gyermeke volt. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, középiskoláit Sárospatakon a híres Ref. Koll. Gimn.-ában 1925-1933 között. Matematika tanára Urbán Barnabás volt, aki Jakucs Ist-

vánnal, egykori tanárával közösen dolgozta fel a Ref. Koll.-ok fizika eszközeit. 1933-ban érettségizett, utána a debreceni Tudományegyetemen matematika-fizika szakos hallgató. Hallgató korában bekapcsolódott a Kísérleti Lélektani Intézet munkájába és két pályamunkát is készített: *Az intelligencia vizsgálat módszerei* (1936) és *A rádioaktivitás alapjelenségei* (1937).

1937-38-ban gyakorló tanárjelölt. Matematika-fizika szakos tanári dipl.-ját 1935-ben szerezte meg, de állást nem kapott. 1938-1940 között a debreceni Tudományegyetemen fizetéstelen gyakornok, majd tanársegéd, de mellette kisegítő óraadó, internátusi felügyelő a Ref. Koll. Internátusában.

Tanítványai igen jól szerepeltek a KöMaL-ban, az Arany Dániel matematikai tanulóversenyen, és az OKTV-n. Különösen kiemelkedő volt az az osztálya, amelyiknek 1955-1959 osztályfőnöke is volt. Csanak György nevű tanítványa nemcsak a hazai tanulmányi versenyeken aratott sikert, hanem 1959-ben Brassóban az első Nemzetközi Matematikai Diákolimpián első díjat nyert, illetve ugyanebben az évben a Kürschák versenyen is helyezett volt. Az osztály sok tagja volt sikeres diákként is és később felnőttként is.

1959-ben elhagyta a tanári pályát és a debreceni Városi Tanács Művelődésügyi Osztályának lett a vezetője, majd a Városi Tanács VB elnökhelyettese. Az 1970-es évekig dolgozott a Tanácsnál. Közben nem szakadt el a matematikától sem. Szakmódszertani órákat tartott a KLTE Matematikai Intézetében, a TIT-ben pedig előadásokat, vezette a TIT kis Matematikusok Baráti Körét.

Ördögh László oktató tevékenységét kitűnő szakmai és pedagógiai képzettség és rátermettség jellemezte. Tanítási óráit nagy gonddal tervezte meg, nagyon lelkiismeretes volt. Emberi magatartása megnyerő és példamutató. Diákjai példaképnek tekintették, többen választották élethivatásul a fizikusi, műszaki pályát és a későbbiekben országos, illetve nemzetközi szinten is kiemelkedőek lettek.

Ördögh László irodalmi munkássága szakmódszertani jellegű. Igen érdekes bírálatot írt Barra György: A mennyiségtan tanítása (Debreceni Könyvek, 1943) c. könyvéről, az első magyar középiskolai matematikai módszertani munkáról. Kitüntetései:

Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1953)
Beke Manó díj (1959)

Kántor Sándorné

P

Pankotai Sándor (Pocsaj, 1922. jún. 3 - Pocsaj, 1993. ápr. 13.): tanító.

Pankotai Sándor

Édesapja cipész mester, édesanyja a háztartásban dolgozott. Ketten voltak testvérek. Egyszerű családba született, ahol nem az anyagiak, hanem a szeretet adta a család biztonságát. Ez a családi szeretet aranyozta be egész életét.

Elemi iskoláit szülőfalujában kezdte. Szülei 1932-ben Nagylétára költöztek, ő a pocsaji özvegy nagymamánál maradt. A derecskei polgári iskolába már Nagylétáról járt be naponta. Alapfokú tanulmányait kitűnő eredménnyel végezte, majd 1938-tól a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének hallgatója volt. Szülei nehéz anyagi helyzete miatt, gyermektelen nagynénje támogatta anyagilag. Pedagógusi tevékenysége már a tanítóképzős évek alatt elkezdődött. Magántanítványokkal foglalkozott, hogy kiegészíthesse az otthonról kapott pénzt.

Az 1942/43-as tanév második felében gyakorlóévesként kihelyezték a kokadi majd a Dárda-Ölyvespuszta-i tanyai iskolába. 1943 szept.-ben szerezte meg a tanítói és ref. orgonista kántori oklevelet, kiváló eredménnyel. Sajnos nem sokáig taníthatott, mert 1943 okt. 4-től tényleges katonai szolgálatra hívták be. Harci bevetésen megsebesült, gyógyulása után ismét frontra vezényelték. 1944 okt. 29-én Kiskunfélegyházán karpaszományos tüzérségi szakaszvezető rangban szovjet hadifogságba esett. Bevagonírozva vitték a Gorkij melletti fakitermelő fogolytáborba. Mínusz 20 fokos hidegben dolgoztatták őket. Ételt alig kaptak. Nagyon legyengült állapotban 38 kilóra lefogyva tért haza, 1947. aug. 31-én. Az értelmetlen háború, embertelen körülmények és a sok megaláztatás testileg lelkileg megviselték, de hitében nem törték meg.

Hazatérte után 1947. szept. 20-án a pocsaji Ref. Egyház presbitériuma elemi népiskolai tanítónak választotta meg.

1948. dec. 26-án házasságot kötött Simon Idával, aki később a községi könyvtár vezetője lett. Házasságukból három gyermek

születtetett. Ida az egészségügyi pályát választotta, Ildikó óvónő, Sándor fia pedagógus-festőművész.

A Ref. Koll. -ban eltöltött öt esztendő megerősítette a pedagógus pálya iránt érzett elkötelezettségét. Nagy munkakedvvel, hivatástudattal, a gyermekek iránt érzett szeretettel és felelősséggel indult el a pályán. Lelkesen tanított délelőtt, délután. De nem csak az iskoláért dolgozott fáradhatatlanul, hanem az egész faluért, annak társadalmi, gazdasági és kulturális fellendüléséért. A tantestület tagjaival színi előadásokat rendeztek, műsoros esteket szerveztek. A szülők pedagógiai tudásának gyarapítása érdekében éveken át felvilágosító előadásokat tartott, Szülők Iskolája előadássorozat keretében. Tanított a dolgozók esti iskolájában, petróleumlámpa mellett késő éjszakákig. A felnőtt énekkart ő szervezte és vezette. Abban az időben a pedagógusok társadalmi munkában dolgoztak, túlóradíjat nem kaptak. Mégis fiatalos lendülettel lelkesen, hivatásszeretetből tették, a nélkül hogy különösebb elismerésre vagy kitüntetésre számítottak volna.

Az iskolák államosítása során a kiéleződött politikai helyzetben szembekerült az akkori iskolavezetéssel. Egyházi kapcsolatai miatt 1951-53 között „népgazdasági érdekből" Hajdúszovát-Német tanyára helyezték. Az iskolában 1-8-ig összevont osztályt tanított, minden tantárgyból. Itt szerzett szakértelmet az összevont oktatás módszertanában. Mostoha körülmények között dolgozott. Saját kérésére ismét visszakerült szeretett szülőfalujába. Iskolai és közéleti tevékenységét tovább folytatta. 1967-ben tanácstagnak választották. Gyakran nehéz akadályokat leküzdve de sikeresen végezte el a reá bízott feladatokat.

A társadalmi munkában részt vettek Dicsőség Könyvét vezette 1957-től 1973-ig. 1971-ben H-B megyei tanácsi gondnok. Vezetője volt az úttörőcsapatnak. Dolgozott a pedagógus szakszervezetben is, melynek tagja volt 1975-1986-ig. Állandóan képezte magát. Minden munkájában maximalista és fáradhatatlan volt. 1975-ben iskolai könyvtárosi komplex tanfolyamot végzett. Szakmai ismereteit 1976-ban a napközi otthonos nevelők két éves komplex szemináriumán való részvétellel gyarapította. Vezetője volt az iskolai tűzoltó szakkörnek. Szakköri munkájában fő helyen szerepelt a tehetségek gondozása versenyekre való felkészítése. Tanítványai sikeresen szerepeltek járási, megyei és országos versenyeken.

Oktató-nevelő, társadalmi és mozgalmi munkájáért számos elismerést, kitüntetést kapott. Ezekből jelentősebbek a következők:

A dolgozók érdekében végzett önzetlen munkájáért a Hazafias Népfront Bizottsága és a Tanács Végrehajtó Bizottsága elismerését és köszönetét fejezte ki.

A tűzrendészet érdekében kifejtett eredményes munkája elismeréséül a megyei parancsnokság dicsérő okl.-lel jutalmazta 1972-ben.

Megírta a tűzoltók nemzetközi versenypályázatát, mint önkéntes tűzoltó alhadnagy. Tűzoltósági Országos Parancsnoki dicséretben részesült. (Budapest 1973.)

A Belügyminisztériumtól a Tűzoltósági Érem ezüst fokozatát kapta. (Budapest, 1976.)

A Magyar Úttörők Szövetségének elnöksége a kisdobosok és úttörők körében végzett eredményes munkájáért dicsérő okl.-lel jutalmazta. (Budapest, 1974.)

Szocialista nevelés-oktatás érdekében végzett több évtizedes áldozatos munkájáért emlékkönyv, 1982.

10 éves propaganda munkájának elismerését és köszönetét fejezte ki a H-B Megyei Bizottság. Okl. 1983.

A munkahelyéhez való hűsége jutalmául az intézménye törzsgárdájának 40 éves tagja lett. A törzsgárda arany fokozatára jogosult. (Okl. 1982.)

1982-ben kérte nyugdíjazását. A művelődésügyi miniszter nyugdíjba vonulása alkalmából négyévtizedes eredményes munkássága elismeréseként a Pedagógus Szolgálati Emlékérem kitüntetést adományozta.

Siteri Gyula iskolaig. nyugdíjazásakor elhangzott köszöntőjéből idézve: „Köszönöm, hogy egész pedagógusi tevékenysége alatt magasra tartotta a fáklyát, aminek fénye bevilágította a községben élő emberek iskolás éveit. Köszönöm, hogy hü maradt a katedrához, hogy példával dolgos, munkás életre nevelt bennünket. Szakmai munkáját kiválóan megbízható kötelességtudással végezte. Az iskola tanórán kívüli munkájából becsülettel kivette részét. A falu mindenkori vezetése számíthatott rá, például gyermek- és ifjúságvédelmi bizottság vezetése is fűződik a nevéhez. Kézügyességét, rajztudását kamatoztatta községi kiállítások rendezésében, a község múltjának kutatásában."

Dr. Tomay Dezső polgármester így emlékezett: „Derűs, mosolygós tekintetű ember volt. Életkedve egy nagyszerű érzelmekben, hitben gazdag lélek kisugárzása volt. Meg volt az a képessége, hogy környezetét a szó igazi értelmében a megbékélésre, a jóra, a barátságra ösztönözze és befolyásolja, egyszerűen azért, mert önmaga volt a békés, barátságos, önzetlenül segítőkész ember. Azon kevesek közül való volt, aki már az első találkozás alkalmával, úgyszólván mindenkivel megtalálta a közös hangot, azonnal együtt tudott érezni, ha kellett cselekedni. Ezért szerette a faluban mindenki, ezért volt népszerű. Kiváló oktató volt, aki tanítványival nemcsak megosztotta gazdag szaktudását, hanem emberségével, példamutató szorgalmával, lelkiismeretességével, egészséges humorával hatni is tudott rájuk. S vajon lehet-e szebb érzés egy nevelő számára, mint bírni a tanítványai szeretetét, megbecsülését. Ha egyáltalán beszélhetünk nevelési módszerről, akkor csakis a Pankotai Sándor által képviselt lelkület lehet a legcélravezetőbb, legeredményesebb pedagógiai módszer. Mondatainak egyszerűsége, világossága, választékos szép magyarsága különös egyéni ízt adott stílusának. Elismerő szavaival ösztönzést, támaszt, ha kellett koporsók felett vigaszt tudott nyújtani, csüggedőknek, lélekben rászorulóknak. Élete úgy világított, hogy a változékony széljárástól függően nem változtatta irányát. Az ő élete szélárnyékot adó, barátságos meleget árasztó, mindig egyenletes hőfokon működő forrása volt munkahelyének, családjának egyaránt. Számára a család és az iskola volt a legfontosabb. Gyermekeit az Ő erkölcsi mércéjének magas szintjén igyekezett emberségre, becsületre, hitre és hazaszeretetre nevelni. Benne mélyen gyökerezett a magyarság identitástudata, lényén átsütött a tiszta, egyenes, hitben gazdag lélek. Mellőzöttségben is volt része. A csalódások megviselték, de azokon méltósággal felül tudott emelkedni. Példás élete intelmül nekünk szól: élni csak becsülettel, tisztességgel érdemes."

Sajnos, bekövetkezett halála miatt az aranyoklevelet már nem vehette át. Negyven év nehéz, fáradságos de szép munkáját, nehéz röviden összefoglalni. A kapott dicsérő okleveleknek, kitüntetéseknek örült, de igazán arra volt büszke, hogy a faluban generációkat nevelt, oktatott.

Forrás: Családja által őrzött dokumentumok és az emlékezet.

Pankotai Sándorné

B. Papp György Sándor (Hajdúdorog, 1929. júl. 24. – Debrecen, 1994. máj. 2.): tanító, ált. isk. tanár, ped. szakf.

Apja, B. Papp György tanító, anyja neve Kálmánczhey Erzsébet.

Az elemi iskolát szülőfalujában, a gimn.-ot Hajdúböszörményben és Hajdúnánáson végezte. Tanítói okl.-et a hajdúdorogi görög katolikus kántortanító intézetben szerezte, 1948 jún.-ában.

1949. máj. 9-ig állásnélküli, majd ekkor kinevezték Sarkad-Csákszigetre helyettesítő tanítónak. 1950-től a sarkadi I.sz. ált. isk. helyettes ig.-ja. A következő év nov.-étől kétéves sorkatonai szolgálatot teljesít.

1953 nov.-étől Felső-Józsára helyezték, ott történelmet és földrajzot tanított.

Papp György Sándor

1954 nov.-ében házasságot kötött Vincze Teréz tanítónővel. 1955-ben született Teréz nevű leányuk szintén pedagógus lett.

Magasabb képesítést kívánt szerezni, ezért a szegedi Pedagógiai Főiskolán történelem-földrajz szakos ált. isk. tanári dipl.-t szerez 1956-ban. Közben Hajdúböszörménybe helyezték, ott kinevezték a Budai Nagy Antal úti ált. isk. helyettes ig.-jává.

1957-ben szülőfalujába kerül tanári beosztásba, majd 1961-től 1980-ig a Petőfi téri Ált. Isk. ig.-ja.

Képzésére, továbbképzésére nagy gondot fordít, a KLTE bölcsész karán történelemből középisk.-i tanári dipl.-t szerez.

1980 okt.-étől megválik az ig.-i beosztástól és megyei pedagógiai szakfelügyelőként segíti az iskolák munkáját.

Sokat tett szülőfaluja, Hajdúdorog kulturális fejlődéséért. Ő írta meg „Hajdúdorog története" c. könyvben a művelődésről szóló fejezetet. Kiemelkedő munkájáért megkapta a „Hajdúdorog címzetes ig.-ja" elismerést, és a „Hajdúdorogért" emlékplakettet.

Eredményes és átlagon felüli pedagógiai tevékenységéért többször részesült kitüntetésben.

1980 dec.-ében vonult nyugdíjba. Aktív munkássága alatt a legjobb tudása szerint dolgozott. Megyeszerte közmegbecsülésnek örvendett, őszinte, nyílt magatartásáért tisztelték, mindig segítő tevékenységéért becsülték kollégái.

Papp Györgyné - Vincze Mihály

Papp István (Kisvárda, 1901. szept. 12. – Debrecen, 1972. ápr. 11.): gimn.-i tanár, tszv. egyetemi tanár, a nyelvtudományok doktora.

Mottó: *„Ámde mégis, mindhiába,*
Csapát törtem új danákra,
Csapát törtem, gallyat szeltem,
Ágat nyestem, útat leltem;
Innen megy az út ezentúl,
Az új ösvény innen indúl ..."

(Részlet a Kalevalából Vikár Béla ford.-ban)

Már középiskolás korában tudatosan készült a tudományos pályára, önszorgalomból nyelveket tanult, elmélyült irodalmi munkák tanulmányozásában. 1920-ban érettségizett szülővárosában. Bölcsészeti tanulmányait a debreceni Tisza István Tudományegyetemen folytatta magyar-német szakon. Itt fordult érdeklődése egyre inkább a nyelvészet felé. Különösen Pápay József, a neves finnugor-kutató volt rá nagy hatással. Ő vezette be a tudományos munkába, tanácsára kezdett foglalkozni már egyetemi hallgatóként nyelvlélektannal és mondattannal. „Az első félévben hallgattam nála az osztják nyelvet .. Debrecenben, az ősi kollégium falai közt is csak azt folytatta, amit messze Szibériában elkezdett: ébresztgette ifjú szívekben az összetartozás érzését, derítgette a hajdankor hősi világát, erősített a ma feladatainak elvégzésére, s felkészített a jövő formálására" – írja mesteréről (MNy. LVI, 140–2).

Tanári pályáját 1926-ban kezdte egykori iskolájában, a kisvárdai gimn.-ban óraadó, majd helyettes tanárként. Kisvárdáról Sopronba, Sopronból Hatvanba helyezték, ahol

1930-ban rendes tanárrá nevezték ki. Itt alapított családot. Felesége Papp Júlia. Három gyermekük született: Júlia és Erzsébet magyarszakos tanárok lettek, István fia mérnök. 1934-ben avatták bölcsészdoktorrá „sub auspiciis gubernatoris" magyar nyelvészet főtárgyból, valamint finnugor nyelvészet és esztétika melléktárgyakból.

Papp István

1937-ben a debreceni Fazekas Mihály Gimn.-ba került. 1937-ben lett Csűry Bálint professzor biztatására magántanár a debreceni egyetemen „Nyelvlélektan, különös tekintettel a magyar nyelv történetére és földrajzára" c. tárgykörből. Csűry Bálintra így emlékezik: „Az akkori magyar nyelvészek sorában az ő tudományát, emberségét és magyarságát becsültem legtöbbre" (Emlékezzünk régiekről). 1945/46-ban az Egyesített Fiúgimn.-ban tanított, 1946-ban lett a debreceni Áll. Középisk.-i Tanárképzőintézet Gyakorló Gimn.-ának tanára és a Tanárvizsgáló Bizottság tagja. 1948-ban került az Egri Pedagógiai Főiskolára, 1949-ben nevezték ki főiskolai tanárnak. 1952-ben nyert professzori kinevezést a KLTE magyar nyelvtudományi tanszékére. 1971-ben tanszékvezető professzorként ünnepelték 70. születésnapját, és vonult nyugdíjba.

Igazi tudós tanár volt. Számos értékes nyelvészeti és irodalmi dolgozata jelent meg középiskolai tanársága idején, de ez alatt a 22 év alatt elsősorban a tanítással és neveléssel kellett foglalkoznia, nem a tudománnyal. Fiatal középisk.-i tanárként bátor cikkeket ír: „Néhány szó a magyar dolgozatról" (*Protestáns Tanügyi Szemle* IX, 1935), „A nyelvújító mozgalom és az iskola", „A német nyelv oktatásának kérdéséhez" (uo. VIII, 1934), „Az iskola és az élet" (*Hatvan és Járása* 1935, II, 24), „Hozzászólás az új tantervhez és utasításokhoz" (*A debreceni Fazekas M. Gimn. Évkönyve 1939/40*), „A magyarság iskolája" (*Új magyar nevelés* 1942), „Iskola és magyarság" (*Tiszántúl* 1941, II. 15). 1945 és 48 között tevékeny részese az iskolák demokratikus átalakításának. A pedagógus szabad szakszervezet akadémiáján, az általános iskolai tanítók nyári szakosító továbbképző tanfolyamán, a szabadművelődési társaságban, a parasztegyetemen és a paraszt dolgozók tanítóképzőjében a magyar nyelvről tartott előadásokat.

Papp István tudományos működése 1929-ben kezdődött, ekkor jelent meg első tudományos közleménye a *Debreceni Szemlé*-ben „Nyelvkritika" címmel. Ebben a nyelvvizsgálatnak új módját vázolta. A magyar nyelv belső formáinak és külső szerkezeti sajátságainak vizsgálatából indult ki, mindig elvi magaslatokra és a részeredmények nagy szintéziséhez igyekezett eljutni.

Kutatásainak legfőbb területei: a magyar nyelvtudomány – annak leíró és történeti ága egyaránt a hangtantól az alaktanon és a jelentéstanon keresztül a mondattanig; az általános nyelvészet fő kérdései; a finnugor nyelvészet, különös tekintettel a finn nyelv szerkezetére és történetére. Emellett nagy felkészültséggel és gyakorlati érzékkel, gazdag oktató-nevelői tapasztalatának hasznosításával ki-kitekintett a nyelvészettel rokon területekre, elsősorban az irodalomtudomány, valamint az oktatás és nevelés módszereinek

problémáira. Tanulmányai, tanulmányokká mélyülő kritikái és önálló művei hazai és külföldi szakfolyóiratokban, illetőleg kiadóknál jelentek meg részben magyar, részben német, francia, olasz és finn nyelven. Főiskolai és egyetemi jegyzetein kívül tíz önálló kötete és mintegy másfélszáz tanulmánya jelent meg. A hazai folyóiratok közül a *Debreceni Szemle*, a *Budapesti Szemle*, a *Magyar Szemle*, a *Magyar Nyelv*, a *Magyar Nyelvőr*, a *Magyar Nyelvjárások* közölte elsősorban írásait. A külföldiek közül pedig a milánói öt nyelvű tudományos világszemle, a *Scientia*, a *Bollettino dell'Atlante linguistico Italiano*, a finn *Virittäjä*, a német *Finnisch-ugrische Forschungen, Ural-Altaische Jahrbücher* és a helsinki Finnugor Társaság kiadványsorozatai kérték fel állandó munkatársul.

Ált. nyelvészeti dolgozatait szinte lehetetlen elválasztani a magyar és a finnugor tárgyú tanulmányaitól. A nyelvlélektani módszer értékeit és egyben korlátait rajzolja meg „A nyelvtudomány módszertanához" c. dolgozatában (B.Sz. 1931). A szó funkcióját a képzetek és viszonyok sűrítésében jelölte meg. Foglakozott a nyelvtan felosztásának kérdésével és az ősi szófajok elkülönülésének problémájával (Pais-Emlékkönyv 1956). „Az állítmányi szerkezet őstörténete" a kéttagú mondat kialakulását tárgyalja (MNyj. III, 3–28, 1956). *Általános nyelvészet* c. főiskolai jegyzetében a kor színvonalán álló, egységes és következetes nyelvszemléletet képvisel egy korszerű szintézis vázlatát adva (Budapest, 1950 és 1952).

Papp István nevéhez fűződik egykori német professzorának, Huss Richárdnak, a debreceni egyetem nyelvatlasz-intézete ig.-jának támogatásával egy magyar nyelvatlasz tervének kidolgozása is, amelyhez a német nyelvatlasz módszerét vette alapul (Debr. Sz. III, 1929). Behatóan tanulmányozta a világ nyelvatlasz munkálatait (B. Sz. 1933), és hasznosította az olasz neolinguista iskola elveit. Ezek után dolgozta ki második nyelvatlasz-tervét, amely külföldön mint a legnagyobb figyelemre méltó nyelvatlaszmódszer keltett feltűnést, nálunk azonban nem vették figyelembe.

A magyar mondattan, szótan és hangtan témakörében több alapvető tanulmányt és könyvet publikált. „A mondat részei" (MNy. 26, 1930), „Mi a mondattan?" (MNy. 28, 1932) c. tanulmányaiban egy magyar mondattan kereteit vázolta. Az iskolai mondattani elemzés kérdéseit vetette fel három tanulmányban (Nyr. 77,; 79; 80.). A modern szerkezeti elemzés módszerével foglalta össze a magyar nyelv legfőbb sajátságait „A magyar nyelv szerkezete" címmel először a debreceni nyári egyetemen előadásként, majd magyar, német és finn nyelvű publikációban (Nyr. 83; FUF 36; Vir. 68). Kidolgozta egy új szempontú magyar leíró nyelvtan egyik fejezetét (*A szóalkotás problémái.* MNyj. IX). *Leíró magyar hangtan* c. egyetemi tankönyve (Bp., 1966, 1971. 192 lap) az addig megjelent leghasználhatóbb leírása a magyar hangrendszernek. Nyelvtörténeti nézeteit az *Unkarin kielen historia* (=A magyar nyelv története) c. könyvében foglalta össze (Helsinki, 1968. 236 lap; a magyar változat csak kéziratos formában férhető hozzá Kornyáné Szoboszlay Ágnes fordításában).

Papp Istvánt a nyelvművelés és a nyelvi nevelés kérdései is állandóan foglalkoztatták. Az iskolai nyelvoktatás, ill. a nyelvi műveltség kialakítása és a nyelvtannal történő nevelés kérdésével foglalkozik „A nyelvtisztító mozgalom és az iskola" (*Protestáns Tanügyi Szemle* 1934:369–77), „Nyelvünk védelme" (*Magyar Szemle* 1938:254–63) és *A magyar nyelvtan nevelőereje* (*A tanítás problémái* c. sorozat önálló köteteként jelent meg Bp., 1935. 50 lap). Az anyanyelvi kultúra megteremtését sürgeti, és a nyelvművelés elveit tisztázza „A nyelvi nevelés kérdései" c. tanulmányában (*Acta Univ. Debrecen*, 1954:55–72). „Műveltség és helyesírás" a címe a debreceni *Néplap*ban közzétett cikksorozatának (1954. ápr. 16., 17., 18., 20. és máj. 16.). Módszertani kérdéseket fejteget „A magyar nyelv és irodalom tanítása" c. mód-

szertani kézikönyv ismertetésében (*Debreceni Szemle* XIII, 183–4; 1939) és „A magyar mondattan egyetemi oktatásának kérdéseihez" c. cikkében (MNyj. VI, 23–31).

Irodalmi tanulmányai jórészt a középiskolai gyakorlatból nőttek ki. Kitűnően jellemzi Balassi Bálint egyéniségét „Az irodalmi nevelésről" c. cikkében 1929-ben (*Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közl.* LXIII, 89–96). 1944-ben reális képet fest Csokonairól és koráról egy merész hangú tanulmányban („Ember és sors – Időszerű gondolatok Csokonairól". *Magyar Élet* IX, 7. sz., 13–17). „A magyar író tanítása" c. tanulmányában egy összefoglaló órát ír le a gimn. VIII. osztályában (*A debreceni. Áll. Fazekas Mihály Gimnázium Értesítője az 1939/40. tanévről,* 10–19). Egy önálló szemléletű, színvonalas irodalomelméletet dolgoz ki *„Az irodalom életformái – Bevezetés a magyar irodalomismeretbe"* c. tanulmányában (*A Debreceni Ref. Koll. Tanárképző Intézetének Dolgozatai* XXV, 57–119). Alapvető egyezéseket talál Ady költészete és a Kalevala („A Kalevalától Adyig" *Vándortűz* 1947. 6. sz. 8–16; „A Kalevala ritmusproblémái" *Acta Univ. Debr.* 1955, 37–53).

Papp István 1935/36-ban egyéves finnországi ösztöndíjat kapott. Finnül már korábban megtanult könyvekből, de ekkor ismerkedett meg közelebbről a finn nyelvészettel és nyelvészekkel, előadásokkal és közleményekkel bekapcsolódott a finn tudományos életbe. Ösztöndíjas útján érlelődött meg benne az az elhatározás, hogy a két nép barátsága érdekében minden tőle telhetőt meg kell tennie. 1938 és 44 között több cikkben ismertette a finnországi körülményeket. 1938-ban jelent meg *Finnország* c. ismeretterjesztő kötete (*Kincsestár* 24. sz. Magyar Szemle Társaság, Bp. 80 lap). Középiskolai tanítványainak is beszélt Finnországról, a finnekről, a finn irodalomról, finn levelező partnerekkel hozta őket kapcsolatba.

Kapcsolata Finnországgal egész életében megmaradt. Az 1950-es években két ízben, 1965-től pedig megszakítás nélkül meghívott professzora a Jyväskyläi Nyári Egyetemnek. Finnugor, elsősorban finn nyelvészeti dolgozataiban a finn nyelvtudomány módszereit elemezte, a finn nyelv szerkezetét és történetét mint a magyar nyelv lényegébe történő behatolás fontos eszközeit tárgyalta. A magyarországi finnugor kutatás és a finn nyelv iránt érdeklődők kezébe összefoglaló műveket adott. A *Finn nyelvtan* nyitotta meg e könyvek sorozatát (Bp., 1956, 1958. 176 lap), ezt követte a *Finn nyelvkönyv* a feladatok megoldási kulcsával (Bp., 1957, 1962, 1967. 340 lap), majd a *Finn olvasókönyv szójegyzékkel* (Bp., 1959. 360 lap). Az új egyetemi tantervnek megfelelően állította össze *Finn kresztomátia* c. egyetemi jegyzetét (1966), majd ez a műve *A finn nyelv alapelemei* címmel jelent meg 1967-ben egyetemi tankönyvként. Ezekkel a kötetekkel Papp István a finnugrisztika régi mulasztásait pótolta. Végül elkészítette *Finn–magyar szótár*-át (Akadémiai Kiadó Bp., 1962, negyedik kiadás 1993. 1119 lap). A szótár második, magyar–finn részét már tanítványa, Jakab László fejezte be (Akadémiai Kiadó Bp., 1985, 1993. 855 lap).

Tudományos munkássága elismeréseként 1969-ben elnyerte a nyelvtudományok doktora címet. A Finn Tudományos Akadémia külső tagjává választotta, a Turkui Egyetem 1970-ben díszdoktorává avatta. A finn nyelv érdekében végzett munkásságáért Urho Kekkonen finn köztársasági elnök a Finn Oroszlánrend parancsnoki fokozatával tüntette ki. Különféle tudományos társaságok is tagjukká választották (Magyar Nyelvtudományi Társaság, Finnugor Társaság, Kalevala Társaság, Finn Irodalmi Társaság). 1967-től tagja volt a Finn–Magyar Kulturális Vegyesbizottságnak. Ebben a minőségében messzemenően támogatta tanítványait finnországi ösztöndíjak és lektori állások elnyerésében.

Tanári munkájának elismeréseként a művelődésügyi miniszter 1965-ben Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címmel tüntette ki.

Papp István 45 évig állt a tanári katedrán. Ebből 22 évet középiskolában töltött.
Tanítványa, Fülöp Lajos felidézi Papp István emberi alakját: „magas, egyenes termetét, ezüstösen csillogó rövid haját, fürkésző, okos tekintetét, derűs mosolyát és zengő, meleg hangját... Hogy csodáltuk őt mindig! Emberségét és közvetlenségét, tárgyszeretetét és felkészültségét, logikáját és szenvedélyességét. Tekintélyes tanáregyéniség volt, aki tekintélyét tudásának, igazságosságának és személyes varázsának köszönhette. Órái különleges élményt jelentettek, hallgatói a szó erejétől megbűvölten figyelték fejtegetéseit. Mindig szembenézett velük, nem akadt takargatni valója sem az életben, sem a tudományban. Igényes volt tanítványaival szemben, de a legigényesebb elsősorban önmagával szemben. Nemcsak mintaszerű előadásokat tartott, hanem írásai is mindig érdekes, élvezetes olvasmányt jelentenek" (Nyr. 106: 191).
Papp István hetven évesen így összegezte pályáját:
„A kutatás és a tanítás egybeszövődött életemben. Nemcsak tanítottam, hanem tanultam is tanítványaimtól. Előttük formálgattam tudományos megállapításaimat, s érdeklődésük, felajzottságuk meghatványozta erőimet a tudományos igazságok megközelítésében. Legsikerültebb tanulmányaim az oktatás műhelyében születtek és formálódtak" („Emlékezzünk régiekről ...")
1972. ápr. 11-én hunyt el. A debreceni Köztemetőben nem kapott díszsírhelyet.
Sírján az Adytól származó idézet: „Ifjú szívekben élek" méltán hirdeti, hogy tanítványai megőrzik emlékét.
Irodalom:
Papp István: Emlékezzünk régiekről ... (*Szabolcs–Szatmári Szemle* 1971 nov.); Jakab László: Papp István 70 éves, illetve Kornya László – K. Szoboszlay Ágnes: Papp István tudományos munkásságának bibliográfiája (MNyj. XVII, Debrecen, 1971 és Klny.); Sebestyén Árpád szerk.: *Hagyományápolás és megújulás.* Debrecen, 1982; Fülöp Lajos: Papp István munkássága és az anyanyelvi nevelés ügye (Nyr. l06, 1982).

Jakab László – Kornyáné Szoboszlay Ágnes

Pataki Béla (Sárospatak, 1925. febr. 25. – Debrecen, 2001. jún. 22.): tanító, ált. isk. tanár, ig.
Elemi és polgári iskolai tanulmányait a sárospataki római kat. fiúiskolában végezte. 1939-től a sárospataki Ref. Líceumba járt.
1944-ben a sárospataki Ref. Tanítóképzőben tanítói képesítő vizsgát tett.
1955-ben magyar-történelem szakos ált. isk. tanári diplomát szerzett az egri Tanárképző Főiskolán.

Pataki Béla

A háború megakadályozta, hogy végzés után azonnal tanítói állást vállaljon. Pedagógus pályáját 1946. szept. 1-jén Nyíradony-Tivorány tanyai isk.-ban kezdte el. A következő tanévben áthelyezéssel a nyíradonyi isk.-ba került. Fiatalos lendülettel, akarattal kezdte meg itt a nevelő-oktató munkát. Ebben az isk.-ban nagyon jól érezte magát,

igazi közösségre talált. Szőllősi János ig. úrral baráti kapcsolatban volt.
Pályakezdőként nagyon jó kapcsolatot alakított ki tanítványaival, a falun élő emberekkel. A falu sportéletének aktív résztvevője volt. Bár nagyon szeretet Nyíradonyban tanítani, mégis, amikor 1952-ben három iskolába is hívták ig.-nak, megvált az ottani munkahelyétől. Emlékeiben sokszor visszatért az ott eltöltött hat év élménye. 27 évesen ig.-i megbízást kapott Vámospércsen. Nem volt könnyű helyzetben, de tehetsége, szorgalma, kitartása, akarata, alkalmazkodó képessége rövid időn belül megmutatkozott.
Mottója volt: Mindenki csak akkora tüzet tud másokban fellobbantani, amekkora ő benne is ég. Félszívvel, unottan, kedvetlenül senkit sem lehet meggyőzni, ahhoz magának is lobognia kell.
Élete gazdag és sokszínű volt. A tanítás mellett száz és száz dolog érdekelte, mert a világ dolga a tapasztalásban érik átadható ismeretté. Felsorolni is sok, hogy életében mi mindennel foglalkozott. A valódi életbe vágyott, a pedagógiával, a tudatformálással jegyezte el magát. Ezek a gondolatok a kezdeti nehézségeit áthidalták, még olyan körülmények között is, hogy a településen 1956-ig nem volt villany.
1952-ben az iskola helyzete olyan volt, mint a hasonló településeken. Pataki Béla ig. nyitott volt minden jó kezdeményezéssel szemben, már 1954. szept. 1-jén beindította a településhez tartozó Farkasvölgyi tanyai iskolát. Ebben az időben a tantermek száma tíz volt, azonban a tanulói létszám növekedése miatt szűkösnek bizonyult, ezért felvetette és szorgalmazta egy új iskola építését Vámospércsen. Ez a vágya 1959-ben teljesült. A tantermek számának növekedésével lehetősége nyílott a dolgozók esti iskolájának a megszervezésére. Felmérte, hogy kik nem végezték el a faluban az ált. isk.-t, s meggyőzően szervezte körükben tanulásukat. Nem csak a tárgyi feltételek fejlesztésére figyelt oda, hanem olyan nevelőtestületet alakított, formált, ahol a pedagógusok hivatás- és gyermekszeretete volt a legfontosabb. Vámospércsre kerülésekor 20 fő volt a tantestület létszáma, mire nyugdíjba ment 46 főre emelkedett.
Tekintettel arra, hogy az óvoda is az iskolához tartozott, annak fejlesztéséről is gondoskodnia kellett. Így a tantermek száma a kezdeti 10-ről 27-re változott. Megyei keretből 1977. jan. 4-én átadásra került az új óvoda. Működése alatt az utolsó nagy beruházás az 1983-ban átadott 8 tantermes isk., tornateremmel, konyhával, étteremmel együtt.
Ig.-ként több mint három évtizeden keresztül folyamatosan alakította az iskola képét, s tette lehetővé a kor követelményeinek megfelelő színvonalú tartalmi munkát. Vallotta, hogy a tárgyi feltételek csak keretet, formát adtak a működéshez, de ennek tartalommal való megtöltését a mindenkori nevelőtestület igényessége szabja meg.
A nevelőtestülettel együttműködve kialakította az iskola hagyományrendszerét (tanévnyitó, ballagás, tanévzáró). Kiemelkedő szerepet vállalt a korszerű pedagógiai kísérletekben, Bázisiskola volt vámospércsi.
Nagy figyelmet fordított a nevelésre, oktatásra. Évente 100-120 tanórát látott, jelszava volt: Követelek tőled, mert becsüllek!
Az iskolában folyó színvonalas munkát tükrözi, hogy a minden évben meghirdetett járási, megyei és országos tanulmányi versenyeken a vámospércsi isk. tanulói igen jó eredménnyel szerepeltek.
Elve volt, hogy egy isk. munkáját nem szabad leszűkíteni az oktatásra, mert a személyiségformáló tevékenység a nevelésben nyilvánul meg. Mindenkor szem előtt tartotta, és komolyan vette a nevelést. Személyes példamutatással tudott hatni tanítványaira, sokan példaképnek tekintették. Büszke volt arra is, hogy az iskola tanulói az „Ismerd meg hazádat" mozgalom keretén belül bejárták és megismerték az országot. Különös figyelmet fordított a tanórán kívüli tevékenységre is, sport, énekkar, különböző művészeti ágak. A sport végig kísérte életét.

Vámospércsen egy tornász csapatot szervezett. 1955-ben ezzel a csapattal részt vett a Falusi Dolgozók IV. Spártakiádján, ahol országos bajnokságot nyertek, ő volt a csapat kapitánya.
Az iskola hatása, kisugárzása, példája és nevelő ereje formálta és alakította a községben az embereket. Nem volt olyan rendezvény, ahol az iskola aktív közreműködésére ne számíthatott volna a település.
Maga is muzikális ember volt, támogatta az ének-zenei oktatást. Az iskolában az énekkar szép sikereket ért el megyei versenyeken.
1976-ban ÁFÉSZ támogatásával és segítségével megalakította és vezette a községben ma is működő Pávakört.
A közélet iránt érdeklődő, a közösség ügyeit magának valló ember volt. Ig.-i munkája mellett felsorolni is nehéz, hogy hányféle oktatási kört vezetett. Oktatott esztétikát, vezetett különböző tanfolyamokat.
A község közéletének aktív részt vevője volt. Bármire felkérték, szívesen eleget tett a kérésnek.
Mint tapasztalt vezetőt megyei szintű előadások tartására is felkérték. Előadóként szerepelt a MPT megyei tagozata által rendezett Pedagógiai Ülésszakokon. A H-B megyei Levéltári Napok keretén belül szintén előadóként szerepelt Vámospércs és a Hajdúság c. előadásával, 1981-ben.
Megírta a vámospércsi ÁFÉSZ történetét, publikációi jelentek meg a Hajdúság a történelemben cikksorozatban.
Hosszú ig.-i működése küzdelmes volt. Pedagógusi és vezetői munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el. Ezek közül említhetők a Kiváló Úttörővezető 1972-ben, a Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozata 1974-ben, az Úttörővezető Érdemérem 1976-ban, a Munka Érdemrend bronz fokozata 1977-ben, a Kiváló Munkáért 1979-ben, a Gyermekekért Érdemérem 1985-ben, a Pedagógus Szolgálati Érdemérem 1985-ben és a Vámospércs Községért 1992-ben.
Örült az elismerésnek, mégis a legfontosabb volt számára, ha egy-egy tanítvány évek, vagy évtizedek múlva köszönetet mondott munkájáért.

Lengyel Róbertné

Porcsalmy Gyula (Érszentkirály, 1865. márc. 14. – Hajdúböszörmény, 1925. dec. 1.): ig.-tanító.
Pedagóguscsaládból származott, a Debreceni Ref. Koll. tanítóképzőjében szerzett diplomát 1883-ban.
Egy évig nevelősködött Bercelen, majd a hajdúböszörményi központi ref. népiskola tanítója, 1903-tól a központi leányiskola ig.-ja lett.
Porcsalmy Gyula édesapja, Porcsalmy Sámuel is író és pedagógus volt. Ősei között évszázadokon át lelkipásztorokat találunk, akik nagymértékben meghatározták a ref. egyház működését. Legjelentősebb köztük Porcsalmy András, Apáczai Csere János tanára. A család nemességét Károly Róberttől kapta.

Porcsalmy Gyula

Porcsalmy Gyula kivételesen sokszínű egyéniség volt. Több területen tevékenykedett és alkotott maradandót. Sokoldalúsága abból is adódik, hogy az ő korában a tanítók nagyobb társadalmi tekintéllyel rendelkeztek a ref. vidéken, több lehetőségük volt arra, hogy a szűken vett oktatói munkán kívül társadalmi szerepet vállaljanak, sőt ezt el is várták tőlük. Ám a helyzet megszabta lehetőségekhez hozzájárult Porcsalmy Gyula tehetsége is.

Jelentős közéleti szerepet töltött be, volt városi képviselő, megyei bizottsági képviselő, a 48-as Kör elnöke, tantestületi elnök. (Abban az időben a város egyházi iskoláinak a nevelői egy tantestületet alkottak, bár minden iskolának volt külön ig.-ja.) 13 olvasókört alakított, ezeknek tiszteletbeli elnöke is volt, előadásokat tartott bennük, 5-ben népkönyvtárt is szervezett, így is előmozdítva a népművelést.

1908. dec. 29-én 1225 szavazattal a ref. egyház presbiterévé választották 12 évre. Presbiterként együtt dolgozott a böszörményi Baltazár Dezsővel, aki akkor szülővárosában volt lelkész. Püspökkorában is nagyra értékelte Porcsalmy Gyula tapasztalatát, jó munkakapcsolatban voltak.

Hajdúböszörmény abban az időben lépett a polgárosodás útjára, mikor Porcsalmy is ott működött. Akkor lett főgimnáziummá az iskola, akkor alakult ki a főtér mai képe, villanytelepet létesítettek. Mindezen eredményekben – tisztségeiből következően -, ott van az ő munkája is. Hangsúlyoznunk kell, hogy mindig megfogalmazta ellenzéki véleményét, élete végéig kitartott a nemzeti függetlenség eszméje mellett.

Gazdag szakírói, és szépírói munkásságot folytatott. Sok pedagógiai cikket írt az országos lapokba. 1891-től alapító főszerkesztője a Hajdúböszörmény és Vidéke c. újságnak, amely később a Hajdúböszörményi Hírlap nevet vette fel. „Nincs olyan alkotás a város rohamos fejlődésében, amely a Porcsalmy lapjában ne lett volna először felvetve, mint eszme" – szól az egykorú értékelés. Ő kezdeményezte a böszörményi Bocskai-szobor felállítását, tiszteletdíjait is felajánlotta az alkotás mielőbbi létrehozása érdekében. Nem kevés fáradsággal járt a lapszerkesztés a pedagógusi munka mellett, de akkor még a vidéki lapok szerkesztői fizetés nélkül vagy nagyon csekély tiszteletdíjért dolgoztak, szükség volt a kenyérkereső állásra is.

Az újság magas színvonalat képviselt. Természetesen kiszolgálta a helybeliek hírigényét, tájékoztatta és jó értelemben befolyásolta a közvéleményt. Ugyanakkor volt tárcarovata, amelyben tartalmas novellák, műfordítások jelentek meg, komoly kulturális missziót teljesített.

A lapban elsősorban a főszerkesztő szépirodalmi munkái jelentették a fő vonzerőt. Porcsalmy Gyula jelentős író volt. Regényeiben, elbeszéléseiben a magyarság és a hajdúság történelme elevenedik meg. Munkáiban emberközelivé válnak a történelem nagy alakjai, novelláinak nyelve művészien egyszerű, mindenki számára érthető, így tudta tanítói katedráját megemelni, és egy nagy társadalmi réteg oktatójává lenni.

Benda Kálmán a történész hangsúlyozza, hogy Porcsalmy epikus perspektívája a hajdúsági parasztok szemszögéből vizsgálja a magyar múlt jeles eseményeit.

Legismertebb regénye a Boda Katalin, amelyről Gárdonyi Géza így nyilatkozott: „Ami az egrieknek az Egri csillagok, az vonatkozásaiban – a hajdúknak a Boda Katalin."

Porcsalmy nemcsak esztétikai tükrözésben foglalkozott a hajdúsággal. A „Hajdúböszörmény rövid története a Hajdúkerület megszűnéséig" c. munkája a mai napig megkerülhetetlen a várossal foglalkozó kutatók számára. Tevékenységének méreteit jelzi, hogy összesen 1300 írása jelent meg a legkülönbözőbb műfajokban.

Azok, akik ismerték személyesen, (sajnos ma már az emlékezők sem igen élnek), melegszívű embernek tartották őt. Sok, 11 gyereke volt, s a főtéri ig.-tanítói lakásban – meleg szeretet kapcsolta össze a családtagokat. Ez a szeretet kiterjedt a gyerekek barátaira is,

akiket mindig szívesen fogadtak, s ha kellett, tanácsaikkal segítették azokat a szegényebb sorsú gyerekeket, akik az akkori körülmények között szerettek volna továbbtanulni, de szüleiktől nem kapták meg a szükséges szellemi irányítást.
Ezáltal nemes értelemben vett tanítói hivatását a magánéletben is kiteljesítette.
Fontosabb művei:
Boda Katalin (Regény a hajdúnép múltjából, 3 kiadásba); Hajdúböszörmény története; Az elpusztult család; Tarka képek; Vegyes dolgozatok; A mesterleány regénye; A magyar történelem hősnői; Magyar történelmi elbeszélések (3 kiadásba)
Forrás:
Böszörményi Szemle 2001. 1/ 2. szám.
Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái
Napilapok, folyóiratok cikkei
Dr. Porcsalmy Gyula kéziratos önéletrajza.

Csiha László

Pősze Lajos (Békés, 1919. máj. 13. – Debrecen, 1982. febr. 11.): gimnáziumi ig..

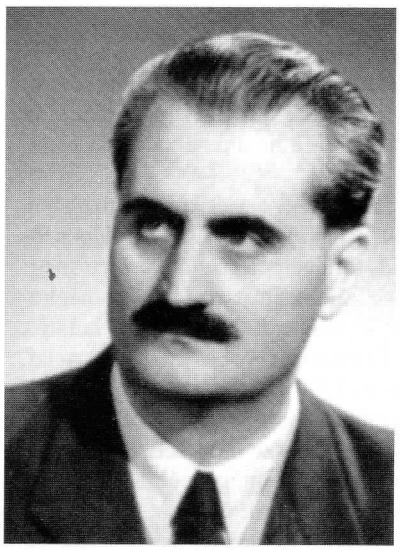

Pősze Lajos

Édesapja is a Pősze Lajos nevet viselte, kosárfonó kézműves ember volt, a békési „kasgyárban" dolgozott. Ez kosárfonó iskolaként és üzemként működött. Édesanyja, Nagy Mária, korán meghalt. Hárman voltak testvérek: Mária, Lajos és József. A családban sok volt a magas férfi, édesapja is és ő is szép szál ember volt. Révész Imre történész-akadémikus, püspök Hunyadi Lászlóhoz hasonlította termetét. Elemi iskoláit és a gimnáziumot is Békésen végezte, az ottani Ref. Gimn.-ban, amely a Debreceni Ref. Koll.-nak volt a partikulája. Szegedi Kis István híres reformátor alapította. Ma az ő nevét viseli. A gimn.-i évek alatt egyértelműen kitűnt, hogy Pősze Lajos folyamatosan jeles teljesítménye alapján érdemes az egyetemre. Alapjában véve csendes természetű, közszereplést nem szívesen vállaló, de igen szorgalmas diák volt. Édesapjának is sokszor segített a kosárfonásban az iskolai szünetek idején. Tanulmányi eredménye alapján az osztályában mindig ő kapta a legtöbb jutalmat év végén. 1937-ben az érettségi vizsgája után a debreceni Gróf Tisza István Tudományegyetemen tanult tovább magyar-német szakon. Ez úgy volt lehetséges, hogy fölvették az un. Ref. Tanárképző Intézetbe, amelynek kettős szerepe volt. Egyrészt ingyen lakással és élelemmel segítette a jól tanuló, de nehéz körülmények között élő szülők gyermekeit, másrészt felkészítette a hallgatókat arra, hogy végzés után bármely ref. gimnáziumban elhelyezkedhessenek. Jónéhány, keresztyéngondolkodásra építő, a ref. kultúrával kapcsolatos tárgyat hallgattak itt, sőt ezekből vizsgázni is kellett, s a vizsgaeredményeket az egyetem elismerte. Mindenki nagyon nagy szorgalommal tanult, mert a jó eredmény feltétele volt a bennmaradásnak. A budapesti „Eötvös Kollégiumnak" volt ez a debreceni párja. Akik nem voltak tagjai, diákos élccel „zsenitelepnek" hívták a Ref. Tanárképző Intézetet, s ezzel igazságot fogalmaztak meg. A későbbi jelentős tanárok, mint például Nagy Géza, Rábold Gábor, Tóth Béla, Nagy Jenő, Szabó István mind innen

kerültek ki, de ilyen nevek is, mint Imre Samu, Szathmári István, Balassa Iván, Sipka Sándor jelzik a színvonalat. Pősze Lajosnak nem igen lehetett volna jobb helyet kitalálni. A tehetsége és szorgalma eredményeképpen végig bentlakó maradhatott, s ez a jó pár év kitágította látókörét mind a tudományművelés, mind pedig a társadalmi-politikai kérdések tekintetében. Megszerette a népi írókat és eljárt a balatonszárszói konferenciájukra. Az 1940/41. tanévet Münchenben töltötte ösztöndíjasként a tanárképző jóvoltából. Itt ismerkedett meg jövendőbeli feleségével, Fésűs Katalinnal. 1942-ben kapta meg magyar-német szakos diplomáját. Rendkívüli eseménynek számított, hogy a Debreceni Ref. Főgimn. azonnal fölvette tanárai sorába. Az volt ugyanis a szokás, hogy ebben az iskolában jobbára csak olyan tanárokat alkalmaztak, akik először más iskolákban már bebizonyították tanári „alkalmasságukat".

Az egyetemi éveire gondolva, visszahúzódó, szerény, dolgos, célratörő fiatalnak ismerték meg társai. Rendkívül alapos volt a tanulásban, mindenre figyelt, sokat olvasott, mégis inkább a nyelvészet kötötte le. A német nyelv érdekelte. Szépen és precízen beszélte. A tudást többre becsülte a társadalmi ranglétrán való előmenetelnél. Doktori disszertációját már 1943-ban elkészítette és megvédte a DE-en. A német nyelven írt értekezésének címe: Die Sprache einer mittelniederdeutschen Handschrift in der Bibliothek des Reformierten Kollegiums in Debrecen. (A Debreceni Ref. Koll. Nagykönyvtárában található egyik középalnémet kézirat nyelvezete.) Az 1400 körüli időből származó, R 606 jelzetű, aránylag ép, „holland-német" nyelvű kézirat hangtani és alaktani elemzését készítette el, majd a példatárban bemutatta a tudományos eredménye használhatóságát. Egy akkori hártyakódex imakönyvről van szó, amelynek nyelvezete segít megérteni a mai német nyelv kialakulását és fejlődését.

1943-ban nősült. Felesége, Fésűs Katalin, német-francia-angol szakos tanár volt, később megszerezte orosz nyelvből is a tanári diplomát. A KLTE Természettudományi Kara lektorátusának sok éven át volt a vezető tanára. Négy gyermekük született: Katalin, Judit, Lajos és András. Mindahányan diplomát szereztek.

Alig több mint egy évi tanári munka után pályáját meg kellett szakítania, mert mint újoncot katonai szolgálatra hívták be 1943 okt.-ében Szolnokra. Alakulatát nyugat felé sodorták a harci események, mígnem 1945 elején bajtársaival együtt francia hadifogságba esett és a colmar-i fogolytáborban dolgoztatták 18 hónapon át. Elmondta, hogy a franciák kegyetlenül bántak a hadifoglyokkal, éjjel-nappal, esőben és fagyban a szabad ég alatt aludtak. A kemény rakodómunkáról nem is beszélve! Bizonyára ez is hatással volt a későbbi egészségi problémáinak kialakulására. 1946 okt.-ében szállították haza az életben maradottakat, köztük Pősze Lajost is. Újból tanított, munkahelye várta. A diákok is. – 1949 és 1951 között a Ref. Gimn.-ban nem volt megoldott a vezetés. E két esztendő alatt többeket bíztak meg az ig.-i teendők ellátásával, de valamennyiük szolgálata rövid életűnek bizonyult. Ekkor az egyházi vezetés a szokatlanul fiatalnak számító, 32 éves Dr. Pősze Lajos tanárnak adott egyéves megbízást az igazgatásra, s hamar kiderült, hogy ez jó választás volt. Az Egyházkerületi Közgyűlés már 1951. dec. 13-án megerősítette őt tisztségében, s a jegyzőkönyvek tanúsága szerint a tanári kar is nagy megnyugvással és örömmel állapította meg az ig.-i tisztség megszilárdulását. Ettől kezdve egészen 1982. febr. 11-én bekövetkezett haláláig ő volt a Ref. Gimn. ig.-ja.

1957-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetést kapott a Pedagógusok Napja alkalmából. Fiatalon lett a Nagytemplomi Egyházközség presbitere, majd a Felsőszabolcsi Egyházmegye gondnoka, egyházkerületi világi főjegyző és zsinati tag. Minden tisztségében igyekezett a legnagyobb hűséggel szolgálni. Ig.-i munkájáról a művelődésügyi állami szervek is mindig elismeréssel szóltak.

Én magam nyolc esztendőn át dolgoztam mellette igh.-ként. Diákként is ismertem, ig.-m volt. Ha nem is tudok teljes képet, de hiteleset igenis tudok róla alkotni. Tiszta szívvel és hálával írom le, mit tanultam Dr. Pősze Lajos ig.-tól.

Általánosságban szólva, munkáját mindig a nagyfokú igényesség, mintaszerű pontosság és lelkiismeretesség jellemezte. Soha nem szerette a kapkodást, döntéseit nem hamarkodta el, indulatos megjegyzéseket nem tett, intézkedéseit széles körültekintéssel megfontolta. Mindezeken túl, volt olyan rokonszenves vonása az egyéniségének, amelyet soha nem tudtam utánozni, okát nem voltam képes megfejteni, csak csodáltam. A diákok ugyanis oly nagy tisztelettel, mondhatni „félelemmel" tekintettek rá, hogy az elbeszélhetetlen. Ezzel így voltam én is diákkoromban. Kétségtelenül szigorú volt, de sohasem kegyetlen, sőt inkább megértő és derűs. Mindig elegáns volt és jól öltözött. Igazi „jelenség" volt, bárhol tartózkodott. Tanártársai előtt valóban tekintélyt parancsoló volt a jelenléte, ugyanakkor szívesen bocsátkozott barátságos és humoros beszélgetésekbe. Igazi úri ember módján viselkedett minden élethelyzetben. Szépen beszélt mindenkihez, bariton hangja megnyugtató volt és kellemes. Az állami emberek is tisztelték és udvariasságát viszonozták. – Számomra úgy tűnik föl alakja, egyénisége, hogy az akkori sokféle bizonytalanság közepette ő egy szilárd pont volt minden tekintetben: tudásban, viselkedésben, barátságban, emberségben, pedagógiában, munkában, pontosságban, puritánságban, keresztyén elkötelezettségben, komolyságban és derűs életben egyaránt. Ha valaki hozzá fordult bizalommal, akkor az tökéletesen rábízhatta titkait, ügyeit: a titok valóban titok maradt nála örökre! De ugyanakkor, amikor nagyon mély tisztelettel vettük körül, azt is láthattuk, hogy mily felszabadultan és őszintén tudott velünk együtt nevetni a jó tanár-diák történeteken. Kisdiák voltam még, s emlékszem a mátraházai séták alkalmaira, tudott rendkívül közvetlen is lenni. Ezen sokszor elgondolkoztam. Vajon honnan nyerte az emberi viselkedésnek és megnyilvánulásoknak ezt a csodált gazdagságát. Otthon tanulta? Otthonról hozta? Igen! Lehetséges! Egyszerű családból származott és mégis mily nagyszerű egyéniség volt. Az iskoláiban tanulta? Bizonyára igaz. Tanárait igazán tisztelte, mert nagyon szeretett tanulni mindenkitől. Hagyta magát nevelni. De az is fölmerülhet bennünk, hogy az élete tanította meg mindezekre. Lehetséges ez is. A sorsa is sok tekintetben alakította az ő nemes lelkű bölcsességét. Fiatalon tekintélynek örvendett mindenki előtt. Az intézményben már a puszta jelenlétével is rendet teremtett. Sőt, úgy éreztük, mintha jelen lett volna mindenütt. Ez a komolyság hatotta át iskolánkat, s ez a fegyelmezett szellemiség szinte mindenütt tapintható volt a Ref. Gimn.-ban. Bizonnyal ezért szerettük őt is és az iskolát is! Jól érzetük magunkat, otthonunk volt, mert abban a nehéz időkben szabadok is voltunk és védelmet is nyújtott számunkra. A gyermeki lélek egyik sajátságos titka ugyanis az, hogy ott érzi magát jól, ahol rend és fegyelem van. Még a rendetlenkedést is boldogan tehettük!

Azt hiszem, Pősze Lajos élete tanulságként szolgálhat mindazoknak, akik a pedagógus hivatást választották, netán még valamilyen szintű iskolavezetésre is megbízást kaptak. Egyszerű tényeket említek. Jött egy kisiparos békési családból: egy mindenben feddhetetlen családi környezetből, ahol a ref. örökség a becsületben és a munkában vált láthatóvá. Nem hullottak az ölébe a jólét feltételei, hanem mindenért meg kellett küzdenie és dolgoznia. Amint a puritánok tették ezt a 17. századtól! Ezért megfigyelt mindent, s amit jónak tartott, azt elméjében forgatta és tanult belőle. Volt is kitől tanulnia. Gimnazista korában ig.-ja Körber Tivadar volt, akiről ezt írta Szabó István tanárunk, békési diák: „Ennek a nagyon rokonszenves, szép arcú, fehér hajú és fehér bajuszú ig.-nak páratlan tekintélye volt mind a tanárok és diákok közt, mind pedig Békés város közössége körében. Minden áldott nap végigjárta az osztályokat 8 óra

előtt, s kedves, de határozott, szerető apai hangon tette meg a megjegyzéseit az osztályra. A gyerekségeket (pl. gombfocizás) a szemünkre vetette, s komolyabb játékot ajánlott, mint például a sakkot. Felhívta a figyelmet a művelt ifjúhoz illő viselkedésre, az egymással való beszélgetést, a vitát ajánlotta az óra előtti hangoskodás helyett. Igazi nevelő volt, temetésén őszintén siratták tanártársai is, a diákok is."

Nekem az az érzésem, hogy Pősze Lajos ettől az ig.-jától tanulta, leste el a vezetői módszerét. Ő is csendesen járt-kelt az iskolában, s hasonlóan vigyázta a fiatalok fejlődését. Rajta tartotta a szemét az egész iskolán. Nyugodt természetű ember volt. Amikor órán nem tudott a diákja, nem jött dühbe, nem hordta le, nem vetkőzött ki magából, hanem hangosan nevetve idézte Madáchot: Fiam! „A buták sorsa a földi éden!" Ez volt a legszigorúbb szóbeli megrovása. Más alkalommal, kellemetlen helyzetben, a fiúkkal elbeszélgetve, azt is át tudta hidalni, és el tudta rendezni, amikor egyik tanár óráján éppen a szakf. váratlan látogatásakor röptették a cserebogarat a katedrafiókból. Úgy elő volt készítve, hogy már nem tudták idejében leállítani az akciót. Ítéletéért a fiúk igazat adtak neki felnőtt fejjel is. De általában is, tőle mindenki elfogadta a véleményét, döntését, mert azok emberségesek voltak.

A legnehezebb politikai időkben is határozott volt. Roppant súly nehezedett rá a diktatórikus korszakban, mégis iskolájának kormányrúdjánál állva egyértelműen kimondta:

„...állami tanterv alapján tanítunk, de nevelésünk alapja a Bibliából merített hitbeli meggyőződésünk. Iskolánk akkor tölti be hivatását, ha hívő embereket nevel és bocsát ki az életbe. Kinek-kinek magának kell eldöntenie, hogy tudja-e vállalni ezt a feladatot." Ez már akkor hangzott el, amikor az egész ref. iskolarendszert államosították. Gyakorlatilag a több évszázados ref. koll.-i nevelői és iskolaszervezeti módszert, színt, sajátosságot kitörölték a magyar iskolarendszerből. Előbb államosítottak mintegy másfélezer ref. ált. és középiskolát, kivéve azokat, amelyek az 1948. évi egyezményben szerepeltek. Összesen hat gimnáziumot hagytak meg, kettőt Debrecenben, kettőt Budapesten, egyet Sárospatakon és egyet Pápán. Egy bő esztendő után aztán az államhatalom arra kényszeríttette az egyházi vezetőket, hogy a hatból ötöt ajánljanak föl átvételre, s így maradt meg az egyetlen Ref. Gimn. Debrecenben. Az evangélikusoktól pedig mindent elvettek, mondván: elegendő lesz nekik, ha diákjaik a Debreceni Ref. Gimn.-ot választják. Mindez 1950 és 1952 között zajlott, s Dr. Pősze Lajos éppen ebben a korszakban lett ig.-ja a Ref. Gimn.-nak. Ha nem ismerjük e történeti hátteret, nem értjük, mit jelentett akkor ig.-nak és tanárnak lenni ebben az egy „megtűrt" iskolában. Különösen is, amikor a könnyeket befelé kellett elfojtani, s végig nézni iskolarendszerünk eltűnését. Holott, a magyar iskolarendszer alapja éppen az az óriási iskolarendszer volt, amelyet a nagy ref. kollégiumaink hoztak létre a gyülekezetekkel együtt. Ma már alig néhányan tudják, hogy a Debreceni Ref. Koll. 584 alap- és középfokú iskolát létesített hazánk egész területén. A többi Koll.-unk is ezt tette. Nem azért hozták létre ezeket, mert egyházi iskolát akartak kizárólagos jelleggel, nem is azért, mintha gazdagok lettek volna, hanem azért, mert sem az uralkodó osztály, sem az idegen uralom ezt nem tette meg. Megtették ők a szegénységükből! Mindebből csak egyetlen iskolát hagyott meg a kommunista hatalom. A ref. nevelés sajátosságait ezzel szinte teljesen kiradírozták nemzeti művelődésünk palettájáról. Ebben a korszakban vállalta gimnáziumunk felelős vezetését Dr. Pősze Lajos.

Nem tudjuk és soha nem is fogjuk megtudni, milyen idegrendszeri hatások és okok eredményeként a testileg erős, szép külsejű férfin lassan elhatalmasodott egy betegség, amely mozgásában korlátozta, és őt ig.-ságának nagy részében végig kísérte. Ennek ellenére, amiben hitt, azt mégsem adta föl. Tisztában volt vele, hogy neki milyen körülmények

között kell helyt állnia, s ezt tette gyengülő állapotában is. Utolsó erejéig! Mert hitte, hogy a mesterséges társadalmi kényszerűség nem fog örökké tartani, a történelmi emlékezet pedig nem hagyhat ki. Én igazi „puritánnak" láttam őt, a békési és debreceni ősök követőjének, de nemcsak a szó „egyszerűség" értelmében, hanem annak eszmei-történelmi tartalmában is. Ő ugyanis – a Debreceni Koll. és annak gimn.-a legszebb hagyományait követve – mint egy „vasbordájú szent" végezte munkáját rendíthetetlen küldetéstudattal és követ-kezetességgel. Bár a politikai események derékba törték a ref. iskolarendszert, a makacs betegség pedig ledöntötte lábáról az egyetlen meghagyott gimnázium ig.-ját, ő mégsem adta föl, nem vonult félre, nem nyugodott bele a körülményeksújtotta helyzetébe. Tudományát, nevelői és vezetői képességét, lelki adottságát, gazdag bölcsességét és életének minden ajándékát a hosszú betegségével harcolva bámulatos akaraterővel vitte oda és áldozta fel az ifjúság nevelésének oltárán. Tette ezt a nemzet jövőjéért, a Debreceni Ref.Gimn.-ban! Beteg volt, mégis álmodott egy jobb világot a puritánok küldetéstudata szerint! Csak ekkor értettük meg és érzetük át, hogy rajta valóban beteljesülni látszottak Pál apostol titokzatos szavai, mint a mélyen hívő keresztyén ember számára szóló vigasztaló üzenet: „Elég néked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el!" (2Kor 12,9)

Pősze Lajos bizony Istenben bízó, lelkileg erős ember volt, aki testi gyengesége miatt többször elmondhatta volna, hogy „Az Úr közel" (Fil 4,5), mégis nem félt, mert életét Isten dicsőségére való szolgálat alkalmának tekintette. Ily módon hitt ő a magyar nép boldogabb jövőben! Hogy szolgálata ilyen körülmények között is teljessé válhatott, abban jelentős szerep jutott élete párjának, aki kipótolva a hiányokat gondoskodott a családi otthonról, s férjének mind jellemben, mind pedig erkölcsben méltó segítőtársa volt.

Pősze Lajos harminc és fél évig volt ig.. Nagyon hosszú idő. Én követtem az ig.-i tisztségben, koromnál fogva fia lehettem volna. Mindenkinek eszébe juthat: miért nem történhetett hamarabb az őrségváltás? Hadd kezdjem a választ ezzel: mert így volt helyes! Nagyon sekélyesen és nagyon törtető emberi módon gondolkodik az, aki a tapasztaltabbakat, a bölcsebbeket, a szolgálatban mindvégig hűségeseket félretolná abban a hitben, hogy ő majd jobban fogja csinálni. Aki ezt teszi, annak a kezében előbb-utóbb tönkre mennek a dolgok és elferdül a személyisége is, egyénisége pedig bizonytalanná válik. Sohasem lettek alkalmas Józsuék bölcs Mózesek nélkül, de Józsué sem a maga értelme szerinti cselekvést és bölcsességet kereste. Figyelt Mózesre, Isten emberére. Ilyen bölcs ember volt Pősze Lajos is az én szememben, aki végig vezette az egyetlen iskolánkat nehéz utakon, nehéz időkben, nehéz emberekkel. Odaáldozta magát egy szent ügynek. A fiatal segítő szolgatárs pedig mindig csak akkor vegye át az öreg szolgától a munka terhét, ha már ő is megtanulta az Isten szerinti bölcsességet: „Csak légy igen bátor és erős, őrizd meg, és tartsd meg azt a törvényt, amelyet Mózes, az én szolgám parancsolt neked. Ne térj el tőle se jobbra, se balra, hogy boldogulj mindenütt, amerre csak jársz!" (Jós 1,7) Azon soha nem lesz áldás, ha az önfejű fiatal akar jövőt mutatni és jövőt alkotni, mielőtt ő maga szolgált volna alázattal és szerzett volna kellő bölcsességet. Az egyházi főhatóság is mindvégig helyesen látta ezt a kérdést. Pősze Lajos a helyén volt, betegsége idején is, illetve helyes volt, hogy ő maradt az ig.-i tisztségben. Ezt én mondom, a fiatalabb szolga, tiszta szívemből és őszinte hitemmel. A fiatalnak ugyanis meg kell tanulnia, mit jelent az, hogy ne térjen el se jobbra, se balra, nemcsak hitbeli szem-pontból, hanem társadalmi és politikai tekintetben sem. Hogy ezt megtanulhattam Pősze Lajostól, most is hálát érzek érte.

Végül szeretnék rámutatni egy olyan életes tanulságra, amelyet én Pősze Lajos ig.-m

példájából tanulhattam meg. Elmondom azok kedvéért, akik bármikor fiatalon kerülnek felelős vezetői tisztségbe.

Én az idősebb tanártársaimat sohasem a cselekvőképességük szerint, vagy gondolkodásuk gyorsasága szerint ítéltem meg, hanem az ügyért odaszentelt és föláldozott szolgáló életükre tekintettem. Ezért nagyon tiszteltem őket, hiszen én is sok bölcsességet vehettem tőlük. Pősze Lajos ig. elődömre és sok tanáromra is így néztem föl. Azt láttam bennük, amit Pál apostol is látott atyái hitében: „Ha a gyökér szent, az ágak is azok!" (Róm 11,16) Az én tanáraim és az én ig.-m szolgáltak úgy és oly módon, amilyen küldetés volt számukra Istentől kimérve. Nem kaptak érte dicséretet, hogy a Ref. Gimn.-ban tanítottak. Ezért a dicséretért jónéhányan elmentek az állami iskolákba. Ők azonban maradtak, egy derékba tört iskolarendszer egyetlen megmaradt hajtásaként élő iskolában. A ref. iskolarendszer törzsét ugyan kicsavarták, de a gyökereit nem sikerült kitépni. Én is éreztem ezt, és mint ig. is tudtam, hogy ezek a gyökerek még élnek. Az ő hitbeli bizonyságtételük volt számomra a „szent gyökér", és bizonyossággal hittem, hogy lesznek még egyszer ágak is, amelyek kihajtanak és ugyanúgy fogják szolgálni magyar nemzetünk ügyét, amint azt őseink tették. De számomra a több évszázadra visszatekintő múltbeli örökség is éppen úgy „szent gyökérzet" volt, mint azoknak a hűsége, akikkel közvetlenül együtt dolgozhattam fiatal tanárként, ig.-ként. Pősze Lajosban, az ő nagyszerű egyéniségében, kedves modorában, jólelkűségében, tiszta-szívű magyarságában, erkölcsi tartásában, jellemszilárdságában és keresztyén béke-tűrésében én ezeket a gyökereket fedeztem föl és éreztem meg, ezekből éltető erőt kaptam, és szolgálatommal azt folytattam, amit ő is hitből cselekedett. Tudom, hogy ő szeretett engem. Én most Németh László egy szép gondolatával emlékezem rá: "Hamar el tudjuk felejteni azt, akit szerettünk, de aki minket szeretett, azt soha."

Források:

A Debreceni Ref. Koll. Gimn.-ának jegyzőkönyvei; Lajos Pősze: Die Sprache einer mittelniederdeutschen Handschrift in der Bibliothek des Reformierten Kollegiums in Debrecen, Debrecen, 1943. Ref. Tanárképző, Klny. 25. szám; R 606 jelzetű hártyakódex; Kiss László: Dr. Pősze Lajos gimnáziumi (és Nagy Géza internátusi) ig.-k emlékezete, Ref. Tiszántúl, 2002. aug. 13-16.

Gaál Botond

S

Sándor László (Józsa, 1922. aug. 22. – Debrecen, 1998. febr. 6.): tanító, ált. isk. tanár.

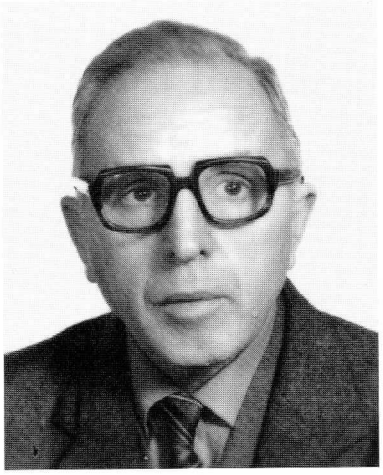

Sándor László

Az elemi iskolát Alsójózsán, a polgárit Debrecenben végezte, majd a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképzőjébe került, és itt 1942 jún.-ában szerzett okl.-et.

A pedagógus pályán két dolog volt számára meghatározó, amely döntően formálta pedagógiai, emberi karakterét: az egyik az, hogy szülei is pedagógusok voltak, valamint az, hogy a debreceni ősi Ref. Koll. falai között szívta magába a pedagógia tudományát.

Így nyilatkozik a pedagógus pálya vonzásáról 1982-ben az Úttörővezető folyóirat hasábjain: „Mint pedagógus szülők gyereke választottam ezt a pályát. Tanítóképzőben végeztem, közben aktívan sportoltam magam is. Akkori tanáraim belém oltották a sport, a természetjárás, a kirándulások szeretetét. Amióta a pályán vagyok én is ezt próbálom átültetni a gyerekekbe".

A legnagyobb hatású példa volt előtte édesapja, Sándor Imre iskolaig. és édesanyja, Sándor Imréné Barati Eszter tanító életműve, pedagógiai munkássága. Közel ötven évig tanítottak Alsójózsán. Édesapja mozgósítva a szülőket és a tanulók jelentős részét iskolára gyűjtött és iskolát épített, melyet 1927-ben adtak át a gyermekeknek és szüleiknek. A lelkes és áldozatkész elhívatott pedagógusházaspár nevelési céljainak három fő komponense a tisztesség, a becsület és a szorgalom: tisztelni és szeretni a szülőket, a családot, az embereket, a szülőföldet, a hazát. Mindketten szerették az iskolájukat, a szegény sorsú falu minden lakóját, akik hálájuk jeléül emléktáblát avattak tiszteletükre 1995. nov. 30-án.

Az említett nevelési elvek Sándor László nevelői munkásságát mindvégig meghatározták.

Igazi közösségi emberré a Nagykollégium falai között vált. Szerették, tisztelték egymást

osztály- és iskolatársaival. Mindennek ékes bizonyítéka, hogy a végzés után is tartották a kapcsolatot. Ötévenként rendszeresen találkoztak. A 25 éves találkozójuk két napig tartott. E találkozók egyik fő szervezője Sándor László (Skoci volt, ahogy osztálytársai szólították). Az összetartozást jelezte, hogy Sándor László pedagógusi, úttörővezetői szervező munkája során mindig számíthatott az ország különböző részére elszármazott volt osztálytársaira, akik szívesen segítettek a különböző táborok, kirándulások megszervezésében.

Sportszeretetéről és legkedvesebb tanáráról így nyilatkozott a H-B-i Napló hasábjain: „Képzősként kerültem közel a sporthoz. A „prepák" testnevelője Somorjai László volt. Mellette mindent elsajátíthattunk, hiszen magunk készítettük eszközeinket. Télen síeltünk, nyáron kerékpáros és gyalogtúrákat tettünk bel- és külföldön egyaránt".

A tanítóképző elvégzése után az alábbi szolgálati helyeken és beosztásokban működött Sándor László:

Túrterebesi Állami Iskola. 1942. Szolnok 6. Utász Zászlóalj –katonai szolgálat, 1942. Csengerújfalu Állami Iskola, 1945. Debrecen-Kismacs Állami Népiskola, 1947. DISZ Járási Bizottság, Debrecen – függetlenített járási úttörőtitkár, 1949. DISZ Megyei Bizottság, Debrecen – megyei úttörőtitkár – 1954. Debrecen-Nyulas Általános Iskola – tanár – 1956. Budapest Magyar Úttörők Szövetsége Országos Vezetősége – megyei úttörőtitkár – 1957. Debrecen-Szepes 1. sz. Általános Iskola, 1957. Debrecen Tóthfalusi Sándor Általános Iskola, testnevelő tanár, 1958-tól 1982-ig, nyugállományba vonulásáig

Sándor László 1944-ben nősült meg, Bagdi Máriát vette el feleségül. Házasságukból két gyermekük született: László és Mária. László tanár lett. Jelenleg a székesfehérvári Váci Mihály Szakképző Isk. és Koll. tanára és nevelőtanára. Mária (Tribun Sándorné) Pátkán lakik és Budapesten, az egyik gyermekvédő intézetben gazdasági vezető. Sándor László felesége 1996-ban meghalt.

24 éven át dolgozott pedagógusként, életpályája során jó néhány iskolában tanított. Előbb tanítóként oktatott, majd 1958-ban elvégezte a testnevelő szakot a Pécsi Tanárképző Főiskolán és ezt követően diplomás testnevelőként folytatta oktató-nevelő munkáját, melyre a szakma mélységes szeretete, a magas szintű elhivatottság volt a jellemző. Vasakarattal és szívós kitartással vett részt szolgálati helyein az oktatás feltételeinek megteremtésében, javításában, példát mutatva tanítványainak abban, hogyha valamilyen nemes célt tűznek maguk elé, azt erős akarattal, kitartó munkával el tudják érni. Erről a példamutatásról emlékezett a H-B-i Napló hasábjain az újságíró előtt két volt tanítványa: „Testnevelőnk Sándor Laci Bácsi azért is kapott külön fejezetet az emlékezés során, mert akkoriban csodára volt képes. Velünk, diákokkal és szüleink segítségével rövid idő alatt szinte a semmiből teremtett az iskolának tornaszobát. Az udvari tornaszerek vasállványán barátom édesapja dolgozott. Apám a focikapuhoz a fát szerezte meg az erdészettől. Zsinegből mi kötöttük a kapura a hálót, eltalicskáztunk egy fél dombot, s alig egy év múltán saját pályánkon kergettük a labdát, házibajnokságon, tornabemutatón szerepeltünk. Barátom Ózdra került, súlyemelő edzőnek. A Kohász Sportegyesület elnökhelyettese úgy nyilatkozott róla: Jó kezekben vannak a súlyemelők, amióta Fekete József Ózdra került. Él, hal a sportágáért, a szakosztályért, a tanítványaiért. Kitűnő szervező. Utólag hozzágondolom a véleményhez!, hogy Jóska személyiségében alighanem ott munkál egykori kitűnő tanárunk Sándor Laci Bácsi fáradtságot és lehetetlent nem ismerő lelkesedése. Az a példa, amit tőle kaptunk útravalónak…".

Tanítványai számtalan sportsikert értek el az úttörő-olimpia különböző versenyein. A nagypályás labdarúgó csapata egyszer a megyei döntőn első helyen végzett, de pec-

hűkre az országos döntőt nem rendezték meg ebben az évben.

A megyei szintű fontos és sok feladattal járó úttörőmozgalmi munkája mellett soha sem hanyagolta el az iskolai tevékenységét. Folyamatosan szervezte a tanórán kívüli tömeg- és versenysportot. Rendszeresen szervezett osztályának és az egész iskolának bel- és külföldi táborokat, kirándulásokat Sátoraljaújhelytől-Kőszegig,

Csehszlovákiától Kijev-Leningrádig. Kitűnő szervező volt. A gyerekek, a kollegák és a szülők is nagyon szerették elhivatottsága, gyerekeket szerető kollegákat és szülőket tisztelő korrekt magatartása miatt. Kedvelték visszafogott derűjét és fanyar humorát is.

Közéleti tevékenységét élete során döntő mértékben az úttörőmozgalomban fejtette ki, de feladatot vállalt a pedagógusok szakszervezetében és különböző civil szervezetekben is. Sokat tett Debrecen városáért, a Tiszta, Virágos Debrecenért, ezt bizonyítják a kiváló társadalmi munkáját elismerő oklevelek is.

Úttörőmozgalmi munkája Kismacson kezdődött. 1947-48-ban úttörő-csapatvezető lett. Egy év múlva a debreceni járás úttörőtitkára, majd 1953-57-ig megyei úttörőtitkár volt.

Mozgalmi tevékenységét is a lelkesedés, az elhivatottság, a sport és a gyermekek szeretete hatotta át. Társadalmi munkásként és függetlenített úttörővezetőként egyaránt az úttörőcsapatok, a járás, a megye érdekeit képviselte és szolgálta.

1960-ban ismét tagja lett a megyei úttörőelnökségnek és az általános iskolai sporttanácsot vezette. Szakma szeretete, szervezőkészsége, hite az úttörő-mozgalomban, a gyermekekben és a peda-gógusokban jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az úttörő sporttevékenység H-B megyében egyre magasabb színvonalat ért el. Ezt bizonyította az a tény, hogy az országos úttörőelnökség két alkalommal bízta meg a H-B megyei elnökséget: 1972-ben a VIII. és 1983-ban a XIX. Országos Úttörő-olimpia megrendezésével, mely munkálatok motorja, egyik fő szervezője Sándor László volt. Ezeken az országos sporteseményeken kívül jelentős volt még az Országos Kisdobos Tornászbajnokság szintén két alkalommal történő színvonalas megrendezése. Mindezek hírnevet szereztek a megye úttörő-mozgalmának, ismertté tették az itt folyó színvonalas úttörő-tevékenységet és további híveket szereztek a gyermekmozgalomnak és a gyermek-sportnak. Mindebben Sándor Lászlónak elévülhetetlen érdemei vannak.

1982-ben 60 éves korában ment nyugdíjba és nem mindennapi rekorddal büszkélkedhetett. Részt vett az összes nyári úttörő-olimpián.

A H-B-i Napló hasábjain 1984 jún.-ában arról nyilatkozott, hogy 1965-ben volt az első Úttörő-olimpia Budapesten. Természetesen azelőtt is voltak sportvetélkedők a korosztály számára. Arról is büszkén nyilatkozott, hogy az első olimpián kislabda-hajításban a debreceni Görög Zoltán 64,78 méteres eredménynyel győzött. Azt javasolta a beszélgetés során, hogy meg kell rendezni a kispályás labdarúgó versenyt is, ez is legyen olimpiai szám.

Sándor László nyugdíjas éveiben sem szakadt el az úttörőmozgalomtól, a gyermeksporttól. Továbbra is tagja maradt a megyei úttörőelnökségnek és vezette a sportszakbizottságot. Az 1983-as debreceni Országos Úttörő-olimpia szervező bizottságának is aktív tagja volt. Az ő munkáját is dicsérte a számtalan arany, ezüst és bronzérem, melyet a debreceni olimpián nyertek a hajdú-bihari úttörősportolók.

Lenyűgöző volt kiváló memóriája, magabiztossága, ahogy az idős sportember az egykori versenyekre emlékezett, ahogy a megyei sikereket idézte, játékosok és vezetők nevét említette. Nemegyszer azt is meg tudta mondani, hogy kit, milyen arányban győztek le a hajdú-bihari sportolók.

Iskolai munkája, magánélete, közösségi munkája évtizedeken át összeforrt. Nyugdíjasként azt nyilatkozta arra a kérdésre, hogy mi vonzza az úttörő sporteseményekre:

„Nagyon szeretem a gyerekeket. Legkedvesebb szórakozásom az, hogy az úttörőolimpia különböző szintű versenyeire járok. Gyűjtöm az olimpiai kiadványokat és emblémákat".

Élete végén a debreceni Nyugdíjas Házban lakott, ott érte a halál.

Személyében olyan pedagógus és úttörővezető egyéniség távozott, aki teljesen önzetlenül, puritán módon és fanatikusan, tiszta szívből képviselte a gyermekek és velük együtt az ügyért dolgozó munkatársai érdekeit. Személye mentes volt az elbizakodottságtól, a csalárdságtól. Szívós kitartásával és lelkesedésével remekül tudta szolgálni az úttörőmozgalom és a gyermeksport ügyét úgy, hogy példát mutatott és jelentett tanítványainak, kollégáinak, más pedagógusoknak és úttörővezetőknek egyaránt. Emlékét megőrizzük.

Kiemelkedő pedagógiai, úttörőmozgalmi és egyéb társadalmi munkája, és az úttörősporttevékenység szervezésében, irányításában elért eredményei elismeréseként az alábbi kitűntetésekben részesült:

Kiváló Úttörővezető Munkáért 1961; Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója 1966; Testnevelés és Sport Kiváló Dolgozója 1967; Tiszta Virágos Debrecenért elismerő okl. 1968; Munkaérdemrend Ezüst Fokozata 1971, Debrecen Kiváló Társadalmi Munkása 1971; A Művelődési Miniszter és a Pedagógus Szakszervezet Főtitkárának Emléklapja 1973; Aranykoszorús KISZ Jelvény 1971; Kiváló Ifjúsági Vezető 1974; KISZ Érdemérem 1976; Úttörővezető Érdemérem 1978; Ifjúságért Érdemérem 1980; Gyermekekért Érdemérem 1982.

Források:

Ifj. Sándor László és Sándor Mária által rendelkezésre bocsátott dokumentumok, újságcikkek.

Az Úttörővezető folyóirat és a Hajdú-Bihari Napló hasábjain, a Sándor László élete folyamán megjelent cikkek, interjúk.

Kovács András

Silye Mihályné Szepesi Magdolna Mária (Szentpéterszeg, 1928. okt. 7. – Debrecen, 1985. júl. 31.): tanító.

Silye Mihályné

Édesapja községi írnok volt, ám fiatalon meghalt, és így édesanyja egyedül nevelte négy gyermekét. Tanulmányait szülőfalujában kezdte, Nagyváradon folytatta és Debrecenben végezte. Okl.-ét 1948 júl.-ában, a debreceni Dóczi Tanítóképzőben szerezte.

Egészen fiatalon, 1948-ban házasságot kötött Silye Mihállyal, a szentpéterszegi iskola ig.-jával. (Férje aztán orosznyelvi vezető szakf., később pedig a KLTE Gyakorló Gimn.-a vezető tanára lett.) Két gyerekük született: Magdolna 1949-ben, aki ma már tanár, és Mihály 1956-ban, ő pedig orvos lett. Négy leányunokája követheti a hivatásbeli példát és a családépítést.

Szentpéterszegen óraadóként kezdte tanítói munkáját, majd kinevezett pedagógusként folytatta 1949 és 1959 között. Nagy próbatételt jelentettek az itt töltött évek, minthogy felső tagozatban is tanítania kellett. Nemcsak az analfabétizmus felszámolása volt a feladata, hanem a 8. osztályból továbbtanulni kívánok felzárkóztatása is. Ebben az időszakban

heti 46-48 tanítási órában dolgozott, miközben a település kulturális és társadalmi életében is irányító szerepet vállalt, 2 gyereke nevelése mellett. Önéletrajzában így ír erről: „Utólag visszanézve: regények is ritkán írnak le olyan küzdelmes, de mégis sikeres életet, mint amit mi ott megéltünk. Tanítani éjjel-nappal, szervezni, tanulni (férje az orosz nyelvet tanulta egyetemen), forgatni a haladás kerekét, házi kisgyűléseket szervezni, előadásokat tartani stb. stb."

1959-ben jöttek Debrecenbe. két tanévet a Nagy Sándor-telepi Ált. Isk.-ban dolgozott, 1961-től pedig a Szoboszlói-úti Ált. Isk. tanítója lett. 3. és 4. osztályokban tanított. Önéletrajzában így vall magáról:

„Pedagógiai munkámban szerettem mindig az újat, a legkorszerűbbet alkalmazni. 1965/66 tanévben, kísérleti jelleggel, negyedikből ötödik osztályba vezettem tanítványaimat. Ezzel kapcsolatos tapasztalataimat, tanulságként összefoglaltam és leírtam, nevelői közösségünkben ismertté tettem."

Más alkalommal, a 2. osztállyal kezdve, három tanéven át végig kísérte, illetve követte tanítványait, vagyis a 3. és a 4. osztályban folytatta tanításukat.

Átgondolt, alapos felkészülés alapján tartott óráin jó felkészítést kaptak tanulói a felső tagozatra. Gyakorlati tapasztalatait a tantestületen kívül is ismertette. A város iskoláinak pedagógusai továbbképzésén, elsődíjas pályamunkáját ismertette: 1970-ben előadással vett részt a Debrecenben rendezett Pedagógiai ülésszakon, éspedig *Szociogramok elemzése, szociometriai státuszok* címmel tartott korreferátumot. Az ülésszak témaköre: A primer közösség belső struktúrájának fejlődése – több szakaszban és több irányban, többféle módszerrel végzett megfigyelések tükrében. (Munkáját a KLTE Pedagógiai Intézete kutatócsoportjával együttműködésben végezte. A pályamunka egy részét a MPT Debreceni Tagozatának kiadványában is közölték.)

Elvégezte a *Tanítók Akadémiája* c. hároméves továbbképzést is. Ennek keretében készített záró dolgozatának címe: *A 7-10 évesek primerközösségeinek közösségi normái.*

Az 1978-ban e szavakkal zárta önéletrajzát: „Pályám utolsó éveit töltöm immár, és amit mindezek után is a legszívesebben leírok: a hosszú és küzdelmes évtizedek alatt, mindig hivatástudattal és emberséggel szolgáltam, sokszor erőmön felül."

Valóban, még a hivatalos nyugdíjkorhatár elérése előtt, már 1980-ban nyugdíjba kényszerült. A fiatalon végzett, felfokozott munkatempó megviselte szervezetét. Ezt bizonyítja az 1985. júl. 31-én bekövetkezett, korai halála is.

Ezzel a kis visszatekintéssel kívánok tisztelettel adózni emlékének.

Források:

Az adatok részben iskolai dokumentációkból, részben pedig részletes önéletrajzából, illetve családjától származnak.

Szalay Tiborné

Somorjai László (Cece, 1900. márc. 10 – Hajdúnánás, 1991. márc. 25.): testnevelő tanár, tornaedző, vívómester, többszörös tornász- és birkózóbajnok.

Édesapja ref. kántor-tanító volt. Apja halála után ő és négy lánytestvére neveltetéséről az özvegy édesanyának kellett gondoskodnia. Majd a Debreceni Ref. Árvaházba került, melynek jóvoltából a Debreceni Ref. Koll. diákja lett.

Itt szerzett tanítói oklevelet 1920-ban, s utána elvégezte a Budapesti Tornaképzőt. A hajdani iskolába került 1922-ben testnevelő tanárnak, itt kezdte több mint négy évtizedig tartó pedagóguspályáját.

Somorjai László így emlékezett vissza a koll.-i élettel való találkozásra: „Amikor a kisdiákot a diákládájával behozta a szülő, s széttekintett a sok száz ablakú épületen, sírva fakadt. A szipogó kisdiák pár hét múlva kinyitotta szemét, könnyei egy-kettőre el-

apadtak. Látta, érezte, hogy ez a hely éppen olyan otthon, mint a Tiszaháton, Szamosháton, Hajdúságban, vagy a Sárréten. Érezte az anyja helyett az anyát, s az öreg alma mater dédelgető melegét"

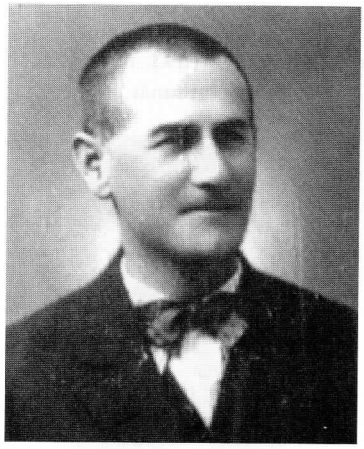

Somorjai László

Somorjai tanár úr úgy vélekedett, hogy mindent a Koll.-nak köszönhet. Amikor okl.-lel a kezében meglátogatta a szülői házat, édesanyja nem akart hinni a szemének. Sírt az édesanyja – mint ő – amikor először lépte át a Koll. küszöbét. A fia azzal vigasztalta, hogy a Koll. nemcsak elindította és nevelte, hanem az tette emberré is. Somorjai László második édesanyjának nevezte a Koll.-ot, s úgy igyekezett tanárként szolgálni, hogy tanítványai is érezzék mind azt a hálát, amelyet ő érez.

1948-ban – az iskolák államosítása után – vállalt tanári állást a hajdúnánási 1. sz. Ált. Isk.-ban és ebben a városban élt haláláig.

Ugyanebben az évben lett a debreceni járás szakf.-je, s ez nagyban elősegítette, hogy nagy léptékben fejlődhessen a test-nevelési kultúra az ált.- és középiskolákban.

Mint testnevelő tanár, szakmailag és pedagógiai szempontból is mindig igyekezett magát képezni. Tornaedző, vívómester, többszörös tornászbajnok és birkózóbajnok is volt. E sokirányú tevékenységét - mint szakíró - jól hasznosította.

A sokirányú sporttevékenység minden idejét lekötötte, mégsem volt szakbarbár. Volt ideje az olvasásra és az önképzésre is.

A Koll. Nagykönyvtárának az egyik legszorgalmasabb látogatója és kölcsönzője volt. A haladó gondolkozás, a népi kultúra, a műveltség, a magyarság testi-szellemi felemelkedését szolgálta tanári tevékenységével. A jövendő pedagógus-nemzedék jó útravalót kapott tőle.

Hajdúnánáson 1971-ben szervezte meg a sportiskolát, ami segített a fiataloknak szabadidejük hasznos eltöltésében, az egészséges, edzett fizikum kialakításában.

63 évesen ment nyugdíjba, de ezután is tevékeny volt: pályázatokat írt, idegenvezetőként csoportokat vitt hosszabb – rövidebb túrára.

Életvitele jó bizonyítéka annak, hogy a hosszú élet titka a mozgás és a munka, hiszen ő maga is 91 éves korában hunyt el.

Sokoldalú, több évtizedes munkájáért számos kitüntetést is kapott. Az Oktatásügy Kiváló Dolgozójaként (1963) ment nyugdíjba, s megkapta az akkori legmagasabb magyar sportkitüntetést: a Magyar Népköztársaság Sportérdemérmének arany fokozatát, a H-B megyei Sporthivatal Nagy Arany Plakettjét, és városunk 1985-ben „Pro Urbe" díjjal tüntette ki, majd pedig a város díszpolgárává avatták.

1989. szept. 4-én vehette át a rubindiplomát a Testnevelési Főiskola dékánjától.

Több könyvet is írt, és csaknem kétszáz szakcikke jelent meg.

Főbb művei:

Módszeres testnevelési vezérkönyv tanítójelölteknek: tanítók és leventevezetők számára (Db. 1927., Sz. Kir. Város és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)

Elemi iskolák testgyakorlása: ahol sem tornaterem, sem felszerelés nincs (Db., 1936. Beke Zoltán könyv- és lapkiadó vállalata)

Tornavizsga és elemi ünnepélytervek az elemiben (Db., 1937. Beke Zoltán könyv- és lapkiadó vállalata)

Önköltségesen bejárta egész Európát, hogy szakmai ismereteit bővítse. Járt Franciaországban, Svédországban, Olaszországban, Görögországban, a környező államokban és Németországban a berlini olimpián.
Diákjai számára táborokat szervezett a tanítási szünetekben. Télen a környező hegyekbe vitte őket sítáborba, tavasszal kerékpár-, nyáron vízitúrákat szervezett számukra.
Tanítványai országos rekordokat is megdöntöttek: ők voltak azok az első középiskolások, akik végigevezték a Tiszát Vásárosnaménytől Szegedig egy 14 napos vízitúra során.
Egyik volt tanítványa így emlékezett rá: „Laci bácsi jó pedagógiai érzékkel tudta motiválni diákjait. Egymás közt csak „Fütty"-nek hívtuk. Ezt a nevet segédeszközéről, a sípról kapta, amely becsöngetéskor élesen szólalt meg és igen nagy szerepe volt az egész óra folyamán, valamint a szünetekben, ha közhírré akart valamit tenni."
Az „Ép testben ép lélek" elvét vallotta - olyan fiatalokat akart nevelni, akik testileg és szellemileg egyaránt fejlettek. „Az egész ifjúság egyetemes egészségét, fejlődését tartottam szem előtt: tömegnevelő hírében álltam. Heti két sportköri órámmal igyekeztem pótolni az akkor is kevés heti két testnevelési órát" – nyilatkozta egyik riportjában.
Lelkes tanári pályája során több száz diákból nevelt egészséges felnőttet, tanítványai közül sokan követték is hivatását. Életéről „Öröm és testmozgás" címmel egykori tanítványa, Nagy László János tanár filmet készített, melyet 1989. szept. 6-án mutattak be Hajdúnánáson.
Emberi és pedagógusi nagyságát bizonyítja az is, hogy Hajdúnánás Önkormányzata *Somorjai László – díjat* alapított (1985), s Hajdúnánás sportcsarnoka is az ő nevét viseli 1998 óta.
Kitüntetéseinek jegyzéke, művei, a róla készült írások, méltatások – amelyek alapján készült ez az arcképvázlat – megtalálhatók a hajdúnánási Móricz Pál Városi Művelődési Központ és Könyvtár helytörténeti gyűjteményében

Vargáné Sárosi Ildikó –ifj. Somorjai László

Straub János (Budapest, 1893. márc. 21. – 1956. okt. 9.): tszv. egyetemi tanár.

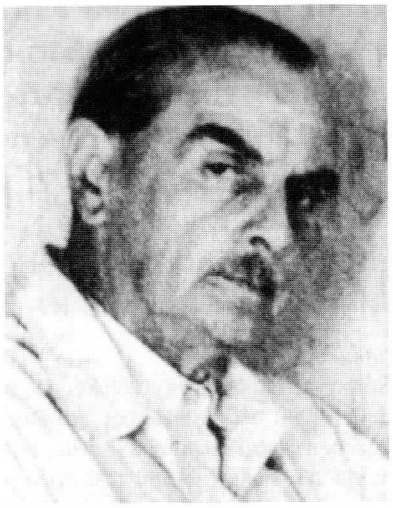

Straub János

Édesapja tanári munkakörben dolgozott, aki az akkor újszerű elektrotechnikai ismeretek oktatásának és terjesztésének megszervezésében játszott fontos szerepet.
Középisk.-i és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1914-ben egyetemi gyakornokként kezdte munkásságát a budapesti Tudományegyetemen, az 1. számú Kémiai Intézetben Winkler Lajos (1863-1939) professzor irányításával. Az I. vh. idején behívták katonai szolgálatra, majd a fronton hadifogságba esett, ahonnan 1921 elején térhetett haza. Ezután a gráci egyetemen dolgozott egy évig. Tagja volt a bécsi Collegium Hungaricumnak. 1922 elejétől a budapesti Egyetem 3. számú Kémiai Intézetében Buchböck Gusztáv (1869-1935) professzor mellett dolgozott tanársegédként és az ionok hidratációjának tulajdonságait vizsgálta.

1923-ban védte meg bölcsészdoktori értekezését.
1924-ben meghívták a debreceni Tudományegyetem Orvosi Vegytani Intézetébe, ahol haláláig dolgozott, 1933-1940 között adjunktusi, 1940-1953 között intézeti tanári, 1953-tól pedig egyetemi tanári beosztásban. Magántanári képesítését 1934-ben szerezte meg.
1948-tól az Orvosi Vegytani Intézet oktatási és kutatási munkáját irányította, a súlyosan beteg ig., Bodnár János professzor helyetteseként, akinek nyugalomba vonulása után, 1950-ben, kinevezték az Intézet ig.-jának.
Debreceni munkásságának zömét az ivóvizek kutatása tette ki. Már régebbről ismert volt az a megállapítás, hogy az ivóvizek jódhiánya és a golyvás megbetegedések gyakorisága között szoros kapcsolat van. A hajdúsági települések több mint 100 kútvizének részletes analízisével igazolta az előbbi megállapítás helyességét. De ugyanakkor arra is rámutatott, hogy az ivóvíz jódhiányát nem tudja pótolni a rendkívül szegényes és egyoldalú táplálkozás. A jódhiány pótlására javaslatot tett az élelmiszerek jódozására, a jód szerves molekulákhoz történő kötésével. (Pl. a tojás ipari jódozása /is/ megoldható.) Miközben azt is hangsúlyozta, hogy az eljárás önmagában nem elegendő a golyvás megbetegedések számának csökkenéséhez, hanem a szociális viszonyok javítása révén, a jobb és változatosabb táplálkozás kialakítása is szükséges.
A másik kutatási területe a fluor biogén hatásának vizsgálata volt. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Sztomatológiai Intézetének vezetőjével, Adler Péter (1910-1983) professzorral, a Carieskutató Központ Hivatalával együtt vizsgálták a víz fluoridion mennyisége és a caries előfordulásának a gyakorisága között a kapcsolatot. Megállapították, hogy a fluorhiány cariest, míg a szükségesnél több fluor a fogzománc foltosodását idézi elő.
Munkásságának eredményeit számos közleményben, valamint az *Erdélyi gyógyvizek (:ásványvizek:) kémiai összetétele (:Budapest-Debrecen, 1950:)* c. monográfiájában olvashatjuk.
A II. vh. folyamán az Orvosi Vegytani Intézet épülete súlyosan megrongálódott. A helyreállítási munkák 1948-ban fejeződtek be. Ezután indulhatott meg a rendszeres oktatási és kutatási munka a régi épületben, melynek megszervezése és irányítása is dr. Straub János intézeti tanár nevéhez fűződik. A debreceni Tudományegyetemen, 1950-ben megalakított Természettudományi Kar Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszékének megszervezéséhez és munkájának megindításához, szintén nagy segítséget nyújtott.
Különös hangsúllyal kell megemlítenünk azokat a kémiai előadásokat, amelyeket az orvostanhallgatók és az akkori bölcsészhallgatók részére közösen tartott a Vegytani Intézet szűk előadótermében. Ezek az előadások - a látványos kísérletekkel együtt - élményt jelentettek a hallgatók számára, akik sokszor félórával az előadás megkezdése előtt már megjelentek az előadóteremben, hogy legyen helyük a teremben. A színvonalas előadások érthetősége és a bemutatott kísérletek, méltán vívták ki a hallgatóság elismerését és tetszését.
Munkatársaival emberséges, szinte baráti és atyai kapcsolatot alakított ki, a sok tapasztalaton alapuló irányítással és kedélyes, jó humorú társalgásával. Ezt a jó kapcsolatot a munkatársak elkövetett hibái sem árnyékolták be. Megértéssel további sikeres munkára buzdított, azzal a megjegyzéssel, hogy hibát csak az követhet el munkájában, aki dolgozik.
Önálló műve:
Straub J.: Erdélyi gyógyvizek (ásványvizek) kémiai összetétele különös tekintettel a ritkább alkatrészekre és ezek biokémiai jelentőségére = In Debreceni Tudományegyetem Orvosi Vegytani Szervetlen és Analitikai Intézet közleményei. Athenaeum Nyomda, Budapest-Debrecen, 1950. 110 lap.
1956. okt. 9-én bekövetkezett váratlan halálát, felnőtt fia, felesége, kiskorú gyermekei,

valamint barátai, munkatársai és tisztelői szomorúan vették tudomásul.

Fábry Gyula

Sümegi Lászlóné Sal Margit (Gyula, 1940. okt. 4. – Debrecen, 1997. márc. 23.): tanár, szaktanácsadó

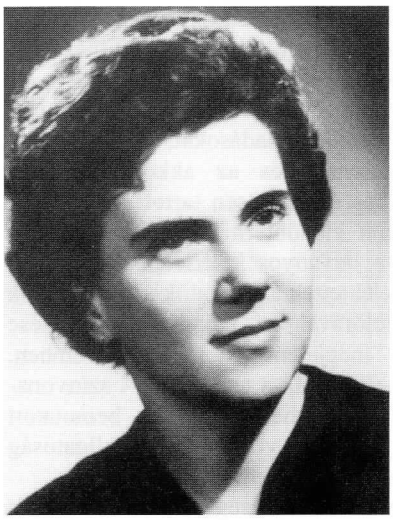

Sümegi Lászlóné

Ált. isk.-i tanulmányait szülővárosában, Gyulán végezte, s ugyancsak itt tett gimn.-i érettségit 1959-ben.

1966-ban a Szegedi Tanárképző Főiskolán matematika-fizika szakos ált. isk.-i tanári diplomát, 1983-ban pedig a debreceni KLTE technika szakos középisk.-i tanári diplomát szerzett.

A pedagóguspályát 1962-ben képesítés nélküli „kijáró" nevelőként kezdte Sarkadon. A napi ingázással járó tanítás mellett végezte a főiskolát, ami igencsak próbára tette fiatal erejét.

1964-ben Gyulán kapott állást, ahol először napközis nevelőként, majd a dipl.-szerzés után szaktanárként dolgozott hét éven át.

Életében és szakmai pályafutásában nagy fordulatot hozott az 1971-es év, amelynek szept.-étől Debrecenbe, a Műhelytelepi Ált. Isk.-ba került.

Mindent megtett annak érdekében, hogy ez a város befogadja. Szakmaszeretetével, a pálya iránti elkötelezettségével, humánumával, közvetlenségével, sajátos humorával néhány éven belül komoly tekintélyt, elismerést szerzett a cívisvárosban.

Rövidesen nem csak isk.-jában, hanem városi szinten is számíthattak rá. Kiváló együttműködő készségét és szakmai tudását felismerve 1975-ben a városi művelődési osztálytól szakf.-i megbízást kapott, majd a szakfelügyeleti rendszer átszervezésével a H-B Megyei Pedagógiai Intézet szaktanácsadónak kérte fel. Fáradságot nem ismerve vállalta, s végezte a munkáját nyugdíjba vonulásáig. Szakmai továbbképzésekkel segítette kollegáit. Segítséget, tanácsokat adott a szó legnemesebb értelmében, de fő feladatának a látogatásai során tapasztalt hatékony eljárások, ötletek továbbadását tekintette. Vallotta, hogy sokat tanult Ő is kollegáitól.

Tevékenyen vett részt az ideiglenes, majd az új matematika tanterv bevezetésében, az isk.-i pedagógiai programok, helyi tantervek kidolgozásának előkészítésében.

Tapasztalatait a *Matematika Tanítása* és a *Fizika Tanítása* c. módszertani folyóiratokban is közzé tette.

Sosem riadt vissza a szakmai kihívásoktól, változásoktól. 1979-ben az újonnan épült debreceni Arany János Ált. Isk.-ba került át, ahol működő szakmai munkaközösséget hozott létre. Ugyanezt a feladatot vállalta fel 1988 jan.-jától is, ugyanis ekkor kezdte működését a Böszörményi Úti Ált. Isk.-ban, ahova áthelyezését kérte.

Itt is megszervezte a társadalomtudományi munkaközösséget, amelynek nyolc éven át volt vezetője.

Az isk.-i és városi feladatok végzése mellett egyre nagyobb országos elismerésre tett szert. Bekapcsolódott matematika tankönyvek, kézikönyvek, munkafüzetek, feladat-

gyűjtemények összeállításába, s tagja volt az országos matematika versenybizottságnak.
Társszerzője az alábbi kiadványoknak:
Feladatgyűjtemény az ált. isk.-i alsó tagozatos matematika tanításához (4. osztály) – H-B Megyei Pedagógiai Intézet, Debrecen 1987. (kézirat);
Matematika feladatgyűjtemény az ált. isk.-k 7-8. osztálya számára - Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.;
Feladatgyűjtemény az ált. isk.-i alsó tagozatos matematika tanításához (3. osztály) – H-B Megyei Pedagógiai Intézet, Debrecen, 1991.;
Kézikönyv a matematika 7. osztályos anyagának tanításához - Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.;
Kézikönyv a matematika 8. osztályos anyagának tanításához - Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.;
Matematika feladatgyűjtemény ált. isk. 7-8. osztály, nyolcosztályos gimn. 3-4. osztály, hatosztályos gimn. 1-2. osztály - Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1993.;
Matematika emelt szint ált. isk. 8. osztály, hatosztályos gimn. 2. osztály, nyolcosztályos gimn. 4. osztály, - Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1994.;
Matematika 8. tankönyv feladatainak megoldása ált. isk. 8. osztály, hatosztályos gimn. 2. osztály, nyolcosztályos gimn. 4. osztály, - Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1994.
Nyugdíjazása előtti utolsó öt évben egészsége egyre romlott, s gyógyíthatatlannak tűnő betegségével kemény küzdelmet vívott.
Mindenki számára példaértékű volt az a kitartás, lelki erő, amellyel e súlyos terhet viselte. A munkába menekült, az isk.-i közeg nyújtott számára lelki biztonságot.
Kimagasló szakmai elismertségét, emberi értékeit kitüntetései is bizonyítják:
1983-ban Kiváló Munkáért miniszteri kitüntetést kapott;
1995-ben elsők között nyerte el a Debrecen Város Kiváló Pedagógusa címet;
1997-ben, nyugdíjba vonulásakor Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel részesült.
A legbüszkébb azonban arra az elismerésre volt, amelyet egyik fiatal kollegája így fogalmazott meg. „Szakmailag és emberileg számomra Ő a TANÁR." A tanár, aki sajnos a nyugdíjas kort már nem tapasztalhatta, sok fiatal és idősebb kollegának a példaképe.
Halála óta személye, szaktudása iránti tiszteletből minden évben a nevét viselő természettudományi emlékversenyt szervez a Böszörményi Úti Általános Iskola.
Források: családi és iskolai dokumentumok,

Miklósvölgyi Miklósné

Sütő Sándor (Debrecen, 1925.– Debrecen, 1991.): középisk. tanár, ig..

Sütő Sándor

Szülei a Partiumból, Zilahról költöztek Debrecenbe. A trianoni békediktátum őket is, sok ezer magyarral együtt, elkényszerítette az ősi földről. Apja hivatásos katonaaltisztként nem maradhatott ott. Édesanyja a háztartásukat vezette, s a gyermeknevelés volt a hivatása.
Debrecenben végezte az elemi- és középiskoláit. A Debreceni Ref. Koll. Gimn.-ában 1944-ben érettségizett, majd beiratkozott a KLTE földrajz-biológia tanári szakára. Ta-

nulmányait azonban ketté-szakította a háború. 1945-ben szovjet hadifogságba került. Novoszibirszkben raboskodott sok más magyar hadifogollyal együtt. Ott ette a rabság keserű kenyerét. A fogságból 1947 okt.-ében szabadult.

Hazatérését követően még abban az évben folytatta tanulmányait. A mielőbbi kenyérkereseti lehetőség megteremtése érdekében azonnal beiratkozott a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe, ahol beszámítják korábbi egyetemi tanulmányait. Képesítő vizsgát tesz, s 1948 jún.-ában tanítói oklevelet kap.

Tanulmányait a továbbiak során a munka mellett folytatta, s régi álmát valóra váltotta. Beiratkozott az Egri Tanárképző Főiskola földrajz–biológia tanári szakára. A főiskolát 1954–ben fejezte be, s kapott ált. isk.-i tanári dipl.-t.

Tovább folytatott tanulmányokat a hatvanas évek elején a KLTE pedagógia szakán. 1964-ben középiskolai tanári dipl. birtokosa lesz. 1971-ben tudományos fokozatot ér el, amikor is doktorrá avatják. Majdnem egész életét betölti a munka melletti tanulás, 1964-67 között elvégezte a Pártfőiskolát is, és szerzett oktatói dipl.-t.

Gyakorló nevelői munkáját 1948-ban Ohattelekházán kezdte. Ott tanított ötven tanyasi gyermeket I-VI. összevont osztályban – délelőtt, délután váltakozva. Nagy figyelemre és önfegyelemre, alapos felkészültségre volt szüksége a kezdő, fiatal tanítónak ahhoz, hogy a munkát jól tervezze és szervezze, hogy 8-10-es létszámú osztállyal történő foglalkozás mellett a többi öt osztály tanulói is eredményesen dolgozzanak önállóan. Sütő Sándornak az Ohattelekházán töltött egy iskolai év megalapozta és meghatározta további eredményes munkáját, hiszen felettesei már ott felfigyeltek a fiatal tehetséges pedagógusra.

A következő iskolai évet már Debrecenben kezdte, mint a Gyermekváros ig.-helyettese.

1950-ben a Pedagógusok Szakszervezete Debrecen Városi Bizottsága titkárává választotta meg a város pedagógus társadalma, a szimpatikus, közvetlen, másokért szívesen dolgozó fiatal tanítót. Ezt a feladatot – a tagság megelégedésére – egy évig függetlenített dolgozóként, majd 11 éven át, többszöri újraválasztással, társadalmi munkában végezte. Ez idő alatt a város pedagógusainak érdekeit a Pedagógusok Szakszervezete H-B megyei Bizottságában is képviselte, mint bizottsági tag.

1951-ben kinevezték a Kossuth Lajos Ált. Isk. ig.-jává. Az akkor már közismert fiatal pedagógus nagy lendülettel látott neki az iskola programjának kidolgozásához és megvalósításához. Jól szervezte a tantestület munkáját, sikerekre vitte a közösséget. A tantestület tagjainak egyéni problémáival is segítőkészséggel foglalkozott. Köztiszteletet kiérdemelt vezető lett. Igazgatása alatt az általa vezetett tantestület eredményes munkája elismeréseként lett az iskola a KLTE Gyakorló Ált. Isk.-ja. A legkiválóbb tanárokat az egyetem rektora gyakorlat-vezető tanárrá nevezte ki.

1962-től 1964-ig az MSzMP megyei bizottságán pátmunkásként dolgozott. 1964-ben kinevezték a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet ig.-jává. Az intézményt 1972-ig vezette. Munkája során többször képviselte hazánkat és természetesen Debrecent, országos kulturális delegáció tagjaként, Finnországban, Üzbegisztánban, Bulgáriában. A Tanítóképző Intézet ig.-jaként küldetésben járt Varsóban, ahol a tanítóképzéssel kapcsolatos kérdéseket tanulmányozta és e témakörben előadásokat tartott.

Testvériskolai kapcsolatot alakított ki a Potsdami és a Meisseni Tanítóképző Intézettel, biztosítva a tapasztalatcsere lehetőségeit az oktatók és a tanulók között.

Felettesei 1972-ben újabb feladat elé állították. Megbízták a H-B megyei Pályaválasztási Tanácsadó Intézet megszervezésével és vezetésével. A szervezőmunkában és a létrehozott intézet vezetésében az alapos felkészültséggel és szakmai tapasztalatokkal rendelkező pedagógus országosan is elismert munkát

végzett. Ezt az intézetet vezette sikeresen nyugdíjazásáig, 1983-ig.
Munkája nem korlátozódott közvetlen feladataira. Tagja volt a MPT-nak. Aktívan tevékenykedett a Magyar-Szovjet Baráti Társaságban, melynek egy ideig elnöke is volt.
Aktív tevékenységet fejtett ki a felnőttoktatás szervezése és tartalmi munkája terén is. Segítette az általa vezetett Kossuth Ált. Isk.-ában elhelyezett Önálló Dolgozók Ált. Isk.-jának eredményes működését. Biztosította a felnőttoktatás számára iskolája szemléltető eszköztárát, kísérletező felszereléseit, s maga is részt vállalt – óraadó tanárként a tartalmi munkában.
Dr. Sütő Sándor Debrecen és H-B megye kimagasló, országosan is ismert és elismert pedagógus egyénisége volt. Egész életét, munkáját az ifjúság oktatásának és nevelésének szentelte. Volt tanítványai – akik ma már maguk is szülők, nagyszülők, sikeres emberek – több mint egy évtizeddel halála után – a legnagyobb szeretettel és tisztelettel emlékeznek rá. Igazi pedagógus volt, akit kimagasló szakmai tudása, műveltsége és intelligenciája mellett mélységes emberszeretet jellemzett.
Eredményes munkáját kitüntetések és oklevelek sokaságával ismerték el.
Kitüntetései:
Kiváló Tanító (1953).
Szakszervezeti Munkáért kitüntetés arany fokozat (1959); A szakszervezeti mozgalomban végzett munkájáért okl. (1962); Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozat, (1962); TIT emlékplakett (1971); A békemozgalom kitüntető jelvénye (1973); A Munkaügy Kiváló Dolgozója (1975).
A katonai pályára irányítás elismeréséül HM kitüntetés (1976); Hazafias Népfront kitüntető jelvény (1977), TIT aranykoszorús jelvény (1978); Kiváló Munkáért kitüntetés (1980).
Emléklap a magyar felsőfokú tanító- és óvónőképzés 25. évfordulójára (1984); Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1984).
Kutatási területei:
Az iskolavezetés elméleti és gyakorlati kérdései; Az iskolai- és családi nevelés összehangolásának lehetőségei; A nyolcadik osztályosok továbbtanulási lehetőségei; A pályaválasztás és pályairányítás elemzése.
Források:
Családi és hivatalos dokumentumok. Az emlékező személyes élményei.

Kakucsi Géza

Szabados Mátyás (Debrecen, 1944. szept. 27. - Debrecen, 2001. aug. 25.): főiskolai docens, főig.-helyettes.

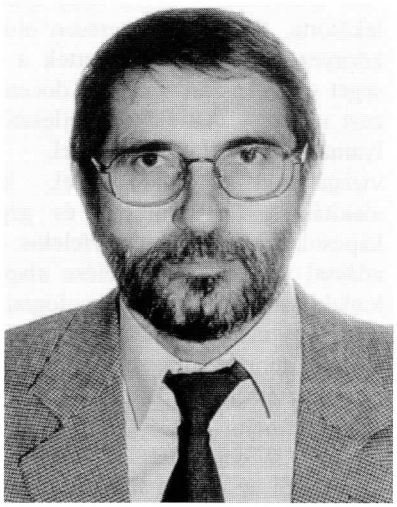

Szabados Mátyás

Az ált. isk. után a Mechwart András Gépipari Technikumban tanult, majd érettségizett és kapott technikusi oklevelet 1963-ban. Még ez évben sikeres felvételi vizsgát tett és hallgatója lett a Nehézipari Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karának. Sikeres tanulmányi munkáját igen intenzív közösségi élet egészíti ki, melyet négy építőtábori részvétel is példáz. Az egyetem sikeres elvégzése után 1968-ban gyártástechnológusi oklevelet szerez.

Még ez évben pályázat útján helyezkedett el a Felsőfokú Építőgépészeti Technikumban (a DE Műszaki Főiskolai Kara jogelőd intézményben.) Oktató-nevelő munkája a technológia oktatásával és a laboratóriumi gyakorlatok tartásával kezdődött, majd a laborfejlesztés és az anyagvizsgálatok oktatása következett. E folyamatot az 1973-ban megszerzett anyagvizsgáló szakmérnöki másoddipl. teljesíti ki.

A jogelőd intézmény, 1972-ben főiskolává vált, így az üzemmérnöki kimenet biztosítása a szervezeti változások gondozása, az oktatói létszám növekedése és specializálódása a jegyzetek és segédletek írása, új tantervek összeállítása és fejlesztése és a hallgatókkal való igen intenzív foglalkozás minden idejét lekötötte. Feladatait sikeresen oldotta meg, környezete, vezetői elismerték a tevékenységét és 1976-ban főiskolai docensi kinevezést nyert el. Az oktatás fejlesztésének folyamata anyagismerettel, anyagvizsgálatokkal, hőkezeléssel, képlékenyalakítással, forgácsolással és gépjavítással kapcsolatos, mint tantárgyfelelős igazi odaadással végezte. Elképzelése alapján került kialakításra két anyagtechnológiai laboratórium, egy mérőszoba és egy durva szerkezeti röntgenlaboratórium.

Szakmai és nyelvi tanulmányutak (Szovjetunió, Németország, Csehszlovákia, Franciaország) is segítettek fejlődését, de 1985 szept.-étől az akkori főiskolai követelményrendszer koncepciójának megfelelően 10 hónapos munkahelyi üzemi gyakorlaton vett részt, melynek eredményeként az acél gázvezetékek építésének technológiája érdeklődése középpontjába került.

Szakmai felkészültségének, fejlődésének bizonyítéka az 1986-ban elnyert egyetemi doktori cím. Az értekezést a törésmechanika témakörében írta és tovább is művelte a témát. Elsősorban a számítógépes alkalmazásokkal foglalkozott.

A következő éveket is kiemelt tevékenység jellemezte:

- oktatatott a KLTE technika szakos hallgatói részére – anyagtani gyakorlatok vezetésével
- alapító tagja volt a DAB-nak és titkára a Műszaki Szakbizottságának az első ciklusban,
- tagja volt a GTE központi Törésmechanikai Választmányának, a Mérnöki Kamarának, tudományterülete Szabványosítási Bizottságának és bejegyzett műszaki szakértő
- a kar sugárvédelmi megbízottjaként készítette el a Munkahelyi Sugárvédelmi Szabályzatot és mint radiológus (1979-től) működteti a röntgenlaboratóriumot, ill. az akkreditált anyagvizsgáló laboratóriumot,
- doktori dolgozata mellett három főiskolai jegyzet, négy szakcikk, három külföldi előadás és konferencia-részvételek jelzik publikációs tevékenységét.

1996-tól megbízott tanszékvezető, 1997-től tanszékvezető az Általános Géptan Tanszéken és 1998-tól oktatási főig.-helyettes, így vezetői tevékenysége is kiteljesedett.

A DE Szövetség 2000. jan. 1-től DE-mé alakult és a Műszaki Főiskolai Kar előtt álló feladatok is növekedtek. Feladata volt a képzés szélesítésének hatékony támogatása a villamosmérnöki, a vegyészmérnöki, a környezetmérnöki és műszaki informatikai szakok és szakirányok indításához. Erősítette a posztgraduális képzést és a nem-diplomás szakképzést, elvitathatatlan a munkája a kredit alapú tantervek kidolgozásánál.

Élete a fiatalok között telt, oktatói munkája is hozzájuk, a felnőtté és szakemberré válásukhoz kötődött.

Kitűnő közösségi munkáját több kitüntetéssel ismerték el. Kiváló ifjúsági vezető 1975 és Kiváló Munkáért kitüntetést nyert el 1978 és 1984 években.

Források: intézményi és családi dokumentumok.

Varga Ferenc

Szabó Imre (Debrecen, 1921. nov. 20 – Debrecen, 1998. okt. 8.): ált. isk.-i magyar-történelem szakos tanár.

Szabó Imre

Négygyermekes debreceni munkáscsaládból származott. Szülei mindketten szegény-paraszti származású emberek voltak. Fiatal korukban kerültek Debrecenbe Mikepércsről. Édesanyja háztartásbeliként nevelte gyermekeit, édesapja először villamosvezetőként, majd a Tiszántúli Nyerstermény-kereskedelmi Kft. dolgozójaként egyedül biztosította a hatfős család megélhetéséhez szükséges anyagi javakat.

Elemi iskoláit Debrecenben jelesre végezte. A család szegénysége miatt nem tanulhatott tovább, így a két világháború közötti Magyarországon szerény körülmények között élő fiatalemberek tipikus sorsa jutott számára. Az alkalmi munkák vállalása biztosította jövedelem az önfenntartás, illetve a családfenntartáshoz való anyagi hozzájárulás egyetlen forrása volt. Állandó munkahelyet később sikerült találnia a Debreceni Textilműveknél. Itt dolgozott 1942-ig, és innen vonult be katonának.

1943 tavaszától frontszolgálatot teljesített, 1945. febr. 9-én szovjet hadifogságba esett Budán. Hadifogolyként Szovjetunióban a Fekete - tenger partvidékére került, ahonnan 1948 máj.-ában térhetett haza. Itthon a bevonulás előtti régi munkahelyén, a Debreceni Textilműveknél állt ismét munkába, ahol viszonylag rövid ideig, 1949 őszéig dolgozott. Ekkor munkahelyének javaslatára hosszú szünet után immáron felnőttként ismét "beült az iskolapadba" az ország másik végén, Sopronban. Sajnos, látása a hadifogság ideje alatt nagyon meggyengült, ennek ellenére jeles eredménnyel érettségizett. Bár az érettségi után tanulmányai miatt elköltözött a "hűség városából", lélekben mindig egy kicsit soproni is maradt. Hozzátartozóinak és barátainak sokszor, nagy szeretettel beszélt az ottani emberekről és a város miliőjéről.

Tanulmányait 1950 – 52 között az Egri Pedagógiai Főiskolán folytatja. 1953-ban államvizsgázott jeles eredménnyel, és tanári diplomát szerzett magyar-történelem szakon. 1952-ben Darvas József, az akkori művelődésügyi miniszter gyakorló peda-gógusként a Monostorpályi Állami Ált. Isk.-ba helyezi, itt kezdi el oktató-nevelő munkáját. Közel harminc éven át egészen 1981-ben történt nyugdíjazásáig Monostorpályiban tanít, nevel, honismereti szakkört vezet.

Tudása, tájékozottsága, pedagógiai felkészültsége, és nem utolsó sorban a község több generációjának iskolai nevelésében való hatékony közreműködése eredményeként ő lett Monostorpályi megbecsült „Tanár Úr"-a.

Egykori tanítványai ma is tisztelettel és szeretettel emlékeznek óráira, idézik fel a hajdani történelemórák élményét, amikor a száraz tények sokasága közé egy-egy, az adott korszakhoz illő vicces történetet elmesélve, mennyire fel tudta pezsdíteni az órák hangulatát. Mint egyik régi, kedves tanítványa, későbbi kollégája mondta róla: „Pályája kezdetén ő is "lámpás" volt a településen, ha nem is a Gárdonyi Géza szerinti, de alakítója volt a falunak."

1960-tól már az iskola minden felső tagozatos osztályában ő tanítja a történelmet. Soha

nem elégedett meg azzal, hogy tanítványai csak a lexikális történelmi adatokat ismerjék. Az események közötti összefüggések feltárására, megérttetésére törekedett. A történelmet mindig a társadalmi fejlődés szempontjai szerint vizsgálta, tanította.

A magyar nyelvet és irodalmat is az oktatásban megjelenő korszerűbb módszerek alkalmazásával eredményesen oktatta.

Szakmai felkészültségének elismerését igazolja a több éven keresztül eredményesen végzett tankönyvbírálási tevékenysége.

Az iskola vezetésével együtt jelentős szerepe volt abban, hogy a nevelőtestület fejlődése és oktató-nevelő munkájának színvonala egyre elismertebbé válhatott a derecskei járásban.

Sok időt szentelt szaktantermének kialakítására.

Szigorú, nehezen befolyásolható, ugyanakkor mások véleményét mindig tiszteletben tartó, határozott egyéniségként élt és dolgozott. Reálisan osztályozta tanítványai tudását. Munkájában és magánéletében egyaránt lelkiismeretes, pontos, következetes és kötelességtudó volt, és ebben a szellemben nevelte gyermekeit és diákjait is.

Jelentős volt a társadalmi munkában végzett tevékenysége is.

Éveken át dolgozott a munkahelyi szakszervezetben, illetve nevelőként községi népművelési tisztséget is betöltött.

Évekig volt tanácstag, ezen belül a művelődésügyi állandó bizottság tagjaként jelentős munkát végzett a község érdekében.

Sokat tett azért, hogy a hatvanas években Monostorpályiban is beindított esti ált. isk.-ban tanuló felnőttek oktatatása minél hatékonyabban és eredményesebb záruljon.

A hetvenes évek második felétől a község érdekében végzett társadalmi munkát fokozatosan felcserélte az iskola ifjúsági szervezetének keretében végzett munkával. Különösen fontos volt számára a gyerekek nyári táborozásának szervezésében és lebonyolításában való részvétel.

1978-ban az ifjúságért végzett munkájáért Dicsérő Oklevelet kapott.

Feldolgozta lakóhelye történetét. *Monostorpályi község története a legrégibb kortól napjainkig* c. kézirata nem egy hely-történeti témájú munkának szolgáltatott forrásanyagot, (pl. Dr. Bodnár László: „A 275 éve újjátelepült Monostorpályi")

Honismereti gyűjtéséből állandó kiállítása volt.

Aktív pedagógusként sokat tett azért, hogy az iskola későbbi névadójának, a Monostorpályihoz szorosan kötődő Thuolt István honvédhadnagynak, Kossuth egykori szárnysegédjének emléke tanítványaiban megőrződjön.

1978-ban már ő volt a nevelőtestület legidősebb tagja, több kollégája korábban tanítványa is volt, ezért illő tiszteletben részesítették.

Törzsgárdatagságáért 1977-ben és 1981-ben is kitüntetésben részesült.

A községben eltöltött évek igazi „monostorpályi" emberré tették Itt alakult ki a mezőgazdasági munka iránti vonzalma, ami a pedagógusi munka mellett végzett háztáji gazdálkodásában öltött testet.

1953 jan.-jában nősült. Felesége, Kosztolányi Irén szintén pedagógus. Házasságkötésüktől nyugdíjazásáig ő is a faluban tanított alsó tagozatos gyerekeket.

Házasságukból három gyermek született. Az első, László, születése után meghalt. István 1956-ban, Erika 1960-ban született.

1981-ben ment nyugdíjba. Szerette a gyerekeket, Monostorpályi lakosságát. Nyugdíjas éveit kertészkedéssel töltötte. Erősen csökkent látása ellenére szabadidejében továbbra is sokat olvasott.

Később be kellett költöznie Debrecenbe. Nehezen tudta megszokni az új környezetet, ezért az idős korára megromlott mozgásképessége ellenére – ha tehette, ellátogatott szeretett falujába, ami szintén az évtizedekig volt korábbi lakhelyéhez és az ottani emberekhez való kötődését bizonyítja.

Három fiú unokája születése újabb elfoglaltságot jelentett számára. A legidősebb unokája számára nyugdíjas pedagógusként kelle-

mes vasárnapi délutáni társalgások keretében tette érdekessé a történelmet. Sajnos a két fiatalabbnál ezt már nem tudta megtenni.
1998. okt. 8-án váratlan hirtelenséggel, szívelégtelenségben elhunyt.
Magánéletében és munkájában követett hitvallását jól tükrözik kedves költőjének, József Attilának sorai:

(...) jó szóval oktasd, játszani is enged
szép, komoly fiadat!

Szabó Imréné

Szabó Zoltán (Debrecen, 1908. júl. 27. – Debrecen, 1988. jún. 11.): ref. lelkész, ált. isk. tanár.
Iparos családban látta meg a napvilágot. Apja egyike a debreceni híres csizmadia mestereknek, anyja a háztartásukat vezette. Négy testvér közül ő tanult, s lett lelkész-tanár. Egy fiú testvére folytatta apja mesterségét, két lánytestvére tanítófeleség lett. A Szabó család kiegyensúlyozott, nyugodt, szorgalmas kispolgári életet élt.
Zoltán iskoláit Debrecenben végezte, s nagy hatással volt rá a híres Debreceni Ref. Koll., majd az abból alakult Debreceni Tisza István Tudományegyetem szellemisége. Így az elemi iskola elvégzése után a Debreceni Ref. Koll. Gimn.-ának tanulója lett, ahol érettségizett. Ezt követően a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Ref. Hittudományi Karán tanul, s 1930-ban szerez lelkészi oklevelet. 1934-ben a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének magántanulója. 1935-ben tanítói képesítő vizsgát tesz, és tanítói oklevelet szerez. Jogi tanulmányokat is folytatott, de azt az alapvizsga letétele után abbahagyta – a háborús körülmények miatt. Tovább folytatva tanulmányait, 1947-ben gyakorlóiskolai tanítói oklevelet szerez, majd 1954-ben négyévi tanulmány után az egri Tanárképző Főiskolán matematika-fizika szakos ált. iskolai tanári oklevelet kap, kitüntetéses minősítéssel.

Szabó Zoltán

Tanítói működését 1934. szept. 1-én kezdte a Köröstarcsa – Csárdaszállás tanyasi ref. iskolában.
Ebben az iskolában 110 tanyasi paraszt gyermeket tanított. Délelőtt az I-III. osztály 76 tanulójával, délután pedig a IV-VI. összevont osztály 34 tanulójával foglalkozott. Idézet egy 1947. máj. 31-i iskola-felügyelői jegyzőkönyvből:
„Iskola felügyelő megállapítja, hogy ilyen körülmények között – 110 létszám mellett – ilyen alapos munkát határtalan szorgalommal, emberfeletti munkával lehet csak elérni. Erre a munkára csak az Istenben való hit és az emberek iránti mélységes szeretet teszi képessé az embert. Nevelői és tanítói munkája dicséretes."
1947 őszén megválasztják a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének gyakorlóiskolai tanítójává. Itt tanít az iskolák államosításáig. Ekkor áthelyezik az államosított Füvészkert utcai ált. isk.-ba, 1950-ben pedig a Bocskai (Pacsirta utcai) ált. isk.-ba. Itt tanít 1962-ig.
Itteni működését megelőzően már a városi tanárok fizika-munkaközösségének vezetőjeként módszereinek átadásával, módszerek

cseréjével segíti a város pedagógusainak munkáját. Szakkört szervezett és hosszú éveken keresztül százával készítették a fizikai szemléltető eszközöket a városi és tanyasi iskolák részére. Ez a tevékenység felbecsülhetetlen érték volt az amúgy is gyengén ellátott tanyasi iskoláknak. Erre a munkára a Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézet is felfigyelt és kért mintadarab-sorozatokat a technikai szakkör munkáiból.

1962 szept.-ében került a „Kis Kossuth-ba". Amikor az iskolát 1963-ban a KLTE. Gyakorló Iskolájává szervezték át, Szabó Zoltánt – az akkor már közismert és nagyra értékelt fizikatanárt – az egyetem rektora kinevezte gyakorlóiskolai vezetőtanárrá. Ezt a megbízatást örömmel fogadta, és kitüntetésnek vette. Örült annak, hogy gazdag tapasztalatait tovább adhatta a fiatal tanárjelölteknek, akik nemcsak ismeretekben gazdagodhattak a vele töltött gyakorló időben, hanem példamutató pedagógusi, a gyermekeket szerető és tisztelő magatartását is megcsodálhatták és átvehették tőle.

Szabó Zoltán a felnőttoktatásban is igen eredményesen tevékenykedett. A Koll. polgári iskolájában – a központi rendelet alapján – megindult a felnőttoktatás Lovas László vezetésével. Ebbe a munkába kapcsolódott be, mint óraadó tanár. Később a Szamosújvári Sándor vezette Béke utcai (Szent Anna utcai) körzeti dolgozók iskolájának óraadó tanára, majd 1960-tól a megalakuló önálló dolgozók általános iskolájában működött az 1971-ben történt nyugdíjazása után még évekig. Évtizedeken át szerzett tapasztalatait a dolgozók általános iskolájában működő pedagógiai műhelyben is hasznosította és bölcs tanácsaival, részvételével segítette az ott folyó kísérletező-kutatómunkát. Az általános iskolai szakkörben készített fizikai eszközöket a felnőttoktatásban is eredményesen hasznosította.

Halk szavú, szerény, barátságos, kedves modorával maga köré vonta a kollegákat, mindenkori segítőkészsége tisztelettel, megbecsüléssel és szeretettel övezte őt. „Zoli bácsi" valamennyiünk példaképe mint ember és mint pedagógus – nyilatkozták többször kollegái.

Szabó Zoltán A PEDAGÓGUS volt.

Munkáját felettesei többször is apróbb elismerésben részesítették.

„Kiváló munkájáért" címmel többször fizetési fokozat előléptetést kapott.

Egyszer – 1967-ben – Miniszteri Dicséretben részesült. Csendben, halkan – de nagyon eredményesen dolgozott, több elismerést érdemelt volna.

Legyen ez a megemlékezés az elismerés jóvátétele.

Források:

Családi dokumentumok, intézeti okmányok, az emlékező személyes emlékei.

Kakucsi Géza

Szalacsi Rácz Imre (Szalacs, 1900. nov. 22. – Debrecen 1956. nov.26): tanár, író, újságíró.

Édesapja Rácz József gazdálkodó, édesanyja Rohácsi Mária. A család gyermekei közül hárman érték meg a felnőtt kort: Vendel, Imre és István. A legidősebb testvér Szalacson maradt, gazdálkodott, a két fiatalabb egyetemi végzettséget szerzett, mindketten tanárok lettek.

Kisgyermekként a családban mélyen vallásos és munkás életre való nevelést kapott, az elemi iskolát szülőfalujában végezte, majd 1918-ban Szilágysomlyón tett hadi-érettségit és az olasz frontra került. A forradalmak idején édesapja földjén gazdálkodott, majd a nagyváradi latin szertartású teológiai akadémián folytatott tanulmányokat. Nagyváradon püspöki titkárként, majd Zilahon katolikus papként működött. Az 1920-as évek elejétől jelentek meg versei, novellái erdélyi lapokban. (a Kolozsváron megjelenő Újság, az Erdélyi Magyar Lányok, A Magyar Nép, a Hírnök, az Aradi Vasárnap és a zilahi Szilágyság közölte írásait)

Szalacsi Rácz Imre

Zilahon bekapcsolódott a város kulturális életébe: a magyar nyelv és művészet ápolására létrehozott helyi műkedvelő társulat számára írt színdarabokat. E körben ismerte meg későbbi feleségét, Csikvárdodfalvi Gaál Máriát, a városka ünnepelt amatőr előadó művészét.

Jóllehet elsősorban kulturális téren vett részt a nemzeti kisebbségi mozgalmakban, 1925-ben mégis menekülnie kellett Erdélyből. Szökve érkezett Magyarországra, a határ közelében lévő Szentanna pusztán, a nyomdatulajdonos Szigethy család birtokán lelt menedékre, s rövidesen Debrecenbe került, ahol a „Debreczen" c. lapnál kapott alkalmazást, s beiratkozhatott a Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol történelem és földrajz szakon folytatott tanulmányokat. 1929-ben középiskolai tanári oklevelet és doktori címet szerzett.

Újságírói munkája és egyetemi tanulmányai mellett egy ideig a „Debreceni Szemle" c. népszerű tudományos folyóirat kiadóhivatalát vezette és Milleker professzor alkalmazta díjtalan gyakornokként a Földrajzi Intézetben. Érdeklődése azonban inkább a magyar történelem, elsősorban a kuruc-kor története felé irányult. Doktori értekezését gr. Pekry Lőrincről írta.

Tanári pályáját a Debreceni Kereskedő Társulat tanonciskolájában kezdte, óraadó tanárként. Helyzete rendeződött, amikor megkapta a magyar állampolgárságot és kinevezték a Kereskedő Társulat Felső Kereskedelmi Iskolájának tanárává. Időközben áttért az unitárius hitre és 1933-ban házasságot kötött Gaál Máriával.

Tanári munkáját mind a tanoncoknál, mind a kereskedelmi iskolában szakmai igényességgel, kiváló pedagógiai érzékkel, nagy odaadással végezte. Tekintettel arra, hogy ezekben az iskolatípusokban a közismereti tárgyakra kevesebb óraszám jutott, 1936-ban szakelőadói képesítést szerzett a közgazdasági ismeretek oktatására. Egykori tanítványai úgy emlékeznek óráira, hogy a feleltetést rövidre fogta, az osztályozásban jóindulatú volt. Nála nehéz volt megbukni, mert a buktatást saját kudarcának tekintette. Magyarázataival lekötötte tanítványai figyelmét, a tananyagot gyakran színesítette kevéssé ismert érdekességekkel, kuriózumokkal – ilyesmikre még évtizedek múltán is emlékeztek egykori diákjai. Tantárgyai bőven adtak alkalmat arra, hogy az ismeretek átadása mellett hazafias érzelmeket ébresszen. Az oktató munkát nem tekintette teljes értékűnek jellemformáló nevelés nélkül. Az erkölcsi és hazafias nevelés szándéka vezette cserkészvezetői és levente-oktatói munkájában is. A fiatal iparos és kereskedő réteg műveltségének magasabb szintre emelését a magyar társadalom fontos feladatának tartotta. Azt remélte, hogy velük és általuk bővül a magyar középosztály, amely a nemzet megtartó erejévé válhat.

A tanítás mellett belső munkatársa maradt a „Debreczen" c. napilapnak. Az újság kulturális publicisztikájának jelentős részét ő írta az 1930-az években. Kedvelt témái voltak a város történeti eseményei, jeles személyek, művészek élete, munkássága, szívesen írt színházi bemutatókról, iskolákról, ifjúsági

rendezvényekről. Nagy figyelmet keltettek a hajdúsági falvakról írt szociológiai riportjai. Diákjai ismerték újságírói tevékenységét, de tudtak arról is, hogy verseskötetei és több regénye megjelent. Mindez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy általános tisztelet övezte.

Munkás és sikeres éveinek betetőzése volt, amikor újra ellátogathatott a visszacsatolt erdélyi részekre, szülőfalujába. Családi boldogságát Mária és Réka nevű leányainak születése tette teljessé.

A II. vh. éveiben, a fenyegető német veszély arra ösztönözte, hogy minden alkalmat megragadjon, amikor segíthet a magyar identitás erősítésében, megőrzésében. Előadásokat tartott a nemzet sorskérdéseiről, ünnepségek szónoka volt. „Minden tettében izzó hazafiság vezérelte" – emlékezett rá egykori tanártársa. Talán éppen e miatt fordult ellene a háború utána néhány „vonalas" kollégája. Alaptalan vádaskodásukkal elérték, hogy a megszálló szovjet hatóságok hónapokra internálták. Szabadon bocsátása után hosszú időre kórházi kezelésre szorult, majd újabb megpróbáltatásként népbíróság elé került. A tárgyaláson egykori diákjai valóságos szimpátia tüntetést rendeztek kedves tanáruk érdekében. Az ellene felhozott vádak alaptalannak bizonyultak és ügyében felmentő ítélet született, de régi munkahelyére mégsem térhetett vissza; évekig állás nélkül maradt, magánórákat adott, fordításokat vállalt. Egészsége megrendült, régi munkakedvét elvesztette. Festegetett, adatokat gyűjtött szülőfaluja történetéhez. Múzeumba, levéltárba, könyvtárakba járt, baráti köre a hasonló sorsuakra korlátozódott. A legnehezebb években, amikor a létfontosságú dolgok beszerzése is gondot okozott, megható módon segítették őt és családját a kereskedelemben dolgozó régi tanítványok. Az ő gesztusaik adták vissza hitét az emberben.

1951-ben a tanonciskolából szervezett ipari tanuló intézet (akkori nevén MTH, azaz Munkaerő Tartalékok Hivatala 109. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet) ig.-ja, Kozma Bálint hívta közismereti tárgyakat tanítani. Szaktárgyain kívül anyagismeretet, egészségtant és magyar irodalmat tanított. Rendbe tette, ami a régi tanonciskola könyvtárából megmaradt. Foglalkozásokat tartott az irodalmi és színjátszó körben. Tanulmányt írt a debreceni iparoktatás fejlődéséről. Nemcsak az ipari tanulók, hanem tanártársai és a szakoktatók körében is megbecsült ember lett. Az ipari tanuló intézetben töltött évei alatt visszatért alkotó kedve: életrajzi regényt írt Balassi Bálintról, befejezte a szabadságharcról tervezett trilógia első részét – ezek a munkái kéziratban maradtak.

1955-ben folyamatba került a Közgazdasági Technikumba való áthelyezése, ám ismeretlen okból nem oda, hanem a József Attila telepi ált. isk.-hoz kapott kinevezést. Utolsó tanévében számára teljesen új környezetben, kisgyermekek tanítását kapta feladatul. Sokszor beszélt meghatottan a külvárosi iskola nebulóinak nehéz körülményeiről, szomorú sorsáról. Nagy empátiával fordult feléjük. Ebben az időben gyakran mondogatta: nem szabad elveszni hagyni ezeket a kis magyarokat, úgy kell velük foglalkozni, hogy testileg, lelkileg, szellemileg képesek legyenek felsőbb iskolába jutni, értékes felnőtt emberré válni.

1956 nyarán Parádon töltött két hetet. A közélet híreitől felvillanyozva, jegyzetfüzetében számtalan novella-tervvel, vázlatfüzetében a hegyvidéki élmények grafikus emlékeivel boldogan tért vissza családjához. Bizakodva várta a dolgok jobbra fordulását.

Az új tanévet két helyen kezdte, a József Attila telepi ált. isk.-ban és a Közgazdasági Technikumban, mint óraadó tanár. A forradalom első napjaiban többször rosszul lett. Nov. 4-én hajnalban, a szovjet támadás óráiban állapota súlyosbodott és a rövidesen végrehajtott műtéttel sem lehetett megmenteni életét. 1956. nov. 26-án a debreceni Sebészeti Klinikán halt meg. Utolsó útjára tanítványainak, tisztelőinak százai kísérték, búcsúztató beszédet Kiss Tamás költő, tanár barátja tartott sírja felett. Halála után csak néhány soros megemlékezés jelent meg róla

a helyi lapban, s ugyanott néhány novellája 1957 tavaszán.
Hagyatékát családja az 1980-as években a Debreceni Irodalmi Múzeumban helyezte el. Születésének századik évfordulóján alapítvány létesült, azzal a céllal, hogy a kommunista rezsim által félreállított, vele azonos sorsú személyiségek – akik könyvtárakban kaptak munkát, menedéket, emlékét felélessze.
Fontosabb művei:
Ibolyák. (Versek) Zilah, 1923. – Kurucok nagy napjai. (Elbeszélések) Szilágysomlyó, 1925. – Két jegenyenyárfa. (Regény) Kolozsvár, 1926. – Hulló csillagok, kuruc csillagok. (Regény) Arad, 1926. – A nagykorú (Regény) Szilágysomlyó, 1926. – Szíváldozat (Versek) Debrecen, 1928. – Pekrovinai gr. Pekry Lőrinc (Doktori értekezés) Debrecen, 1929. – Magyar sors. (Versek) Debrecen, 1930. A paraszt fia. (Regény) Debrecen, 1930. – Árnyék, amely elkíséri az embert. (Regény) Debrecen, 1933. – Tékozló fiú (Regény) Budapest, 1939. – Eb ura fakó (Regény) Budapest, 1941. – A barna kenyér (Regény) Debrecen, 1942. – A kereszt (Regény) Debrecen, 1943.

Korompai Gáborné

Szarvas Pál (Vác, 1910. aug. 11. – Debrecen, 1986. jan. 31.): egyetemi tanár, a kémiai tudomány doktora.
Születése idején apja főgépész Vácott, majd bőrgyári művezető Újpesten. Elemi és középiskoláit Újpesten végezte, 1928-ban érettségizett. Ugyanabban az évben megkezdte tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara kémia-fizika szakán. 1932-ben fejezte be tanulmányait és rövid ideig a péti ammóniagyárban dolgozott vegyész gyakornokként.
Egyéves katonáskodás után 1933 őszétől a budapesti Tudományegyetem I. sz. Kémiai Intézetében Winkler Lajos professzor mellett kezdett dolgozni díjtalan gyakornokként. 1934-ben középisk.-i tanári okl.-et szerzett majd ősztől a Buchböck professzor vezette III. sz. kémiai Intézetbe került tanársegédnek. 1936-ban doktorált „summa cum laude" minősítéssel. Az 1937/38-as tanévben magyar állami ösztöndíjasként a bécsi Tudományegyetemen dolgozott.
1939-ben házasodott, felesége May Erzsébet kémia-fizika szakos tanárnő (1971-től a KLTE Fizikai-Kémiai Tanszékének oktatója). Három gyermekük született; Pál (1944), Katalin (1946) és Gábor (1947).

Szarvas Pál

A háború idején többször hívták be katonai szolgálatra, de 1944 nyarán leszerelték és röviddel Budapest felszabadítása után dolgozni kezdett a Tudományegyetemen. 1945 őszén a Bölcsészettudományi Kar „sztereokémia" tárgykörből egyetemi magántanárrá habilitálta és egy évvel később egyetemi intézeti tanárrá nevezték ki. Az 1947/48-as tanévben megszervezte a budapesti Állami Pedagógiai Főiskola Kémia Tanszékét és két éven át félálláson tanított a főiskolán. 1949 szept.-ében megbízták a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Kémiai Tanszékének

megszervezésével és vezetésével, majd 1950-ben egyetemi tanárrá nevezték ki.

Pályájának jelentős állomásaként 1951-ben a debreceni KLTE alig egy évvel korábban alapított Természettudományi Karára, a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék vezetőjének nevezték ki, ahol a tszv.-i és oktatói feladatokat 1975-ig, nyugdíjbavonulásáig ellátta.

A szervezés alatt álló tanszéken komoly feladatok vártak a fiatal professzorra. A tanszék frissen végzett, oktatási tapasztalatokkal még alig rendelkező fiatal oktatóival meg kellett oldani a növekvő számú vegyész- és kémiatanár hallgatók képzését, az ált.-, és szervetlen-, és analitikai kémiai laboratóriumi gyakorlatok programjának a kialakítását, vezetését, de a laboratóriumok felszerelését is. Ugyanakkor igényként jelentkezett a tanszék tudományos munkájának a megindítása, a kutatási profil kialakítása, a fiatal oktatók tudományos pályán történő elindítása. A szervezési feladatok mellett sürgetővé vált a hallgatóság megfelelő jegyzetekkel és könyvekkel történő ellátása. Ennek érdekében készült el már 1952-ben Lengyel Béla – Proszt János és Szarvas Pál „Általános és Szervetlen Kémia" c. jegyzete, amely egyetemi tankönyvként 1954-ben és később több kiadásban is megjelent. Ez a könyv mintegy negyed századig a vegyész-, vegyészmérnök- és kémiatanár hallgatók százainak segített hazánkban a kémia alapjainak a megismerésében, elsajátításában. Leíró részeit még ma is hasznosan forgathatjuk. Az egyetemi oktatói feladatokat rendkívül komolyan vette. Előadásai világosak, jól érthetőek voltak. Kedvelte a látványos kémiai kísérletek bemutatását. A tudományos munkában munkatársainak nagymértékű önállóságot adott. Nem volt szigorú, számonkérő vezető, de a kísérleti munka megbízhatósága, pontossága vonatkozásában igényes volt.

A tanszék normális működése, az oktató és kutató munka beindulása után kari és egyetemi szervezési feladatokra kapott megbízást. 1954 és 1958 között a Természettudományi Karon folyó oktató és tudományos munkát irányította mint a kar dékánja. Néhány évvel később, az 1962/63-as tanévben az egyetem rektorhelyetteseként működött, majd 1963 és 1966 között az egyetem rektoraként irányította az intézményt és fontos szerepe volt az Egyetem Kémiai Épülete felépülésében. 1968-tól a Természettudományi Kar Tudományos Bizottságának az elnöke volt, de az Egyetem falain kívül, a városban illetve a régióban is folytatott tudományos szervezői és ismeretterjesztő munkát. Így több évig volt a Műszaki és Természettudományi Egyesületek H-B megyei szervezetének elnöke, a DAB Szakbizottságának társelnöke, az Analitikai Munkabizottságának elnöke.

Tudományos – kutató munkáját a neves analitikus, Winkler Lajos intézetében kezdte, ahol kőzetanalízissel foglalkozott. A további munkát a számára érdekesebb fizikai kémia területén folytatta és a higany felületén kialakuló potenciált befolyásoló tényezők vizsgálatában ért el nemzetközi érdeklődést kiváltó eredményeket. Később – bécsi tanulmányútján is – a fehérjék kolloidkémiai sajátságait tanulmányozta. Az 1940-es években egyes oxisavak forgatóképességi diszperziójának összehasonlítása alapján megállapította relatív konfigurációjukat, majd már Debrecenben meghatározták az alkoholos hidroxil – csoportok disszociációs állandóját.

Debreceni működésének első szakaszában munkatársaival főként spektrofotometriás, polarográfiás és kromatográfiás analitikai fémmeghatározásokkal foglalkoztak. Analitikai vizsgálataikban később egyre nagyobb hangsúlyt kapott a spektrográfiás fémelemzés. Ezzel párhuzamosan mind több munkatársa kezdett preparatív és oldategyensúlyi, illetve kinetikai kutatásokkal foglalkozni. Ezek a koordinációs kémiai kutatások az 1970-es évek elejétől már nemzetközileg elismert szinten folytak. Szarvas Pált különösen a volframátok oldatában kialakuló különböző izopolivolframátok egyensúlya érdekelte. Ezek vizsgálatának eredményeivel nyerte el 1962-ben a Kémiai Tudomány

Doktora címet (a kandidátusi címet 1952-ben korábbi munkái alapján érdemelte ki). Tudományos munkásságát külföldön is elismerték. Az 1960-as évektől kezdődően számos nemzetközi konferencián tartott előadást, szekcióelnökként működött közre és több kelet- és nyugateurópai egyetemen volt meghívott előadó.

A hazai tudományos közéletben az 1940-es évek végétől aktívan részt vett. Tagja volt az MTA Fizikai Kémiai és Szervetlen Kémiai, valamint az Analitikai Kémiai Bizottságának. Közreműködött a tudományos minősítésekben mint a Tudományos Minősítő Bizottság Fizikai és Szervetlen Kémiai Szakbizottságának tagja. Részt vehetett az egyetempolitikai koncepciók alakításában, mint a Tudományos és Felsőoktatási Tanács tagja.

Eredményes egyetemi szervezői, tudományos és oktatói munkájáért számos kitüntetésben részesült. Így 1951-ben a „Magyar Népköztársasági Érdemérem" arany fokozatával tüntették ki. 1953-ban a „Felsőoktatás Kiváló Dolgozója" kitüntetést kapta. 1962-ben az Akadémiai Díj II. fokozata, majd 1975-ben a „Magyar Népköztársaság Munkaérdemrend" arany fokozata kitüntetésben részesült.

A kémia eredményeinek gyakorlati alkalmazásai mindig érdekelték. Fiatalon több budapesti üzemnek volt tartósan szaktanácsadója. Debrecenben a Gördülőcsapágy Gyár és a BIOGAL Gyógyszergyár egyes problémáinak megoldásában működött közre a munkatársaival.

Életében hosszú ideig a kémia oktatása és a tudományos munka játszotta a legfontosabb szerepet. Ugyanakkor a sport is érdekelte, rendszeresen teniszezett és hosszú évekig elsőosztályú sakkozó volt. Szenvedélyesen szerette a zenét és kisebbik fiának, mint cselló művésznek a sikerei rendkívül boldoggá tették.

Brücher Ernő

Szigethy Gyula (Gebe, ma Nyírkáta, 1904. máj. 25. – Debrecen, 1986. febr. 24.): gimnáziumi tanár, karnagy.

Alsóbb isk.-it Gebén (ma: Nyírkáta) járta, ahol apja, id. Szigethy Gyula volt a falu ref. lelkésze. Édesanyja Abaházi Margit volt. A zenéhez már gyerekkorában vonzalmat érzett, s ez a falu kántortanítójának is feltűnt. Szolmizálni tanította, ahogy azt ő Léván, a ref. koll.-ban tanulta. A hangszeres zenével is itt ismerkedett meg (harmónium, orgona). Középisk.-i tanulmányait 1914-ben a debreceni Koll. Főgimn.-ában kezdte el. Mácsai Sándor koll.-i ének-zene tanár már egy jó zenei alapokkal bíró tanítvánnyal foglalkozhatott tovább. Mácsainak igen nagy hatása volt Szigethy Gyulára, aminek következtében elmaradhatatlan tagja lett a gimn.-i ének- és zenekarnak. Zongorázott, hegedült és megtanult nagybőgőzni is. Már ekkor a Koll.-i Kántus zongorakísérője.

Szigethy Gyula

Mindezek ellenére nem gondolt arra, hogy zenei pályát válasszon. Rendkívüli kézügyességgel rendelkezett. Egész életét végigkísérte a modellezés és a térképrajzolás. Mérnök szeretett volna lenni, de a hatgyer-

mekes család anyagi helyzetére való tekintettel nem jelentkezhetett az egyetemre.
Egyetemi tanulmányait 1922-ben kezdte el a DE Hittudományi Karán. Döntő fordulatot hozott életében, hogy 1924-ben váratlanul meghalt Mácsai Sándor. A már megkezdődött tanév közben a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Közgyűlése 1925. máj. 13-14-én tartott ülésén döntött a Gimn. énekzenetanári állásának ügyében. Tíz pályázó volt, közülük az ig.-tanács első helyen Árokháty Bélát, a budapesti Ref. Teológia ének-zenetanárát, második helyen Szigethy Gyulát, a Kántus praesesét, III. éves hittanhallgatót jelölte. Árokháty négy szavazatot kapott, Szigethy pedig tízet. Az így megválasztott Szigethy Gyulát az Egyházkerület elnöksége énektanári okl.-ének megszerzésére az 1925/26-os tanévre szabadságolta. Az énektanításra képesítő okl.-et 1926-ban szerezte meg Budapesten. A budapesti Zeneművészeti Főiskolán tanárai voltak: Járay Janetschek István, Molnár Antal és Szabolcsi Bence. A tanulmányi szabadság után, 1926 őszén kezdte meg a tanítást a debreceni Ref. Koll. Főgimn.-ában. 1928. ápr. 11-én házasságot kötött Benedek Margittal. 1929-ben szerezte meg lelkészi okl.-ét.
Szigethy Gyula nagy szerepet játszott a debreceni kóruskultúra alakításában. A vezetése alatt álló énekkarok komoly művészi eredményeket értek el. Élete különösen a Kollégiumi Kántussal (1924-1965) és az Egyetértés Dalegylettel (1924-1964) forrt össze.
Alapító karnagya volt 1934 nov.-ében a Szenczi Molnár Albert Ének- és Zenekari Egyesületnek, amelyet Csősz László karnaggyal együtt vezetett. Ez a Szigethy Gyula vezette ének- és zenekar egyházzenetörténeti jelentőségű. Ezt már a kortársak is tudták, és besorolták abba a megújulási folyamatba, amely művészi igényességgel akart lendíteni egyet az elsekélyesedő dalárdás hagyományokon, s célkitűzése szerint az oratórium barokk nagymestereinek műveit kívánta népszerűsíteni.
Ezeken kívül hosszabb-rövidebb ideig karnagya volt a „Harmónia" Dalegyletnek, a Független Művelődési Mozgalom Énekkarának, a Kossuth Dalkörnek, a Mácsai Dalkörnek, a Postás Dalkörnek, a Rendőrség Énekkarának és a Tanítóképző Énekkarának.
Aktív tagja volt a debreceni daloskerületnek, melynek éveken át elnökségi tagja és társkarnagya volt. 1945 után a Magyarországi Dolgozók Énekkarai Országos Szövetsége Tiszántúli Kerületének első karnagya lett és a nevezett szövetség Országos Művelődésügyi Bizottságának tagja.
Tanári pályája 1948-ban a Ref. Gimn. után egy tanévre (1948-49) a Kálvin téri Ált. Isk.-ban, majd a Fűvészkerti Ált. Isk.-ban folytatódott (1949 szept.- 1952 szept.).
1952 őszétől 1959-ig a debreceni Tanítóképző Intézet tanára volt, majd 1959-től nyugalomba vonulásáig, 1968-ig, a KLTE Gyakorló Gimn.-ában tanított.
A Debreceni Koll.-hoz 1948 után is több szállal kötődött. Továbbra is vezette a Kántust, óraadó volt a Teológián, részt vett az Országos Kántorképző Tanfolyam munkájában és amíg csak ereje engedte a gimn.-i évközi Kántorképző Tanfolyamon is oktató volt (1966-1985).
A Ref. Gimn.-ban eltöltött esztendők voltak a legnagyobb hatású évei Szigethy Gyula tanárságának. Ez alatt átformálódott a Gimn. és az egész Koll. zenei élete. Ez a formálódás nem mindig ment könnyen. A fiatal tanárnak sok hamis előítélettel kellett megküzdenie a haladás érdekében. Idős, nagy tekintélyű tanártársakat kellett meggyőznie a jóról és a szépről. Segítette ebben csendes alázata, találékonysága, diákjai tisztelete, szeretete és talán ami a legdöntőbb volt: a zene meggyőző ereje!
Szigethy Gyula igazi szívügye a kórusmuzsika volt. Két zenei korszak határán kezdte meg pályafutását. A XIX. században megindult dalárda mozgalom hanyatló korszakából kellett eljutnia a Bartók és Kodály munkássága nyomán kivirágzott új magyar zenéig. Ez adta munkájának nehézségét, de egyben

szépségét is. Mivel érzékeny muzsikus volt, őt is megérintette az új stílus varázsa. Miközben alakult, másokat is alakított. Az előtte feltárult új hangzásvilággal megajándékozta kórusainak tagjait is és a közönséget is.

Debrecenben „az új magyar kóruszene a harmincas években egyre több lelkes hívet szerzett magának a karnagyok közt, s Forrai István, Horváth Károly, Szabó Emil, Szigethy Gyula keze alatt fölcsendültek az „új idők új dalai".

Sikeres hangversenyek, értékes díjak jelzik kórusainak eredményes munkáját. Minden Kántus-év legkiemelkedőbb eseménye a tanév végi záróhangverseny volt. Két évenként találkozást szerveztek a Sárospataki Főiskolai Kórussal. Ezek közül Kántus-történeti jelentőségű volt az 1935. máj. 4-én, a rádió által is közvetített közös hangverseny, amelyen az Arany Bika hangversenytermében elhangzott a Kántus elsőnek megtanult Kodály darabja, a „Karádi nóták". 1936-ban Kodály: Huszt-ja volt a következő lépés, majd következett a 150. zsoltár és a Katonadal, 1938 tavaszán pedig elkezdték tanulni a Psalmus Hungaricust a Koll. 400 éves, a Kántus 200 éves évfordulójára.

Az Egyetértés Dalegyletben is azon munkálkodott, hogy az új magyar zene áttörése megtörténjen. A kórustagok Szigethy Gyula iránti tisztelete abban is megmutatkozott, hogy rá mertek hagyatkozni szakmai kérdésekben és örömmel énekelték az újabb és újabb Kodály, Bárdos, Halmos műveket és a régi mesterek kompozícióit.

Szigethy Gyula idejére esett az első külföldi útja is a kórusnak. 1934. decemberében a budapesti „Visszhang" és a szombathelyi „Haladás" férfikarral együtt Münchenben és Nürnbergben adtak nagy sikerű hangversenyt. A magyar történelem egyik jelentős eseményén is részt vett a kórus. 1944 decemberében a Koll. Oratóriumában énekeltek az Ideiglenes Nemzetgyűlés megnyitásán.

Az 1945 utáni korszak nagy hangversenyei közül az 1948. jan. 14-én tartott emelkedik ki. Ekkor a Zeneiskolában Praetorius 137. zsoltárát és Kodály, Bárdos, Vásárhelyi műveket adtak elő. Ez évben, ugyanezzel a műsorral mutatkoztak be Budapesten is.

Az 50-es évek nehézségei között még arra is volt energiája Szigethy Gyulának, hogy 1959. ápr.-ában kamarazenekart alakítson a Járműjavító Vállalatnál.

Fáradtságos, de eredményekben gazdag negyven év után adta át a kórus vezetését.

Szigethy Gyula zeneszerzéssel is foglalkozott. Több mint 300 kórusművet írt. Meghatározó jelentőségű indulásában a későromantika és az impresszionizmus hatása. Sokszor felfedezhető műveiben a természeti képekben való gondolkodás. Művei a II. vh. előtti énekkari életben – különösen a férfikarok körében – kedvelt és sikeres darabok voltak.

Egyházi művei közül legfontosabbak azok, amelyek bibliai prózára születtek egynemű vagy vegyeskarra. Szigethy Gyula egyedülálló vállalkozása volt az 1948-as Magyar Református Próbaénekeskönyv összes dicséretéhez /a 151. énektől az 512-ig/ készített sorozat.

1955. júl. 23-án fejezte be leghosszabb egyházzenei alkotását, „A szeretet királya" című oratóriumot.

Világi művei között találunk átiratokat, népdalfeldolgozásokat és versmegzenésítéseket. Az utóbbiakat Balázs Győző, Benedek Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Horatius, Juhász Géza, Kónya József és Oláh Gábor költeményeire. Különösen siker darabnak számított két kórusműve: a „Strassbourgi harangok" és az Oláh Gábor versére írt „Kiáltok a mélységből".

Írt egy világi kantátát „Béke" címmel 1957-ben. Az öt tételes mű tenor-szólóra, nagyzenekarra, gyermek- és vegyeskarra készült.

Zenekari művei közül az Intermezzot és az *Apró képek a pusztáról* című öt tételes szvitet kell megemlítenünk. Az Intermezzot, ami később *Ünnepi nyitány* címet kapott 1933. május 7-én a debreceni MÁV Zenekar mutatta be, Ábrányi Emil vezényletével.

Munkásságáért megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntetést, életművéért pedig 1985. október 19-én vehette át Debrecen város Csokonai díját.

Irodalom:

Ifj. Fekete Károly – Sepsy Károly: *Korok és képek a debreceni Nagytemplom zenei életéből.* Debrecen. 2001. 88-92.

Sepsy Károly: *A magyar zene fordulóján.* Emlékezés Szigethy Gyulára. Hajdú-Bihari Napló. 1991. március 23. „Termés" melléklet. 2. oldal.

Straky Tibor: *Énekkari élet Debrecenben.* In: Debrecen zenei élete. Debrecen. 1975. 217-297.

Ifj. Fekete Károly

T

Takács Gyula (Hajdúböszörmény, 1899. jan. 17. – Debrecen, 1976.aug. 12.): tanító, polgári isk.i-, ált. isk.-i ig., tanár.

Takács Gyula

Takács Gyulát a Hajdú megyei, illetve a debreceni iskolakultúra és pedagógustársadalom érdekes és értékes alakjaként tartjuk számon. Érdekesként azért, mert életpályája során a nagy megrázkódtatásokat és gazdasági-, társadalmi-, valamint kulturális változásokat hozó történelmi idők „hozadékaként" nyomon követhető a polgári isk. kialakulása, kiépülése; vele párhuzamosan a polgári isk.-i tanárképzés kialakulása, fejlődése; valamint a magyar görög kat. egyházmegye létrejötte, intézményesülése. Értékes azért, mert élete kedvezőtlen körülményei, szegénysége, kora sok szenvedéssel járó történelme ellenére is mindvégig megmaradt, kitartott a tényleges értékek tisztelete, megőrzése, fejlesztése és hívatásból való továbbadásának kötelezettsége mellett.

Édesapja jónevű asztalos mester volt. Kétszeri házasságából 8 gyermeke született. Gyula volt az első, édesanyja, Kelemen Klára azonban egyéves korában meghalt. Apja rövidesen újranősült, feleségül vette elhalt felesége húgát, Kelemen Rózát. A többi 7 gyermek azután ebből a házasságából született. A Kelemen-lányok édesapja, Kelemen Mihály jómódú városi tisztviselő volt, családja értelmiségi; míg a Takács család kézműves-iparos; kis részben kiskereskedő család volt. A két család abban különbözött egymástól, hogy a Kelemen család ref., a Takács pedig görög kat. volt. Ebben az időben még nem osztotta meg a társadalmat az úgynevezett reverzális törvény; a vegyes házasságból származó gyermekek nemek szerint követték szüleik vallását. Így Takács Gyula gyermekei közül a lányok ref.-ok, a fiúk pedig görög

kat.-ok lettek. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert Takács Gyula életében a görög kat.-ság döntő lélektani, illetve pedagógiai tényezőként volt jelen egész életében, bár soha sem tanított felekezeti, illetve görög kat. isk.-ban.
Kelemen Mihály, az anyai nagyapa, különös gondot fordított elhalt Klára lánya egyetlen gyermeke, Gyula fejlődésére, neveltetésére. Gondoskodására nagyon is szükség volt, mert a nyolcgyermekes család eltartása, bármily sokat és jól dogozott is az apa vezette kis „asztalosüzem", sok gondot okozott. Apja Gyulát is mesterségre fogta volna, bár maga is érezte, hogy a csendes, gyengécske, ám hihetetlen szorgalmú, minden iránt érdeklődő, figyelmes és jól, sőt igen jól tanuló gyermek mesterségre kevéssé alkalmas. Takács Gyula az elemi isk. első négy osztályát a hajdúböszörményi görög kat. elemi isk.-ban végezte. Minthogy nagyapjának feltett szándéka volt, hogy unokáját továbbtaníttatja és úgy ítélte meg, hogy a görög kat. isk. gyenge, a továbbtanulást szolgáló tanítása nem elegendő unokája gimn.-i továbbtanulásához, Gyulát beíratta a hajdúböszörményi központi ref. elemi isk. ötödik osztályába.
Itt Takács Gyulát egész életére kiható, értékes élmények érték. *Almási Kálmán*, az iskola egyik legkiválóbb tanítója „elé járt", a rend, a szeretetteljes szigorúság, az igényesség, a fegyelem és az eredményes tanítás megszemélyesítője elé. Almási felfedezte Takács Gyula vonzódását az irodalomhoz, rengeteget szavaltatta, sok verset megtaníttatott vele, irodalmi és történelmi vonatkozásban adott legtöbbet tanítványának. Hatása oly nagy volt az ifjú Takács Gyulára, hogy eszményképévé vált és „keze alatt" kezdett megérlelődni benne, hogy pedagógus lesz. Arról sem közömbös megemlékeznünk, hogy Takács Gyula osztálytársai (jobban mondva "padtársai" is) olyan kiváló személyiségek voltak, mint *Pálnagy Zsigmond* (a későbbi neves festőművész), *Kutasi Endre* (a fiatalon elhalt geográfus, egyetemi tanár), *Csiha Antal* (a böszörményi gimn. neves történelemtanára, kiváló helytörténész) stb.
Az ötödik osztály elvégzése után nem volt gond beiratkoznia a hajdúböszörményi ref. főgimn. (Bocskai Gimn.) első osztályába. A gimn. első négy osztályát töretlen szorgalommal, folyamatos, kiegyensúlyozott tanulással elért kiváló eredménnyel végezte el. Tovább azonban nem itt tanult, hanem az ungvári Görög Kat. Tanítóképző Intézetbe iratkozott be, 1913-ban.
Ungváron egy egészen más, számára sokban idegen környezetbe került. Különösen nagy gondot jelentett számára az, hogy tanulótársai nagy hányada ruszin volt, hogy ruszinul beszéltek, hogy egyes tantárgyakat oroszul tanítottak és kértek is számon. Takács Gyula Ungvárra érkezve még a cirill betűket se ismerte, nemhogy ruszinul beszélt, vagy oroszul tudott volna. S bármennyire is elnézőek voltak vele tanárai, diáktársai, igen nagy erőfeszítésébe került és csak a már említett, egész életét jellemző rendkívüli szorgalma, nem lankadó akaratereje tette lehetővé, hogy az ungvári Görög Kat. Tanítóképző Intézet első osztályát eredményesen elvégezze.
Ungvári tanulmányait nem tudta folytatni. Közbelépett az első vh., Ungváron a következő tanévet csak 1914 jan.-jában tudták megkezdeni. Takács Gyula azonban már előzően, megunva a kilátástalan várakozást, de különben is szüksége volt minden fillérre; novembertől kezdve díjnoki állást vállalt anyai nagyapja segítségével a hajdúböszörményi városházán. A jan.-i ungvári évkezdést aztán ezért, de meg az akkor már tapasztalható nagy bizonytalanság miatt is elejtette és úgy határozott, hogy tanulmányait majd szept.-ben az akkor megnyílt Nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézet második osztályában fogja folytatni. Így is történt. Takács Gyula a háborús helyzet adta sok nehézség mellett a kellően elő nem készített, kezdő iskola gondjai-bajai közt folytatta tanítóképző intézeti tanulmányait, 1914-ben. Szorgalma, kitartása itt sem hagyta cserben; 1918. jún.-ában jeles rendű tanítói okl.-et szerezve fejezte be tanítóképezdei tanulmányait.

A szerencse is mellé állt és már 1918. szept. 6-án állást kapott a budapesti Állami Tanítóképző Intézetnél, mint internátusi felügyelő tanár. Abban is szerencséje volt, hogy ebben az épületben működött az 1873-ban indult, előbb két-, majd 1881-től hároméves, 1887-től pedig tanárképző tanfolyammal bővült, 1887-ben kikerülve a Tanfelügyelőség hatásköréből „félhivatalos" főiskolává vált, majd 1906-ban közvetlenül a VKM felügyelete alá került tanítói továbbképző tanfolyam, a híresneves *Paedagogium*, ami éppen 1918-ban kapott főiskolai rangot – amibe Takács Gyula azonnal beiratkozott. Nagy terve volt ugyanis, hogy *tanítóképző intézeti tanár* lesz. Ez a terve azonban nem sikerült.

Pályakezdése a „zaklatott" idők sodrában kisebb-nagyobb zökkenők után csak öt év múltán, 1923-ban jutott révbe. Mint tanítóképezdei internátusi nevelőtanár kezdte elvégezni a Paedagogiumot. Tanulmányai folytatásában megakadályozta az, hogy az őszirózsás forradalom idején a tanítóképző intézet internátusa kiürült, amivel állása megszűnt. 1918-ban kinevezést kapott a stubnyafürdői állami polgári iskolához internátusi nevelő tanárnak. El is utazott Stubnyafürdőre, de szinte napokon belül vissza kellett jönnie, mert a csehek megszállták Stubnyafürdőt és a polgári isk.-t. A budai tanítóképzőbe nem térhetett vissza, s mint *menekült tanár* se kapott állást, „kitartása" pedig nem volt a várakozáshoz. Kénytelen volt hazajönni Hajdú-böszörménybe, ahol is aztán egy egész évet húzott le ismét a városházán. Álláskereső pályázatai nem voltak visszhangtalanok; 1919 végén kinevezést kapott az akkor alakuló Jászberényi Állami Tanítóképző Intézethez nevelőtanárként. Jászberény minden iskolai kezdeti nehézsége ellenére azért is jó hely volt számára, mert onnan, Budapest szomszédságából, lehetősége nyílt paedagógiumi tanulmányait folytatni és befejezni. 1923 elején polgári isk.-i tanári oklevelet szerzett s még abban az évben, 1923 őszén, tanári kinevezést kapott a kevéssel azelőtt alakult hajdúdorogi állami polgári fiú-és lányisk.-hoz. Örömmel jött Hajdúdorogra egyrészt mert "hazajött", másrészt pedig mert képesítésének megfelelő, polgári isk.-i tanári munkakörbe került. Méghozzá komoly közigazgatási gyakorlattal, hiszen a hajdúböszörményi városházán hivatalnokoskodva eltöltött több mint két év igen jártassá tette a közigazgatásban, a hivatali ügyintézésben.

Hajdúdorogon igen jó helyre került, az akkoriban kialakuló tanári karnak egyik oszlopává válva aktívan részt vett a hajdúdorogi polgári fiú és leányisk. szervezeti megalapozásában, az új iskolatípus iránti bizalom felkeltésében. Kezdettől fogva valóságos jobb keze volt a polgári első ig.-jának *Villy Jánosnak* s senki előtt se volt kétséges, hogy Villy nyugdíjba vonulása után ő lesz, sőt lehet csak ő lehet a hajdúdorogi polgári isk. ig.-ja.

Hajdúdorogon nem nagy lelkesedéssel fogadták a polgári isk.-t. Nemcsak ezen új, végleges formát lassan nyert iskolatípus nem kellő ismerete miatt, hanem azért sem, s főleg azért nem, mert Hajdúdorog, elsve az 1912-ben felállított Hajdúdorogi Görög Kat. Egyházmegye székhelyétől, állami rekompenzáció fejében gimn., vagy görög kat. tanítóképzőt remélt és várt az államtól. Erről az igényéről különben Hajdúdorog, illetve a Görög Katolikus Egyház soha se mondott le.

Takács Gyula természetesen nemcsak mint kiváló iskolaszervező vívott ki magának általános megbecsülést, hanem úgy is; mint tanár. Rendkívül módszeresen, az akkor legújabb pedagógiai elveknek és gyakorlatnak megfelelően, igen gondosan és eredményesen tanított. Népszerűségét nagyban növelte az, hogy 1925-ben házasságot kötött *Kiss Erzsébettel*, a községben nagy becsben álló *Kiss Miklós* jómódú, kocsmát tartó és a Közbirtokosságnál is tevékenykedő gazda lányával. Házasságával is, amelyből négy gyermek származott, rendkívül erős családcentrikusságáról tett tanúbizonyságot.

A kezdeti nehézségekkel küzdő, a maga sajátos körülményei közt fejlődő hajdúdorogi állami polgári fiú-és leányisk. történetéből és benne Takács Gyula állami polgári isk.-i

tanár, majd ig. pedagógusi tevékenységéről igen jó összefoglalást olvashatunk *B. Papp János*, a neveléstudomány kandidátusa, tanárképző főiskolai tanár iskolatörténetében (*Hajdúdorog iskolatörténete, 1698-1948. Hajdúdorog, 1988.).* Legyen szabad itt a Takács Gyulára vonatkozó részből idézni: *"Takács Gyula az 1939-40-es tanévtől kezdve vette át az iskola vezetését, s ő irányította egészen megszűnéséig. Nagy rátermettséggel és tapasztalattal minden tőle telhetőt elkövetett az iskola fejlődése érdekében. Jól képzett, magas műveltségű, népszerű egyéniség volt. Igazolja ezt többoldalú közéleti tevékenysége. A Tiszántúli Szépmíves Céh választmányának tagja volt, a Görög Katolikus Egyházmegye Állandó Bizottságának elnökhelyettese, a községi képviselőtestület és a községi népművelési bizottság tagja, illetve ügyvezetője, magyar és történelem szakos szakf. stb. Az 1947-es iskolalátogatási jegyzőkönyvben a következőket olvashatjuk róla: "Az igazgatás mintaszerű, az ig. ügykezelése kifogástalan, pedagógiai irányítása igen jó. Magatartása megértő, kartársias."*

A teljesség kedvéért azzal toldjuk meg B. Papp János tömör jellemzését, hogy Takács Gyula tanári működésének szerves része volt az isk.-i és az isk.-n kívüli ismeretterjesztés. Az isk.-ban önképzőkör-szerű, főleg irodalommal, leginkább szavalással foglalkozó csoportot szervezett és vezetett, 15 éven át Hajdúdorog iskolánkívüli népművelési ügyvezetője volt és a *Téli Gazdasági Iskolában*, ahol 12 éven át tanított is, *Ifjúsági Gazdakört* és *Olvasókör*t szervezett és vezetett, nagy sikerrel, kellő megbecsülés, elismerés mellett. Nemcsak diákjai tisztelték és szerették, hanem tanártársai is, Hajdúdorog egész pedagógus-társadalmával együtt. Nagy népszerűségnek örvendett, igen nagy volt a tekintélye. A polgári isk.-ban nagyon jól érezte magát és a polgári isk.-nak, mint iskolatípusnak elkötelezett híve volt. Egyéniségének lényeges tényezője volt, a soha el nem felejtett nehézsorsú gyermek-diákkora nyomán is kialakult mély *demokratizmusa* és mindenkor nagy *takarékossága*, ami végső soron ugyancsak a szegény, és csak nagy takarékossággal, pontos beosztással átvészelhetett gyermek-diákkora létbizony-talanságára vezethető vissza. Demok-ratizmusára jó példa, hogy Hajdúdorogon 1945-ben ő szervezte meg a Pedagógus Szakszervezetet, amelynek vezetőségi tagja volt. Élete végéig kapcsolatban állt a szakszervezettel. 1949-ben alapfokú szakszervezeti szemináriumot is végzett s mindenkor bizalommal fordult jogorvoslatért a szakszervezethez.

Bár nagyon sajnálta a polgári isk. felszámolását, eredményesen részt vett az ált. isk. megszervezésében, útra indításában. Tekintélyének, népszerűségének szép próbája volt, hogy a volt hajdúdorogi állami elemi isk. és az általa vezetett állami polgári isk. egyesítéséből létrehozott ált. isk. tantestülete az iskola ig.-jává választotta. De nem tudott megmaradni Hajdúdorogon. Saját kérésére, mint elismerten jó szervező pedagógust 1947-ben a Debreceni Tanfelügyelőségre helyezték, ahol is ált. isk.-i szakf.-tet bízták rá. Az isk. államosításával azonban – ig.-kra lévén szükség – 1948. aug. 16-án a debreceni Leány utcai (volt ref.) ált. isk. ig.-jává nevezték ki. Új munkahelyén azonban nem alakult jól a közszellem és alig egy év múltán (1949. jan. 1-vel) saját kérésére a Petőfi Sándor Ált. Isk.-ba helyezték át, tanárként. Itt kimondottan rosszul fogadták, mit sem számított hogy a Nemzeti Parasztpárt és a Pedagógus Szakszervezet aktív tagja volt, belekötöttek vallásosságába, de különösen felháborította az isk.-vezetést és kartársai egy részét az, hogy keveselve fizetését, amiből alig tudott megélni, nem volt hajlandó békekölcsönt jegyezni. A gáncsoskodások elől kitérendő, még ebben az évben (1949. aug. 16-án) áthelyeztette magát a Szent Anna utcai ált. isk.-ba. Azonban itt se tudott megmaradni és 1950. aug.-ában, tehát egy év múlva, áthelyeztette magát a lakásához legközelebb lévő MÁV Műhelytelepi Ált. Isk.-hoz, tanárnak. Itt kedvezőbb körülmények közé, sőt anyagilag is jobb helyzetbe került, megszervezve és

vezetve a *Dolgozók Iskoláját*. Munkáját fokozott figyelemmel, magas igényességgel és igen eredményesen végezte, de állandó feszültségben, zaklatott állapotban, 10 éven át. Tízéves szolgálatát fájdalmasan ketté törte az 1955. máj. 12-én bekövetkezett agyvérzése. Amiből ugyan kilábolt és 1955. szept. 1-én, amikor rokkant nyugdíjba akarták helyezni, visszatért az isk.-ba és újból munkába állt. De már -ahogy írta- "nem teljes emberként". Az isk. napközi otthonának vezetésével bízták meg, a Dolgozók Iskolájától pedig megvált. 1960-ban (szept. 1-vel) ment nyugdíjba. Méghozzá a napköziben végzett mintaszerű munkája elismeréseként miniszteri dicsérettel. Nyugdíjas éveit otthon, házkörüli munkával, kertészkedéssel, olvasással, rendszeres rádiózással, majd televíziózással, naplóírással, levelezéssel, iratai rendezésével töltötte. Egyre romló egészségi állapotban még 15 évet élt; 1976. aug. 12-én halt meg

Takács Gyulában minden munkahelyén több nevelő társa, számos tanítványa meglátta és tisztelte a jó tanárt, a nagyszerű nevelőt. Sokak számára példaképült szolgált, sokakat indított el a nevelői pálya felé, sokak emlékezetében ma is így él. Betegsége idején, nyugdíjas éveiben sem feledkeztek meg róla. *Kígyós Sándoron* keresztül a Megyei Tanács Művelődési Osztályával, *Dr. Molnár Lajosné* révén pedig a Pedagógus Szakszervezettel állt szoros kapcsolatban. Sorra látogatták volt isk.-társai, munkatársai; sokakkal állt levelezésben. 1968-ban *Arany Tanítói Diplomát*, 1974-ben pedig *Arany Tanári Diplomát* kapott. Különösen sok figyelem fordult felé 75. születésnapja alkalmából (levélben köszöntötte a Megyei Tanács Művelődési Osztálya, a Pedagógus Szakszervezet Országos Központja stb.). 1974. jan. 16-án a Pedagógus Szakszervezet Megyei Titkárságán kis ünnepség keretében *Dr. Molnár Lajosné* megyei titkár és *Szöllősi Gyula* a Megyei Tanács Művelődési Osztályának vezetője köszöntötték és megajándékozták.

Mi is úgy érezzük, hogy kötelességünk megemlékezni róla megyénk, városunk jeles, maguk után jó emléket hagyó pedagógusai között.

Dankó Imre

Tankó Béla (Szászváros, 1905. nov. 05. – Debrecen, 1974. okt. 16.): tszv. egyetemi tanár.

Tankó Béla

1905. nov. 5-én született Szászvárosban, Erdélyben, és 1914-ben került Debrecenbe, amikor édesapját, a Tudományegyetem Bölcsészeti Karán, a filozófia professzorává nevezték ki. Következésképpen, középiskolás diákéveit már a nagy múltú, debreceni Ref. Koll. falai között tölthette. Egyetemi tanulmányait is Debrecenben végezte. Ennek eredményeként szerzett, 1929-ben *kémia-fizika szakos tanári oklevelet.*

Már egyetemi hallgatóként, 1926-ban bekerült az Orvosi Vegytani Intézetbe, ahol a nemzetközi hírű és sokrétű tudományos érdeklődésű, korát meghaladó gondolkodású *Bodnár János professzor* [14] munkatársa lesz, aki igen nagy hatással van szakmai fejlődésé-

[14] L. nevezett életrajza ebben a kötetben.

re. Tudományos pályafutásának első állomásaként, 1930-ban *sub auspiciis gubernatoris* kitüntetéssel nyeri el a bölcsészdoktori címet. Kezdetben Bodnár professzor terelte érdeklődését a szénhidrát-anyagcsere felé, melynek keretében vizsgálatai középpontjában a 6- és 3-szénatomos foszforilált intermedierek álltak. Fejlődését azonban döntő módon befolyásolták és határozták meg, a híres külföldi biokémiai intézetekben tett tanulmányútjai, mégpedig 1931- és 1932-ben (egy évig) előbb *Berlinben, Neuberg professzor* intézetében dolgozhatott, majd 1933-ban (ugyancsak egy évig) *Londonban, R. Robison* munkatársaként is.

Ezekben az években már számos és jelentős felfedezést ért el. Ő izolálta először, tiszta állapotban, és ennek nyomán fedezte fel a fruktóz-1-foszfátot 1935-ben, amely a szakirodalomban, *Tankó - Robison - észterként* vált ismertté.

Elmélyült, és olykor mellékesnek látszó, részletekre is kiterjedő munkássága átölelte a kémiai szénhidrát-lebomlás szinte teljes körét. Behatóan foglalkozott a foszfoglicerinsavak képződésének körülményeivel, a NaF-os gátlás jelentőségével, a foszfohexóz-izomeráz enzim sajátosságával. Több biológiai fontosságú hexóz-foszfát kémiai szintézise mellett, az ő nevéhez fűződik, a hexózszármazékok körében, az acilvándolás lehetőségének és jelentőségének a felismerése. Mindezek nyomán egy addig ismeretlen észtert fedezett fel, a fruktóz-4-foszfátot. Szintén a londoni Robison-intézetben megismert módszerek alkalmazásával, mutatta ki elsőként, 1936-ban, hogy a magasabb rendű növényekben a cukorbomlás alapvető lépései és a keletkező köztitermékek ugyanazok, mint az állati sejtekben és az élesztőben. E tárgykörben, 1937-ben írt monográfiája – *A biológiai cukorbomlás kémiája* - az első magyar nyelven megjelent mű volt e gyorsan fejlődő szakterületen.

1937-ben szerzi meg a magántanári képesítését, *biokémia* tárgykörből, a DE Orvostudományi Karán.

Az itt felvázolt tudományos eredményei nyomán jogosan figyel fel rá a nemzetközi biokémiai közvélemény is: 1939-ben *Rockefeller-ösztöndíjat* kap, de kiutazására az USA-ba, a II. vh. vészjósló közelsége miatt, már nem kerülhetett sor.

Tankó Béla a háború nehéz éveiben (is) hű maradt Debrecenhez, sőt mindvégig kitart az egyetem mellett, hivatásától a sok megpróbáltatás sem tudta eltántorítani. Miközben olyan nem kis veszélyt és vállalt, mint hogy menedéket nyújtott *Petru Grozának*, a Román Népköztársaság későbbi miniszterelnökének.

A háborús front átvonulását követően, 1945-től részt vállalt az egyetemi élet, és ezen belül a kémia debreceni oktatásának az újjászervezésében. Sokakkal karöltve, kiemelkedő szerepet töltött be a Természettudományi Kar létrehozásában, a későbbi KLTE-en. (Ezt a nevet 1952-ben vette fel, az önálló egyetemként működő Bölcsészet- és Természettudományi Kar, mígnem, a főisk.i integrációt követően, 1999-ben lett - ismét - *DE.*) Ennek keretében hozzájárult a vegyészképzés alapvető feltételeinek a megteremtéséhez. Kiváló szervező készségével, fáradtságot nem ismerő, áldozatkész kitartással vetette meg a Szerves Kémiai Tanszék alapjait - szülei engedélyével - családi villájukban, a Simonyi út 4. sz. alatt. Az alagsorban és a földszinti helyiségekben alakították ki a laboratóriumokat, és tették azokat alkalmassá az oktató- és kutatómunkára egyaránt, miközben még a fizikai munkákban is részt vett munkatársaival és tanítványaival.

Munkája elismeréseként, a Nobel-díjas professzor, *Szentgyörgyi Albert* szak-véleménye és a Bölcsészettudományi Kar egybehangzó meghívása nyomán, 1947 febr.-jában, *a szerves kémia professzorává* nevez-ték ki.

Szintén az ő vezetésével kezdik meg - már ekkor - kialakítani, az egyetem központi épületében, a Szerves Kémiai Intézetet. (A fejlesztést 1950-től, *Bognár Rezső* folytatja, mint egy. ny. r. tanár. Ő szervezi valóban

intézetté, és teszi igazán nemzetközi hírűvé.[15])

1950-ben nevezik ki az újonnan létesülő Biokémiai Intézet ig.-jává, az önállóvá minősülő Orvostudományi Egyetemen. Ez az intézet is, sokáig a családi villában kap otthont, egészen 1973 őszéig, amikor elkészül a Klinika-telepen az új Elméleti tömb, és ebbe települhetnek át.

1952-ben az MTA a *kémiai tudományok kandidátusává* fogadja és avatja.

Munkásságának első és kisebb részét végezte a Bem-téri Orvosi Vegytani Intézetben, (ahol eredetileg hallgatóként kezdte), a nagyobbat már a Biokémiai Intézetben, a Simonyi út 4. sz. alatt, ám az Elméleti tömbben is részvevője lehetett az intézet megújításának. Ezen az immár méltó és végleges helyen, hozzá tudott még járulni az intézet kiteljesedéséhez.

A megfeszített munka azonban ekkorra már kikezdte egészségét, és megakadályozta abban, hogy a megújult intézetet megérdemelten, egész élete szorgos munkájának beérett gyümölcseként, még sokáig élvezhesse. Visszavonul az intézet vezetésétől, de még közel egy évig, naponta bejár dolgozni. Míg nem, 1974. okt. 16-án, a halál ettől is megfosztja.

Korai halálával nemcsak a DOTE vesztette el kiváló professzorát, nemzetközi hírű kutatóját, a pedagógiai munkát tudatosan vállaló és következetesen végző, a humánusan gondolkodó embert, hanem a biokémikusok nagy családja is, tehát a szűkebb és tágabb környezete egyaránt.

Jóllehet, Tankó professzor egyénisége, büszke és öntudatos személyisége nem volt könnyen megközelíthető. Kapcsolatait munkatársaihoz és tanítványaihoz egyformán, a tartózkodó közvetlenség, az egyenes szókimondás, és a tárgyszerűség jellemezte. Tartózkodása mögött mindvégig a tudomány szeretete, a szakszerű és színvonalas munka tisztelete, ennek megbecsülése, értékelése, és egyben, elvárása volt, húzódott meg. Környezete erős akaratú, igényes, céltudatos, fáradtságot nem ismerő, humánus szemléletű, puritán egyéniségnek ismerte meg, és így is tisztelte.

Mint egyetemi oktatót és nevelőt is, nagyfokú szakmai igényesség, pedagógiai érzék jellemezte. Előadásainak a gondolatmenete logikus, szabatos és sallangmentes volt, közérthetően emelte ki mindig a lényeget.

Kitűnően beszélt idegen nyelveken. 1945-ben megtanult oroszul is. Számos nemzetközi elismerésben volt része. Igen sok helyen fordult meg a világban. A nyugat-európai országokon túl, járt a Szovjetunióban, az USA-ban, Japánban, Nigériában. Munkásságának elismerését jelzi, hogy több külföldi és hazai tudományos társaságnak volt tagja. Részt vett a Biochemical Society, a Chemical Society, Society of Chemical Industry (London), az American Chemical Society (Washington), valamint a Magyar Élettani Társaság és a Magyar Kémikusok Egyesületének munkájában, de aktívan tevékenykedett az Európai Biokémiai Szövetségben is. Lelkes híve volt a biokémikusok összefogásának. Ennek nyomán, 1961-ben lett alapító tagja a Magyar Biokémiai Társaságnak (= MBT), 1962-től pedig elnöke is, közel 10 éven át. Sokszínű és sokrétű áldozatos munkásságának elismeréseként, 1969-ben az MBT *Hári Pál - emlékéremmel* tüntette ki.

Figyelme és érdeklődése az ötvenes években fordult a nukleinsavak kémiája felé. A rá jellemző, nehézséget és fáradtságot nem ismerő kitartással, a kitűnő preparatív és analitikai felkészültségét kamatoztatva, *elsőként rakta le hazánkban és honosította meg a létfontosságú biológiai makromolekulák vizsgálatának az alapjait.* Mai szemmel nézve, igencsak mostoha körülmények között, néhány év alatt, *iskolát teremtett*, hiszen még azok is, akik más munkaterületre kerültek át intézetéből, büszkén emlékeznek rá és Tankó-tanítványnak vallják magukat. (L. Források.)

[15] L. *Pedagógusok Arcképcsarnoka,* 2002. évi kötet, 25. oldal.

A nukleinsavak vizsgálatába való bekapcsolódása után, elsősorban módszertani szempontból, *megbízható bázisa lett a hazai daganatkutatásnak*. Nagyon gondosan, kritikus elemzéssel ő írta le magyar nyelven, az első nagyobb terjedelmű, összefoglaló és rendszerező munkát a nukleinsavak vizsgálatáról, amely a *Kísérletes orvostudomány vizsgáló módszerei* c. kézikönyvben jelent meg 1959-ben, és ami hosszú időn át szolgált biztos alapul, a nukleinsav problematikájával szembe kerülő kezdő és haladó kutatóknak egyaránt. A folyóiratokban megjelent, önálló közleményeinek száma meghaladta a 70-et.

A laboratóriumi munkában elmélyült igényesség, körültekintő és kitartó alaposság, türelem és ötletesség jellemezte. Végtelen szenvedéllyel nevelte munkatársait, miközben a kritikus szemlélettel végzett munkára tanította őket. Figyelme kiterjedt a legapróbb, lényegtelennek tűnő részletekre is. Készséges volt a hozzá forduló fiatal és tehetséges kutatókhoz. Jónéhány, később ismertté vált szakember fordult meg nála, és kérte ki véleményét a hosszabb, vagy rövidebb időtartamú tanulmányút keretében.

Tevékeny részt vállalt a TMB munkájában is. Nagyra és sokra értékelték szakmai körökben a tárgyilagos, kritikus, de korrekt bírálatait.

A tudományos utánpótlás neveléséből is kivette a részét. 1937 óta foglalkozott doktorandusokkal. Több mint 20 értekezés készült vezetésével. Tanítványai közül sokan tekintélyes oktatók és kutatók, professzorok egyetemeken, vagy vezetők kutatóintézetekben és az iparban.

A hazai finomvegyszer-gyártás is igénybe vette tapasztalatait. Konkrétan a REANAL vezetői keresték meg és kérték segítségét. Ennek nyomán született meg az 1960-as években a glicerinsav-2-foszfát, majd a foszfo-enol-piruvát előállításának az ipari méretű, egyszerű, ám szellemes módszere, élesztő felhasználásával, majd pedig a fruktóz-1-foszfát kémiai szintézisének elegáns megoldása is. A szabadalmaztatott eljárások nagy segítséget nyújtottak a REANAL-nak, és hoztak jelentős hasznot az egész országnak is.

1993-ban MBE, (mint az MBT jogutódja) és özv. dr. Tankó Béláné, alapítványtevők létrehozták a *dr. Tankó Béla Alapítványt*. Idézet az okiratból:

"4. Az Alapítvány célja:

a.) Dr. Tankó Béla egyetemi tanár szellemi örökségének ápolása. Az MBE első elnökének az emlékezetére alapított díj, a túlnyomórészt hazai intézményekben végzett kutatómunkáért adható.

b.) A Magyarországon rendezett tudományos kongresszusokon való részvétel támogatása, határainkon kívül élő magyar biokémikusok számára."

A díjazottak kiválasztása a MBE tagjainak javaslattételével indul. A beérkezett javaslatok közül az MBE elnöksége titkos szavazással választja ki jelöltjét. A végső döntést az Alapító Okirat szerint az Alapítvány kuratóriuma hozza meg.

Díjazottak: Tyihák Ernő (1980), Dévai Piroska és Csermely Péter (1986), Patthy László (1993), Sarkadi Balázs (1995), Fésüs László (1997).

1995-ben a DOTE és a DOTE Baráti Kör szervezésében emlékünnepséget tartottak Tankó Béla születésének 90. évfordulója alkalmából. Ennek kapcsán jelentette be Muszbek László rektor, hogy özv. dr. Tankó Béláné felajánlása alapján, (egyetemi) díjat hoztak létre. A díjat az alapítók javaslata alapján a DOTE Egyetemi Tanácsa ítéli oda annak az egyetemi polgárnak, aki

"vagy a gyógyító -, vagy az oktató -, vagy a kutatói munkában kimagasló teljesítményt ér el és az egyetem hírnevét öregbítette."

Ezt a díjat 1996-ban *Péterffy Árpád*, 1997-ben pedig *Szegedi Gyula* kapta.

Igazán megható olvasni a volt tanítványok és munkatársak elismerő és méltató sorait, visszaemlékezéseit a harmadik forrásként feltüntetett kiadványban. Ugyancsak ebben található, összesen 149 közlemény bibliográfiája is, *dr. Tankó Béla és a Biokémiai Intézet közleményei 1930-1973* alcím alatt.

Források:
Zsindely Attila: Tankó Béla: in *Debreceni Kémikusok*. Szerk. Patonay Tamás. KLTE Kémiai Intézet kiadványa, Debrecen, 1984. 31. p.
Meghalt dr. Tankó Béla egyetemi tanár: in H-B NAPLÓ 1974. 10. 23. p. 5.
Dr. Tankó Béla: in A Debreceni orvosképzés nagy alakjai. 13. füzet. Szerk. Fésüs László. Debreceni Orvostudományi Egyetem, Debrecen, 1998.

.Szalay Tibor

Tar János (Balmazújváros, 1929. okt. 29. - Debrecen, 2002. okt. 18.): tanító, ált. isk.-i tanár.

Tar János

Apai-anyai ágon minden őse balmazújvárosi. Apja a MÁV-nál pályamunkás, majd pályaőr volt. Elemi és polgári isk.-ba Balmazújvároson járt. A polgári isk. önképzőkörének egyik legkiválóbb tagja volt. Első írása 1943-ban jelent meg a Mi útunk c. ref. ifjúsági lapban. 1944-ben beiratkozott a debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetébe. Ő és osztálytársai voltak a nagy múltú intézet utolsó tanítóképzős diákjai. 1949-ben szerzett képesítést. Még abban az évben kinevezték a szentpéterszegi ált. isk.-ba. A községben meleg fogadtatásra talált.

Pályakezdésekor tapasztalta, hogy a rendszer igyekszik a nemzeti emlékezet fenntartásának szükségességét megkérdőjelezni. Elég lázadó szellemű volt ahhoz, hogy a korszak hivatalos előírásaival szemben értékes ideálokkal ismertesse meg az ifjúságot. Egészséges nemzettudat kialakítására törekedett. Pedagógiai munkássága mély hittel társult. Szerette a bihari embereket. Sokat tett a művelődésükért. Az isk-i munkája tengelyébe az értelmi, az erkölcsi és a testi nevelést állította. Népszerű tanító lett. A vezetői erény már ekkor megmutatkozott nála. Nem hagyott kétséget nevelési elvei felöl. Volt tanítványai közül évtizedek múlva is többen meglátogatták újvárosi otthonában.
1951-ben behívták sorkatonai szolgálatra. Három évet töltött a határőrségnél. Leszerelése után nem ment vissza Szentpéterszegre. Szülőfalujában folytatta az oktató-nevelő munkát. A Kalmár Zoltán által vezetett bánlaki iskolában érett igazi pedagógussá. Magyart és testnevelést tanított. Fontosnak tartotta az anyanyelv ápolását. Tanítványainak lelkesen beszélt a magyar nyelv szépségéről, változásairól, újdonságairól. Ezzel az igényesebb nyelvhasználatra, a jobb stílusra, választékos beszédre való törekvéseket szolgálta. Komolyan vette a tanítást. Precíz volt az írásbeli munkája. Ezt a pontosságot követelte meg a tanulóktól. Az isk. tanulói már az 1954/55-ös tanévben kitűntek sportteljesítményükkel. Ő a község labdarugó csapatában játszott. Neki tulajdonítható, hogy a bánlaki isk.-ban a labdarúgás lett a népszerű sportág. Sokat foglalkozott a gyerekekkel. Kiváló edzőmunkájának köszönhető, hogy néhány év múlva ezek az ifjak lettek a község labdarúgó csapatának játékosai.
1955-ben az ig.-helyettesi feladatok végzésére kapott megbízást. Egerben, a Pedagógiai

Főiskolán magyar szakos ált. isk.i tanári oklevelet szerzett 1956-ban.
Példamutató emberi és harmónikus kapcsolata volt munkatársaival. Alkotó módon együttműködött Kalmár Zoltánnal. Széleskörű irodalmi műveltségéért, erkölcsi feddhetetlenségéért, erős igazságérzetéért tisztelték, szerették kollégái. Az ifjúság rajongott érte.
1956. október 31-én a balmazújvárosi pedagógusok megalakították a Pedagógusok Nemzeti Tanácsát. Titkos szavazással Tar Jánost választották a nemzeti tanács elnökének. A hitében rendíthetetlen ember-nek – aki régóta egy szép, szabad Magyarországról álmodott – a gyűlésen elhangzott szívetlelket melengető, magvas, veretes gondolata, tisztán ragyogó beszéde nagy tetszést keltett. Elmondta, hogy Magyarország olyan legyen, amelynek szilárd alapja a család, a nem kényszerből végzett munka, a tanulás és a nemzeti összetartozás. Azt tette, amit meggyőződéssel tudott tenni. A forradalom eltiprása után is kiállt elvei mellett.
1957-ben ő is a megtorlás áldozata lett. Azzal vádolták, hogy az "ellenforradalmi események idején" pedagógushoz nem méltó magatartást tanúsított. Szept. 17-én "azonnali hatályú elbocsátás" fegyelmi büntetést szabtak ki rá. A vádak hazug kitalációk voltak. Az emberi méltóságában megalázott férfi, ha nehezen is, elviselte a megpróbáltatásokat. 1958 ápr.-ában rehabilitálták, állásába visszahelyezték. Igh. nem lehetett. Az 1958/59-es tanévben áthelyezték a Központi Ált. Isk.-ba. Örült, hogy az elveszettnek hitt kincset – a tanítást – újra megtalálta. Az isk.-i munka mellett Balmazújváros sportját irányította. Edzette a labdarúgókat. Megszervezve 12 csapat számára az üzemi bajnokságot. Újabb csapások érték. 1949 szept.-ében súlyos gyomorműtéten esett át. 1960 nyarán agyhártyagyulladással került kórházba. Több hónapig feküdt kómában. Csoda, hogy életben maradt. A halál tornácáról visszajövő ember nem gyógyult meg teljesen. Mozgássérült lett. Tanítani akart. Ig.ja a napközibe osztotta be. A terhelést nem bírta, ezért indokolt volt nyugdíjba vonulása. A nyugdíjas éveit nem töltötte hasztalanul. Debrecen és Nyíregyháza levéltáraiban, Budapesten a Széchenyi könyvtárban és az Országgyűlési Könyvtárban kutatott. A talált források alapján megírta Balmazújváros Sporttörténetét és elkészítette felesége szülőfaluja, Tyukod történetét. Újságok és folyóiratok közölték írásait. Több kötetet kitevő kézirata vár kiadásra. Szépirodalmi írásainak témáját követlenül az őt körülvevő valóságból merítette. Stílusa ennek következtében a publicisztikához hasonlítható, lényeget láttató. Írásaival több pályadíjat nyert. Levelezett országos hírű személyiségekkel (Abodi Béla, Csurka István, Gyurkovics Tibor, Illyés Gyula, Végh Antal, Veres Péter) nemzeti kultúránkról, magyarságunkról, hitünkről, az emberiségre mérhetetlen szenvedést zúdító erőkről. A nyolcvanas években olvasta a szamizdatokat. A rendszerváltozás után számos helyi rendezvényen vett részt, azokon megrázó erővel hitelesen ecsetelte a 20. század második felének történelmi eseményeit. A magyar kultúra, az oktatás messzemenő támogatására hívta fel a figyelmet.
2002-ben már nem tudta leküzdeni a betegséget.
Tar János tanár úr élete a halál után is mint útjelző világol Balmazújvároson.
Forrás:
A család tulajdonában levő dokumentumok, önéletrajzot tartalmazó írások.

Király István

Tar Zoltán (Balmazújváros, 1913. jan. 9 - 1992. szept. 27.): rajztanár, festőművész
Elemi is.-ba Debrecenben, a Csapókertben járt, középisk.-i tanulmányait a Debreceni Ref. Koll. gimn.-ában végezte. Veleszületett rajz-, festő- és fafaragó készségeihez az első útmutatásokat elemi isk.-i tanító édesapjától kapta.
1937-ben Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán középisk.i és tanítóképző intézeti

tanári okl.-et szerzett. Festészetet Rudnay Gyulától, grafikát Varga Nándor Lajostól, szobrászatot Kisfaludy Strobl Zsigmondtól tanult, a művészet történetét Lyka Károlytól hallgatta.

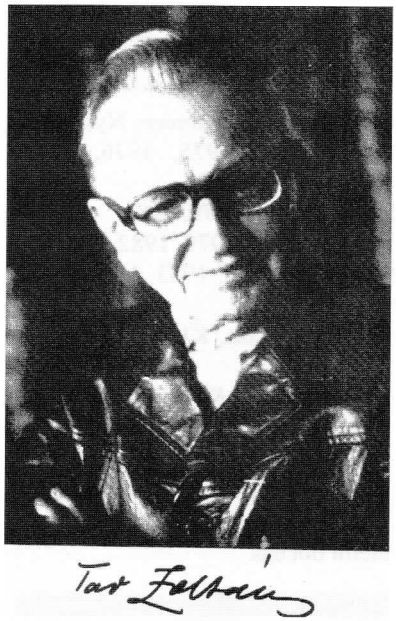

Tar Zoltán

1937-ben kezdte meg tanári munkásságát a Szeghalmi Péter András gimn.-ban. Ez idő tájt főleg pasztellkrétával és akvarellel festett, portrészobrokat készített, néprajzi gyűjteséket végzett.

1940-től 1948-ig a debreceni Dóczi Gedeon Leánynevelő Intézet tanára volt, ahol művészeti szakkört vezetett, s számos tanítványát vették fel a Képzőművészeti Főiskolába.

1944 nyár végétől 1946 máj. végéig katonai szolgálat, majd hadifogság miatt távol volt Debrecentől. 1948-tól 1950-ig a debreceni Szt. Anna u. 17 sz. alatti ált. isk.-ban, 1950-től 1958-ig a debreceni 2. sz. állami Tanítóképző Intézet rajztanáraként tevékenykedett.

1958-tól a debreceni Tanítóképző Intézet Gyakorló Ált. Isk.-jában, majd 1968-tól a jelenlegi Tanítóképző Intézet tanára volt 1975-ig, nyugdíjazásáig.

1941-től rendszeresen kiállított országos és külföldi tárlatokon. 1982 óta alapító tagja a téli Hortobágyi Alkotótábornak. 1975-ben kimagasló rajzpedagógiai és képzőművészeti tevékenységéért megkapta a Székely Bertalan emlékérmet, 1983-ban az SZMT díját, 1988-ban pedig SZOT díjat. 1947 óta tagja volt a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezetének, ill. a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége debreceni munkacsoportjának.

1940 és 1990 között tett tanulmányútjainak fontosabb állomásai: Kassa, Rozsnyó, Szádelő, Pozsony, Nagyvárad, Kolozsvár, Nagybánya, Borszék, Csíksomlyó, Csíkszereda, Korond, Székelyudvarhely, Sötétpatak, Velence, Róma, Nápoly, Capri, Anacapri, Drezda, Bécs, Innsbruck, Tirol, Aldrans, valamint Ausztria, Svájc és Németország több városa.

Rajzpedagógiai munkájának alapvető elve: a kisgyermeket játékosan, szeretettel kell a képzőművészet varázslatosan szép mesevilágába bevezetni. Le kell szállni a gyermek értelmi és érzelmi világába, hogy lelkesedéssel fogadja be a rajzoláshoz és festéshez fűződő ismereteket. A születéskor magával hozott rajz és festészeti csírákat úgy kell fejleszteni, hogy el ne illanjon az a magát kifejezni vágyó ösztön, melyet a szép, színes pillangó hímporához hasonlított.

Alkotói ars poétikája: „Boldog vagyok, és hálát adok a Teremtőmnek, hogy az Ő mérhetetlen teremtőképességéből egy vékony szeletet adott nekem is, így örülhetek annak, ha a vásznon életre kelnek az alakok vagy jelenségek, és a nagy természet véghetetlen gazdagságából emberléptékű kifejezéseket tudok közreadni az én egyéni jellegzetességeimmel, amelyeket nevezhetünk alkotásoknak is."

Egyik tanítványa, Dávidházy Gáborné így vall tanára munkásságáról: „Ars poétikáját igyekezett pedagógiai munkájában is érvényesíteni. Rendkívül visszahúzódó, szerény természete volt, mégis sikerült helytállnia serdülő gimnazista lányok között is. Nagyon szeretett tanítani. Szót értett a kicsikkel éppúgy, mint a nagyobbakkal. A diákok rajongtak érte, hiszen az ő nyelvükön közeledett

hozzájuk. Nem kényszerítette őket munkára, hanem játékosan próbálta megismertetni velük a rajzolás és festészet alapjait.
A felsőbb osztályos gimn.-ban, ahol a műalkotások megismerése volt a cél, vetített képen mutatta be az építészet, szobrászat, festészet kiemelkedő remekeit. Részletesen elmagyarázta a kort, amelyben a műalkotás készült, s az éppen aktuális stílushoz igazodva kiemelte a művész egyéniségét. A nagylányoknál, mint fiatal tanárnak, nehéz feladata volt különösen az aktok bemutatása. Mindezt halk, szelíd hangon, a provokációt elkerülve tárta elénk, hogy megértsük a művészt örökérvényűvé tevő mondanivalót.
Pedagógiai munkásságában is megtalálta az emberi hangot a művészet sajátos nyelvezete és a felnőtté érő emberek között, akik útmutatásai alapján értően tudták szemlélni a különböző alkotásokat."
Egyéni kiállításai: Debrecen, Medgyessy Terem 1962, 1972, 1982.
TIT Klub, Debrecen, 1964, 1970.
Balmazújváros, Leninváros, Mezőcsát 1971.
Agrártudományi Egyetem, Debrecen, 1976.
TIVIZIG, Alföldi Nyomda, MÁV Járműjavító, Debrecen, 1977.
HÁÉV, Debrecen, 1977, 1978.
Tokaj, Rakamaz, Polgár, Mezőkövesd, Hortobágy 1978.
Balmazújváros, Berettyóújfalu 1979. Szeghalom, Füzesgyarmat 1982.
HÁÉV Debrecen, Balmazújváros 1983.
Kenézy Galéria Debrecen, 1992.
Nagyerdei Ref. Egyházközség gyülekezeti terme 1992.
Halála után rendezett gyűjteményes kiállításai: Kölcsey Ferenc Ref. Tanítóképző Főisk., Déri Múzeum 1995, DOTE Galéria, 1997.
Kollektív kiállításai: Debreceni Képzőművészek és Műpártolók jubiláris kiállítása, Debrecen 1941.
Grafikai kiállítás Debrecen, 1943. Műcsarnok, Budapest, 1954.
Alföldi Tárlat, Békéscsaba 1961, 1963, 1967, 1968 1972, 1974.
Pedagógus Képzőművészek Országos Tárlata, Pécs, 1974.
Pedagógus Képzőművészek és Rajztanárok megyei tárlata, 1972, 1973, 1974.
Kelet-Magyarországi Képzőművészek Kiállítása, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1972.
Országos Nyári Tárlat, Debrecen, 1968, 1978.
Őszi és tavaszi tárlatok, Debrecen, Nyírbátor; SZMT Üzemi Tárlat, 1975, 1976, 1977, 1979, 1981, 1982, 1983, 1984.
Nyári Tárlat, Debrecen, 1979, 1981.
Presszótárlat, Debrecen, 1979, 1982.
Grafikai Tárlat, Debrecen, 1983, 1984. Finnország, 1984.
Művésztanárok Kiállítása, KLTE, Debrecen, 1996.

Kassainé Tar Ildikó

Tóth Gyula (Budapest, 1931. ápr. 29. – Debrecen, 1990. márc.29.): okleveles vegyész, egyetemi docens

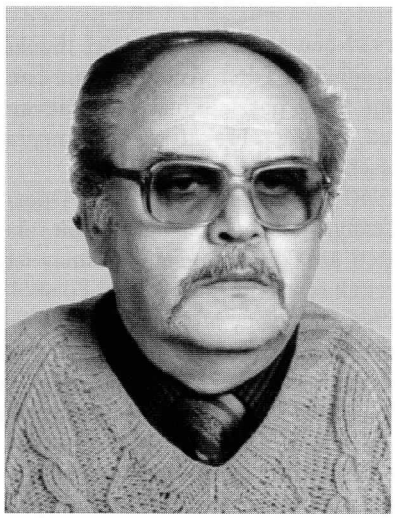

Tóth Gyula

Pályafutását több mint harminc éven át közelről követhettem, kollégám, munkatársam és barátom volt, ezért is vállalkoztam arra,

hogy felvázoljam munkásságát, emberi vonásait.

Debrecenben született, itt végezte tanulmányait. Gimn.-i érettségi után a KLTE Természettudományi Karán végzett. A dipl. megszerzése után egy évet (1956-57) a Váci Forte Gyár Fotokémiai laboratóriumában dolgozott. Ezután visszatért Debrecenbe, az Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet Talajosztályán vállalt állást. Dr. Arany Sándor Kossuth-díjas professzor irányítása mellett ismerkedett a talaj- és a vízvizsgálati módszerekkel és itt jelentek meg első publikációi:

Filep György – Tóth Gyula: Adatok az észak Tiszántúli holtmeder-vizek összetételéhez. OMMI Évkönyv, 1956-57. Vol. IV. 209-218 oldal.

Filep György – Tóth Gyula: Adatok az észak Tiszántúli holtmeder-vizek összetételéhez. OMMI Évkönyv, 1956-57. Vol. IV. 209-218 oldal.

Oktatói pályafutását 1958-ban, tanársegédként kezdte a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia kémia-talajtan tanszékén. A tanszéket dr. Szelényi Ferenc egyetemi tanár vezette, a kémiaoktatást dr. Vecsey Tibor egyetemi docens irányította. Tóth Gyula kezdetben a kémia oktatásában és a talajtani kutatómunkában egyaránt részt vett, később a kémiaoktatás mellett kötelezte el magát. Ebben az időszakban megjelent néhány publikációja:

Szelényi Ferenc – Tóth Gyula: Laboratóriumi istállótrágya-erjesztési kísérletek módszerei és eredményei. Debreceni Mezőgazdasági Akadémia Évkönyve, 1958. 77-89 oldal.

Szelényi Ferenc – Tóth Gyula: Különböző töménységű sóoldatok hatása a talajok vízgazdálkodására. Debreceni Mezőgazdasági Akadémia Évkönyve, 1958. 91-107 oldal.

Karácson István – Tóth Gyula: Különböző ásványi és szerves keveréktrágyák hatásának vizsgálata homoktalajon termesztett paprikánál. Debreceni Agrártudományi Főisk. Tudományos Közleményei 1962. 389-396 oldal.

1960-tól bekapcsolódott a „Mezőgazdasági termények feldolgozása" c. tárgy oktatásába, melynek később önálló előadója lett. Ekkor jelent meg első jegyzete (Tóth Gyula – Vecsey Tibor: Útmutató a mezőgazdasági termények feldolgozása c. tantárgyhoz. Debreceni Agrártudományi Fő-isk., 1962.)

A Tudományos Minősítő Bizottság levelező aspiránsaként a borok nitrogéntartalmú anyagait vizsgálta. Több mint 10 éven keresztül foglalkozott a borok minőségét meghatározó must-és borfehérjék frakcionálásával, tanulmányozta viselkedésüket. A munka során számos módszertani kérdést kellett megoldania. (Tóth Gyula: A borok aminósav és amidnitrogénjének jodo-metriás meghatározása. Debreceni Agrártudományi Főisk. Tudományos Közleményei 1965. 251-257 oldal).

1964-ben a kémia-talajtan tanszék kettévált, Tóth Gyula a kémia tanszéken folytatta munkáját, Dr. Vecsey Tibor tanszékvezető irányításával. 1965-ben kinevezték egyetemi adjunktusnak. A mezőgazdasági termékek tárolása és feldolgozása tárgy előadójaként fokozatosan továbbfejleszti a tananyagot, újabb jegyzetet ír. Aktívan vett részt a kémiai gyakorlatok jegyzeteinek összeállításában.

Loch Jakab – Mirkó Lajos – Tóth Gyula: Mezőgazdasági kémiai gyakorlatok I-II-III. Debreceni Agrártudományi Egyetem kémiai tanszék, 1970.

Az oktatásban egyre nagyobb rutinra tesz szert, oldott hangulatú előadásain a hallgatók szívesen vettek részt.

Pedagógusi alkatának kialakulásához nagymértékben járult hozzá dr. Vecsey Tibor személyes példamutatása, segítsége. A tanszékvezető széles körű munkamegosztással lehetőséget biztosított munkatársainak oktatói képességeik kibontakoztatására. Tóth Gyulát fokozatosan bevonja a szerves és biokémia oktatásába is, levelező tagozaton.

Tóth Gyula közvetlen, életvidám természete és jó kapcsolatteremtő készsége alapozta meg jó viszonyát kollégáival és a hallgatósággal. Szeretett beszélgetni és vitatkozni. A társadalom problémái sokat foglalkoztatták.

Az egyetem közéletébe is aktívan bekapcsolódott. Vitáiban az örök igazságkeresés vezette, impulzív természete néha elragadta. Nagyon sok hallgatóval volt személyes kapcsolata. A végzettek körében is sok jó ismerőse, barátja volt. A tanszékre kinevezett fiatal oktatókkal is jó viszonyban volt.

1977-ben elhunyt dr. Vecsey Tibor, ekkor kaptam megbízást a tanszék vezetésére. Megtartva a korábban jól bevált munkamegosztást, Tóth Gyulát kértem fel a szerves és biokémia oktatására. Szívesen vállalkozott az új feladatra, mivel eddig oktatott tárgya az ált. agrármérnök-képzés keretében megszűnt. A szerves és biokémia tananyagát fokozatosan továbbfejlesztette, új jegyzeteket írt. Közben tovább mélyítette borkémiai kutatásait, folyamatosan publikálta eredményeit. Ezek közül a gélelektoforézis alkalmazása emelhető ki.

1982-ben, sokévi szívós munka után sikeresen védte meg *Hazai mustok, borok nitrogéntartalmú anyagainak és fehérjeösszetételének jellemzése* c. kandidátusi értekezését. Számos cikke jelenik meg a Borgazdaságban és a DATE Tudományos közleményeiben. Tudományos fokozata alapján a KLTE Természettudományi Karán vegyészdoktorrá avatták. Ugyanebben az évben nevezték ki egyetemi docensnek.

Kinevezése újabb lendületet adott oktató és kutató munkájának. A borfehérjék kutatása után figyelme a kukoricafehérjékre irányult. Ez a téma szorosan kapcsolódott a takarmánygazdálkodási szakmérnöki szakon tartott előadásaihoz. Sajnos ez a kezdeményezése már nem tudott kiteljesedni.

Dr. Tóth Gyula egyetemi docens 1990-ben váratlanul elhunyt. Élete teljében, 59 éves korában máról holnapra ragadta el a halál. Hirtelen távozása megdöbbenést keltett mindannyiunkban. Színes egyéniségére még sokáig emlékezni fogunk.

Loch Jakab

Tóth Lajos (Hajdúszoboszló, 1902. szept. 1. – Budapest. 1990. nov. 12.): tszv. egyetemi tanár.

Hétgyermekes pedagógus családból származott, akik közül hárman szereztek egyetemi tanári címet. Édesapja a pápai Ref. Koll. énektanára, „kóta bácsija" volt. Iskoláit Pápán, a Ref. Gimn.-ban, végezte, utána a budapesti egyetemre iratkozott be matematika-fizika tanári szakra. Eötvös kollégista volt. 1924-től a debreceni Tisza István Tudományegyetem Orvoskari Fizikai Intézetében tanársegéd. Középisk.-i tanári oklevelét Debrecenben szerezte meg 1925-ben. 1926-ban doktorált. Disszertációjának címe: a Hidrogén atom szerkezete

Tóth Lajos tanári pályafutását a debreceni Fazekas Gimn.-ban kezdte. 4 évi működése alatt kiváló oktató munkát végzett, módszertani kutatásokat folytatott mind matematikából, mind fizikából.

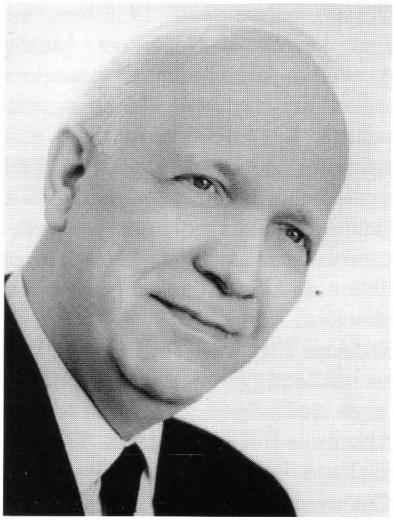

Tóth Lajos

Tulajdonképpen matematikusnak készült, de doktori disszertációjában már elméleti fizikai kérdésekkel foglalkozott. 1928-tól kezdve fizetéstelen adjunktus az Orvosi Fizikai Intézetben, ahol matematika és fizika gyakorlatokat vezetett. 1932-ben habilitálták egyetemi magántanárrá. Ettől kezdve rendszeresen

tartja minden évben fizikából az egyetemi magántanári előadásait és a Tanárképző Intézetben a fizika szakmódszertani előadásokat. 1935-ben kapott középisk.-i tanári állást a debreceni Fazekas Gimn.-ban. 1938-1949 között a Tanárképző Intézet Gyakorló Gimn.-ának vezető tanára, annak megszűnése után újból a Fazekas Gimn.-ba ment vissza tanítani 1950-ig. Közben tanított a Dolgozók Gimn.-ában, szakérettségis tanfolyamokon, volt igh., ig., szakf., 1950-től az Orvosi Fizikai Intézet tszv. egyetemi tanára, majd ig.-ja. Kinevezése után szorgalmasan fejlesztette az Intézetet. Foglalkozott szakdidaktikai kérdésekkel is. Megteremtette az oktatáshoz szükséges alapvető kísérletek elvégzésének lehetőségét. Oktató munkája arra irányult, hogy sok kísérlettel, bemutatással tegye színessé a hallgatók számára az orvosi fizika alapismereteit.

Tudományos munkássága a fizikához kapcsolódott. Kb. 80 tudományos dolgozata és jegyzete jelent meg. A 2. vh. előtti időszakban elektromágneses hullámokkal, elméleti elektromossággal foglalkozott.. A későbbiekben a rugalmas falú inga elméleti vizsgálata volt a kutatási témája.

1968-ban vonult nyugdíjba. 1968-1980 között szaktanácsadóként dolgozott tovább.

Aktív ismeretterjesztő munkát végzett. Sok előadást tartott a TIT-ben. A TIT fizikai szakosztályának volt az elnöke sokáig. Választmányi tagja volt az ELFT-nak, elnökségi tagja a Biofizikai Társulatnak.

Nagyon szerette a zenét, jól hegedült. Jól tudott gyorsírni, és versenyt is nyert.

Felesége, Dr. Keresztessy Mária, matematika-fizika szakos tanárnő volt a Dóczy, majd a Kossuth Gimn.-okban. Házasságukból egy gyermekük született, aki az orvosi hivatást választotta.

A Fazekas Gimn.-ban legnagyobb érdeme a kiváló tanulók aktivitásának a felkeltése, az Eötvös Loránd matematikai és fizikai szakosztály megszervezése volt. Tanári munkájának eredményeképpen hirtelen megemelkedett a KöMaL feladat megoldóinak a száma az iskolában. Ő maga is tűzött ki feladatokat a KöMaL-ban.

A Tanárképző Intézet Gyakorló Gimn.-ában egyre tudatosabban foglalkozott a fizika tanításának a módszertanával. A Debreceni Könyvek sorozatában a 6. kötet lett volna Tóth Lajos : „A természettan tanítása" c. könyve, amelyben az alsó- és felsőfokú középisk.i fizikatanítás minden lényeges kérdését tárgyalta volna A második vh. miatt a tervek nem valósultak meg.

Baráti körét a középisk.i tanártársai alkották. Szerény, csendes, kellemes egyéniség volt. Jó munkakapcsolat fűzte tanártársához, Barra Györgyhöz.

Kitüntetése: Munkaérdemrend ezüst fokozata (1968).

Kántor Sándorné

Tóth Lajosné Keresztessy Mária (Debrecen, 1910. okt. 10 – Budapest, 1981. máj. 13.): középisk.-i tanár.

Tóth Lajosné

Keresztessy Mária volt az egyetlen tanárnő, aki 1945 előtt egyetemi doktorátust szerzett a debreceni Tisza István Tudományegyetemen.

Középisk.-i tanulmányait a Dóczy leánygimn.-ban végezte 1920-1928 között. Utána matematika-fizika szakon folytatta tanulmányait a debreceni Tudományegyetemen. 1933-ban kapta meg diplomáját. 1935-ben doktorált Dávid Lajos matematikai szemináriumában. Témája a magyar matematikai műnyelv történetének a feldolgozása volt. Disszertációját könyv formájában is kiadták 1935-ben. Ez a munka matematikatörténet jellegű és elsősorban a tanárok számára ajánlották. A témát ma is érdemes volna felfrissíteni és folytatni.

A magyar matematikai műnyelv története c. könyv két részből áll. Az első részben a szerző 8 korszakra osztja a magyar matematikatörténetét és ezekben vizsgálja a matematika nyelvének a fejlődését. A második rész egy 143 oldalas szótár, amely elsősorban latin nevekből indul ki, majd megmutatja, hogy hogyan változott a matematikai fogalom neve a történelem folyamán pl.: circulus, Kreis, keruelet, kerék, karika, kerek, kerekded, kör, körvonal.

Megtudhatjuk, hogy az átfogó és befogó szavak először Bolyai Farkas Tentamenjében fordulnak elő 1832-ben, a derékszög Dugonics Andrásnál 1784-ben, a zérus a Debreceni Arithmetikában 1577-ben „cziphra" néven szerepel.

Keresztessy Mária fontosnak tartotta a matematikai műszavaknak a magyar nyelvbe való beillesztésének vizsgálatát. Ilyen típusú vagyis nyelvújító tevékenységet végzett Debrecenben Maróthi György, Kerekes Ferenc is.

1934-1936 között Keresztessy Mária díjtalan gyakornok, majd fizetés nélküli tanársegéd volt a debreceni Tisza István Tudományegyetem Matematika Intézetében. Közben férjhez ment, gyermeke született. A háborús években nem állt munkába, csak 1946-tól tanított. 1946-1948 között a debreceni Ref. Leánygimn.-ban, 1948-1950 között az Áll. Svetits Gimnáziumban, 1952-1964-ig, vagyis nyugdíjazásáig a Kossuth Gyakorló Gimn.-ban, ahol 1950-től vezető tanár volt és a matematikai munkaközösség vezetője. Tanított még a Dolgozók Gimnáziumában, szakérettségis tanfolyamokon, levelező tanfolyamokon.

Aktívan részt vett a Bolyai János Matematikai Társulat munkájában, a Választ-mány tagja volt. 1951-1953 között a matematikatanárok szakmai konferenciáján tanfolyamvezető volt.

Tanári munkáját jó szakmai felkészülés, alaposság jellemezte. Türelmes és megértő volt tanítványaival szemben. Érdekelte a matematika tanításának a javítása. Módszertani cikkeket írt, részt vett a Pedagógus Újító Mozgalomban. 1955-56-ban bekapcsolódott a Matematika Tanításában megjelenő feladatmegoldó versenybe.

Kitüntetései: ezüst és arany Békejelvény (1957, 1958).

Főbb munkái:

1. A magyar matematikai műnyelv története, Debrecen 1935.
2. A térszemlélet kérdéséhez (társszerzővel) Kossuth Gyak. Gimn. Ért. 1961/62.
3. Táblai ellipszográf (pedagógusújítás, 1954)

Kántor Sándorné

Tőkés György (Voila [ma Románia], 1905. okt. 16. – Debrecen, 1973. máj. 25.): középisk.-i tanár, ig.

Fogaras vármegyei kisközségben született négy gyermekes gazdálkodó szülők második gyermekeként. Iskolát megelőző éveit a Háromszék vármegyei Sepsimagyaróson töltötte (tiszta magyar lakta település, lakosainak száma 1910-ben 430).

A helyi hagyományokkal ellentétben a szülők nagy gondot fordítottak gyermekük taníttatására és beíratták a sepsiszentgyörgyi Ref. Főgimn.-ba (jogelődje az 1863-ban alapított Mikó Koll.). A gimn. elvégzése után a kolozsvári Közgazdasági Egyetemen folytatta tan-lmányait, ahol 1928-ban könyvvitel, jog,

kereskedelmi ismeretek, kereskedelmi levelezés szakos tanári oklevelet szerez.

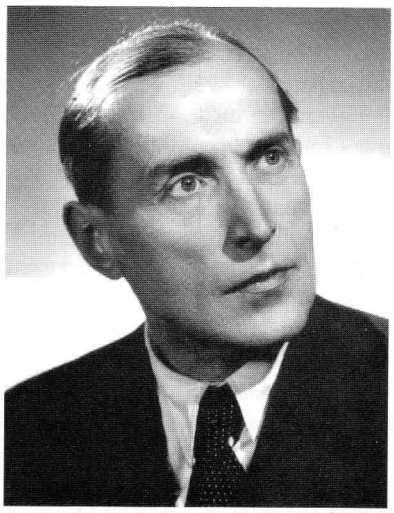

Tőkés György

A dipl. megszerzése után először Brassóban a Ref. Felsőkereskedelmi Iskolában tanított, majd 1940-től Marosvásárhelyen az Állami Kereskedelmi Középisk.-ban. Itt az isk. fiú koll.-ának ig.-i teendőit is ellátta.

A II. vh. és Erdély hovatartozása körüli politikai helyzet meghatározta további sorsát. 1944 szept.-ében a családnak menekülni kellett, mindent hátrahagyva feleségével (Biliczky Piroska, okleveles zenetanár) és négy kiskorú gyermekével (Györgyi 7, Adrienne 6, Zsófia 4 éves, Ibolya 7 hónapos) elhagyták Marosvásárhelyet és Magyarországra indultak. A körülmények úgy hozták, hogy a menekülés első állomása a Szabolcs megyei Laskod nevű település volt, ahol 1945 tavaszán részt vett az elemi isk.-i oktatás beindításában. Írni, olvasni és számolni tanította a falu kisiskolásait.

Még ugyanabban az évben szakképzettségének megfelelő állást kapott a debreceni Társulati Fiú Felső Kereskedelmi Isk.-ban. Az isk. akkori ig.-ja Demény Géza önzetlen segítséget nyújtott családunknak az újrakezdésben.

Ebben az intézményben, illetve jogutódjában, a Bethlen Gábor Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépisk.-ban tanított. Az 1949-50-es tanévben beindult az esti tagozat a nappali isk. keretében. A beírt hallgatók létszáma ekkor 49 fő.

Az 1960-as években, az ország gazdasági életében bekövetkezett változások következtében egyre több középfokú végzettségű közgazdászra volt szükség. Az igényt a nappali tagozat már nem tudta kielégíteni, ezért 1963-ban a felnőtt tagozat megkapta a szervezeti önállóságot, Dolgozók Köz-gazdasági Technikuma néven. Ekkor az intézmény ig.-ja lett és dolgozott 1973-ban bekövetkezett haláláig.

Mint a fentiek mutatják, fő tevékenysége a tanítás volt. Hivatásának tekintette és szerette tanári munkáját. Szigorú, fegyelmet tartó és igénylő, lelkiismeretes, következetes ember volt, aki nemcsak a tárgyi ismeretek elsajátíttatását tekintette pedagógusi munkája fő céljának, hanem tanítványai nevelését is. Folyamatosan vállalta az osztályfőnöki munkát, és felügyelő tanári teendőket is ellátott az isk. fiú diákotthonában.

Egy 1960 XI. 21-én Ujhelyi Istvánné ig.nő által kiadott jellemzés: „Nagy gyakorlattal rendelkező, rutinos szaktanár, aki pontos, alapos nevelőmunkát végez. Óráin kívül is sokat foglalkozik a tanulókkal. Képesítővizsgára, versenyekre lelkiis-meretesen előkészíti tanítványait. Egy diákja az országos tanulmányi versenyen könyvvitelből első helyezést ért el. Sok gonddal, türelemmel és nagy munkával szervezi a felnőttoktatást."

Gyermekeitől is elvárta a lelkiismeretes, kitartó munkát és örült sikereinknek.

Tanártársai, diákjai szerették, becsülték munkáját. A diákok visszaemlékezéseikben Tőkés „Gyuri bácsiról" beszélnek. Dr. Tóth Ervinné Almády Gizella Katalin tanárnő így emlékezik volt kollegájára:

„A Székelyföld égbenyúló hegyei közül, a fenyvesek világából sodorta a II. vh. vihara népes családjával, - végletesen más tájba, - a

Hajdúságba. Tájközpontjába, a kálvinista Rómába, az iskolák városába, Debrecenbe.
Ez a város életútjának színtere. Jelentette az igen nehéz anyagi körülmények közt először négy, majd három lányának taníttatását, s az 1945 utáni hiányok elviselését. Szülői, apai felelőssége, helytállása példamutató. Mindezekhez az erőt szeretett felesége és családja adta. Soha fel nem dolgozható tragédiát viseltek el Györgyi lányának korai elvesztésével, majd néhány évtized múlva felesége halála rendítette meg.
Ki volt Tőkés György?
Az erdélyi ref. székely magyar belső tartása magasrendű erkölcsiséggel, emberi tisztességgel, tiszta férfiassággal egészült ki. Biológiai családja mellett pedagógiai munkája, ennek alapos, lelkiismeretes végzésében teljesedett ki életműve. Számonkérése igényes, bírálata igazságos. Nevelésével ő maga volt a példakép, tette ezt közvetve és közvetlen. Szigora, puritánsága mögött megértését, humánumát fokozatosan ismerték fel tanítványai. Óráinak légkörét sajátos székely humorával, anekdotáinak aktualizálásával oldotta. Semmit nem felejtett el, s azt megfelelő időben megemlítette... Egyik diákja egy tanulmányi kiránduláson megjegyzést tett a leendő számonkérés említésére. Érettségin, szóbelije előtt közölte: Na Piskolti, mi van azzal a rézzel? A jelölt régen elfelejtette, hogy az érettségin kell majd kivágniuk a rezet...
Tanítványai tisztelték, szerették, s évtizedek múlva is kitűnően utánozzák sajátos stílusát, hanghordozását.
A Bethlenből a felnőttoktatáshoz helyezték át, s ott ig.-ként folytatta munkáját. Közben változatlan szenvedéllyel méhészkedett.
Tőkés György életének fonalát a Párkák rövidre fonták. Immár 30 éve nyugszik a Köztemetőben.
Színes személyiségének emléke, szelleme nemcsak családjában, leszármazottaiban, de az egykori tanítványokban és kollégáiban élnek tovább. "

Szivós István, az isk. 1956-ban végzett tanulója 2002-ben, a 45 éves érettségi találkozón ezt írja:
„A Kálvin tér felől Zágon kicsi harangjának búgó zúgását hallotta. A villamosról legtöbbször a szakaszhatárnál szállt le. Az útvonal állomásai: Egymalom utca, hűséges pillantás Csokonaira, s imaként zsendülhetett lelkében minden reggel:
„Nem kezd é szivedbe nemes öröm szállni
Látván, hogy az ember emberré kezd válni."
Súlyos lépteivel az isk.kapuhoz érkezett, előtte még Kossuthra is vetett egy tisztelgő tekintetet, majd odaköszönt az éppen érkező kollégiumi csoportoknak: -Jó reggelt fiúk! - és szisszentett szokása szerint. Megállt szép fekete kabátjában, amit az elhasználástól kopott, zöld ballon védett, azt képzelem sokkal inkább féltette az ordas idők ártalmaitól. Előre engedett minket. Szemlét tartott, ki miként készült arra a napra, s Ő már azt is nézte: miként az életre.
Lányai jövőjéért táplált reménye, a tanítványaiba plántált hite, ott lapult a ballonkabát alatt. Tudta: óvni, rejtegetni kell mind a kettőt. Ős Péterfián olyan idők jártak.
Tőkés tanár úr elment, s megöregedve vele mi is. Elmentem és láttam, Zágon sincs már sehol."
Az esti tagozaton 1963-ban végzett diák, Vizniczky Mihályné visszaemlékezése:
„Több évtizedes tapasztalattal rendelkezett, ha ránézett egy hallgatóra, pontosan ismerte még a gondolatát is, az arcáról leolvasta, hogy készült-e."
(Bethlen Gábor Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépisk. 140 éve. Jubileumi évkönyv 1957-1997)
Kedvenc írója - a székely ember kiváló ábrázolója - Tamási Áron volt, akihez személyes ismeretség is fűzte.
A Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSz) repülőmodellező szakkörét vezette az iskolában és versenyekre kísérte diákjait Hajdúszoboszlóra.
Hobbija a méhészkedés volt, itt tudott igazán kikapcsolódni.

Társadalmi munkából is kivette részét. 1960-ban a Pedagógus Szakszervezet Városi Bizottságának elnöke.
Kitüntetés: 1957-ben a Művelődésügyi Minisztérium az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetésben részesítette.

Liptákné Tőkés Adrienne

U

Uzonyi Pál (Hajdúböszörmény, 1923. nov. 22. – Ebes, 1986. márc. 9.): tanító, ált. isk. tanár.

Uzonyi Pál

Korunk azon nemzedékéhez tartozott, akik szinte gyermekfejjel megjárták a II. vh. poklait. A közel fél évtizedig tartó hadifogságból az „új világ" eszméit hozta magával. Hazatérve folytatta tanulmányait, 1951-ben tanítói okl.-et szerzett. Friss diplomásként ebesi tanyai tanító, majd 1957-től az ebesi tanyasi iskolák ig.-ja. Ebben az időszakban a nagy kiterjedésű ebesi tanyavilágban hat isk. működött.

Nemcsak ig.-tanító, hanem népművelő és a tanácsban a tanyasi emberek képviselője is. Már községi, megyei képzőművészeti tárlatok is ismertté teszik a nevét, amikor Egerben földrajz-rajz szakos tanári okl.-et szerez.

1967-ben H-B megyében elsőként Ebesen valósul meg a tanyasi isk.-k körzetesítése. Aktív részese a körzetesítésnek, majd a körzetesített isk. tartalmi megalapozásának. 1972-ben Ebesen a megyében elsők között épül ki a szakterem-rendszerű oktatás, amelyhez nemcsak tanárként, hanem képzőművészként is hozzájárul. Az intézménynek szinte nincs olyan helyisége, amelyben ne lenne valamilyen általa létrehozott képzőművészeti alkotás. Ezek nemcsak díszítő elemek, hanem sokkal inkább nevelési atmoszférát teremtő alkotások. Az „Anya gyermekével", a „Férfi kórus", „Menyecske kórus", a „Nótafa", az irodalmi illusztrációk és névadónk, Arany János mellszobra, mind olyan alkotás, amely szervesen beilleszkedik az isk. nevelési rendszerébe.

Sikeres tanár volt, rajztanári, képzőművészeti tevékenysége a község születésével együtt bontakozott ki. Több mint három évtizedig nevelte, oktatta a természetben, társadalomban és a művészetekben megnyilvánuló szép

meglátására és alkotására a felnövekvő nemzedéket.
Szinte az egész község tanítója volt, hiszen 35 év alatt tanította a falu lakosainak többségét. Sőt képei, szobrai által közvetlen hatást gyakorolt a község egész lakosságának vizuális kultúrájára.
Alkotásai megtalálhatók a családi otthonokban is. Pedagógus képzőművészeti munkássága már életében *túlmutatott* az isk. falain, a község határain. Alkotóként rendszeres résztvevője a „Pedagógus képzőművészek és rajztanárok megyei képzőművészeti kiállításainak". Többször szerepelt sikerrel a „Békéscsabai Alföldi Tárlaton". Önálló kiállításait 1972, 1984 és 1986-ban – Ebesen kívül is – nagy sikerrel mutatták be a megye több községében és városában.
Uzonyi Pál tanár, képzőművész, festő, szobrász és költő egy személyben, akinek festményei, szobrai és kedves gyermekversei nemcsak gyermek- és emberismeretről, hanem végtelen gyermek- és emberszeretetről, az emberi kicsinyességeken és gonoszságokon is átsugárzó optimizmusról vallanak. Pedig voltak, lehettek sérelmei, amelyekről nem szívesen, de ha beszélt az inkább volt ironikus önvád, mintsem mások elmarasztalása.
„Nagyon jó ember volt" – mondják az egykori tanítványok és munkatársak. Való-ban az volt, s ez meghatározta nevelői, pedagógusi minőségét is, mert ember és pedagógus soha nem lehet kettő. Lehet valaki tudós-tanár színtelen emberi kvalitásokkal is, de jó pedagógus, nagyhatású nevelő csak a szellem és jellem egységéből fakadhat.
Uzonyi Pál az „Oktatásügy – kétszeres – Kiváló Dolgozója", a „Szocialista Kultúráért" kitüntetettje.
Ennek ellenére, úgy gondolom, nem vagyunk elfogultak, amikor életművéről azt valljuk, hogy több az érdem, mint a hírnév.

Prepuk János

V

Varga Lajos (Monoszló, 1887. márc. 1.- Hajdúböszörmény, 1967. dec. 31.): ig.-tanító

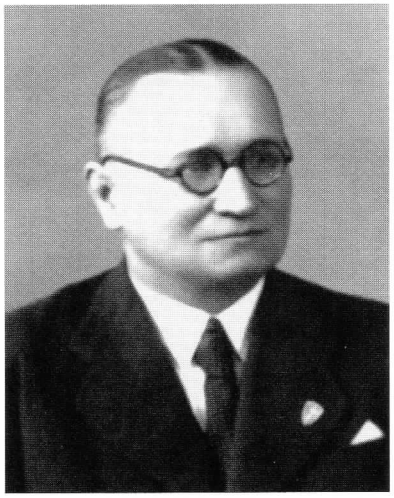

Varga Lajos

Elemi isk.-it Monoszlón végezte, majd Pápára került tanítóképzőbe. 1905. jún. 20-án kapta meg okl.-ét. Tanító volt Fehérvárcsurgón. 1912-ben kötött házasságot. Esküvőjük után Pilismaróton, később Visken (Máramaros) tanított. Ott született egyetlen fia, és onnan vitték el katonának az I. vh.-ba. Három hónap után hadifogságba esett. Kijevben, Moszkvában és a szibériai Berezovkában volt fogoly. 1912-ben jött haza. Hajdúböszörményben kapott állást, 1925-től a Bethlen utcai isk. (Uzonyi isk.) ig.-tanítója lett. 1945-ben ment nyugdíjba.

Édesapja is tanító volt, aki saját gyerekeit is becsületre, az értékek tiszteletére nevelte. Ennek egyik jellemző példája, hogy a kis Varga Lajos Balatonfüreden találkozott az ott sétáló öreg Jókaival. Édesapja bíztatására kezet csókolt a nagy írónak, aki megsimogatta a fejét. Ez a talán jelentéktelennek tűnő epizód egész életét meghatározó emlékévé vált Varga Lajosnak.

Egyéniségét a bölcs, szelíd humor határozta meg. Az élet nehézségein ez az adottsága segítette át. Mindenütt igyekezett meglátni a rámért sorshelyzet kedvező oldalát. A nyomorúság és elcsüggedés ellen értékteremtéssel küzdött.

A hadifogságban katonatársaival színtársulatot alakított, ének- és zenekart szervezett, mulatóhelyeken adtak műsort, így bizonyos keresetre is szert tettek, bekapcsolódtak az orosz életbe, Varga Lajos a nyelvet is megtanulta, 1945-ben tolmácsolt a megszálló csapatoknak.

Megrázó élmény lehetett számára, hogy hazatértekor az 1914-ben született fia nem ismerte meg.

Itthon nagy szakmai tudással és nevelői elhivatottsággal vett részt az oktatói és isk.vezetői munkában.

Állandó munkatársa volt a Tanítók Lapja c. orgánumnak, amelyet apósa, Dobó Sándor szerkesztett.

Sokoldalú tehetség volt, akinek képességeit – talán szerénysége miatt – nem értékelték eléggé.

Kiváló zenészként szépen hegedült, zongorázott, orgonált, idős korában a hajdúböszörményi Középkerti Egyházközségben kántorizált, nyugdíjkiegészítésként hegedűórákat adott.

Ismerték mint sikeres nótaszerzőt. Dalainak szövegét és dallamát is maga írta. Ismert alkotása: Jöjj ki hozzám a tanyára. Sokat játszották és néha ma is játsszák műveit a rádióban.

Tehetsége azonban költészetében teljesedett ki legtisztábban. Több rangos irodalmi lapban, többek közt a Herczeg Ferenc-i Új Időkben, a Napkeletben, a Budapesti Hírlapban jelentek meg versei. Sok alkotását (Kiscseléd a mennyországban, Kisfiam esti imája) maga olvasta fel a rádióban.

Líráját a humanizmus, a szegények, elesettek iránti felelősségérzet határozza meg.

Két ember áll az utca szögletén
A fény és árny, a gazdag és szegény.
Az egyik nem kap, a másik nem ad
S fölsír a kérdés: melyik koldusabb?
(Télen)

Emberszeretete, az egyéniség olyan fajta tisztelete, amely az egyesben meglátja a tipikust, meghatározza műfajválasztását is.

Sok jellemrajzot írt. Csak néhány verscímet idézünk fel.

Hivatalszolga, Útkaparó, Kofa, Öregbéres. Mind-mind a szegény embereket mutatják be.

Sorsa szorongó szolgaállapot
Parancsolni álmában sem szokott.
Sürüg-forog, szalad, kihoz, bevisz,
Szűk szótárában sok az „igenis".
(Hivatalszolga)

Családszeretete is determinálta költészetét, szüleiről, nagyszüleiről, feleségéről, fiáról sok verse szól. Igen találó képet ad Hajdúböszörményről is (bár a város megnevezése nélkül).

Portái kis királyi udvarok
Temploma tornyán érckakas ragyog.
Határa dús, mag-ontó, buja test,
Elférne rajta három Budapest.
(Alföldi város)

Az élet nehézségeivel megküzdő humora költészetében is megjelenik. A háború után nehéz anyagi körülmények között éltek, (fia korán meghalt) s a család étlapján gyakran szerepelt az olcsón elkészíthető lebbencsleves. Ezt az ételt örökíti meg kis epigrammája.

A kondérban elkészülök hamar,
Gazdag ember tán belém se nyal.
De ha szegény lát, az nyel egy nagyot,
Mert annak aztán mindene vagyok.

Varga Lajos a becsületes, értéktisztelő és értékalkotó pedagógus típusát testesítette meg. Kívánatos lenne, ha a pedagógusképző intézetekben a hallgatók megismerkednének az ilyen bátor, az élet nehézségein szelíd humorral felülemelkedő alakokkal, hogy példájukból erőt merítsenek.

Forrás: Böszörményi Szemle 2001. ½. sz.
Hajdúböszörmény és Vidéke, 1922. június 15.
Magyar Irodalmi Lexikon, 1965.
Varga Lajos: Sötét ablakok 1936. Debrecen
Önéletrajz
A család birtokában lévő dokumentumok

Csiha László

Varga László (Jászberény, 1907. okt. 24. – Debrecen, 1968. jan. 26.): tanár, klasszika-filológus, könyvtári osztályvezető

Édesapja Varga József, kisbirtokos, majd MÁV alkalmazott, édesanyja Kovács Sarolta. Szüleit hatéves korában elvesztette, taníttatásáról nagybátyja gondoskodott. Iskoláit Fiumében kezdte, majd Budapesten folytatta. Kitűnő eredménnyel érettségizett a Berzsenyi Dániel Főgimn.-ban. 1926-ban beiratkozott a

debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsésztudományi Karára, ahol görög-latin szakos hallgatóként végezte tanulmányait.

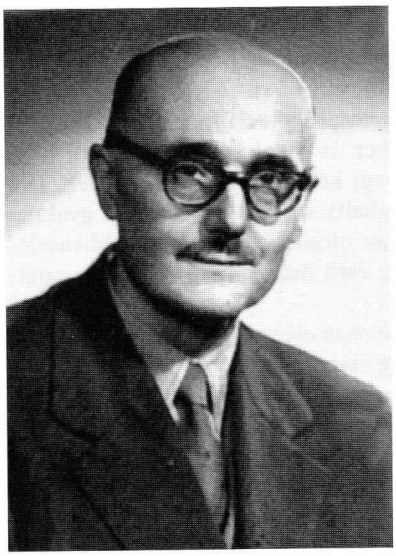

Varga László

Egyetemi évei alatt kitűnt rendkívüli szorgalmával és tehetségével: minden vizsgáját jeles eredménnyel tette le és három alkalommal nyert pályadíjat. Gyakorló tanárjelöltként a Debreceni Ref. Gimn.-ban tehetett bizonyságot kiváló felkészültségéről és pedagógiai érzékéről.

1930-ban görög-latin szakos középisk.i tanári oklevelet szerzett és a Debreceni Ref. Koll. Tanárképző Intézetének szakkorrepetitora lett. 1931-ben védte meg bölcsészdoktori disszertációját summa cum laude eredménnyel és 1932 májusában az Egyetem központi épületének avató ünnepségén kormányzógyűrűs doktorrá avatták.

Korán családot alapított. Tanári és tudományos munkája mellett elvállalta a Debreceni Tanárképző és Tanárvizsgáló Iroda vezetését is. Szakmai érdeklődése elsősorban az újkori latin irodalom felé irányult, majd a magyarországi újlatin költészet és a klasszikus hagyományok hazai hatásának kutatása foglalkoztatta. Az 1930-as években a Tisza István Tudományos Társaság I. Osztályának tagjai közé választották. Tudományos munkájának eredményei sorra jelentek meg a Társaság kiadásában. 1940-ben már folyamatban volt magántanári habilitációja, de az akkor megüresedett klasszika-filológiai katedrát nem ő kapta meg. 1941-ben szerezte meg a magántanári képesítést „A magyarországi újlatin költészet, különös tekintettel a lírai műfajokra" c. témakörből. Ált. vélemény volt, hogy magántanári munkássága nagy nyeresége a debreceni Bölcsészkarnak. A Klasszika-filológia Tanszéken heti 2-4 órában tartott magántanári kollégiumot. Tevékenyen részt vett a végzős hallgatók szakdolgozati munkájának instruálásában, azok szakszerű bírálatában. A Tanárképző Intézetben heti 10-12 órája volt. Ő tartotta a latin mondattani és stílusgyakorlatokat, a kiegészítő görög nyelvi tanfolyamot, a görög szövegolvasási és fordítási gyakorlatokat, félévenként más-más antik szerzőről hirdetett előadást. Egykori tanítványai elismeréssel emlékeznek imponáló szaktudására, széles körű műveltségére, páratlan precizitására, halk szavú, jóságos egyéniségére.

Sikeresen induló tanári és magasra ívelő tudományos pályája a II. vh. utáni években törést szenvedett. A Tanárképző Intézet megszüntetése után az egyetemi Bölcsész Kar Tanulmányi Osztályának vezetője lett. Az egykori magántanár óraadóként, majd félállású adjunktusként vehetett részt az oktatásban.

Sorsfordulót jelentett életében, hogy 1950-ben a DE-i Könyvtár alkalmazásába került. Nem kényszerűségből vállalt feladatként foglalkozott a könyvtári munkával, ismerte a tevékenység célját, értelmét, elfogadta belső rendjét. A széles körű nyelvtudással rendelkező tudós tanár rövidesen vezető beosztást kapott, megbecsült és tevékeny munkatársként vett részt az 1952-től nemzeti könyvtári funkciókkal felruházott intézmény munkájában.

1957-ben az újjászervezett Klasszika-filológiai Tanszéken félállású oktatóként alkalmazták. Részt vett a latin-szakos tanárkép-

zésben, előadásokat tartott klasszikus és újlatin szerzők munkásságáról valamint latin nyelvet tanított haladó fokon a történelem-szakos hallgatóknak. Tanítványai körében emlékezetesek nyugodt légkörű, nem elsősorban számonkérésre, hanem gyakorlásra építő, kultúrhistóriai elemekben bővelkedő nyelvórái.

Mind diákjai, mind munkatársai számíthattak megértő támogatására, szakmai segítségére. Tőle bátran tanácsot lehetett kérni, ha tanulmányaink vagy munkánk során szokatlanul nehéz latin szövegekkel volt dolgunk, és ha bármi más szakmai problémánk adódott. Bevezetett a források, segédletek használatába, még nyelvórákat is adott fiatal kollégáinak. Kevés szóval, tapintatosan irányította beosztottait, megértő jóindulattal kezelte munkatársai problémáit.

Második házassága harmonikus légkörében visszatért kutató, alkotó kedve: évek hosszú során át folytatott adatgyűjtés alapján megírta élete fő művét, Zsámboky János 16. századi magyar humanista tudósról szóló monográfiáját. Ismét megjelentek publikációi szakmai folyóiratokban és a könyvtár évkönyvében.

A tudományos minősítések új követelményeinek megfelelően tervbe vette a kandidátusi fokozat megszerzését. 1967-ben több évtizedes kiváló oktatói munkája elismeréseként címzetes docensi előléptetést kapott. Ezt az örömhírt már súlyos betegen kapta, 1968 januárjában örökre eltávozott.

Tudós tanár volt, akinek közel négy évtizedes pályája a DEet gazdagította. Özvegye a DEi Könyvtár Kézirattárának, illetve a létrehozandó Egyetemtörténeti Múzeumnak ajándékozta férje hagyatékát.

Fontosabb művei:

A debreceni Ref. Kollégium tanárainak klasszika-filológiai munkássága, 1738-1849. – Debrecen, 1930.

Görög reminiscenciák gr. Széchenyi István műveiben. – Debrecen, 1931.

Hannulik János, a XVIII. század Horatiusa. – Debrecen, 1938.

Sinai Miklós Minucius Felix interpretetioja. In: Pap Károly Emlékkönyv. – Debrecen, 1939.

Németi Pál a debreceni Kollégium latin diákköltője. – Debrecen, 1940.

Szövegkritikai és vallásrégiségtani fejtegetések Sinai Miklós Minucius interpretatiojában. – Debrecen, 1942.

Könyvtárunk szakozási rendszere a szakkatalógus tükrében. In: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve, II/1 – Debrecen, 1964.

Sámboky (Sambucus) János emblémái. In: Könyv és Könyvtár, IV. – Debrecen, 1964.

Sámboky (Sambucus) János filológiai munkássága. In: Acta Classica Universitatis Sci. Debreceniensis, IV. – Debrecen, 1965.

Sámboky (Sambucus) János emblémái, II. In: Könyv és Könyvtár, V. – Debrecen, 1966.

De operibus phiolologicis et poeticis Ioannis Sambuci. In: Acta Antiqua Acad. Sci. Hung. XIV/1 -2. – Bp. 1966.

Bocatius János latin költeményei. (Kézirat) – Debrecen, 1953. (Lelőhely: DEi Könyvtár kézirattára)

Sámboky (Sambucus) János filológiai és költői munkássága, I-II. köt. (Kézirat) – Debrecen, 1963.

(Lelőhely: DEi Könyvtár kézirattára)

Irodalom:

Korompai Gáborné: Dr. Varga László, 1907-1968. In. Könyv és Könyvtár, XXIII. – Deberecen, 2002.

Korompai Gáborné

Varga Zsigmond (Marosdécse [Torda-Aranyos vármegye], 1886. febr. 5. – Debrecen, 1956. ápr. 20.): egyetemi tanár, könyvtárig. Szülei egyszerű székely földművesek voltak, iskoláit a szülőhelyén lévő ref. elemiben kezdte. Két év elvégzése után a település lelkipásztorának és tanítójának tanácsára a kiváló képességű gyermeket szülei a közeli Nagyenyed Bethlen Koll.-ába íratták be. Az itt töltött tíz esztendő döntő módon alakította

emberi jellemét, szellemi irányultságát. Itt talált rá élete nagy példaképére az isk. korábbi jeles diákjában Kőrösi Csoma Sándorban.

Varga Zsigmond

A nagy tudós előképe mutatkozott meg önfegyelmében, munkabírásában, páratlan szorgalmában, orientalisztikai érdeklődésében, a magyarság gyökereinek feltárása iránti kitartó buzgalmában. 1904 és 1908 között a Kolozsvári Ref. Theologiai Akadémián folytatta tovább tanulmányait. Az intézmény történetének olyan kiemelkedő korszakában tanult ott, amikor a tanári kart olyan nevek fémjelezték, mint a híres egyháztörténész Pokoly József, vagy a későbbi dunamelléki püspök Ravasz László. Diáktársainak sorából Révész Imrét, Makkai Sándort, Vásárhelyi Józsefet, Tavaszy Sándort, Mátyás Ernőt említhetjük. Varga Zsigmond gyorsan megtalálta helyét a teológia pezsgő szellemi légkörében. Már másodéves korában görög nyelvi versenyt nyert, később pedig a legkülönbözőbb tantárgyakból kiírt pályázatokra nyújtott be sikeres dolgozatokat.

A kolozsvári diákévek után három éves nyugat-európai tanulmányút következett. Ennek során tanult Berlin, Genf, Utrecht egyetemein, és hosszabb időt töltött a berlini Vorderasiatlisches Múzeum mellett a Louvre és a British Múzeum ókori keleti anyagának tanulmányozásával. Arról, hogy pontosan kiktől és mit tanult, maga így vallott: „hallgattam világhírű tudósokat: az assyrológus Frd. Delitsch-et, az egyiptológus Ad. Ermant, a syrologus E. Sachaut, az arabologus Th. Houtsma-t, a hebrologus L. H. Strackot, Hugo Gressmant, Freiherr Baudissint, az újszövetségi papyrologust, Ad. Deismann-t, vendéghallgatója voltam Ad. Harnack-nak és Wilamowitz-Moellendorff-nak a páratlan klassika filologusnak". Tanárai közül szemléletmódját leginkább Delitsch befolyásolta, az ő hatására lett az összehasonlító vallástörténeti módszer híve, melyet azonban munkája során a teológia egyházi feladatait megbecsülő egyeztető törekvéssel alkalmazott. Tanulmányai során a bibliai nyelveken túl számos más élő és holt nyelvet is magas színvonalon elsajátított.

1911-ben történt hazatérése után Kolozsváron lett segédlelkész, de még ebben az évben előbb sémi filológiai doktorátust szerzett Goldzieher Ignácnál Budapesten (doktori disszertációjának címe: *„Az Ótestamentumi zsoltárköltészet assyr-babyloni megvilágításban"*), majd a kolozsvári ref. teológián az Ó- és Újszövetségi tudományok tárgykörében magántanári képesítést kapott (az ekkor benyújtott dolgozatának címe: *„Vallásos világnézet és történeti kutatás."*). 1913 őszén Baltazár Dezső püspök és gróf Dégenfeld József főgondnok meghívására Debrecenbe költözött. Itt előbb a koll.-i Nagykönyvtárban könyvtártisztként dolgozott és az 1914-től működő lelkészképző intézetben ideiglenes tanerőként órákat adott. 1915-ben véglegesítették tanári állását, majd docenssé nevezték ki. Héber nyelvgyakorlatok tartása mellett az ókori keleti népek vallástörténetét, arabot és németet tanított a lelkészjelölteknek.

Bár nem hívták be katonai szolgálatra, de a háborús években a hátországban maradottakra, így rá is, jóval több feladat hárult. 1915 márc.-ától az év végéig a Debreceni Protestáns Lap munkatársaként dolgozott, majd 1916-tól 1919-ig Lencz Géza mellett a Deb-

receni Lelkésztárat szerkesztette és sebesült katonák lelkigondozásával foglalatoskodott. 1916-ban kötött házasságot Sinai Erdős Johannával, frigyükből két gyermek született: Zsigmond és Mária. Tudományos munkáját ezekben az években sem adta fel, *„A sumir kérdés története a sumir nyelv részletesebb feltüntetésével"* c. dolgozatával a Magyar Tudományos Akadémián 1920-ban Fáy díjat nyert. Ennek ellenére a sumér és urál-altaji ősrokonság kérdésében nyelvészeti, összehasonlító vallástörténeti alapon kifejtett nézetei kezdettől fogva kemény szakmai bírálatokat, elutasítást váltottak ki. (Ennek irodalmához ld. Zolnai Gyula: *Tudománytalan nyelvhasonlítások.* Magyar Nyelvőr, 1915. és Komoróczy Géza: *Sumér és magyar?* Bp., 1976.) Talán az ebből következő szakmai elszigetelődés is oka annak, hogy egyéb tekintetben is igen gazdag munkássága a mai napig nem talált komolyabb viszhangra.

További tanári munkáját is elősegítették azok a kinevezések, melyek a 20-as évek elején történtek. Először 1920-ban a Nagykönyvtár ig.ja, majd 1921-ben harmincöt évesen a DE – egyben az ország egyetlen – vallástörténeti tanszékének nyilvá-nos és rendes tanára lett. Könyvtárig-ként a könyvállomány fejlesztésén, rendezésén túl a tárolási körülmények javítására törekedett és ismeretterjesztő jellegű műveket írt. Egyetemi tanárként a vallástörténeti tanszék tárgyai mellett rendszeresen sumerológiát és asszíriológiát is előadott. Tanítványai megemlékeznek arról, hogy tárgyait nagy hévvel, magával ragadó módon adta elő. Imponáló volt számukra, hogy a könyvtárra menő szakirodalmat könyveiben és előadásaiban nemcsak elsorolta, de a könyvek mindegyikével szemben értékelően állást is foglalt. Hálás tanítványai közt említhetjük Pákozdy László Mártont, Pap Lászlót, Bucsay Mihályt. Egyetemi tanári éveiben folytatott irodalmi tevékenységét egy vallástörténeti monográfia megírására tett sziszifuszi erőfeszítése reprezentálja leg-inkább. Torzóban maradt nagy művének első köteteit az *„Ált. vallástörténetet"* 1932-ben jelentette meg, ezt 1938-ban követte a bibliai vallástörténet bevezető és ószövetségi része.

Mindkét tisztsége társadalmi kötelezettségek, megbízatások sorozatát is magával hozta. Így 1944-ig négyszer volt a Theologiai Fakultás dékánja, az 1933-34-es tanévre pedig az egyetem rektorává választották. A Theologiai Szemle első két évfolyamában Csikesz Sándor mellett társszerkesztő volt. 1936-ban a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak választmányi tagja lett, majd a Kollégium alapításának 400 éves évfordulójára rendezett nagyszabású ünnepségsorozat egyik fő szervezője volt. 1941-42-ben a Debreceni Közlöny intéző bizottságának elnöke.

Élete derekán nagy csapásként érte egy idegsorvadással járó betegség, melynek tüneteként a beszélőképesség fokozatos elvesztése is jelentkezett. A kór előrehaladtával megbízatásait egyre nehezebben látta el, ezért 1942. nov. 26-án könyvtárig-i tisztéről mondott le, majd 58 éves korában, 1944. jan. 1-jén saját kérésére professzori állásából is nyugdíjazták. A háború során házát bombatámadás érte és Debrecen katonai megszállása idején megmaradt bútorait széthordták, könyveit kidobálták a sárba, levelezését elégették. A legnagyobb tragédia mégis azzal érte, hogy szeretett fiát, aki akkor a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasa és az ottani ref. magyarok lelkésze volt, a nácik 1944. okt. 18-án elfogták és internálták. Előbb Mauthausenbe, majd Gusenbe hurcolták, ahol a megpróbáltatások következtében 1945 márc.-ának első napjaiban életét vesztette. A sok nehézség között a munkájában talált vigasztalást, az a tudat, hogy neki még feladatai vannak, erőt adott számára mindezek elviseléséhez. 1953-ban fejezte be *„Az őskeresztyénség világa, élete és hőskora"* c. művét, melyet a bibliai vallástörténet újszövetségi részének szánt. 1956-ban, nem sokkal halála előtt készült el *„Az ősmagyar mitológia szumir és ural-altai öröksége"*, ez a mai napig kéziratban maradt.

Nagyobb terjedelmű munkáinak jegyzéke:

- *Az őskeresztyénség prófétai jelleme.* Kolozsvár, 1910. 367p.

- *Vallásos világnézet és történeti kutatás. Összehasonlító vallástörténeti tanulmány.* Kolozsvár, 1911. 230p.

- *Az ótestamentumi zsoltárköltészet assyr-babyloni megvilágításban.* Kolozsvár, 1911. 96p.

- *Írás és nyelvtörténeti adalékok az ókori keleti népek művelődéstörténetéhez.* Kolozsvár, 1913. 197p.

- *Az ókori keleti népek művelődéstörténete, különös tekintettel a Bibliára.* (Ref. Egyházi Könyvtár XII., XIII.) Pápa, 1. köt. 1915. XXXII, 512p., 2. köt. 1918. XXVIII, 644p.

- *Az előázsiai nvelvprobléma újabb megvilágításban. Válasz Zolnai Gyula egyetemi tanár bírálatára.* Debrecen, 1915. 50p.

- *Ált. vallástörténet. I. Bevezetés a vallástörténetbe. II. A vallásos élet jelenségvilágának átnézete. III. A vallás történeti élete.* Debrecen, 1932. 1. köt.VII. 310p. 2. köt. 868p.

- *A Debreceni Ref. Főiskola Nagykönyvtára írásban és képekben.* Debrecen, 1934. 1. köt. szöveg III, 223p. 2. köt. képek 103p.

- *Bibliai vallástörténet. I. Bevezetés a bibliai vallástörténetbe. II. Az ószövetségi vallás története.* Debrecen, 1938. 713p.

- *Ötezer év távlatából. I. A sumir nyelvvita története. II. Sumir nyelvtan. III. Sumir-Ural-altaji ősrokonság.* Debrecen, 1942. 423p.

- *A kollégiumi Nagykönyvtár és a vele kapcsolatos múzeum kialakulási története és egyetemes művelődéstörténeti jelentősége.* (A Debreceni Kollégium Története IV.) Debrecen, 1945. 377p.

- *Az őskeresztyénség világa, élete és hőskora.* Debrecen, 1953. 531p. 30cm. Autografált gépirat a DEi Könyvtárban MS 93/2 jelzet alatt. Az I-II. része nyomtatásban is megjelent a Debreceni Ref. Theologiai Akadémia Bibliai Theologiai és Vallástörténeti Tanulmányi Füzetei III. számaként. Debrecen, 1994. 281p.

- *Az ősmagyar mitológia szumír és uralaltaji öröksége.* Debrecen, 1956. 295p. 30cm. Gépirat a DEi Könyvtárban, MS 93/1 jelzet alatt.

Irodalom:

Ld. Pákozdy László Márton cikkeit Az Út, 1956. márc.-ápr.-i számaiban, Bucsay Mihály megemlékezését a Ref. Egyházban, 1956. 225-226. p., Német Pál: *Varga Zsigmond emlékezete.* In Confessio, 1986. 61-63. p. és Baráth Béla: *Varga Zsigmond munkásságának bibliográfiája.* In Ref. Szemle, 1996. 350-354. p. Ezek mellett Varga Zsigmond műveinek életrajzi adalékaira és lánya Bodonhelyi Józsefné Varga Mária közléseire támaszkodtam.

Baráth Béla Levente

Vecsey Tibor (Debrecen, 1913 – Debrecen, 1977): tszv. egyetemi docens.

Tisztelettel és nagyrabecsüléssel emlékezem elődömre, a DATE Kémia Tanszékének egykori vezetőjére, a jól képzett vegyészre, a művelt emberre és kitűnő pedagógusra.

Debrecenben született, itt végezte tanulmányait. A Tisza István Tudományegyetemet 1935-ben kitűnő eredménnyel abszolválta, 1936-ban középisk.-i tanári okl.-et, majd 1944-ben vegyészdoktori okl.-et szerzett. Szakmai pályafutásának első állomása a DOTE Vegytani Intézete volt, ahol dr. Bodnár János professzor irányításával dohánykémiai, illetve biokémiai kutatómunkát végzett. Ezután közel 40 évet dolgozott az agrárfelsőoktatásban.

Oktatói munkásságát 1936-ban, Pallagon a Gazdasági Akadémia kémia-talajtani tanszékén, dr. Arany Sándor professzor munkatársaként kezdte. Itt ismerkedett meg a mezőgazdasági kémia, a talajtan, valamint a mezőgazdasági termékek ipari feldolgo-zásának alapjaival. A jegyzetírást már tanár-segéd korában kezdte, tömörítve kiadta Arany

professzor előadásainak vezérfonalát, a legfontosabb tudnivalókat.

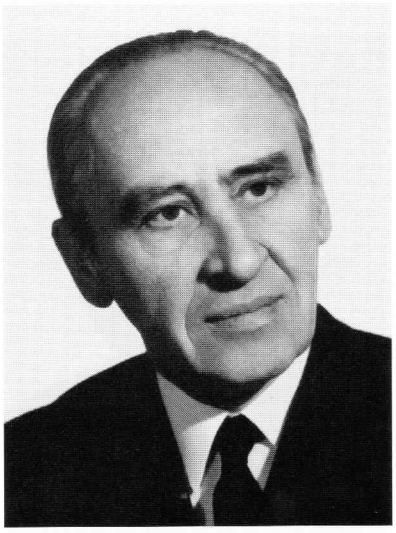

Vecsey Tibor

1942-ben megbízták a mezőgazdasági kémia előadások tartásával, 1946-ban a Mezőgazdasági Kémiai Ipari tanszék vezetésével. Az itt szerzett oktatói gyakorlat és a dohánykémiai kutatások kiszélesítése alapozták meg az egyetemi magántanári cím meg-szerzését Gödöllőn, 1948-ban.

1943-53 között Debrecenben szünetelt a felsőfokú agrárképzés. Ez idő alatt Nyíregyházán, gimn.-ban tanított, majd Debrecenben a Mezőgazdasági Kísérleti Intézetben kutatóként dolgozott.

Az 1953-ban a Mezőgazdasági Akadémia újjászervezése tette lehetővé, hogy folytassa tevékenységét az agrár-felsőoktatásban. A kémia-talajtan tanszék keretein belül kapott megbízást a kémia oktatás megszervezésére, irányítására. Kezdetben főisk.i docensként, majd főisk.i tanárként látta el az ált. és szervetlen kémia, a szerves és biokémia, illetve a mezőgazdasági termékek tárolása és feldolgozása tárgyak oktatását. 1953-56 között a Mezőgazdasági Akadémia ig.helyetteseként jelentős oktatás-szervező munkát végzett. 1964-ben nevezték ki az Agrártudományi Főisk. önállósult kémia tanszékére tanszékvezető egyetemi docensnek.

Dr. Vecsey Tibor a társintézmények oktatóival szorosan együttműködve, az ált. és szervetlen, ill. a szerves és biokémia tárgykörben megírt jegyzeteivel nagymértékben járult hozzá az agrárhallgatók képzésének természettudományos megalapozásához, a nélkülözhetetlen kémiai ismeretek kiválasztásához. Különösen a korszerű biokémia oktatás megteremtésében vállalt úttörő szerepet és szerzett elismerést az agrárfelsőoktatásban. Jegyzetét hosszú időn keresztül egységes jegyzetként használták a társintézmények. Nagy súlyt helyezett a valamennyi élőszervezetre érvényes ált. törvényszerűségek bemutatására.

Vezetői magatartását az önzetlenség és emberség jellemezte. Tanszékvezetőként az oktatás és kutatás alapvető feltételeinek megteremtése után kialakította a tantárgyfelelősi rendszert, önzetlenül segítette munkatársai oktatói pályafutásának kibontakozását. Közvetlen modorával jó munkatársi kapcsolatot tartott fenn fiatalabb kollégáival.

Személyiségében jól ötvöződtek a jó szakember és kiváló oktató tulajdonságai. Az oktatásnak mindig elsődleges szerepet tulajdonított és biztosított. Széles körű, alapos szakmai tudását nagyszerűen tudta továbbadni. Kitűnő, élményszerű előadásokat tartott, hall-gatói szívesen látogatták jól rendszerezett, időnként fanyar humorral fűszerezett előadásait.

Igényes oktató volt. Igényes volt önmagával, előadásaira mindig alaposan felkészült, a részleteket is megtervezte. A legfontosabb összefüggésekre, tudnivalókra külön is felhívta a figyelmet. Igényes volt a számonkérésben is. Szigorú, de igazságos vizsgáztató volt. Az anyagot megkövetelte, ugyanakkor az egy tételen sok kérdés módszerével bizonyítási lehetőséget adott hallgatóinak. Hallgatóinak minden segítséget megadott a követelmények teljesítéséhez. A hallgatósággal való jó viszonyához az is hozzájá-

rult, hogy éveken át a kulturális és sportélet irányításában is részt vett.
Kutatómunkája, publikációinak tanúsága szerint, szerteágazó volt, de mindenkor az agrárterülethez kapcsolódott. Legtöbbet a dohány nikotinszintézisével és ezt befolyásoló tényezőkkel foglalkozott. Ezen kívül számos publikációja jelent meg a zöldségfélék, takarmányok minőségével kap-csolatban. Az említett témakörben sok adatot gyűjtött és számos új elemzési módszert vezetett be. (1, 3).
Az oktatói kar köztiszteletben álló tagja, népszerű oktató volt volt. Megbecsülését közvetlenségével, nagy emberismeretével és jó pedagógiai érzékével érdemelte ki.
Munkásságának elismeréseként 1964-ben Kiváló Dolgozó, 1968-ban a Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója, 1973-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetésben részesült.
Egyéniségére, szakmai fejlődésére nagy hatást gyakoroltak egykori tanárai, köztük Bodnár János professzor, aki a pályán elindította, a Gazdasági Akadémia volt tanárai: Arany Sándor, di Gléria János és Gulyás Antal.
Életének fő célkitűzése az ismeretek gyűjtése, azok továbbadása volt. Célja teljesült, tanít-ványainak széles tábora megsokszorozva használta fel a tőle tanultakat.
Dr. Vecsey Tibort, mindannyiunk „Tibor bácsi"-ját, 1977-ben, élete teljében az aktív munkásnapok közül ragadta el a halál. Emléke most is közöttünk él.
Források:

1. A Debreceni Agrártudományi Egyetem 125 éve III. Bibliográfiai és életrajzi adatok az Egyetem történetéhez. Szerk.: Szász Gábor. Egyetemi Kiadvány, DATE 1994.
2. Komoróczy György: A Debreceni Agrárfelsőoktatás 100 éve. Budapest, Akadémiai Kiadó 1969.
3. DATE Közlemények

Loch Jakab

Vikár István (Budapest, 1911. szept. 26 – Debrecen, 1997. aug. 29.): középisk.-i vezető tanár.

Vikár István

Polgári család harmadik gyermeke volt. Az első vh. utáni nehéz években őt, a legkisebb gyereket hazaküldték a nagyszülőkhöz egy Vas megyei kis faluba, Kissomlyóra. Gyerekkori emlékei ehhez a dunántúli tájhoz fűződtek. 1922-től a pápai Ref. Gimn. tanulója. 1931-ben érettségizett Pápán.
Tanulmányait a debreceni Tudományegyetemen folytatta, itt kapott 1935-ben matematika-fizika szakos tanári diplomát. Gyakorló vezető tanára Jakucs István volt, a debreceni Ref. Gimn.-ban.
Pedagógiai elveit nála sajátította el. Friss diplomával hazament szüleihez Mohácsra, ahol egy évig óraadó tanár volt. Ezután a szeghalmi Péter András Gimn. dévaványai kihelyezett tagozatában kapott állást, majd innen Ócsára ment tanítani a polgári iskolába.
A matematikán és fizikán kívül tanított magyart, történelmet és testnevelést is. 1941-ben behívták katonának. A második vh. után a szeghalmi gimn.-ban tanított, de néhány

évig kollégiumi ig., az 1950-es évek közepétől pedig megyei szakf. volt.
Megszerezte ábrázoló geometriából is a tanári diplomát. Sokszor volt érettségi elnök. 1952-ben a Bolyai János Matematikai Társulat kiemelkedő tanári tevékenységéért Beke Manó díjban részesítette. 2 évig vezette a matematika szakos tanárok továbbképzését. Jó munkájának az eredményeképpen a Békés megyében a matematikatanárok hatékonyabban oktatták a matematikát.
Széles látókörű, a humán tárgyakhoz is értő, jó szándékú, segítőkész, igazságos tanáremberr volt.
1959-ben megpályázta a KLTE Gyakorló Gimn.-ban meghirdetett vezető tanári állást. Az állást megkapta, családjával együtt Debrecenbe költözött. A továbbiakban is nagyon sokat dolgozott, mint tanár, mint osztályfőnök, mint matematikai munkaközösségvezető. Tartott levelező órákat, vezetett esti tanfolyamokat, a tehetséges tanulók számára szakkört.
Nagyon szeretett tanítani, kedvtelésből oldott meg matematikai feladatokat. Szerencsés embernek tartották, mert a munkája és a kedvtelése fedte egymást.
A Kossuth Gimn.-ban először egy 5. osztályt kapott, amelyet aztán érettségiig vezetett. Tanítványai igen jól szerepeltek a KöMaL feladatmegoldó versenyén, illetve az OKTV-n és az Arany Dániel Országos Matematikai Tanulóversenyeken. Szalay Sándor 1967-ben tagja volt a Nemzetközi Diákolimpiai Matematika csapatnak. Tanítványa azóta akadémikus és az USA-ban fizikus professzor. Háromszor kapott díjat Győry György, másik tanítványa is, aki jelenleg Franciaországban matematikus.
Tanítványai szerették, idős korában is gyakran meglátogatták, leveleztek vele. Az 1960-as években felkérést kapott, hogy egyetemi oktatóként szakmódszertant tanítson a KLTE Matematika Intézetében. Ezt a lehetőséget nem fogadta el, megmaradt gimn.-i tanárnak, kiváló, jó gimn.-i tanárnak.
Munkaközösségvezetőként irányította a gyakorlóisk. tanárainak a munkáját. Együtt dolgozták ki az 1960-as években bevezetett tankönyvek tanítási elveit. Leghatékonyabb módszernek – a megfelelő tudásanyag elsajátítása mellett az önálló tanulói munkát, a feladatmegoldásokat tartotta. Ugyancsak fontosnak minősítette a számfogalom tisztázását, a függvényközpontúság elvét, a geometriai transzformációknak függvényként való felfogását.
Tanítási elvei: logikus gondolkodásra való nevelés, az aktivitás felkeltése, az önálló tanulói munka, új tanítási módszerek alkalmazása. Szerinte a tanárnak mindig biztosan kell ismernie a tananyagot, szükség van az elméleti ismeretek gyakorlati alkal-mzására, az elméleti ismereteket helyesen megválasztott feladatok segítségével lehet megszilárdítani, a konkrét és az absztrakt közötti helyes arányt a tanulók egyéni és életkori sajátosságainak a figyelembe vételével lehet kialakítani. Fontosnak tartotta a numerikus számolási készség kifejlesztését, a fejszámolás gyakorlását.
Vezető tanárként irányította a hallgatók munkáját, a TV-s bemutató órákat. A KLTE-n óraadóként tanította a matematika szakmódszertant.
Reálisan értékelte az 1973-as tananyagcsökkentést. Résztvett az 1975-ös tantervi munkálatokban. Javaslatukban kifejtették, hogy a korszerű oktatás célja nem a tudományos eredmények és eljárások minél szélesebb körű megismertetése, hanem elsősorban a munkamódszerek, a műveltséggel és az élettel szemben pozitív beállítottságok, többek között tudásvágy kialakítása, vagyis annak a képességnek a kifejlesztése, hogy az ember a tudását a szükségleteknek megfelelően használja fel.
Örömmel üdvözölte a számítógépnek az iskolában való megjelenését.
A tanártovábbképzés mindig szívügye volt. A Bolyai János Matematika Társulat debreceni jubileumi Rátz László Vándor-gyűlésén *Közelítő számítások* címmel tartott előadást,

de az OPI által szervezett tanártovábbképzéseken is vezetett feladat-megoldó szemináriumokat. Isk.-i tanításában a legnagyobb érdeme az volt, hogy engedte tanítványait önállóan dolgozni.
Közeli barátja volt Nagy Géza, a debreceni Ref. Gimn. matematikatanára, akit még Pápáról ismert.
Tudományos munkát nem végzett, a KLTE Gyakorló Gimn.-ának 25 éve c. jubileumi kötetbe a *Matematikatanításunk helyzete* c. beszámolót ő írta, mint a matematikai munkaközösség vezetője.
1977 őszén vonult nyugdíjba, de segítségére az isk. a. továbbiakban is számíthatott, sokszor hívták vissza tanítani, ha valakit rövidebb-hosszabb ideig helyettesíteni kellett.
1985-ben aranydiplomát, 1995-ben gyémántdiplomát kapott a KLTE-től.
Felesége halála 1986-ban nagyon megviselte, viszont mindig büszke volt gyermekeire, orvos-grafikus művész fiára és matematikatanár lányára, illetve unokájára, akik a családi hagyományt folytatták.
Idős korában sem tudott lemondani a tanítás öröméről, unokáit, a régi ismerősök gyerekeit tanította, korrepetálta.
Kitüntetése: Beke Manó díj, 1952.

Kántor Sándorné

Virágh László (Debrecen, 1902. okt. 22. – Debrecen, 1985. nov. 12.): néptanító.
Vagongyári munkáscsaládban született, a Szilágy megyei felmenők úgynevezett „hétszilvafás" nemesek voltak, de édesapja már iparos, bognár-foglalkozású mester-ember volt.
A biztosabb megélhetés apját a budapesti MÁV Északi Főműhelyébe kényszeríttette, de amikor Debrecenben a vagongyár megkezdte működését, ide – a rokonsághoz közel – helyeztette magát. Debrecenben alapított családot, felesége Balogh Julianna három gyermeknek adott életet, akik közül László volt a legidősebb. Szüleiket már volt a legidősebb. Szüleiket már gyermekkorukban elveszítették, s a három árvát a debreceni postán altisztként dolgozó nagybátyjuk nevelte.

Virágh László

László az elemi és polgári isk. elvégzése után a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképzőjében szerzett tanítói oklevelet. Első tanítói munkahelye a Borsod megyei Finke községben volt, majd a H-B megyei Tetétlen községbe került, ahol a félárván nevelkedő Bakos Máriát megismerte és 1927-ben feleségül vette.
A házasságkötés után egy évig a Szatmár megyei Kocsord községben tanít, majd Földes község elöljárósága – pályázat alapján – kinevezte a földesi Ref. Elemi Népisk. tanítójává, ahol az 1928-29-es tanévtől kezdődően nyugdíjazásáig, az 1960-es évek közepéig csaknem negyven évig nagy szorgalommal, istenfélő módon szolgálta a községet. Nemcsak elkötelezett tanítója volt az ifjúságnak, hanem a néptanítókra jellemzően iskolán kívül is fontosnak tartotta a fiatalokkal való foglalkozást.
Kezdetben Karácsony Zsigmond, Karácsony Sándor szülei házát bérelték, majd áldozatos és nehéz munkával saját házat építve véglegesen letelepedtek Földesen. Isten öt gyermekkel áldotta meg szeretetteljes házasságu-

kat: László (1929), Sándor (1931), Mária (1934), Pál (1939), Zoltán (1943). Mint tanítványait, gyermekeit is istenfélő szeretettel, de következetes szigorral kötelességtudatra, tiszteletre, Isten szeretetére nevelte. Mindennek köszönhetően László és Sándor teológiát végzett, Pál jogi, Zoltán orvos-doktori diplomát szerzett. Mária az akkori politikai viszonyok miatt kitűnő érettségi bizonyítványa ellenére nem nyert egyetemi felvételt.

Tanítói pályafutása alatt mindvégig az alsó tagozatban tanított, hosszú időn keresztül igen magas – 80-90 fős – létszámú osztályokat. A nagylétszámú osztályok miatt is indokolt és elfogadott volt következetes szigorúsága, követelmény támasztása. Pedagógiai hitvallása a „követelek, mert tisztellek" elvére épült, melyet a szeretet motivált.

Élete, munkássága nyitott könyv volt a község lakosai előtt, a településhez való hűsége, odaadása alapján az ő és családja iránti tiszteletet is jelképzete, hogy Földes község befogadta és évtizedeken át megtartotta.

Ref. tanítói, majd ált. isk. tanítói megbízatását a legváltozatosabb élet-helyzetekben eredményesen és emlé-kezetesen valósította meg. Úgynevezett „lévita" tanító volt, ref. tanítóként templomi, szószéki szolgálatokat is végzett. A földesi Hősök szobránál pedig erőteljes, szép hangjával, orgánumával márc. 15-én és Anyák napján szívhez szólóan szép beszédeket mondott a tanulóifjúság és a szépszámú ünneplő közönség előtt.

Az ő feladata volt az isk.kerti munka is: megtanította a kerti szerszámok használatát, mikor és hogyan kell a fákat ültetni, magvakat elvetni, szőlőt metszeni, vad alanyba nemes szemzést elhelyezni. Sokoldalú, kreatív, elhivatott tanítója volt a községnek. Sokoldalú munkásságáért, a tanulóifjúság lelki neveléséért 1932-ben a Magyar Vöröskereszttől kitüntetést kapott, amire nagyon büszke volt. Az érme ezüstből készült, a rajta látható felirat Vergilius Aeneis művéből való idézet, s Lakatos István költői fordításában így hangzik: *„Jól van, a tett, fiú, nagyszerű volt".*

A Földesen épített családi ház igazi otthonná vált a népes család számára a kölcsönös, áldásos szeretet által. Igazi Istentől áldott életközösség alakult ki a verandás, háromszobás lakásban, mely életre szóló ösztönzést is jelentett a család valamennyi tagjának.

Amikor eltávozott közülünk, temetésén a debreceni Köztemetőben nagyon sok földesi tanítványa vett Tőle végső búcsút.

Szeretett Földesen élni, szerette a földesi embereket. Halála előtt, a beteg ágyán, biztos, hogy Földesre gondolva valami vágyakozás is lehetett szívében.

Talán ezt a vágyakozást Juhász Gyula Testamentum c. verséből vett idézet fejezheti ki legjobban:

„Szeretnék néha visszajönni még,
ha innen majd a föld alá megyek,
feledni nem könnyű a föld ízét,
a csillagot fönn és a felleget.

Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk,
könnyek ízét és a Tisza vizét,
költők dalát és esték bánatát:
szeretnék néha visszajönni még.

Ó, én senkit sem háborítanék,
Szelíd kísértet lennék én nagyon,
Csak megnézném, hogy kék-e még az
ég.

Szeretnék néha visszajönni még."

2002. okt. 22-én, születésének 100. évfordulóján a földesi ref. templomban családja és népes gyülekezet jelenlétében – kedves személyiségének emlékét idézve – hálaadó is – itentiszteletet tartott a ref. lelkipásztor Sándor fia. Hálaadó beszédében kiemelte édesapja nehéz, küzdelmes életét. Különösen a II. vh. krízishelyzetében, amikor is a látásgyenge, erős szemüveget viselő embert – mert két hónap még a 42. életév betöltéséhez hiányzott – munkaszolgálatra kötelezték, egyidejűleg népes családja elhagyására. Bejárva a fél országot egy Cegléd melletti lágerben több hónapot töltött sanyarú körülmények között. Erős akarattal, a család iránti mérhetetlen szeretet táplálta erővel, isten kegyelmének csodájával mégis haza tudott jönni, szerettei nagy örömére. Amikor közeledett Földeshez, s meglátta kedves faluja templomának tornyát, elővette rongyolódó kabátja zsebéből a még otthonról vitt kockacukor utolsó darabját. Hazatértével az akkor nyíló tavasz legszebb ajándékát kapta az élet rendjében örömkönnyeket hullató család.

S amikor emlékét idézem Laci bácsinak, akivel néhány évet együtt dolgoztam, Kosztolányi Dezső Halotti beszédének egyik sora jut eszembe, amit a reá emlékező földesi emberekkel idézek nagy tisztelettel, ami kifejezi, hogy ki is volt Ő a földesi embereknek, az egykori tanítványoknak, munkatársaknak: „Csak szív, a mi szívünkhöz közel álló!"

Lengyel Mihály

Zs

Zsigó Károly (Szalacs, 1900. márc. 29. – Budapest, 1978. nov. 11.): tanító, középisk.-i tanár, ig.

Zsigó Károly

Édesanyja Szabó Eszter, édesapja Zsigó Sándor néhány holdon gazdálkodó földműves ember volt. A család három fiúgyermeke közül Károly volt a legfiatalabb, aki már a szalacsi elemi iskolában kitűnt szellemi képességeivel és szorgalmával. Szülei a ref. egyház támogatásával Debrecenbe, a Koll.-ba küldték tovább-tanulni, ahol szép eredménnyel végezte el a gimn. négy alsó osztályát, de 14 éves korára teljes árvaságra jutott; hogy hamarabb kenyeret kereshessen, a Koll. Tanítóképző Intézetében folytatta a tanulást. Mielőtt képesítést szerezhetett volna, behívták katonának és a belgiumi frontra került, ahonnan sebesülten tért haza.

Közben a trianoni határral szülőfaluját elvágták az anyaországtól, nem tudott Debrecenbe visszajönni, ezért Nagyenyeden, az Erdélyi Ref. Egyházkerület Bethlen Koll.-ának Tanítóképző Intézetében fejezte be tanulmányait és szerzett kántor-tanítói oklevelet 1921-ben. Tanítói pályájának első helyszíne egy Nagyvárad közelében lévő szegény kisközség, Hegyközpályi volt. Oda hozta feleségül Margittáról Mangel Magdolnát, ott született meg első fiú-gyermekük. 1924-ben Paptamási község ref. kántor-tanítója lett, itt született a család második fiúgyermeke. A kisiskolások tanítása mellett nem csak a kántorkodással járó feladatokat látta el, hanem az önkéntes tűzoltóság parancsnokaként is szolgálta a falut itteni és későbbi állomáshelyén.

A román uralom alatt egyre inkább megérlelődött a kis család elhatározása, hogy a gyermekek jövője érdekében áttelepülnek Magyarországra. Hosszas procedúra után,

mindenüket Romániába hagyva, 1928 nyarán sikerült Magyarországra költözniük. Az 1928/29-es tanévben Álmosd községben kapott kántor-tanító állást és szolgálati lakást. Eredményes munkája elismeréseként 1929-ben előbb a debreceni Nyilastelepi Ref. Népiskolához, majd a Kossuth-utcai Ref. Isk.-körzet Pacsirta utcai isk.-jához kapott kinevezést. Itt kapcsolódott be a cserkészmozgalomba. 1931-ben ő alakította meg az ország első kiscserkész csapatát. Az isk. 3. osztályos tanulóit tanította, a már írni-olvasni tudó kisdiákok tőle tanultak először szülőföldismeretet. E tárgykörben is kezdeményező szerepet vállalt: a szűkebb környezet természeti adottságaira és jelenségeire, valamint ember alkotta értékeire változatos módszerekkel irányította tanítványai figyelmét, hangsúlyozva, hogy a legkisebbek is felelősek a környezetükért, kötelességük óvni, védeni a növényeket, állatokat, az építmények épségét, az utcák tisztaságát.

1933-ban a Debreceni Szállodások, Vendéglősök és Kávések Ipartestülete meghívta a Társulati Szakirányú Iparisk. vezetésére. 1935-ben megszerezte a képesítést az isk. igazgatására. A Szakirányú Tanoncisk. oktatási rendjét átszervezte; több, szakmai szempontból fontos tantárgyat vezetett be, például a német nyelv alapfokú tanítását, gépírást. Ő kezdeményezte a tan-, illetve minta-konyha létrehozását, gyakorló étterem berendezését, felszerelését, a korszerű és higiénikus terítés és felszolgálás oktatását. A Vendéglős Tanonciskolából kerültek ki azok a jólképzett szakemberek, akik a Tiszántúl legjobb vendéglőit, éttermeit vezették a későbbi évtizedekben.

A tanoncisk.-i munka délutáni elfoglaltságot jelentett, így főhivatásként továbbra is folytatta a kisiskolások tanítását, 1938-tól a Debreceni Ref. Koll. Tanítóképző Intézetének Gyakorló Isk.-jában. 1940-ben tanítóképző intézeti tanári képesítést szerzett. Időközben megválasztották a Tiszántúli Cserkészkerület vezető tisztjévé. Több, mint egy évtizeden át táboroztatta az ország legszebb vidékein kiscserkészeit, akikről felesége vezetésével a „cserkész-mamák" gondoskodtak. Éveken át az iparos tanoncok Nyíregyháza Sóstón rendszeresített nyári táborozását is ő irányította.

Szerteágazó és lelkiismeretes szakmai munkával kisdiákok, tanítóképzősök és tanoncok ezreit oktatta, nevelte, de erejéből arra is jutott, hogy szűkebb családjának szép otthont teremtsen. Boldogfalva utcai háza, kertje a rokonokat, barátokat mindig jó szívvel fogadó családdal a békesség szigete volt, míg a háborús események szét nem zilálták a munkás élet rendjét.

1944. máj. elsején Zsigó Károly behívó parancsot kapott, s mint tartalékos tisztet a Debreceni VI. Hadtest törzskarához osztották be hadigondozónak. A sors különös kegye, hogy a háborúban is olyan feladatot kapott, amellyel segíthetett másokon: a fronton lévő katonák, a sebesültek és a hősi halottak hozzátartozóinak ügyeit intézte. A visszavonuláskor Körmenden szovjet hadifogságba esett és onnan Romániába hurcolták, majd a fogolytábor feloszlatása után, 1945 szept.-ében került haza.

Igazoltatása után a Ref. Koll. Tanítóképző Intézetében gyakorló isk.-i tanárként folytatta munkáját az iskolák államosításáig. A háború után még újjászervezte a Vendéglős Szakirányú Tanonciskolát, s 1949-ig, az intézmény megszüntetéséig irányította annak munkáját.

1948-tól az egykori Svetits Intézet épültében működő állami tanítóképző gyakorló isk.-jának harmadik osztályos kisdiákjait tanította. A rendkívül népszerű tanár-bácsi akkor lett mindnyájunk Károly bácsija. Óraközi szünetekben a folyosón vagy az isk. udvarán nem lehetett másképpen látni, mint tanítványaitól és a tanítóképzősöktől körülvéve. Az ő osztályában mindig rend uralkodott, fegyelmező eszköze a jó szó volt. Tanítási módszerében nagy szerepet kapott a gyakorlás. Szinte mindent meg lehetett tanulni tőle ott az iskolában. A számonkérésben igényes és következetes volt, akinél hiányosságot tapasztalt, nem sajnálta az időt külön gyakoroltatásra. Vigyázott arra, hogy tanítványai

ne legyenek túlterhelve, a szellemi építkezést a gyermeki játékosságra alapozta. Úgy volt jelen a reá bízott gyermekek között, hogy egész lénye a védelmet, a biztonságot sugározta.

A háború utáni nehéz években volt ereje ahhoz, hogy lebombázott házát újra felépítse. Mindenben hűséges feleségével akkor már harmadszor teremtettek otthont a semmiből.

1951-ben elvállalta a képesítés nélküli pedagógusok szakképzésére létrehozott Dolgozók Tanítóképző Intézetének megszervezését. Szakmai felelősséget érzett azért, hogy az ált. isk. első osztályától kezdve szakszerű oktatásban, nevelésben részesüljenek a legkisebb falvak gyermekei is, ezért vállalt a nappali és levelező tanítóképzésben egyre több feladatot. A tanítás és szervezőmunka mellett tanulmányi segédleteket, jegyzeteket írt a hallgatók számára, órán kívüli konzultációkkal támogatta őket és szívesen segített, ha személyes természetű problémákkal fordultak hozzá.

1955-ben új, korszerű épületbe költözött a Maróthi György Tanítóképző Intézet és Gyakorló Ált. Isk., itt még négy esztendeig folytatta a tanítást. 1959-ben a felsőfokúvá fejlesztett intézmény tanulmányi osztályának vezetőjévé nevezték ki. Ebben a beosztásban fontos szerepet kapott az intézet vezetésében. Szakképzettsége, többévtizedes pedagógiai tapasztalata, humánus gondolkodása és hivatali munkáját jellemző precizitása ált. tiszteletet váltott ki mind vezetői, a tantestület és a hallgatóság körében. Elsők között kapta meg az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója" kitüntetést, négy évtizedes pedagógusi munkájáért a szolgálati emlékérmet, s 1965-ben, nyugállományba vonulásakor „Kiváló Dolgozó" kitüntetésben részesült.

Nyugdíjas éveit Budapesten, családja körében töltötte. Megadatott számára, hogy még jó egészségben nagy körutat tehetett Erdélyben; meglátogatta szülőfaluját, távolba szakadt rokonait, egykori iskoláját, diáktársait. A jövőbe vetett reménységgel gyümölcsöst telepített a rózsadombi társasház kertjében. Tizenhárom évig vehetett részt az unokákkal bővült család mindennapi gondjaiban, örömeiben.

1978. nov. 11-én ragadta el a halál. A Farkasréti Temetőben egykori növendékei népes serege kísérte utolsó útjára.

Fontosabb munkái:

Alkotmánytan a Dolgozók Tanítóképző Intézete számára. (Soksz. jegyzet) – Debrecen, 1953.

Hajdú-Bihar megye és környezetének földrajza. (Soksz. jegyzet) – Debrecen, 1953.

Kézikönyv Debrecen megyei jogú város lakóhelyismereti anyagának feldolgozásához (Sasvári Tiborné társszervezővel) – Debrecen, 1959.

Zsigó László – Korompai Gáborné

NEVELÉSTÖRTÉNETI HAGYATÉKAINKBÓL

Válogatás Eötvös József kultuszminiszter gondolataiból*

„*(Remélem)*, e haza anyagi tekintetben is annyira emelkedni fog, hogy idővel meg fogja hálálhatni népoktatóinak azt, amivel nekik tartozik."

„A haza minden polgárának jövője – mindenekelőtt jogai – kulturáltságától függ, vagyis a műveltségnek a nevelés útján való társadalmi méretű elterjedésétől. Ezért kell a népiskolákat szaporítani, felszerelésüket s a bennük folyó oktatást javítani a haza minden lakója számára és érdekében."

(*Az anyagi gondok közt élő ember ritkán képes*) „különösen szellemi föladatának higgadt teljesítésére, az ily viszonyokban élő tanító is kedvét szokta veszteni a tanításhoz s figyelmét nem tudja összpontosítani lelki nyugalmat és föláldozást igénylő hivatása teljesítésére, ennélfogva nem tud kellően megfelelni föladatának – s szenvedni, satnyulni fog mellette az iskola, s szenved ennek következtében a közművelődés, melynek nagyobb emelkedésétől függ minden szellemi és erkölcsi erőnk, mind anyagi jobblétünk."

„...e hazában nem csak az elismerést, de a jutalmat is senki inkább nem érdemli, mint azok, akik a neveléssel foglalkoznak."

„Újabb időkben mindenütt az államnak igénylik a jogot, hogy polgárait nevelhesse, s pedig azért, mivel a nevelést biztos eszköznek tartják a polgárok meggyőződésére hatni. Részemről tagadom e jogot, miután – legalább szabad államban – az államhatalomnak lehetetlen olyan jogot tulajdonítani, mely nemcsak minden egyéni szabadságot, hanem a haladás lehetőségét is megsemmisíti..."

„Én azt hiszem, hogy ha mi jó népnevelést akarunk, úgy a szülőknek a nevelés körébe igen tetemes befolyását kizárnunk nem lehet; nem pedig főképpen azon befolyást, melyet a szülők összessége, a községek a népiskolára gyakorolnak. A világ példája mutatja, hogy a népiskolák éppen ott virágzanak leginkább, hol a községeknek tetemes befolyás van engedve, mint például Amerikában, Svájcban, s Németország azon tartományaiban, hol a községek eme befolyása megengedtetett. Az ellenkezőre, a kormánynak kizárólagos hatalmára példát mutat Franciaország, hol minden iparkodás mellett az iskolaügy sokkal alantasabb fokon áll, mint általános vagy legalább a felsőbb osztályok műveltségénél fogva állnia kellene."

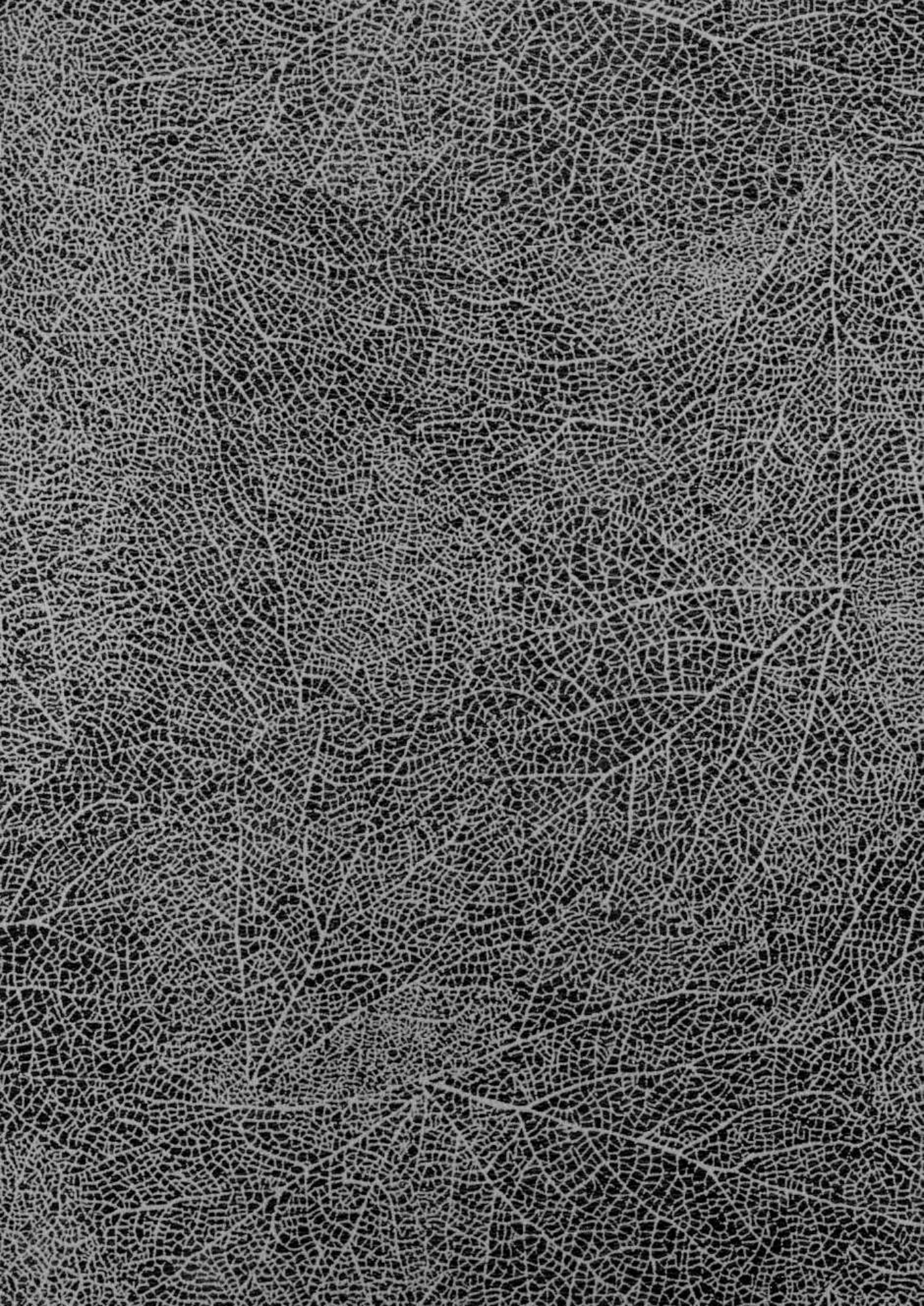
* Az összeállítás Ambrus Attiláné Dr. Kéri Katalin egyetemi docens: *Eötvös József üzenete* című, 1999-ben tartott előadása alapján történt.